

1. <i>Новий почин</i>	1
2. <i>П. Липовець: 22-го Січня</i>	3
3. <i>В. М.: По конференції</i>	8
4. <i>Ігнє. Дм. Андрієвський: Наша позиція</i>	11
5. <i>Микола Сціборський: Соборність психології та політики — основа націоналізму</i>	15
6. <i>Петро Коисевичів: Кореяці</i>	18
7. <i>Полк. Євген Коновалець: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в Українській революції</i>	18

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТЬ.

8. <i>Згадка ч. 1</i>	23
-----------------------------	----

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

9. <i>Летя Укр. Націоналістів</i>	24
10. <i>Група Укр. Національної Молоді в Празі</i>	24
11. <i>Українська Стрільська Громада в Америці</i>	25

ХРОНІКА

12. <i>На Радянській Україні</i>	26
13. <i>Під Польщею</i>	28
14. <i>На Буковині</i>	31
15. <i>Десятиліття Кубанської Ради</i>	32

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: *Микола Сціборський, абсольт. У.Г.А. в Подєбрадах.*

Редагує: *Колетія.*

Помешкання Редакції і Адміністрації: *Praha-Smichov, Nádražní tř. č. 46 p. (ako. pivovar).*

Поштова адреса: «*Rozbudowa Nacji*», *Praha-Smichov, pošt. schránka č. 37.*

Гроші посилати на адресу: *Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACII»*, Центрбанк Львів «*ROZBUDOWA NACII*», *Ukrainian Legion P.O. Box 574, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACII».*

Ціна кожного числа: *Ч.-С. Р. — 5 Кч., Західні Землі — 1.50 шл. п. Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії 4 фр. фран. Америка, Канада й інші краї — 0.20 дол. амер.*

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACII)

ОРГАН ПРОВоду УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річ. I.

Прага, Січень 1928

Число 1.

НОВИЙ ПОЧИН!

Невдача наших національно-державних змагань у рр. 1917—1920 спричинила дезорієнтацію і так слабої та мало виробленої української політичної думки, появу безлічі партій, центрів і безнастанну борню в середині сторостерзаної Нації.

Тимчасом з кривавого моря української революції та збройної боротьби за незалежність виловився в різких формах національно-державний ідеал, що владно вимагає сконсолідовання наших сил і координації нашого чину.

В огні цих двох суперечностей розвинувся новий рух, що стає вище партійних розмежовань. На тлі великого румовища старих світоглядів навязуючись до кращих традицій української історії, та головно недавньої збройної боротьби, формується новий світогляд і розвивається новий творчий чин. Цим процесом є

Рух Українських Націоналістів.

Сильні вірою у високе призначення свого Народу, палені соромом за пониження своєї Батьківщини, свідомі своєї місії в борні за долю України, націоналісти відчули, що для поневолених не має порятунку, доки не підпорядкують часове і підрядне вічному й основному в бутті Нації та доки не здобудуться на однозгідний будуєчий чин.

Світогляд українських націоналістів остро відрізняється від сучасних українських ідеологій та вже, в силу своєї природи, змагає до опановання цілої нашої національної дійсности. Його вплив і чинність позначилися двома шляхами. З одного боку він покликав до життя різного рода націоналістичні формації (ідеологічні, політичні, військові); з другого боку він дав себе відчутти щораз сильніше з поступом часу в різних українських організаціях і установах без огляду на їх характер і місце осідку.

Початкова стадія розвитку українського націоналізму має *стихийний характер*. Бо як поодинокі націоналісти працюють в різних, часто дуже віддалених ідеологічно організаціях, не пов'язані, не рідко навіть не

підозріваючи один в одному спільника, так і поодинокі націоналістичні угруповання існують побіч себе й чинять без спільного пляну, без одного проводу, навіть без зв'язку між собою.

Брак осередку націоналістичного руху дався остро відчутти щойно, коли рух набрав потужности. Конечність його оформлення, загально відчута й подиктована як внутрішніми законами розвою Нації, так і зовнішніми обставинами, привела українських націоналістів до зближення, порозуміння та шукання способів координації свого чину. Вислідом цього була

Конференція Українських Націоналістів.

3—7. листопаду 1927 р., зложена з членів різних націоналістичних організацій, як рівнож із поодиноких осіб з краю та еміграційних осередків.

Після основного розгляду сучасного українського націоналістичного руху Конференція визнала доцільність і конечність *сцентралізовання* дальшої праці націоналістів і рішила створити

Єдину Організацію Українських Націоналістів.

До часу створення такої організації, Конференція, рахуючись з потребою хвилі, що вимагає опановання стихійного руху та координації різних організованих його виявів, покликала до життя й чину

Провід Українських Націоналістів.

Найблищим завданням Проводу є сформульовання ідеологічної бази й розроблення структури та намічення пляну діяльності майбутньої організації, як рівнож підготовка загалу українських націоналістичних елементів до прийняття та співпраці з організацією українських націоналістів і творення вже від нині її кадрів. У своїй діяльності Провід з одного боку спирається на всіх учасників Конференції, що підпорядкувалися йому, з другого має ввійти в тісний зв'язок з існуючими організаціями українських націоналістів.

Завершенням діяльності теперішнього Проводу буде

Конгрес Українських Націоналістів.

що має остаточно усталити ідеологічні позиції українського націоналізму, ствердити факт повстання єдиної організації, прийняти її структуру та покликати її сталий Провід.

Цим шляхом організований, послідовний український націоналізм, відкидаючи всякі орієнтації на зовнішні сили, хоче й буде йти до перебрання в свої руки керми українського національно-політичного життя й змагатиме до відновлення та оборони *Незалежної, Соборної Української Національної Держави.*

За Президію Конференції Українських Націоналістів:

Инж. Дмитро Андрієвський в. р.
Голова

Володимир Мартинець в. р.
Секретар

Н. Липовець.

22-го Січня. (1918-1928).

Впала Росія.

Пробудилися поневолені українці.

Свідомі національно, але дезорієнтовані політично, провідники не добачали величі визвольного руху народу. Вони думали в рамках Петрограду (чи Відня) розв'язати українську проблему.

Вогонь приспаного націоналізму запалив маси народні! До волі! — До найвищої волі — політичної незалежності — неслася стихія.

Перший, другий, третій універсали — це той шлях яким озброєні чужими режимами українці гнали політиків вперед — до власної державності.

22-го січня 1918 року сталося. Безоглядна Москва змусила «культурників» проголосити Незалежність України. Здійснились мрії багатьох поколінь.

А день той став найбільшим, найсвятішим для кожного націоналіста-державника. Гнівно відкинуто спробу зменшити значіння світлої дати, — замінити 22-го січня 29-м квітня. І вдруге вславлено той день у слідуєчому році, коли націоналісти Заходу України змусили своїх провідників проголосити злуку наших земель у єдину державу.

У десятий раз згадують українці славну подію. Мимоволі очі обертаються на десять минулих років. Не сум охоплює свідомого націоналіста, а радість і певність, що від 22-го січня 1918 року нація поступила далеко вперед до закріплення здобутків визвольної боротьби.

Нас не страшить ні Північ, ні Захід, бо замість нечисленних кадрів свідомих націоналістів 1918 року в цілий ріст перед широким світом встає українська нація.

Слабодухість тих, що пробують розв'язати питання нашої державності в рамках Москви чи Варшави, не стримає походу мільонів до нового 22-го січня.

В. М.

По Конференції.

Перша Конференція Українських Націоналістів є вже за нами. Підвести, хоч частинно, підсумки її праці та вказати на її значіння в українському націоналістичному рухові є завданням отсеї статті.

Передусім насувається питання: є Конференція відірваним починком та забаганкою кількох осіб чи навпаки є вона завершенням певної стадії розвою різних груп, впливом певного суспільного процесу та природним наслідком політичного розвою української нації?

Коли поглянемо на наше політичне життя від часу революції 1917 р. мусимо ствердити, що українські партії не тільки не були творцями політичного життя української нації та германічними подій, але що більше: показалися незрілими до перебрання тих завдань, які несподівано поставило перед ними само життя. Це відношення, що

мало місце до розвалу нашої держави, згіршилося в пізнійшій добі, коли то настала повна анархія суспільно-політичного життя, коли родилися та валилися партійні концепції одна за другою, та коли це все привело до повного банкруцтва партійного життя.

Ці факти різко відбивалися на тлі сильно зростаючого національно-державного освідомлення широких українських мас, що опинилися без політичної керми, та виявляли потребу оздоровлення політичного життя нації. Існування безлічі партійних груп та політичних центрів, поборюючих себе взаємно, хаос та безліч політичних концепцій викликали реакцію, що назначується двома шляхами. Перший з них це *об'єднання існуючих розбіжних політичних груп* в краю і на еміграції; однак цей шлях не привів до бажаної мети: об'єднання будь розбивалися по короткому часі, будь взагалі не вдавалося їх зліпити mimo великих зусиль; зноваж ті, що заіснували ані не причинилися до оздоровлення укр. політичної думки, ані не усунули дотеперешнього організаційно-партійного хаосу.

Другий шлях був зв'язаний тісно з новим процесом в лоні укр. нації, зі започаткуванням *укр. націоналістичного руху*, що шукав прояву на зверх в певних суспільних формах.

Потребу створення окремої націоналістичної організації відчувалося вже давно. Перші спроби, зглядно проекти вийшли з рядів Січового Стрілецтва, при чому зєднання націоналістичних елементів мало перевестися у формі *ордену*; тільки завдяки воєнній хуртовині проекту цього не зреалізовано. Дальшою спробою, вже по війні, було засновання *політичної партії* «Заграви» в Галичині; однак цей почин закінчився безуспішно з причин чисто льокального характеру. Це однак не припинило дальших спроб до винайдення найвідповідніших форм для прояву українського націоналізму. І так на еміграції (ЧСР., Австрія) постають *ідеологічні гуртки* націоналістів при станових студентських організаціях під назвою «Групи укр. національної молоді», об'єднуючі головню галицький елемент. Як доповнення до них наддніпрянські націоналістичні елементи засновують «Легію Українських Націоналістів» (ЧСР), *організацію політичну*, однак не партійну. В інших краях націоналістичні елементи гуртуються у формі *військових товариств* (Стрілецькі Громади в Америці та в Європі; інші військові організації в краю і на еміграції), студентських «*буршенишафтів*» (Данціг), чи студентських або інших *товариств ідеологічного характеру* (Групи нац. молоді краю; Союз нац. організацій у Львові; різні студ. товариства в Румунії, Німеччині та інших краях). Однак націоналістичний елемент не обмежився на цьому; він втискається в *різні укр. національні партії*, в різного рода *товариства й установи*, стараючися тим способом поширити кличі укр. націоналізму і знайти поле для своєї діяльності та для впливу у суспільному життю.

Націоналістичний елемент отже проявлявся всюди, так в краю, як і на еміграції та у *найрізніших формах* а характеристичними для цього руху є слідуєчі моменти. По перше є це рух *стихийний*: бо так поодинокі особи в рямах різних ненаціоналістичних організацій працюють в душі укр. націоналізму, як і націоналістичні організації творяться й працюють — не по наказу з гори і після пляну з якогось центру, а самочинно, так сказатиб з долини, рівночасно в різних територіях, взагалі всюди там, де перебуває більший гурт українського населення. Що більше укр. націоналізм до останніх часів обходиться без одного проводу, та ця обставина не викликувала негармонійности та суперечностей внутрі його. Все це вказує, що цілий рух мав глибину природну основу, що він був оформленням та плодом певного процесу, який переходить рівночасно в цілий нашій суспільности. Другий знак, це стає поширювання цього руху, отже *прогресивний* його характер; націоналістичний елемент постійно кріпшає та стає що раз більш активним в тому часі, коли на політично-партійнім полі всюди помітний що раз більший занепад та стагнація. Цій прогресивності не заперече факт, що націоналістичний рух проявляється, як рух сказатиб — *по лінії найтязього опору*, чого не видно ні в одній нашій політичній партії. Дальший знак це *ідеологічний* характер дотеперішних націоналістичних організацій, що був диктований потребою дня в першій стадії їх розвитку.

Але з часом, в міру ширення націоналістичних ідей, розросту нац. організацій та скріплення нац. елементів, як рівнож при рівночаснім, зростаючім розкладі та що раз більшим занепаді партійного життя, заходить потреба деякої зміни дотеперішнього характеру націоналістичного руху. Дотеперішні ідеологічні рямки стають за тісні. Відчувається загально потреба, щоб укр. націоналізм став вже нині реальним *самостійним чинником політичного життя* й то у всеукраїнській мірі, а не плентався в хвості різних партій, чи обмежував себе до вузьких рямок. Перед укр. націоналізмом ставула тепер проблема одного проводу, тісного зв'язку між всіма, по різних

землях розсіяними; націоналістичними організаціями, спільного пляну, та опанування незорганізованих форм нац. руху. Все це було получене зі шуканням *нової форми* організації націоналістичного руху. Дотеперішні форми показалися на будуче невідповідними. Тепер ходило о знайдення форми, що з одного боку відповідалаби *понадклясовому* характерові укр. націоналізму, а з другого забезпечила найуспішнійший його розвій та виповнення його основних завдань перед ними.

І лишиться надзвичайно маркантним фактом в історії націоналістичного руху, що з боку різних нац. організацій та поодиноких націоналістів піднесено самочинно та рівночасно домагання створення нової *єдиної націоналістичної організації*. Ці домагання, в супроводі конкретних організаційних проектів, від минулого року безперестанно повтарялися, що було доказом існування загально відчуті потреби. Рівночасно товаришило їм що раз більше зближення та оживлення діяльності поодиноких націоналістів та нац. організацій. В засаді зводилися всі проекти до двох конструкцій: 1) поступенного об'єднання дотеперішних нац. організацій та поодиноких осіб в один *Союз*, що в дальшій стадії свого розвитку перемінивсяби в монолітну організацію укр. націоналістів, 2) створення відразу нової *монолітної організації*, в яку увійшли би націоналістичні елементи дотепер організовані і не організовані й то при рівночаснім розв'язанню всіх дотеперішних організацій. Таке чи інше вирішення справи й точну структуру будучої організації мав дати *конгрес укр. націоналістів*, що став рівнож загальним домоганням.

Годі перечисляти всі проекти та їх модифікації, називати організації та особи й передавати цілий поступ праці, що мала місце в останнім півтора році. Коротко тільки треба зазначити, що велику ролю у підготовчій праці відіграла Прага, де від довшого часу існували дві нац. організації («Легія» та «Група Укр. Нац. Молоді»), де видавано два націоналістичні журнали та де започатковано зближення націоналістичних елементів скорше, чим де инде. Тут переведено об'єднання обох згаданих організацій в «Союз Українських Націоналістів», що мав по притягненню решту нац. організацій вирости у велику політичну формацію. Та в часі творення цього, в наслідок нових проектів, що до єдиної організації націоналістів, Союз звертає цілу увагу на підготовку конгресу укр. націоналістів.

Одним з етапів цієї підготовки, у якій брав участь «Союз Укр. Націоналістів» та різні особи в різних краях, при живім заінтересованню націоналістичних кол в краю і на еміграції (в Європі в Америці), являється відбута Конференція. Отже *Конференція мав широкий психологічний підклад, в завершенням певної стадії розвитку націоналістичних груп та впливом певного процесу, що мав місце в укр. політичному життю*.

Все це зрештою було стверджено після основних дискусій, вичерпуючих інформаційних звітів та рефератів на самій Конференції. Бо Конференція мала, як першу й головну ціль відповісти на питання: чи є конечно творення нової єдиної всеукраїнської націоналістичної організації та чи є для того відповідний час і відповідні психологічні та матеріальні умови? Бо не ходить про створення ще одної організації побіч десятків інших, рівнож не ходить про створення чисто еміграційної організації; тим більше такої, що посягала би за диктатом своєї волі в краю. Бо не ходить взагалі про збільшування хаосу та розкладу нашого суспільно політичного життя, але навпаки про оздоровлення його, про розвій конструктивних, а не деструктивних первнів. З такого заложення рівнож виходили всі учасники конференції, що по основнім розгляді політичного положення укр. народу, по перегляді партійного життя, розвою націоналістичного руху та настрою громадянства на всіх землях України (на В. Україні і Зах. землях) і еміграції, відповіли на наведенні питання *позитивно*.

Тим самим отже визначено перше найблище завдання для націоналістичного руху: *оформлення в єдину монолітну організацію*. Цей організації ще не створено на Конференції, ані не визначено її дефінітивної структури. Власне в цьому напрямі має йти праця створеного тимчасового «Проводу Укр. Націоналістів», а то через підготовання проекту конструкції нової організації, вироблення ідеологічної бази її та підготовання проекту конструкції нової організації, вироблення ідеологічної бази її та підготовання Конгресу Укр. Націоналістів. Рівнож в цьому напрямі має розвиватися діяльність всіх націоналістичних організацій, а то шляхом підготовання націоналістичних елементів до прикяття та співпраці з майбутньою організацією, взаємного наближення теперішних організацій й співпраці їх з Проводом аж до підпорядкування себе йому включно.

Конференція була зложена по персональному принципі й на зміну такого її характеру не вплинула обставина, що більшість учасників були членами різних нац. організацій, членами їх управ. Рівнож й Провід утворено на основі персонального принципу, так що не мають в ньому заступництва поодинокі організації. Далшою дуже важною обставиною є те, що всі учасники конференції *підпорядкувалися* Проводу, та що можливість такого підпорядкування є дана всім існуючим нац. організаціям.

Зі зіставлення цих фактів випливають дуже важні заключення. І так: хоч Провід повинен та буде базуватися у своїй діяльності на *співпраці з поодинокими національними організаціями*, то так сама співпраця, як і її форми (від необов'язуючих зносин аж до повної підпорядкованості) залежать виключно від *свободної волі* організацій. Зі свого боку Провід не буде ніякої організації до такої співпраці примушувати, подібно не є його ціллю, обмежувати діяльність існуючих організацій, але тільки впливати на правильний її напрям. Провід буде витати кожне улекшення йому праці з боку організацій у сповненню цих завдань, що стоять перед ним, а передовсім у здійсненню *спільного* завдання, яким є скликання Конгресу та створення єдиної організації укр. націоналістів. Тому й співпраця з Проводом це моральний обов'язок нац. організацій. Зі свого боку Провід поробить старання, щоби до співпраці *притягнути всі* організації, хоч треба підкреслити що співпраця *всіх* без винятку нац. організацій не є в ніякому випадку *conditio sine qua non* існування Проводу й його діяльності.

З другого боку вказує таке поставлення справи, що коли при підпорядкуванню всіх нац. організацій, утворять вони враз з Проводом *одну органічну цілість*, й то цілість сильну, бо заложена на добровільній згоді, то не буде це якийсь союз чи об'єднання, де рішалиби репрезентанти організацій чи організації сильніці, зглядаю, де-би Провід попав в повну залежність від організацій, залежність таку чи іншу відповідно до кожногочасного відношення сил між поодинокими групами, яких виконавчим органом він бувби. Що більше це є унеможливлене конструкцією самого Проводу, який є створений на *монархічних* засадах.

Зокрема треба підкреслити й це, що підпорядкування всіх нац. організацій Проводу й утворення з ним одної цілості не тільки влекше створення нової монолітної організації, але що більше, є вже *переходною стадією* до її заіснування. Бо треба пам'ятати, що Провід є певного рода завязком нової організації, та що наміром Проводу не є виступити на конгресі лише з *паперовими* проектами, які малиби зачати реалізуватися доперва після конгресу та які моглиби показатися неможливими до переведення в життя; але наміром Проводу є переведення певної підготовки, провірення різних можливостей та створення певних фактів, що улекшилиби завдання конгресу. Конгрес не повинен творити моноліту з нічого, а повинен мати вже підготоване підложе та перевести підсумки вже заіснувавших фактів. Тут лежить причина, що Провід не є обмежений у своїх компетенціях ініціативним комітетом для скликання конгресу, бо поза великою творчою працею, яку має виконати для створення нової організації при рівночасній співдіяльності нац. організацій, поза обов'язками, що стануть перед ним у зв'язку з підпорядкуванням організацій, — Провід має старатися опанувати незорганізований націоналістичний рух та всі ті явища нашого суспільно-політичного життя, що ухилиються з під впливу чи не входять в компетенцію існуючих нац. організацій, обмежених територіально чи статутарно.

Як бачимо, відношення Проводу до нац. організацій має *конструктивний* та *інтегруючий* характер і є в найвищому ступні позитивне.

Щодо відношення Проводу до різних укр. *ненаціоналістичних* груп, то треба зазначити, що вправді інтенція Проводу *чужі* всякі спроби *об'єднань* різних укр. партій та центрів, але так само чужі йому спроби *розбивання* їх, поглиблення анархії та збільшення партійної гризні. Далекий від цього, щоби перешкаджати всякому здоровому національному чинові, без огляду на це, від кого він походить, що більше, готовий кожний такий чин підперти, — всеж Провід уважає одним із перших своїх обов'язків, піти на зустріч нинішнім тенденціям цілого націоналістичного руху, іменно різко *відмежувати* український організований націоналізм від теперішніх партій й центрів, а передовсім від тих, що зійшли до роду прислужників наших національних ворогів чи тих, ще їх концепції є ворожі укр. національно-державному ідеолові. Це самозрозуміле. Бо власне впливом тих тенденцій є творення окремих нац. організацій і є це загальне домагання: «створіть єдину організацію націоналістів». Ці тенденції родять позитивна воля укр. націоналізму стати державно-творчим чинником. Колиб отже таких тенденцій не було у Проводу, то станувби він в суперечности з нац. рухом та його існування булоб абсурдом.

Український націоналізм, а з окремаж Провід як один з його виложників, рве рішучо з всякими політичними *орєнтаціями* різних наших партій і центрів, що були прокляттями нашої історії. Бо не утворити нам власної держави ніякими концепціями з власними ворогами. Бо розгром наших національно-державних змагань це природний наслідок не тільки нашої невідготованості, головню в ділянці національної ідеології, а дальше, зв'язаного з цим розпорошення національної енергії та браку внутрішньої єдності нації, — але це передусім безпосередний наслідок плянового, рішучого та одночасового наступу *всіх* наших національних ворогів з одною однодушною ціллю: невіддлення меншого чи більшого клаптика укр. землі, але здушення та розгрому укр. національно-державних змагань у *цілому*. В тому часі, коли наші уряди та партії, одні для реалізації *соціальних* ідеалів, други для ратования якоїсь *частини* укр. землі видвигали (і сьогодні видвигають) концепції уступу та підлеглости *одному* з ворогів у формі союзів, федерацій, автономій і т. д., наші вороги, (і то *всі* їх правительства, *всі* їх класи і у *всіх* режимах) вели з ними війну як з *національним* ворогом, що його необхідно підбити собі в цілому, щоби в коріні здусити укр. національно-державний рух. Доказів на це багато. Про це свідчить ціла наша вольна боротьба в рр. 1917—20; боротьба з Польщею; боротьба з московськими монархістами, республіканцями і комуністами; похід поляків на В. Україну, що був впливом бажання всіх клас, партій і станів польського народу, а власне реалізації ідеї «od teraz do teraz»; похід большевиків на Зах. Землі, що був продовженням реалізації мрій царської Росії й бажанням всіх московських груп. Про це зрештою свідчить обставина, що доси не було й нема ні одної партії, ні одної класи та ні одного правительства й то у *всіх* наших національних ворогів, які заявилиби ясно й підперли *національно-державні* *аспірації* *Української* *Нації*. Про це свідчить вкінці вправді не формулована нігде на папері, але зазначена самим життям — *однодушність* всіх наших ворогів у виступі проти укр. національно-державного руху та його проявів; врешті зазначена у *всіх* наших національних ворогів тенденція *порозуміння між собою* на тлі *негації* укр. національно-державного питання, чим порозуміння з якою-небудь українською групою для піддержки реалізації державних *аспірацій* Української Нації. Коли такі порозуміння з укр. групами мали місце (Петлюрівщина; большевики), то ворог завжди робив це для *своїх* імперіалістичних цілей (похід поляків на Україну), для легалізації доконаних *інш* фактів хоч частиною укр. народу (большевики) і для розбиття одноцілого фронту укр. суспільности та розкладу укр. політичного життя. Це ясне! Бо нема ні спільности ні однаковості інтересів якої-небудь групи нашого народу з яким-небудь національним ворогом чи його групою. Треба мати стало на оці, що з хвилею коли замовк *останній* *стріл з українсько* *рушниці*, наступило мирне розділення впливів наших ворогів у відношенню до укр. народу й цей стан був затверджений *міждержавними* договорами.

І не треба доказувати, що *всі* наші національні вороги є з того розділу впливів задоволені й ніхто з них не бажає собі зміни теперішнього положення у *нашій* *кор* *сть*. Ні Польща, ні Росія, ні інші окупанти не бажать й не можуть бажати існування побіч себе *укр. національної держави*, бо така скорше чи пізніше піднеслаби претенсії соборництва. Що більше, кожний прояв укр. національного руху хочби на чужій території, викликає занепокоєння ршті окупантів. Рівнож їх внутрішня політика у відношенню до укр. окупованої території, хоч ведена *різними* способами, всеж має *однаковий* характер, бо зміряє до здушення національно-державних *аспірацій* укр. народу в ядрі.

Коли цього всього не бачать або не хочуть бачити всі наші центри і різні політичні партії, то мусять це бачити українські націоналісти. В добі, коли концепції й орієнтації на чужі й ворожі нам сили у нас «модні», очікують певно і від нас, у зв'язку з утворенням Проводу Українських Націоналістів, подібною новою концепцією, заключаючи що, або ця нова концепція власне зродила Провід, або Провід зродить концепцію. Однак ми ніякої подібною концепції не маємо й на ніякі чужі сили орієнтуватися не думаємо.

Український Націоналізм є плодом внутрішнього розвитку нації, виложником внутрішніх сил нації та уважає націю й її творчий прояв за самоціль, тому він *може* й *мусить* шукати засобів для сповнення завдань, що стоять перед ним, виключно *внутрі* *нації*. Це одинокий й правильний шлях. В цьому лежить головне значіння й сила Українського Націоналізму. В цьому і значіння одного з його проявів — Конференції Українських Націоналістів.

Інж. Дмитро Андрієвський.

Наша позиція.

Те, що мусіло статися, сталося. Утворилось нове політичне угруповання: *українських Націоналістів*. На перший погляд могло би здаватися, що це річ марна й мало зрозуміла. Чиж всі існуючі партії так або інакше не признаються до націоналізму, чиж всі існуючі програми не вичерпують наших національних змагань, чи не є зайвим повстання нового сторонництва? Коли мова про назви й формули, — так. Але не про них ходить. Ходить про щось більше, як слова й пакти, ходить про саму душу формациї. І тоді виловлення нового угруповання є конечним, доцільним і вчасним.

Не наміряючись вирізнитись чи когось первисшити радикалізмом своєї програми та зухвалістю своїх кличів, нове угруповання стоїть на протилежному бігуни, від того, що на цьому знаходяться всі українські партії. Бо основною, засадничою, рішачою прикметою Українських Націоналістів є *віра, безоглядна, чинна, буду ча віра є Націю*, в її самоціль, в її самовистарчальність, в її снагу й мудрість, в її органічну цілість і спайність. Тоді, як другі групи тої віри не мають! Вони мусять переконувати не лише других, але й самих себе в своїй правді, осмілювати свою кволю волю до національного життя аргументами, підпирати свої змагання принципами і затуляти свою духову наготу програмами. Вони бо є угрупованнями маловірів, а часом і недовірів української національної ідеї.

У наслідок нещасливих історичних обставин XVIII—XIX ст. на Україні замість повстати модерній нації, створилась етнічна група, аморфна маса. *Протягом довгих років* замість буйного, творчого національного життя була тиша й був спокій. Ані здоровий життєвий інстинкт, ані будуюча свідомо воля, ані гордий бунт проти насильства і пониження не рушили цього марева. Хиба, що судороги й корчі напівзавмрелого організму давали знак, що в цьому ще жевріє життя. Аж надійшло «время люте». В аморфній етнічній масі започаткувався знов давно урваний, самостійний, внутрішній процес. Завершенням цього процесу в ще недавно неоформленій масі українського народу й є поява самодовліючого націоналізму, що в самім собі криє свою рацію існування, що має *власну* волю й наслідуює лише свої закони життя й чину.

Тим часом, як інші сторонництва — це вислід давніщих обставин. Вони потворились від подуву чужого вітру. Це пережитки або підпольної політичної роботи під тягарем царського режиму, або остатки соціалістичного й демократичного психозу, що поняв був Європу в XIX в., або виплід парламентарної системи бувшої австрійської імперії, або вислід гіпнозу московсько-татарської сатрапії, що була посіла шосту частину земної кулі, та червоного імперіалізму Москви, що змагає до опанування цілим світом. Всі наші існуючі ідеології й сторонництва мають своє коріння поза національним ґрунтом, в чужому, не своєму минулому, або в засадничо нам ворожому сучасному. Чиж можуть вони збагнути достотно ідею визволення? Чиж можуть вони, сліпці, вказати шлях до волі? Чиж можуть вони, ідейно відчужені, бути інтимно близькими нації, її органічним відрухам і підсвідомим маренням? Ні, бо ж чужі концепції й категорії думання стоять тому на перешкоді. Досвід цілої революції й визвольної боротьби довів, що наші старі провідні групи розминулись з творчим, життєвим інстинктом нації, що їх шляхи є блудними, що хід подій признає рацію за неоформленим покищо але здоровим, підсвідом, але владним змаганням мас а не за теоретизуванням провідників.

Лише група сьгоднішніх націоналістів, що недолітками й молодиками, пішла без програмів і статутів, але з крісами в руках, в бій за Визволення, Державність і Самостійність, лише ця група, вихована в огні повстань і регулярної війни, загартована серед труду, голоду, бід, лише вона одна побирала свою науку *ор анічно й безпосередньо* від своєї нації, свого часу й сучасних нам обставин. Вона єдина має силу й можливість *виминути чужі концепції й зовні накинені формули, сама в собі і в лоні своєї нації* знайти рацію свого існування.

І вона його *найшла!* Найшла в великій вірі в міць, у славу, у світлу будучність свого народу, своєї батьківщини, у вірі буйній, чинній, будуючій. Цей момент віри вирізняє її з посеред всіх інших сторонників і угруповань. Це повсякчасне напружене прямування до національного ідеалу, цей гін і піднесеність над сучасним, це остре переживання будучности. Це висока ідейність-відданість справі, яка ще не існує в дійсности, але яка вже заіснувала психологічно й віра в співділання та спомагання

надлюдської сили (творчі змагання вищої свідомости, що покликає до життя українську націю й робить з неї значний чинник суспільного життя людства); це рівнож певність себе й свідомість своєї місії; це зрештою почуття власного здоровля та природне змагання до розросту. Але все то лежить в душах молодонаціоналістів не конче в площі, де складаються сформуловані, раз на все усталені, поняття, засохлі й курявою прибиті, лише коріниться в життєвим інстинкті, в живій буйній волі до самоздійснення, там де йде невинна робота творення й пристосовання тимчасових форм на основі незглибимого, вічного інстинкту.

Інчі скажуть: різниця між націоналістами а рештою політично думаючого українського загалу в степені напруження національного почуття, різниця кількісна, не *якісна*. Ба ні! Це різниця одного порядку, що різниця між чорним, крихким, повсюдним вуглем, а блискучим, твердим діамантом. Однакові що до хемічної природи, вони є цілком відмінні своїми фізичними прикметами. Так і національна природа людської душі. В одних вона квола, неплідна, нечинна, в других зложена, творча, остра. В цих других розходження між національним ідеалом а наявною дійсностю родить великий афект, напруження, чинність, які не дадуть їм спокою й пірвуть на шалені вчинки, шпурнуть ними в невідоме. Вони потягнуть інших, вирвуть із будучини ідеал, без якого життя для них не є мислимим.

Цими другими є *націоналісти*.

За те у наших «статечних політиків» віра в націю, в свою державність, в політичну незалежність батьківщини все ґрунтувалася на вказівках зо вні, або на діалектичних викладах. Але ніколи вона не була висловом власної волі, органічної потреби. Вони починали відчувати цю потребу не раніш, як нація закреслювала той або инчий зворот своєї історії, що провадив її до здійснення себе в формі власної державности. Ніколи вони не освідомили в собі неї форми без огляду на «об'єктивні», розумом підказані, вигляди на її зреалізування. Вони вірили в націю поскільки бачили перед собою якусь доктрину, чи зовнішню силу, що підпирала, чи оправдувала волю нації до життя. Хай тою доктриною було «право на самозначення», чи демократизм, хай тою силою був «мілітарний союз» чи інтервенція. Ніколи вони не уявляли нації *самої в собі* в її неподільній цілокупности, вони не зважились в ній самій шукати рації її існування.

Гетьманці повірили в єдноспасенність засади монархізму, але цілком не вірять в повстання гетьманату із нутра нації і втримання його при владі власною волею й силою. Для нього не знайшли вони кращого соціального підмету, як винародовлене панство і, бачучи його хиткість і несталість на національному ґрунті, мусіли підпирати свою концепцію союзом з монархічною Московщиною. В такому рішенні є брак віри; коли не в засаду та її невідкличність, то в пристосованість її до української сучасної дійсности, віри в згідність і спроможність нації ту засаду прийняти і перевести в життя. Гірше того, гетьманці побоюються нації в цілому, бо почувуються слабими, щоби її одомашнити й опанувати. Вони тремтять за свою засаду й готові побити камінням націю, бо проголошують, що України не буде без гетьманської влади. А тим часом не є й життя знає на одну й ту саму проблему багато рішень. Так і з Україною та її майбутнім.

Наші монархісти не розуміють, що коли треба щепити знов і культивувати старе гетьманство наше, то треба щепити його при корні. Якщо відновлення й дальший розвій традиції нашої є вказаними, то треба, щоби нею перенялося саме тіло нації, її творчі сили. А що вони, ті творчі сили, лежать поза асимільованою верствою, і розгойдані революцією, не укладається в рямці закрестованої касти то гетьманці тих живілових сил страхаються і чернять без потреби і понад всяку міру. Історія Франції вказує, що зріст і зміцнення монархічної ідеї може йти якраз всупереч пропонованому нашими консерватистами шляхом. Там королі здобулись на силу, опираючись на «нарід» і приборкуючи маїнатів та можновладців. Цей шлях прославився на Україні в 1918 р. і був змарнований безславно. А приклад сучасної Італії вчить, що власне зворот короля від спорохнявілої і розслабленої соціальної опори (аристократія і буржуазія) до буйної юрби запальних, відданих патріотичній ідеї зайдиголів набув корони свіжого блиску. Не домогаємося вульгаризації й уповсюднення гетьманської ідеї, лише підносимо думку що, наकोли мужність, державна мудрість і творчі можливости за-бракли в одній історично вказаній опорі, марна річ замикати нею собі світ, намагати-ся згальванізувати її й переконувати себе й других у живучости відмерлого. Треба шукати в нації нової опори й то там, де вона росте й розвивається. Не треба ставити уронь вище живого факту й розглядати націю, як засіб до здійснення своїх концепцій. Нація є самоціль й вона вимагає служення їй. Не боятись її треба, політикам і

патріотам, але сміло до неї підійти з метою стати її розумом і волею. А для того треба вірити в неї і бути відданим їй.

Соціалісти та республіканці, як і консерватисти, не вірять в мудрість і соціально-політичну творчість нації, а тому намагаються накути їй чужосторонні, часто вигадані й ніде до нині невидані форми життя. Для того вони готові покалічити наш нарід, збити його органічну структуру, знасилувати його духову природу, аби могли своїм бідніше заціпити йому свої засади й принципи. Наївні й плиткі, але зарозумілі, в своїй «науковості» та «поступовості» вони вважають, що є якийсь оден для всіх, непохибний закон розвою, «його же не переїдеши». Вони не бачуть, що рішачче значіння при зміні й встановленні певних норм грають не так загальні, матеріальні обставини, зрештою сильно відмінні в тій-же добі в різних країнах, але індивідуальні способи пристосовання до них різних народів. Отже справжніми творцями сих норм є актори історичної дії, народи, а не легендарні, анонімні автори її «конечність і льогіка річей». «Річи бо мусять, люде-ж хотять.» Тому то, щоби бути чинником історії треба уміти хотіти і відчувати це хотіння у своїй нації, зрештою вірити в неї, в її здібність творити себе зі самої себе, згідно з власним імперативом і власними законами. Цей віри бракує нашим соціалістам та поступовцям, вони є полонені примусу річей й далекі вільній душі нації.

Інтервенціоналісти й угодовці, не зважаючи на факт нашої численности (40 мільонів компактної маси) мислять, що без сторонньої помочі нам не визволитись і без понижуючих уступок не здобути права. А того й не думають, що народи вдесятеро менші за наш, в подібних до наших обставинах власними силами і через завзятість в борні визволялись з під однаково страшного гніту. А того і не бачать, що наколиб нам і довелось визволитись за чужою допомогою, або з ласки ворога, то невідготовані до волі, ми не змогли б втримати її. Є очевидним, що на місце одного противника прийшов би новий й ніщо нам не каже, що цей другий буде менше небезпечний, як і певним. Що перша уступка мусить потягти за собою другу, третю й так аж до остаточного зречення нашого національного ідеалу. Нездібні сягнути зором дальше, непевні, хиткі, слабкі нервами і маловитривалі в змаганні, вони не здатні очікувати слушного часу, лупати стіну, і плекати в собі силу та острити зброю для рішачого, останнього удару. Ниці духом, вони не сміють повірити в наявність великої потуги, що росте в глибах нації, не знають, як підняти її і як покерувати нею, а тому спішають покористати зі зовнішніх обставин, або з чужої ласки. Не вірячи в здійснення ідеалу, вони гоняться за тінею його й готові обплямити свою волю, принизити свою гідність, за миску сочевиці продати своє первородство.

Зрештою *партикуляристи й провансальці*... Ці не лише показують себе маловірами національної ідеї нашої, але просто заперечують і руйнують її. Всяка бо ідея кується на вогні, що пожирає партикулярне, перетоплює його на загальне. Щоби бути свідомим українцем нашої доби, треба піднятися над собою, перемогти свою виключеність і уняти цілість української національної природи й усі її різноманітності. Культивувати ж в собі місцеві особливості, се сприяти вибуянню в лоні нації відсередніх руйнуючих сил, або кожна з цих особливостей є в зародку самоціль. Зріст і переведення в життя національної ідеї, це поборювання тих сил і побідний похід по трупах місцевих особливостей. В переможенні стихійного, етнічного первня, а не в його зісленні лежить перевага ідеї.

Отже викроювати в нашому краю якісь «тісніці батьківщини», чи підносити якісь місцеві особливості, це не лише не добачити органічної цілості нашого народу, виявляти незрозуміння національної ідеї нашої, але також чинити їй підбій і понижувати її. Це виявляти брак віри в націю. А таких маловірів не бракує у нас, як між наддніпрянцями, так і серед надністриянців. Перші не вагаються часом «великодушно» відступити наші західні землі в уплату за поміч чужинцеві й в той спосіб спекатися докучливої відмінности, що так рижнеться від їх «хахлацкої» розхлябаности і безхарактерности. Другі не годні зрозуміти випадковости російських впливів, заперечують всяку моральну вартість своїх земляків за Збручу й безсоромно, тупо, та в супереч тверезому політичному розумові висмівають «шлях через Київ», як засадничу помилку.

Ідея української нації, як вона мислиться націоналістами далеко відбігає від цих щойно вичислених концепцій. Во не доктрина, але *живий факт* є для них категоричним імперативом, не під кутом інтересів якоїсь класи й не в якійсь певній, універсальній, незмінній формі мислять вони Україну, лише як *органічну цілість*, що росте, міниться і сама в собі криє рацію свого існування й закони розвою. Віра в націю каже їм покладатись на *власні сили* й вистерігатися зовнішніх, що згідно зі засадою

життя будуть завжди згубні для неї при нашій несклі. Віра в національну ідею каже їм підпорядкувати всі місцеві відмінности основній *цілості* нації.

Отже для українських націоналістів при зіставленні їх з іншими політичними партіями не ходить про розбіжність програмів. З кожного програму вони можуть покористати й кожен з них в цілому для них не до прийняття. Метою і завданням їх буде синтезувати дійсно органічні змагання нації. Вони можуть здобутись лише на погорду до тих маловірів, що через слабкість свого духа не годні піднятися до гідного служення ідеї. Але вони кожного разу дадуть гостру відсіч тим *недовіркам*, що, відколотившись від матірнього пня, продають нашу честь і жирують на сторостерзанім тілі України. Маємо на оці тих, хто продався ворогові й заперечує саму ідею нашої нації (комуністи з московського інтернаціоналу) чи використовують українську національну ідею й наш державний герб для своїх особистих вигад чи хоробливої амбіції (паперовий гетьман Остряниця), хто фактично поставив себе поза скобками нації і аслуговус не лише погорди, а зневаги. З тими ми будемо боротись безоглядно, на всіх ділянках і при всякій нагоді.

Отже, полишаючи на боці програми, ми покладаємо центр ваги нашого політичного буття в инчу площу й там беремо вихідні точки наших практичних заходів. Поле духу, глибини української національної душі, сама українська національна ідея ось справжній стихія наша. В ній шукатимемо директив нашої реальної роботи. Хай доморослі лицарі в Кобиляк чи Гусятиня ломлять в запалі полеміки свої списи во ім'я Прекрасної Дами — Догми, ми заниряємось в саму душу нашого національного життя й будемо намагати розбурхати наш нарід, розбити мертвий спокій, створений надто оглядними політиками, збурити приспану душу нації, розвіяти туман, нав'язаний сподіванками чужої помочі. Ми будемо намагатись уняти й скерувати річище живих сил народа в напрямку *державного будівництва*, й не дати їм розбитись на марні струмки. Ми чуйно будемо прислухуватись до органічних прагнень *соціальної природи* нації й будемо старатись допомогти їй устроїтись і сконсолідуватись згідно з власними потребами й законами.

Слатечні політики і принципіалісти та партійні діячі здвигнуть плечима, почувши нашу мову, так вона буде їм далека і малозрозуміла. І то природньо. Ми — явище суто психологічне й годі нас зрозуміти, не маючи «чогось» спільного нам в душі. Дві відмінні психології не годні погодитись, навіть маючи спільну мову й однакові формули. Бо тіж самі поняття вони мислять по різному. Старі наші партії є статикою нашого національного життя, заскоружлим, змертвілим минулим нашим. Миж є динамікою нинішнього дня, відблиском майбутнього. Вони є коли не «гробами повапленими», то камінями придорожними, тяжкими, похмурими, що ними значить свій шлях історія. ми ж буйним, веселим потоком весняним. Чи ж зрозуміє камінь, загрузлий в глиниці, якого природою є опір і нерухомисть, чи ж зрозуміє він «того, що греблі рве», що весь є гін і порив, що сам собі риб ложбище й несе рух та пісню визволення?

Микола Сціборський.

Соборність психології та політики = основа націоналізму.

Наша визвольна боротьба, що покінчилася мілітарною та державно-політичною поразкою, залишила нам скрайньо тяжку та шкідливу спадщину, а саме: політичний і психологічний антагонізм між окремими частинами нашої нації. Ні заперечувати цього факту, чи закривати його не доводиться. Ми є свідками майже щоденних виявів цього антагонізму на всіх ділянках нашого політичного, громадського, культурного а навіть приватного життя.

Якіж причини цього ненормального та національно-руйнуючого явища? Чи справді існують якісь глибші органічні підстави, що перешкоджають політичному та психологічному поєднанні східної й західної частини нації. Слід тут підкреслити, що явище вказаної розбіжности властиво нове, — бо загострення та немовби постійних форм оно набрало лише після невдач визвольної боротьби.

Згадаємо хочби взаємини активних чинників українського національно-політичного руху на Великій і Галицькій Україні в часи передвоєнні. Ми свідомо вживаємо виразу «взаємини чинників», а не «взаємини народу», бо в час панування на українських землях двох ворожих українству абсолютизмів не доводилося говорити про політично-психологічну поєднаність народних мас, розмежованих державними кордонами. Отже в той час малочисельні групи нашого громадянства, що більш-менш вірно оцінюючи національне положення, прямували, внести в тогочасні режими правки корисні для українського народу були тісно пов'язані між собою в цій роботі як духовно, так практично. Досить припадати на впливи Драгоманова та Грушевського на національні кола Галичини Буковини та зворотні впливи на громадян Великої України, щоб ствердити факт взаємного зв'язку... В той час найсильніші інтелектуально й насвідоміші національно групи з обох боків Збруча йшли в своїй акції соборними шляхами.

Навіть більше, — Галичина, що перебувала під менш гострим політичним режимом, була піємонтом всеукраїнської соборної ідеї, — оскільки дозволяв на це тогочасний світогляд та міра національних вимог. Адже західна Україна вже в 1914 році з початком світової війни переступила Рубікон невизначеного етнографічного культурництва та млявого народництва й стала на шлях збройного будування України через сформовання славнозвісних Українських Січових Стрільців. Нехай — що шлях цей тогочасних керowników західно-української політики не був цілком виразний, може навіть не вповні зрозумілий для них самих, однак фактом лишається, те, що Західна Україна вже в той час мала не лише можливі, але й активні прямування до української державности.

Головна ж частина нації, — Велика Україна, — спромоглася на рушійність лише після російської революції. Пореволуційний період ще більш сприяв поєднанню національних змагань обох частин нації. Коли в силу світової політичної конюнктури в 1918 році Велика Україна спромоглася на тимчасове закріплення державности, — галицькі українські кола, як ті, що перебували в складі австрійської окупаційної армії, так і другі, виявили активність у співпраці з надніпрянськими колами (частини С.С. і значна кількість Галичан в різних державних установах).

Революція в центральних державах і повстання Зах. Укр. Народньої Республіки сприяли ще більш тісному зв'язку та зосередженні визвольних змагань Великої і Галицької України. Проте, що в широких масах Західної України не було сепаратистичних нахилів свідчить акт злуки 1919 року.

Активна допомога в критичну для надніпрянського уряду хвилю відпущенням у розпорядження запасових відділів надніпрянської «Армії» деяких районів галицької території в першій половині 1919 року пізніше перехід Галицької Армії на Велику Україну й дальший комбінований наступ Соборної Української Армії проти Москви, — це світлі, нормальні вияви соборної політики минулого. Лише катастрофа кінця 1919 р. та виступ уряду УНР спільно з Польщею в році 1920 переривають спільну, соборну національно-політичну акцію.

Ми не хочемо вдаватися в оцінку загального поступовання та окремих політичних кроків збоку урядів обох частин нації в цей період часу, страшний своїми пізнішими наслідками. Перехід армії ЗУНР на бік Денікіна, потім большевиків, пізнійший союз УНР з Польщею, ще пізнійший поворот останків Галицької Армії від большевиків на польсько-український військовий театр та інтернування по таборах, — всі ці епізоди є оправдані й неоправдані, є по своєму доцільні й одночасно зайві. Правильнішим буде визнати, що в ту хвилю визвольна боротьба нації мусіла коритися все-руйнуючій силі стихійних обставин. Історія оцінить минуле.

Треба було перекреслити негативне, заховати світле та повчаюче на майбутнє і взятися до шукання нових спільних шляхів. Але...

Згадані взаємини політичні помилки й заколот були лише «увертурою» до дальшого ексцентричного бігу подій та інтенцій у керowników політики обох вказаних частин нації. Тих керowników ми рахуємо винними у творенні тої психологічної й політичної прірви, що виростає й поширилася на наших очах. «Культиватори» тої безодні аргументують її необхідність сучасною світовою політичною конюнктурую, що ніби не дозволяє одночасно творити нашу державність по обох сторонах рижського кордону та глибокою психологічною різницею між двома частинами народу.

Зачнім розгляд цих аргументів з останнього, бо силу духу взагалі, одностайність психології нації зокрема, вважаємо одною з головних засад творення державности. Тут доведеться говорити хіба про різниці чи подібності психології конкретної

частини нації, — її інтелігенції, що підлягає значніше психологічним змінам та впливам сторонніх чинників. Основа нашої нації — селянство — є безсумніву носієм однакових психологічних даних. Беручи під увагу інтелігенцію Великої та Західної України, мусимо признати певні відмінності психічних нахилів і змісту, як вислід впливу різних чужих культур. Оскільки ці різниці виказуються в побутових відносинах обох частин інтелігенції, остільки фактом є те, що національна психіка в основі є спільна. Можна говорити про різноманітність психологічних форм, але в ніякому разі про психологічні протилежності що, ніби перешкоджають соборному напруженні в державній розбудові. — Здібність до спонтанного, одностайного національно-психологічного вияву наша інтелігенція з обох боків Збруча показала в часі визвольної боротьби.

Якщо навіть такі психологічні розбіжності існувалиб то вже зі самого цього факту впливає для провідників нашого громадського та політичного життя обов'язок іти в напрямі знесення цих різниць, а не сприяти їх поширенні та заглибленні. Ті чинники нашого громадського-політичного життя, що виставляють психологічні різниці між двома частинами нації за аргумент неможливості зєднання їх у соборному визвольному чині — є або політично неграмотні, або свідомі шкідники нації.

Ідейні оборонці цих протиприродних партикуляризмів висувають для захисту своїх положень антагонізм між частинами нації. Факт існування антагонізму ми визнали вище, — тепер слід поглянути, чи є він органічним проявом, чи штучним... Говорити про органічність та неминучість антагонізму може або злочинець, або бліпець... Наведені вгорі приклади твердять про факт зворотний, — аналогію змісту та прямувань усіх частин нації. Антагонізм є плодом недавніх політичних невдач і помилок обох сторін, — себто є витвором штучним, аномальним і переходовим.

Такий погляд допоможе нам відповісти на питання, як запобігти лихові й яку політику імперативно диктують інтереси соборної нації та її сучасне положення. Ми підходимо до другого аргументу політичних та ідейних протисоборників, а саме до твердження, що світова політична конюнктура не дозволяє в сучасну хвилю вести соборницьку акцію. Доведеться змалювати тут образ двох груп: галичан-москвофілів і надніпрянців-польонофілів.

Перша група жертвуючи майбутністю нації, як соборно-державного тіла, в стремлінню скинути зі себе тягар польської окупації, кидається в обійми Москви ще більш небезпечною для України. Історичний досвід минулого, що конкретно кваліфікує «московські інтенції», не є для неї повчаючим.

Поруч із цією короткозорою і політично безнадійною групою молодших галицьких москвофілів, стоїть група ЗУНР. Та група, як витвір нашої покаліченої сучасности, більш шкідлива для майбутньої національно-державної соборности ніж культурні москвофіли. Вона грає на загальному тяготінні мас до негайного політичного ефекту в умовах поневолення хочби це мало статися і коштом поєднання нації з ...Харковом — Москвою... Ми не будемо довше спинятися на групі «сельробів», з аналогічною московсько-комуністичною орієнтацією. Досить лише зазначити, що ця група не має необхідної виразности та й не уявляє зі себе якоїсь небезпеки, тим більше, що в складі «сельробів» є багато суто-національних елементів, що потребують лише оформлення.

Усі зазначені вияви галицької політики безсумніву ворожі інтенціям мас на Великій Україні та являються великою перешкодою у прямуванні до соборности чину.

Перейдім тепер до другої антитези: надніпрянських провідників і груп, що являються творцями й носіями політичного польонофільства всупереч інтересам Західної України.

У своїй політиці виходять ці групи зі засад подібних до позицій галицьких москвофілів різних родів, але з протилежного кінця. Перед ними стоїть примара сучасної московсько-комуністичної окупації Великої України. І їх зусилля позбутся за всяку ціну тої окупації зв'язані також із бажанням негайного політичного ефекту. Не підлягає сумнівові що такі інтенції оправдані й корисні. Алеж в методах політики та чину згаданих груп є місце, що суперечать гармонійному та корисному розвитку визвольної акції й утруднюють налагодження та закріплення зв'язків між обома частинами нації. Плян визвольної акції цих груп доволі нескладний: опертися на мілітарну силу «союзної» Польщі, «підшукати» групу держав «співчуваючих» Україні й за їх допомогою, при нагоді можливої інтервенції, стати «твердою ногою» на Великій Україні, де й має бути відновлена Українська Народня Республіка. Цей план має надзвичайно багато слабих, суперечних державній доцільності місць, що відчувають і самі його творці, які стремлять політично обґрунтувати свій державницький «конструкти-

візм». Першим слабим місцем є політична та ідейна орієнтація на чужі сили, — до того ж *сирізно ворожі*. Щоби не ходити за прикладами далекої історії, вкажемо на недавні «аліанси» з Польщею в 1920 р., у період, коли здавалосьби, інтереси обох націй напевні знайшли своє спільне приложення. Рижський трактат і дальша постава «союзників» до української армії та уряду УНР показало безпідставність розрахунків і сподівань на Польщу в ділі розбудови укр. держави.

Але ще більша шкідливість такої орієнтації надніпрянських кол. полягає в площі психологічно-ідейній. Орієнтація на чужі сили в національно-державних змаганнях є найбільшим злом, бо деформує й нищить духовий зміст творчих елементів нації. Оскільки ж орієнтація ще відбивається на стані психологічної єдності нації, то шкідливість такої політики стає очевидною.

Саме в агрофії самостійно-творчого національного духу, в розбитті соборної національної психології та інтенцій ріжних частин нації криється безвартність обох орієнтацій, як польнофільської так і москвофільської. Оскільки-б така політика була лише тактично-випадкового характеру, шкода від неї булаб не так велика. У державно-політичному житті бувають всякі комбінації, часом навіть протирічливі. Найбільша шкідливість згаданих орієнтацій полягає в тому що їх підноситься до рівня ідей, що визвольний чин в цілому спирається на засади для мозку й духу нації.

Практична польнофільська концепція ніяких реальних наслідків не дасть, — вона розвіється як чад від неминучого, об'єктивно-природнього національно-соборного руху. Так само зникне авантюристично-анемічне галицьке москвофільство. Наслідки ж будуть ті, що народяться і тимчасово закріпляються польнофільські й москвофільські течії, що виснажуватимуть де-який час сили нації, не дозволяючи їм оформитись та доцільно проявитись.

Ми не будемо торкатися тут ближче питання інтервенції. У сучасних обставинах приходить трактувати інтервенцію так як і орієнтації, бо ідейні підклади тожсамі. Не кажучи вже про те, що реальні, позитивні наслідки можливої інтервенції для України дуже проблематичні.

Представники польнофільства звикли аргументувати свої положення наступно: «Велика Україна є основа нації. Україна над Дніпром, а не над Дністром. Московщина найстрашніший зі всіх окупантів руйнує націю політично й духовно. Треба спочатку утворити самостійність над Дніпром, а потім думати про Соборність». Безсумніву думають вони правильно, що Велика Україна й Дніпро, а не Галичина й Дністер, є фундаментом держави. — Але ж чи твердження це дає вистарчаючі підстави та причини до політичного та ідейного відштовхування від себе значної частини нації з територією на поталу чужинцям? У той час як Україна, в цілях повного відмежування від Москви й зв'язаних з нею впливів, мусить виявити ексцентричний закономірний біг на Захід, польнофільці самі замикають цей важливий культурний, політичний і стратегічний пляцдарм, відмежовуючись від європейського Заходу польським муром. Наміри, — після закріплення Української Народньої Республіки «обдурити» «союзника» й «відібрати» Західні Землі, — виглядають дуже неповажно. Не лише для політики, але й для звичайного громадянина мусить бути ясним, що оскільки зреалізувалася польнофільська концепція з додатком інтервенції, оскільки вдалосьби, відновити куцу Українську Республіку, то булоб це побудовано на засадах якщо не світової, то принайменше європейської рівноваги руками співчуваючої Антанти й Польщі. Чи ж можна булоби тоді Україні, зменшеній територіяльно, опутаній сітками тяжких і неминучих зобов'язуємих мирних трактатів, конвенцій і концесій зруйнованій економічно й зі сумнівними виглядами на вільний мілітарний зріст, думати про поворот Західних Земель? Чи ж можна припускати, що «сильні миру» дозволилиб порушити цю рівновагу? Одно стає ясним: у такому разі Збруч обернувсяби в постійну політичну й духову безодню між обома частинами нації.

Ось такі причини сучасних антагонізмів, суперечностей та аномалій між окремими частинами нації. Аналіз причин їх повстання вказує, що вони є штучні, витвори нашої розбурханої, скаліченої, національно-політичної сучасності ніяких органічних причин до такого політичного аржничовання нації нема. Вона була, є, і буде єдиним монолітом з широкими перспективами в майбутньому.

Повторюємо — визвольна боротьба залишила нам тяжку спадщину, що її необхідно як найскорше виправити, бо невідомий той час, коли нація потребуватиме знову соборного активного, будуючого напруження. Якій сили скорегують сучасне? Які чинники виправлять скривлення? — Покладати цю конструктивну роботу на «рештки» минулого не доводиться. У них не вистарчить на це ні сил, ні чуття, ні волі, ні часу. Цю велику будуючу працю поєднання соборної нації, скеровання її зусиль в єдину

точку мусить перебрати на себе молодий активний націоналізм, як органічний, живий вияв потенції нації. Несучися поверх вузького національного провінціалізму й дрібних антагонізмів, відкидаючи ризиковані комбінації у державній творчості, негуючи політичний і духовний баяст минулого, він мусить ясно накреслити *найкоротші шляхи соборної нації до державности*.

Гнілі «культи» чужих сил, та хоробливі, анемічні сподівання манни з чужого неба націоналізм має замінити залізньо-фанатичним культом власної сили соборної нації, вкладаючи в свій чин три незмінні засади: віру в себе, віру в свою націю, і віру в її майбутнє. Методами роботи націоналізму має бути соборне поєднання не живих мерців минулого, а активних чинників і має сучасного. «Минуле» конвульсивно переводить непевні, ризиковані операції на окремих частинах тіла соборної нації... Воно хоче негайних ефектів, хочби дешевих і куплених дорогою ціною. Негайних тому, що це «минуле» — ще так недавно домінуюче та всевладне — вмірає... Воно знає, що скорий той час, коли величезні закономірні здвиги нової соборної нації гнівно відштовхнуть його від життя, а тому намагається хоч на рештках днів своїх бути «каліфом на час»...

Націоналізм не хоче *кромсати* тіло нації непевними вівісекціями. Певний свої перемоги — він йде твердою, суворо-розміреною ходою аж до того менту, поки опанує життя нації. А тоді прийде час останнього, революційно-творчого удару. Коли цей удар буде? Сказати тяжко... Гнівні голоси нових сил соборної нації чутні все ближче й сильніше... І в скорому побідно-могутньому кличі цих сил змовкуть, потускніють, зникнуть сучасні антагонізми, розбіжності, орієнтації та відійдуть до сумної історії як і їх «творці»... Так буде!

Петро Кожевнік.

Корейці.

Знаємо про ріжні європейські народи, що здобули собі волю й великою працею намагаються закріпити здобуте, — Чехи, Поляки, Турки, Естонці, Ірландці...

Не треба обмежуватись на народах Європи, але рівнож звертати увагу на народи безмежної Азії. Та частина світу має рівнож своїх пануючих і своїх поневолених. По-знайомимось з життям і боротьбою тих, про кого ще надто мало знаємо. — Це двадцять-мільоновий нарід корейський.

Вже р. 2333 до Р. Х. повсталала перша корейська держава короля Танкуна. Вона звалася Хозен і займала східну Монголію, цілу Манджурію, область Амуру й корейський півострів. Рід Танкуна панував 1480 років. Р. 18-го перед Р. Х. замість Хозен бачимо три ріжних королівства: Сінла, Векдзе, Кокуріе. То час найбільшого культурного розвитку корейців. Буддизм і конфуціанізм причинилися до того, що наука, мистецтво й ремесла швидко розцвітали та переносилися до сусідів, тоді варварів, японців.

Окремі корейські держави, після неперестанних війн проти Китаю, об'єдналися в р. 661-го під королем Сінли Мунму. Більш 250 років панувала його династія. Її скинув р. 918-го Ван Кен і назвав країну Коріе, від чого пішла назва Корея. При кінці 10-го століття Корея успішно покінчила боротьбу проти монголів, а в 13-му столітті лиш одруженням далось припинити боротьбу проти Джингіс-Хана. Року 1392 повалив Лі Сен-Ке династію Коріе та своїм пануванням почав останню корейську династію.

Між тим непомітно зростала Японія й уже від 2 століття почала даватись у знаки корейцям. У 1592 р. прийшло до великої війни між Японією та Китаєм. Корея не згодилась пропустити японське військо через свою територію. Це спричинило, що корейська земля стала театром війни. Корейці билися в цій семилітній війні проти японців. Корейська армія побилала півмільона японців, а корейська фльота під проводом Лі Сун-Сін знищила японську фльоту, яка мала сто тисяч люда.*)

Разом зі славою принесла та війна спустошення всієї країни й втрату трох мільонів мирного населення. Далі прийшла нещаслива боротьба проти племені Манджу, яке протягом багатьох років збирало данину з корейців.

*) Англійські історики ствержують, що корейці перші в світі мали панцирні кораблі та тільки при допомозі тих кораблів знищили японців.

Полк. Євген Коновалець.

Причинки до історії ролі Січових Стрільців в Українській революції.

Події, що послідували після трьохлітнього періоду останньої української революції, відсунули тогочасні випадки настільки далеко назад, що сьогодні вже дійсно важко кидати туди поглядом і займатися їхніми нюансами. Сьогодні — роки 1917—27 уявляють в першу чергу особливий інтерес для істориків. Для широкого загалу українського громадянства, а тим більше для активних громадсько-політичних діячів вони перестали бути актуальними. Вони перейшли вже до традиції. Довкола подій зперед ледви кількох літ починає творитися легенда й поодинокі випадки з того часу є вже тепер окутані такою густою сіткою переказів, що за нею гине сам історичний випадок.

Ці спомини мають дати матеріал першому історикові української революції, що не буде цікавитися настроями того чи іншого революційного діяча-автора споминів, а тільки візьметься передусім стверджувати *факти*, що про їх дійсність не можна буде суперечатись. Самі голі факти найкраще допоможуть йому накреслити характеристики революційного часу й груп та осіб, які той час висунув. Я постараюсь подати на цьому місці до загального відома низку фактів, що їх або промовчувано досіль, або перекручувано. Як командант С.С. і голова Стрілецької Ради я мав можливість пильніше приглянутись цілості стрілецького життя й мав більше нагоди пізнати взаємини між нашою організацією та всім інчим революційним рухом тодішнього часу. Ось може саме завдяки цій обставині мої уваги матимуть сякий такий інтерес для тих, хто цікавиться, чи буде цікавитись добою 1917—20 рр. в історії України.

Нав'язувати свої спомини до закидів проти Січових Стрільців, що грозять закорінитись у громадянській думці сьогочасного українського громадянства та перейти до історії. Я далекий від бажання, шукати оправдуючих аргументів на все, що торкається Січового Стрілецтва та, зокрема, моєї особи. Тим більш не можу вважати всіх моментів з історії Січових Стрільців безумовно правильними й доцільними. Січові Стрільці самі не замикають очей на власні промахи і не стараються закрити їх другим.

Найбільшим нашим лихом є відсутність цілості архіву корпусу Січових Стрільців. Будемо сподіватися й віримо, що прийде час, коли й архівальні документи побачать світ і будуть підтвердженням понижчих заміток. Поки що треба користуватись здебільшого пам'яттю й для того поминути мовчанкою все те, що вже затерлось у пам'яті. Рівнож сподіємось й віримо, що прийде час, коли не словами про минуле й не архівальними документами будемо з'ясовувати суть невмірущої стрілецької ідеї.

* *
*

Початки існування Січових Стрільців. Довкола розгону Центральної Ради.

При оцінці діяльності Січового Стрілецтва та при характеристиці ролі Січових Стрільців у якому-небудь періоді української революції треба мати постійно на увазі середовище, в якому вони найшлись: небувалий хаос і анархія, та реальні умовини, серед котрих організація Січових Стрільців розвивалася й проіснувала два роки. Головні заміти, що їх у різному виді подибуємо на сторінках післяреволюційної літератури різного напрямку, як ось, нпр., що до наших «амбіцій» й «політиканства», є саме витвором незнання або легковажного відношення до того важливого моменту.

Зізджаючись до Києва з різних московських таборів з постановою служити в українській правильній армії (думка про творення легіону виринула тільки згодом, коли українська правильна армія показала ся фіктивною), ми не тільки не мали ніяких «амбітних плянів», але навпаки були надмірно наївними ідеалістами. Ми були дуже молоді й дуже недосвідчені. Все воно вкупі: ідеалізм, молодість, недосвід і наївність — почали мститися на нас з перших наших починів на київському ґрунті. Найбільше полеклись ми на націй вірі у провідників тодішнього українського революційного руху. Вони користувались у наших очах недосяжним авторитетом. І хоч як болісно відчували ми їхню *нехтіть до нашої ідеї*, самостійної та незалежної української держави проте ми не зневірювались у них. Та швидко ми були *примушені* ставитись кри-

тичніше до діяльності діячів Центральної Ради, бо бачили наглядно, що їхня політика вводить у краю, замість ладу, щораз більшу анархію, яка не тільки виключає організацію війська, але веде державу до неминучої руїни.

Це було в кілька тижнів після приходу німців до Києва й з того часу датується т. зв. «політиканство» Січових Стрільців.

Будучи складовою частиною київського гарнізону, ми, природна річ, мали раз-по-раз до діла з німецьким військовим командуванням. Разом з німцями брали ми участь в обеззброєнні київських мешканців (відомих із своєї «львоальності» до української влади), разом робили експедиції на провінцію, де ще вдавалось большевицьким емісарам організувати ворожі виступи. Таким робом ми пізнали настрої, пануючі в німецькому командуванні, бачили їхнє відношення до питання творення правильної української армії (у справі якої, до речі кажучи, українське військове міністерство не робило ніяких поважніших заходів!) й знали про зростаюче обурення німців політикою Центральної Ради. Ми бачили, що при продовжуванні тієї політики конфлікт є неминучий, хоча не уявляли собі ще, в які форми вкінці він виплеться. Розмови на цю тему велись у тісному колі Стрілецької Ради й *поза неї не виходили*. На два тижні перед гетьманським переворотом ми дізнались про намір німців форсувати Павла Скоропадського на Гетьмана України та розв'язати Центральну Раду. Я поінформовав тоді про це негайно членів Центральної Ради, Лизанівського, Чечіля й Шрага, соціал-революціонерів, що одні з усіх політичних партій старалися тримати зв'язок з нашою військовою організацією. (Пригадую, що на засіданнях Стрілецької Ради підносились голоси проти тодішньої монополізації всього державного життя ес-ерами, але з другого боку треба було признати, що це був тоді найбільше жвавий елемент). В кілька днів пізніше, не дїждавшись відповіді, я пішов до проф. Грушевського, якому передав ті самі відомості. На це запевнив мене проф. Грушевський, що нічого лякатися, що він сам навідувався у німецькому командуванні й балакав з представником німецького командования полк. Штольценбергом та що він має певні відомості, що Центральній Раді рішучо нічого не грозить. *Лише ця виразна й категорична заява голови Центральної Ради була причиною, що напад німців на будинок Центральної Ради (28. квітня) заскокив нас неприготованими*. Проф. Грушевський користувався тоді таким авторитетом у нас, що після його заяви ми закинули думку, зміцнити охорону Центральної Ради та поставили, як звичайно, лише почесні стійки. Вістка про зняття Центральної Ради відділом німецького війська й про скандальне поведіння того відділу з членами Центральної Ради, а зокрема з проф. Грушевським, якому молодий командант казав тримати довгий час «руки вверх», — дійшла до нас саме під час засідання Стрілецької Ради. Наслідком її було, що в касарнях Січових Стрільців оголошено воєнне поготівля. Одночасно я поїхав до німецького командування. Там прийняв нас генерал Бронцарт-Брокендорф і заявив нам, що напад на Центральну Раду був помилкою, яку німецьке командування направить, що ходило лише про арештування кількох членів Центральної Ради, які організували проти німців повстання й що німецькому командуванню нічого не відомо про якийсь політичний переворот. Із цим я поїхав до Центральної Ради, якої будинок був уже звільнений від німецьких жовнірів, та з перед котрого вже стягнуто німецькі стійки. Я найшов проф. Грушевського й приміра Голубовича крайно пригнобленими та здесорієнтованими. На питання: що робити нам, військовій сторожі Центральної Ради, і що робитиме уряд — я не отримав ніякої ясної відповіді. Мені сказали лише: тримати зв'язок з військовим міністерством і ще раз домагатися в'яснення від німців, себ-то робити те, що ми й самі робили, та що зовсім не задовольняло нас: бо у військовому міністерстві панувала теж у наслідок арешту міністра Жуківського дезорієнтація.

Майже одночасно дістали ми відомості, що на Липках нашвидко організуються відділи з російських старшин, які звуть себе «гетьманцями» й що в будинку був. міністра здоров'я Ляубінського є головна квартира Скоропадського. У військовому міністерстві я найшов заступника військового міністра генерала Грекова, якому теж запропонував негайно виступити проти московських добровольців й обезброїти їх. *Генерал Греків однак не згодився й казав лише спитати німецьке Oberkommando, як воно ставиться до цього перевороту*. Таке становище ген. Грекова незвичайно погано вплинуло на настрої Стрільців і цілком здесорієнтувало старшинство. Це виявилось наглядно в епізоді зі сотником Черником, що про цього буде мова трохи нижче. Відповідь німців, від імени яких говорив майор генерального штабу Ярош, була така, що мовляв, німці не мішаються до внутрішніх справ України, але «бачилиб нерадо» обеззброєння добровольчих дружин. Ясно, що після тої відповіді вже було пізно виступати першими проти добровольців. Стрільці замкнули лише чотирикутник довкола будинку Централь-

ної Ради й ждали наказів від військового міністерства. Колиж добровольці, зібравшись в більший гурт, зійшли з Ліпок на Хрещатик і почали просуватись в гору Шевченківським (Бібіковським) бульваром і Фундуклеївською вулицею, Січові Стрільці відкрили вогонь, при чому на Шевченківським бульварі згинulo двох добровольців (це було в понеділок 29. квітня). Тогож самого дня для зміцнення сторожі біля Центральної Ради завізвано з касарні при Львівській вулиці сотню скорострільів, якою командував бл. п. сотник Черник. Як відомо, сотник Черник переходив з 12-ма скорострільами Софійський майдан саме в момент помазання Скоропадського в гетьмани. Лише безоглядна військова карність сотника Черника, який тільки те знав, що йому наказано явитися перед Центральну Раду, казала йому спокійно перейти Софійський майдан. Це був останній момент, в якому можна було райтовим енергійним виступом завернути біг подій, бо німці не були би встигли прийти на поміч Скоропадському та його однодумцям. *Прогаяння того моменту в такий винос вищої української команди м. Київ, уряду й президії Центральної Ради, яких гетьманський переворот так налякав і збентежив, що вони не були в силі дати нам якихсь ширших директив. Безпосередньо після помазання почули ми від німецького командування вже цілком інші слова, говорені цілком інчим тоном: що всякий виступ проти Гетьмана Скоропадського вони, німці, вважатимуть виступом проти них; що вони домагаються дати свободу розвитковій започаткованих подій та що жадають підчинення Січових Стрільців Гетьманові.* Ми відмовили й знову ждали наказів, або бодай поради з гори.

Тимчасом біля 6. години вечера (тогож самого історичного дня) заїхав перед нашу касарню один добродій (прізвиська ніяк не можу пригадати), легітимуючись як делегат Скоропадського та питаючи за мною. Він заявив мені, що приходить просто від Гетьмана й що Гетьман, бажаючи порозумітись зі мною у різних справах, просить мене навідати його у його ставці, при чому ручається за мою недоторканість. Стрільцька Рада рішила, щоб я їхав; зі мною поїхав Андрій Мельник... Ставку Гетьмана, що находилась у Ліпках, берегли Німці. До Скоропадського провів мене (одного) полковник Зеленецький. Гетьман заявив мені, що багато, мовляв, доброго чув про Січових Стрільців, що вже давно хотів бачитись зі мною і т. д. і запропонував мені, щоб Січові стрільці перешли в його службу, при чому слідуючого дня мали би урочисто передефілювати перед його палатою, що рівнятиметься офіційальному визнанню нової влади з боку всього Стрільцтва. На це я відповів, що Стрільцтво є карним військом, яке зробить так, як йому скаже його командування; що Січові Стрільці не мішаються до політики й їхнім завданням є, служити рідному краю, підчиняючись його правому уряду; що для Січових Стрільців тим правовим проводом України була доси Центральна Рада, і що Стрільцьке військо не може через ніч переходити з табору до табору, лише тому, що хтось ставить їх перед доконаний силою факт; крім того Стрільцтво є до краю схвільоване *методом переведення перевороту й засобами, якими він, Гетьман Скоропадський, покористувався для перевороту*: далше заявив я Гетьманові, що сам я вважаю його виступ початком великих лих для України, та що це є також погляд цілої Стрільцької Ради.

Бачучи, що Гетьман одного власного слова не скаже, не отримавши вказівок від німців, та що він є під могутнім впливом середовища московських старшин, ми рішили говорити радше безпосередньо з німцями. Німецьке командування визначило для переговорів полковника генерального штабу Гізе. Він вислухав пильно всі наші уваги (це було ще того самого дня пізнім вечером) і заявив, що нічого вдіяти не можна, бо справа є вже вирішена та — поставив нам ультиматум: або беззастережне визнання Гетьмана Скоропадського з боку Січових Стрільців, або їхнє обеззброєння.

Розвиток дальших випадків відомий: перехід Січових Стрільців походним ладом з Терещенківських касарень до Львівських (по-середині наших Стрільців проф. Грушевський, з родиною), агентат на проф. Грушевського, гостра блокада наших касарень німцями, теоретична заява солідарности з боку обеззброєних синьожупанників,*) переговори з гетьманським відпоручником капітаном Альвенслебеном на повному засіданні Стрільцької Ради, наші безуспішні «компромісові» протипозиції й врешті наші умови «капітуляції», що їх німці прийняли й яких, ніде правди діти, совісно до кінця дотримали.**)

*) Німці казали щодо роззброєння синьожупанників, яке мало місце на 3 дні раніше, що робили це на підставі згоди з військовим міністром Жуковським. Е. К.

**) Все це докладно представлено в історії Січових Стрільців, з під пера В. Кубабського, яка незадовго появиться друком.

Так ось перша (й остання) ближча зустріч Січових Стрільців з питанням національної й соціальної політики українського революційного парламенту й його уряду була дуже скромною. На хід цієї політики ми не мали до самісного кінця найменшого впливу, не хотіли мати його й не могли мати, маючи ті характеристичні прикмети (хиби), про які я вже згадував. При всьому нашому недосвіді ми бачили ясно, що політика Центральної Ради, мимо сприятливих умов, що заіснували по приході німців, не йшла по лінії позитивного державного будівництва. З другого боку факт перебування німців на Україні, до якого причинилася Центральна Рада, повинен був заставити її шукати певного «modus vivendi» з німцями; тимчасом діяльність Центральної Ради вказувала на щось протилежного. Ми ясно бачили, що наосліп уганялись на дикому коні, чіпляючись його гриви й дико покрикуючи, не можна буде вічно й що призадуматися над цим після упадку буде — «zu spät». Ми вже здорово захитались у нашій вірі в Центральну Раду, щоб виразніше не казати; але наша наївність казала нам вірити ще безоглядно в авторитет голови Центральної Ради так далеко, що ми не вважувались ставити ніяких рішучих домагань, зміни дотеперішньої політики та діяльності Центральної Ради, *хоча з огляду на свою військову силу ми могли це зробити*. Та ця думка навіть не зроджувалася у наших головах; ми подумали про це тільки тоді, коли з нашим ідеалізмом опинилися вкупі з політиками перед твердою, небажаною нами дійсністю та коли на власній шкурі понесли наслідки думок та діяльності українського революційного уряду. Помимо того, що Січове Стрільцтво, як революційна військова організація, утратило віру у вартість Центральної Ради, *всеж базисуючи рятувати її авторитет у широких народних мас*, перед замахом, що ясно йшов з боку сутомосковської реакції шукало в перших днях нових подій шляхів для зліквідування гетьманського перевороту. Тим треба пояснити відмову С.С. на згадані вище пропозиції Гетьмана й німців. Що поза цим кроком не зроблено інших, більш рішучих, треба завдячувати лише недостатці яких-небудь доручень і вказівок з боку Центральної Ради. Січове Стрільцтво, зложене здебільшого з Галичан не чулося в той час ще на В. Україні настільки певним, щоби без ніяких вказівок від тамешних політичних діячів, підприємати дальше йдучі кроки. Всеж таки вже тоді висувалося перед Січовим Стрільцтвом питання, чи не краще залишитися при Гетьманові для рятування національного характеру армії й для позискання таким робом впливу на характер всієї держави. Дуже можливо, що *не вважалося на своїм настрої, Січові Стрільці таки були би визнали Скоропадського Гетьманом і залишилися у Києві, колиб не відсутність підтримки Гетьмана з боку якої-небудь української партії зі складу Центральної Ради*.

Про легенду валенродизму Січових Стрільців.

У чотири місяці після відкинення Січовими Стрільцями пропозицій німців і Скоропадського, визнання цього останнього Гетьманом за ціну залишення неторканою стрільцьку організацію — Стрільцька Рада, *що не перестала існувати*, внесла до Військового Міністерства меморандум у справі дозволу на нову збірку Січових Стрільців, заявляючи готовість служити при новій владі, та стараючись особистими заходами у тодішнього гетьманського уряду, в самого Скоропадського та у німецького військового командування зискати потрібну апробату. На око: наглядна непослідовність, що її не можуть виправдати мотиви тактично-політичного характеру. І тому біля моменту нового творення Січово-стрільцького війська зродилось багато інтерпретацій, з яких найбільш поширеною є слідуєча: Січові Стрільці пішли до Гетьмана з лицемірною заявою вірности, маючи з гори складений плян зломання цього приречення зрадницьким збройним виступом.

В ім'я правди треба рішуче заявити, що тоді Січові Стрільці *не мали* наміру не дотримати даних Гетьманові заяв. Все те, що ми говорили Гетьманові Скоропадському від першої нашої розмови з ним до останньої, перед самим повстанням, було говорено щиро й відповідало дійсности. Ми все підкреслювали, що нам залежить на продовжанні державности й готові підтримати Гетьмана, коли буде ця державність боронити.

І знову приходиться нагадати загальні тодішні відносини й настрої, які все є одною з найважливіших умов для творення революційних військових частин. В момент гетьманського перевороту настрої мас були рішучо ворожі Скоропадському й виключали всяку співпрацю з ним. Ті настрої були такі сильні, що підлягли їм і провідники мас, політичні діячі, що їх завданням є критично ставитись до всіх випадків політичного життя. Я старався зясувати, чому Січові Стрільці не перейшли на сторону Гетьмана й воліли радше дати роззброїти себе. З бігом часу українське громадянство по-

ставилось до гетьманату трохи инакше: воно стало більш реально думати про рятування у першу чергу національних вартостей української державности, не забуваючи й про соціальні, і тому стало приступніше для думок про співпрацю з Гетьманом Скоропадським. Склався Український Національно-Державний, потім: Український Національний Союз, який саме поставив собі повищезазначену мету та який зараз же почав користуватися величезним авторитетом і довірям найширших кол' свідомого українства. *Віднова організації Січових Стрільців сталася за порозумінням і згодою з Українським Національним Союзом і мала своєю основою думку, що при тому складі військового елемента, який творився біля гетьманського уряду, необхідно мати й наскрізь українські, національно свідомі й бовго вишколені військові частини.*

Бо справа організації української армії представлялася препогаю. Творено виправді штаби й військові управи, що дійсно вели солідну підготовчу працю до організації кількасоттисячної української армії. Але всю ту роботу вели *не-українці*, а навпаки у великій більшості люде ворожі українцям і всяким інтересам української нації. Отже праця гетьманських штабів була з фахово військового боку дуже гарна, але з національного цілком непродуктивна а що більше — небезпечна. Бо на практиці з контингентом неграмотних і національно мало свідомих новобранців, чужонаціонального й протиукраїнського вищого старшинства не можна було створити української національної армії, навіть тоді, колиб німці були дали дозвіл на побір. Наприклад: Сердюцьку дивізію творено кілька місяців, накладом великих коштів і солідної підготовки. І Сердюцька дивізія була добре вишколена й мала прекрасний зовнішній вигляд. Але була мертвою машиною, без любови до свого старшинства, без усякого запалу. І коли прийшов момент війни — та коли її, гетьманську гвардію, вислано в поле, то вона ще перед зустрічю з противником — масово розбіглась. Як можна було сподіватись чогось доброго з роботи тодішнього генерального штабу, коли нпр. начальником штабу катеринославського корпусу назначено полковника Коновалова, широко відомого чорносотенця, що відіграв таку сумну ролю згодом у денікінській афері.

Творенняж поодиноких українських військових частин почалося й скінчилося в час гетьманування П. Скоропадського на Сердюцькій дивізії. За те щораз більшала кількість і кріпшала сила *московських* добровольчих дружин. Відомо, що зріст московських впливів та соціальної реакції йшов за виразною зміною німецької політики, яка почала згодом орієнтуватися на «єдину неділимую». У розмовах з вищими німецькими старшинами не чулося вже нічого про бажання помагати до будови Української Держави. Це все вплинуло, що українські політики злякались, *забули про Центральну Раду і її принципиалізм* і готові були йти на всі можливі уступки, аби рятувати що можна. Тому постанова Січових Стрільців признати гетьманську владу й відновити свою організацію не стрінула ніякого спротиву з боку українського громадянства, навпаки найшла повне одобрення. Між инчим допоміг нам у цьому тодішній міністр закордонних справ Дмитро Дорошенко*). Рішачою обставиною для отримання дозволу на збірку Січових Стрільців була добра слава, яку вони мали з давнішого часу, та яка зміцнилася підчас їх зносин з німцями у справах ліквідації 1-го полку Січових Стрільців. Сам П. Скоропадський поставився прихильно до їх пропозицій.

На цьому місці треба згадати, що в міжчасі я мав нагоду ближче пізнати особу Гетьмана, бо ходив до нього декілька разів у справах вищезгаданої ліквідації, що вимагали особисто затвердження Гетьманом. На підставі моїх спостережень, я прийшов до висновку, що П. Скоропадський це людина чесна, але дуже слабовільна, українському народові та його справам дуже й дуже далека; видно було, що Гетьман взято вчитись української мови, бо від часу першої моєї розмови з ним до слідуєчої зробив великі поступи; майже у кожній розмові зі мною підкреслював що кермується він лише добром України й нарікав, що українці не хотять його підтримати, але одночасно оточував себе людьми крайно ворожими до всього українського і майже сліпо слухав їхніх порад і вказівок.

Декларуючи урядові Української Держави бажання знову творити Січове Стрілецтво й я сам спершу, а пізніше і делегація Січових Стрільців з Білої Церкви, заявили й виразно це підкреслювали, що Січові Стрільці будуть вірні гетьманській владі, *як що вона буде боронити самостійної і від нікого незалежної української державности.**)*

*) Згадуючи про це з вдячністю, не можу з другого боку промовчати моїх спостережень з того періоду, що Д. Дорошенко користувався на загал у гетьманському уряді мінімальним впливом, бо всі важливіші справи мусіли перейти через руки або бодай за відомом товариша міністра Палтова. Е. К.

***) Докладно пишеться у загальній історії Січових Стрільців. про наші вимоги.

Наше становище було настільке ясне, що різні російські кола переконували Гетьмана, щоби не давати Січовим Стрільцям дозволу на формування. Що більше: премер Лизогуб виразно остерігав Гетьмана перед Січовими Стрільцями. Недовіря до «льояльності» Січових Стрільців виявилось після дозволу поновного їх сформування, у відмові розмістити Січових Стрільців у Києві та в призначенні їм на постій Яготин або Білу Церкву.

Виступивши в листопаді 1918 р. проти Гетьмана, Січові Стрільці залишились вірними своїй декларації — звільнив нас від вірности Скоропадському його Універсал про федерацію з Россією.

(Дальше буде.)

Офіційна частина.

Провід Українських націоналістів

Звідолення ч. 1.

Ч. 35-27.

I. Конференція Українських Націоналістів у днях 3—7 листопада 1927 р. покликана до життя Провід Українських Націоналістів, до якого входять: інж. Дмитро Андрієвський, полк. Євген Коновалець, Володимир Мартинець і Микола Сціборський. Як пятий член має увійти представник кравчих націоналістичних кол.

II. Провід розділив між своїх членів функції та утворив слідуєчі Відділи:

1. *Секретаріят та відділ преси й пропаганди*, що має налагодити звязок із націоналістичними організаціями та з поодинокими націоналістами; підготувати технічно Конгрес Українських Націоналістів, централізувати пропаганду в користь Конгресу і майбутньої організації та видавати орган;

2. *Ідеологічно-статутарну референтуру*, що централізує всю працю для підготовки Конгресу а то через вироблення плану відповідних рефератів і визначення рефератів, через формування ідеологічної бази і розроблення конструкції майбутньої організації українських націоналістів; при референтурі створено окрему ідеологічну комісію з правом кооптації потрібних людей;

3. *Політичну референтуру*, що координує діяльність поодиноких націоналістичних організацій, веде культурно-

освітню працю внутрі тих організацій та займається питанням зовнішньої політики *Проводу*;

4. *Економічну референтуру*, що веде економічні справи *Проводу*, старається про фонди — для відбуття Конгресу та виготовлює плани для витворення сталої, сильної економічної бази для майбутньої організації українських націоналістів.

III. Провід приступає до видавання свого органу «*Розбудова Нації*», в якому будуть заступлені слідуєчі відділи: ідеологія, політика, філософія, соціологія, економічний та військовий відділ, література, політична та військова мемуаристика, визвольні змагання других народів, огляд політичного життя українського та міжнародного, хроніка націоналістичного руху. Україніка та бібліографія. Журнал буде видаватися в Празі.

IV. Для зискання фонду на біжучі потреби, як рівнож у звязку з підготовкою Конгресу Українських Націоналістів, Екон мічна Референтура приступила до збирання фондів на листи. Кожна листа є на мінімальну квоту 10 амер. дол. Особи, що дістануть листи, зволють їх повернути враз із грішми до 31-го грудня ц. р. Всі листи мають порядкове число та печатку *Проводу*.

Секретаріят та відділ преси й пропаганди.

3 діяльності організацій.

ЛЕГІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ.

12-го листопада 1925 р. (в Празі) зїзд представників трох націоналістичних організацій: Українського Національного Об'єднання, Союзу Українських Фашистів і Союзу Визволення України — визнав за конечне утворити єдину організацію українських націоналістів. У наслідок цього рішення повстала Легія Українських Націоналістів.

Перший період існування Л.У.Н. пройшов під знаком важкої організаційної праці. Від самого заснування зустрінулася Легія з негативним відношенням до себе з боку всіх політичних угруповань. Протягом півроку витворено й усталено організаційну схему й переведено необхідну агітаційну роботу.

Після вбивства б. п. Головного Отамана С. Петлюри, Л.У.Н. виступила назовні тим, що започала й перевела велике жалібне віче в Празі та піддала думку творення Комітетів для оборони пам'яті покійного.

Оцінюючи настрої, що запанували серед українського загалу після трагічної парижської події, Л.У.Н. взяла на себе ініціативу в справі творення Всеукраїнського Національно-Політичного Об'єднання. У цій спробі Легія мала намір виявити справжнє обличчя поодиноких українських політичних груп і встановити, чи політично-думаючий загал підготований до підпорядкування своїх вузьких, ідеологічних інтересів справі боротьби за Українську Незалежну Соборну Національну Державу. Партийний егоїзм і моменти суперництва не дали змоги здійснити думку про широке об'єднання. — Тим самим Л.У.Н. здобула моральне право на дальшу активну політичну діяльність без огляду на інші угруповання.

ГРУПА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОЛОДІ В ПШІБРАМІ.

За останні два роки зменшилася чисельність групи більше чим у двох, а то з причини від'їзду деяких з Пшібраму членів, що покінчили студії на тут. високій гірничій школі. За весь час свого існування стояла пшібрамська Група все у тісному організаційному звязку з іншими Групами УНМ. і з Екзекутивою в Празі. У внутрішній організації виробилися внаслідок без-

Третій звичайний Делегатський Зїзд в осени 1926. року прийняв конкретну політичну основу Л.У.Н., статут і план організаційної праці. Після того зїзду Легія перенесла осередок ваги своєї діяльності на справу об'єднання усіх однозвучних груп у єдину націоналістичну організацію.

Ходило тут у першу чергу о «Групу Національної Молоді в Ч.С.Р.». Зимомо 1926-27 року зясовало в низці спільних нарад ті моменти, що остають у звязку з об'єднанням всіх українських націоналістів. Рівночасно з тим переведено дальше організаційне поширення Л.У.Н. шляхом творення нових секцій й притягнення поодиноких членів з усіх осередків української еміграції.

Весною 1927 р. Л.У.Н. і Група Національної Молоді покликали до життя Союз Організацій Українських Націоналістів. Створення Союзу свідчить про організаційне об'єднання українських націоналістів з різних земель України.

Швидко після того, Л.У.Н. і Національна Молодь розпочали через органи Союзу підготовлення Конгресу Українських Націоналістів для вирішення всіх актуальних справ та сотворення єдиної організації українських націоналістів для всіх теренів, де тільки перебувають українці.

З метою прискорення тої справи окремі члени Л.У.Н. прийняли участь у Конференції Українських Націоналістів 3—7 листопада 1927 р. і в творенні Проводу Українських Націоналістів, головним завданням якого є скликання Конгресу.

Останні місяці минулого року позначилися дальшим поширенням секцій Л.У.Н. на різних теренах. С.

настанної, солідної співпраці усіх членів дуже гарні товариські відносини між членами та взаїмне довіря, що матиме в майбутньому для Групи додатне значіння. Серед усіх укр. студентських організацій в Пшібрамі займає група поважне становище та посередництвом своїх членів приймає живу участь у житті укр. колонії в Пшібрамі, і то у всіх його ділянках. Група має зарає

досить гарну, власну бібліотеку, з якої користають члени Групи для вишколення в політичній діяльності. Заступлений в бібліотеці також белетристичний відділ, як рівнож матеріали фахово-гірничої літератури.

Із публичних виступів Групи треба відмітити два реферати, що їх влаштувала в 1927 р. Група для укр. колонії в Пшібрамі, а саме: реферат тов. Бойдужника на т.: «Огляд укр. політичних партій та їх праці», і реферат тов. Др. С. Нижанківського на т.: «Сучасне положення укр. земель та завдання всеукраїнського націоналізму». Оба реферати викликали велике зацікавлення так серед членів Групи, як і серед укр.

УКРАЇНСЬКА СТРІЛЕЦЬКА ГРОМАДА В АМЕРИЦІ.

Після світової війни та боротьби за самостійність України почала звільня припливати до Америки та Канади філя українських виселенців між ними й таких, що брали активну участь у визвольних змаганнях України, як члени Української Галицької Армії. Між виселенцями виринула в 1924 р. думка заснувати в Америці Українську Стрілецьку Громаду, що її завданням булоб об'єднувати був. членів армії для продовжування праці, хоч і в змінному виді та для плекання нашої військової традиції. У своїй праці прямувала Громада до того, щоби в кругах укр. еміграції в Америці робити популярними кличі національно-політичного визволення укр. народу.

Перші роки Громади пройшли на внутрішньо-організаційній праці. Великий роздор політичного життя, що настав після поразки, не давав змоги Громаді виступити на зовні з повною рішучістю, а через це як Громада так і її члени зокрема вели ту муравлину працю, що спричинювалася до злагіднення партійної гризні. Самозрозуміло, що на ґрунті американських відмінних обставин не могла започаткована праця виказатися видними наслідками. Бо хоч із одного боку американська свобода й давала можливість

студ. інших ідеологічних угруповань, доказом чого були жваві дискусії ведені після рефератів.

Члени Групи постійно відбирають політичний журнал «Національна Думка», його розповсюднують в як найбільшій кількості між пшібрамською укр. колонією, чим також спричинюється для поширювання націоналістичної ідеології.

В останньому часі одержала Група докладні інформації про передконференцію укр. націоналістів і порішила співпрацювати з Проводом Українських Націоналістів та його працю всебічно піддержувати

Б. Т.

широкої діяльності, то з другого мала кількість членів, нові життєві умовини та чуже середовище не сприяли негайному розвитку й творчій праці.

В останньому році приступила Громада до праці в громадському житті укр. еміграції в Америці (переведення збірки на будову дому для українських інвалідів, відсвяткування 1 листопада.) У тій цілі Громада утворила сітку місцевих гуртків, налаждала звязки з ріжними організаціями, в тому числі й з американськими, як на пр. «організацією бувших учасників світової війни» і ин. До цього часу змогла Громада заснувати також військові гуртки на терені Канади та започаткувала там свою працю.

Якраз 29 с. м. відбудуться Загальні Збори Громади, на яких має вирішитись багато важних справ як для самої організації так і для укр. еміграції в Америці та Канаді.

Самаж організація, як також і її члени стоять в тісному звязку з нашими організаціями в Європі, піддержують активно національний рух і сприяють своєю працею на чужині до досягнення всім нам спільного імперативу: «Самостійної Соборної України».

Л. Б.

Хроніка.

На Радянській Україні.

Пристаючи до сталого огляду життя на Радянській Україні, хочемо сказати кілька слів про методи, якими будемо послуговуватися при нашій роботі.

Теперішня Радянська Україна — це головний терен нашої рідної землі, це основа й рішача частина нашої національної території, поділеної тепер між кількома окупантами. Від розвитку подій на Радянській Україні залежить найбільше наша найближча державна будучина. Радянську Україну мусить мати тому на оці кожний український націоналіст-державник. За подіями на Р. Україні треба пильно стежити, без усякого упередження чи захоплення, бистрими але й тверезими очима, що бачилиб не те, що хочеться бачити, або що другі нам підсувають, але те, що відповідає дійсності. Особливо обережним має бути використання радянської української преси, в якій при доброму читанні знайдеться не одно важне і цінне для зрозуміння настроїв і проявів української душі. Офіційні матеріали дають важну основу до виводів і відкидати їх так само не годиться, як з другого боку вірити їм на слово.

Руководячися цими думками, ми й будемо вилловлювати із усього матеріалу особливо те, що нам цікавей важне з національно-державного боку. Редакція.

ОПОЗИЦІЯ ЗІНОВЬЄВА — ТРОЦЬКОГО НА УКРАЇНІ.

Останні часи на Радянській Україні стояли під знаком боротьби між офіційним проводом комуністичної партії, заступленим у Москві Сталіном, а на Україні Кагановичем, і комуністичними опозиційними групами під проводом Зінов'єва та Троцького. Ця боротьба на Україні оберталася, й обертається ще, головню около двох справ, — коло селянського й національного питання, і тому заслуговує на особливу увагу. Одначе, як не важне перше питання, спинюватися над ним не будемо, бо думаємо, що вже доволі відомо, що сталінці опираються здебільшого на селянстві, коли троцькісти бачуть усю основу комуністичного ладу в робітництві й тому промовляють найбільше за поширенням і прискоренням темпа інду-

стріалізації. Для нас важніше друге питання, що, як видно з пресових вісток з Радянської України захоплює тепер загальну увагу всього громадянства на Україні.

Опозиція Зінов'єва — Троцького добре зрозуміла, що офіційний комунізм знаходить сильну піддержку в комуністичних національних колах і на національних територіях та завсідги може добре вигравати проти неї (опозиції) різні національності, особливо українців, які знали досі опозиціоністів як прихильників російського централізму та ворогів усяких національних рухів, — між инчим українізації. Щоби зеднати собі ширші кола поодиноких народів, які з національних причин, в боротьбі проти офіційного більшевизму, почали навязувати зносини з троцькістами та пробували використовувати їх для своїх цілей (це робила між инчим українська опозиція Шумського, це було особливо помітно на Кавказі), опозиція покористовувалася тим самим, що й офіційний комунізм, і виставила в своїй програмі нові національні кличі, що в дечому відхиляються не тільки від дотеперішньої офіційної практики, але й термі.

Для приседнання «націоналістів» кинули троцькісти клич боротьби проти т. з. великодержавного російського шовінізму й колонізаторських методів офіційної комуністичної партії в національних республіках і областях, і заразом м домагання повного признання національних мов та висунення провідників і урядовців з місцевих сил. На гадку троцькістів, запанував у радянському апараті, що наскрізь, перейнятий великодержавним шовінізмом, безмежний бюрократизм і централізм, який доводить тільки до непорозумінь з національностями на їхніх територіях. Через цей бюрократично-централістичний шовінізм вага Ради Національностей впала до нуля, а автономні республіки мають тільки теоретичні права без практичного значіння. Бюрократичний режим, перейнятий російським великодержавним шовінізмом, нездібний переводити націоналізацію державного й партійного апарату. Хоч націоналізація потрібна в інтересі розвитку ко-

мунізму, бюрократизм розеднує тільки село й місто та кидає невдоволені селянські елементи в руки куркулів та дрібної буржуазії. Бюрократизм спиноє вкінці розвиток місцевих комуністичних партій. Сталінська централізаторська бюрократія панує в дійсности по всіх республіках: іменовані Ц. К. Компартії провідники національного партійного апарату ведуть й полагоджують усі партійні й урядові справи й спихають членів національних комуністичних партій до ролі комуністів другої ступені, які часто вживаються тільки до формального «представництва» (Крим, Казакістан, Туркменістан, Північний Кавказ і т. д.).

У програмі Троцького, що зрештою в Радянському Союзі курсує тільки нелегально і видрукована щойно недавно у Німеччині*), поставлено в національній справі такі домагання:

1. Дбати більш систематично, принципно й енергійно про вирівняння національних протилежностей між робітниками різних національностей, особливо дорогою уважного трактування «національних робітників», через підвищення їхньої кваліфікації та поліпшення їх життя вих відносин.
2. Приспівити темп індустріалізації відсталіх «українних» областей та заспокоїти окремі інтереси національних республік і областей, зокрема через плекання місцевих промислів, відповідну кредитову політику і т. д.
3. Перевірити дотеперішню колонізаторську і переселенську політику й узгіднити її з інтересами правдивої політики в національній справі.
4. Перевести совісно націоналізацію радянського апарату в партії, профспілках і кооперативах з окремим углядженням класових відносин і взаємин між поодинокими національностями, обмежуючи при цьому бюрократичний зв'язок між центром і областями та поборюючи енергійно колонізаторські ухили всіх органів.
5. Усунути всі труднощі для найбільшого зближення та згоди всіх працюючих мас різних народів Союзу на основах соціалістичного будів-

*) Entwurf einer Plattform der eni-nistischen Bolschewiki (Opposition). Zum 15. Parteitag der WKP (B) veröffentlicht vom Verlag «Fahne des Kommunismus».

ництва та інтернаціональної революції, поборюючи енергійно механічне насадження робітникам і селянам других національностей мови більшости й забезпечуючи реальні права всякої національної меншости шануючи уважно всі властивости, особливо тих народів, що були самі перше в Росії поневолені. Зокрема що до українізації, — дбати доконче про усунення великодержавного (російського) націоналізму й бюрократичних випадів у всіх інституціях та органах Союзу.

6. Послідовно перевести міжпартійну демократію теперішні методи «командування» верхів у пристосованню до національних партій, усуваючи теж чужих провідників і систему висилання за межі національних республік за кару.
7. Поборювати всякі великодержавні тенденції особливо в центральних комісаріятах і загалом у державному апараті, виступаючи рівночасно проти місцевих націоналізмів при допомозі послідовної класової політики в національному питанні.
8. Подбати, щоб Рада Національностей була справжнім функціонуючим органом, який був би дійсно зв'язаний з національними республіками й областями та мав змогу заступати на ділі їхні інтереси.
9. Звернути бачну увагу на національний момент у професійній праці, притягати й виховувати місцевий національний елемент і завести всюди національні мови в урядовання, при рівночасному забезпеченні інтересів усіх національностей і меншостей.

Ця боєва програма була, очевидно, призначена найбільше для зеднання українців, і Раковський, після приїзду на Україну, вживав усіх заходів, щоб її найбільше поширити та приседнати для неї можливо більше прихильників. Одначе, не зважаючи на деякі симпатії до його особи та на зв'язки з т. з. українськими «ухилистами» (Шумський і Ко.), його акція пройшла безуспішно. Як видно із заяви Кричевського у «Пролетарській Правді» від 7-го грудня м. р., український центр опозиції у Харкові складався тільки з семи осіб під проводом Розенгауза й тому не міг розвинути належної діяльності. Віча скликувані тасмно або явно опозицією,

були теж дуже нечисленні, а голосування на зборах партійних і професійних організацій випадали всюди в некористь опозиції та приносили їй ледви кілька відсотків голосів. З винятком Авсема, ніхто з видніших комуністів не приєднався до опозиції, тимчасом як офіційна партія розпоряджалося не тільки всім апаратом, але також цілим рядом визначних і відомих провідників (Скрипник, Затонський, Петровський, Мануїльський, Любченко і и.). Опозиція стрічалася всюди із закидами нещирості що до селянської*) та національної справи, при чому саме велику вагу в контр-агітації грало українське національне питання. У зв'язку з тим український радянський уряд знова гостріше взявся за переведення українізації й виступив з новими постановами, особливо що до її поглиблення і поширення. Партійні конференції в Києві й Харкові найбільше й били на те, що праця теперішнього уряду та офіційної комуністичної партії дала великі успіхи в напрямі зміцнення української культури.

Секретар партії Каганович виступив на 10-му партійному з'їзді з кількогадинним рефератом в українській мові про «нашу національну політику й міжнародне становище», де з одного боку підкреслив велику міжнародню вагу українського питання, а з другого подав просторі вісти про висліди україні-

*) До цього крім реферату Мануїльського на з'їзді відносяться брошури й статті: Шліхтера, «Клясова боротьба на селі та партія» (Харк. 1927 і «Комуніст», 8.X.27), Дубровського, «Соціальні верстви на селі та партія» («Прол. Парвда», 2.XII.1927) й А. Одінцова, «Роля сільгоспкооперації в соц. будівництві та опозиція» («Комуніст», 11.X.1927).

Під Польщею.

У політичному житті українців під Польщею слідне певне оживлення, — на жаль, зі своїми ясними й темними сторонами.

Розв'язання польського союму і росписання нових виборів, а саме союму на 4-го березня, а сенату на 10-го, 1923 р., мусіло силою факту спонукати всі українські партії до певної виборчої підготовки.

Польська виборча ординація є однак

зації та зріст української культури. При цьому Каганович виступив гостро проти російського шовінізму й власними словами Зінов'єва та Ваган'яна старався розбити погляди опозиції в національній справі, закидаючи обом вороже відношення до українства та зокрема до українізації. На з'їзді у Харкові потрудився сам Риков. Привітавши почесну варту на двірці в українській мові, він підкреслив у своєму першому рефераті на з'їзді конечність переведення українізації, великі успіхи уряду на цьому полі та велике міжнародне значіння Радянської України з огляду на значне число українців, що досі живуть ще під «шовіністичним режимом буржуазної диктатури». Скрипник дав окремих реферат про завдання культурного будівництва на Україні, в якому підкреслив, що «члени партії зокрема й партійні організації в цілому мусять втягатися до процесу будівництва української культури» та що «цю справу треба поставити на перше місце». Національне питання було в кінці предметом оживленої дискусії, що в ній між инчим забирали слово Любченко й Хвиля, обороняючи позиції уряду.

У всіх тих рефератах і дискусіях підкреслювано особливо сильно єдність українства усіх займанщин. Були навіть ухвалені окремі постанови в справі допомоги й майбутнього звільнення «братів-українців з-під польського, румунського та чеського ярма».

Як бачимо, опозиція Троцького — Зінов'єва викликала своїми домаганнями в національній справі тільки більше зацікавлення тим питанням та уважливіше слідкування за переведенням українізації. Побачимо, чи з провалом опозиції ця офіційна лінія буде додержана. Про сам стан і висліди українізації скажемо в найближчому огляді.

Vigilax.

така, що тільки сильні групи мають вигляди на успіх, — і тому навіть найсильніші партії змушені творити виборчі бльоки, щоб опісля розділити між собою здобуті мандати. Вже на першу вістку про те, що сойм навряд чи скінчить свою каденцію, почався був горячковий рух поміж партіями, як також тайні й явні наради представників різних угруповань.

Не місце в цьому короткому огляді

подавати стан, що витворився серед польських партій. Можна тільки одне сказати, що Пилсудському свідомо чи несвідомо вдалося розбити польські групи. Колишній виборчий блок, т. з. «вісімка», — польська хадеція і швехполяки, — що фактично належав до найбільших соймових угруповань, перейшов до історії. У самій хадеці наступив певний розлам, — частина прихильності до бльоку, в якому польські консерватисти, що по прийняттях у Несвежу та Дзікові відступили від свого непримиримого становища супроти уряду, мали б грати першу скрипку. Лишається ще з цього бльоку тільки партія швехполяків, т. з. «звіонзек людово-народови», що також шукає по всіх усюдах союзників, — пропагує створення на українських землях єдиного польського бльоку для заховання «стану посідання». Домена Вітоса — «П'яст» — також розпадається після вступу старого його апостола Бойка, і ледви чи вдасться такому майстрові як Ратай, склеїти наново цю поторощену групу. Куди підуть вихованці Тугута, «Визволення», — годі наперед сказати, — правдоподібно з польською соціалістичною партією, що з нею їх лучить спільна ідея боротьби проти Пилсудського, — проти його непарламентарних методів правління. На протилежній стороні стане т. з. «санация», — оборонці Пилсудського, — та партія праці, і взагалі всі ті польські чинники, що вповні схвалюють політику уряду. До них може прилучатися галицькі жиди покрою Райха й вихованці жидівської газети «Хвиля». — Годі ще на разі ясно означити, які виборчі угруповання повстануть серед поляків. — Все ще є в стані творення.

Положення серед українських груп представляється так:

Початок виборчій кампанії дало Українське Національно-Демократичне Об'єднання, — «УНДО», — що насамперед старалося дійти до порозуміння з непольськими народами в Польщі в цілі творення одного виборчого бльоку з одної сторони. А з другої сторони перемовнювало з инчими політичними українськими групами з наміром утворити спільний фронт українців. Конференції з представниками непольських народів привели до повстання бльоку, в який входить «УНДО», німці (крім соціалістів), білоруська група Яремича і християнські демократи, литовці та сіоністи з під стягу Грінбавама). — Створення цього бльоку викликало серед

поляків велике невдоволення і певного роду переляк. Польська півурядова «Епока» в своєму числі з дня 18-го листопаду накинулася на цей блок, називаючи його групою дисидентів та познакою чужої інтервенції у внутрішні справи Польщі (на думці мається німців, що їх вважають за інспіраторів бльоку). «Блок цей мусить уважатися новим наступом непольських національностей на цілість польської держави, і тому державні чиновники мусять з цього витягнути відноповідні висновки», — заявляє «Епока». Навіть псевдодоберальна польська соціалістична партія виступила проти цього бльоку та заявила в «Роботніку», ніби всіма силами його поборювати. З усього польської преси слідно, що непольський блок є небезпечний для цілоти польської держави й що всі без різниці будуть його поборювати. З огляду на цю обставину, не від речі було б приглянутися також, як ставляться всі инчі українські партії цього непольського бльоку.

Полишій на боці псевдо-український «Народний Союз» Даниловича й Ствюка. Польські гроші мали й мають тут притягаючу силу. Та партія жис лише підтримкою з боку польських урядових чиновників. З чолобитних поклонів Пилсудському та пеанів, що їх вона співає на його честь, видно, що про якийсь антипольський блок у тих «українців» і мови бути не може.

Українська соціал-радикальна партія ще остаточно не виявила, до якого виборчого бльоку вона приступить. — У своєму органі «Громадський Голос» з 24-го грудня м. р. заявляє вона, що з УНДО-м не піде тому, бо воно погодилося з німецькою й жидівською буржуазією й не хоче виключити від кандидування тих осіб, що брали участь у воеводському раві та співпрацюють з усякими допомоганими комітетами. Зі Сельробом радикали також не підуть, бо, мовляв, Сельроби думають творити польсько-український блок з українських безземельних селян і польських кольтоністів. При кінці заявляє партія, що піде до виборів самостійно. Більш поінформовані подають, що не засадничі розходження, а торги о скількість мандатів причинилися до незгоди між УНДО-м і радикалами.

Дивне становище займає Партія Праці. Вже від довшого часу накидається вона на УНДО, називаючи його скриптою угодовщиною, відмовляючи йому і демократичности і національности,

а навіть українськості, бо ніби УНДО зреклося зазбручанської України. Головним своїм виборчим ключем уважає вона ключ антисемітизму і вірить що тим згуртує виборців.

Третя партія, що намагається також відігравати певну роль, — це група молодих москвофілів під проводом Вальницького, т. з. «Сельроб-лівія», що недавно відскочила від «Сельроб»-а («Селянсько-робітниче об'єднання»), закидаючи йому, що воно стало на буржуазній засаді та лишило на другому плані соціальний клич. Останні статті в органі Сельроб-лівії вказують, що та група поновно шукає звязку зі своїми недавніми спільниками. На разі волинській Сельроб не виявляє надто великої охоти до згоди. Політика не знає однак сентиментів, — тільки простий розрахунок, — тому тут правдоподібно прийде до порозуміння.

Не від речі буде згадати також групу, що дотепер не грала жадної політичної ролі та яка перед виборами намагається вийти наверх, — це група «Української Ниви», а радше сказати українські емігранти з під стягу А. Лівницького. Та група стоїть на становищі польської державності й піде до виборів під дуже пригожим антисемітським кличем, надуживаючи при тому кличів українського націоналізму, та при активній допомозі Варшави.

Загально беручи, намічаються такі українські чи з участю українців виборчі бльоки: 1) блок непольських національностей, 2) блок Сельробів (волинського правого і галицького лівого) при можливій скритій матеріальній допомозі комуністичних кол, 3) група Даниловича в спілці з польською санацією, а на Волині своєрідні даниловичовці з кол «Української Ниви» і 4) можливий блок соціал-радикалів з партією Праці, що однак нині стоїть під знаком запитання. Зрештою, все те, що подано про польські партії (стан ферментації), відбувається і серед партій українських.

Українські чисто-націоналістичні кола здають собі ясно справу з того, що не можна покладати великих надій на соймову трибуну. Проте, — здобуття українцями більшої кількості мандатів покаже перед світом, що українське населення в східних частях Польщі творить ту більшість, яку намагаються заперечувати поляки. Крім того посольська свобода рухів (правда, як показує випадок з Луцкевичом і білоруськими послами, дуже проблематичної натури) уможливить висраним зайнятися полі-

тичним освідомленням широких мас українського населення чи то дорогою справоздавчих віч, чи довірчих нарад.

Як з одної сторони, виборча кампанія зможе оживити політичний рух серед українського населення, що не далось зробити ані шкільним плебісцитом, ані громадськими виборами, — так з другої сторони, погоня за мандатами перейшла у формальну дурійку й пресові органи різних партій наповнені закидами вбік політичних противників. Це вносить великий хаос і ослаблює відпорність українського громадянства. Другим невідрадним явищем є ті внутрішні кризи, що їх переживають українські партії. До одвертих вибухів не приходять тільки зогляду на близькі вибори. Урядові Пилсудського вдалось досить поважно захитати український фронт. Вистарчить згадати кризу в УНДО, яку викликали т. з. «равівці» під проводом б. прем'єра З.У.Н.Р. Др. Костя Левицького. Дальшою причиною криз є брак виробленого світогляду партій, їх вагання та орієнтації на чужу силу. Суто партійні кличі не мають вже притягаючої сили.

Серед цієї розбіжності виникає сама собою потреба створення чогось нового, — чисто націоналістичної організації, що малаб не тільки піднести націоналістичні кличі, але також вщепити їх в широкі кола українців. Така організація малаб бути тим чинником, який оживив би сильно ослаблений український організм. Це завдання має перебрати на себе молодша генерація. Певні позначки того вже є і в краю, і за кордоном.

* * *

Другою важною подією, що хоч і не належить до політичного життя, всеж матиме велике значіння, — є Собор греко-католицьких єпископів у Львові під проводом митрополита А. Шептицького. У цьому соборі брали участь крім митрополита, львівського, станіславівського й перемиського єпископів також представники греко-католицьких дієцезій в Югославії та Чехословаччині й єпископ Будка від канадійських українців.

Про рішення Собору ширші кола мало поінформовані. «Нова Зоря», що близько стоїть до духовних кругів, подає, що предметом нарад були обрядові, кодифікаційні, душпастирські та організаційні справи. Рішено покликати спеціальні комісії, що мають зай-

нятися зібранням матеріалів і розробленням внесків на найблищий Собор, що відбудеться за два роки й має перевести повне об'єднання всіх греко-католицьких церков.

Вже сам факт скликання Собору до Львова під проводом фактичного па-

тріарха, митрополита А. Шептицького, надає цій події великого значіння. Тим самим Львів виростає в католицькому світі на новий центр

Від становища, яке займе греко-католицька церква в національному питанні, буде залежати її тривкість і сила. С.

На Буковині.

Широкі кола мало знають про відносини на українській Буковині. Її все більше забувають. Ми хочемо в кожному числі подавати біжучі вістки. На початок містимо кілька звідомлень необхідних для кожного українця.

Буковину й частину Мармароцини прилучено до Румунії севрськими і парижськими договорами (9.12.19). Від того часу пройшло лише 8 років, але цього вистарчило для повного перецільовання нашої землі на румунський лад.

Українських шкіл цілком нема. «Руська гімназія» у Чернівцях крім назви не має нічого «руського». Навіть учителі релігії зобов'язані викладати румунською мовою. При тому урядові чинники на власну руку стало переносити цілі групи учнів до румунських гімназій. Недавно без повідомлення батьків, влада змусила більш 30 дітей ходити до гімназії Пумнула.

Українська мова «заборонена» навіть у приватному життю. Українські часописи, що приходять з інших країв, і українські листи (навіть поручені) не доходять до адресатів. Румуни все стоять на тому, що українців на Буковині нема, а є тільки «українізовані румуни». Закон від 24-го лютого 1924 року дозволяє установам переводити «ренаціоналізацію».

Українська преса не має змоги поширюватися тому, що стан облоги перешкоджує надсилати часописи до сіл. У Чернівцях виходить двотижневик «Хліборобська правда», що заступає напрямом «царанистів» (хлібороби з кол румунського посла Маню). Тижневик «Боротьба» є органом українських с.-деків частина партії с.-д. Румунії. Від короткого часу почав виходити тижневик «Рідний Край» під редакцією Др. Когута, що спільно з кількома українцями робить заходи щодо утворення

справжньої української партії. Крім згаданих політичних груп є ще рештки старої партії Василька під проводом Лукашевича. При виборах до парламенту належала та група до бльоку меншостей, але ніякого мандату не дістала. Провалився також «царанист» Кость Каркалія. Лише група, що йшла спільно з румунськими лібералами провела одного посла.

Господарське положення не краще. Земельна реформа покривдила українців. При розділі землі тільки 21% дістали українці (населення складає 42%). З українських старих господарських установ «Селянська Каса» перетворилася в «Північно-Буковинський Банк» (акційне товариство з капіталом 3.000.000 левів). Банк той має серед своїх акціонерів одного поляка і одного румуна, але покищо керма знаходиться в українських руках. «Руська Каса» переформована в «Кредитовий Банк», який досить добре розвивається і робить сякі такі обороти.

З українських культурних і громадських організацій слід згадати співацькі товариства «Український Кобзар», «Боян» і «Український Міщанський Хор». «Жіноча Громада» веде на тамошні відносини помітну працю. Між инчим уряджено недавно заходами жінок виставку домашнього промислу в українському «Народньому Домі». Є також «Українська Книгозбірня» і «Українська Видавнича Спілка», але зогляду на румунізаторську акцію ці установи не виказують інтензивної діяльності. В «Українському Касині» збирається дуже мало людей. Студенське товариство «Чорномор'я» дає про себе частіше чути своїми сходинами, урядженнями та ин. Вретті згадаймо українські бурси ім. Федьковича й «Товариства Православної Шляхти». Цю останню розв'язали румуни, бо вони не

хочуть знати ніякої шляхти крім румунської.

З останніх проявів українського життя слід вказати на допомогую акцію жертвам повені й величає свято Ольги Кобилянської 18-го грудня м. р.

Десятиліття Кубанської Ради.

Десятилітній ювілей Кубанської Ради відсвяткувала Управа Громади Кубанців в Ч.-С. Р. дня 29. жовтня в Празі і 13. листопаду в Подєбрадах. Незадовго, бо вже 1. грудня 1927 появляється 1. число неперіодичного журналу «Наш Край» під редакцією відомих громадських діячів Кубані: Л. Бича, П. Макаренка, К. Плохого (українці) і М. Хатгогу (горець). Появу журналу слід занотувати як прояв сильнішого оживлення політично-громадської діяльності виселенців Кубані. Напрямок журналу означається тими засадами політики, що ними перед 10. роками керувалася у своїй діяльності Кубанська Рада, та що лягли в основу кубанської конституції, земельного закону, закону про самостійну кубанську армію і ин. Журнал не являється виразником якоїсь політичної партії, його мета обслуговувати інтереси всього населення Кубані (козаків, іногородних, горців) та в той спосіб причинитися до об'єднання всіх сил країни проти спільних ворогів, себто диктатури московських большевиків на місці та чорносотенного монархізму за кордоном, де він збирає свої сили й мріє про відбудову Росії в межах 1914 р. Стаєнвище кубанської еміграції супроти московських монархістичних кол гостро вороже, воно продовжує в змінених умовах инчими засобами боротьбу колишньої Кубанської Ради проти Добровольчої армії, Денікіна та Врангеля, що намагались підпорядкувати самостійницькі змагання Кубані під крила двоголового

Поміч пошкодованим від повені (знищено села: Шпитки, Ростоки, Підзахарічі, Мареничі, Петраші, Вижниця, Барвівці) несе тільки український комітет, — уряд нічого не робить.

К.

вірла. Боротьбу між Кубаню а Добрармією вважає Денікін у своїх «очерках» одною з найголовніших причин невдачі всього т. зв. «білого движенья». Взагалі — цілий період боротьби Кубані за самостійність однозначно підкреслює природного, національного й політичного ворога — Московщину, проти якого боротьбу програно тому, що вільні прямуювання південно-східних народів не нашли спільної осі порозуміння та не зуміли скоординувати на лівій спільного пляну своїх оборонних рухів. Ініціатива в цьому питанні належала й нині належить українському народові, незорганізованість якого була одинокою причиною, чому Москва піддержала до нині своє панування над землями південно-східної Європи. Взаємини України — Кубані в час революції 1917—20 мали характер більш плятонічних заяв дружби, симпатії одноплемінників, чим сильного чину. Розвиток сучасних подій та загалом цілий десятилітній досвід національної неволі невідклично подиктує на будуче в питанні Україна — Кубань одиноко можливу розв'язку, означену редакцією журналу на ст. 2. словами: «З свого боку ми хочемо бачити Південно-Кавказькі Землі заселені українською людністю, в державному зв'язку з Україною...» Здійснення цієї мети вимагає порозуміння і тісної політично-суспільної співпраці на ґрунті реальних інтересів обох сторін, що в дійсності є складовими моментами одної соборницької ідеї української нації.

М.

Ст. Бабія: ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРИЛЬ.

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ за волю в р. р. 1918—1920. Героєм повісті є Гуцульський Куриль, як символ Укр. Галицької Армії, в дещо її радощів, смутків, триумфів і впадів.

Книжка має ст. 154 друку, на доброму папері, з гарною обгорткою. Ціна одного примірника: в ЧСР безпосередно у видавництва № 42, в пошту пересилкою № 44; у Польщі вно з коштами пересилки 21. р. 4; в Америці з пересилкою 45 центів; в инших державах після курсу на базі 15 №. — Книгарням і кооператорам опус.

Купити особам (не кооператорам) висилається книжку за попереднім надісланим грошей за книжку і на пошту пересилку.

Замовлення слати на адресу «Розбудова Нації»: PRAHA-SMICHOV, roztovni schranka č. 37, Čs. R.

Хто ще не передплатив

СМОЛОСКИПИ

журнал Націоналістичної Молоді,

що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.

Видає Осип Баднарчук.

Редакція і Адміністрація:

ЛЬВІВ, Руська 18, III. пов.

Передплата вносить річно: 6 зол. в краю, за границею — 1.50 амер. дол. або їх рівновартність в инчій валюті.

Найновіше видання «Червоної Калини»

Повість в турецькій визвольній боротьбі

Сторін 250.

„В ОГНІ“

Ціна 4.50 зол. н.

Вже продається

історичний

КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ

«Червоної Калини»

Ціна 3 зол. н.

Адреса: «Червона Калина» ЛЬВІВ, Руська ч. 18.

Українська Видавнича Спілка

видає

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ

ВІСНИК

місячник літератури, науки й суспільного життя.

27 рік видання.

Журнал виходить книжками в перших числах місяця і містить статі визначних молодих і старших українських письменників і учених.

Передплата вносить: місячно 2.50 зол., піврічно 14 зол., річно 26 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації: ЛЬВІВ, Руська 18, I. пов.

орган Просвody Українських Націоналістів

Розбудова Нації

Журнал виходить кожного місяця

В журналі виступає історичного, філософського, літературного, економічного, політичного та ін. характеру, що відносяться безпосередньо до життя та діяльності українського народу; різноманітні матеріали з національними питаннями українського народу в також постійним оглядом міжнародної політики.

Ціна річного передплати виноситься: 30 кч. в Ч.-С. Р., 9 зол. на Західних Землях і в Польщі, 4 мар. в Німеччині, 6 шил. в Австрії, 24 фр. фран. в Франк-Літанійській землі, 1.50 дол. амер. в Америці, Канаді й інших краях.

Поштова адреса Редакції і Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, C.-S. R.

В Україні редакція знаходиться в ЛЬВІВІ: ЦЕНТРОБАНКА «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» PRAHA. С. В. В Краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНКА «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 574, Philadelphia, Pa. «Rozbudowa Nacji».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ „РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

можна постійно дістати:

Гуцульський Кур'єр

косма О. Бабія,

Національна Думка

Орган групи Укр. Національної Молоді в Краю

Смоленський

журнал Укр. Націоналістичної Молоді в Краю.

Єдиний незалежний український часопис на Волині

„Українська Громада“

орган української національної думки.

Виходить раз на тиждень в неділю.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Луцьк на Волині, Адея В. Хороброго 70.

У видавці: Микола Селіванюк, absol. Ukr. Zemeské Akadémie v Praze, Praha.
Образковий редактор: Василь Нурчак, Tiskárna: Legiograf, Praha-Vršovice,
Zámorská ul. č. 69.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: Микола Сціборський, канд. інж. У.Г.А. в Подєбравах.

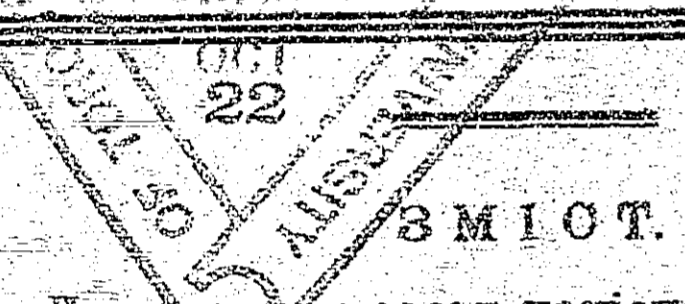
Редагує: Кодегіа.

Помешкання Редакції і Адміністрації: Praha-Smichov, Nádražní tř. 8. 46 p. (ako pivovar).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacji», Praha-Smichov, pošt. schránka 8. 37.

Гроші посылати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центробанк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P.O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна поодинокого номера: Ч.С.Р. — 5 Кч., Західні Землі — 1.50 вл. в Австрії — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Уніі 4 фр. фран. Америка, Канада й інші краї — 0.20 дол. амер.

DK
508
A2R7

1. Ю. Вассян: До головних засад націоналізму. I.	33
2. Р. Винницький: Берестейський договір	42
3. Др. Е. Сабіт: Україна й Азія	44
4. Микола Сціборський: «Самостійники»	46
5. Інж. Др. Андрійєвський: «Вічний мир»	48
6. Л. Костарів: Принципи раціональної політичної організації	54
7. М. Загребний: Революційна теорія та закон життя	58
8. Полк. Євген Коновалець: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції	60

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

9. Звідолення	64
---------------	----

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

10. Союз Українських Націоналістів у Брні	65
11. Українська Стрільська Громада в Америці	65
12. Легія Українських Націоналістів	66

ХРОНІКА.

13. На Районній Україні	66
14. Під Польщею	68
15. Під Румунією	70
16. На Кубані	71
17. Політичний огляд	72
18. Надіслані книжки та журнали	76

ROZBUDOWA NACIJI

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, лютий 1928.

Число 2.

Ю. Вассян.

До головних засад націоналізму.

Розломий уклад зовнішніх сил, що залізно здавили й деформують життя, це найближча програма боротьби за вільну українську націю. Шлях політичного визволення необхідно веде через зломання в собі відємних рис власного характеру, тої спадщини кількасотлітнього закріпощення, що своєю безвладністю тяжить над цілим овидом нашого думання. Світогляд раба є нетворчий та негативний аж до хвили, доки його не знищить новозроджений дух свободи. Чин, як наглядне здійснення свободи, передумовляє внутрішню її волю, що мусить проявитися як реальна вартість.

Внутрішнє самопізнання на ґрунті критично прослідженої минувшини викаже ряд ознак, властивих душевному складові українця; на пр.: місцевість, оборонність, непорушність, інтелектуальне лінивство, жіночий стиль відчування, соціальна нерозвиненість. Вони власне уявляють змістові властивості збірної психіки, та вказують на себе як на *первові чинники*, що рішали про якість самого історичного поступу, і тому необхідно наперед усвідомити собі їх значіння, а вже після цього ролі других назвершних умов, як впливів випадкових. Бо закономірне діяння перших — явище органічне, других — переважно механічне. Не об'єктивна теоретична правда потрібна в першій мірі тому, хто в пізнанні минувшини віднаходить тайник скривленого образу своєї сучасности, — він намагається *змінити* цю останню, а тому він пізнає першу з відношення залежності її від власної волі. Для нації, що мусить вести боротьбу аж до перемоги — не може бути пізнання власної минувшини самоціллю, задоволенням чисто теоретичного зацікавлення, але першим із необхідних творчих засобів, бо справа йде про *продовжування* життя, а не про погляд на завершену історію. Буде справедливо не визнати за українським народом випрацьованих категорій історичного життя, тому, що власне історія творила його, а не навпаки. Мало великого й непроминаючого привніс він на буйно родючий лан красою залитої землі, що її не зумів опанувати для себе в цілості. Дух його не доповнив гідно природи. Розпливне животіння, а не *життя*, що кидає далеко поза межі дійсности, величні блески *всесвітніх* задумів — тліло в лоні степового простору.

Мораль побідного чину — універсальна засада людської історії — не

була постійною кирмою подій українського життя, і тому в усій спадщині нашій не домінує вираз великої *ідеї, стилю, методи*. Звідси кожний визвольний наш зрив — це не тільки розгром збройних сил, але й моральних; це й є причиною факту, що після останньої спроби нічого в нас основно не змінилося та, що на місці прямолінійности суб'єктивного національного чину, маємо нині тільки «орієнтації», зміновіховство різного типу, перекупність, зраду. Не диво, — бо чия історія не означає майже нічого більше понад час, простір і кількість етнографічної маси, той не *доказав* нічого, він щонайбільше може на підставі наявних, природних даних етнічної єдності починати період доцільного будування своєї історії. Людина вважає себе творцем своєї судьби тільки з хвили, коли повертає своє життя в напрямку означеному рішеннями власної свідомости. Подібна можливість примінима до нації. Якщо навіть не знайшлисьби в загальній історії випадки, що сталиб для наших сучасних визвольних прямивань зразком, який підтверджує вмістність і річевість ставлених нині нами вимог, як духових здійснень політичного ідеалу, — то з цієї причини не втратилиб вони нічого зі своєї ціни. Зогляду на це слід собі найперше усвідомити думку, що принцип повторности в історії — дуже умовний, а найменше кирмується ним той, хто історію на правду *творить*. Отже треба рішучо відкинути пересвідчення в діянні незмінних, об'єктивних, телбологічних норм, що порушають муравельником живих людських автоматів, відповідно до раз визначеного пляну; визволитися з тенет невольницької моралі з її вірою в панування принципу космічної справедливости, у нахил природи до рівномірного розподілу енергії, до біологічного й соціального урівняння. Бо всі ці поняття не розкривають внутрішнього пляну історії світу тому, що вона ще не скінчилася і все живе має в ній своє слово, в порядку найвищої рації. Життя не будують *принципії* пізнання, але *емпірична воля* думаючого, що усвідомлюється як творець, а не як безвільна функція біологічних господарських рядних.

Самоопанування є загальною, моральною передумовою доцільності всякого роду діяльности. Треба заховати тут певний порядок *рівномірного наступства* поодиноких актів установленої програми, починаючи від справ найбільше простих і безвідкладних. Нація органічно недозріла й технічно непристосована до складніших функцій життя, мусить що тільки в поступі методичного розросту доходити до накреслення світогляду, як виразу сенсу своєї ролі, ніж класти в основу свого відродження якийсь суцільний світогляд, що не є її власним твором. Вже сама обставина, що нація є величиною *органічного* стану, виключає можливість націплена на її дереві чужородного насіння, як це нам вимовно *іншим* доказують невдалі спроби досконало організованого *большовизму*. Бо кожний світогляд, навіть з можливо найширшою духовою підставою, є своєрідний і заоднобічний, щоб можна було зробити його внутрішнім добром якоїсь національної системи, що сама не приймала в його творенні безпосередньої участі. Віра в спасенну силу світогляду для відродження нації, чи віра в силу особистого генія, одної події, щасливого випадку, — не сміє переходити значіння психічного настрою, власне хотіння надзвичайної появи, що в тій формі не ослаблює, а навпаки *степенує* активність.

Мимо обставини, що часово першість теорії перед життям є нормальним явищем та що наша неурівнена сучасність є власне послідовністю минувшини без прямивань до найвищого синтетичного виразу, — не можна оперти програми нашого життя на *замкненому* світогляді, — головно з міркувань, щоби насилуванням життя в стверділі, штучні рямки канонізованих правд не ослаблювати занадто його природньої динаміки. Настільки таке починання булоб безвиглядним, а навіть шкідливим, наскільки необхідно будувати на твердих засадах моралі та витриманої методи, якщо досягнення синтези культурного розвитку має здійснитися. Бо прикметною ознакою кожної історіотворчої нації є спільність (бодай в найзагальнішому сенсі) відповіді на спільні проблеми життя, природи, світу. — Далі. — Світогляд не являється окресленим витвором цивілізації, а тому не можна *перенести* його немов якоїсь річи на инчий ґрунт. Він повстає й гине зі своїм органічним носієм, будучи вираженням субстанції, природи певного історичного тіла, або синтезою цілого його розвитку та внутрішнього досвіду. Подібно як релігійне почуття чоловіка не є теоретичним здобутком, вислідом доцільної чинности розуму, але первовою внутрішньою формою духової природи, формою індивідуальности, так і світогляд має в собі первісну основу, що вможлиблює зєднання поодиноких властивостей творчих у ритм культури, закінчену форму, своєрідний стиль, що не дадуться тому ніяк свідомо *наслідувати*. Світогляд уявляє завсїгди те найвище духове утворення, якого не можна повторити при помочі технічних засобів. Того роду вартості прямо *непереносні*, — вони можуть бути найбільше спонурою до цього, що якась сусідня біопсихічна система починає поступ оригінального творчого розгортання своїх сил. Два огляди рішають про недоцільність *буквально* послуговуватися в творенні національного життя зразками чужого досвіду: річевий й методичний. По-перше, кожна нація підноситься до культурного стану тільки шляхом відосереднього здвигу, в цьому міститься динаміка її характеру; по-друге, насильне засвоювання несвоєрідного відклонює лінію природнього напрямку, *й* тим зуживає нераціонально енергію.

Виминаючи накинення життю готової системи цінностей в догматичному порядку, необхідно рішуче примінити в практиці життя певні *ясні* засади, що впливають з досвіду історичного розвитку та творять спільне добро всіх культуротворчих людських суспільств. Ними є: *само*відомість одиниці, соціальна свідомість, на основі якої одиниця відкриває умови перебування в найближчому оточенні, як природній сфері життя, свідомість, що сенс індивідуального розвитку остаточно ясний, якщо одиниця проявляється світобудуючо. Перша стверджує природний факт, якого виводиться право одиниці, — друга є джерелом пізнання доповняючого оточення, — третя означає здійснення одиниці на ґрунті цього останнього. Чоловік переступає межу загального й спільного, як сферу зумовлености, вже самим фактом народження, обставинами суспільного життя досягає певного урівноваження свого положення, т. є усвідомлює й визнає, наскільки назверхний світ становить можливости для його діяльности; тільки в третьому періоді наступає остаточно усвідомлення етичного значіння одиниці тим, що вона вважає себе *зумовляючою*, — отже стається дійсною творчою. Цей третій період є найпозитивніший ізза найвищого

ступня самосвідомості та найбільш внутрішнього зв'язку зо світом. Без цих основ неможлива доцільна організація життя. За першою: одиниця *ще* несупільна; за другою: вона — *вже* в суспільності; за третьою — підноситься вона *понад* неї.

Українська суспільність, що не завершила в собі процесу спайності, уявляє в нинішньому стані поле для різних можливостей, чого найкращим доказом є сучасний хаос політичного життя. Українець як індивідуальність був анархістом. У суспільності не означився, понад неї підіймався тим, що її цілком не признавав. Нація культурно в повному значінні не жила, до політичної самоуправи ніколи не була готова, цивілізаційно є вона слабим споживачем підрядних вартостей, а не витворцем. Хто скорше й рішучіше візьметься за діло — той буде рішати про якісні прикмети української *будучини*. Чому сучасний стан можна вважати малоозначеним, т. є догідним для різних можливостей, вияснюється з цього, що наша минувність проходила під знаком *найменшого духового зусилля*, а тому майже без *самокритики*. Вона не знає справжньої боротьби світоглядів, потрясаючих духових революцій; у ній нема властиво ні середовіччя, ні ренесансу, ні раціоналізму, ні романтизму, а тільки якісь знетворені слабкі рефлексії цих велитенських переломових рухів вічно неспокоїного, ніколи до краю неопанованого ритму діяння; Ритм діяння, що для нього найвищі досягнення все були ще замало клясичними, щоби зупинитися для тихого споглядання себе у власному зеркалі скінченої *досконалості*. У всьому цьому одна спільна прикмета: відсутність у нашій природі *зміслу панування*. Своєї правди не несли ми ні мечем ні словом, бо ніколи не були під владним хотінням правди та почуттям безумовної її потреби. Правди універсальної, як абсолютного регулятиву людської діяльності не відкрито, — спільне є в дійсності тямкове, формальне означення індивідуальних реальних прямувань до чогось подібного. На ділі кожний кирмується раціями набутого досвіду й бореться за світовий характер своєї правди, або приймає за свою цю, що на його думку забезпечує йому найвищу міру самоздійснення без огляду на сферу й рід діяльності. Такими справді є реальні відносини, а те, що є в них об'єднуючим, не всілі ніколи абсолютно зрівноважити цієї основної волі до найвищого. Народи — наскільки вони поняті в стані росту — *конечно* виявляють імперіялістичні прямування, бо розріст їх може здійснитися лише в сфері людських взаємовідносин. Послідовністю цього стану є політичне суперництво й боротьба.

Наша дійсність жадає рішучого звороту від самозадоволеного розм'ягченого животіння та розпорошення до зосередження, до інтеграції. Неможливо ні здобути суверенного становища нації, ні зборонити його, якщо наші позиції не піднесуться до світового рівня, не зможуть вдержатися в огні взаємного міряння сил. *Воля до світу* є принципом людського життя й вона заложена між іншим також в усіх релігійних світоглядах, не дивлячись на їх відречення й обезцінювання ними реального світу. Воля найвищої досконалості є тут сутєвою, а не способом, формою, місцем її уявлення. Релігійний чоловік ставить своє «я» в площину абсолютного, у невимірний засвіт і доказує цим, що прямування його не зупиняється, а переходить межі кожної можливої, отже скінченої дійсності. Так зустрічаємо в нього приклад утворення найширших форм наміреного само-

здійснення, його найбільшу інтензивність, а тому неоправдано відкликом на релігію доводити неетичність емпіричних зусиль розросту одиниці, суспільства, нації. Критичний розум чоловіка не підіймав ніколи боротьби проти релігії в іманентному розумінні цієї форми відношення людського духа до найглибших загадок буття, бо на цій лінії в засаді неможливі вигляди на досягнення остаточно певних вирішень. Початково поставився він в самооборонному порядку проти *всевладності релігійної догми*, проти її виключності та всебічної вистарчальності для потреб життя й духа; одним словом, боровся він проти авторитативних рішень церкви, за якими духово чоловік досягнув *повної* правди в символах християнської віри, чи тезах схоластичної філософії. Обороняючи засаду вободи думки перед насильними методами середньовічної церкви, розум перейшов з часом у наступ, повалив абсолютизм догми, та оправдав свій революційний чин величним розмахом і розквітом мистецтва, науки, філософії. Не була це отже релігійність, але готова система поглядів, зтієснена як орган емпіричної, соціально-політичної влади з різко зазначеними признаками безумовного диктату в справах пізнання й життя, — проти чого повставав чоловік з елементарною силою інстинкту самооборони. *Життя не зносить останнього слова про себе*, тому історія є властиво *ченасанною* революцією з періодами умовної тільки незмінності верховних засад і вартостей.

Церква є чинник далекойдучого соціального значіння. Яким не булоби відношення до неї, — питання самої релігійності остане все поза обсягом конкретної боротьби. Похід проти церкви вульгарними засобами, що ними є кличі й вигуки примітивного атеїзму, деморалізує з одного боку зацікавлені маси, а з другого тимбільше скріпляє становище церкви в її незміненому виді. Політика супроти церкви повинна бути такою, щоби церква виправдала своє існування справді видними цінностями, *інакше* відношення до неї мусить бути негативне.

Націоналізм не зв'язує себе з ніякою скремою формою духового життя, як головним моментом визначення його цілосного образу, а тому релігійна ділянка не являється внутрішнім предметом його програми, але тільки одним із організованих виявів в житті нації, щодо нього займає він своє відношення на ряду з іншими головними ділянками національного життя. Метою довшого зупинення була потреба виявити в релігії мотив людської волі до особистого здійснення, як засадничий рушій спільний усім формам життєвого проявлення, та зробити тим чином спір поміж *льогою* й ціллями емпіричного життя та трансцендентними ідеалами, що їх протиставить релігія першим, як вартості засадничо іншого порядку, — неоснованим сутєво, але тільки формально.

Націоналізм розбудовує свою програму методично, т. з. не за абстрактними засадами філософії, моралі, соціології, уложеними в схему, але відчитанням потреб нації з безпосереднього наглядання її життя та визволенням засобів енергії, необхідних для їх здійснення. При *лбма* нні опору безвладних мас, обов'язувати має правило: *не нищенням* будувати, але *будуванням* нищити, — усувати все, що зраджує нахил зберігати стан сучасної нашої відсталості. Іншими словами справа йде про піднесення ступня культурного й соціального пристосіблення поодиноких частин нації в цілях широкої їх самодіяльності. Категорія «народної

маси», цього гнучкого воску в руках досвідченого організатора-демагога, мусить зникнути з сторінки соціологічного словника. Цілева організованість покладе край сплутаності й анархії та не дозволить нікому непокликаному ставати «речником» непитомих йому інтересів. Систему взаємин громадського життя належить будувати так, щоби протилежні становища виправдувались не самоволею, гістеричним опозиціонізмом, самоцільним спротивом, але логікою реальних фактів. Доказ, що ідею державності нації не можна здійснювати сто шляхами, а тільки одним шляхом твердих рішень і ще твердших обов'язків чинного послуху, викаже, чи націоналізм є теорією, чи життєвою силою. Думка про прямування різними шляхами до одної цілі є стереотипною неправдою, бо різні засоби зумовляють різні наслідки. — Розуміючи під нацією єдність різного, органічно диференційованого підмету, що не затрачується в самостійності своїх частин, але в якому частини продовжують свій екстенсивний ріст силою інтенсивності почуття зв'язку з цілістю, організований націоналізм змагатиме задержати постійно в своїй діяльності як засадничий кут зору — цілість, — що її якість вдосконалюється залежно від вартості поодиноких її складовин. У нації ніяка частина не є абсолютно індивідуальна, бо індивідуальність настільки зумовлена соціально, наскільки соціальність конечно передумовляє індивідуальність. Навіть становище індивідуалістичної теорії, що вважає ціллю суспільного розвитку здійснення ідеалу вільної, досконалої, самостійної одиниці, не протирічить висловленій думці, тому що здійснення таке виключене в повній відокремленості одиниці, але можливе воно все тільки на ґрунті певного оточення, до якого шукає одиниця відношення взаємодоповнюючого творчого поступу, і тільки у випадку утворення подібного влашщення, може вона почуватися одиницею, *свідомою своїй необхідності* для цілості. З цієї м. ин. причини не може націоналізм протиставлятися соціалізові чи колективізові тим, що проти його однобічного визначення проблеми життя, власне тільки як механіки витворних відносин, виставить протилежне, рівнозначне розуміння, н. пр. теорію скрайнього індивідуалізму; проти механіки господарських сил — телсологію вартості творчого духа. Починання таке справді не булоб нічим инчим, як звичайним спором за першенство котрогось із цих двох, однобічно заложених способів пояснювання. У послідовності такого кроку націоналізм обмеживсяб до антитези супроти соціалізму, отже чогось в роді партійного тіла поруч з инчими подібними формами суспільної організації. Тоді він утративби свою найосновнішу сутєву прикмету: розуміння нації як цілості, для якої він хоче творити такі умови її існування, що в цих *взаємини частин булиб піддержанням цілості через співжиття, а не розбиттям її через виключність партикулярних інтересів.* Передовим для націоналізму являється момент національної єдності, вдержання якої передумовляє будівництво реального життя на докладному знанні соціальної структури всіх в нації діяльних людських чинників. З цього становища організаційно здійснений націоналізм неможсамий з утворенням людей, які заступають окремі цілі чи то протиставленням їх інтересам иншого роду, чи узгоднюванням їх з ними, але предметом його уваги є утворення найкорисніших умовин, що в них єдність нації *оставалаб* постійно основою органічного зв'язку поміж всіми її розгалу-

женнями. Є це спроба організувати націю з погляду її *суб'єктивности* в площі міжнародних взаємин шляхом вияву найвищого ступня працездатності всіх її членів, що їх автономність зростає в залежності від їх вміння стати дійсно *інтегральними* величинами збірного тіла і цим способом досягнути соціальної рівновартості. Остання полягає в тому, що всяка своєрідність виправдується доказом своєї необхідності у відношенні до цілості. У зв'язку з поставленням справи в тій формі опрокинується пересуд, що в дійсності нашого життя появляється дуже часто, як слухний закид, а саме, що природі націоналізму логічно прикметні поняття політичної й соціальної, а частинно також і культурної реакції, — отже якоїсь немовто принципіальної ворожості супроти поступових течій в тій чи инчій матерії. Наскільки це питання дотичить відносин українського життя, то тут треба боротися в першій хвилі не так за сутєвість погляду, річевість мислення, як — проти безприкладної поверховності, не відчитності й брехні. Фетишизм назв, барв, вивісок, порожня фраза, карикатурна поза революційності, патос без внутрішньої субстанції, — представляють *habitus* нашого духа й пригадують недвозначно, що стан цей з погляду культурності — піднормальний. Очиститися від цього загально славянського гріху — це перший крок у вихованні характеру. Згаданий закид зможе усунути націоналізм тим, що *здобуде* в найширших межах ініціативу у випрацюванні чільних моментів соціальної політики, щоби на будуче не допустити до помилки, що соціальне питання є предметом особливих політично-суспільних організацій, та в той спосіб виказати недорічність дальшого погляду, за яким національне питання є одним вирізком у колесі великої соціальної проблеми. Остання творить частинний зміст, динаміку життя, і нація існує як суб'єкт єдності, як довго вона соціально урівноважена й здібна до дальшої творчості. Соціальна програма означає тут у першій мірі організацію праці, та її видатність у прирівнанні до засобів капіталу, числа працюючих та їх потреб. До неї мусить дорости український нарід в приспіненому ході, инакше функція поділу остане на дальше в чужих руках. Хто має підняти працю біля оброблення цього найбільшого масиву життя, коли український соціалістичний світ, засліплений упирною візією уявленої української буржуазної бестії, подався за малими виїмками на круті шляхи інтернаціоналу, або скитається на манівцях «кооперації» з народницько-соціалістичними партіями ворожих нам націй? Зрештою, з природи речі є соціальний момент життя питанням кожної людської одиниці, і в нації, що має в собі почуття дійсності та здоровий розум — нема національного й соціального питання як двох окремих рівнорядних сфер. *Нація живе соціально*, — це є один суспільний акт — і, як довго вона жива, — так довго соціальна справа є самозрозумілою автоматичною її функцією.

Націоналізм не знає диктатури окремого інтересу, що встановляє режим частини над цілістю, насилуючи різнородну дійсність в межі одної площі чи просто її виключаючи. Зате вважає цілокупність взаємно доповнених інтересів природною базою засобів, що вдержує націю як живу збірну одиницю у всіх формах її буття. Він є *демократичний* в тому, що здійснює повністю верховну засаду суспільного порядку, *засаду чину*, — і жадає особистої творчості та самодіяльності, як чеснот від кожної одиниці. Не ставить вимоги їх рівномірного здійснення (булоб це недемо-

кратично, несправедливо, неможливо), але тільки те, що згадана засада обов'язує загально всіх, однак в міру їх індивідуальних здібностей та соціального положення. У цьому відношенні є всі частини нації *рівновартні засадничо*, хоча не фактично. Коли з погляду мети націоналізм є демократичний, то з погляду *форми й методи* є він *диктатурою*, тому що здійснення своєї мети ставить в залежність від *одного* способу розуміння нації та від дотримання *означених* метод поступовання. Тактична послідовність неминуча головню в сучасний період праці над ухиленням відемних наслідків минувшини й вона не сміє ослабнути у своїй виключности, аж доки нація через *державу* не стане твердою ногою на полі міжнародних взаємин.

Визначенням нації, як форми людського співжиття, зумовленої почуттям спільности інтересів різної якості в найбільшому числі, значному до тепер в історії розвитку суспільних прикмет — вказані як відносна зложеність програми діяльности, так і сам методичний підхід до неї. Розвиток нації треба слідкувати скорше в її вертикальній глибині, як функції часу, — ніж у просторовій стичности поодиноких її горизонтальних площ. Останні не відкриють собою ніколи внутрішньої перспективи поняття нації, але навпаки, — прояснюються їх положення, форма, воля й значіння що тільки з відношення їх до цілого. Ні політична партія, ні суспільна кляса, ні стан невідомі як становище, з якого можна булоб обняти, зрозуміти й кермувати життям нації, бо всі вони *однобічні* тим, що є власне *тими означеними* своєрідними чинниками. Тому нідна з цих форм не підходить для цілей націоналізму, що стається тим, чим він є, власне шляхом поборення в собі духа партійности, клясовости, становости. Головним предметом його прямування є *зісуцільнювання* різного при допомозі *доповнення й синтези*, а не *упрощування* його шляхом *виключення й негачії*. Зогляду на це можнаб назвати його *інтегральним націоналізмом*. Слід ще раз підкреслити, що метою його є *найвищі* синтетичні досягнення при *найменшій* затраті форм різнородности життя та при *найменшому* обмеженні індивідуальної свободи. Не дивлячись на це, націоналізм не сміє відступити від простолінійности витичених шляхів. бо нація *знаходиться* сучасно в положенні, де все цінне, сильне й трітке має *перед собою* як завдання, а тому потребує найбільшої координації й зосередження своїх сил. Останні мусять бути виразом *одного* пляну й *одних* засад праці, щоби стати передумовою можливости перших. Тому, що *ціль* не є в тому, щоби замкнутися в закостенілі форми національности, але, щоби видобутися з положення експльоатованої живої маси до стану зосереджености сил з можливістю всебічної їх проєкції, піднятися зі стану вегетабельности у вищий вимір свідомости та волевої активности — на те, щоби *як нація* розростися до культурної й соціальної досконалости поступом високого динамічного напруження. Ідеал національного виховання перейде еволюцію від дотеперешнього обмеженого визначування його як формальної свідомости спільности походження, мови, звичаїв, культури — до прикметного собі змісту: такого виховання всіх членів нації, щоби вони були дозрілими чинниками національного життя у всіх його вимірах. Заступаємо погляд, що чоловік не дозволяє робити собі найпожиточнішого для себе чужими руками, — він не допускає, щоби другі добродійством і журбою за його долю ослаблювали почуття його осо-

бистої гідности — *він хоче сам все зробити*. Це є одиноко можлива засада моралі, як індивідуальної так і колективної.

Повищі виводи вказують на основні властивости духа націоналізму, визначають загально його темперамент, цілі, методи здійснення. Як він практично знайдеться у відносинах реального життя, головню в політичних, буде залежати, чи ті, покищо теоретично обрисовані, вигляди переходять стан формальної теорії та вже самі собою означають рішучу волю. Не уступати перед нічим, бо націоналізм є передовсім силою внутрішнього самоопанування й витревалости не супроти якоїсь *одної*, але *різних* можливостей ворожих проявів. Особлива увага повинна скеровуватися на *номінально* найблищих собі, бо *сутево* вони найдальші йому й найбільш небезпечні тому, що скриті під одною назвою.

Вислід сказаного представляється: *нація* є людський твір природного розвитку, в якому найбільша різнородність форм звязана в той спосіб, що суцільність частин цієї суспільної величини найбільше зближена до стану органічної взаємозалежности.

Національна єдність є основою для вільнішого заспокоювання, при малій витраті енергії, життєвих потреб поодиноких частин нації, а то через випрацьований віками природного співжиття спільний, психічний, культурний й соціальний підклад життя. Бо вартість досвіду минувшини полягає в ширині позитивного його вихіснування для нових досягнень, а не в розмірі його зміни для досягнень тої самої вартости. Тому нація уявляє форму поступного зберігання найбільшої різнородности шляхом найменчих витрат, чим вона виправдує норму, за якою природа досягає найбільшого вислуду при найменшому вкладі зусиль, дякуючи тому, що досвід минувшини діє при найменшому опорі перешкод. Все, що протиставиться цій логіці природного розвитку, не працює над створенням нових форм, але над їх *утруднюванням*.

Індивідуальність нації проявляється, як особиста воля органічних її частин, що *самі з себе виявляють постулат ідеї цілості*. У відношенні назверх є це форма держави, що визначає цю індивідуальність й доводить, що нація — це автономна єдність, — субект історії. Субстанційально, або внутрішню виступає вона як система життя, здібна творити культуру. Як довго свідомість частин нації є цілепрямоючою в назначених напрямках, так довго вдержується нація, як духовна цілість. Протилежний випадок означає вже відворотний поступ виродження, розпаду, зануку.

Недержавна нація не має нормальної свободи своїх рухів, а тому не в силі корисно й повно проявити своїх особливостей. Добуття державности можливе виключно шляхом вихіснування всіх сил нації, зосереджених під кутом *спільної* мети. Є це гармонізування чинностей всіх складових органів національного тіла, — ніколи надмірне розвивання одного з них. Бо мозок нації творить всі її живі частини й він не є *одною* з них, але *найвищим* синтетичним зіспоєнням загальної енергії організму.

Будучність і ціль нації лежать у ній самій, як це доводить воля її вдержатися *чинно* в бутті. Свій ідеал носить вона в собі так, що, як емпірична монада постійно прямує перерости свою обмеженість, або — инчими словами — на підкладі свідомости своєї скінчености в просторі й часі, статися формою *світовиразу* й чинником *світобудови*. Можливі проявлення нації не вичерпуються в одному вимірі, ані взагалі в точно означеній їх

кількості; як живуча система має вона постійно можливість нових вимірів. Тому не можуть скеровуватися її зусилля переважно в напрямку здійснення себе в одній формі, н. пр. *простору*, а скорше мусить остання вважатися одною з передумов здійснення себе у вищому вимірі *часу*, щоби перемогти свою фізичну обмеженість, смертність тіла на лінії *духа*. Бо, будучи вкінці тільки історичним явищем, мусить перемогати вона себе як функцію вущого часу, що творить вищі вартости — культуру.

Нація є отже здійсненням в суспільній формі найбільшої різnorodности шляхом засади господарности сил і в цьому лежить її *природна* сила. Так викладає розум в цьому відношенні досягнення природи.

Для *обиниці* нація не є ідеалом, абсолютною вартістю, але *ідеєю*, формою творчого буття, що, не дивлячись на багату різnorodність своїх ідеалів, вдержує їх у відношенні певного споріднення, співналежності. Одиниця вважається супроти нації *засобом* тільки зі становища свідомости, що ідея нації переходить межі її існування, — отже тільки зогляду на свою часово обмежену участь в ідеї нації, тоді як вона є *ціллю* зогляду на обставину, що актуальність самої ідеї зумовлена непереривною присутністю одиниць, які дають їй зміст та вдосконалюють його. Якщо розум людський зумів би *найтися* в положенні надособового суб'єкту нації, він бачив би в одиниці не засіб, але ідеал нації...

Таке розуміння нації й ролі в ній людської одиниці є головною основою націоналізму. Він є *свідомість чинна*, — не як остання проекція ідеалу (абсолютного), ані як повний вираз ідеї, але як ідея, що *прямує здійснити себе вище*. Цим виявлений її динамічний характер.

Завдання націоналізму дотичать всесторонніх потреб нації й він переводить їх з найменчим опором супроти установчих моментів національної ідеї, як форми життя, та з найбільшим опором супроти всього, що ідеї загрожує, що спричиняло або спричинює ще й нині відсталість, слабкість, недосконалість нації.

Тожсамість націоналізму з нацією не є фактом, а тільки предметом волі, наміру, спробою реалізації задумів. Воля сама жадає означення можливостей чинного його виправдання. Програма націоналізму будується на зразок духово багаті одици, метода — на зразок найбільш витревалі її активности. В обох є зазначені найголовніші первні, що складають образ здорового й творчого чоловіка.

Р. Винницький.

Берестейський договір.

(1918—1928)

Як у людини-одици, так і в нації, однороднім органічним колективі заходять дії, що своєю великою силою та блискавичною шкороістю повертають її на зовсім инчий життєвий шлях, стаючи заразом для неї початком нового періоду. У житті української нації було перед одним десятиліттям такою дією заключення Берестейського договору, що вводив Україну як окрему, незалежну одицию в коло самостійних держав. Від поразки

під Полтавою та українсько-турецького договору вступила Україна вперше цим актом знову на міжнародню політичну арену. Сам договір видавався великим для нас тільки як формальний акт, що свідчив про здійснення політично-державного ідеалу українського народу, а не як реальна сила, що основно зміняла уклад політичних взаємин Середньої і Східної Європи. Значіння цього договору, добачували і вповні належно оцінювали великі держави, а головно Франція, для якої договір являвся першою із загроз утрати першорядного політичного значіння на європейському континенті. І тому то після заключення Берестейського договору Франція устами тодішнього свого прем'єра присягла Україні пімсту. Не кращі вигляди після цього договору присвічували Росії та Англії. Перша тратила не тільки доступ до Чорного Моря та надії на добуття Дарданелів, але й свої впливи на Балкані, а друга в своїй колоніяльній й морській політиці змушена булаб значно поступитися в користь Німеччини.

Для України означав самий договір початок нового історичного періоду зі всіми даними на як найкращий розвиток, а в міжнародній політиці Сходу робив її першорядним чинником.

Подібно як не-сподівано бажання України стало реальним фактом, так і несподівано льогіка життя вирвала їй знову здобуту самостійність, санкціоновану вже цілим рядом держав. Бо велика соціяльна боротьба, що йшла на протязі цілих десятиліть внутрі Росії, полонила своїми гаслами українські маси та їх провідників. Національний момент став чимсь другорядним і мав бути вирішений одночасно зі здійсненням соціяльної проблеми. Та хоча від самого початку революції діяли в українському народі відосередні сили, що прямували до повного розриву з Москвою, то мимо цього, загально беручи, перебіг революції на Україні мав характер переважно соціяльний.

У час свого політичного відродження Україна не мала достаточного сильної внутрішньої армії. Числено великі маси війська були тільки блеском весняного снігу, без внутрішньої сили, національної гордості, без жадоби помстити на ворогах Полтавський бій. Їх сила полягала у величавих зіздах, безконечних дебатах, устних погрозах і в прекрасних козацьких шаравахарах. Боротьба України з Москвою мала характер боротьби за внутрішнє улаштування свого *буття* в межах Росії, а не нищення її — головного ворога, що стоїть на шляху до самостійного життя. Відроджена Україна не мала ні Хмельницького ні Мазепи а була тою соціяльною плянтацією, що на ній намагались українські провідники засадити гарні але не життєві, а для самої України шкідливі гасла. І тому цілий український революційний рух вже від самого початку носив характер тільки частинного, якогось недорозвиненого національного руху, що був скорше вимушуваний об'єктивним ходом революції чим виявом внутрішньої волі народу. Для провідників української революції самостійність України видавалася далекою майбутністю а тому всі ті переходи від автономії до федерації а через них до самостійности.

Нездійснення Берестейського договору є в першій мірі суб'єктивною виною нації, що не доросла розвитком внутрішніх сил до цього, щоби виправдати вислід щасливих, об'єктивних політичних обставин 1918 р. І коли Берестейський договір остав тільки на папері, без безпосередних практичних вартостей для України, то властиве значіння його не змен-

шилося, ані заложена в ньому основа не зникла. Він став початком нового міжнароднього змагання України, що постійно продовжується на протязі останніх десяти років, і якого скорий кінець залежить в першу чергу від нас.

Др. Е. Сабіт.

Україна й Азія.

Др. Есад Сабіт Бей, автор кількох статів про українську справу в чужинецькій пресі, ласково згодився дати окрему статтю для «Розбудови Нації». Беручи під увагу велике значіння приязних відносин між майбутньою Українською Державою й південними та східними сусідами, як також бажаючи викликати належне зацікавлення українців до національно-політичних настроїв орієнтальних народів, ми радо даємо місце дуже цікавим думкам відомого турецького публіциста, та при цій нагоді висловлюємо надію, що ця стаття буде початком виміни думок з предствниками різних націй на сторінках нашого органу.

Редакція.

Народи Азії, загально беручи, знають, на жаль, дуже мало про Україну, — цей чудовий, плідючий край з великою майбутністю, — про її географію, історію, економічне й культурне значіння. Це є цілком зрозуміле, бо також західні європейці в подавляючій більшості майже нічого не знають про Україну, та часто гадають, що України в етнографічному розумінні цілком нема. І коли в 1853. році з'явилася в Німеччині політична група, що поставила собі за завдання використати комплікації кримської війни для звільнення України, то це було виїмковим явищем. Десять років пізніше російський уряд категорично проголосив: «України не било, нет і бить не может», і — цьому в Європі надто сильно повірили.

Тому, як в Європі, так і в Азії, бачимо тільки мале коло освічених людей, що в певній мірі ближче знають тисячелітню історію цього краю, який зазнав тяжких ударів долі а також визвольний рух українських козаків у XVII. ст., що трагічно покінчився. Багата країна була тоді предметом гарячих спорів між трома великими державами, — московською, польською й турецькою. Але я пригадую тут, що після провалу визвольного руху в бою під Полтавою, Мазепа, як рівнож і його північний товариш по зброї, Карло XII., король шведів, знайшли гостинне прийяття й притулок в *Туреччині*.

Із азійських народів знають Україну найкраще або ті, що, як татари на Волзі та в Криму чи народи Кавказу, цілком близько положені географічно, або ті, що, як сучасна Туреччина, піддержують з нею особливо тісні господарчі зносини. Щож торкається взагалі азійців, то ми мусимо перш усього на цьому місці трохи ближче підійти в цілому до їхнього політичного й психологічного відношення до європейської Росії. При цьому треба зазначити, що погляд про конечність дивитися на всю Росію, як державу *азійську*, рішучо заступають *три* різні сторони. По-перше всі народі Азії; по-друге большевики, що, відвернувшись від Західної Європи, стали лицем до Сходу; по третє всі російські «большевики з примусу» та емігранти, що хочуть бути євразійцями, а не європейцями. Така згода,

звичайна річ, після всіх катастроф і переворотів останнього десятиліття, не є несподіванкою. Бо, остільки приблизно третя частина азійського суходолу належить до великого Радянського Союзу, оскільки європейська Росія в політичному, й особливо в соціальному відношенні відокремлена від Європи в цей час майже непереступним муром, то всі народи мусять почувати себе сьогодні звязаними *спільністю долі*, що спирається не на комуністичну, а на геополітичну основу.

Це відноситься як до Росії, так і взагалі до всіх без винятку народів Азії. Однак, ці останні протягом років за винятком лише китайців з околиць *Кантону*, які під цю пору переживають комуністичне заворушення, цілком відкидають як доктрину, комунізм, що нищить всяке господарське життя. І коли ми ближче приглянемося до положення та політичних настроїв азійських республік, що складають частину ССРСР, то знайдемо, що між тими краями й Україною існує далеко тісніша спільність долі, ніж спільність інтересів між Росією й Азією, що спочиває на геополітичних засадах.

Народи Середньої Азії не знають, що індуци під британським пануванням, хоч як мало до цього часу задоволені їхні національні бажання, всеж мають далеко більшу волю й самоврядування, ніж ті азійці, що живуть під радянською владою. Також вони знають з десятилітнього досвіду, що комунізм означає смерть всякого господарського розвитку, кожної культури, кожної волі й самостійности. І якщо в перші часи большевизму Середня Азія не пережила таких страхіть, як Україна, то всеж «басмачі» в Туркестані й туркмени під проводом Джунай Хана роками боролися проти большевиків, та ще в 1927 р. не лише на Україні, але також у Бухарі й навіть на крайньому Сході, на кордоні Манджурії, прийшло до багатьох заворушень і повстань. Мета скрізь одна, — як на Україні, так і в Середній Азії: воля і самостійність.

Коли подивитися цілком теоретично, то стане очевидним, що цілком вільна, відокремлена від Москви Україна автоматично викличе звільнення Криму, Кубані та інших кавказьких країн, як також до незалежності республік Центральної Азії. Однак, таке радикальне звільнення не дасться здійснити (тимчасово) при помочі мілітарної сили. Тому постає питання: чи не повинні всі країни від України до Монголії, — тримаючись меж того, що можна осягнути, — стреміти до таких форм федерації, які забезпечувалиб справжню незалежну від московських комісарів автономію.

Що до економічної залежності від радянської Росії, то ми мусимо розрізняти в значній мірі між названими азійськими республіками та Україною. Для малих азійських країн ця залежність безумовно ніколи не припиниться, — в той час як Україна, — житниця бувшої царської держави, — що могла би бути богатчою, ніж Франція, є вповні незалежною економічно. Тут, ми бачимо навпаки — залежність Росії від України. Але саме тому для радянської Росії є звязок з Україною питанням життя.

Коли перейдемо до економічних взаємовідносин між *самостійними* азійськими державами й Україною, то особливої уваги заслуговує *Туреччина*, як найближча сусідня країна, що знаходиться в дуже тісних торговельних зносинах з Україною. З огляду на нинішні обставини й державний торговельний монополі радянського уряду, Туреччина з найбільшою

радістю привіталаб, якщо Україні вдалосьби звільнитися від Великої Росії. Бо Туреччина й Персія досить натерпілися від невдалих спроб радянського уряду в зовнішній торгівлі протягом останніх років.

На закінчення я мушу ще раз підкреслити, що політичні стремління національно й вільнодумуючих українців цілком покриваються з стремліннями азійців, що знаходяться під московським впливом. У випадку, як Україні в майбутньому пощастить, а в цьому не можна сумніватися, у тій чи инчій формі здобути своє вільне самовизначення, то вона служитиме мостом і зразком для азійців, що стремляться до тої самої мети.

Михола Сціборський.

„Самостійники“.

«Людина, що любить чужі країни як свою, — шкідлива для суспільства.»

Рузвельт.

Невдача національної революції та спроб створення державності викликала розхитаність і повну дезорієнтацію політичної думки нашого суспільства. Минаючи наразі національно-політичні настрої та напрями на Україні, що з огляду на окупаційний гніт не можуть набрати конкретно-виявленого змісту й форм, та що кирмуються не так свідомою волею чи програмами провідників, як скорше органічними спонтанними проявами духа нації, — зосереджуючи потенціалні сили для вибуху у відповідний мент, — а тому не прибирають надто протилежних форм, — мусимо ствердити, що найбільшою дезорганізацією й хаотичністю набрало політичне життя на еміграції.

Тут маємо кілька центрів, партій, груп, фракцій... Кожне таке середовище, відгородившись від инчих муром антагоністичності, призраства, нетерпимости та інтриг, вірить лише в свою життєздатність, у придатність тільки своїх рецептів «будування України» і в своє виключне право на державну кирму. Одні з них підпирають це право «континуїтетами», що давно втратили фактичну (якщо не правну) вартість... Другі — тим, що за ними «йде сорок мільйонів»... Треті переконані, що лише вистарчить причепити Україні їхній партійний «ярлик», аби вона була врятована.

Такий стан нашої політичної еміграції об'єктивно зрозумілий і неунікнений. Українська еміграція переходить послідовно стадії організаційно-політичного й психологічного існування всіх політичних еміграцій, які коли-небудь були в історії, — стадії, що мусять привести її до стану повного організаційного розпорошення, — до втрати політичного змісту й значіння, оскільки доля не поверне її своєчасно на рідну землю... Бож всяка політична робота одиниць чи груп є дійсно життєвою й продуктивною лише тоді, коли вона міститься всередині нації, коли об'єктом цієї роботи є її стихійно-волевими інтенціями, коли сама ця робота є конструктивно-оформленим рефлексом волі нації. Усякуж політичну роботу зовні нації, а тим більше роботу еміграції, що відірвана від землі протягом довгого часу, можна оцінювати найбільш як чинник допомогивий, додатковий до тих головних позитивно-творчих процесів, що відбуваються в глибині нації, а ніяким робом як чинник абсолютно самостійний і обов'язковий. Тому то творці кожної еміграційної політичної групи мусять прислухуватися до нації, вдивлятися в еволюцію, яку вона переходить, пам'ятаючи про міру своїх компетенцій і можливостей зреалізувати свою роботу на ґрунті, перевіряючи, чи започаткований чин іде в корисній гармонії з розвитком нації.

Оскількиж політична робота не підпадає основній аналізі щодо її доцільности й можливого прийняття нацією, а тим більше, — оскільки вона набирає характеру безоглядного домагання на визнання її, як чогось загально-обов'язкового, то таке започаткування треба віднести або до проявів авантурничих, або до безвартісної еміграційної «творчости».

Власне, виходячи з цих засад, ми, націоналісти, стали на шлях опозиції до тих еміграційних політичних груп, які, не узглядаючи своєї сучасної, порівнюючо мізер-

ної ролі другорядних чинників, на дальше сліпо й безправно вважають себе альфою й омегою нації, — її провідниками, — і творять небезпечні зовнішньо-політичні концепції, забуваючи про свою відірваність від нації протягом восьми років, не знаючи тих дійсних напрямів, куди в майбутньому спрямується її творча сила.

Із тихже причин націоналізм рішучо відкидає стремління наших еміграційних партій одразу накинути нації державний устрій, накреслити соціально-політичний і економічний уклад її життя. Бож знаємо, й віримо в те, що ірраціональна воля, творчий дух й органічний розум нації, що не вмщаються в тісному колі мертвих догм, доктрин і програм, вкажуть ті правдиві шляхи, якими піде її життя й розвиток. Бо певними, що життя твориться не на підставі навіть найкраще розроблених схем, але на підставі відповідного гармонійного укладу тих сил й обставин, які викажуться в дану хвилю найсильнішими. Тому наразі визнаємо засаду: повний всебічний добробут нації!

Але здавалосьби, що хоча наші партії й можуть до тепер теоретично й практично оспорювати доцільність чи шкідливість різнорічних орієнтацій, в залежності від цього наскільки вони не сходяться у питанні майбутнього устрою, соціально-політичного укладу життя, доцільности тої чи инчої економічної системи, — то всеж, — не дивлячись на ці другорядні розходження — мусілаби бути в них спільна основна точка, а саме: признання необхідности існування Української Самостійної Держави. Бож занадто багато принесено жертв і пролито крові для витворення самостійницької самосвідомости, занадто багато гірких прикладів та досвіду мали ми, щоби остаточно переконатися, що всяка лучність з ворогом є неможлива, що жадних «спільних інтересів» з ворогами нема, в якій би площі ми їх не ставили, що засадою життя нації є самостійність і боротьба...

Однак, у недавньому часі прилучився до наших політичних протиріч і психологічної розгойданости, деструктивних блукань і спроб ще один жалюгідний епізод, — утворення «Соціалістичної Ліги Нового Сходу». Авторами й творцями цієї «Ліги» є українська соціал-революційна «партія» Микити Шаповала, московські соціал-революціонери Чернова, білоруські та вірменські соціалісти.

У чому полягає зміст і значіння цього нового вияву еміграційної «творчости»?

«Ліга» виходить із спорохнявілої доктрини «вічного миру, братерства й спільности інтересів (!) народів Сходу Європи». Основні положення її такі: повесна доба викликала розрив буржуазно-капіталістичної диктатури на Заході та створення пролетарської диктатури на Сході, — як двох протилежних і взаємно себе побороючих сил; під натиском могутньої капіталістичної системи Заходу з одного боку та завдяки власній органічній слабости, штучности, політичній і психологічній незакріплености в народніх масах — з другого, диктатура большевиків на теренах б. Росії мусить зникнути, відкриваючи широкі можливости для «правдивого» соціалістичного будівництва. Потужні сили буржуазно-капіталістичного світу після знищення большевиків мусять виявити експлоатаційну тягу на Схід, кидаючи його звільнені народи в обійми політичного та економічного визиску, та спричинити в той спосіб появу власних буржуазних верств. Такий стан буде загрожувати вільному розвитку «правдивої» демократії й гальмуватиме зреалізування соціалістичної доктрини. Аби цьому запобігти, народи з теренів б. Росії мусять злучитися в згадану «Лігу» для захисту демократії й соціалізму. Завдання «Ліги» полягають у створенні «ідейної й моральної політичної атмосфери, яка є необхідною для мирного (!) рішення національної проблеми на Сході Європи». Тому «Ліга» визнає «право кожної національности на самостійну державу в етнографічних межах», наділяє кожну особу «правом означити свою національність, — мову, культуру, волею сумління, свободою слова, рівністю» і инчими «благами». Конкретно, московський і український народи мусять зєднатися для захисту соціалізму проти західно-європейської та власної буржуазії. Згідно з цією концепцією — «признання самостійної України московськими політичними партіями — єдиний шлях мирного розв'язування національної проблеми»... «Будувати самостійність на принципі ворожнечі й війни з Росією народи не можуть і не повинні з міркувань доцільности й самоохорони».*)

Не треба мати досвіду, — вистарчить лише здорової національної інтуїції, аби відразу відчутти негідну свідомих українців політичну махінацію, ім'я якій «Ліга», створена вмілими руками московських імперіалістичних, хоч і соціалістичних, «дєятелєй», на що так легко пішли наші quasi-соціалістичні «діячі». Зрештою, у цій концеп-

* «Нова Україна», вересень 1927.

ції нема нічого нового. Чи не нагадують нам засади «Ліги» часів «державного» будівництва 1917.—18. рр., коли провідники, «соціалізуючи» і «демократизуючи» націю та державу, ішли такими самісенькими шляхами? Тоді також кидано гасла «миру й солідарности з братньою московською демократією», яка «в силу льогіки, розуму, вищої правди й справедливости мусілаж визнати право України на самоозначення і самостійність». — Властиво про самостійність довгий час не було й мови... Наші діячі того часу боялися запідозрення з боку московської демократії в «контрреволюційному сепаратизмові, імперіялізмові й шовінізмові», що так протирічили засадам «правдивої демократії». Психологія раба, загурканого доктринами соціалізму, інтернаціоналізму та ідеалістичних «правд», отроєного гнилою інтелігенциною, — продуктом Москви, — атрофованого в своїх почуваннях, стремліннях і національній гідности, — не була пристосована до імперативних вимог *свого* права.

І тільки коли нація, брутално відштовхнута чоботом «правдиво-демократичної» московської Керенщини, бита бандами московсько-комуністичних посіпак, схаменившись, — гнівно підняла голос в обороні свого життя й самостійности, — безпорадний соціалістичний верх мусів улягти її святій волі. Четвертий Універсал є найсвятішим актом для кожного націоналіста, — є доказом творчої волі нації, що знайшла свій правдивий шлях волі...

В ім'я самостійности загинув під Крутами перший цвіт нашої націоналістичної молоді, не питаючи про програми й догми, йдучи на смерть за волю, націю й державу. Чи ж думали крутянські герої, гинучи від рук «московсько-братньої демократії», що через десять років після кривавих подій минулого, на еміграції, яка заявляє право на національне провідництво, знайдуться політичні групи, котрі зречуться самостійности? А те, що, прийнявши програму московсько-соціалістичної «Ліги», «партія» Микити Шаповала зрелася самостійницько-державницької плятформи, — є без огляду на софізм, яким замаскований дійсний зміст «Ліги», безперечним фактом.

«Самостійні» держави «Ліги» мають бути побудовані на таких основах:

1) у цілі усунення національних сепаратизмів (!) всі сутички між державами «Ліги» розв'язує обов'язковий арбітраж; 2) «Ліга» переводить демілітаризацію прикордонних смуг, що можуть спричинити монопольне становище одної з держав; 3) установлення міжнародних сервітутів (прав користування) щодо тих пунктів і смуг судніх державних територій, що є ключовими позиціями культурно-економічного розвитку інших держав (виходи до моря, транзитні смуги); 4) скасування обмежень переїзду й перебування громадян одної держави в межах другої держави, зрівняння в громадських і масткових правах; 5) наближення законодавчих норм окремих держав між собою; 6) спільна міжнародня політика; 7) економічне й фінансове співробітництво держав «Ліги» в підприємствах, що мають для них спільний інтерес; 8) загальний митний і тарифний союз.

Згідно з наведеними положеннями «Ліги» самостійність України виглядала б так: 1) неможливість мілітаризації України, як запоруки її незалежного існування, 2) неможливість ведення самостійної міжнародньої політики; 3) фактичне московське володіння пристаннями Чорного Моря й південними залізничними шляхами, бо в майбутньому торговельна політика Москви буде спрямована на Схід, зокрема на Близький Схід, одинокий ринок, де можлива конкуренція Москви зі Заходом; 4) спільне користування та економічна «співпраця» в районах і підприємствах, які мають «загальне» значіння (московські зазіхання на українські райони добуваючої промисловости, — у першу чергу на Донбас); 5) зрівняння в правах усіх громадян «Ліги», особливо в правах громадських, та наближення законодавств (тенденція до політичної й правової асиміляції держав «Ліги»).

Попробуйте тепер віднайти в тому всьому самостійність України! — Чи богато різниться ця схема від конституції СРСР, згідно з якою Україна «теж самостійна»? У цілому цей проєкт є повторенням перейденого, — сумних етапів соціалістичного будівництва України...

Бачучи хиткість і невиразність своїх позицій, шаповалівці підпирають їх запереннями, що при заснуванні «Ліги» українська соціалістична маса буде мати перед собою не імперіялістичну буржуазію, а сумлінних московських соціалістів типу Чернова, які з мотивів «братерства й солідарности» не підуть на Україну.

Короткозорі сектанти ще досі не розуміють, що життя нашої нації вимагає повного відмежування від політичних, суспільних, економічних, культурних і психологічних впливів Москви, якою вона не була: буржуазною, демократичною чи соціалістичною. Як довго ми ни станемо незалежними господарями на нашій землі, всі

найрадикальніші соціально-економічні реформи будуть лише паліативом. Психологічно Україна буде забезпечена в своєму існуванні лише тоді, коли сама назва Москва стане синонімом ненависти, бо з цим негативним почуттям до ворожого зв'язується творча любов до свого.

Безсила духово, покалічена доктринами аж до втрати національної гідности «партія» Шаповала заперечує елементарні істини життя української нації, її визвольні традиції та перекреслює її найвищий закон, — оборону справжньої незалежности й дбання про великість нації...

І з боку психологічного цей акт є проявом прогресивного паралізу національно-державного духа «соціалістичних» діячів. Тут доводиться знову зіткнутися з нездоровим типом українського лже-соціалізму, який, штучно прийнявши в умовах всебічного поневолення викривлені доктрини інтернаціонального соціалізму, дійшов до заперечення власної нації та її інтересів.

У цілому «Соціалістична Ліга Нового Сходу» є цілком безнадійною затією. Не кажучи вже про національну еміграцію, також про решту соціалістичних груп, що добачає справедливо в ній компромітацію визвольної боротьби, — негідний компроміс з Москвою, — мусимо ствердити, що «Лігу» не прийме наша нація, яка стихійно рветься до самостійного життя, вибиваючись зпід гнету окупантів.

Зрешту, хто переводитиме в життя «Лігу»? — Безвідповідальна групка кількох осіб на чолі з «соціалістичним диктатором»? — Не віримо в її творчість, як і в ідейність її чину... Втративши зв'язки з нацією й свою політичну вартість, улягаючи впливам зовнішніх чинників, що толерують московсько-українське порозуміння, — вона намагається якомось себе виявити, щоб тим створити хочби тільки фікцію свого існування та діяльности. Те, що цю фікцію купується дорогою ціною інтересів і гідности нації, мало обходить сумної слави «діячів»...

Ось тому цю акцію треба віднести до чергових безвартісних проявів еміграційної «творчости».

Инж. Дм. Андрієвський.

„Вічний мир“.

Після перемиря на всіх фронтах світової війни не лише звичайні смертні, змучені світовим катаклізмом, але й державні мужі, досвідчені політики, кирманічі долі Європи й цілого світу (Вільсон, Ллойд Джорж, Клемансо) повірили в можливість «вічного миру». Скрізь проголошено, що велика війна — «остання війна», що новий мир побудується на невиданих досі основах (демократичних), що настане справедливість в міжнародніх зносинах (право самоозначення народів), що внеможливиться тайну дипломатію, — «причину» конфліктів і війн, що зрештою будуть покарані винуватники останньої війни.

Треба було лише дев'яти років, щоби побачити й переконались, оскільки всі сподівання «вічного миру» були наївними ілюзіями. Невблаганна дійсність витверезила багатьох і розвіяла мрії про справедливість, безтурботний рай та здійснення чотирнадцяти Вільсонових пактів на землі. Що правда, є ще й нині непоправні диваки, що вірять у химерні можливости, суперечні нашій дійсности. Вони то покликаються на імперіялізм, реакційність, буржуазність, як на щось випадкове й скороминаюче, — ніби якусь хворість, що має колись скінчитись, і пояснюють хиткість миру саботажем. А чи не було б більш мудро й сміливо признати свою помилку й погодитись, що мрії про вічний мир є лише далекою від дійсности фантазією?

Залишм цих упертих невірних Том в їх жалюгідному запамороченні та пригляньмося до реальної сучасности. — Ніколи, здається, не говорилося так запально про загальне розбродження й так запопадливо не працювалося над загальним озброєнням. Ліга Націй зробилася тим форумом, де точаться розмови й виголошуються високі принципи загального миру, де збираються відомости та кристалізуються пляни майбутніх конфліктів. Дивна іронія: установа, що після думки основників мала служити проти війни, стала її підготовляти. Так було і з недавньою конференцією трох держав у справі розбродження на морі. Скінчилося на нічому, — суперники розкрили тільки свої справжні карти. Так Америка, бажаючи за всяку ціну перевищити потужність Англії та Японії, гаряче береться до переведення свого велетенського пляну будови вобних суден. У той же час працює Англія нишком, але не менш гарячково, над новими типами кораблів і також збільшує свою флоту. Це все, якщо не в прямим наслідком женецької конференції, то в кожному разі звязане з нею. Інчий приклад: ледви польський делегат вернув з жовтневих засідань Ради Ліги Націй, де він предложив пакт взаємної гарантії проти війни, як маршал Пільсудскі вирядився в своє родинне місто Вільно, і зробив жест (скликання дипломатів і військових), який не на жарт занепокоїв Совіти й Німеччину, а особливо Литву, що почувала себе загроженою.

Загалом становище в Європі та в цілому світі нині таке, що всюди повно вибухового матеріалу й можна гадати лише, де скорше спалахне вогонь нової війни. Міжнародні відносини так напружені, що кожної хвили десь може наступити вибух, що порушить рівновагу, установлену мировими трактатами останніх років. Очевидно, що при сучасному відношенні сил і розподілу вартостей, мусить відбутись немало пересунень, заки наступить нова рівновага. Годі сказати, як виглядатиме політична карта земної кулі за кілька років.

Велике напруження помітне навколо Бритійської Імперії. Оскільки значні держави шукають забезпечення *статисти* свого сучасного положення, то Англія й надалі дає багато доказів *динаміки* свого існування. Але ця динаміка зустрічає все частійше опір і великі труднощі. З одного боку росте в середині самого державного організму, у колоніях і домініях свідомість національної окремішности й розбіжності економічних вигід, — сили відосередні. З другого боку позначається де-далі — то щораз виразніше суперництво з Америкою, що дає себе гостро відчувати на Тихому Океані та Далекому Сході. Одночасно набрало старе суперництво з Росією невиданих форм і дошкульности з часу приходу до влади євразійців-большевиків.

Утворюється таке положення, що для Англії є тільки два виходи: або сидіти тихо, практикувати супроти тяжких проблем політику уступок і порозумінь, а тим часом розкладатись нанівець, або гнати наперед, зміцнюватись далі, переводити невблаганно свою імперіялістичну політику, наступати, підбивати. Нема мови про те, щоби британський характер, — гордий, сміливий, завзятий, — вибрав першу можливість; до того не допустить перспектива неминучої заглади, яка криється в цій можливості. Безперечно, англійці триматимуться зубами, не то руками, за ті позиції, — що дістались їм в спадщині від королевої Вікторії, — позиції,

що зробили Англію світовою імперією, наступницею давньої Римської Імперії, — геніяльним політичним утвором, національного розуму.

Спекавшись німецької конкуренції на світовому ринкові й в міжнародному політичному житті, Англія звернула більшу увагу на модерний московський імперіялізм, який виріс до рівня світового месіанізму й став загрозою цілості Великобританії. Не лише на словах (як це робили славянофіли); але на ділі Москва стремить накинати силою цілому світові свою систему вартостей, свій суспільний лад; свою мораль і свою владу, — що найменше, — свій авторитет. Розраховуючи на кризи, нелад і заворушення поміж цивілізованими народами, звучно використовуючи соціалізм і робітничі верстви, підбурюючи колоніяльні народи, москалі працюють над світовою революцією. Вони змагають до розвалення існуючих державних організмів, щоби на їх місце запровадити систему рад, комуністичний устрій, релігію Леніна, що її новою Мекою сталаби Москва. Нічого не спиняє їх у впертому змаганні викликувати заколоти, збройні конфлікти, щоби в той спосіб розсаджувати державні організації й робити всі нації безборонними перед озброєною до зубів комунією. Безнастанні атаки, що ведуть московські імперіялісти «з нутра» мало не всіх народів світу та повсякчасна погроза фронтового наступу тривають від десяти років і прямують до заглади цивілізованого світу, а насамперед Англії. Після випробування всіх способів, побачила ця остання, що з москалями нема инчої ради, як розправа за законами дужчого. І до неї вона готується нині методично й ретельно. Старий спір між Заходом і Сходом узмістовлюється нині противенством Англії з Московщиною, капіталізму з комунізмом, цивілізації з примітивізмом. Цей спір є великою загрозою «вічному мирові» прекраснодушних «пацифістів».

Поряд цього спору Європи й Азії ще існує противенство між Старим і Новим Світом. De facto на чолі Нового Світу стоять Злучені Держави Північної Америки. Формула Монрое, що заперечує державам Європи право вмщуватись у справи американських націй, забезпечує Північній Америці гегемонію над цілим материком. Монрое є основником північно-американського імперіялізму. Але з того часу цей останній зміцнів, перейшов межі свого материка, поширився на Тихий Океан, почав впливати на політичні справи Європи. Остання війна дала Злученим Державам економічну перевагу. Від того часу зродились у головах янки, або скорше зануртували в їх жилах змагання до світової гегемонії й то всупереч всім «демократичним принципам» нашого віку, але в згоді з основними законами життя. Молода, свіжа, повна сил і віри в себе, чудово приготована технічно, рветься англосаксонська нація Америки до найширшого прояву себе. Вона вірить в своє післанництво в світі. Тим більше, що вчорашній гегемон світу, Європа, лежить розбита, розеднана, знесилена війною, моральною кризою і біологічним підупадом. Конфлікт Європа — Азія лише підбадьорує Америку й ми бачимо, як її політика в Китаю змагає використати труднощі європейських націй. З цих останніх загрожена в першу чергу Англія.

Англія прийшла до економічного, фінансового й політичного противенства з колишньою своєю колонією. Поки що вивязується Лондон з труднощів, побиваючи не раз Америку економічно (нафта, гума); однак дуже загрожуючим при цьому являється факт, що деякі домінії (Канада,

Нова Зеландія) стихійно тягнуться до Злучених Держав. Не зважаючи на несвійськість для англійців самої думки про можливість війни з братнім англосаксонським народом, Велика Британія мусить всеж готуватись на всякий випадок. Якщо не дійде між тими двома націями до сталого співробітництва й трівого союзу в формі велетенського англосаксонського блоку, в недовзі може вибухнути конфлікт, якого ще не бачив світ, бо в сварку втягнуться також і інші народи й мабуть не всі старі союзники опиняться в одному таборі. Тоді знов вийде на сцену Німеччина, яка хоче наблизитись до Англії, щоби порахуватись з Францією.

Інчі, ніж ті, що ми їх спостерігли в що тільки згадуваних націях, лежать в основі причини експансії Німеччини та Італії. Якщо основою імперіалізму англійського є оборона, яка диктує наступ; російського месіанізм східної психології; американського — воля до панування, гін до могутності, — властиві молодому організмові, то Німеччина й Італія спонукані до активності головно біологічним розростом, перелюдненням території, матеріальною скрутою. Свідома своєї культурної й технічної вищости позбавлена кольоній, промислова Німеччина не може примиритись зі станом який утворено версальським миром. Їй треба терену приложення своїх сил, широких торговельних ринків... Рано, чи пізно, переступить розріст внутрішніх сил Німеччини свої кордони... Жадні міри не припинять стихійного процесу росту сил і апетитів Німеччини. Не знати лише, коли й в якій формі цей ріст прорветься...

Італія приходить що тільки після майже тисячелітнього рабства й розєднання, до національного життя. Відмолоджена варварською домішкою, віджила за час великого історичного антракту, спадковмиця давнього Риму зачинає нову сторінку свого буття. Повозні міжнародні договори не взяли на увагу ані старих традицій, ані молодої свіжости, ані матеріальної сутожности італійської нації, стисненої на малому півострові. В душі нації, — розбурханої, захоченої до чину геніяльним диктатором, — пробуджується нині свідомість скрути, заборчисть старого завойовника, змісл великого й непереможне бажання смілих, карколомних починів. Італія бачить побіч себе занедбані хліборобами французькі території, простори, що повільно але певно, вилюдняються, або балканські країни, що лежать майже перелогом в той час, як плодovitа італійська людність душиться від тісноти. Апетит молодого звіряти й геній старого Риму пхають націю на лови на міжнародній арені, — до заборчої політики. До тогож її знов кортить спробувати щастя в колоніях, а вільних земель на всій кулі майже не лишилось. Отже треба відбирати вже раніш привласнені. Рано, чи пізно, те напруження, в якому перебуває Італія, мусить скінчитися скоком в один, або в другий бік. Політика «піднесення престижу» Італії може викликати цей скок раніш, ніж того хотівби далекосяглий диктатор. Ось тому рівновага Європи в наші дні є дуже, а дуже нестійка.

Але не тільки серед держав і націй, що перебувають у стані напруження руху, розросту, треба шукати причин майбутніх воєн. Немало їх криється в поведінці народів, що є справді пацифістами, бо дуже бояться нових потрясень, і за всяку ціну стараються їх виминути. І не знати, хто більше загрожує мирові, — рівновазі міжнародних зносин: ворохобники й мілітаристи чи миролюбці й легітимісти, що санкціонують

противний законам життя сучасний стан річей. Всі вони вперто тримаються договорів. Франція, відобравши назад Ельзас Льотарінгію, не шукає жадних територій і лише бажає забезпечити собі східні кордони, обсадивши їх військом, та одержати відшкодування. Загрожена зі Сходу й Півдня, тиснена Америкою у справі ліквідації боргів, Франція боїться всякого потрясення і панічно озброюється та тим збільшує можливости конфлікту. Тим більше, що її біологічна сила упадає, її людність, чим раз рідшає, бо вироджується, її землі заливаються напливом чужинного населення, — головно італійцями. Чим довше стримуватиме вона натиск у бік порожнечі, яка твориться навколо неї й в ній самій, тим дужчий буде вибух.

Молоді союзники Франції мусять дуже уважати, щоби «меншости» не захитали самого їх державного існування. Вони не зросли органічно, і не мали часу спаятись внутрішньо й перебувають під загрозою потрясення що може розбити їх на складові, що тільки недавно повязані, частини... Самим своїм існуванням і слабкістю викликають вони заздрість, обурення та нарікання на несправедливість. Осмілюючи й підсилюючи своїх союзників, Франція ще більше виставляє мир на небезпеку.

Коли оминути Японію, що також не має стійкої рівноваги й то з причини свого перелюднення, як рівнож змагання до світової ролі в політиці, Японію, що віддавна готова до нової війни, але яка має міцні нерви й уміє чекати, то ми здається вичерпали головні причини майбутньої війни у світовому розмірі. Але приключок до неминучого заколоту значно більше, як причин. Справа Альбанії грає ролю того пістону, що може спричинити пожежу навколо Італії. До суперництва Сербії з Болгарією, Румунії з Угорщиною, Греції з Туреччиною може прилучитись кожною хвилі якийсь зі зазначених конфліктів. Рівнож на північному Сході Європи Литва, чи якась инча з малих прибалтійських держав, може викликати конфлікт між великими державами. При сучасних взаємовідносинах і взаємозалежності місцевий заколот швидко розростається в світовий конфлікт. Так само справа Ельзас Льотарінгії, як і нечислимі питання національних меншостей, а насамперед української на Сході Європи, може викликати велетенську пожежу. З того всього бачимо, що Європа, а рівно цілий світ, перебуває в дуже нестійкій, непевній рівновазі, — майже в стані скритої війни, що кожною хвилі може спалахнути червоним полум'ям. Доказом того запальні розмови про «вічний мир», нові договори, союзи й угоди...

Живемо в часі глибокої переоцінки вартостей й напередодні великих пересувань на світовій політичній шахівниці. Тому так мариться про ідеальний лад, про вічний спокій і трівку рівновагу, — мало не близьке заведення раю на землі. Так мріяли про відречення від земних благ, про царство небесне і чекали приходу антихриста на порозі доби Ренесансу й великих відкриттів. Будуть бурі й буде жорстка борня. Організми сильні, життєздатні, хоч і як доси прибиті й пригнічені, мають дані «вицлистити», опинитись зверху, — на чолі. Організми зужиті, спорохнявілі, розіб'ються й підуть у невість, щоби дати місце здоровішим та свіжішим. Ми, як нація, належимо до перших. Для нас нічого не страшно щоби не сталося, якщо спроможемось на зосередження наших сил, — на мобілізацію духа. Ми не маємо нічого до страти, але багато до виграння. Отже вітаймо набли-

ження важкого іспиту й великого напруження. Готуйтесь до нього радісно, як ті біблійські діви до приходу жениха. Не треба страхатись його рішучої постави й кривавого меча, яким він проторює собі путь. Той меч несе нам визволення.

Мусимо нашу справу впрясти в назриваючі світові конфлікти. Як нація — активний чинник міжнародного життя, — не сміємо допустити, щоби історія перейшла по наших спинах. Мусимо впрягтися в колесницю подій і направляти їх після своєї вподоби. Усі конфлікти не є байдужі для нас, бо їх висліди так або інакше відібуться на нашій долі. Але є певна категорія конфліктів, що тісно торкаються України. Цих останніх мусимо пильнувати особливо й здобутися на певну поставу супроти них, — на чинну участь у них. Але мусимо боятись властивого українцям способу «орієнтуватись». — Це принесло нам багато лиха в історії. Не сміємо віддавати в рабство свого духу й дивитися на якусь тільки стежку. Не сміємо сліпо віддаватися одній надії на сторонню допомогу. Бож не лише світа, що в вікні! Мусимо ні на хвилину не тратити незалежності свого духа, свого способу бачити й судити. У нас самих мусимо знайти світло, що опромінить наш шлях. Не сміємо також дивитися на річі чужими очима. Мусимо в куті зору поставити інтереси свого краю й своєї нації. Годі нам бути рабами чужих змагань і об'єктом чужих концепцій. Мусимо бути самі в середині тих концепцій, що за них будемо боротися. Маємо на то всі об'єктивні дані. Наша доля залежить від того, чи матимемо суб'єктивні дані духа. Пильнуймо подій, вплітайтесь у клубок активних чинників, впливаймо, допоминаймо, але не тратймо свідомості власної особи, власної гідності й власної вигоди.

Лише тим переможемо!

Л. Костарів.

Принципи раціональної політичної організації.

І. Загальні уваги. Програма, платформа.

«Раціоналізація», себто наукова організація, що збудована на точному вивченні фактів та на даних повної «об'єктивної психології» та психотехніки, являється одним із гучних гасел ХХ. віку.

Раціоналізують промисловість, сільське господарство, торгівлю, військо, адміністрацію та ін. Роблять вкінці спроби раціоналізації самого державно-урядового апарату (Італія, Німеччина) і, здається, нема й не буде мабуть такої галузі людської діяльності, в якій раніш чи пізніш не будуть приміювати методи наукової організації. Лише політика та організації, що переводять її в життя, стоять осторонь цього досягнення суспільної науки, — і менш за все заявляють право на «раціоналізованню». Вони живуть ще традиціями великої французької революції, Руссо, Метерніха й Бісмарка. Консерватизм у формі й ділетантизм у виконанні являються ще досі обов'язковими прикметами сучасних політиків і політичних організацій. Для механіка, для шофера, навіть для поліцаєва потрібно вивчення свого фаху, — потрібні певні психічні, фізичні прикмети — інакше може виникнути з їх вини «публічна» небезпека; але для політика, що хоче кирмувати життям держави з мільоновим населенням, досить лише доброго бажання, трохи демагогії та, може ще, сильного голосу. Де-де, а в політиці шлях відчинений кожному, хто бажавби по ньому піднятися на «гору слави» — й непотрібно для того жадного наукового стажу, жадних іспитів, жадних психотехнічних вимірів... Пощо? — Так було й в епоху Дантона, — Робеспєра... Але ті часи минули... життя ускладнилось, політичні проблеми тепер так зв'язані з проблемами економічними, що політик не сміє не бути економістом, щоб розв'язати їх доцільно й своєчасно.

Політика вже перестала бути лише штукою, — вона в більшій мірі вже стала наукою, — а політична праця, як і всяка інча, є вже не розвага для ділтантів, а фах, що вимагає вивчення, здібностей і практики. І коли ми ставимо суворі вимоги до шофера або до фабричного підприємця, — то ще більші вимоги мусимо ставити до політичних діячів та політичних організацій, від праці (і вміння праці) яких залежить не лише добробут, а часто й саме існування нації-держави.

Політику треба раціоналізувати, методи наукової організації прикладати й до організацій політичних.

Правда, галузь політики з усіх інших форм людської діяльності є одною зі самих складних і важче від інших піддається регулюванню та організації.

Жорстока боротьба поглядів і пристрастей ускладняє під впливом ріжнотанітних персональних і соціальних стимулів завдання раціоналізації політики, але всеж не робить її цілком неможливою. Вона є можливою в політиці, як і в усіх інших галузях людської діяльності і, раз розпочата та послідовно переведена дасть, без сумніву, дуже швидко позитивні наслідки.

Основні принципи наукової організації в політиці залишаються такимиж, як і скрізь, але є й окремі сторони, що характеризують цю галузь і вимагають спеціального вивчення та деталізації. Політику переводять в життя політичні організації. Перше ніж перейти до методів вивчення цих чинників, подаймо їх визначення.

У ширшому розумінні політика — це ряд принципів, які з'ясовують характер всякого чину, що прямує до досягнення певної мети. Вужче під словом політика розуміють *цілокупність засобів, при допомозі яких зберігаються або змінюються форми та прояви національно-державного життя в цілому чи окремих його галузях.*

Організацією називають і працю для об'єднання людей з наміром здійснення певної мети, і вислід цього об'єднання, себто людську групу-спілку, партію, державу та ін.

Під політичною організацією розуміють певну групу людей, об'єднану спільними прикметами (гаслами) або поглядами, яка стремить до впливів на національно-державне життя й вживає засобів для здійснення цих впливів та для створення організації національно-державного життя відповідно до своїх ідеалів.

Коротко кажучи, політична організація є група людей, що переводять політичну працю («роблять політику»). Але не всі організації «роблять» свою політику доцільно й послідовно. Про це — далі, а зараз перейдемо до досліджування головних елементів всякої організації.

Відомий знавець раціональної організації, американець Ємерзон каже, що «для корисного переведення якої-небудь праці потрібні: 1) певний плян або ідеал; 2) організація такого характеру, що булаб здібна досягнути й виконати вимоги ідеалу; 3) забезпечення людьми, грошми, матеріялами й методами, що дають організації можливість досягнути й виконати певне завдання; 4) компетентні кирманічі, що примусять забезпечену людьми й засобами організацію досягнути бажане». У політичній організації вимоги можна зводити до трьох головних елементів: 1) програму або пляну, 2) людей, 3) апаратів й механічних засобів політичного чину, їх розбудови та функціонування. Два перші моменти значно впливають на третій, що є їх функцією, але є він у свою чергу, будучи активним і раціоналізованим, зумовляє їх життєздатність та значіння. Ні програма без відповідних людей — провідників, ні блискучі програми з видатними провідниками, але без відповідної організації, без механізмів з конкретним пляном чину, — не дадуть жадних реальних наслідків й остануть мертвими.

Події останніх років, а особливо у нас на Сході Європи, вказують, що недалекозорі політики (політичні заверухи з початку звичайно й виносять таких наверх) бачуть у гучних програмах головну ціль партії, зневажаючи організаційний момент і надаючи йому другорядного значіння. Це все однаково що вважати, ніби маса людей на чолі з командантом й ясною метою, із захопленням і відвагою, але без озброєння, штабу та організації в формі військових частин, може називатися армією й може воювати.

Організація, створення окремих колективних людських механізмів, розподіл політичного чину на певний і згідно з певним пляном використання раціональних методів праці — є таксамо необхідні, як й інші елементи політичної діяльності та відиграють туж значну роль, як і в інших галузях людського життя.

Приступимо тепер до вивчення цих трьох елементів політичної організації, — при чому придивимось лише до вимог раціоналізації двох перших з них — програм й людям, зате особливу увагу присвятимо третьому елементові — формам політичного

апарату, бо лише до останнього можна в повній мірі прикласти принципи наукової раціональної організації.

Політична програма партії мусить висловлювати її кінцеву мету (політичний ідеал) й засоби, що при їх допомозі можливе досягнення визначеної мети. Іншими словами мусить ідеал висловлювати *політику* партії. Ми свідомо кажемо — партії, а не політичної організації тому, що наявність точної, подрібної, догматично-розробленої програми являється одним із характеристичних головних питань політичної партії, — в той час, як політична організація може існувати й без подрібної програми, обмежуючись або конспективною платформою, або й одним конкретним гаслом.

Про різницю поміж програмою і платформою, а також про доцільність або перевагу того чи другого принципу скажемо далі.

Політика партії, висловлена в політичній програмі або в платформі, мусить відповісти наступним вимогам: 1) вона мусить бути збудована так, щоби завдання були виконані можливо повніше й скоріше (це головний критерій успішності політики); 2) політика не сміє бути сліпа; вона мусить бути побудована не тільки на аналізі існуючого положення, але й на вивченні тенденцій розвитку національно-державного життя та на передбаченні можливих змін у ньому; 3) політика мусить бути гнучка т. зв., пристосовуватися до змінених обставин, щоби не відстати від поступу життя; 4) політику мусять засвоїти собі люде, що її переводять, настільки ясно, чітко й універсально, щоби вона могла бути точним критерієм для оцінки всякого положення; 5) політика не сміє уявляти зі себе догми, — чогось незмінного, абсолютного. Незмінним мусять залишатися лише ідеологічні принципи організації, а не засоби, їх здійснення в житті. Зогляду на ці вимоги можна поділити політичні організації на наступні групи: 1) організації, що не мають певної політики, яка предбачає всі можливості; 2) організації, що визначаються неповною, нестійкою політикою; 3) організації, що тримаються певної, невідповідаючої їх інтересам політики; 4) організації, що мають принципово певну політику й послідовно переводять її в життя.

І лише програму останніх можна назвати науково раціональною, лише вони переводять дійсну раціональну політику.

Застановімся тепер над питанням, як мусить бути складена політична програма організації, і над тим, що є доцільнішим для організації: політична подрібна програма чи конспективна політична платформа?

Політичні партії XIX. і початку XX. ст., зокрема соціалістичні, вважали обов'язковим складення точної політичної програми, що змалювалиби майже в подробицях плян бажаних змін у формах і правах національно-державного життя; — при цьому поділяли партії свою соціалістичну програму на частини: програму максимальну, в якій вказувано кінцевий ідеал партії — соціалістичний устрій суспільства, і програму мінімальну, в якій були накреслені політичні реформи в межах існуючого «буржуазно-капіталістичного» ладу. Інчі партії обмежувалися лише одною програмою, що була для них одночасно максимальною й мінімальною.

Практика життя, що ніколи не знаходиться в стані спокою, знищила всю гармонійність тих подрібно випрацьованих програм. Пакти програми або капітулювали перед вимогами життя, що плило шляхом цілком інчим, як того передбачала програма, або відставали від ходу життя. Приходилось робити поспішні додатки й поправки, скликати конгреси, але всеж, відстаючи від життя — і занедбувати ідеально складену програму і переходити до безпрограмового вирішування раптово виникаючих справ та утруднень.

Найбільш яскравим проявом повного провалу подрібної програми являється історія німецької соціалдемократії в часі світової війни, коли вона відмовилась від програмових ідей інтернаціоналізму, і в часі після воєнної революції, коли вона, маючи повну змогу, не перевела в життя багатьох точок, а навіть своєї мінімальної програми. Подібне з аперечення своєї програми в точці «федеративного устрою держави» та й інших точках виявили російські соціалісти в часі революції 1917 р., а зокрема у відношенні «московської революційної демократії» до українських домагань автономії.

Всі ці досвіди вказують, що подрібні політичні програми не лише зайві, але й просто шкідливі як для державного життя, так і для організацій. Вони або змушені вимогами життєвих умов цілий час змінити окремі пакти, що шкодить доцільності та послідовності політики, або обертаються в догми, що будучи переведені в життя, гальмують розвиток національно-державного організму й викликають небажані труднощі. На прикладах радянської Росії ми могли спостерігати оба ці моменти: руйнацію дер-

жаного життя, а особливо народнього господарства в імя чистої догми в часи війсьового комунізму, — а потім скасування догм, повний відворот перед стихійним поступом життя в часи «Непа».

Тому в останні часи відиграє подрібна програма все меншу роллю, — а політичні організації обмежуються висуненням політичної платформи, що подає лише їх політичний ідеал, висловлює головні політичні принципи, не розробляючи подрібно їх змісту й форми. А разом з тим і партії гублять свою фізіономію політичного «сектанства».

Придивімся тепер до вимог, що їм повинна відповідати платформа політичної організації. Кожна організація мусить мати цілком виразно означену мету, цілком певні завдання. У політичній організації оформлює цю мету й ці завдання її політична платформа, що з одного боку встановлює ідеал організації, з другого — вказує на ті засоби й умови, при яких можна цей ідеал здійснити. Але для того, щоби цей ідеал і ці засоби були здійсними в житті, треба не лише цілком виразно бачити перед собою конкретну мету організації, але й можливо, точно намітити певні конкретні завдання на шляху до здобуття ідеалу.

Добрі ілюстрації до того подає військова справа. Командарм має головну й цілком виразну ціль — знищити живу силу (армію) ворога. Але ця ціль може бути досягнена різними засобами — тому командарм виробляє й передає своїм підлеглим командантам окремих частин подрібні вказівки, якими методами (напрямок наступу, штучний відступ, обхід крил та ін.) мусить бути виконане це головне завдання. Коли організатори не уявляють собі виразно й конкретно мети організаційної праці, то наперед можна передбачати невдачу, нежиттєвість організації, — тому потрібно всіма засобами уникати невиразності й непевності в цілях організації або неточності й неповності її конкретних завдань.

Платформа політичної організації мусить бути складена так, щоби вона цілком виразно означала мету (політичний ідеал) організації й вказувала точно на ті засоби, що потрібні для здійснення цього ідеалу. Всі окремі точки платформи можуть бути оброблені різними людьми, фахівцями в даній галузі політики або економіки, але міцно зв'язані в одне ціле принциповою єдністю, духом кінцевого ідеалу.

Завдання, що стоять перед політичною організацією, бувають звичайно дуже складні. Організатор обов'язаний розкласти ці завдання на окремі елементи, виділити з них головну мету, а моментам підрядним надати в платформі й в діяльності організації друге, підпорядковане значіння. Дрібниці не сміють затемнювати головного, підсобні й другоступневі завдання не можуть вилазити на перший плян та відсувати важніші.

Військова тактика каже постійно розрізняти головний об'єкт від другорядних, ніколи не губити з уваги першого... виміряти свої сили, йдучи навіть на невдачу в другоступневих напрямках, але при умові, що ця невдача не внеможливить операції в головному напрямкові. Економія сил вимагає розважності й мужності (Кільман). Крім того треба розрізняти завдання постійні й змінливі — ставити й розміщувати їх в порядку потреби, але не забуваючи про головну мету, яка мусить бути постійним і певним критерієм у всій нашій організаційній праці. Складена таким чином політична платформа не тільки виразно висловлюватиме завдання організації, але й ставитиме ці завдання в правильній перспективі. Проте, як ми вже казали, одна програма або одна платформа ще не є рішальним фактором життєздатності й розвитку політичної організації.

Потрібні ще інші фактори, а головним чином люде, що цю платформу розумілиб й відповідно переводилиб в життя... Такт, зручність, чесність, здібність і твердість людей, що складають політичну організацію, — а передусім її талановиті провідники, — служать запорукою успіху організації, а деколи й корективом чи доповненням невдалої або неповної платформи.

(Кінець буде.)

М. Загривний.

Революційна теорія та закон життя.

Може ніхто так добре не розуміє, як сьогодні лідери ВКП, що без «світової соціальної» всяка інча «соціально» є тільки розвагою в'язнів за тюремними мурами, що це є соціалізм і комунізм примусових мешканців Сахаліна під доглядом всесильної стихії й пильної варті. Це саме (лише в дещо інчій формі) багато разів твердив і Бухарін, права рука Сталіна. Так звучить революційна теорія большевизму (ленінізму, троцкізму і т. д.). І ніхто так не переконався, наскільки така теорія утопічна, як самі теоретики й практики «жовтня», бо ніхто так уперто й послідовно не намагався перевести цю теорію (чужим, розуміється, коштом) в життя, як сам Троцький та його зрадливий одиодумець Зіновєв. Власне ці два мужі несли протягом десяти років на своїх плечах тягар «великої безкровної», — перший як організатор військової сили та командарм, а другий — як начальник штабу «світової соціальної» (голова III. інтернаціоналу).

І ось тепер, оба ці найбільше вірні революційній теорії, найбільш активні й витревалі її апологети та провідники, — одержали подорожні листи від партійної жандармерії з наказом виїхати «в міста не столь атдальонние» та попленталися (великодушний Сталін дозволив дати салюнові вагони, щоб чимсь відрізнитися від свого прототипа Століпін, який відправляв «походним порядком») добре втоптаними дорогами «старих революціонерів»...

Так звучить закон життя.

«Революційна хвиля впала» — каже Троцький; «настрій компартії остільки стабілізувався», — каже Бухарін — «що вона може приборкати й власних лідерів»...

Однак Бухарін дуже мягко висловлюється і правда безперечно по боці Троцького, себто: настрої в комуністичній партії настільки змінилися, відповідно до закону життя, що захопили також тих «вождей», ті худокровні постаті революції, яких висовує наверх прогресивний параліж большевизму.

Вивітрення революційного туману з голів широких мас є факт, який не потребує доказів. Це мусів ствердити й сам Троцький після того, як його революційна теорія так гучно та остаточно провалилася, а сама компартія брутально підписалася під цим життєвим засудом і цинічно припечатала цей вирок.

Большевицькій революції кінець...

І не довелося Троцькому сповнити другу тезу Тараса Бульби: «я тебе породив — я тебе і вбю»...

Большевицькій революції кінець... З великої хмари — ніякого дощу. Залишилася диктатура певної політичної групи, — одної тільки тому, що зараз нема інших; панує звичайнісінька, дуже вбога, тупа, ніби змалпована з распутінського царизму, — «пролетарська» реакція, що тримається так само, як і царизм на старому бюрократизмові, на бувших фахівцях «охранки», жандармерії та «воєнщини».

Інтернаціональний революційний рух безславно закінчився. Апостоли його, себто інтернаціональна, жидівська, революційна група Бронштейна, Апфельбаума, Розенфельда, Собельсона, Йоффе, Раковського та інших зійшла з політичного овиду а на її місце прийшли дві сили, які грають *реальну* ролу в державно-політичному житті ССР: дореволюційна фахова бюрократія та нарід. Перша усунула організаторів і проповідників большевицької революції, а друга усуває її опору — колишніх вихованців Сухарьовки, одеської Молдавки, Кронштадту та каторги.

Так звучить закон життя. Але це життя каже також, що суспільно-політичний розвиток, закінчивши певний цикл, пройшовши певну стадію, не спинається, а йде далі, — розпочинає новий рух. Цей *новий* рух вже тепер незвичайно виразно позначився.

Починається нова доба революції — революція *національна*. Відкинувши остаточно, по десяти роках жахливих експериментів, утопічну інтернаціональну ідею, життя нестримно йде в напрямку рішучої національної диференціації. Настрої мас з незвичайною силою опанували єдиний інтерес, єдиний припис і закон, — інтерес національний. Ці настрої народних мас *підпорядкували* собі «вождів революції», для яких єдиним порятунком і то лише короткочасовим є спадщина большевизму — федерація, що спирається на 300-літній російський абсолютизм та є лиш його інерцією.

Це є органічний розвиток громадсько-політичного життя на терені бувшої Росії, бо єдина сила, яка покликана бути творцем того життя, — це народи, — живі національні складники вмершої «єдиної неделімої».

Переходовий момент висунув на чоло держави групу осіб, (політбюро) складену відповідно до вимог національної диференціації. Однак це явище чисто тимчасове й національна диференціація прийде до свого льогічного завершення, бо ніякий народ б. Росії, крім хіба москалів, і чути не хоче про федерацію. І нема в світі такої сили, що спинилаб цей розвиток. — Купка бюрократів, що цілою своєю істотою ненавидить сучасних «правителів», не буде підтримувати цього панування та при першому заворушенні стане збоку, як це зробила після упадку Романових. ВКП, ідейно вистигла, зледачіла, зневірена та розчарована в порожніх ілюзіях, може (на основі закону життя) лише котитися в прірву, тягнучи за собою «вождів», для яких нема инчого виходу.

Національна Росія, заступлена в політбюро наслідником Вітте Риковим та «старостою» Калініним, йде до того, до чого підчас війни, довів її Микола II.

Закон життя сильніший від всякої революційної теорії.

Хто має вуха, щоб слухати, най слухає...

полковник Осмоловський, Др. Назарук, сотник Чорний і я. Не звертаючи уваги на німецького старшину, який товаришив нам, добровольчий «отряд» Святополк-Мірського арештував нас у Святошні й одставив на Пост-Волинський до штабу генерала Кірпичова, де ми провели цілу ніч до слідування до полудня. Пізніше довідалися ми, що тодішній командуючий всіма гетьманськими частинами, генерал Долгоруков, видав був наказ, нас всіх розстріляти, та що врятувала нас тільки рішуча постава німців, які загрозили виступом проти Гетьмана. Німецька ескорта, вислана з Києва, перевезла нас до головного німецького командування в Ліпки, де ми з представниками німців переговорювали про умови здачі Києва. У часі переговорів звернувся до мене майор німецького генштабу Ярош із запитом, чи не хотівби я побачитись з кимсь з найближчого оточення Гетьмана, при чому назвав імена Др. Галіпа та Полтавця-Остриничі, зазначаючи, що Гетьман бажає зробити деякі пропозиції. Я згодився на це, і того ж самого дня старший німецький старшина завів мене в закритому авті до покиїного Петра Дорошенка. Останній заявив мені, що говорить від імени Гетьмана, що Гетьман «не сердиться» на Січових Стрільців і що дуже радо повитавби ще й тепер рішення Січових Стрільців, виїхати до Галичини, при чому є готовий дати нам свободний проїзд від Фастова до Збруча. Така заява здивувала мене, і мені нічого не залишалося як відповісти, що не тільки лінія Фастів-Проскурів, але й вся Україна є в руках повстанських військ. Оскільки знов Гетьман вважає можливим начати переговори в площині визнання дотеперішніх домагань Українського Національного Союзу, то я готовий передати це Директорії з тим, що на мою думку, передумовою першою мусіло бути відкликання маніфесту про федерацію. Я одіхав з нічим, переконавшись, що воля генералів Долгорукова, Келера й Кірпичова, а не Гетьмана, була в той час рішальною.

(Далі буде.)

Офіційна частина.

Провід Українських Націоналістів

Звідолення ч. 2.

1. На заклик Проводу багато осіб з різних країн зложили датки на збіркові листи, які розіслала економічна референтура. У черговому числі нашого органу буде поміщений поіменний список усіх датків. До того часу повинні звернути листи ті особи, яким продовжено речинець збірки.

2. Для відзначення десятої річниці проголошення незалежності Української Держави Провід випустить пам'ятну марку. Прибуток від продажу

призначається на поміч українським інвалідам.

До проводу Українських Націоналістів наспіла телеграма:

«Зібрані 20. січня на Загальних Зборах Литовсько-Українського Товариства в Кавнас засилають щирий привіт українським борцям за досягнення їх найвищого ідеалу — Незалежної Національної Української Держави й просять передати цей привіт усім українцям».

Секретаріат та відділ преси й пропаганди.

З діяльності організацій.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У БРНІ НА МОРАВІ.

Від довшого часу існували тут дві організації, що об'єднували в собі українських націоналістів та вели окремо працю згідно з вимогами часу та внутрішніми завданнями організацій. Дійсність однак показала, що існування двох організацій, тожсамих у своїх завданнях, — явище зайве а подекуди навіть і шкідливе. Тому 28. січня 1928 р. відбулися спільні сходи членів Групи Української Національної Молоді й Легії Українських Націоналістів, які прийняли одностайно ухвалу про злиття обох названих організацій в одну: «Союз Українських Націоналістів». На цих сходах були також націоналісти, що до цього часу не входили до жадної з названих організацій, хоч і поділяли вповні думку про завдання тих організацій та одобрювали їхню працю. Щоби не оставати дальше поза принципом організованості, зголосили

вони своє приступлення до новоствореного Союзу.

На сходах обрано Управу Союзу в слідуючому складі:

Микола Байко — голова, Осип Яхницький — містоголова, Володимир Пеленський — секретар, Дмитро Мачай — пресовий референт, Остап Буринський — скарбник, Андрій Швець і Андрій Шкварок — виділові.

Одночасно вирішив Союз уважати Провід Українських Націоналістів своїм зверхнім органом і вести з ним тісну співпрацю. Як делегати на майбутній Конгрес Українських Націоналістів обрані:

Газдайка Василь, Байко Микола, Яхницький Осип. Аж до змін, що можуть наступити на Конгресі Українських Націоналістів, Союз залишається як секція при т-ві Українська Громада в Брні.

М.Д.

УКРАЇНСЬКА СТРЕЛЕЦЬКА ГРОМАДА В АМЕРИЦІ.

Ялинка інвалідам. Дня 20. грудня 1927 р. вислала Управа Громади на руки Краєвого Товариства Опіки над інвалідами 70 амер. дол. на ялинку для інвалідів Української Армії, з чого 45 дол. призначено для інвалідів у Львові, а 25 для інвалідів в таборі Каліш.

Конференція українських журналістів. У переконанні, що тільки при допомозі української преси в Злучених Державах та Канаді вдасться нам осягнути статутом намічені цілі — Управа Громади запросила на спільну конференцію всі редакції українських національних часописів у Злучених Державах та Канаді на день 29. січня 1928. р. до Нью-Йорку. На цій конференції мають бути обговорювані слідуєчі справи: 1) будова дому інвалідів Української Армії, 2) допомога українській молоді, 3) спільне протиділення ворожій пропаганді.

Організація санітарного відділу. При Громаді зорганізовано санітарний відділ, якого завданням є: нести лікарську поміч членам Громади; санітарна допомога інвалідам Української Армії; тісний зв'язок і співпраця зі санітарними установами й організаціями

Злучених Держав, Канади й краю; поширення шляхом пропаганди знання про народне здоров'я. Провід відділу обняли др. мед. Сильвестер Черняк та др. ден. П. Дубас.

Конференція українських лікарів. Санітарний відділ Громади скликає на день 29. січня 1928. р. до Нью-Йорку конференцію українських лікарів у Злучених Державах і Канаді в цілі обговорення слідуєчих справ: 1) лікарської допомоги при будові дому інвалідів Української Армії та Народної Лічниці у Львові, 2) поміч українській молоді — а зокрема пластові, 3) поширення знання народної гігієни.

Звіти з перебігу Загальних Зборів Громади та Конференцій будуть подані в слідуючому числі журналу.

Касовий звіт Громади за 1927. р.

(до 15. січня 1928 р. включно)

Прискід:

Збірка на Дім і допомогу інвалідам Укр. Армії.	\$1,102.91
Ріжні	138.30
Разом	\$1,241.21

У межах Великобританії в першу чергу треба відмітити розвиток подій в Індії. Національний конгрес у Мадрасі пройшов під знаком опозиції до комісії Сімона, яку призначив англійський уряд для з'ясування адміністративно-політичних відносин на індійському півострові. Вже самий факт «призначення» обурив найширші кола населення Індії. Національні партії повели широку пропаганду за проголошенням бойкоту комісії. Неприхильні до Англії настрої, виявилися також в ухвалях конгресу як проти самої комісії, так і проти різних проявів англійської «колоніальної політики». Навіть релігійна боротьба між магомеданами та індусами, що все стоїть на перешкоді до широкого всеіндійського національного руху, відійшла на задній план. Конгрес проголосив єдність усіх племен і віроісповідань Індії, щоби таким робом поставити справу бойкоту в найширшій площині. Не знати, як вдалося національним партіям перевести плянований штрайк робітників в часі приїзду комісії Сімона в кінці січня. Велике занепокоєння в Англії та зацікавлення в цілому світі викликала промова морського команданта м. Нью-Йорку, віце-адмірала Plunket. Він одверто вказав на розбіжність, що віддавна виявляється між Англією та Злученими Державами, і закликав до збільшення мілітарної сили на випадок війни. Наслідком цієї промови була палка дискусія в американському парламенті та заява Куліджа,

що він не одобрює «недискретності» воєнничого адмірала.

Із вповні зрозумілим вдоволенням дивиться Лондон на розвиток подій в Китаю. Після кровавої розправи націоналістів з висланцями Москви прийшло до жахливого комуністичного повстання в Кантоні. Націоналістичні війська протягом трох днів зліквідували повстання і жорстко розправилися з тисячами червоних.

У досить невігідному положенні в зв'язку з подіями в Китаю опинилося німецьке міністерство закордонних справ. Після зліквідування радянських конзулятів у Шанхаю, Кантоні та інших містах, большевики попросили німців перебрати на себе захист радянських інтересів. Зогляду на гарні відносини між Берліном і Москвою Штреземан не міг відмовитися, але своєю згодою викликав обурення китайських націоналістів. Навіть за межами Китаю організації китайської молоді винесли різкі ухвали проти німців.

Проте німці мають успіхи в більш важливих для них справах. Р. Gilbert, репараційний агент, підніс у другій половині грудня м. р. справу остаточного встановлення висоти німецьких боргів. Це було початком великої пресової кампанії в усіх державах. Крок Gilbert-а розглядають, як намір Америки переглянути справу військових боргів і, в тому ніхто не сумнівається, зменшити висоту воєнних відшкодувань, встановлену договором у Версалі.

(Кінець буде.)

В. Покерт.

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ.

Календар «Любов» на 1928 р. Видання Української Народньої Помочі в Америці.

Календар на 1928 р. Видання Українського Робітничого Союзу в Америці.

Календар на 1928 р. Видання Пластового Товариства на Закарпаття.

Життя і Знання. Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал Товариства «Просвіта» у Львові. ч. 5, Р. 1928.

Наш Край. Неперіодичний орган, видає Громада Кубанців в Празі під редакцією: Л. Бича, П. Макарєнка і К. Плохого. Ч.ч. 1, 2. 1928.

Сільський Світ. Ілюстрований господарський часопис. Рік V — 1927. Ч. 20—21. Львів.

Технічні Вісти. Орган Українського Технічного товариства у Львові. Рік III. Ч. 4, 1927.

Вольные Горцы. Орган народної партії вольных горцев Кавказа. Ч. 6, 1928 р.

Вільне Козацтво. Двохтижневий журнал літератури і політики, під редакцією Н. А. Білого й М. Ф. Фролова. Рік. видання II. Прага. 1928. Ч.ч. 3, 4.

Вісник Природознавства. Орган Природничої Секції Харківського Наукового Товариства. Ч. 3—4 (вересень-листопад). Харків 1927.

Каталог Книгарні Української Мистецької Накладні. Теодор Савула. Wien I, Riemergasse 2.

Г У Ц У Л Ь С Ь К И Й Ж У Р Н А Л

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ за волю з р. р. 1919—1920. Героїчними історіями з Гуцульської Курині, як символ Укр. Галицької Армії, в дні її радощів, смутків, триумфів і невдач.

Книжка має ст. 154 друку, на доброму папері, в гарній обгортоці.

Ціна одного примірника: в ЧСР безпосередньо у видавництві Кч. 12, з пошт. пересилкою Кч. 14; у Польщі з поштою пересилкою Зі. р. 4; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах ціна курсу на базі 15 Кч. — Книгарням і кольпортерам оптом.

Іншим особам (не кольпортерам) висилається книжку за попередньо надісланими грошми за книжку і на поштову пересилку.

Замовлення слати на адресу «Розбудова Нації»: PRANA-SMICHOV, poštovní schránka č. 37, Brno.

Хто ще не передплатує СМОЛОСКИПИ

журнал Націоналістичної Молоді,

що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.

Видає Осип Воднарович.

Редакція і Адміністрація: Львів, Руська 10, III. пош.

Передплата вносить річно: 6 зол. в краю, за границею — 1.50 амер. дол. або їх рівновартність в иншій валюті.

НАЙНОВІЙШЕ ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Повість з турацької визвольної боротьби

Сторін 250.

„В ОГНІ“

Ціна 4.50 зол. п.

Вже продається історичний

КАЛЕНДАР - АЛЬМАНАХ

«Червоної Калини»

Ціна 3 зол. п.

Адреса: „Червона Калина“ Львів, Руська ч. 10.

Українська Видавнича Спілка

видає

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

місячник літератури, науки й суспільного життя.

27 рік видання.

Журнал виходить книжками в перших числах місяця і містить статті визначних молодих і старших українських письменників і учених.

Переплата вносить: місячно 2.50 зол., піврічно 14 зол., річно 26 зол.

Адреса Видавництва і Адміністрації: Львів, Руська 10, III. пош.

Примайтеся підписки

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

і містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередно до життя й діяльності українського народу; рівнож містить журнал історичний матеріал з визвольних змагань чужих народів а також постійний огляд міжнародної політики.

Щорічна передплата вносить: 30 кч. в Чс. Р., 9 зол. на Західних Землях і в Польщі, 4 мар. в Німеччині, 6 шіл. в Австрії, 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді й інших краях.

Поштова адреса Редакції і Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, ČS. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJE», PRAHA, ČS. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «Rozbudowa Nacijoje».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ „РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

можна постійно дістати:

Гуцульський Курінь
поема О. Бабія,

Національна Думка

Орган Групи Укр. Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Легії Українських Націоналістів

і Смолоскини

Журнал Укр. Націоналістичної Молоді в Краю.

Єдиний незалежний український часопис на Волині

„Українська Громада“

орган української національної думки.

Виходить раз на тиждень в неділю.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Луцьк на Волині, Алеси Б. Хороброго 70.

Vydavatel: Ing. C. Mykola Seiberstky, Ukr. Zemedelska Akad. v Podobradech.
Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Logigrafie, Praha-Vršovice,
Sádkova ul. č. 866.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 24225-VII-1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

НАЦІЇ

PRINTED
IN CZECHOSLOVAKIA

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: Микола Сциборський, канд. інж. У. Г. А. в Подєбрадах.

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smíchov, Nádražní tř.
č. 46 p. (акс. рівочар).

Поштова адреса: «rozbudowa Nacji», Praha-Smíchov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посплати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центр-
банк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P.O. Box 578, Phila-
delphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I,
Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Darmstädter und Nationalbank,
Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de
Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч. С. Р. — 5 кч., Галичина, Волинь, Польща —
1.50 зл. п., Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії —
4 фр. фран., Америка, Канада та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І О Т.

1. Ол. Бабій: Революція чи контрреволюція?	77
2. Інж. Др. Андрієвський: «Малосіри»	84
3. Р. А. Пеер: Африканізм	90
4. Євген Снацків: Листи з Італії. I.	93
5. Л. Костаріє: Принципи раціональної організації в політці	97
6. Полк. Ев. Комовалець: Причини до історії ролі Січових Стрільців в україн-
ській революції	104

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

8. Звідомлення ч. 3.	110

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

9. Українська Стрільська Громада	111
10. Союз Українських Старшин у Німеччині	113
11. Організації Націоналістів у Брюсселі	113

ХРОНІКА

12. Під Польщею	113
13. Під Румунією	114
14. На Кубані	115
15. Із життя Кубанської Української Еміграції	116
16. Політичний огляд	117
17. Наше в Бельгії	120
18. В Данії	122
19. Проблеми Близького Сходу	123
20. Лист до редакції	124
21. Надіслані книжки та журнали	124

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, березень 1928.

Число 3.

Ол. Бабій.

Революція чи контрреволюція?

Народи, як й одиниці, тим краще устоюють у боротьбі, тим вище під-
носяться, чим ясніше розуміють динамічність життя та схоплюють його
ритм і чим довше зберігають серед вічних перемін одиноким незмінне:
охоту до життя й перемоги.

Можна сказати, що всяке правдиве життя є «революцією», бо є зміною,
запереченням відьмного минулого в ім'я кращого майбутнього. «Контр-
революційним» є все, що закріплено в непорушних формах, що не має
сил і волі розвиватися.

У стан такої закріпленості може перейти всякий суспільний рух,
що втратив динаміку, свою життєву силу. Те, що вчора було революцій-
ним, може сьогодні стати контрреволюційним, — нездідним до переміни.
І горе народові поневоленому, що перейшов у стан нерухомості та поли-
шив ініціативу динаміки ворогові.

У нас тепер слова «революція» й «контрреволюція» в моді. На перше
заявляє право большевизм, а другим він схрещує не тільки своїх против-
ників, але також усіх, хто стоїть на боці від політичного життя. Далеко
інакше є на ділі.

Наше покоління, що пережило епохальне явище — східну рево-
люцію, — стоїть сьогодні перед великою ділемою: прийняти її, чи відки-
нути, підтвердити її, чи заперечити. Два табори стоять один проти одного:
перший фанатично поклоняється богині революції, другий кидає на неї
прокляти, погорду й ненависть.

Коли такі протилежності находимо серед москалів, то це зрозуміло,
бо великі класові різниці є дійсною причиною глибокого розходження
поглядів. Але в нас — народу зі слабо проведеним класовим розподілом —
оцінка революції повинна бути більш об'єктивною та однозгідною. Одно-
згідність й об'єктивність конче потрібні, бо без цього ми не зведемо наших
сил в одно русло, не зорганізуємо мас, не знищимо хаосу.

Побороги суб'єктивізм у цій справі це наше чергове завдання. А суб-
єктивізм доходить у нас до таких меж, що наші марксистичні часто радіють
при кожній позначці підупадку революції. У демократичній пресі, що за-
ступає «інтереси робітників і селян», находимо статті, де автори витають
близький «термідор». З другого боку бачимо сліпе, безкритичне, діточе,

рабське ідолопоклонство перед усім, що має хочби фальшиву вивіску революційности, боготворення кожного філістра, а навіть і злочинця, якщо він тільки формально є в таборі «революційного пролетаріату». Справаж українська така складна, що для досягнення нашої мети нам треба найбільше критичности й суворости супроти всього, а в цьому також супроти себе самих.

Найменше вартісний елемент усе жив шаблями, — ідолами, — все приймав певні догми сліпо. Духова чернь жила догмами, не дискутуючи над їх правдивістю. Недивно тому, що й сьогодні духовна чернь безкритично поділила світ на «революцію» та «контрреволюцію», приймає марксизм, як Коран, не читавши Маркса, лєнінізм, не читавши Лєніна...

Ми не сміємо цього робити. Ми мусимо означити своє відношення до революції на Сході ясно, свідомо, без огляду на шаблони чи трафаретні фрази партійних доктринерів.

Східну революцію, — ту чарівну, велику й дорогу нам подію, на яку кожний свідомий, активний українець чекав, як на спасителя, — ту революцію мусимо прийняти. Між нами не може бути місця для тих, що в революції бачуть тільки «царство сатани», «перемогу хамства»...

Революція 1917. р. — весна нашого народу, ренесанс його, ранок і пробудження.

Революцію, як протест проти вчорашнього, мусить прийняти кожний, для кого українство не фраза, не емоція, а свята справа-проблема всіх проблем.

«Земля й воля» гасло, за яке гинули тисячі борців, ще не втратило свого значіння. Гасло це мусить далі лунає під селянськими й робітничими стріхами, бо перемога селянства над великою власністю, це перемога українства над московськістю, польськістю, румунськістю...

Революцію мусимо оцінювати під кутом зору нашого селянства, бо воно продуктивне й українське. Інчі верстви — або чужинецькі, ворожі нашій державности, — або ще надто слабкі, щоби самим творити життя нації. Емігрант, що чекає «термідора» тільки тому, щоби назад дістати своє майно, — не патріот. Галичанин, що твердить — «краще польська влада, ніж українська соціалістична», бо польська влада не знищила приватної власности, — не допоможе нічого в нашій важкій боротьбі. Такий підхід до революції не сміє бути дороговказом для тих, хто добробут нації ставить над усе. Український визвольний рух мусить опертися на реально існуючі суспільні верстви. Це догма.

Держава перестає бути підприємством зникаючої меншости для вивіску більшости. Держава, навіть монархічна, перетворюється в суспільство. Нація перестає бути об'єктом влади, а стає суб'єктом-носієм і творцем держави.

Історія держав — це повільний похід, еволюція низин від ролі римських невольників, кріпаків і наймитів до ролі горожанина, рівноправного співробітника державної спільноти.

Наші патріоти, що гукають — «воля народу то воля осла», є ворогами нації, а той, хто чекає «термідора», як повороту рабства й кнута, — ворог України. Для кожного, хоч трохи обізнаного зі суспільними справами, ясно, що держави не збудувати нам на індивідуалістичнім анархізмі, на ніцшівсько-штірнерівським егоцентризмі, а навпаки: державу треба

будувати шляхом підпорядкування певної частини особистих інтересів інтересам суспільства. І східна революція, що висунула принцип колективізації життя, безумовно зміцнить примат суспільного над егоїстичним.

А «державницькі» крикуни, що хочуть ідеал нації ставити на гаслах Штірнера — Ніцше, — це злі пророки. Не можна будувати України на насильстві й погорді найчисленнішого українського елемента.

Погляньмо на другий бік медалі. Для думаючої людини революція — не ціль, а засіб, — не ідеал, а зброя, — не пан людини, а слуга. Революція, — це процес, що мусить мати ціль не в собі, а *перед собою, над собою*.

Аналізуючи нашу сучасність, стверджуємо, що різні українські групи ставлять революції різні завдання. Таких завдань три: *всесвітня комуністична революція; революція для самої революції, як форми вияву власних сил; українська державність.*

Приймаючи революцію, ми мусимо рішитись, у котрій з цих трох напрямків треба звернути патос та енергію нації, до якої мети мусить прямувати її дух.

Сьогодні вже навіть *чесні* комуністи признають одверто, що ідея *всесвітньої* революції провалилась, що ідея визволення пролетаріату цілого світу могла родитись лише в мозгах наївних фанатиків, затемнених горячкою революційних подій. Вже сьогодні кожному ясно, що національні організми сильно різняться між собою й рецепта, приписана одному, не підходить другому.

Східна комуністична революція захопила тільки ці народи, що культурно, духово й політично ще не цілком відмежувалися від Росії. Навіть польський пролетаріат не прийняв большевицьких форм революції, а такі маленькі народи, як литовці, естонці, лотиські, зберегли свою окремішню форму життя й знаходять власні національні методи боротьби за кращу долю своїх найбідніших верств. Поліпшення стану робітництва став всюди внутрішньою справою, — а не інтернаціональною проблемою. Зі зростом добробуту цілої держави зростає добробут робітництва й навпаки. Робітник щораз більше стає співучасником долі й недолі *тільки власної національної держави.*

Вистарчить переглянути сучасну большевицьку пресу, літературу зва Збруча, щоби переконатись, що й большевизм *резиґнує* з космічно-інтернаціональних виглядів та стає місцевою владою, що дбає тільки про територію Радянського Союзу. Не проміне й кілька років, як всі голосні фрази та мрії про *всесвітню* революцію стануть смішним анахронізмом і нудною балаканиною.

Остання революція дала яскравий доказ, що початком й кінцем кожного суспільного руху в напрямку вдосконалення життя є, була й буде національна спільнота, а ніяка інча. Навіть реформуючи державу в комуністичному дусі, треба виходити зі становища власної нації.

І тільки ті, що дурять себе або інших, тільки ті, що східну революцію оцінюють під кутом особистого інтересу («сменовеховці»), можуть далі морочити нарід фразами про *всесвітню* революцію та вмовляти в нас, що революціонерами є тільки урядові комуністи, а решта — контрреволюція.

Критичне око бачить, що нині большевизм є проявом найбільшого консерватизму на Сході Європи, що большевизм прагне тільки до збере-

ження себе, що большевизм прямує до миру з Польщею й Румунією, а не до революції проти них і не до визволення й об'єднання України.

Для нас ясно, щодо «радянців» пристосовується елемент найбільше пасивний, — отже контрреволюційний, — що урядовими холопами третього інтернаціоналу стає елемент, який прагне спокою, а не боротьби, посад і паспортів, а не революції.

Ми знаємо, що апостолами московського комунізму в Галичині є особи, які в часі революції втікали від большевиків, як від злих духів, на колінах благали в польських ксьондзів перепусток та посвідок, що вони приятелі Польщі. Тому революційна фразеологія в «Новій Культурі», «Світлі» й «Вікнах» не може бути міродайною для нас, — бо большевизм є для них тільки жолобом, до якого вони прийшли аж тоді, коли він повний, — бо причеплення назви «контрреволюціонер» кожному, кому гидкий їх жолоб, нікого не переконує, а тільки смішить. Большевизм став святостою для тих, хто вмів лише «пристосовуватись» до обставин й «орієнтуватись» — вчора на Антанту, — сьогодні на Москву.

Чи, стоячи на ґрунті офіційної большевицької революційності, ми змогли б довершити другого акту революції, — повного усамостійнення й об'єднання України? Про це каже нам дух преси й літератури за Збручем. Прочитуймо знаменитий вірш Дехтяра із «Студента Революції»:

«Я в літку на кордоні був,
Радів я щиро за Росію,
Я досі вражінє не забув
І досі ними я радію.
Ось ось Росія та встає
І розцвітає всім на славу...»

Отже це називається «революційною літературою»! Дух цього віршу, — це дух цілої преси й літератури урядової революційності, що в своїй суті є наскрізь контрреволюційною, бо від неї несе модерною малоросійщиною, що «радіє розцвітанню Росії» в той час, коли Україна роздерта чужими державами.

З такої літератури бачимо виразно, що большевизм на Україні стає місцевим «малоросійським» рухом і що «українські» комуністи серцем приковані до Москви, — а не до Києва. Наведений вірш не виняток, а правило. Ось другий елемент, офіційно — інтернаціоналістичний, приймає інтернаціоналізм не як клич міжнародної революції, активізму, але як символ байдужности до нашої національної справи. Останніми днями вийшов у Києві журнал «Нова Генерація» під редакцією Семенка. На першій сторінці читаємо: «Ми проти національної обмежености, — ми за інтернаціоналізм»...

Чи польська література після упадку повстання була за «інтернаціоналізм і проти національної обмежености»? Чи дух такої «революційної» літератури підніме Україну до революції, до боротьби за незалежність й об'єднання всіх земель? Чи справді «інтернаціоналізм» Семенків можна стотожнювати з революційністю? Чи тут не дух національного нігілізму, філістерства, контрреволюції?

Комуністичний рух був революційним явищем тільки доки не став володарем Сходу Європи. Хто ставить собі за ціль дальшу боротьбу за

самостійність і соборність, той повинен признати, що большевизм не хоче й не може взяти на себе ролі довершення нової революції для об'єднання українських земель.

Большевизм стремить до пацифікації відносин, — не до боротьби. Об'єднати українські землі теоретично могла б українська комуністична партія, якщо вона була б самостійною й якщо національний ерос взяв би в ній верх над інтернаціоналізмом. Але самостійної української комуністичної партії нема. Москвіж так залежить на об'єднанні українських земель, як на тому залежить усім инчим окупаційним режимам.

Все це підтверджує, що новий уступ революції творитиме той, хто спрямує свою революційність у національний бік. А те, що національний ерос почасти збуджується в декого з комуністів, вказує тільки на швидкий кінець революційної горячки й засліплення інтернаціоналістів. Між инчим промова Петровського в день десятиліття харківського уряду є доказом, що серед комуністів за Збручем також дехто отямився.

Українські комуністи в ім'я інтернаціональних ідей звели революцію на Україні на шлях московсько-інтернаціональний і поборили національно-думаючі табори. Ось тому в першу чергу на них лежить обов'язок спокутувати гріх супроти власного народу, шукати шляхів до нової революції, — до незалежнення й об'єднання всіх наших земель. Тільки тоді вони стали б справжніми революціонерами, а не консерваторами, що прагнуть закріплення сучасного стану. А виконати цей другий акт революції Радянська Україна могла б лише тоді, якщо вона була б суб'єктом, а не об'єктом історії, органом української нації, а не третього інтернаціоналу чи Москви. Українські комуністи, що звели самостійність України до фікції, заключили мир у Ризі, розділили Україну, а нині простягають руку до Польщі, благаючи про «гаранційні пакти» й непорушність кордонів, — перестали бути революціонерами, бо стали компромісовими мінімалістами.

Революційною була боротьба УНР за повну самостійність і соборність у 1918.—19. р. Контрреволюційною є група польонофілів, що не тільки не беруть участі в боротьбі за національну волю Західної України, але цинізмом і глумом стрічають всі прояви тої боротьби, називаючи її «копичинським патріотизмом».

Революційним став би цей табір лиш тоді, якби не розглядав трагедії нашого Заходу під кутом нікчемних особистих конфліктів між Петрушевичем та Петлюрою, Панейком та Ливицьким, якби не порівнював проблеми Галичини з проблемою українських меншостей на Білорусі та якби зрозумів, що Західна Україна, — це сім мільйонів народу, — кількість цілої чеської нації, — більше ніж Естонія, Латвія й Литва разом!

Революційним став би цей табір тоді, якби пішов за прикладом мініатурної Литви, що, не зважаючи на всі удари зі Сходу й Заходу, боронить Вільну, не проголошуючи «desinteressement» і не понижуючись перед Варшавою.

Не вважаємо революціонерами й тих, хто до революційного табору зачисляє тільки молодь та хоче її напоїти ненавистю до старих. Безкритична акція проти старих є явищем шкідливим. Революційність тих незрілих кол є витвором темпераменту, часто задрости, — а не логіки й почуття обов'язку. Не вільно забувати, що суспільство не може скла-

тись тільки з молодих, що здорове суспільне життя є там, де є рівновага між революційними й консервативними елементами. Ми маємо досить простору й праці як для «молодших», так і для «старших». Заперечувати заслуги всіх без виїмку «старих» і приписувати їм лише злочини й помилки — несправедливо.

Є ще в нас другий тип революціонерів темпераменту. Ось як характеризують вони самі себе: «ми зробили повстання, здобули Київ, прогнали гетьмана, а за хвилину самі не знали, що робити далі, не знали, в ім'я чого ми прогнали гетьмана й не знали, як устроїти державний лад кращий ніж гетьманського. Ми прогнали гетьмана, бо такий був настрій мас і так хотіла стихія та наш настрій».*)

Це революціонери-професіонали. Для них революція є самоціллю. Таким була більшість отаманів, що любили бунт для бунту, — для емоції.

Останні заходи коло створення «Ліги» Сходу Європи є вершком згаданої революційності. Поваливши гетьмана «за федерацію» самі творять ще менше, а якщо і створилиб, то зроблять нову революцію... Вони можуть бути активними тільки на словах, а не на ділі, бо їх вогонь гасне при першій спробі здійснити ідею. Працьовиті здорові «філістри» й «контр-революціонери» є вдесятеро більшою цінністю ніж такі «революціонери».

Хтож є правдивим революціонером? У чому контрреволюція?

Для комуніста революція — це він, а контрреволюція — всі інші. Для большевицької літератури це рішена справа. Сосюра обіцяє прийти до Чехії й обернути багнет у горлі одного відомого «контрреволюціонера» письменника, що був соціалістом, коли Сосюра ще лежав у колісці.

Але для нас революційність і соціалізм — це не синоніми.

Найбільшу активність у боротьбі проти Москви виказали не марксисті. Тоді як «контрреволюціонери» й тисячі націоналістів брали участь у повстаннях і нищили агентів московського інтернаціоналу, наші марксисті допомагали й допомагають москалям стирати з лица землі цілі села й волости непокірливих «петлюрівців». Тоді, як наше селянство палає ненавистю до Москви й бажанням помсти, українці з КП(б)У гасять «шовінізм», усувають з ріжних установ «ухилистів» і навипередки запобігають ласки у московсько-імперіялістичної ВКП. Це революційність?

Яким революційним чином проявили себе наші комуністи на Радянській Україні після перемоги Москви над УНР? Ніяким! Наддніпрянський опортуніст приймає комунізм як не гасло дальшої боротьби за справжню волю українського народу, а як нову вигідливу орієнтацію на московський жолоб, — так, як приймав минуле царлюбство Шульгин-Савенко, — ради рубля.

Найбільшу активність у боротьбі проти Польщі в останніх роках виказали не марксисті. Тоді, як «контрреволюціонери» гинули від присудів «доразових» судів і тисячі націоналістів брали участь у саботажах, чи нищили «хрунів», наші марксисті боролись тільки за вищу платню не для пролетарів і селян — наймитів, а польських залізничників і друкарських складачів. Тоді, як українське робітництво горіло жаждою боротьби й святим національним гнівом, партійні вожди гасили «шовінізм»,

*) Промова одного лідера ес-ерів у річницю повстання 1918 р.
О. Б.

взимали жовтоблакитний прапор піднятий робітниками «Г-ва «Воля» й кумались з шовіністичною ППС. Це революційність?

Яким революційним чином проявив себе комуністичний рух після поразки 1919. р.? Ніяким! Галицький філістер приймає комунізм як не гасло боротьби а як нову пасивну орієнтацію на мир і братерство з ворогом України, — так, як приймав москофільство Качковський, — ради рубля.

Отже трафаретний поділ українського суспільства на революціонерів і контрреволюціонерів не витримує критики.

Сліпе боготворення східної революції не сміє мати в нас місця. Боготворити можна тільки добре, розумне, моральне, чисте й все, що підносить людину. Хибаж можна поклонятися всім злочинцям, що використали революцію для помсти й особистих цілей? Хибаж можна боготворити кожного чекіста й тих, хто святкує десятиліття чека та вибиває в її честь медалі? Бачити в кожному чекістові ідеал революції, а в кожному емігрантові контрреволюцію, може лише духовна чернь і редактори львівських комуністичних журналів. Кожна держава має катів, але жадна не обходить їх ювілею й не складає поем в їх честь. Культ чека, культ катів — найгірша контрреволюція.

Революційним є кожний акт, що йде до вдосконалення, до вищої культури, до вищого прояву волі, до життя, до вшляхотнення. У таборіж офіційних революціонерів найбільше тих, хто ненавидить все культурне й чисте. Домородний наш комунізм у Галичині гуртує все більше тих, хто кирмується тільки ненавистю до культури, духом перечення, а не творчості.

Урядовий революційний марксизм забуває, що вартість і добробуту одиниці чи народу залежить у першу чергу від тих цінностей, які одиниця чи народ створить сам, а не від тих, які відбере від другого. Тільки творчість є правдивою ознакою революційності. Бути революціонером — це перш усього покинути фразу, брехню, удосконалити себе самого, довести до гармонії між словом і ділом. Бути революціонером — це перш усього знищити психологію раба супроти національно-ворожих держав, супроти соціально-партійних доктрин. Саме в таборі офіційного революційного марксизму бачимо найбільше того рабства супроти Росії й догми. Для того табору Маркс став ідеалом, якому революціонери приносять навіть будуччину власного народу. Щодня можна чути від таких революціонерів: «справа комунізму вища, ніж якась там українська проблема».

Не боятись назви «контрреволюціонер», — а боятись неправди й політичної дурости. Не бачити в революції непорушної святости, — а тільки етап боротьби за українську державність. Не вірити в большевизм, як в останню точку, єдину рецепту на горе й зло, — а дивитись на життя, як на вічний поступ до щораз вищих форм. Це є завданням справжнього українського революціонера.

Революція — явище стихійне, а тому оправдати все, що вона принесла, не сміє свідомий борець. Революція — велика машина, що молодила достигле збіжжя, не розділяючи зерна від полови. Ми мусимо відокремити націоналізм від інтернаціоналізму, державництво від клясовости.

Революційність — це протестантизм, це рух. Революція — це воля духа, це воля творчості. Революційність — антитеза закостенілості, кон-

серватизму й доктринерства. Комуністичний же рух заостенів у доктрині й догмі, заперечуючи всяку волю дальшого розвитку життя, вияву духа. Ось тому офіційна комуністична революційність стала контрреволюцією.

Революційне гасло волі мусимо також приймати критично, бо воно повстало з віри в добру людину. Треба пам'ятати, що в людей є також і зло, якому не сміємо дати волю. Зла не можна санкціонувати, — його треба поборювати. Правда революційність — це звільнення добрих творчих стихій, це перемога духа над низькими інстинктами. Революційність — це поглиблення й збагачення світогляду, одухотворення народу. Офіційні ж комуністичні революціонери зводять ціле духове життя України до примітивного матеріалізму, до цинічного заперечення всіх проявів духа та його шукань. Большевизм став нерухомою системою, як і середовічний християнізм, а всяка нерухомість — «міщанство», «контрреволюція». Революція не сміє зупинитися, слідуючий її етап — здійснення самостійності й соборності України.

Не вдоволяйтесь найменшим, — а стреміть до найбільшого. Не вірити в Маркса, чи ворожі сили, — а в Українську Націю. Не накидати життю непорушних форм і догм, — а дати людському духові змогу творчості. Це є завдання українського революціонера-націоналіста. Революційним бо є тільки рух, що виростає з національного ґрунту, що родиться з національного еросу, — а не з мертвої абстрактної утопії.

Отже: революційність, як поворот до стану перед 1917. р., до гніту й неволі національної, економічної та політичної, мусять поборювати наші націоналісти. Мрії про «реставрацію» й «термідор» — злочинні мрії. Контрреволюційність же, як зворот від революційного засліплення, обману мас, злоби й помсти, мусять плекати наші націоналісти.

Відновити могутню незалежну й соборну Українську Державу, а в ній здійснити ідеал соціальної справедливості, добра й краси, — це одинокі гідне революції завдання. Все інше — контрреволюція.

Інж. Дм. Андрієвський.

„Маловіри“.

Завваження В. Панейка, що часом доводиться «здивувати запаску з портретів наших національних світочів», щоби викрити те недоладне й хоробливе, що муляє й підточує наше національне тіло — справедливе. Хоч як нам це неміле, але мусимо почати свої замітки зі самого В. Панейка. Не ходить о його особу, але о ті суспільні явища, що їх речником він є.

Маємо на думці сумніви, зневіру, нехоть до зусилля й пониження нашої національної ідеї, що загніздилися у певних колах і виявляються в писаннях В. Панейка. Автора болить національна справа, що найменш її певні проблеми, але він не дивиться глибше, — лише послуговується частковими невдачами нашої визвольної боротьби, особистими вражіннями й прикрими спогадами, зосереджуючи все вколо нещасливої позиції небіж-

чика Петлюри в справі Галичини. Звідси його огірчення, задиркуватість, мізантропія й безрадість.

У статті «Наше візантійство»*) торкнувся В. Панейко нерву нашого національного життя й звичайно вразив, а нічого не поміг. На його думку, від «візантійства» віє могутній подих анархії й розкладу. Народи, що визнають східну церкву, несуть на собі первородний гріх «візантійщини». Оскільки Рим уплинув на вироблення західно-європейської психології, остільки Візантія «дала нам, як і найближчим нашим сусідам і спільникам, великорусам, духову формацію страшенно несозвучну з основними вимогами формалії європейської людини, європейського горожанина».

Виходячи з цього В. Панейко дав зрозуміти, що значна різниця ділить Східну Україну від Західної, яка «мала щастя віднайти, хоча й пізно, через унію звязок з римською церквою і західно-європейським світом». — Мається вражіння, що В. Панейко, почавши з політичної практики доби Денікіна, нині намагається дати теоретичні підвалини своїм концепціям (федерація з Московщиною), а справи віри йому допомагають узасаднити галицький партикуляризм і зміцнити культ «тісної батківщини».

Ми не будемо довго зупинятися над його теоретичними міркуваннями на які, зрештою, він дістав кілька відповідей, що збивають його тези. Ми свідомо переносимо справу в площу дійсності нашого національного життя. Це відповідає з одного боку скритим і явним прагненням В. Панейка, а з другого — виявляє, що власне в цій площі особа автора та його думки набирають для нас особливої ваги й цікавості. Річ у тому, що його становище в справі національній є яскравим прикладом українського маловірства. Тут виявляється насамперед незрозуміння сучасності, нездатність збагнути національну ідею, — ту синтезу, що єднає протилежності, — як рівнож несла перебороти в собі вплив зовнішніх несприятливих обставин та страх (коли не паніка) перед труднощами, що з ними нині мусить боротися наша нація. Отже в тому становищі стількиж обмеженості думки, скільки і слабості духа.

Правдива думка В. Панейка, що релігія впливала й впливає на «формацію» європейської психології. А тому, що на Заході найбільше поширений католицизм та що осередки європеїзму доси находились здебільшого на крайньому Заході Європи (після Риму — Франція), припадає на долю католицької релігії головна роля, у виробленні «європейської людини». Однак, тільки католицтво мало вплив на усталення цієї психологічної формалії, чи з усіх християнських ісповідань тільки католицтво є духовою силою для європеїзму, чи «візантійщина» неминуче ставить нас поза європейським світом?

Хай особи більш ознайомлені з питаннями теології та історії вияснять моменти догматичні й психологічні та пригадають «подув» анархії й розкладу з Риму часів Борджія. Миж, признаючи католицькій церкві великі заслуги й велику виховну ролю, наведемо лише кілька зовнішніх фактів.

Реформація не стоїть ближче до католицизму, ніж православ'я. Між тим значна частина народів, що грали й грають поважну ролю в Європі

*) «Діло», 7. січня ц. р.

(англо-сакси й німці), — протестанти. І чи той факт, що осередок європеїзму пересувається з країн латино-католицьких (Франція) до протестантських (Англія, Німеччина) не вартий уваги? З другого боку, — власне цей «реформаційний» ухил сходиться з добою Відродження, що є найбільш типовою добою в історії нової Європи. А сучасні наукові, суспільні, та національні течії, що так характеризують Європу, завдячують в значній мірі свій розвиток посереднім впливам реформації. Отже, якщо протестантизм, як система моральних вартостей і школа характеру, погодився з європеїзмом, що зріс на католицькому ґрунті, то чи православ'я негідно цього доказати? Чи не було б більше правдивим, — замість твердити, що католицтво є психологічним підкладом європейського характеру й системою моральних вартостей європейської цивілізації, — признати, що ним є християнство в цілому.

Але не лише релігія творить основу європеїзму. До того причинилась також духовна спадщина старої Греції та Риму, як рівнож природні властивості середньоморського басейну. Упливи геленізму на нашу культуру є наявними. Пам'ятники геленізованих скито-сарматів, грецькі кольонії, — і то не лише на березі моря, але й в глибині суші (дніпрові пороги), — свідчать про значні впливи античної грецької культури на припонтійських степах. Не доводиться також нехтувати спільністю духовного життя України з Європою в добу пізнього Відродження. Схлястика й латинська мова в Київській Академії відіграли велику роль у «формації» душі народу по всій Україні (мандрівний європейський сюжет у народних переказах, духовна драма й вертеп, будова віршу народної поезії) і є не менше важливим чинником, ніж офіційні зносини, — і то доривочні, — нашого вищого духовенства з Царгородом. Зрештою, наколи ці культурні зносини й звязки зі Заходом і могли урватися на якийсь час, — той факт, що наша країна прилягає до берегів «Святого Озера» Європи, Середземного Моря та його затоків, з усіма його наслідками залишився фактом аж по наш день. Його вага й значіння далеко не зменшилися.

Унія безперечно наблизилася нас до Заходу. Алеж, чи вона так сильно віддалила одну галузь українського народу від другої, чи справді «формація» галицької психології після семи віків православ'я могла так сильно змінитись за три століття існування унії? Сумніваємось. А до тогож, чи можна вилучити Галичину зпоміж, — переважно православних, — Волині й Буковини та протиставити її решті українських земель, як окрему психологічну одиницю? Прикладаючи певну національну мірку, ми так не думаємо. Крім того ми виразно бачимо, що католицтво Галичини не є істотним. Безперечно, заховання східного обряду й давньої організації церкви мають та мали більше значіння в ділі виховання народної душі, ніж всі догматичні тонкості. І навряд чи хто зважиться обстоювати, що селенин з Покуття сильно різниться психологічно від селянина в Полтавщині зва того, що перший чує в церкві «іже от Отця й Сина ісходяща», а другий «іже від Отця ісходяща». Тому ми важимось твердити, що вплив віри на український нарід на Сході й на Заході є однохарактерний. Хай він дещо відмінний від впливу католицької чи протестантської церков, але тим не менше він відповідає духові європейської цивілізації.

Християнська церква дала Європі організацію моралі, універсалізм

дій організації та чинне віросповідання, не мир, а меч. Реформація захитала цим універсалізмом, дозволивши кожному віруючому мати свою думку в справах віри й розуміння її. У православної церкви цього нема. Український нарід з природи не любить заходити в догматичні недри, — він вірить просто, твердо й радісно, — однаково на Сході й на Заході нашої батьківщини. Інча річ з москалями, з їх «богоіскательством», що наближає їх до індуського браманізму. Того Панейкові не вільно нехтувати й змішувати нас з «великорусами». Рівнож риси західного християнства виявила наша церква, коли довелося боронитися проти польських посягань. Як це є дивно, історія боротьби з унією ріднить наше православ'я з католицтвом тим завзяттям, що його виказало наше міщанство, полемісти й козацтво зі Сагайдачним на чолі. Теж саме доводиться сказати й про автокефальну церкву наших днів, що бореться за незалежнення духа українського народу від Москви. Помітною ознакою європейської релігійної й світської психології є точність, виразність форми й змісту, відмінних від аморфності, збитості контурів, — нірвани азійської, або нігілізму євразійського. І в наших релігійних змаганнях така означеність є наявною та виразною поруч із заплутаністю, — бузвірством московських сектантів.

Ні, ніколи національне маловірство В. Панейка не виправдається оправами віри! Тут щось інше, а саме культурна традиція того покоління українських галицьких інтелігентів, до якого належить В. Панейко. Вихований серед обставин австрійського режиму під впливом польської культури в задушливій атмосфері провінціалізму, В. Панейко не може нині потрапити за тими корінними змінами, що зайшли в глибинах українського народу, як рівно в його помосковленій чи спольщеній інтелігенції. Опинившись поза рямками сучасного національного життя він і його співвітчаків вболівають душею, бо не всіли органічно наблизитись до маси.

Так. Політичний кордон, що перетяв наше Поділля та на довгий час відділив Захід України від Сходу, лишив слід і в психіці, але не всього народу, — лише його інтелігенції. Бо маски, як були відмінні або зближені, так і zostалися. Нема нічого дивного, а ще менше трагічного, що полтавці мають трохи інчу вдачу, говірку, ніж волиняки чи буковинці. У тому краса й багатство нашої етнографії. Гірше, коли інтелігенти — безсилі піднятися над первісними відмінностями в лоні нації й підпорядкувати їх одній національній ідеї, цивілізації — не в стані перебороти ріжницю сторонніх впливів на дві галузі одного народу та починають твердити про корінні розбіжності. Ми глибоко й щиро переконані, що такої розбіжності нема. Є відмінність характерів одного й тогож національного типу, — як є ріжні відмінні одного й тогож національного будівельного стилю. Високі, стрункі, церкви наші в степовій Україні ріжняться від низьких, ніби прибитих до землі, затишних, гармонійних карпатських побудов. Але спробуйте знайти межу, де кінчається перший тип і починається другий. Це буде тяжко. Він міняється поволі й непомітно, поступаючи зі Сходу на Захід і творючи оден суто-український стиль. Степ виховав характери буйні розмахові, — думку сміливу, загонисту. Тої ширини думки й характеру, буквально й бракує галичанам, що все жили в умовах малої й тісної провінції. Але галичане виплекали у своїй вдачі

відпорність, послух і відданість. Отже східно-українська вдача щасливо зрівноважується зі західно-українською. Галицьку вузькоглядність винагороджує великопросторість степової наддніпрянської думки.

Саме поєднання цих двох відмінностей нашого національного характеру дало те, що Січові Стрільці вели перед в українській революції. А без наддніпрянського завзяття й розмаховости ціла справа Галичини застряглаб може на денікіяді та втечі «диктатора» закордон. Тимчасом нині справа українська, а тим самим і галицька, є предметом думання світових політиків. Доля Сходу Європи залежить від долі України. Чи ж маємо після цього жалувати, що у нас не всі мають вдачу В. Панейка та його наддніпрянських антиподів? Певно, що ні, а тільки все дбати про синтезу цих психологічних відмінностей і про викорінення небезпечних хиб та ухилів. Можемо сміло сказати: хвала Богові, що маємо й Кубань, і Наддніпрянщину, і Галичину. Всі разом, підпорядковані одній національній ідеї, складають одну багату можливостями націю. Віра в наявність спільноти етнічних і культурних відмінностей є змістом української національної свідомости, — українського націоналізму... Хто тої віри не має й мусить заповняти свою національну свідомість привязанням до дзвіниці чи хутора, той слабкий духом і він не дотримає кроку з творчим життям, що серед борні та страждань злітовує нас в одне національне тіло.

Що так є, видно з прикладу Волині й Холмщини. Ті землі зазнають нині великого гніту, але хто зважиться сказати: булоб ліпше, щоби вони були zostалися при Великій Україні? Власне тому, що так не сталося, тепер відбувається в горнах спільної недолі злиття двох українських культурних відмін. Умови економічного співробітництва, культурної праці, політичної боротьби еднають дві землі наші, що доси були поріжені. Галичину без Волині легше привласнилаб Польща, а ще легше — Волинь без Галичини. Разом вони сильніші, ніж кожна окремо, як той віник-дебеліший за одне стебло. І, колиб з одною Галичиною можна було зацитькати Україну та чужину, то разом з Волиню це неможливо. Рано чи пізно ці області вкупі мусять приєднатись до матірнього пня, а запорукою тому їх нинішні терпіння.

В. Панейко здається й не догадується, якої великої ваги справа довершується на наших очах. Той кривавий рубець, що ліг був державними кордоном і на кілька століть поділив нашу батьківщину на західну й східну частини, загоюється, — дарма, що вже ятриться другий на иншому місці. Важливо, що перший не став незалічимою раною, лише був тимчасовим розрізом. Чи ж доводиться при таких умовах говорити про глибокі розбіжності? Чи ж доводиться так гірко зітхати й вболівати душею за злидні «тісніщих батьківщин», коли є наявність живучости, непереможности та органічної єдности Великої Батьківщини? Рішуче ні.

В другій статті «Lasciate ogni speranza»*) В. Панейко вже надто дає волю свому, видно вродженому, песимізові, замикаючи всі вигляди для своїх краян, що знайшлися під Польщею. Чи ж справді становище таке безвихідне, щоб викликати такий пригнічений настрій, що опанував В. Панейком? Ми того не думаємо й, як на доказ, покличемось на приклад

*) «Діло», 14. січня ц. р.

самого автора. Не дурнож він з його песимізмом не найшов місця в рамках національного життя в краю та мусів іти на добровільне вигнання. Це виразно вказує, що наша відмолоджена в горю і біді Галичина не приймає мікробів песимізму. Наше покоління переросло ті труднощі, духову пригніченість і обмежність виглядів, які тяжать над старшими. Борня за самостійність, «шлях через Київ», стичність з Великою Україною — з чого не соромиться В. Панейко кепкувати, відкрили далекі й привабливі вигляди для його краян. Цих виглядів бракує згірченій душі наших маловірів, що до них належить і В. Панейко. Вони не добачають, як їх тісніща батьківщина від одного тільки дотику до матірнього пня стає дужчою й випростовується з під польського вікового гніту та навіть самі поляки починають тратити надію на затримання її при собі. Вони здібні приписати її злидні власне тому, на жаль короткому, дотикові й проповідувати відокремлення від Великої України (концепція галицько-волинської держави). Жалюгідна помилка! Годі врятувати орган одірвавши його від решти тіла, хочби й хорого. Лише духовий підупад, прибитість, дезорієнтованність можуть зробити з В. Панейка такого маловіра, яким він є нині. Тонкий спостерігач чужинного життя робиться сліпим кротом, коли приглядається нашій дійсности. Якщоби він не троїв атмосфери нашого національного життя своїм песимізмом, неварто булоб про нього згадувати.

Відливий скептицизм В. Панейка є, безперечно, хоробливим явищем. Хиба це здорові прояви закликати з одного боку свою батьківщину до єднання з Московщиною (концепція «Зєдинєнних Держав Східної Європи» й денікіяда) а з другого, — застрашувати всіх «візантійщиною». Однак В. Панейко відіграє в нас і додатну ролю, того бакциля, що сприяє нищенню симптомів хорости. Його виступи викликають здорову реакцію національного організму, що має силу й волю до життя. Кілька статів, — відповідей на «Наше візантійство», — з яких ніодна не погоджується з автором — є найкращим доказом нього. Сам розголос його виступу замість унаглядити й поглибити урєвну прирву між Західною а Східною Україною лише зблизить їх в одностійнім протесті. Нема лиха без добра. Для здорового організму навіть труднощі приносять користь. Таким організмом є наша нація.

Р. А. Пеер.

Афганістан.*)

Подорож афганського короля Аман Уля Хана по різних країнах викликає зацікавлення цілого світу доси малознаною державою, її населенням і політичним значінням.

Веручи на увагу те, що після відвідин Англії, Польщі та Росії Аман Уля поїде на Україну, ми вміщуємо статтю, яку написав для «Розбудови Нації» відомий індійський публіцист Р. А. Пеер.

Ближче зазнайомлення українського загалу з історичним розвитком Афганістану є не обхідним також зогляду на те, що українські землі відділені від афганських рідко заселеними закаспійськими степами, де українські колонії складають великий відсоток.

Редакція.

Старі афганці називалися пахтаванцями, а мова їхня — пахтаван або пашту. Слово «афганець» походить правдоподібно від санскритського «ашваган», що означає «країна коней». Про пахтаванців є згадка в індуських святих книгах — Веден — щось перед 2000 років до Христа. У староперських святих книгах — Авеста, — приблизно чотири тисячі років назад, находимо географічний опис теперішнього Афганістану. Новий афганський Туркестан складається з тих земель, про які згадується в староперських джерелах — Вендіад, Мегер і Заміед-Яште — т. з. збірці Парсі. Найцікавіша доба — це будійська. Її сліди помітні скрізь у державі кабульського короля. Індуські пісні зачисляють Афганістан до Індії. Наші взаємовідносини в добу індусів і будистів не були такі, як сьогодні. Нинішній Афганістан складав частину Індії.

Перед поширенням ісламу, афганці перебували одночасно, або по черзі, під впливом індусів і прихильників старо-іранського пророка Зороастра, що жив щось перед 2000 років до Христа. З ісламом прийшло до зустрічі в сьомому столітті. Третій каліф, Осман, дійшов аж до Афганістану, але мусів відступити, не здобувши краю. На початку восьмого століття Абдул Малік Ібн Мерван з арабської династії Омайядів та його генерал Гажжад, завойовник Туркестану, змусили афганців покоритися ісламові. Ціла країна швидко переняла звичаї та ідеали музультманів, адміністрацію й організацію війська, як також закони та вчення пророка.

При кінці десятого століття оден із генералів старої турецько-перської династії Самані, — що були під верховною владою багдадського каліфа, підняв повстання й кинув гасло незалежності. Його наступником був Магмуд Ігазні. Цей останній дбав про розвиток країни, створив афганську армію та завоював Північну Індію й частину Персії. Королівство Ігазні — доба найбільшої слави Афганістану. Столиця його була осередком блискучої цивілізації. Афганський університет був відомий в цілій

*) Афганістан лежить між Персією, Радянським Союзом, Індією та Белуджістаном. Територія понад 720,000 квадрат. кілометрів. Населення — приблизно 9 мільйонів (точних відомостей, зогляду на кочовничий характер народу, нема). Третя частина населення — перси, а решта афганці, серед яких є чимало узбеків, туркменів, індусів та ин. Природа країни незвичайно сувора (гори, пустині, дикі ліси), — тільки в долинах річок можна займатися хліборобством. Головне джерело прибутків — скотарство. Підземні скарби не досліджені, але є дані, що кажуть про великі запаси заліза, міді, вугілля й навіть срібла, золота, нафти. Головне місто — Кабул.

Р. П.

Азії й до нього приходили студенти з найдаальших країв. Державною мовою була перська. Її плекали з найбільшою пильністю. Великий епос цілої перської літератури — «Шах-Нама» — написав Фірдузі з наказу Ігазні. Афганістан змагався з Багдадом щодо культури й поступу. Руїни тої доби досліджують тепер французькі вчені. Оден з них — Дармштедтер — зібрав і видав афганські народні пісні. Афганці поширювали свій вплив також на Індію, що в свою чергу чимало дала Афганістанові. Після здобуття частини Індії, афганці перенесли свою столицю до Лягоре. Хоч рід Ігазні культурою іранський, був усеж турецького походження. На зміну йому прийшла чисто афганська династія Шагальбудіна Ігорі.

Стратегічне значіння Афганістану завжди було дуже велике. Його вважають ключем до Індії. У віці електрики й авіації це значіння не зменшилося. Щоби здобути цей ключ, покорювали Афганістан одні за одними Салжукі, Сафаві та сила инчих династій.

*

На Півночі мали афганці стик з монгольською й китайською цивілізаціями. Племя, яке піднялося проти перської династії Сафаві, було чисто афганське. Син повстанського вождя, Ашраф Шах, багато зробив для розвитку мистецтва й здобув усі сумежні перські землі. Пізніше зіткнулися афганці з отоманськими турками. Здобувши Азарбейджан і перський Ірак, афганські володарі закріпилися також на турецьких землях. Прийшло до війни, з якої афганці вийшли переможцями.

У 1750. р. визнали турки й росіяне офіційно незалежність Афганістану зі шахом Ашрафом на чолі. Столицею тоді було перське місто Есфоган. Одначе швидко розпочалося повстання знаного військового авантюриста, перського шаха Надіра. Він вигнав афганців, завоював їх країну й прилучив її до Персії. Велика частина вояків і полководців, яких Надір мав у себе в часі походу на Індію, була афганського роду. По вбійстві Надіра, шах Агмед Абдалі проголосив незалежність Афганістану й зробив Кандгар його столицею. Від того часу Афганістан є окремою державою. Агмед збудував замок Кандгар, випустив гроші та, згідно зі законами ісламу, наказав вписати своє ім'я в церковні книги. Він пильно займався справами внутрішньої організації держави, перевів реформу армії та здобув Лягоре, Пунжаб і Хоросан. Агмед Хан був людиною дуже справедливою й цим здобув велику прихильність народу.

У 18. столітті зустрівся Афганістан з новою силою, що покорила Індію. Останнім з дому Абдалі був Шужа. Між членами родини виникли сварки. Англія тримала долю Індії в своїх руках і намагалася поширити свій вплив також на Афганістан. Англії треба було боронити проти росіян доступ до Індії. Тому англійці вийшли в спілку з шахом Шужа. Війська вступили в Афганістан, зайняли Кабул і Кандгар, а року 1870. Шужа проголошено королем афганців. Він не довго був при владі. Афганці вбили його й вигнали англійців.

До влади прийшов емір Дост Магомед. З Англією підписано договір, який визнавав незалежність Афганістану при умові, що зносини з инчими державами полишається льондонським політикам. Далі правив Шер Алі Хан. Англійці не годилися з його русофільськими тенденціями й відправили проти Афганістану армію. Шера Алі Хана перемогли й він втік

до Балху на Заході Афганістану. Його син емір Якуб підписав договір, щодо певної міри зв'язав афганців з Англією. До Кабулу призначено імперського комісара.

Але цілу місію Льондону вбито. Ще раз британці окупували Афганістан і змусили Якуба шукати притулку в Індії. Цей крок англійців викликав реакцію. Афганці перевели в життя домагання народньої єдності. Емір Абдур Реман, унук Доста Магомеда Хана, що правив Ташканді, поспішив до Афганістану й став на чолі руху. Англія визнала королем його і вивела війська. Абдур Реман погодився з договором, який заключив з англійцями його попередник. Новий король реорганізував країну та перевів багато реформ. Зогляду на часті війни афганці відстали культурно. Стремління до незалежності обійшлося їм дуже дорого.

Абдур Реман змінив емір Габіб Уля. Він продовжував діло своїх попередників. Народня освіта й виховання значно піднеслися. Це був початок великого розвитку. Однак розцвіт країни стримували закордонні впливи... Габіб Уля гаряче любив свою державу. Він прагнув до всебічного розвинення як краю, так і народу. Він був сторонником західних методів. За його часу Кабул почав приймати європейський вигляд. У часі подорожі до Жалаялябаду (країна між Афганістаном та Індією) його таємно вбили. Він мав трох синів, а з них найбільше любив він — Амана Уля. Він їх залишив дома. 28. лютого 1919. р. емір ночував близько Жалаялябаду. Сторожив оден полк афганців. Побіч з великим шатром еміра були розбиті паланки його брата й старшин. Серед ночі, коли все спало, оден стріл пронизив тишу. Слуги кинулися до шатра еміра й знайшли його в крові на ліжку. Військо занепокоїлося. Таємницю смерті так і не вдалося розгадати.

Не питаючи народу та нічого не зробивши для з'ясування убійства, проголосив себе брат небіжчика, Наср Уля Хан, королем. Після цього старший син Габіб Улі зрікся прав на королівську корону. Колиж Наср Уля зажадав від Аман Улі признання, то останній відмовився. Він скликав раду полководців, духовенства й шляхти та поставив на ній питання дальшого правління. Рада, обурена й невдоволена поступованням Наср Улі, не згодилася на визнання його й одностайно проклямувала Аман Улю королем. При вступленні на трон цілий Афганістан радісно вітав молодого володаря.

Нинішнє правління Афганістану побудовано цілком на європейських засадах. Сам король виявляє глибоке зацікавлення всіма громадськими справами. Хоч він є абсолютним монархом, — цілу низку прав передано здібним міністрам. Все населення любить його, як невтомного працьовника, — навіть мули, яких вплив, до речі, у Кабулі все меншає, ставляться до нього з найбільшою повагою. Король визнав велике значіння комунікаційних шляхів для малозаселеної країни й багато дбає про будову доріг. Він є приятелем машини. Фабрика сукна в Кабулі постачає одяг для армії. Особливо лежить йому на серці піднесення власної продукції та розвинення шкільництва. Не занедбує також справи народнього здоров'я. Всі ці радикальні реформи, — як також організація археологічного інституту й багатого музею, — є ділом молодого монарха.

Найбільш відрадною й багато обіцяючою ознакою нового режиму є відсутність усякого фанатизму та заповідження повної релігійної волі.

В особі Аман Улі Хана Афганістан має провідника, що цілим своїм єством стремить до збагачення рідної культури здобутками західних націй.

Евген Опацький.

Листи з Італії.

I.

ДЕЩО ПРО ФАШИЗМ.

*«На вас, завзяті-юнаки,
що возлюбили Україну,
кладу найкращі гадки,
мою сподіванку єдину...»*

(М. Старицький.)

Розпочинаючи ці мої листи до читачів «Розбудови Нації», мушу попередити, щоби не чекали від мене систематичних оглядів економічного й соціального життя нової фашистівської Італії; булаб це певно цікава й корисна праця, але вона потребує инчих обставин — більшого часу, більшого часопису і більшої спеціалізації. Ставлю собі далеко скромніше завдання — подавати час від часу декілька особистих помічень, думок, фактів, що моглиби дати читачеві можливість, самому зрозуміти не так систематичний розвиток фашистівського руху та його перетворення в державних формах італійського королівства, як той дух, яким рух той пересякнутий і який надає йому своєрідного змісту й форм.

Хотілосьби, щоби наш український емігрант, зануджений у злиденній щоденній боротьбі за шматок хліба, зденерований і розчарований, з підбитими крилами своїх найкращих мрій і сподіванок, — відчував коли не коли подихи живого бадьорого духу, невтомну енергію й запальну віру, що ще доси, не вважаючи на кілька років важкої боротьби, окриляють молодь Італії й ведуть її до все нових і нових досягнень для своєї батьківщини. Хотілосьби, щоб, чи то в холодному похмурому Берліні, чи у вохкій задимленій Празі, чи у галасливому сірому Парижі, відчував він також іноді подув пестливого вітру знад Середземного моря, і чарівну блакить глибокого неба, і пал південного сонця, і зелену розкіш садів та величезних парків, — всю ту красу, що розлита в природі, відбита в музеях та галеріях, визначила цілий напрям діяльності й розвитку старої Італії. Стара й молода Італія... Майже як колишня Малоросія й теперішня Україна...

— «Ах, Італія!» — зітхали всі старі панночки, сподіваючись під палким італійським сонцем відігріти спорожнілі серця.

— «Ах, Італія!» — зітхали нещасливі мистці, сподіваючись віднайти загублене, а то й невроджене, багатство барв, ріжноманітність й ясність форм.

— «Ах, Італія!» — повторювали різні кволі й хворі, пожадливо вдихаючи прозоро-ніжне повітря...

І за тією Італією ніхто не помічає італійців.

Знали, що існує такий чумазий, бідний, неохайний нарід, який охоче, — навіть занадто може охоче, — приймає різні «манче» (на чай), іст на подив багато макаронів і співає неаполітанські пісні. Дехто навіть згадував, — так, між инчим, — що цей бідний нарід походить певно від тих славнозвісних римлян, які колись були завоювали майже цілий тодішній знаний світ і від тих рухливих флорентійців та венеціанців, що дали світові, — в часи т. з. італійського Відродження, — справжні шедеври творчости духа, — але, зрештою, про те згадували більше за чашкою чаю, в музеях чи перед фасадом якогось старомодного, похмурого, але величавого палацу. Згадували з посмішкою, принижуючим жалем, нестерпним здивованням.

Так важко було собі уявити пошарпаних «лаццароне», готових усе віддати за «дольче фар піенте», — у нестриманих, вимахуючих безко-нечно руками, занадто галасливих дрібних іешефтярів, у виснажених, зануджених аристократах, у млявих і пузатих бюрократах, — колишніх завойовників світу й творців величезних культурних вартостей.

Макарони, пісні, сонце, море, гори і отелі та санаторії — це була вся стара Італія.

Так само як у «малоросійських піснях», у зоряних і тихих ночах, у вишневих садках, варениках і галушках — була уся Україна, чиж то власне — Малоросія. Поза тим не було нічого! Не було великого сорока-мільонового народу, великих державних традицій, високих ідеалів, захо-плюючої культурної творчости. Були лише дурні, прищелепуваті «маз-ниці», або «уперті й хитрі хохли», та кілька сентиментальних «діячів», чола яких горіли від сорому, а руки відмовлялися від чину.

Аж поки не прийшла війна, що розбурхала народні маси, розвору-шила приспані мозки й поставила українських сорок мільонів перед несподі-ваним щастям власної держави, а італійських сорок мільонів — перед несподі-ваним нещастям фінансового-економічного краху, національних поразок на всіх ділянках закордонної політики та загрозою загибелі самої ідеї державности.

Але тимчасом, як Україна не зуміла втримати те щастя, що само падало до рук, в Італії найшлася спершу незначна купка людей, *зв'язаних* (взяти — «фашаре») спільною любовію до батьківщини, спільним почут-тям враженної національної чести, спільним ідеалом великої нової Іта-лії, — в якій повинен був пишно розквітнути цілком новий культ велико-державної, модерної, творчої, італійської нації.

Ця купка молодих енергійних людей, озброєних перше лише палкою любовію та незломною енергією, кирмована рукою незвичайного органі-затора й ватажка — Мусоліні, — за кілька років здобула цілу владу в Іта-лії, вичистила кілька авгієвих стаєнь, порозгоняла ледащих лаццаронів і затовстілих бюрократів, нагнала страху на різних спекулянтів вказала місце різним політиканам і піднесла престиж держави на незнану досі височінь. Вона примусила признати, що в Італії не лише співають пісні, алей й тяжко працюють — і то навіть більше працюють ніж співають, — не лише забирають «манче» з різних туристів, але й навчають їх поважати той нарід, що їх гостинно приймає, — не лише лікують хворих чужинців, але й виховують кадри здорової войовничої молоді, що може кожну хвилину стати в оборону своєї батьківщини чи своїх співгромадян поза її межами.

У розсіяній по цілому світі українській еміграції, здеморалізованій банкрутством першої спроби національно-державної творчости, розбитій ріжними нещасливими орієнтаціями на кілька ворожих і рівно — безси-лих таборів, — фашистівський італійський рух викликав цілком зрозу-міле зацікавлення, і перш за все тим, що він відразу мусів повести збройну боротьбу із своїми італійськими комуністами, що отримували гроші й вказівки з Москви. Здавалося, що український антикомуністичний рух знаходив собі сильного й вірного союзника. Та розчаровання прийшло дуже швидко. Італійський фашизм, заволодівши владою й розчавивши кому-ністів у себе, перший з усіх, т. з. буржуазних урядів, простягнув дружню руку московському урядові та поспішився, як казав Мусоліні, «увести Росію знова в коло цивілізованих народів.» Цей крок фашистівського уряду був ніби добре відро води на розпалені голови українських інтер-венціоністів. Але вода видно швидко випарилася, бо чужі успіхи нерідко запоморочують слабкі голови.

Чимало українських націоналістів почало називати себе залюбки українськими фашистами й шукати підтримки у італійських фашистів. Вони не добачали, що між українським націоналізмом й італійським фашизмом лежить неперехідна покищо прирва, яку може заповнити хіба час та вперта завзята праця.

Італійський фашизм має те спільне з українським націоналізмом, що він теж є перш за все яскраво висловленим націоналізмом. Але поза тим...

Італійський фашизм завжди мав свою державу, яку треба було лише підперти, відремонтувати, підвести нові підмуровання, повставляти по-биті вікна, пофарбувати стіни та гарненько причепурити. Перед молодим українським націоналізмом стоїть цілком инче завдання: він мусить ще віднайти свою державу, сприяти можливо скорому та щасливому її наро-дження й твердою рукою підтримати, коли вона почне здійматися на ще кволі ноги.

Ріжниця величезної принципової ваги.

Фашизм є націоналізмом нації державної, ворожої будь-яким ірі-дентам, готової всіх і вся принести в жертву культіві своєї вже створе-ної держави.

Український націоналізм є, навпаки, націоналізмом нації недерж-авної, що тільки живе ірідентизмом і готовий принести всіх і вся в жертву для зруйнування культу тих держав, що не дають йому жити.

Фашизм, устами найбільшого свого проводиря й ідеолога — Мусо-ліні, не раз проголошував цілому світові, що він не є крам для експорту, що він, на місци лише в Італії, — і це цілком зрозуміло, бо державний націоналізм виключає всі инчі націоналізми, — мусить навіть поборю-вати їх, бо вбачає в них можливих майбутніх ворогів чи суперників.

Тому власне всі спроби т. з. «фашистів» инчих держав — знайти мате-ріальну підтримку в Римі — завжди знаходили й знаходять вельми вимне прийаття.

Певно, що молодий український націоналізм дещо перейняв вже від італійського фашизму і це перш за все визнання потреби залізної гієрархічної організації та підпорядкування всіх приватних, партій-них і клясових інтересів інтересам батьківщини. — «Батьківщина понад

все». Далі визнання переваги сили духа над силою матерії. У свій час італійські фашисти, а тепер й українські націоналісти не піддають своїй справі розрахункам, — вони й без розрахунків знають, що проти них стоїть величезна матеріально-переважаюча сила. Але, далекі від чванькуватих націоналістів бувшої Росії, що намагалися звоювати цілий світ кількістю дурних голів («Шапками закидаєм!»), вони, повні віри й свідомих волі, не підносять старе заявлене гасло: «Борітеся — поборете», — гасло так ганебно спаскуджене його бувшими носителями й тому його більше негідними.

Італійський фашизм й український молодий націоналізм спираються обидва на молодь, активну, неспокійну, шукаючу все нових шляхів, все нових засобів, бо для молоді так само натурально ділати, як для дідів — розважати, — тут навіть більше фізіології, ніж психології. Критики молодого українського націоналізму дивуються, чому саме український молодий націоналізм бере монополію на віру, коли всі інші українські партії так само вірять, бо інакшеб не існували. Монополію на віру розуміється, ніхто не бере й не може брати, але коли фактично виходить, що українські партії в минулому не мали віри, то на то є поважні причини. «Віра без діл мертва єсть», — але й там, де забагато розважності, — замало діла. У час революцій пізно думати, — треба робити.

У тому власне є заслуга італійського фашизму перед батьківщиною, що в хвилину смертельної небезпеки, коли державні діди сиділи, почувуючи глибокодумні голови перед примарами комуністичної революції, фінансовим та економічним крахом, господарським безладдям та національними невдачами на полі закордонної політики, — молодь відчула непереможне бажання не розважати, а діяти, і, схопившись за рушницю, почала наводити свій лад, що походив спершу більше на безладдя, — причому влітало також високодумним головам, — а скінчився повною перемогою «чину» й «віри» над «розважністю» та «розрахунками».

Тим часом нашу українську молодь революція застукала непередготовленою, бо вона занадто відчувала на собі авторитет «високошановних» та «заслужених» старших громадян, — у котрих все було, розуміється, окрім одного єдино-потрібного в кожній революції — уміння рішуче й безперестанно ділати. Не працювати, — працездатності у нас, особливо щодо засідань, можна було позаздрити, а власне ділати. За це наша молодь жорстоко заплатила. Тим часом як старші розважали над різними теоретичними, байдужими для життя нації пунктами ріжних мертворождених програм, радилися й сперечалися, — молодь дисципліновано й свідомо чекала й... гинула. Хтось бо інчий не радився й не чекав.

Тим то програли ми першу революцію. Тому то, наче парії, не знаходимо ми для себе місця на банкеті вільних народів...

Але за першою — прийде ще друга. Ця знайде нас вже на поготівлі. Зеднані в одній міцній організації, перейняті палкою любов'ю до батьківщини понад партії й кляси, озброєні досвідом своєї й чужих революцій, свідомі своєї мети й своїх завдань, ми зуміємо розбити нарешті прокляті мури...

*«Лукайтеж сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
не спинить вас. Зносить і труд, і спрагу й голод,
бо вам призначено скалу с.сю розбити!» (Ів. Франко.)*

Д. Костарів.

Принципи раціональної організації в політиці.

(Кінець).

II. Члени організації.

Придивімось тепер до тих вимог, що їх ставять до членів політичної групи наука раціоналізації. Для цього поділим всіх на провідників-організаторів, кирманічів-адміністраторів і виконавців.

Не будемо тут порушувати старе й вічно нове питання: герої чи натовп? Нам здається, що історія й життя розв'язали його цілком і переконали навіть архи-демократів у значінні генія або просто людини з видатними здібностями й силою волі, одним словом, — людини, яка знає, що хоче, і знає, куди веде.

Та й наука не дуже охоче розбирається в цих питаннях, — вона просто й виразно ставить свої вимоги, а люде, що силою обставин видвинулися або претендують на роль політичних провідників і кирманічів, мусять даним вимогам відповідати.

Зрозуміло, що найбільше суворі, найбільше широкі вимоги ставить наука раціоналізації до провідників політичних організацій, як їх правдивих організаторів. Відомий основник одної зі шкіл наукової організації, суперник Ф. Тайльора, француз Г. Фаноль, визначає суть організаційної праці так: «Кирмувати — це значить: передбачати, організувати, вести, координувати й провірювати; передбачати — значить досліджувати майбутнє й складати програму діяльності; організувати — значить творити подвійний організм діла: матеріальний і соціальний; вести — значить примушувати функціонувати особовий склад; координувати — значить зв'язувати, об'єднувати, гармонізувати всі акти й всі зусилля; провірювати — значить наглядати за тим, щоб уся праця поступала відповідно до встановлених правил і відданих наказів».

На основі цих прикмет організаційної праці можемо поставити відповідні вимоги до осіб, що мусять таку працю виконувати.

Сучасна прикладна психологія виробила багато дуже складних і точних методів досліджування людських здібностей. Є ціла низка пристроїв, що встановлюють точність людських рухів, пам'яті, психологічної вразливості та ин. Установлено точні вимоги щодо придатності до ріжного роду занять.

Прикмети, що їх на підставі певних психологічних дослідів вимагає наука раціоналізації від провідника (організатора) всякої організації, а в тому числі й політичної, такі:

1. *Холодний і політичний розум*, що необхідний для точної й всебічної оцінки цілого ряду політичних та господарських даних і фактів, для спокійного й твердого встановлення напрямних.

2. *Починівість, сильна воля й енергія*, що необхідні для рішучого й настирливого виконання плану, наміченого на підставі аналізу положення, для швидкого, інтенсивного й впортого переведення задуманого, для знищення опору як зовнішнього так і внутрішнього.

3. *Організаторські здібности*, що необхідні для проводу людьми, для корегування праці осіб залежних від провідника; спостережливість і такт у поведінці з людьми.

4. *Своєрідний політичний інстинкт*: з одного боку — здібність відчувати політичне положення, а з другого — життєвий досвід. Цей інстинкт, що з'являється комбінацією природних здібностей і придбаного вміння, допомагає винайти рішення там, де нема, або за мало точних фактів.

Але всього цього не вистарчає провідникові політичної організації.

Історія й наукова організація вимагають від нього ще одної здібности, що має велике значіння в його праці, — а саме здібности підбирати співробітників, як на роль другорядних кирманічів, так і — виконавців, а передовсім здібности підбору свого штабу.

Провідник організації не повинен заходити в подробиці справи. Він мусить почувати себе капітаном корабля, — вказувати курс, давати вказівки, регулювати його рух, — але для цього він мусить бути певний в тому, що ці вказівки будуть передані та виконані правильно, що розроблений ним план буде належно зрозумілий і переведений в життя. Тому провідник-організатор мусить вміти підбирати собі співробіт-

ників, що не лише зрозумілиб його вповні, але й своїми психічними якостями або вміннями, так би мовити, «доповнювали» його.

При підборі співробітників організатор мусить мати на увазі завдання й працю організації в цілому, розбити їх на складові елементи й доручити розроблення деталей тих складових частин, або їх виконання співробітниками, що надаються для цієї праці.

Взагалі, провідників-організаторів можемо поділити на два основних типи. Провідники-стратегі, що здібні широко охоплювати положення, ставити основні цілі, передбачати далеко наперед всі можливості й сміло комбінувати всі елементи. Це провідники-організатори в правдивому розумінні слова. З другого боку є провідники, що не мають здібности творити планів і предбачати майбутнього, але зате вміють швидко орієнтуватися в положенні й приймати правильне та тверде рішення.

Нарешті, є ще одна прикмета, що визначає вродженого провідника-організатора. Це — «любов» до відповідальности.

Це значить, що люде такого психічного складу не тільки не бояться відповідальности за свою працю, але постійно стремлять до найбільше тяжких, відповідальних завдань. «Людина не може бути провідником, — каже Якерсон, — коли вона не захоплена своєю працею й не рахує її основною цеглою будинку».

Менші вимоги ставить наукова організація до чинників другорядних: кирманців відділами, секціями організації, або помішників головних провідників. Від них вимагається перш за все здібности орієнтуватися в положенні, розуміти правильно план праці, дані їм вказівки та вміти зробити подробиці тих вказівок. Вони мусять точно виконувати накази, вміти кирмувати підлеглими їм людьми і, нарешті, мусять проявляти ініціативу в межах, що означують ділянку їх управління.

Тепер підходимо до вимог, що їх ставить раціоналізація до виконавців, — рядових членів організації. Ми вмисно ототожнюємо їх тому, що вважаємо обов'язком кожного члена організації виконувати в ній працю, що відповідає його здібностям, досвідом та вмінню. Пора вже закинути «демократичний» погляд, що на обов'язку рядового члена політичної організації лежить лише виплата членських вкладок та прихильність на зборах в ролі машини для голосування. Ще хибнішим є погляд, що на рядовому членові лежить лише обов'язок критики діяльности провідників організації. Критикувати має право лише той, хто сам уміє виконати туж працю й довів це на ділі. Людина, що вступає в ряди політичної організації, мусить бути свідомою обов'язків не лише перед своєю організацією, але й перед нацією — державою, на життя яких хоче впливати й впливає кожна поважна політична організація.

Організація, що складається з кількох провідників-організаторів та пасивної маси рядових членів («кобилки»), не має права вважати себе організацією, — вона в ліпшому випадкові лише «людська отара». Усяка організація мусить бути та є створена для праці з означеною метою. Кожен член організації мусить вкласти свою долю в цю збірно-організаційну працю в міру своїх сил і здібностей.

Дуже часто можна почути від провідників організації або й від самого рядового члена про його нездібність до організаційної праці. Всі ці твердження абсурдні: членів нездібних до жадної праці нема, — є лише такі, що «злісно» не бажають працювати (їх треба без жалю викидати з організації), або такі, що не вміють працювати (їх треба вчити). Абсолютно нездібних до жадної праці на світі майже нема, — є лише невміння належно їх використати. Кожна людина має деякі особливі нахили й свої певні вартости, що їх можна доцільно вжити для тої або іншої праці. Звідсіля впливає одна з головних прикмет провідника, — вміти пізнавати й використовувати людей, навчити їх та зробити їх корисними для організаційної справи.

Велике значіння має також для успішности праці вміння провідників організації комбінувати виконавців. Пояснім це на прикладі. Припустім, що на чолі якоїсь філії організації стоїть досвідчений і добре обізнаний зі справою голова, але йому бракує твердості характеру й організаторських здібностей. Поставте коло нього заступника — енергійного адміністратора — і ви матимете дуже працездатну управу.

Це треба мати все на увазі при всяких виборах та призначеннях, а особливо при виборах провідного органу організації, коли треба узгодити всі властивости кандидатів (навіть особисті взаємовідносини), щоби зложити монолітне працездатне тіло. Правильне використання робітників вимагає суворого додержання принципу особистої відповідальности. Усякий робітник організації мусить точно знати, яка саме праця на ньому лежить, — і за всяку помилку або неправильне поступування відпові-
дати.

Нарешті, кожен член організації, від провідника-організатора до звичайного члена, мусить підпорядковуватись *безумовно* організаційній дисципліні. Ця дисципліна мусить бути добровільною, як організаційна традиція а не як наслідок примусу. Однак додержання її мусить стати передумовою перебування члена в організації.

На кінці цього уступу наведемо для зразку ті вимоги, що їх могла би поставити наука до кандидатів на відповідальні ролі в політичній організації. Ми не торкаємося тут вимог щодо членів провідного органу політичної організації. Вони, — хочби всі разом взяті, — мають відповідати вимогам, що їх ставить наука раціональної організації до організатора-провідника. Ми візьмемо лише кирманців відділів і робітників окремих галузів політичної організації.

Голова філії. — Організаційний досвід. Адміністративні здібности. Політичний авторитет. Висока освіта. Тактовність в обходженні з людьми. Уміння підбирати співробітників, пізнавати здібности людей і використовувати ці здібности для організації.

Секретар. — Належна освіта та інтелігентність. Любов до порядку. Знання будови організації. Політичний досвід. Уміння орієнтуватись в положенні. Здібність схопити головне й занотувати його переглядно та літературно (бажані: попередній літературний стаж і знання стенографії).

Пропагандист. — Належна (по змозі висока) освіта й висока інтелігентність. Глибоке знання політичної програми та вміння обуснувати й оборонити кожен її точку. Знання політичного положення, програмів та тактики союзних і ворожих організацій. Здібність промовця. Знання людей і тактовність в обходженні з ними (бажані: ширші знайомства й звязки в різних колах громадянства; належний зовнішній вигляд; певний політичний авторитет, приемний не зарізкий голос).

Агітатор. — Здібність передавати свій запал масі. Знання політичної програми та політичного положення, вміння підкреслити додатні риси своєї організації та відємні ворожих організацій. Здібність промовляти мовою зрозумілою для мас. Гумор. Знання людей та психології натовпу (бажані: належний зовнішній вигляд; міцний голос).

Закінчуючи цей розділ, ми ще раз звертаємо увагу на ролі людей, а особливо провідників і кирманців у житті політичної організації. Але знова підкреслимо, що тільки повна гармонія всіх трох складових елементів, — програми, людей і організаційного механізму, — може зробити політичну організацію життєздатною та здібною до розвитку й перемоги.

III. Будова організації.

Третім складовим елементом організаційного тіла є його схема та механізм його праці.

Ми вже вказували на важливість цього елемента й на те, що він більш як інші придатний до раціоналізації.

Коли при розгляді питання політичної програми й політичної платформи ми висловились проти подрібности, то в питаннях організаційної схеми та механізму ми є прихильниками розроблення до дрібних відтінків. Все мусить бути вираховане, все передбачене.

Організація «без статуту» або зі статутом, що не відповідає вимогам організаційного життя, ніколи не досягне своєї мети й в перший критичний момент провалиться. Деколи покликаються на приклади англійські, протиставляючи статутіві *традицію*, але при тому забувають, що скристалізована традиція є тим же статутом тільки «не в писаній формі». Годимося з тим, що традиція ліпша від статуту, наскільки вона являється наслідком життєвого досвіду, але не забуваймо, що *досвід* є підсумок зроблених помилок, — організаційну схему й механізм ми будемо для того, щоби тих помилок не робити відразу.

Виконання організаційних завдань і практичне переведення наміченого плану діяльности приводить нас до вивчення будови організації та організаційних методів, щоби засобів, при допомозі яких можна організаційний план здійснити в житті.

Тип організації, як також організаційна схема, залежать від мети, що її ставить собі організація, кількості й розміщення осіб, що до неї належать, терену, на котрому вона хоче працювати і т. д.

Політична організація звичайно є складним організмом, збудованим на принципі комбінації лінійної й функціональної системи, цебто і на співпраці одновартісних одиниць і на підлегlosti одних одним відповідно до степенів або фахових прикмет.

Пояснім це на прикладі. Член філії організації є зв'язаний з іншими членами тоїж філії об'єднанням лінійно-горизонтальним, з управою філії, районним бюро, й головним комітетом організації підпорядкованістю лінійно-вертикальною та нарешті, будучи, скажім, агітатором, зв'язаний з головним і районним агіт-відділами функціонально.

Перше питання, з яким зустрічається організатор, це накреслення схеми політичної організації та вирішення, як цю схему треба реалізувати.

До організаційної схеми ставимо такі вимоги:

1. Вона мусить бути перш за все цілком ясною й всім зрозумілою. Мусить бути дотримана одноманітність у будові організації, цебто вона має складатися з подібних груп, що однаково зв'язані з вищим провідним органом або центром і мають однакову назву (філія, секція тощо).

Методи праці окремих однакових елементів мусять бути одноманітні, уніфіковані, рівно як і форма звітів та відвітності. Організаційна схема мусить бути розрахована так, щоб працю виконувало швидко, точно й ощадно. Раз пущена в рух організація мусить далі працювати автоматично, не потребуючи дальших нових зусиль з боку організаторів. Коли організація або якась її складова частина вимагає нового втручання організаторів, то хибі треба шукати не так в організаційному механізмі чи його провідниках, як в самій будові організації.

Добра організаційна схема мусить бути розрахована так, щоб організація, навіть при несподіваному вибутті окремих її частин або окремих провідників, знаходила в собі нові сили для самопоповнення й продовжувала працю.

Коли організація витримає такий іспит, то це значить, що вона має необхідну долю гнучкості та стійкості й може легко пристосуватися до всіх умов, серед яких доводиться переводити працю. Найбільш тяжким для організатора є пристосування теоретичного організаційного плану до дійсності.

Є два головні зразки організаційних методів: німецький й англійський. Перший надає великого значіння цілості й льогічності організаційної схеми. Німець, намагається переводити теоретично утворену схему в життя, включно до дрібниць, не порушуючи одноманітності й закінченості організаційного плану. Англієць навпаки, — у своїй організаційній праці перш за все виходить зі щоденної практики, — у наслідок чого творить надзвичайно різнобарвну й різноманітну організацію. Крім того англійці творять окремі організації для виконання кожної окремої функції. Отже німецький тип організації жорсткий і теоретичний, англійський — неусталений і різноманітний.

На наш погляд треба при складенні схеми політичної організації оминути обидві ці ухиля та сполучити централізацію й сувору схематичність з практичністю й пристосованістю до життя.

Ми не зможемо дати тут конкретної, абсолютної для всіх умов і часів, раціональної схеми політичної організації та, хоч являємось більше прихильниками «жорсткого типу» німецьких організацій, вважаємо, що в головному організаційна схема мусить бути збудована на основі попереднього досліджування фактів життя.

Всеж можна подати тут головні принципи й моменти організаційної схеми. Ось вони:

1. Централізація й децентралізація.
2. Орієнтація.
3. Зв'язок між складовими елементами організації.
4. Розподіл сил.
5. Методи інструктування.
6. Провірка.

Перейдім до розгляду кожного з них.

Ми не будемо довго застановлятися над питанням централізації чи децентралізації. На наш погляд сильні відхилення в обох напрямках, — безумовного додержання одного із цих принципів у повній чистоті, — не лише некорисні, але й не можуть бути послідовно переведені в життя.

Політична організація має різноманітні завдання, з яких одні міродайні для організації в цілому (питання виборів до парламенту, видання загально державних

законів), а другі з них (вибори до органів місцевого самоврядування або господарські заходи цих органів) — лише для місцевих філій організації. Тому при виробленні схеми політичної організації треба комбінувати принципи централізації або децентралізації так, щоби з одного боку була забезпечена єдина дисципліна та можливість центру кирмувати організаційним апаратом, а з другого — була полишена місцевим філіям можлива автономія й змога в певних межах проявляти свою ініціативу.

Однак те, наскільки треба узгляднити момент централізації або децентралізації, залежить від умов життя й в кожному окремому випадкові від розвитку організації та від політичного положення.

Молода й невикристалізована ще добре організація вимагає в періоди гострої політичної боротьби, а ще більше революційної, зміцнення централізму, навіть милітаризації організації, а в періоди спокою й нормального ходу політичного життя дозволяє міцна, одноступенна організація значну дозу децентралізації. Коли говорити виключно про централізацію або децентралізацію влади й кирми в політичній організації, то слід ствердити, що життя висунуло нову форму т. з. «демократичного централізму». Для українців ця форма вже не нова, — досить пригадати Запоріжську Січ і Гетьманство. Вона полягає в тому, що головний центр обирають на демократичних засадах, але з моменту вибору й до кінця його речинця влада цілком централізована.

Другим моментом, що має велике, коли не рішаче, значіння в житті політичної організації є зв'язок поміж окремими її елементами. Цей зв'язок буває різноманітний, але можна поділити його на підпорядкованість і координацію (узгіднення співпраці).

Зразком першої являється військова організація з її поступовою підлеглістю нищої одиниці вищій і з переданням наказів та перенесенням відповідальності в порядку гієрархії. Зразком другої (координації) є співпраця відділів або окремих робітників на фабриці. Це бачимо звичайно поміж тими елементами організації, що, такби мовити, знаходяться на одному рівні, цебто не є підлеглі, не правлять один одним, а перебувають лише в стичності, пов'язані між собою єдиною метою й «взаємною підпорядкованістю» вищим провідним органам.

Не треба багато говорити про важливе значіння правильного й постійного зв'язку. Досвід війни й значіння зв'язку для військової справи відомі кожному та їж можна з певністю узгляднити також у політичній організації.

Не прибільшуючи, можна сказати, що руйнація зв'язку поміж окремими елементами організації є руйнацією організації в цілому. Тому провідникам-організаторам треба звертати особливу увагу на встановлення зв'язку й перевести при складенні організаційної схеми наступні операції:

1. Розкласти теоретично організацію на її елементи й уявити собі, як вони зв'язані в одне організаційне тіло та який характер (підлеглість або координація) має зв'язок поміж ними. Критерієм тут є передання наказів і розподіл відповідальності окремих елементів.

2. Конкретно встановити, як і через кого зв'язок працює (технічно) й точно вказати кінцеві місця ліній зв'язку (пр.: філія А працює з філією Б, — мало; треба: секретар філії А — з секретарем філії Б і характер зв'язку полягає в інформації, співпраці в такій то галузі та ин.).

3. Допильнувати, щоб зв'язок працював точно, справно, швидко й без перерви.

4. Установити лінію розмежування організаційних елементів, щоб одна складова частина не робила праці другої або, ще гірше, — обидві частини не виконували однієї й тоїж праці, перешкоджаючи собі взаємно.

5. Установити «стик», цебто розмежування мусить бути таке, щоби воно не відрізало одної частини організації від другої, але щоби були визначені спільні місця для обох елементів. Значіння «стику» для військової справи відоме кожному й провідникам організації треба звертати особливу увагу на лінії розмежування та на «стики», щоб оминути колізії або зіслаблення суцільності організації. Тому найліпше перенести відповідальність за «стик» на вищу організаційну інстанцію.

У справі встановлення зв'язку й в справі раціонального використання всіх сил, допомагає т. з. «орієнтація», що її можна вважати одним з необхідних моментів організаційної праці. Під «орієнтацією» розуміють звичайно працю спрямовану в той спосіб, щоби з одного боку виявити основні елементи середовища, в якому організація існує у взаємовідносинах між тими елементами, а з другого боку встановити місце самої організації серед них. Для того треба встановити перш за все т. з. лінію орієнтації, далі лінії розділяючі, комунікаційні і т. д.

Утворюючи політичну організацію, ми передусім установлюємо лінію її орієнтації (націоналістична, соціалістична і т. д.), та те, чим вона відрізняється від інших подібних організацій. Проаналізувавши таким чином орієнтаційну схему, можемо намітити такі елементи:

1. Лінію орієнтації й відправне положення.
2. Центр і головні моменти організаційної праці.
3. Лінії розділюючі й комунікаційні.
4. Межі й особливості організації.

Треба мати на увазі не лише момент *статичний*, але й *динаміку* життя. Політична організація є живе тіло й при досліджуванні її завжди треба брати на увагу цілий життєвий процес цього тіла. Правильне користання методом орієнтації є дуже важливе для кожного організатора й допоможе йому при розв'язанні як організаційних завдань, так і зовнішнього положення.

Зложивши організаційну схему й дослідивши умови й середовище, в яких доведеться переводити працю, ми станемо перед новим важливим питанням правильного розподілу сил.

Питання найбільш ощадного й раціонального використання людських сил і матеріальних засобів організації стоятиме перед провідником-організатором весь час протягом організаційної праці, ускладнюючись разом з розвитком організації й поширенням її праці та впливів. Тут може бути багато різноманітних методів, але всі вони мусять бути побудовані на даних орієнтації (умови, середовище, вивчення противників і т. д.) та на вмінні провідників політичної організації підібрати співробітників і правильно оцінити їх сили й здібності.

Ми намітимо тут деякі методи розподілу сил.

Перша військова метода полягає в тому, що головні й міцні сили спрямовуються на виконання завдань, що мають у певний момент основне значіння, залишаючи незначні сили для завдань другостепенних, або відмовляючись тимчасово від їх виконання.

Друга, теж військова метода нанесення рішучого удару вимагає раптового або ступеневого кинення всіх наших сил в якусь працю, ризикуючи навіть невдачею. Ця метода надається головним чином до загострених моментів політичної боротьби й вимагає ретельної підготовки та вивчення умов «поля бою» й сил партнерів.

Прикладом першої методи може бути: переведення т. з. «ударних гасел», виборчі кампанії і т. д. Друга метода більше підходить у час гострого політичного напруження, часи війни, революцій і т. д.

Взагалі принципи розподілу сил вимагають від провідників політичної організації докладного знання організаційної схеми, обставин й умов праці в кожній місцевості, де мають переводити працю окремі групи, правильно й тонко оцінки організаційних сил і засобів.

Розподіляючи працю між поодинокими частинами організації треба завжди мати на увазі раптові зміни положення або осіб і мати на поготовті певний «запас», який можна кинути в необхідну працю.

У розподілі сил провідники політичної організації мусять найкраще виявити свої організаторські здібності й досвід. Але замало правильно розподілити сили організації й призначити їм відповідну працю, — треба ще давати вказівки, що це за праця, як вона мусить бути переведена, коли почата й закінчена та кт. Співучасники праці мусять її не тільки цілком ясно уявляти собі, але й мати конкретні завдання щодо часу, темпа та засобів. Інструкції можуть бути постійні й тимчасові, загальні й деталізовані, — залежно від умов і значіння праці. Назв'їм головні форми інструктування:

Гасло — є елементарна форма інструкції, що вказує в декількох словах лише мету або важливий момент праці, але не дає практичних вказівок виконавцеві й тому вимагає додаткових інструкцій.

Директива — подібна до гасла, що є лише її популярною формою й призначена для ширших кол або мас, директива намічає лише основну лінію поведінки для підпорядкованих інстанцій організації й її доповнюють або інструкції провідного центру, або докладно розробляє сам виконавець.

Постанова або декрет виходить від провідних органів організації (конгреси, ради, центральний комітет) звичайно в більше певній і компетентній формі та є підлеглим інстанціям конкретні завдання.

Інструкція — у звичайному вузькому значінні є доповненням і поясненням гасла або директиви та вказує подробиці завдання чи методи його виконання.

Нарешті, *наказ* — є одиноким точно означеним завданням для певної особи чи установи. Коли інструкція передбачає різні умови й випадки, то наказ є категоричним розпорядженням лише на один випадок. Наказ мусить бути цілком точним й ясним, не припускати жадних тлумачень і формулювати завдання, вказуючи, хто, що, де й для чого мусить виконати. Він мусить бути коротким, не мати зайвих подробиць і повторень.

Примінення тої чи іншої форми інструктування залежить від організаційних умов і зовнішніх обставин. Провідник-організатор мусить завжди мати на увазі, яка форма інструкції буде корисною в даному випадкові та в приміненні до даних осіб.

Однак не може бути запоруки працездібності й розвитку організації, хочби вона й була складена зразково, коли праця її органів не піддана строгому обрахункові та контролі.

Часто можна зустрітися в практиці з протестами проти «формалістики», що мовляв не тільки непотрібна але й шкідлива в політичному житті. Ми не сміємо погоджуватися з подібними поглядами.

Організація не може жити й працювати без контролю, а контролю без додержання «формальностей», без діловодства й документів не лише мало дійсна, але й просто неможлива. Тільки при раціональному діловодстві, при занотованні й ствердженні на папері цілого руху організаційного життя можливо узгляднити всі додатні та відемні риси організаційної праці, зміцнити перші й вистерігатися других.

Контроля має такі завдання:

1. Слідкувати, щоб організація працювала відповідно до своєї мети й своєї організаційної схеми.

2. Слідкувати, щоби праця всіх складових елементів організації відповідала умовам, в яких її виконують, щоби, — щоби переводити правильний обрахунок положення, і праця відповідала матеріальним можливостям та людським силам без зайвої витрати тих чи других.

Контрольну працю можемо поділити на три основні групи:

1. *Контроля адміністративна*, завданням якої є контроля програми праці, відповідності до моменту, контролю провідництва й координації праці складових частин організації. Цю контролю може переводити вищий провідний орган в політичній організації.

2. *Контроля комерційно-фінансова*, завданням якої є контроля грошових засобів, майна й підприємств організації. Її мусить переводити окремий незалежний орган, вибраний рівночасно з провідним центром.

3. *Контроля обрахунково-технічна*, завданням якої є слідкування за працею організаційного механізму та відчитністю. Цей рід контролю переводить вищий провідний орган і його відпоручники на місцях.

Треба мати на увазі, що контроля має бути й стала й раптова, тобто в певні періоди мати характер загально-організаційної перевірки. Лише при умові сталості й точності контрольного апарату можемо мати запоруку, щодо точності й правильності праці організаційного апарату.

Закінчуючи наші нариси підкреслюємо, що наведені принципи є лише тою канвою, на якій відповідно до умов і вимог життя можна виткати різноманітні взірці організаційної схеми. Дати розв'язку, що відповідалаби всім умовам, всім обставинам та в усіх країнах не тільки неможливо, але булоб це безглуздо.

Полк. Євген Коновалець.

Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.

(Продовження).*)

«ОТАМАНІЯ».

На заклик Українського Національного Союзу стали Січові Стрільці ударною силою в протигетьманському повстанні та осередком повстанчого руху. 14. грудня 1918. р. республіканські війська заняли Київ, а вже 29. січня 1919. р. йшла евакуація політичної влади, а 4. лютого Київ перейшов у руки наступаючих московсько-більшевицьких військ. У міжчасі, себто протягом шости тижнів, команда міста була в руках Січових Стрільців.

Це був найприкріший період з усієї історії Січових Стрільців, — період, про який Січові Стрільці не можуть спокійно думати. В оцей саме період вклали вони найбільше праці й енергії, а досягнули найменше успіхів. Крім цього получили вони за свою діяльність в цьому періоді від істориків української революції стільки, скільки не почув ні оден легіон якої-небудь іншої нації. Бо коли прийшов кінець директоріанської доби, то головні учасники й винувники тої катастрофи з легким серцем і спокійною совістю скинули вину за всі невдачі на Січових Стрільців, себто на тих, на яких раніше, в найбільшому розгарі подій, складали зі себе весь тягар праці, щодо Січового Стрілецтва не належала й була понад його сили. Директорія, як верховна влада Української Народної Республіки, звалювала своїми наказами на Січових Стрільців всі можливі функції влади, а, коли Січові Стрільці, як і передбачалося, не могли впоратися з наложеними на них обов'язками та запобігти анархії й розвалові, тоді Директорія, передусім її голова, зробила Січових Стрільців винувниками всіх промахів і лнх, яких тільки в той час dokonано, включно до отаманії.

Найголовніші закиди, що їх зроблено Січовим Стрільцям за їхню діяльність у київський період Директорії, зводяться до слідующего: у Києві панувала безоглядна диктатура Січових Стрільців, яка перетворилася в «рознуздану отаманщину», перед якою була безсилною найвища політична влада Української Народної Республіки.**)

Голова Директорії придумав навіть для цього «січовицько-отаманського насильства» окремі терміни, називаючи цей період діяльності Січових Стрільців «коновальщиною». Взагалі зробив він Січовим Стрільцям таку силу всяких закидів, що просто не знати, котрий з них вважати важчим, більше болючим, більше несправедливим і настирливіше вимагаючим відповіді. І колиб закиди відносилися тільки до мови особи, то я задовольнивсяб тільки одним прочитанням їх. Але цієї терміни причеплено до всього Січового Стрілецтва і зроблено це настільки визиваючо, мірючи не в мене, а в стрілецьку ідею, що ця саме обставина примушує мене зупинитися децю точніше над цим періодом діяльності Січового Стрілецтва.

*) В 2. ч. «Розбудови Нації» на стор. 60., 18 рядок здолони слід виправити «чиновники» на «чинники». Ред.

***) Для ознайомлення читачів з різноманітністю й характером вище згаданих закидів відсилаю до «Відродження Нації» В. Винниченка. Третій том цієї книжки є просто одним великим актом обвинувачення Січових Стрільців. В. Винниченко, як голова Українського Національного Союзу, що організував протигетьманське повстання, був речником Союзу перед Січовими Стрільцями. У моменті, коли рішалося питання, кудю йти Січовим Стрільцям, становище Винниченка, його інформації та аргументи чимало вплинули на рішення Січових Стрільців. Саме ця обставина казала й каже Січовому Стрілецтву ставитися уважніше до слів колишнього голови Директорії про ролі Січових Стрільців у цей час. Правда, ці заміти були писані тоді, коли перший прем'єр Центральної Ради, пізніший голова Українського Національного Союзу й врешті голова Директорії Української Народної Республіки, став лідером української комуністичної партії. Е. К.

Коли в Білій Церкві почалися приготування до сподіваних подій, то Січове Стрілецтво рахувалося тільки з одним завданням, яке стоятиме перед ним на випадок успіху повстання, а саме, — співпраця з усіма покликаними до цього чинниками біля організації української армії для оборони врятованої державности перед ворогами, що з Чорного моря, Бесарабії, Заходу, Півночі й знад Дону сунули на Україну.

Згодом, після мотовилівського бою, коли успіх повстання був очевидний, пляновано створити два військові осередки для майбутньої української армії: Осадний Корпус, який після заняття Києва переіменовано в Корпус Січових Стрільців, на Правобережжі, та Запоріжський Корпус на Лівобережжі. Для дальшого ведення військових операцій проти Києва малося набирати добровольців, що після сформування в окремі частини булиб запасом для поповнення фронту.

Стрілецька Рада була проти оголошення загальної мобілізації. Для плянового переведення мобілізації не мала Директорія відповідного апарату, не було відповідної кількості старшин і підстаршин, не було теж налагоджене діло озброєння та омундування. Січові Стрільці заступали тоді думку, що наслідком такої загальної мобілізації потворяться дуже скоро незорганізовані та нездисципліновані частини, які, полишені на самих себе, будуть готові на всякі самочинні виступи. Дальшим важним аргументом проти оголошення загальної мобілізації, — це особливо ми підкресливали, — був факт, що при загальній мобілізації нахлине у військові частини дуже багато непевного й розкладового елемента, який буде тільки тягарем при формуванні боєздатних частин.

Головне командування нас не послухало й оголосило загальну мобілізацію. Як можна було передбачити, почали напливати вже в перших днях по оголошенню мобілізації такі маси народу, що ні одна з регулярних частин не могла їх опанувати. Січові Стрільці мусіли попри ведення бойової акції на фронті творити на швидко апарат, що мавби організувати військово ті десятки тисяч селян, добувати для них зброю, одяг, харчі і — це найважливіше — давати їм певних старшин, яких тоді було небагато. Тоді Січові Стрільці розбрилися, власні частини сильно поширили, роздробили свій старий старшинський і підстаршинський кадр і втратили свій січово-стрілецький характер, а боєздатної армії всетаки не створили. Безладдя, яке маси мобілізованих внесли в запілля та якого зза бойових операцій на фронті не було змоги негайно усунути, проорокувало хаос, що повстане в Києві, коли Осадний Корпус вступить до міста. Я особисто вживав усіх заходів, щоби підчас здобуття Києва впустити туди тільки найбільше зорганізовані частини, й це була одна з причин, чому Команда Осадного Корпусу не дуже спішилася з остаточним наступом на Київ.

Несподівано швидкий розвал гетьманського фронту не дав нам змоги здійснити наші пляни. Разом з організованими частинами вступило до Києва багато ненадійних і нездисциплінованих відділів. Перед Командою Осадного Корпусу повстало дуже важке завдання, очистити київський гарнізон від непевних елементів, що від першої години нової влади в Києві, були для столиці загрозою погромів і розбою. Замість звернути всю свою енергію та увагу на організування військової сили для оборони України перед зовнішніми ворогами — Команда Корпусу Січових Стрільців мусіла розпочати боротьбу проти ворога, який був у своїй власній армії.

Як конкретний приклад, може служити випадок з двома дніпровськими дивізіями, з яких одна була під командуванням Данченка, друга — Зеленого. Ці частини були вже в хвильні здобуття Києва дуже розагітовані та розанархізовані. Одна з них під командуванням Данченка розташувалася в Дарниці, друга під командуванням Зеленого — у Святошині. Вже в перших днях побуту Команди Осадного Корпусу в Києві далось завважити, що большевицька агітація запускає в цих частинах щораз глибше коріння. Обі ці частини відмовилися виконати наказ, вирушити на Чернігівщину та станути фронтом проти наступаючих вже тоді московсько-большевицьких відділів. Дійшло до того, що Команда міста Києва мусіла виставляти заслони як проти Дарниці, так і проти Святошина, а, Команда Корпусу Січових Стрільців — прийняти міри для насильної ліквідації обох дивізіій. Скінчилося на тому, що частини Данченка здебільшого самі «демобілізувалися», себто масово розбіглися. Сам Данченко на чолі решти поведився так провокаційно, що Команда видала наказ про арешт його і висилку до Галичини.

Зелений натомість, забравши у Святошині всі військові склади, самочинно вирушив до Трипілля, звідки прислав нам до Києва своє ультимативне домагання: або скинути Директорію, оголосити радянську владу й тоді мати в ньому, Зеленому, союзника, або рахуватися з його збройним повстанням проти республіканських військ.

ставники Стрілецької Ради побачили, що нічого не дасться зробити та що серед таких обставин катастрофа неминуча. Не очікуючи вже навіть дальшого перебігу дискусії та висліду голосування, заявили вони, що знімають свою пропозицію.

З усіх наших цілей і завдань перед нами лишилася тільки одна мета: зберегти себе, як військову одиницю, *щоби відсунути як найдалше неминучу катастрофу та вийти з неї з честю.* На доказ того, що Січові Стрільці рішили після невдалої спроби знайти якийсь вихід з трагічного зачарованого кола, було рішення Стрілецької Ради, усунути зовсім від вмішування в політичне життя та відмова Стрілецької Ради, усунути свого представника в Директорії. Тому рішення Директорії, після державної наради, кооптувати мене, як свого шостого члена, залишилося невиконаним.*) Залпало все по старому. По старому котлося все по щораз більше похилій площі, поки не докотилося до самого дна провалля.

(Далі буде.)

Офіційна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідомлення ч. 3.

1. Цим починається оголошення спису датків на збіркові листи Проводу.

Чехословаччина.

Збірка Секції Л. У. Н. і Групи Національної Молоді в Брно.

1. Швець А. — 15 к. ч.	11. Божок — 10 к. ч.
2. Шеманська — 15 к. ч.	12. Соханько — 5 к. ч.
3. Петрикевич — 15 к. ч.	13. Слинько — 5 к. ч.
4. Міцько — 5 к. ч.	14. Буринський — 10 к. ч.
5. Н. Н. — 10 к. ч.	15. Яхимко — 10 к. ч.
6. Н. Н. — 10 к. ч.	16. Нагай — 10 к. ч.
7. Пекенсов — 10 к. ч.	17. Газдайко — 50 к. ч.
8. Швець Ф. — 30 к. ч.	18. Барзилович — 15 к. ч.
9. Василевський — 10 к. ч.	19. Байко — 10 к. ч.
10. Личко — 5 к. ч.	

і З. У. Н. Р. (про це буде мова нижче). Я повернув до Києва саме 16. січня та довів про постанову, як про доконаний факт.

Христюк переповідає у своїх «Замітках і матеріалах до історії української революції» (Т. IV. ст. 49.) про київську державну нараду та м. ін. пише таке: «На доганяні січовиків представники Селянської Спілки (Янко) заявили, що коли взагалі заходить мова про диктатуру, то серйозно можна було говорити тільки про диктатуру трудового селянства, конкретно — Центрального Комітету та Всеукраїнської Ради Селянських Депутатів, — Осадний же Корпус Січових Стрільців на чолі з Коновальцем, мігби при такій ситуації перейти на себе функції, які виконують у московських большевиків лотиські та китайські військові частини». Автор оголосив свої спогади за кордоном в 1922. р. і, оповідаючи про деякі речі, забув, що вони не могли трапитися три роки раніше: в січні 1919. р. не відважилися б навіть ліві есері порівнювати Січових Стрільців з наємними лотиськими та китайськими большевицькими відділами. Уміщення цього речення є всеж таки характеристичним для кола людей, до яких належав автор. Е. К.

*) Єдиний раз Січові Стрільці вмішались пізніше активно в справу політичного характеру, у т. з. оскілковщину, в кінці квітня 1919. р. С. С. помогли зліквідувати спробу Оскілка зробити державний переворот і ніколи того не жаліли. Вдаватися в блищі пояснення — зайво, тому що сьогодні вже всім ясно, хто такий був Оскілок та чи було можливо звязатися з ним людям, які блище знали його й тих, що були його правою рукою. Е. К.

Збірка Секції Л. У. Н. у Ліберці.

20. Терлецький — 50 к. ч.
21. Паславський — 20 к. ч.
22. Дуб — 25 к. ч.
23. Хоминський — 20 к. ч.
24. Лечук — 10 к. ч.
25. Кизима — 10 к. ч.
26. Слюсар — 10 к. ч.
27. Чупрай — 25 к. ч.
28. Ілюк — 10 к. ч.
29. Гагін — 15 к. ч.
30. Крячківський — 5 к. ч.
31. Бондурович — 2.50 к. ч.
32. Гармакій — 5 к. ч.
33. Лукашнин — 2 к. ч.

Збірка Секції Л. У. Н. у Люксембурзі.

34. Чуб — 50 бельг. фр.
35. Лизак — 30 бельг. фр.
36. Шпак — 25 франц. фр.

37. Самолюк — 25 франц. фр.
38. Бакай — 50 бельг. фр.
39. Кушнір — 25 франц. фр.
40. Поштаренко — 25 франц. фр.
41. Яцишин — 50 франц. фр.
42. Стасів — 50 франц. фр.
43. Кавацюк — 25 франц. фр.
44. Твердовський — 25 бельг. фр.

Збірка Секції Л. У. Н. в Подебрадах.

45. Вигнанський — 10 к. ч.
46. Скоробогатий — 5 к. ч.
47. Підлісецький — 5 к. ч.
48. Филипчан — 5 к. ч.
49. Благідко — 5 к. ч.
50. Левицький — 5 к. ч.

До переносу: 494,50 к. ч.

225 франц. фр.
155 бельг. фр.

Секретаріят.

З діяльності організацій.

УКРАЇНСЬКА СТІЛЕЦЬКА ГРОМАДА.

У неділю 29. січня в Нью Йорку відбувся третій зїзд українських стрільців у Злучених Державах Північної Америки.

Зїзд прийняв слїдуючі постанови:

1. — *Відношення Громади до політичних партій.*

Вислухавши звіту Управи, збори У. С. Громади стверджують, що на всіх наших землях з новою силою видвигастся клич відбудови та затвердження суверенної держави як самотного засобу до повного розвитку нашої нації. Твердо віримо, що десять роковини створення Армії принесуть повну злуку й співпрацю всіх національних, державотворчих елементів, для добра й могутності української суверенної держави.

Віримо, що теперішня ворожа навала стрілецької опір усього народу й вважаємо нашому політичному проводу, що розвиття народних сил у теперішню пору рівне народній руїні.

Признаючи потребу політичних партій і членам Громади право належати й працювати в любій ім партії, вважаємо, що тільки ті партії заслуговують на назву державно-творчих, які ведуть конструктивну роботу та вмють підпорядкувати свої партійні інтереси інтересам української суверенної держави.

2. — *Союз Українських Військових Організацій.*

Стверджуємо, що у всіх краях, де живуть члени Армії, організаційний рух скріпався, всі стрілецькі організації ведуть майже однозгідну роботу.

Щоби цю роботу скріпити, поручаємо Управі:

а) Продовжувати тісний контакт з іншими стрілецькими організаціями й поробити всі заходи для створення Союзу військових організацій.

б) Спільно з іншими стрілецькими організаціями видати спільні відзнаки як знак стрілецького побратимства.

в) Спільно з іншими стрілецькими організаціями та організаціями краю й іміграції проголосити оден день в році (по змозі одну неділю в маю) днем Памяти Стрільця, в якому прикрашувалися гроби поляглих членів Армії й борців за суверенну державу.

г) Вважаючи, що тільки оружною боротьбою наряд добуде свою суверенну державу, з признанням витаємо видавництва, які своїми військово-технічними та історичними виданнями стараються поширити державну традицію Армії і військово-знання. З признанням витаємо почин Українського Робітничого Університету в Празі, який включив в програму своїх викладів військово-знання, та визнаємо всі українські високі й середні школи, щоби вони завели у себе навчання військового вишко-

нав п. Білас і його товариші, показали, що маємо справжній національний балет. Серед наших студентів знайшлися — наспереди сам Білас — артисти з ласки Божої, які у відповідних умовах могли б виробитися на помітні хореографічні сили. Бельгійське громадянство було захоплене. Також подивлялися чужинці добру організацію та зразкову дисципліну.

Позатим життя української колонії в

Бельгії йде звичайним темпом. Люде працюють, вчаться, зміцнюють спайку між собою. Студенська молодь у Лїєжі цікавиться заходами Проводу й читає «Розбудову Нації», підпирючи її матеріально грошеними датками зі своїх незначних засобів. Нині вона наміряє видавати свій місцевий орган, плянує заложення кооперативу. Виринула думка створити централю української колонії в Бельгії. Д. А.

В Данцію.

УКРАЇНСЬКІ КОРПОРАЦІЇ

Українська студенська колонія в Данцію повстала в кінці 1922. р. Тоді зродилася організація «Основа», що обєднала біля 130 душ. У першому році свого існування виявила вона неабияку діяльність. Цей гарний період розвитку «Основи» закінчився з хвилею 2. зїзду ЦЕСУС-а, що відбувся в Данцію літом 1923. р. Тертя між ЦЕСУС-ом і ЦЕДУС-ом, розкладова праця т. з. поступового студентства знайшли відгомін і тут.

Відразу наглядно позначилися дві противні групи: ліві й націоналісти. Переважала то одна, — то друга. Чим далі умови співжиття й співпраці внаслідок ідеологічних пристрастей стали невиносимими. Пришло до того, що поважний гурт членів «Основи» заснував окрему організацію на зразок німецьких чи наших корпорацій у Чернівцях, — Товариство Українських Студентів «Чорномор'я». Майже рівночасно з ним повстали корпорації «Галич» і «Зарево». У цих трох організаціях, що з самого початку заявили себе націоналістичними, згуртувалися більшість нашого студентства в Данцію. Але, на жаль, ці три групи зі завзяттям гідним кращої справи, взаємно себе поборювали та ворогували між собою. Непорозуміння затянулися й дуже багато енергії та часу пішло на «переговори», що нічим не кінчались. Також сторонні особи пробували спричинитися до полагодження спорів, але невміле ведення справи ще більше запалювало пристрасти.

Нарешті, під кінець 1927. р. ці організації самі зрозуміли, що такий стан ненормальний і шкідливий та усунули перешкоди до трізького об'єднання. Жалко, що на це треба було чекати аж три роки. Від того часу данцізька колонія ввійшла в нову фазу життя. Три націоналістичні організації стали до спільної праці. Своєю узгодженістю вплинули вони також на четверту організацію, — Товариство Українських Хеміків «Смолоскип», що теж приступило до співпраці. Відсталася же тільки Громада імені Франка, що в більшій своїй частині націоналістична, але разом з тим досить байдужа до націоналістичного руху.

Від часу зближення націоналістичних груп помітна й більша рухливість «Основи», що поновно об'єднує всіх студентів. Віджив і готується до публичного виступу хор «Сурма».

Слід ще згадати про тісні взаємовідносини з націоналістичними групами в Познані й Кракові. Виринає навіть думка створити союз українських організацій, побудованих на корпораційних засадах. Тут почин мав би належати Союзові Української Націоналістичної Молоді у Львові, бо там головний осередок молодих націоналістів Західної України.

Націоналістичний рух у Данцію росте й кріпшає, — лише праці та витривалості!

— 844.

Проблеми Близького Сходу.

На Близькому Сході назріває творення низки майже самостійних держав, що їх терен був перед кількома роками, передусім до початку світової війни, «об'єктом колоніальної політики». У Каїрі розпочалися англійсько-єгипетські переговори. У Льондоні закінчилися наради англійського уряду з королем Іраку Еміром Файсалом у справі створення самостійної арабської держави, що мала б приступити до Союзу Народів. Король Геджасу Іби-Сауд зрікся англійських субвенцій, щоби виступити назовні як самостійний арабський володар. В англійському парламенті передбачають внесення закону про автономію для Трансйорданії. Великий англійський капітал починає врешті поважно цікавитися економічним життям Палестини, — плянується будувати великих електричних станцій і використання мінеральних скарбів Мертвого моря.

Ця низка фактів вказує на невпинний переможний поступ «близько-східного» націоналізму й є логічним розвитком приязної до турків політики небижчика лорда Curson'a на льонанській конференції. У питаннях Близького Сходу були віддавна в Англії дві школи. Одна протитурецька імперіалістична, яка домінувала після війни аж до упадку Lloyd George'a у 1922. році. Вона стремилася до зменшення й ослаблення Туреччини та до забезпечення при допомозі англійських сил Єгипту, Палестини й Мезопотамії. Провідники англійської політики в Індії, передусім Montagu і лорд Reading, як також лорд Curson переконали уряд і громадянство, що розділ і поневолення Туреччини потягнуть за собою втрату Індії. Англійське панування в Індії спочиває не тільки на необхідності грати ролю судді між індусами а магомеданами, але також на тому, що в заміну за більш інтимні відносини до войовничих магомеданських племен, Англія має змогу, вербувати своїх найкращих вояків. Поділ Туреччини й Свята Війна магомедан викликали розклад індійської армії та можливо постійне об'єднання індусів з магомеданами — проти Англії. Цьому перешкодив виступ англійців по стороні Туреччини на льонанській конференції.

«Політика окупації» на Близькому Сході до 1922. року прийняла фантастичні розміри. У трикутнику між Брусалимом, Багдадом і Каїром стояло більше 100.000 європейських військ, сотні літаків, індійські частини та вишколена ан-

глійцями єгипетська армія. Той терен міг би при такому військовому режимі викликати цілу серію «ірландських проблем».

Агітація большевиків і приклад ново «пробудженої» Туреччини впливали запально на націоналістів окупованих англійцями областей. Вони домагалися повної державної волі та відтягнення англійських залог. Зогляду на невідрадні фінансове положення, Англія була готова зменшити кількість війська й поширити політичну незалежність тих країн. Імперські конференції 1923. й 1926. років прийшли до висновку, що «полекшення окупації» може наступити тільки після вистарчаючого забезпечення англійських комунікаційних ліній. Англійська дипломатія перебрала на себе завдання, надати мілітарним «гарантіям» таку форму, що полекшувала б співпрацю з близько-східними націоналістами. Нині досягнуто цього в значній мірі.

Парламенти Каїра й Багдаду матимуть найбільший авторитет і певну волю в закордонній політиці, яку вони викажуть готовістю «озброїтися», себто дозволити формування порівнююче сильних, добре вишколених, технічно вдосконалених армій під англійською верховною командою. Англія, що зорганізувала в Палестині й Трансйорданії помічні військові сили, зможеть тоді тримати бастион із вежами в Брусалимі, Адені, Хартумі, Каїрі та Порт-Саїді небагатомо, переважно технічними частинами з одним англійським командантом, а всередині цієї оборонної лінії народи можуть на власну руку «бавитися» і політично, і культурно. Економічно залишаться ті країни під англійським впливом (в крайньому разі з додатком американського капіталу), бо всі морські шляхи обслуговує англійська флота, а англійський капітал контролює трюговлю, банки й гавані.

Старі вороги Туреччини все ще залякують англійську суспільність примарою «турки ante portas». Але вони забувають, що всі ті країни, після здобуття релятивної незалежності, почувалюють себе більш zagrożеними з боку Туреччини, ніж Англії. Після зникнення «господарки пашів», Мезопотамія, Єгипет і Палестина зробили надсподівано великий економічний крок вперед. Цим збільшилася приманчивість тих земель для Туреччини, а рівночасно зменшилося бажання їх перейти під диктатуру Кемалю. Др. Е. С.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Лист до редакції.

У ВІДПОВІДЬ «РАДІ».

У львівському комуністичному часописі «Рада» з дня 15. лютого ч. 18 (245) появилася провокаційна замітка про мій доклад на вічу української колонії в Ліберці. Щоби встановити правду, подаю наступні спростовання.

23. січня 6. р. Секція Лєгії Українських Націоналістів зорганізувала віче української колонії в Ліберці, на яке запрошено мене, як представника Проводу Українських Націоналістів, для зачитання відповідного доклада про сучасну політичну ситуацію, діяльність націоналістів та про майбутній конгрес. Я приїхав до Ліберця разом з представниками Ц. К. Л. У. Н. п. Костаровим та п. Виноградником і спільно з ними зробив свій доклад. Тут треба відмітити, що крім націоналістів і безпартійних була на вічу ще група українських місцевих комуністів (оскільки так можна кваліфікувати купку стрільців, несвідомих, спровокованих демагогією і зрадництвом «провідників»). По докладі з ініціативи присутніх відспівано «Не пора» та голова віча п. Шльос подякував референтам і оголосив віче з причини пізнього часу закінченим. У цю хвилину виступив зпоміж присутніх на вічу місцевий «лідер» комуністів п. Греськів (хоч він старанно замаскував своє співчуття й приналежність до комуністів), який склав протест проти того, що віче закінчилося без дебати. У відповідь на це я попросив слова та заявив, що сам рівнож уважаю дебат у потрібною й запропонував присутнім вказати на ті тези мого доклада, з якими не всі погоджуються, або не цілком їх розуміють, підкреслюючи свою готовність дати відповідь на запити. Однак ніхто з комуністів жадної антитези не висував, якщо не рахувати наївних заяв, що мовляв — «нас завели», «ми нікому не віримо» і т. д. З другого боку сам п. Греськів та інші замість річевої дебати почали зводити особисті порахунки з головою Управи Секції Л. У. Н. в Ліберці п. Кизимою. Бачучи, що дебата зводиться на шлях демагогічних викриків, я знова заявив, що при такому положенні вважаю дебат закінченою, бо щодо змісту мого доклада ніхто не висловився і запропонував прийняти для відповідного доклада спеціально до Гротау (осідок укр. комуністів), де бажаючи будуть мати повну можливість дебатовати зі мною «до сходу». По цім присутні спокійно розійшлися. Тут же переведено збірку на фонд конгресу. Таким чином увесь зміст допису в «Раді» про те ніби референтів зустріли українські робітники з обуренням і вони змушені були покинути віче, треба вважати провокаційним наклепом згаданого «національного» часопису. Загально, переважна частина присутніх на вічу поставилася як до мого доклада, так і до докладів п. Костарова й п. Виноградника з повним співчуттям та солідарно.

Микола Сиборський,

Політичний референт Проводу Українських Націоналістів.

Надіслані книжки та журнали.

- У СПОКОНВІЧНОМУ ВИРІ. — Повість В. Лопушанського. Українське Видавництво «Сурма», Львів, 1927, стор. 218, серед. 8.
- НОВА ГАЙДАМАЧЧИНА, Библиотека Державних Документів, Европа, 1928, ч. 6.
- СМОЛОСКИПИ. Періодичний журнал Української Націоналістичної Молоді у Львові під редакцією Осипа Боднарівича. Ч. ч. 1,—4,—1927.
- ТРИЗУБ. Періодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі. Ч. ч. 1,—10,—1928.
- СІЛЬСЬКИЙ СВІТ. Ілюстрований господарський часопис. Ч. ч. 22—23, 24,—Львів, 1927.
- ВІРА І НАУКА. Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік видання IV, Ч. 3, Коломия, 1928.
- ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО. Двогосневий журнал літератури і політики. Прага, 1928. Ч. ч. 5, 6.
- СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК. Орган Центрального Союзу Українського Студентства. Прага, 1928. Ч. ч. 1, 2.
- ВІЙСЬКОВИЙ ВІСНИК. Журнал військового знання, видає Союз Українських Старшин в Німеччині. Берлін, 1927. Ч. 1.
- ЗВІТ діяльності Українського Товариства Прихильників Книги за 1927. р. Прага.
- ВІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двогосневий журнал. Харків, 1928. Ч. 1.

Українська молоді на Польщі та в інших країнах Європи в Україні 20-тих років

Ос. Боднарів:

ГУДУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ.

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ за волю в 1918—1920 роках. Герцем поеми є Гуцульський Курінь, чи емісія Української Галицької Армії в день її радощів, смутку, триумфу і печалі.

Книжка має 154 ст. друку на доброму папері в гарній обгорці.

Ціна одного примірника: в Ч.С.Р. безпосередньо у видавництва 12 кч., з пошт. вересилкою 14 кч.; у Польщі з коштами пересилки 4 зл. р.; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах рівновартість 15 кч. — Книгарням і кольпортерам знижка.

Інчим особам (не кольпортерам) висилається книжку за попереднім надісланням грошей за книжку і на поштовою пересилку.

Замовлення слати на адресу «Розбудова Нації»: PRANA-SMICHOV, рошютлі schránka č. 37, С. Р.

Хто ще не передплатує СМОЛОСКИПИ

журнал націоналістичної молоді,

що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.

Видає Осип Боднарівич.

Редакція й Адміністрація: Львів, Руська 18, III. пав.

Передплата вносить річно: у Польщі — 6 зл. п. в інших краях — 1.50 амер. дол. або їх рівновартість в іншій валюті.

Роман Курчинський:

ЖУРИЛАСЯ ДОРІЖЕНЬКА

Повість зі стрілецьких часів. — Ціна 4 зл. п.

3-го «Червона Колина» Львів, Руська 18.

Болодмир Лопушанський:

У СПОКОНВІЧНОМУ ВИРІ

Повість з української визвольної боротьби. — Ціна 5 зл. п.

Українське Видавництво «Сурма» Львів, на Байнах 23.

Українське Видавниче Спілка видає

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

місячник літератури, науки й суспільного життя.

27-річ видання.

Журнал виходить кожним місяцем і містить статті визначних молодих і старших українських письменників та учених.

Передплата вносить: місячно — 2.50 зл. п., піврічно — 14 зл. п.; річно — 26 зл. п. Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, Руська 18, I. пав.

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

Вміщує статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ін. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівномірно містить журнальні матеріали з вивчення українських народів, а також постійні огляди міжнародної політики.

Щорічна передплата вносить: — 30 кч. в Ч. Р., — 9 ш. в Галичині, на Волині й в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 6 шіл. в Австрії, — 24 фр. фран. в країях Латинської Америки, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та інших країнах.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMICHOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В країні в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». У Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ
„РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

редактор:

Гуцульський Курінь

поета О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі.

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Лівії Українських Націоналістів

і Ємелосення

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. O. Mikala Šeborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.
Odpovědný redaktor: Václav Hájek. Tiskárna: Legiografie, Praha-Vrsovice,
Sádkova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. č. 20225-VII-1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

НАЦІЇ

PRINTED
IN CZECHOSLOVAKIA

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видав: Микола Сциборський, канд. ізн. У.Г.А. «Побережач».

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smichov, Nádražní tř.
č. 46 p. (ako. pivovar).

Поштова адреса: «Rozbudowa Naciji», Praha-Smichov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посылати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центро-
банк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P.O. Box 578, Phila-
delphia. Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I,
Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Darmstädter und Nationalbank,
Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de
Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч.-с. Р. — 5 кч., Румунія, Болгарія, Польща —
1.50 зл. п., Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., Краї Лат. Унії —
4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І С Т.

1. Інж. Дм. Андрієвський: Шляхи розбудови	125
2. Джіачинто Гревізінно: Фільософічно-політична оцінка фашизму	137
3. М. Сциборський: Відгук	143
4. Др. Володимир Галай: Як розуміти американізацію?	147
5. І. Стобар: «Impondérable»	151
6. Полк. Євген Коновалець: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції	153

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

7. Звіdomлення ч. 4.	159
----------------------	-----

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

8. Легія Українських Націоналістів	160
------------------------------------	-----

ХРОНІКА.

9. Українці в Радянському Союзі	162
10. Під Польщею	166
11. Українці в Канаді	167
12. Політичний огляд	168
13. Перед судом присяжних у Львові	171
14. Надіслані книжки та журнали	172
15. Від Адміністрації	172

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВоду УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, квітень 1928.

Число 4.

Інж. Дм. Андрієвський.

Шляхи розбудови.

1.

Революція — це зворотна точка суспільного коловороту, завершення процесу, що дійшов до свого краю. Перехід від одного кола змін до другого відбувається вибухово, якщо темперамент народу чи збіг обставин не забезпечить еволюційности. Так тріскає стара, віджила лушпина зерна під натиском нового паростку, оскільки вправна рука не зробить на ній своєчасно відповідного нарізу. Отже, революція — це насамперед знищення перестарілої оболони й вихід назверх свіжих, молодих, буйних сил. Це — скорше руйнування віджилого, ніж творення нового, — бо нове вже виплекано в старому. Хоч як життя богате на випадки, висліди волі вибору, прояви вищої свідомости, всеж є певні напрямні, що спільні спорідненим явищам. І хоч по них годі з певністю передбачити прийдешнє, всеж вони можуть допомогти зрозуміти й пізнати минуле, а тим самим зясувати помилки та уникнути їх в майбутньому. Це відноситься до революції взагалі, а до української зокрема.

Приглядаючись до революційних подій нашої доби, мимохіть шукаємо аналогій в історії України й звертаємося до Хмельниччини. Як нині, так і тоді високо знялася хвиля національного руху, повстало велике напруження народньої волі й за короткий час Україна з небуття та упослідження взнеслася на кон світової політики. Тому є природним і вказаним шукати пояснення та зрозуміння української революції в подіях 17. віку. Жадне бо порівняння нашої сучасної дійсности з революційними періодами в історії інших країн (хочби Франції) не може дати того, що дає наближення до нас подій з часів Богдана Хмельницького. Це тому, що всякий історичний процес тісно зв'язаний зі своїм суб'єктом, нацією. Але разом з тим булоб неоправданим і небезпечним намагатися проводити аналогію на майбутнє. Ось тому свідомо ставимо крапку після Хмельниччини, як тільки вона допоможе нам зорієнтуватися в недавньому минулому й почасти в теперішньому.

Ми увійшли в революцію пригноблені національно, з невеликою горсткою патріотично настроєної інтелігенції та з темною, заниділою в рабстві, масою, яка, хоч і зберігла свою національну природу, всеж не мала ні національної свідомости, ні самопошани. Ворохобна вдачею, роздратована соціальними утисками віджилого режиму, стояла вона

недалека тої черні, на яку мусів спочатку опертись Хмельницький. Як тоді, так і тепер чернь відчувала лише наявне ярмо й не здавала собі справи з цього, що може прийти після неволі. Наколи тоді шукали «вольностей», то нині домагались «слободи». Цю останню розуміли, як знесення всяких норм громадської карності. Всі, що переживали земельний голод, радо голосували за скасування власності, маючи на оці чужу (поміщицьку) власність, а не свою, — ту, що з нею зрослися кровно й ніколи не могли розлучитися добровільно. Як ті колишні «татарські люде», що йшли у світ за очі, заперечували державну організацію, суспільні норми, щоби тільки здихатись звязаних з ними утисків й обмежень, — так нинішня чернь бачила лише близькі, дошкульні соціальні лиха й, щоби їх позбутися, готова була, не задумуючись віддати свою волю й голос кожному, хто приобіцяє їх знесення. Який широкий попис для демагогії!

Політично невироблене, безхарактерне громадянство наше немало досить розважних людей, щоби усвідомити небезпеку й протиставитися нахилові мас, — але зате досить недоуків, щоби постачити цілі кадри демагогів. Добре тямимо, як виникали немов бульки на дощі нові, все нові українські партії, що прибирали найрадикальніші соціальні програми й гасла та з ними йшли до народу. Годі їх тут перечисляти! Вони розятрювали ще дужче рани, від яких вже й так кружилася голова в юрби. Користаючи з безкритичності й неосвіченості маси, вони обіцяли найкращі ліки на них та недалекий справжній рай на землі. Знов ожила стара формула: «без холопа й без пана», але з тою різницею, що нині вона була оперта на теорії засадничої рівності всіх людей і на авторитеті соціалістичної науки. Все мало бути соціалізоване й зрівняне. Ті, що сумнівалися в можливість подібної операції, були проголошені ворогами народу й поступу, — цеї нової релігії. Надівши маску ідеалістів і безсребників, нові пророки роздмухували ненависть, заздрість, спрагу за матеріальними вигодами — і лише за ними. Демократи й ліберали на словах, вони фактично заткнули своєю демагогією рота ідейним противникам. Національно свідомі в теорії, вони практично єднались з ворогами своєї нації, щоби поборювати своїх неоднодумців — земляків. Цими способами прибрали вони до рук владу в цілому краю, в Центральній Раді, в уряді. Правлячою партією стала партія ес-ерів, найбільше безоглядна в щойно накресленій політиці, бо найменше вироблена, інтелектуально вбога група.

Наколи Хмельницький зумів в свій час заспокоїти егоїстичні апетити, приборкавши клясові прагнення шляхти й черні, караючи «на горло», тих, хто шукав помочі на стороні, — у шляхецької Польщі чи демагогічної Москви, — то в нашу добу цього не сталося. Поміщицька кляса й незаможницька маса недвозначно потяглися до Москви, шукаючи забезпечення своїх інтересів, хочби то й мало статися ціною гідності, права, самого існування власної держави. Московське, большевицьке гасло — «грабь награбленное» та «вся земля и власть народу» — не лише не зустріли протиділання з боку українських соціалістів, але їх ширили на Україні своїж люде. Маєтну клясу земельних власників і промисловців з самогож початку відшторхнули соціалістичні уряди України. Одначе загородити їм шлях до Москви, чи московської допомоги ці уряди не могли. Звідси співчуття нашої черні до муравьовських походів й єдинонеділимських витівки українського панства за гетьманщини, денікініяди, врангелів-

щини. Україна була відкрита для чужонаціональних впливів, як червоних так і білих московських імперіялістів. На Західній Україні справа стояла трохи ліпше в силу більшої національної свідомості мас і чисельности провідної освіченої верстви, але й там надніпрянські с.-р. (Шаповал, Ковалевський) намагалися вести свою розкладову роботу.

Із самого початку було очевидним, що наша демократія не вмiла опанувати соціальну природу революції, уняти розгойдану стихію в певні ідеологічні та організаційні форми й мусiла плисти за водою большевицької повені з Нівночі. Має рацію Винниченко, коли нарікає на українських соціалістів, що вони були половинчастими розхлябанними без власної волі й революційного тону. І деб та власна воля взялася, коли вони були лише епігонами московського соціалізму? Єдина наша правдива соціалістична партія с.-д. була збита зі своїх позицій большевицьким радикалізмом і демагогією. Соціальне збурення українських мас неминуче мусiло вiйти в московське річище. Так воно й сталося. «Накручені» нашвидко українські соціалісти ледви потрапляли за розгойданою большевизмом соціальною стихією. Отже не дивно, що старання наших соціалістів побити ворожі національно сили їх же зброєю не вдавались. І даремно дивується тойже Винниченко своїм невдачам. Він є типовим представником нашого кволого, половинчатого соціалізму. Безнастанно хитаючись між національним «хочу» й соціалістичним «мушу», він не раз намагався переплюнути своїх московських товаришів (З. Універсал, Трудовий Конгрес, система рад і т. д.), але справа була безнадійною. Ініціатива лежала у ворожих руках і боротися з большевиками соціальним радикалізмом було неможливо. Треба було шукати іншого роду власної, питомої зброї, та протиставити її московським гаслам. Українські соціалісти не виявили ні сригінальності, ні творчости навіть в демагогії, — не то що в опанованні глибинами соціального руху; вони не мали власної зброї й тому мусiли програти.

Інакше чинив Хмельницький. Він не лише умів розпалити чернь проти магнатів, але умів її також у руках тримати та перепиняти залізця до неї москалів і поляків. Він тримався черні доти, доки вона була йому потрібною. Колиж мусів іти по лінії іншій, ніж вимагали її інтереси, то не боявся протиставити їй всю волю й інтереси «руської нації». Погодившись на обмеження числа реєстрового козацтва, він казав повернути решту до попереднього стану «тяглою люду». Він був мудрим, не був рабом юрби, — тільки умів накидати їй свою волю. Черню залякував і приводив до покори шляхту, а чернь приборкував шляхтою, — старшинством, що могло зрозуміти інтереси загалу, ідею «руської нації». Тому то сама чернь, що її вигодам він не раз потурав, цінила, вірила й корилася йому, а шляхта «служила правдою». Сучасніж «батьки народу» боялися своєї черні, не вмiли опанувати її, акi її оборонити, ані нею покірмувати. Вони були її рабами, замість стати провідниками.

Остільки легче віддалились вони черні, оскільки самі духом стояли до неї близько й побоювались інтелектуальної сили винародовленої, але культурної, панської верстви. Ця остання не знайшла для себе іншого виходу, як повторити свою історичну зраду й знов шукати спільників проти власного народу в Москві. Туди їхали її культурні традиції, свідомість матеріальних вигод, що терпіли від наступу безоглядного, демократичного й радикального українства, як рівнож короткозорість сектярство

провідників української революції. Наші прямолінійні демократи не здібні були піднятися до розуміння ваги освіченої верстви для молоді, відродженої України, як то свого часу зробив Хмельницький. Він зумів зєднати для національної справи спольщену, ба навіть покатоличену, шляхту й поставити її собі на службу. Для того він не мусів конче потура-ти її клясовим вигодам, — лише натхнути великою національною ідеєю. Юрій Немирич так і не дістав своїх маєтків на Україні, відобраних степо-вим козацтвом, — але тим не менше вірою й правдою служив Гетьманові та козацькій нації. Сучасніж провідники наші аж захлинались, повторюючи з утіхою, що між українцями нема й не повинно бути ні панів, ні бур-жуїв. Тому не дивно, що вони не спромоглися прихилити до українського руху вищі верстви й пхнули наше поміщицтво та Гетьмана Скоропадського в обійми Москви. Але, звичайно, відірваність від ґрунту, здеморалізова-ність, культурна відчуженість і вузькоглядність останніх були головною причиною їх поновленої зради.

Врешті сталося гірше, ніж в старовину. Колись московські царі купували чернь обіцянками, а шляхту «жалованими грамотами», щоби взяти в шори цілий нарід, покріпачити селянство, приборати до рук вибо-рені при участі нашого шляхетства землі й роздати їх зайшлим вельмо-жам. Ниніж московські наїзники порозгоняли або порозстрілювали панство, взяли на мотуз селянство, запровадили колективну панщину й змусили нашого хлібороба працювати на північну варварську «кому-нію», на світову революцію та на хунгузів.

Наші соціальні реформатори, які у великій мірі підготували цей вислід, правильно зрозуміли, що суспільно-економічна структура нації віджила, її скріпи струхнявіли, однак вони глибоко помилились щодо того, як має бути далі. Немов роздратовані бики на червону хустку, кину-лись вони на верству земельних власників, втягаючи туди й найдрібніших, та завзялись її знищити, не добачаючи, що з брудною водою впливають і живу дитину.

Підклад соціального ладу на дореволюційній Україні був гнилий. Соціальні норми й обмеження, що конечні й невідкличні у всякій орґа-нізованій громаді, тривають доти, доки ділають і творять ті групи, які в них найбільше зацікавлені. Скоро тільки ці групи-кляси й стани тру-хлявіють, слабнуть, влітрюються і тратять свої зміст, починаються заворушення, що кінчаються вибухом. У нас це сталося тому, що помі-щицька верства надто довго затримала пережитки фєвдалізму. Споль-щення й змосковлення вищих верств ще збільшило напруження між ними та масами, які не втратили національного характеру. Соціальний перестрій українського народу був неминучий.

Але глибоко помилились реформатори, повіривши в можливість і спасенність соціальної рівності. У самій цій засаді вже криється велика помилка. Всюди й скрізь, де є справжнє життя, — є, була та буде нерів-ність. Хиба без цієї нерівності можливе саме життя? У людському су-спільстві, оскільки воно відійшло від примітиву, — є, була й буде еліта, провід, вищі й нищі, — як є люде здібні й нездібні, працюючі й неро-би, мудрі й дурні, чинні й бездіяльні. Найкращим доказом того може власне послужити приклад України та стан річей, що наступив після ко-рінного «зрівнання».

Українські соціалісти та їх щасливі суперники, московські больше-

вики, цілий час робили ставку на незаможника й з ним та ще з кочовим пролетарем хотіли вирівнати суспільство, наївно вірючи, що тим під-німуть загальний рівень добробуту, щастя й людської гідности. Це дало ті наслідки, що незаможник, — найбільш затурканий, забитий, нездібний піднятися понад свою шкурну, нехайну, матеріальну потребу й збагнути вагу національної справи та власної держави, що найліпше могла б оборо-нити його від надмірного визиску, — віддав свій голос і свою волю москов-ським большевикам, які дозволили йому розтягти чуже добро й тим задо-волити свій грабіжницький інстинкт. У дальшій практиці большевики пересвідчилися, що ця суспільна верства не є надійною політично й видат-ною економічно. Недосвідчена в хліборобстві, здеморалізована злиднями, вона нездатна забезпечити національної господарки й скарбу. Тому то й бачимо нині, що комуністи мусять зраджувати «комнезами» й робити ставку на середняка назовні, а на ділі навіть на куркуля, дідичного власника, який з природи своєї й традиції ворожий рівності й комунізму.

Цей то куркуль, хлібороб, власник, був на Україні найбільше від-повідним елементом, щоби на ньому будувати долю нашого краю. Лише він, а не зпролетаризований незаможник, який не мав що тратити, міг запобігти розгромові нашої молоді держави, бо мав здоровий соціальний інстинкт і мав моральну силу, щоби опертися навалі азійської кочовни-чої стихії. Скорше від «свідомих» інтелігентів збагнув він вагу власної державности, незалежної від Москви. На жаль, із самого початку револю-ції над ним не лише не хотіли попрацювати наші патріоти, але відпхнули його від національно-державної справи й зробили підозрілим. Чи ж дивно, що революція вислизнулася нам з рук і провалилася для українців, від-давши край на поталу чужинцям.

Нині ми є свідками, як цей найбільш надійний елемент знову міц-нішає й, не вважаючи на скажений спротив комуністичних фанатиків, опановує не тільки соціально-економічне, але й політичне життя краю. Перебувши всі злидні, він не загинув, не підупав, не спроневірився, але, пристосувавшись до обставин, використовує їх і підпорядковує собі на-ціональну господарку. З певністю можна сказати, що власне він дасть основу національної еліти, яка неминуче мусить створитись в лоні української нації. Стан нашого промислу потребує ще багато часу, доки виробиться міщанство та робітництво, що буде в силі вести перед у національному житті, як то є в західних цивілізованих країнах. Але це нове українське міщанство й робітництво всеж твориться вже нині під комуністичним режимом в обставинах революції й соціального переустрою. Хліборобство України в порівнянні з іншими галузями народнього господарства є надто важливе вже зогляду на природні умовини. Тому то купецькі й промислові верстви ще довго гратимуть лише другорядну роль в соці-альному житті України. Тим не менше вони дадуть свою частку для націо-нальної еліти й позначаться в її характері. Таким чином еліта не буде чисто хліборобська й наша культура перестане бути селянською. Немалу роль відіграють в еліті також відлами старої шляхетської верстви. У цілому вона зійшла з кону й ніколи до старої ролі не повернеться. Однак, безперечно не як група, а як одиниці, старе наше панство здобуде командні позиції й то не шляхом контр-революції, що була б небезпечною для нового національного укладу на Україні, але шляхом вростання в нього. Цей елемент є вельми корисний для України своїми культурними традиціями,

своїм державним досвідом, своїми уділиченими звичками до організації її проведут.

Якою буде економічна база цієї нової еліти, що наш нарід вилонить і вже вилонює на наших очах, важко сказати. Спочатку, певно, тою базою буде хліборобство, Але згодом, коли вона втягне в себе елементи промислу й торгу? Так або інакше, — ця еліта мусить зродитись, бо большевицька спроба ще раз показала навч всьому світові, що культурний колектив, нація, не може існувати в умовах примітивного комунізму й урівнання. Як після підпаду фєвдальної аристократії прийшла до влади буржуазія, так на наших очах приходить до впливів і значіння робітництво й заповідат новий уклад соціальних сил у державі. Годі всеж передбачити, який вислід цього процесу буде на Заході та у нас на Україні. Ми не можемо сильно вилонитися з коругу всесвітної соціальної еволюції, але в силу місцевих природних і соціальних умов будемо мати децто відмінне. Власне це й змушує нас признати конечність появи провідної веретви та добачати її зародок у хліборобському стані, не вважаючи на другорядне значіння його в західних промислових країнах.

Наука української революції показує нам, як *небезпечно ототожнювати цілу націю з одною клясою чи станом* («Україна — селянська нація»). Бож соціально-господарська ділянка — це лише оден з проявів національної особи й то не синтетичний, як от духова або державна творчість, а вузько функціональний. Годі заступити цілість індивідуума його руками чи ногами. Не можна звести її національної особи до одного її соціально-господарського органу. Подібний стан може утворитись, коли державність вироджується й влада опиняється в руках одної соціальної веретви. Але це може статися внаслідок довгого історичного процесу й означає недалекий розклад державности. Така бо влада, одірвавшись від цілости нації, може бути лише сильно й жоретко деспотичною й веде просто до революції. Так було з французькою аристократією у 18. в., так сталося з поміщицько-бюрократичною владою в Росії. Тому починати з кінця, накидаючи «трудовому елементові» нашого політично-невиробленого громадянства ролю виразників цілої нації, як то робили наші «добродії народу» (Трудовий Конгрес), було безглуздом.

Українська революція й большевицький приклад вчать нас також, що в інтересах нормального суспільного розвою нашої нації ми *мусимо ставитись огляднице до стереотипних універсальних теорій і пильнице придивлятись до соціальної структури нашого народу*. У ньому бо криються зародки нового суспільного ладу й страшною небезпкою для нього є потурати відрухам несвідомих мас, або засліпленню в еґоїстичних інтересах маєтних веретв. Такі потурання — замість робити благо цим масам і веретвам — віддають їх на поталу чужим впливам й ослаблюють цілий організм. Роля черні в 17.—18. в. і незаможників в 20., зрада панства в часи Руїни, старої й поновленої гетьманщини та велика доля вини нашої демократії в тому — нехай будуть нам наукою.

2.

Національна цілість, як та крапля олію в воді, шукає властивої собі форми — заокругленої, самозамкнутої. У ній, як тій соняшній системі, кожна складова суспільна чи господарська частина має свій рух,

часом противний і ворожий иншим сусіднім частинам, але це не шкодить національній цілості наслідувати свою властиву політичну орбіту. Так підпорядковується державним інтересам, — збірній волі й долі народу, — розбіжність клясових змагань у нормальнім національнім організмі. Українська революція, крім соціальних виявлень, мала й свої політичні прямування, що нормально мусілиби домінувати. Але так не сталося, й ці прямування часто затемнювали, — викривлювали клясові потягнення. Всеж вони виразно означили волю, — несвідому, стихійну волю нації до політичного самоздійснення в своїй державі, — й знайшли свій вислів у твердому настирливому гаслі самостійности.

Політична сила, що тримала Україну в російськїм ярмі згнила й спорохнявіла неменше, ніж соціальна. У тому полягає друга причина революції. Московська влада на Україні з її дурним, тупим докучливим режимом остро давалася в знаки більш усього освіченим веретвам. Колись вона мала свій патос і свою провідну ідею. Післяж того, як Україна зевропеїзувала Московщину в 18. віці, ця остання переїнялася ідеєю великої світової імперії. До урядової імперіялістичної ідеї долучилось месіянство російського загалу, що проголосив Москву «Третім Римом». У жертву цій ідеї приносили все: добро подоланих народів, право й справедливість, власну азійську самобутність. Але вже в 19. віці імперська ідея стала вивітрюватись. Уряди й громадянство все повторювали гасло Росії, що обіймає сотню племен і мов, але старого патосу Петра чи Катерини вже не було, — головнож не стало волі чину, розгону, творчої снаги. Машина котилася в силу безвладности. Годі стали підводитись подолані народи, на трупах яких, здавалось, твердо осілась імперія. Відродження народів стало помалу, але певно, нищити Росію з середини. Захоплення московської інтелігенції демократизмом та ідеєю розкряпачення (бодай в теорії) ще більше зміцнювало відосередні змагання складових національних частин Росії. Ставало очевидним, що імперія — це велетень на глиняних ногах. Отже не дивно, що перше потрясення й стріли революції викликали *державні* змагання народів і розклад політичної російської системи на «країнах». Україна перша з усіх підвелася на рівні ноги, стала ліквідувати російське панування й взялася до творення власної політичної системи, — своєї національної держави.

Так колись підвелася вона в 17. віці, коли стара, фєвдально-магнатсько-олігархічна Польща пережила саму себе й докотилася до самого краю безодні. У той час по всій Європі ліквідовано фєвдальний устрій і нації переходили до абсолютистичної манархії. Польське панство зі своїм екстенсивним господарством на степах України, зі своєю сваволею, розпещеністю стало анахронізмом і незносним для українського народу. Старий Хмель струснув останки перестарілої політичної системи й доконав того процесу, що ним проходили Англія з Кромвелем, Франція з могутніми королями й Німеччина. Національна свідомість українського народу виявилася у формі боротьби за прадідівську віру. Ознакою цього національного руху тоді, як і в наші дні, бодай на початку, був його демократизм. Чернь і степове темне козацтво були головним контінгентом національних сил, що стали в обороні свого права. Треба було часу й геніяльности Великого Гетьмана, щоби перетворити цей контінгент у національних борців і державників. Він доконав цього за десять років, і то так, що треба було аж 150 літ руїни та чуженецького гнету для викорінення

й знищення в душі народній скарбу національного ідеалу. Взявши до рук сиру масу, Богдан вирізбив з неї національне обличчя й поклав основи держави європейського типу.

Такоюж масою, як до Хмельницького, стала наша нація внаслідок «пропащого часу» й такою ввійшла вона в революцію. Отже її природні можливості національно-державної творчості в 20. віці були коли не більші, то й не менші, як за Богдана. Ці можливості виявилися в національному самоосвідомленні й стихійному тяготінні до творення власної держави. Свідомість природнього багатства краю, наочність московських методів визиску, почуття своєї етнічної окремішності, намагання москалів затримати свою політичну зверхність — давали себе відчути в тій чи іншій мірі в усіх верствах українського народу й підказували їм простий висновок: відокремлення від Росії й повна державна незалежність. Стихійна тяга до самооформлення позначилася особливо на фронті. За короткий час повстали українські частини й, відновивши дисципліну, що її знищила революція, стали в обороні свого національного імені, свого краю, уособленого в Центральній Раді. Гасла національного єгоїзму й самозбереження перед заборчою, хоч «здемократизованою», Москвою, що з острахом підносила інтелігенція, здобували зрозуміння й прихильність серед «несвідомих мас». Здавалося, що умови національно-державної роботи на Україні склалися чудово: був добрий ґрунт, — треба було лише вміти на ньому будувати. Умови були кращі ніж за Богдана. Бо тоді козачина, шляхта й чернь ремствували не на Польщу, а на магнацтво, підіймали повстання проти «королеват», а не проти короля. Тобто хотіли лишитися при королі, а про свою власну державу не мали на початку навіть гадки. Цю гадку Гетьман пізніше зацепив загалові.

Але в той час як Україна 17. віку відразу мала твердий і національно певний провід перше в сообі Гетьмана, а далі цілого старшинства, — цього проводу, свідомого мети й твердого волею, на Україні наших днів не було. На чолі нації опинилася патріотично настроєна інтелігенція з її патріархом Грушевським. Ця то інтелігенція, що наробила стільки шкоди в соціяльній площі української революції, збанкрутувала також у політично-державній. Через свою природу людей здеклясованих, — лише «настроєних», а не кровно до чогось привязаних, — провідники нації не здобулися ні на рішучу поставу, ні на сильну волю. Не здобулися навіть на зрозуміння національної мети. М'ягка й боязка, наша інтелігенція злякалася тої місії, що випала на її долю. Замість обняти команду й повести, — вона шквельгала за юрбою. Чиж дивно, що вона не здобулася ні на авторитет, ні на послух? Їй забракло творчої снаги, вона не здоліла опанувати ні подіями, ні масою, ні означити свою волю, ні накинути її розгубленій, хоч і розентузіязмованій юрбі. Замість заниритись у вир життя й взятись до роботи, чинити й організувати, інтелігенція говорила, марила на соціяльні теми, «ліберальничала»... Тоді як розюшена стихія вимагала стримуючих організаційних форм, або відповідних силі розгону широких перспектив, інтелігенція приходила з демократичними химерами й знеохочувала своєю кволістю та вузькоглядністю жадібні героїчного чину маси. Не дурнож вона виховалася й вистоялася на етнографії, фільольогії, соціяльних студіях. Порох бібліотек і задуха гуртківщини

тяжили над нею немов змора й робили її непридатною для життєвого чину, для борні, для національно-державної творчості.

У той час, коли всім мусіло бути очевидним, що операція розєднання двох тіл, які зрослись протягом двох століть, не може відбутись без крові, без борні й спротиву більше зацікавленої сторони, — Центральна Рада й український уряд не хотіли навіть слухати про організацію війська. Вони гадали, що одного демократизму досить для подолання скрути. Самочинні полки посиляли на вірні статі, а осіб, що нагадували про konieczність організації армії, во імя «єдного революційного фронту» відсували від влади (Міхновський). Захоплені інтернаціоналізмом, провідники злочинно нехтували традицією й справами близькими народній душі, як от церква. Вони самі підсилювали розкладовий вплив «на чернь» національно-ворожих московських сил. Чиж наука історії для них нічого не важила, чиж вони її просто не знали? Замість протиставити ворожому замахові тверду національну волю, взяти відразу владу в свої руки й напрямити народній гнів проти напасника, вони деморалізували націю теревеннями про нашу готовість іти на уступки (Винниченко й переговори з Чічеріном), клялися в своїй добрій волі, хиталися, вагалися й тратили ґрунт під ногами.

Мало не всі важніші державні акти Центральної Ради зроблено під тиском подій або маси, якій урвався терпець. Треба було глуму й поличників «временного правительства», щоби зявився перший універсал та положив основу автономного устрою України. Третій вийшов, коли большевики фактично розбили «неділиму» Росію, проголосивши право самозначення. Уже не було з ким і федеруватися, а наші все торочили про федерацію (звернення до Дону, Кубані, Кавказу). Зрештою четвертий — чи не на домагання німців, які самі рвалися йти допомагати Українській Державі, що так поволі складалася. Здається, визнання чужинцями ріжних етапів нашої незалежності приходило раніше ніж акти про них. Нераз особи й партії, чужі українській національній ідеї (сіоністи), заохочували наших провідників до державної творчості й самостійности. Органічний автономізм, нездібність уявити себе поза рямцями чужої держави, національна незрілість, брак волі влади й кволість творчого інстинкту були прокляттям провідників.

Коли силою обставин вони були змушені братись до роботи, до організації, виказували свою повну нездатність. Безпорадність на місцях, в адміністрації, в економічному житті — свідчать про непокликаність нашої інтелігенції до державної роботи. Чи дивно, що при таких умовах її впливи на маси були ніякі? Маси без втручання провідників часом були розважливіші ніж з ними. Відомо, що ешалони війська, які прибували з фронту чи з Німеччини, нищились морально й матеріально від одної стичности з центром. Національний радикалізм і захоплення державною роботою на місцях ущухали через хитання й безпорадність центру. Маси й підрядне громадянство весь час української революції зіхтали за «твердою владою». Нераз і не в одній голові ставало питання про усунення інтелігентського уряду. Лише національна дисципліна, а також революційна етика, яка проголошувала, що поза демократизмом нема рятунку, не дозволили знищення його з руки власної нації. Це знищення сталося за допомогою німецьких сил.

Тому не дивно, що відновлення гетьманату, встановлення одноособо-

вої влади викликало надію й підсвідоме співчуття в тих, хто був не остаточно запаморочений революційним дурманом. Але таких було небагато. Тим більше, що серед освічених і свідомих українців мало хто так або інакше не належав до проводу. Та й сама особа Гетьмана, як виявилось, не давала великої запоруки на краще. Тим не менше засада одноособової влади замість ареопагу здеклясованих інтелігентів не перестала бути на часі. Вже на початку повстання Директорії Січові Стрільці носилися з думкою диктатури й пропонували Винниченкові обняти її. Зрешті, силою самих обставин провід опинився в руках Головного Отамана, а на чолі Західної України став Диктатор.

Та на жаль той розчин, що був основою нашої національно-державної роботи, не перетворився в міцну підставу української революції. Заперечення зверхності державного надклясовим й особистим, психологія «сам собі пан»-ства, брак почуття карності, нездібність підпорядкування другорядного основному, несвідомість конечності одного проводу — зробили те, що розгойдане нашими й чужими руками українське море не вийшло в береги. Серед розгару визвольної боротьби відновилося явище, так одмітне для цілої нашої історії й знов відживлене новітніми теоріями й демагогією, — отаманщина. У постатях Волохів і Махнів відживають Брюховецькі, Самойловичі, Кривоноси. Це є культивування тих окремих волей, з яких складається збірна воля нації, але які не сміють унеможливити здійснення цієї останньої. У нас отаманщина була не національно-державним чинником, але ознакою розгубленості, розпорошеності, дезорієнтованості національної волі. Ожила стара степова зайдиголовість, анархічна борня в «дикому полі» всіх проти всіх.

Роблячи підсумки політичної революції на Україні, доводиться признати наше банкруцтво й відкинути оправдання, що, мовляв, обставини були сильно несприятливі та нам бракувало свідомої інтелігенції, або що більшовики були за нас дужчими. *Обставини творили в значній мірі ми самі. Наша провідна верства хибувала не так кількісно, як якісно. Міць наших ворогів полягала в нашій несилі.* Большевизм не мав більше ґрунту на Україні, ніж націоналізм. У нас перед революцією не більше знали, що то є большевизм, як і що то є Україна. Але москалі зуміли запалити вірою в їх теорію тисячі й з них зробити провідників на місцях, ними обсадити належні посади. Більше того, — наші противники вміли не лише повести пропаганду й розкладати ворожі війська, але також організувати власні. І то так уміли, що, щойно вивівши з одного фронту, не боялись їх посилати на другий. Не так реальними вигодами купували вони прихильників, як тою вірою в себе, що її вони вщеплювали юрбі. Рішуче, порівняння нашої національної інтелігенції з большевицькою партією наочно доводить, що ми не мали ні ясної мети, ні характерів. Не кількість волей, але ступень напруження дав перевагу нашому ворогові. Ми програли, бо були кволі в нашій свідомості, бо не мали нормальної сили протиставити наш національний ідеал божевільному маренню комуністів. А тим часом наш ідеал — власна держава — є більш реальний, більш органічний, більш зрозумілий. Ходило лише о спосіб його вщеплення масам, о натхнення вірою в нього. Цього то ми й не доконали.

Український нарід, позбувшись чужої московської державності, як організм здоровий і сильний, інстинктивно шукав у нім самим за державно-творчим елементом, за органічно-близьким йому проводом, який

давби йому нову політичну організацію. Підчас революції, в своїм державно-організаційнім змаганні, він не раз робив ставку на свою інтелігенцію, що опинилась на чолі національного руху. Вперше — за Центральної Ради — проти пережитків старого російського режиму, далі — на Петлюру — проти червоних царів. Але всі надії завели. Безнастанне намацування ґрунту, вічне хитання, зміна орієнтацій, міністерські кризи, партійна гризня, запобігання ласки у ворога та юрби, — то все унеможливлювало організаційну роботу, знеохочувало нарід, нищило престиж проводу. Наморочившись з власними «батьками», що не були збитою, дружньою порвідною верствою, а тільки розгубленими осібниками, зграєю планет без власних орбіт, — наша маса, спроневерившись, дезорієнтувавшись, віддалася розюшеному матросові, який знав, що хотів, умів шалено хотіти, мав смак до влади й знав, як накинути свою волю.

Ідейність, яку годі заперечити піонерам большевицького руху, має завжди велику суспільну вагу й значіння. А особливо підчас революції, коли всі підвалини ладу захитано та події котяться стихійно. За браком права й закону, розгублені обивателі, як рівнож і творчі сміливі одиниці, шукають за «словом», що є початком всего, «ідеєю», яка мусть дати раду, показати вихід, зродити надію на майбутній лад. *Такою ідеєю в нас могла стати відповідно розроблена і предложена Українська Самостійна (хліборобська!) Держава, що пірваллаби за собою маси.* Але тому, що наша інтелігенція не спромоглася на таку власну ідею, мусила вона прийняти чужу. Гасла загального розподілу й безоглядної рівності в робітничо-селянській республіці, так влучно використані великим демагогом і знавцем людської душі, яким був Ленін, були й щиріші в устах їх голосителів і зрозуміліші для черні ніж наші марення про незнаний, химерний соціальний і демократичний лад. Та зрештою, якби він мав виглядати той лад, того добре не уявляли й самі наші пророки, не то що хліборобська, консервативна, звикла до гієрархії, українська маса. Чиж доводиться дивуватись, що темна ідейність нашої інтелігенції нікому не заімпонувала й мас до себе не прихилила. Ці останні зробилися жертвою большевиків, московських наїздників.

Щоби краще зрозуміти причину невдачі української революції, пригляньмося знов добі Хмельницького. Він також уступив в борню з автономістичними ідеями й з невеликою гореткою освіченого старшинства. Але він не чекав, аж чернь накинє йому державну ідею, лише сам створив власну концепцію Князівства Руського. Своєю ідеєю він запалив тисячі й прихилив до себе потрібну йому шляхецьку верству своєю широкоглядністю він заімпонував чужині, і великі держави стали самі набиватись йому в союзники. Одного проекту Чорноморсько-Балтійського Союзу для відділення Москви від Польщі досить, щоби зрозуміти широчінь планів Богдана. А наші автономісти, по вдачі своїй не могли вдержати ні прихильності Франції та Англії, що визнали Україну на початку революції, ні Німеччини та її союзників. Історія переговорів з Антантою в Одесі, або поведження з нашою армією в Польщі, це просто ганьба, причини якої лежать в нашій рабській психології.

Наколи Хмельницький і зумів уняти стихійний рух та надати йому державні форми, то це насамперед тому, що він сам був провідником з ласки Божої. Він не цілувався з рядовим козаком, але казав закувати в ланцюги свого канцлера Виговського, коли той неслухно перечив йому.

Він бо мав силу, що корила йому тисячі й не боявся тої сили уживати. До тогож він умів підобрати собі з усіх верств відповідний старшинський провід для черні й козацтва. Він поєднав у ньому стихійний розмах степового низу та європейську культуру шляхти. За короткий час він створив міцні суспільні скріпи, що збили нарід у націю. Вихована ним українська аристократія ще довгі роки по його смерті високо тримала національний прапор і жила його державною ідеєю. Йому не були страшні противенства католицької української шляхти з православною чернею. Він умів запрягти обох у національній і державній віз. *А наші провідники якразової державної концепції не створили, вивязатися з химерного противенства національної волі й соціального визволення не змогли, жадної провідної верстви з бувших міністрів, отаманів, комісарів не зіпнули й пішли в невість разом з подіями.*

Порівняння двох українських революцій вчить нас, як небезпечно вирізняти в житті нації моменти політичні й соціальні та класти цілу вагу на ці останні. Штучно збурені в останню революцію вони викривили її політичну траєкторію. Між нами не знайшлося такої політичної формації, або сильної особи, що пірвалаб за собою цілість соціальних відмінностей, підпорядкувавши їх одному всенациональному зусиллю до політично-державного самоозначення. Знесиливши одно одного, вони зробились об'єктом протягуючих зовнішніх соціально-політичних осередків і зруйнували цілу справу українського державного будівництва. Помилковим є підхід до державного будівництва, як до висліду чи завершення соціально-політичних змагань. Скорше навпаки: вирішення соціальних і політичних проблем є лише окремим моментом боротьби національних організмів за державне самоздійснення, за обсяг своєї влади. Нарід, юрба віддається тому, хто прийде й візьме її владою, запліднить її ідеєю чи чином, і то без огляду на реальні вигоди. Український нарід, як розорана нива, в часи революції чекав сильного, щоби він дав йому державне оформлення, кинув насіння влади й ладу. *Українські провідники не змогли дати ні влади, ні ладу.* Організацію, хоч як безглузду й чужу, показали йому московські більшовики, і він піддався їм. Така вже гіпноза влади. Державні змагання — це немов голос материнства. Вони дужчі за привабу насолоди й втіхи, дужчі за голос розуму й обставин. Більшовики задовольнили його бодай на час і тим здобули Україну. Миж її втратили, бо були безплідними, безсилим, без первня влади. *Але наша інтелігенція спромоглася всеж віджисвити легенду, міт Української Незалежної Національної Держави. У тому зміст української революції.* Така легенда більше важна, чинна й тревала ніж пирові перемоги московських більшовиків.

(Далі буде.)

Джіачінто Тревізонно.

Філософічно-політична оцінка фашизму.

Можна різно ставитися до сучасного режиму в Італії, але не можна заперечувати потреби критичного сивчення фашизму, що поруч з комунізмом є найбільшим суспільним явищем нашого століття.

Українські націоналісти, які щільно стежать за всіма проявами національного активізму в різних країнах світу, не сміють оминати руху італійських націоналістів з їх подивугідними великими здобутками.

У З. числі нашого органу п. Євген Онацький, що довгий час перебував в Італії та є наочним свідком усіх подій, коротко, але дуже влучно, зясував різницю між українським націоналізмом й італійським фашизмом (Див. «Листи з Італії. I.»).

Зараз ми даємо місце статті, яку написав для «Розбудови Нації» молодий італійський публіцист Джіачінто Тревізонно.

Редакція.

Фашизм, як національний рух.

Єретичним є твердити, ніби рух фашистів має за животворне джерело свого існування невилічима противенство між працею й капіталом, як це досі припускали, та виставляти фашизм, як оборонця капіталу.

Основи порядку етично-сентиментального, що більше ніж економічні виринають вибухово й несподівано з очищеної в неволі душі, виринають з неймовірною силою посвяти в серцях повних любови до батьківщини, новоохрещені безпекою й смертю, — ось це ті основи, на яких зродився фашизм.

З одного боку чарівний і застрашуючий образ життя, яке проходило через велич непізнаної батьківщини в нужді й утисках, огидлива зневага до тих, хто тримався нишком, і лінива байдужість уряду Нітті, а з другого — глибоке пізнання нових цінностей: все це вело неминуче до необсяжної сутички між ідеалізмом молоді та пригнічуючою дійсністю. Природня річ, що в Італії сильний спротив викликав більшу реакцію.

І так, ця нова партія, виступаючи на овиді ідеології без жадної іншої програми, як страшна воля до життя, і без жадної іншої мети, як великість батьківщини, почала з цієї волі й цієї мети перетворюватися в післанництво, в чудовий ґрунт для чину.

Фашизм, як післанництво. Принцип співпраці.

Фашизм дійсно є післанництво! У цьому треба раз переконатися, бо, хоч великі простори перейдено в тому напрямі, всеж далеко ще не всі повністю. Я не хочу повторювати сухого теологічного принципу щодо поступаючого піднесення суспільства; я хочу показати, що як римляне поширили в світі варварів ідеальне розуміння права, як християнство проголосило братерство й любов та як французька революція стала опорсю індивідуальної рівності й волі, так само фашизм може бути й є невтомним проповідником двох принципів, що конечно виступають підчас дальшого розвитку суспільства: принцип співпраці й принцип обовязку.

Не боротьба кляс, а співпраця станів; не сутичка інтересів і цілей, а спільність їх. Це є зрештою найвища мета майбутнього суспільства, що хоче себе все удосканалювати.

Це удосконалення не сміє залишатися звичайним бажанням, не сміє бути тільки поривом або бездіяльним думанням, але навпаки, воно повинно оживляти волю, повинно стати обов'язком. Дуже довго зловживали термінами подібними до «воля, братерство, рівність». Волі в абсолютному розумінні нема, особливо коли її, як дехто думає, брати в значінні «власної вигоди»; бо такі панове попадають в небезпеку заперечувати саме через дивне ототожнювання волі з власною вигодою — другу частину їх програми: рівність і братерство. Якщо існує воля, то існують разом з нею також інші засади; ряд моментів співіснування вимагає від одиниці цілковитої пошани також до рівності й братерства. Братерство й рівність є гарні, тільки як універсальні гасла, або в духовому житті, оскільки вони не здійснюються у взаємовідносинах між двома різними сторонами. Братерство й рівність вимагають показувати себе перш усього справжнім братом і цілком рівним супроти іншої сторони. Це правда.

Виходить, що всі ті, що самі собі прибрали милозвучні назви «соціалісти, комуністи, гуманітаристи» й т. д., через найвищу іронію цих назв у своїй діяльності приходять до заперечення самих себе, своєї власної теорії, бо, оскільки й треба щось розуміти під «загал, суспільство, людство» й т. д., то обов'язково мусимо розуміти, «органічну єдність одиниць, що мають на увазі одну й ту ж ціль, — стремлять до удосконалення».

Оскільки ж всі без різниці стремлять до одної й той же мети, то всі мусять також співпрацювати, щоб її здійснити. А тому мені показується логічним, що, наколи всі повинні співпрацювати, то всі мають сповняти оден і той же обов'язок. Велика хиба соціалістів впливає зі сталого розходження між думанням і чинністю.

Універсальність фашизму.

Отже, чи не добачаєте Ви, що, зогляду на ці принципи співпраці та дисципліни, фашизм тратить характер чогось частинного й підноситься до універсального? Фашизм — це післанництво, найбільше шляхотне післанництво, що повинно бути визнано далеко на чужині та що його зрештою треба розуміти відповідно до його глибокого змісту.

Нащо думати, ніби фашизм є реакцією проти пануючих принципів французької революції? Він є необхідним удосконаленням цих принципів. З другого боку, наколи реакція й приєдналася до руху фашистів, то вона тепер також, як видно з усього, звернена проти дурних пересад і шкідливих облуд французьких теорій.

Чи фашизм догма?

Пощо твердити, що фашизм має догматичний характер?

Я розумію під догмою таку, більше чи менше зручну форму думання, що дає змогу робити висновки, або скорше теоретично спекулювати, — уважайте добре: теоретично... Отже твердження, ніби фашизм, зогляду на своє повстання з трох, по своїй натурі ідеальних, понять — «батьківщина, співпраця, обов'язок», — носить догматичний характер, — є безглуздям. На ділі, три згадані поняття не являються звичайною сутоінтелектуальною спекуляцією, що не міститься в сфері дійсності, — вони перетворюються в засаду реальної чинності. А в такому разі ці поняття не є догмою, — вони творять основу, фундамент чину. Немає суперечно-

стей між ідеальним і реальним вияснюванням цих засад. Навпаки, такі вияснювання себе взаємно доповнюють: ідеальне, наскільки ті засади є метою кожного чину, — реальне, наскільки вони є засобом удосконалення й поступу.

Переведення принципів в життя. Синдикалізм.

Здійснення цих засад є першим завданням фашизму. Найближчий обсяг примінення їх є батьківщина (з цього виникає закид «партикуляризму» теорії фашизму), найдалший — світ.

Активність фашизму проявилася в найбільше живій сутичці з упадаючим адміністративним тілом, перш усього скасованні парламентаризму, а далі в зміцненні синдикалізму. Добре сказав той, хто твердив, що корпоративний устрій є «переходом старого принципу прав людини й громадянина до нового вищого, без порівняння соціально-справедливішого й більш етичного принципу: принципу обов'язку, — передусім обов'язку працювати й продукувати». Осє тому Італією правлять не балакуни й демагоги, а відповідальні особи.

Чи знайде робітник захист у корпоративній державі, як то знаходить роботодавець? Між корпораціями налагодяться гарні взаємовідносини; зловживання економічною силою буде усунене; такий стан легше приведе всі верстви народу до зрозуміння й підтримки стремління влади, до пізнання помилок і до знищення їх. Промисловість розквітатиме, бо корпорації будуть дбати про розвиток себе та інших; колиж піднесеться промисловість, то разом з нею зросте торгівля. Нам не бракуватиме сирівців, — ми зуміємо їх знайти; перш усього воля, а потім вже матерія. Ми нарід, який має волю до блиску, пожива знайдеться, а коли буде, ми спалимо навіть те, що не горить!

Середньовічні корпорації й корпорації фашистів. Синдикалізм в Італії.

Між середньовічними й фашистівськими корпораціями є велика різниця. Перші носять майже виключно економічний характер, другі крім дуже великого економічного значіння мають переважно політичний характер. Це стане більше зрозумілим, коли ми пригадаємо, що за часів Данте у Фльоренції не було корпорацій «лікарів і фахівців», «нотарів» та ин. І, хоч треба було належати до тої чи іншої, щоби мати право брати участь в уряді, — ті, хто тримав провід міста в своїх руках, по черзі були партії «білих» і «чорних».

Тодішні корпорації не старалися знищити боротьби партій, в той час як сучасні виключно до цього стремлять. Оскільки й сміє бути якась партія, то тільки партія піднесення батьківщини, для досягнення чого повинні співпрацювати всі без різниці від хвилі, як корпоративний уряд перебере всі права, всі цінності організованої нації в усіх ділянках складного життя. Це є вимріяною метою фашизму!

Це не мала річ! Такий синдикалістичний рух знайшов своїх прихильників в Італії в перших роках 20. століття в особах мого батька Нікола Тревізонно (Див. Проф. Нікола Тревізонно: «Соціалізм і синдикалізм», Бернард Люкс — Рим 1912), Артура Лябріоля, Енріко Леоне та ин. Однак для них синдикалізм був ніким иншим як економічною доктриною; він не був засобом правління. На початках руху вони ще не цілком уявляли собі процес здійснення синдикатів у майбутньому; інтуїція підказувала

ім, що синдикати моглиби створити основу, на якій розвинеться «нормальне суспільство», суспільство, де продуценти й споживачі себе взаємно доповнювалиб.

Кінцева мета синдикалізму.

Алеж тепер, сягаючи далі ми бачимо, що, після закінчення корпоративного переустрою сенату, останнім завданням синдикалізму буде знесення парламенту. На це звернули увагу найкращі італійські журналісти, що прийшли до слідуєчих висновків: оскільки сенат є завершенням і доповненням камери депутатів й оскільки він у головному стане корпоративним, а рівночасно відповідним і викінченим, то він вже на другий день не зможе бути доповненням старого парламенту, що ніколи не був відповідним і викінченим. Разом з тим стає необхідним цілком перейти до корпоративного устрою держави.

Чинність фашизму.

Майже всі кроки Дісе від того часу, як він стоїть у влади, зроблені відповідно до вимог і потреб нації. З другого боку, всі започаткування спираються на ту ідеалістичну засаду, що її вщеплено рухові фашистів.

Поновно зважено нашу національну здібність; чужину зазнаїомлено з дражливим питанням нашого розросту; здобуто довірря до наших сил внутрі й закордоном; родині привернено її чистоту, зміцнено необхідну повагу до неї, законом визнано святість подружжя й забезпечено щастя життя численим дітям. Діло фашизму не є легке; всеж мені здається доцільним запитати, чи, коли всі ці справи будуть поширені, доведені до найвищого ступня й обернені на велику користь народнього розвитку, чи тільки це буде найвищою метою? Цього булоби надто мало.

Матеріальна й етична зрілість Італії роблять її гідною більше високого ідеалу.

Коррадіні дуже яскраво представив умови праці італійських робітників на чужині. Булоби добре, колиби робітник залишався на батьківщині й там працював. Дехто зауважує, що нас заобогато в Італії; однак йому можна відповісти, що це неправда, бо, хоч багато є нездібних і некорисних, досі нікого не видалено.

Крім того слід додати, що, коли наш край переповниться й внутрішній тиск загрожуватиме вилівом з берегів, то ті, хто тепер не хоче розуміти наших потреб, з страхом поглянуть на небезпеку й спішно поширять річище, аби стримати повінь...

Вода само собою збільшить простори. Особливо зогляду на те, що в останній війні Італія виказала найкращі властивості й добрі мілітарні здібности; міжтим наше географічне положення надається до підготовки нашого народу для різних родів війни.

Кольонії.

Ми є переважно морським народом, а тому наші стремління направлені за море.

Потребу кольоній зрозуміли в перших роках існування італійської держави; однак цю потребу розглядали не так з боку економічного, як з боку політичного. Заходи до заснування кольоній на Середземному й Червоному Морі робили зогляду на те, що Італія в складі Потрійного

Союзу намагалася піддержувати протианглійську політику Австрії й Пруссії. З таких самих мотивів дбали про здобуття переваги в Середземному й Червоному Морі, бо це й найкоротший шлях, що веде англійців до безмежних скарбів Індії.

Тепер, навпаки, потребу кольоній розглядають більше під кутом економічних інтересів. Ми потребуємо, як це стало повторюється, ринків збуту для виробів нашої високорозвиненої текстильної промисловости; ми потребуємо плідючої землі, що давалаб хліб; ми потребуємо сирівців для повного унезалежнення нашої промисловости, що добре розвинулася завдяки нашим робітникам; ми потребуємо в той чи інший спосіб використати наші інтелігентні сили.

Інші народи твердять, що ці наші прагнення поважно загрожують мирові, але (в цьому нема сумніву) те, що сьогодні лишається спокійним, конче повинно вибухнути в майбутньому.

Я пригадую влучний вираз проф. Феррі, який мав казати, що зародок в яйці, після того як він стане курятком, не може більше залишатися в шкарлупі. Пощо заперечувати цей «необхідний» розлам шкарлупи яйця, коли це можна порівняти з непорушними законами історії? Ми не є тими, що хотять війни. Є народи, що моглиби тому запобігти, якщо вони підтрималиби наш розвиток. Про війну, як «розгул» рас, як необхідний вислід зросту людських енергій, у короткому часі зявиться цікава книга Белізаріо Рандоне, більше відомого під псевдонімом «Люпо делле Мура», — прекрасна своєю викінченою формою й справжньою геніяльністю думок.

Фашизм і революція.

Стремління, що їх зрозумів фашизм, є стремліннями нашого народу. Ось необхідним є розглядати рух фашистів стало, як справжню революцію. Здорова революція здорового народу, якому вдалося себе знайти після довгого безперервного засліплення, є пристрасним захопленням молодістю й силою, — незрівняною волею до панування.

Дехто твердить, що фашизм не є революцією, бо, на їх думку перед ним не було довгої й глибокої підготовки народнього духа. Але я думаю, що революцію, як таку, треба оцінювати на основі її вислідів, а не т. з. «приготовань». Бо ці останні є инколи так невиразної, важкої до пізнання натури, що одні в них добачають щось феноменальне, а другі щось протилежне. Вислідж є конкретними, очевидними проявами, що піддаються нашим дослідженням і нашому осудові. З другого боку треба додати, що теорії фашизму настільки життєві, що для зрозуміння їх нарід не потребує жадної довгої духової підготовки.

Отже це не «державний переворот», бо під таким слід розуміти несподівану заміну уряду, — не всіх попередніх відносин й ще менше загальну перемену всіх ідеалів, — а справжня властива революція, що міняє цілком політично-економічний напрям.

Право революції. Думка й чин.

Як це нарід, що спочатку був цілком бездіяльним, зненацька пробудився, — підсилив немов подих молодости старечі кости?

Це не сталося всилу чуда: це сталося всилу швидкого оновлення завдяки перевазі більш ясних ідей. Можна сміло ствердити без жадної

пересади, що фашизм є рухом молоді не тільки тому, що він зродився серед молодих й є протиставленням нових теорій, а й тому, що він є протилежністю одвертості й міцності до безсилового лицемірства спритних урядів.

Історія вчить, що політику не можна вести зручним перескакуванням справа на ліво, а ще менше невиразними й нездійсними обіцянками. Нарід тратить довіря до такого уряду, бо відчуває, що з ним обходяться немов з лялькою, яку порушають дротами: тому він має повне неоспориме право обурюватися, навіть хочби було чимало задоволених цим ляльковим театром. Нарід має повне неоспориме право обурюватися, коли він відчує, яке розчарування приносить йому практичне переведення в життя теоретичних засад, коли він побачить, що його ведуть неправильним шляхом облуднених переконань і влих еґоїстів.

А тоді внутрі нації приходить до потрібного розділу: ті, що задовольняються дальшим плеканням облуди; ті що шукають того нового, де нема розходження між думкою й чином, а повна гармонія між ними, і ті, що лишаются глядачами, щоби в підходячу хвилину пролізти в ряди переможців.

Фашизм є сполученням думання й ділання, переборенням примітивного розходження між ними.

Імперіалізм.

Однак така ідеалістична революція, як фашистівська, не може бути стримана у вузьких межах одної батьківщини; тільки тому вона стримує себе, що хоче здійснити на батьківщині свої засади, перше ніж поширити їх назовні.

Коли ми приглядаємося до поширення всіх тих ідей, що вже переведено в життя, то ми помічаємо скорше захоплення ними, ніж звичайне прийняття їх. Так само римляне в старі часи виставили принцип права, що його не відразу прийняли переможені. Це саме повторюється, я гадаю, з принципами фашизму. Їх не прийнято а ригорі інтуїтивно, як це було з християнством, що має виключно духовий характер. Також і засади французької революції потребували засобу до поширення держави Наполеона, — саме тому, що вони в головному не були цілком подібні до засад християнства, а мали характер більше посередній між духовим і практичним. Імперіалістичний дух фашизму сильно помітний тому, що рух фашистів має розповсюдити нові ідеали, що він шукає, треба припустити, кращих засобів поширення, а це неминуче приводить до імперіалістичної політики.

Тут булиби добре зробити поділ різних родів імперіалізму. Є імперіалізм, що зміряє виключно до панування (колишня Македонія); є економічний імперіалізм, що за свою мету має економічну перевагу одної нації над усіма іншими, а саме двоякого роду: економічну перевагу забезпечується після створення відповідного стану шляхом боротьби (англійці в Індії), або здобуту перевагу піддержується зброєю, як це пробувала робити Німеччина; у другому випадкові збройне панування носить оборонний характер. Я відріжняю ще один рід імперіалізму, який я хотівби назвати «ідеалістичним», наскільки він власне стремить до поширення етичних і духових принципів. Етичні, — несвідомо майже заховані в жадобі до панування, — це головні засади Римської Імперії

та держави Наполеона; духові — свідомо злучені з бажанням завойовань, — це засади Магомета й Ватикану.

Демократи завжди дивилися на імперіалістичну політику, як на вислід перецінення національних здібностей, і не помічали, що власне ці здібности є тільки попередником національної феноменальности, а не самим феноменом.

Необхідно ствердити, що фашизм не є імперіалістичним, а є імперіалістом, чи краще, — не є імперіалістичним у своїому діланні, а в потужності; він має імперіалістичну мету, але реальної імперії не створив.

Зогляду на це, італійський імперіалістичний рух виказує таке перехрещення різних моментів, що на перший погляд важко його віднести до одної з наведених категорій.

Його можна розглядати, як імперіалізм, що зміряє до панування, бо до цього веде надмірна здібність народу до розмноження; його можна розглядати, як економічний імперіалізм, оскільки під економічною перевагою розуміти скорше поширення робітників ніж виробів, але тоді це бувби більше імперіалізм першого роду ніж другого.

Однак, я думаю, що найкраще порівнювати його з тим імперіалізмом, який я назвав «ідеалістичним». Більше того, я сказав, що під фашизмом треба розуміти післанництво; цей характер фашизму переступає межі всякого життєвого поняття. — Життя — боротьба, — це стверджує фашизм; життя — порядок і дисципліна, — фашизм це показує!

Щоб жити й творити, необхідно співпрацювати, еднатися й оден одному допомогати в духовому піднесенні над нуждою та дрібничковістю. Ми не маємо иншого обовязку.

М. Сціборський.

Відгук.

У 7. числі «Трибуна» поміщено статтю М. Славінського «На теми дня», що присвячена «Розбудові Нації».

Здавалосьби, факт не такий вже важливий й виїмковий, аби на ньому зупиняти особливу увагу. Змістом своєю стаття не уявляє чогось цікавого. Звичайна критика, з якою вже доводилося Проводові зустрічатися також в інших органах. Шабльонові тези, навіть шабльонові вислови. Це вповні зрозуміло. У наш час, коли є націоналісти, соціалісти, монархісти, демократи, — соборники, москвофіли, польонофіли, — критичне відношення одного напрямку чи групи до інших є неминучим. Згадана стаття, однак, не дає жадних нових тез, які змушувалиб Провід до відповідних протитез.

Критику ту можна булоб полишити без уваги, але є кілька причин, чому треба поставитися до неї більш уважно. Одною з них є те, що стаття з'явилася саме на сторінках офіціозу УНР. Друга — та, що автор її є оден з головних діячів групи УНР. Отже змістом цієї статті досить виразно позначилося відношення до націоналістичного організованого руху з боку сучасних «баронів» нашої еміграційної політики, представників «центру» УНР.

У цьому власне полягає вартість статті М. Славінського.

До цього часу, без огляду на те, що націоналістичний рух у своїх організованих формах став активним чинником нашого політичного життя від двох-трох років, «центр» ще не уділив йому належної *легальної* уваги, проходячи мимо нього немов мовчки.

Таке становище належить пояснити не відсутністю зацікавлення націоналістичним рухом, а глибшими причинами сутевого порядку. У дійсности розвиток цього руху не міг пройти безперечно мимо уваги «уряду», викликаючи в нього навіть стремління брати цей рух у бажані йому форми, надати рухові певний політичний харак-

дитина «має право» на середньошкільне виховання — наука в тих школах безплатна. — навпаки як в університетах, що є свого рода роскошею й за яку треба платити досить багато.

Очевидно, що така маса інтелігенції мусить мати вплив на цілу будову нації. Перш за все нема тут класи «інтелігенції», — так типової зокрема для Сходу Європи, — ані гурми бюрократії, яка підчас зменшення кількості урядовців загрожує державі переворотом.

Оскільки європейська інтелігенція жила й живе в державі та не мусить думати за себе, остільки американський інтелігент мусить сам думати про себе. Ось це й надає американській нації на перший погляд матеріалістичну закраску. Тільки «на перший погляд», бо коли візьмемо на увагу тисячі ріжних установ, що вдержуються з добровільних пожертв громадянства (такі інституції не удержалисьби в Європі без державної підмоги ані тиждень), тоді перед нами вирине инший образ.

Американська школа виховує самостійних людей, і вся відповідальність за добробут населення спадає не на державу, а на поодиноких її членів. На цій засаді індивідуальної підприємчivosti й особистої відповідальности полягає вся державна будова Америки.

Обговорюючи американське життя, один письменник каже: «У старому світі (Європі) працю вважють радше карою, дармовання — благодатю. Всі її (Європи) економічні «утопії» були пересякнуті дармованням. Тільки у волі від праці чоловік знаходив культуру й самовиявлення. Акт продукції шляхом фізичної праці вважали вульгарним, низьким. Наказувати й витрачувати — було гарне й високо шляхотне. Для американця все те — навпаки. Він не знає, що робити з дармованням, — і звичайно воно його вбиває.»

Саме американська школа має підготовляти горожан до цієї праці, до успішного змагання з реальним життям.

Засада, що кожна одиниця має дбати за себе, витворила дальші поняття у справі відношення горожан до держави. Не заявляючи прав до держави, вони жадають, щоби держава не вмішувалася в ці підприємства, що їх може виконувати одиниця та заробляти на своє життя. З другого боку виробилося поняття, що ніхто зі співгромадян не сміє перешкадати другому, вести підприємство, коли воно законне. На цій основі вела держава боротьбу проти «трестів», що нищили менших підприємців й унеможливляли законну конкуренцію. Показалося теж, що деякі підприємства розвиваються краще під приватним управлінням ніж під державним. Це між иншим відноситься до залізниць, телеграфів, телефонів, які в Злучених Державах знаходяться в приватних руках. Хто раз їхав приватною американською залізницею, чи послуговувався приватним телефоном, той визнає слушність цього твердження. Одно кидається в очі в Америці, — чи то на залізниці, чи в трамваю, — це брак тої тьми контрольорів, які пригадують кондукторові або урядовцеві, що він злодій, що за ним стежать. Навпаки, — кондукторові кажуть, що йому вірять, що він оден з урядовців, а від прибутків підприємства залежить також його платня чи додаток. Яка метода краща й більше людяна, не важко вгадати.

На цьому досіррю до одиниці збудована великанська система модерних, поступових підприємств, про які Європі ще її не снилося. Воно виглядає дивно, коли я тверджу, що в Америці на 80%—90% менше злодіїв ніж в Європі. Це стане очевидним, коли візьмемо на увагу фонди, якими

обертає Америка. Не буду наводити тих сум, що їх кожного дня вкладає американське суспільство до приватних підприємств, але наведу статистику банків (1. 7. 1927), які є теж цілком приватні підприємства.

кількість банків	капітал	вклади
28.185	3,484,366.000	55,122,552.000

Сюди не ввійшли тисячі ріжного рода будівельно-позичкових товариств, яких фонди досягають теж кільканайцяти мільярдів.

Недавно робив радянський уряд пропаганду за вкладками до державного банку. Майже без успіху. У Філядельфії чотири радничі банки приєднали протягом 11 місяців 34.000 нових вкладчиків. Це наслідки державної філософії, що притягає до виконання життєвих завдань міліонову енергію своїх співгромадян. Кожен громадянин цієї держави свідомий відповідальности за свої поступки, за життя своєї рідні. Тому то американець не жениться, коли не може дати своїй рідні утримання, як цього вимагають американські звичаї, не плодить сили дітей, щоби потім усі ходили з торбами, — бо знає, що американська громадська опінія не визнає його героєм за саму кількість дітей, коли він не подбає за їх прохарчовання й виховання.

На це спирається думка про обмеження еміграції. Коли подивимося на цю справу з становища державних інтересів Америки, то мусимо визнати, що американський уряд у першу чергу має дбати про доброту своєї громади. Міжнародня любов і братерство — гарна річ, — однак вони мають свої межі.

Англосаксонська раса була тим щаслива, що її провідні мужі вміли завсігди знайти ту межу, до якої — з користю для себе — могли проповідувати міжнародне братерство, а рівночасно жити повним національним життям і творити в ньому цінности для поступу всього людства.

*

У час нашої визвольної боротьби ідея суверенної держави була ясно скристалізованою тільки в молодого покоління. Старше громадянство не могло скинути з себе тавра, яке лишила на ньому ворожа школа окупантів. Наші «старі» не встояли на позиціях, — вони кидалися з кута в кут, з орієнтації в орієнтацію, а своєю «поступовістю», перескакуванням з партії в партію, творенням «програмів» і нових «партійок» побили світовий рекорд.

Не можна одначе сказати, щоби це було вислідом безхарактерности одиниць. Глибша причина лежить у шкільному вихованні, яке не давало їй тепер не дає національно-повного, конструктивного світогляду, але вироблює індивідуумів з накопиченою масою знання, енергії, непридатної до позитивної праці.

Инакше в Америці. Величезна маса молоді набирає в школі практичного й громадського знання згідно з певною системою, і після цього головні поняття є для неї аксіомами.

Це в першу чергу дотикає до поняття суверенности нації. Основою державної філософії Злучених Держав є декларация незалежности колоній (Declaration of Independence. 1776), в якій сказано, що сувереном держави є нарід, який творить цю державу своєю волею. Декларация

не покликається на династичні чи історичні права, а лише на волю народу, який хоче й творить нову державу. Уряд цієї держави, встановлений волею суверенного народу, є найвищим органом держави — внутрі й назовні, — і цієї зовнішньої суверенності англосаксонська раса боронить дуже завзято.

Відсутність Америки в Лізі Націй, справа міжнародного суду — отсе справи, які вирішують в Америці з точки погляду суверенності нації. Так само в Англії. Коли в Лізі Націй обговорювано співучасть англійської фльоти проти агресивних держав, то оден з читачів журналу «The Spectator» запитував прихильників цього проєкту: кого вони уважають сувереном британської нації? хто, крім британського парламенту, сміє розпоряджатися податками горожан або фльотою?

Відомо теж, що англійський «Act of Supremacy» знищив церкву й вповні підпорядкував її державі. Колиж недавно ведено переговори в цілі зєднання англійської церкви, то оден єпископ запитав просто: як погодимо стару англійську засаду що «ні оден чужий володар не мав судової влади в краю англійців» («no foreign potentate hath any jurisdiction in this realen of England») — з засадою папської юрисдикції над єпископами?

Дуже цікава подія лучилася недавно в Злучених Державах, де як відомо всі дотеперішні президенти були протестантами. Великі вигляди на будучого президента має тепер губернатор Нью-Йорку (держави) Сміс, що є католиком. Зза цього запитували його в пресі, як він, коли стане на чолі Злучених Держав, зможе визнавати папу, — цеж булоб всупереч американським законам? — На це Сміс відповів, що папа є папою в Римі, а в Злучених Державах найвищим є свої закони й вони зобов'язують всіх горожан без виїмку. При иншій нагоді, коли адвокати боронили засуджених на смерть доказом, що св. Тома з Аквіну був проти карі смерті, тойже Сміс, дуже щирий католик, сказав їм: «Це правда, панове, але Тома з Аквіну належить вже до правників старої дати, і крім того закони Нью-Йорку встановлюють инакше, — нас тільки це зобов'язує».

Ці справи є актуальними також у нас, але їх вирішують цілком инакше.

Наше поняття суверенності — дуже невизначене, а ще більше затемнює його наша національна преса. Недивно, що нарід не знає, до чого стремить і часто сходить на манівці.

Тільки тоді, коли вся наша преса ясно скаже, як вона розуміє суверенність, коли ця преса зрозуміє, що поняття суверенності — це не поняття «перед» чи «після» — воєнні, але — життя нації, тоді тільки нація набере нових життєвих сил, тоді зникнуть сотки тисяч щоденних непорозумінь і затрачування енергії, тоді тільки кожному членові нації стане ясним і зрозумілим клич — «Суверенна Українська Держава» — й це здійсниться.

Беручи загально, зазначу: коли в нас відсотково буде така кількість середньошкільної молоді, як у Злучених Державах, то в нас теж запанує погляд, що *кожна дитина має право на середньошкільну освіту й науку ремесла*; коли вся наша інтелігенція й свідоме громадянство зрозуміє, що всяка праця, навіть фізична, яка веде до незалежного життя, є краща й більш почесна ніж вигідні «посади» з утратою людської гідності й характеру; коли всі наші виховні й культурні інституції зрозуміють, що

крім мистців і письменників у першу чергу заслуговують на підтримку організатори господарського життя нації, а тим самим її незалежності; коли наша преса й провідні кола нації ясно й недвозначно поставлять таке поняття суверенності, яке відповідає величі й гідності більше ніж сорокміліонової нації, тоді ми зробимо значний крок до американізації нашого життя в напрямку державності.

I. Стобар.

„Impondérable“.

Раціоналізм, як метода пізнання, — матеріалізм, як світогляд, принесли немало лиха новітній цивілізації й сильно опустошили душу сучасного європейця. Але, — «все минає». Та хвиля, що винесла їх на рівень філософії 19. віку, мусіла заломитися. Нині більше чути похоронний дзвін по цих, ще так недавно вихвалюваних системах, ніж дитирамби та запевнення щодо їх правдивості. Тим не менше, ще довго будуть тяжіти над нашою свідомістю їх впливи, встановлені ними вірування, викликана ними неувага до вказівок життя та різних виявів нашого духа. Вони бо надто узалежнили нас від зміслів і матерії та зробили скепсу найвищою мудрістю, а аналізу предметом науки. Таке звуження сфери людського життя й чинності не проходить без шкоди. Її помітно як у нашому оточенні, так і в нас самих. Нині хочемо розглянути наслідки роботи філософії минулого століття на неумних вартостях.

Неумними вартостями зовемо ми ті явища духові, соціальні, політичні, які є невідкличними чинниками життя, але які не піддаються ні вимірові, ні аналізу, ні точному означенню. Самі спроби уняти їх у формули чи розложити на складники здебільшого кінчаються нічим, або нищать самі вартості, бо вони за своєю природою не даються пізнавати та аналізувати. Тим не менше їх існування є наявним, а їх ділання виказується всюди так само, як існування і ділання електрики чи краси. Природа цих останніх нам майже невідома, але ми стверджуємо щодня прояви першої в царині фізики, а другої в царині моралі.

Одною з неумних вартостей для людини є його щастя, — його добробут. У чому полягає наш добробут? — Годі сказати. Розум каже, що добробут мавби полягати як в найповнішому задоволенні наших потреб, — матеріальних і моральних. До того малиби бути спрямовані всі наші змагання, — наші еґоїстичні тенденції мусілиб вказати найпевніший шлях до щастя. Тим часом досвід показує, що так не є. Повсякчасне думання та піклування про наше здоров'я може зруйнувати щастя. Людина, яка має все, що їй забагнеться, легко розбещується, псується морально. І чи не є більш щасливим той, хто має труднощі, але й силу їх переборювати, хто радо поступається своїми вигодами або зовсім не дбає про них?

Так само добробут якоїсь суспільної верстви. На думку теоретиків класової боротьби, добробут класи полягає в її матеріальному забезпеченні, — у всяких життєвих вигодах. Що найменше так вчить соціалізм, що у формі марксизму проповідує економічний гедонізм і боротьбу клас, як зміст суспільного процесу. Тимчасом помічаємо, що зведення цілого завдання робітничої класи до економіки зле відбивається на самій класі. Так марксизм, воюючи проти утопізму в соціалізмі, позбавив його в знач-

ній мірі моральних основ, а заразом і притягуючої сили. Робітничий у наслідок проповіді матеріалізму психологічно наблизився до меркантильного мішанина. Тим розпочався швидкий процес «обуржуазнення» робітничих мас, які приймають найгірші хиби їх «противника». Ми гадаємо, що не боротьба класів чи диктатура якоїсь з них, але узгодження їх всіх з волею і добробутом органічного цілого (нація, держава) є правдивішим розумінням добра суспільної верстви.

Добробут нації... Матеріалісти розуміють його, як суму добробутів одиниць, з яких складається нація. Між тим так не є. — Нація є збірною моральною особою. Тут психологічні прикмети одиниць міняються від помноження (а не арифметичного зложення, як часто думають). Зложення одиниць ще не дає суцільної нації, як органічної цілості, лише механічну зліпку. І для життя нації моменти психологічні не менше вартісні, ніж чинники економічні. Часто періоди матеріального добробуту громадян є періодами занепаду й навпаки. Доба пониження Німеччини Наполеоном дала світові Ваймар і Гете. Тимчасом теперішня Швейцарія, яка віддавна не знає національних криз і більших злиднів, ніж зменшення кількості туристів, перестала давати світові культурні цінності та вивітрюється як нація.

Великою моральною вартістю, вельми чинною в житті, буває, і й буде здібність людини до саможертви. Дуже часто власне цією ціною купується основний добробут особи. Треба бути здібним піднятися понад другорядне й скороминуче для здобуття головного, істотного, вічного. Тут ніякий розрахунок нічого нам не зарадить. — Лише змісл неумних вартостей, на чому побудувала ціла мораль християнства, що вчить відданості та саможертви, буде найкращим нашим дорадником.

Видно, нам є властивим нестримне змагання до вдосконалення, до ідеалу. Героїчність і самопожертва є наслідком внутрішньої потреби саможертви, здібності зворушуватися образом чи самим відблеском ідеалу. Ідеалестичні емоції завжди були могутніми чинниками в історії людства. Від найдавніших часів — через добу Мойсея, Христа, Магомета, аж до сучасних революцій з їх гаслами — людство кирмувалося змаганням до невловимого. Навіть матеріалісти наших часів не втерпалися від цього і захопились образом соціалістичного раю на землі. Людина, дотикаючись до ідеалу, а особливо несучи жертву ради нього, чується, ніби духово очищеною, піднесеною, і то часто не вважаючи на матеріальне упослідження.

Героїчність і саможертва є виявом нашої тяги поза рямки існуючого, — нашої туги за ідеалом. Це великі неумні вартості людського життя. Лише завдяки їм людина в стані опертися підупадові, вічному процесові розкладу. Не всі родилися героями чи святими, але з того не виходить, що міщанська психологія може безкарно висмівати прикмети нашого духа, чужі та мало зрозумілі для «тверезих умів». Наслідком того, коли беруться кпити з «утопії», буває деморалізація і занепад зухвальців. Для нашого духового здоров'я і в інтересах реального життя мусимо плекати в собі ідеалістичні емоції.

Міщанський меркантильний світогляд понижує також поняття честі й гідності. Ці останні були й zostалися важливими чинниками як особистого, так і суспільного життя. Англійське виховання не перестало плекати їх у душах дітей і виробляти тип джентельмена. Самопошана англійця

каже йому писати *Я* з великої букви. Кожний з нас знає, що британці не виходять на тому зле в їхньому внутрішньому житті, а відношення до них чужинців дещо инче, ніж до осіб, що самі себе зневажають і мішають з болотом.

Чи не в цій піднесеній свідомості власної вартості полягає тайна другої неумної вартості, — престижу? Загалом буручи, престиж може спиратись на різні матеріальні та моральні чинники: фізичну силу, соціальне положення, культурну чи інтелектуальну вищість, — але корінь його лежить в людській психології, — в свідомості своєї зверхності. Досить вказати на престиж Наполеона, що двигав масами без огляду на об'єктивні обставини. Престиж білої раси тримає в покорі мільйони кольорових. Престиж, — це ніби моральний капітал, — це найсильніша зброя.

Не можна погодити життєві суперечності розумованням, аналізою й логікою. Богато є положень, з яких годі точно наперед означити певний вихід. Бути твердим, послідовним і вірним собі, — дуже цінно. Алеж часом цим шляхом можна дійти до абсурду, а то й до загибуні. Гостро відчувати власну особу і плисти проти води, наражаючись на глум і погрози, — похвальня річ. Але треба брати на увагу також обставини суспільного життя. Всі такі й подібні суперечності можуть бути розв'язані лише в творчому чині відповідно до вказівок чуття міри й зміслу дійсності, що є чимсь иншим, ніж тверезий розум і логіка. Саме здібність до синтезу в чині — є, на нашу думку, одною з неумних вартостей духа.

Безсила розуму в сфері неумних вартостей життєвих явищ пояснюється психологічною основою світобудови. Ось цього то й негоден збагнути матеріалістичний світогляд. Розум змодельовано відповідно до матеріальних форм і його головною функцією є «винайдення» на основі попереднього досвіду. Життяж є повсякчасною творчістю зі самого себе. Негодний збагнути й пояснити певних явищ життя, але засліплений своїми успіхами в царині техніки й позитивної науки, розум не вагається часом проголосити «забобонами» й віднести на рахунок уяви те, що не дається пізнати. Тому то марксисти й прогавили психологічний момент у суспільному житті, або його не доцінили. Тому то й міщанська психологія, звикла до дрібних вирахунків, безсила в справах вищого порядку, що лежать поза межами взаємовідношення матеріальних сил.

Полк. Євген Коновалець.

Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.

(Продовження).

«Реакційність Січових Стрільців».

Поняття революційності й контрреволюційності набрали з ходом революції дуже умовного характеру. Різничковання течій, перехід партійних діячів з табору до табору та партійних людей, що командували військовими частинами, під різні прапори, — раз лівішого, раз правішого характеру (Шинкар, Зелений, Григор'єв), — остаточно унеможливили кваліфікацію революційності поглядів і настроїв активних діячів революції, а тим більше революційних військових організацій. Тому, очевидно, Січових Стрільців вважали і донині вважають раз реакціонерами, раз більшовиками, монархістами й республіканцями, соціалістичним і націоналістичним

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ.

СМОЛОСКИПИ. *Періодичний журнал націоналістичної молоді у Львові під редакцією Осипа Боднарівича.* ч. 1. 1928.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ. *Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал Т-ва «Просвіта» у Львові.* ч. 7. Р. 1928.

ТРИЗУБ. *Періодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі.* Ч. ч. 11—14. Р. 1928.

МОЛОДЕ ЖИТТЯ. *Місячний часопис Українського Пласту.* Р. III. Ч. 3. (51.). Львів. 1928.

ПРОМІНЬ. *Ілюстрований журнал для української молоді в Канаді і Злучених Державах.* Р. II. Ч. ч. 1—3, Вінніпег. 1928.

СІЛЬСЬКИЙ СВІТ. *Ілюстрований господарський часопис.* Ч. 1. Львів. 1928.

ВІЙСЬКОВИЙ ВІСНИК. *Журнал військового знання, видає Союз Українських Старшин в Німеччині.* Берлін, 1928. Ч. 1.

ВІРА І НАУКА. *Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу.* Рік видання IV. Ч. 4, Коломия. 1928.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК. *Орган Центрального Союзу Українського Студенства.* Прага 1928. Ч. 3.

ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО. *Двотижневий журнал літератури і політики.* Прага 1928. Ч. ч. 7, 8.

Від Адміністрації.

Адміністрація Розбудови Нації просить всіх Вп. передплатників, які до цього часу не надіслали грошової належитості за одержані числа нашого журналу, щоби найпізніше до 10. травня ц. р. вирівняли свої залежності, згл. відновили передплату. Слідуюче число журналу вишлеться тільки тим особам, які не будуть мати ніяких залежностей перед Адміністрацією.

Рівнож проситься всіх заграничних заступників, кольпортерів і книгарні, щоби додержували встановленої Адміністрацією три-місячної відчитності за одержані примірники.

Адміністрація.

Накладом: 400 екз. (в тому числі 100 екз. для націоналістичної молоді в Празі, решта в Львові).

Ол. Байна:

ГУДУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ.

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ та воїнів в 1918—1920 роках. Героєм поеми є Гудульський Курінь, як символ Української Галицької Армії в дні її радощів, смутків, тріумфів і невдач.

Книжка має 254 стр. друку на доброму папері в гарній обгорці.

Ціна одного примірника: в Чс.Р. безпосередно у видавництва 12 кч., з пошт. пересилкою 14 кч.; у Польщі з коштами пересилки 4 зл. р.; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах рівновартість 15 кч. — Книгарням і кольпортерам вишка.

Іншим особам (не кольпортерам) висилаеться книжку за попереднім надісланим грошей за книжку і на поштову пересилку.

Замовлення слати на адресу «Розбудови Нації»: PRANA-SMICHOV, роїтовні schánka č. 37, Св. Р.

Хто ще не передплатив **СМОЛОСКИПИ**

журнал націоналістичної молоді,

що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.

Видає Осип Боднарівич.

Редакція й Адміністрація: Львів, Руська 10, III. пов.
Передплата вносить річно: у Польщі — 6 зл. п. в інших краях — 1.50 амер. дол. або їх рівновартість в иній валюті.

Роман Нупчинський:

КУРИЛАСЯ ДОРІЖЕНЬКА

Новість зі стрілецьких часів. — Ціна 4 зл. п.

В-во „Червона Калина“ Львів, Руська 10.

Володимир Лолушанський:

У СПОКОНВІЧНОМУ ВИРІ

Новість з української визвольної боротьби. — Ціна 5 зл. п.

Українське Видавництво „Сурма“ Львів, на Байнах 23.

Українська Видавнича Спілка

видає

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

місячник літератури, науки й суспільного життя.

27 рік видання.

Журнал виходить книжками в перших числах місяця й містить статті визначних молодих і старших українських письменників та учених.

Передплата вносить: місячно — 2.50 зл. п., піврічно — 14 зл. п.; річно — 26 зл. п.
Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, Руська 10, I. пов.

Приймається підписки

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

І містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередно до життя й діяльності українського народу; рівнож містить журнал історичний матеріал в зв'язних змаганні чужих народів, а також постійний огляд міжнародньої політики.

Піврічна передплата вносить: — 30 кч. в Чс. Р., — 9 зл. п. в Галичині, на Волині і в Польщі. — 4 мар. в Німеччині, — 6 шіл. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 4.20 дол. амер. в Америці, Канаді та инчих краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». У Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ
„РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

Мова постійно дістати:

Гуцульський Курінь

преса О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Лєги Українських Націоналістів

і Смолокини

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. O. Mykola Sciborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.
Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Legiografio, Praha-Vršovice,
Sámova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 20225-VII-1928.

РОЗБУДОВА

НАЦІЇ

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видав: Микола Сціборський, канд. інж. У.Г.А. в Подєбрадах.

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smichov, Nádražní tř.
č. 46 p. (акс. pivovar).

Полтова адреса: «Rozbudowa Naciji», Praha-Smichov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посылати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центро-
банк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P.O. Box 578, Phila-
delphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I,
Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Darmstädter und Nationalbank,
Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de
Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч.-С. Р. — 5 кч., Галичина, Волинь, Польща —
1.50 зл. п., Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії —
4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І С Т.

1. Володимир Мартинець: По другій конференції	173
2. Есад Бей: Азербейджанська республіка	177
3. Инж. Дм. Андрієвський: Шляхи розбудови	180
4. Андрій Фовицький: Олімпійські гри в світлі історії	189
5. Инж. Юрко Руденко: Справа економічного відродження України	195
6. Полковник Євген Коновалець: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції	199

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

7. Звіdomлення ч. 5.	205
----------------------	-----

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

8. Союз Націоналістичної Молоді	205
9. Союз Українських Старшин у Німеччині	206

ХРОНІКА.

10. Під Румунією	207
11. На Кубані	208
12. 29. Квітня	210
13. Політичний огляд	211
14. Лист до Редакції	
15. Надіслані книжки та журнали	

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВоду УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, травень 1928.

Число 5.

Володимир Мартинець.

По другій конференції.

Друга конференція українських націоналістів вже за нами.

Ця конференція замикає перший, підготовчий п'ятимісячний період діяльності Проводу Українських Націоналістів. Тому й ухвали, які на підставі парад цієї конференції виніс Провід, хоч своїми наслідками й сягають у будуччину, треба трактувати, як вислід дотеперішньої практики Проводу та показчик сили, що її Провід зискав своєю діяльністю. Кожний початок тяжкий, — однак особливо тяжким він був для Проводу, що від першого дня свого існування стрінувся з великими труднощами. Коли взяти на увагу, що ми зачинали працю при участі тільки близьких нам одиниць, при мінімальних зв'язках, та без ніяких матеріальних засобів, і коли глянемо на все це, що зроблено за той час в ділянці організаційній, у справі налагодження зв'язків й інформативної служби, у ділянці пропаганди, ідеології, а врешті також придбання фондів, то наслідки є великі, хочби тому, що *прочищено дорогу* для ширшої діяльності.

Власне для майбутньої діяльності є важливою друга конференція тим, що дала вона все необхідне для вироблення Проводом *організаційного плану*, в якому прийнято на увагу різню тактику й різнні організаційні форми відповідно до обставин у різних країнах. Не входячи в подробиці цього плану, переведення якого виявиться в безпосередніх зв'язках Проводу з дотичними організаціями й поодинокими особами на місцях, слід зазначити, що план той зміряє, з одного боку, до обняття в організаційних рамках всього, доси незорганізованого, націоналістичного елемента, а, з другого боку, до об'єднання націоналістичних груп і до оживлення їх діяльності.

Побіч організаційної праці велику увагу присвячено *ідеологічній справі*. Річ у тому, що націоналісти аж надто часто стрічаються із закидами, ніби в них нема ні ідеології, ні політичної платформи. Так не є! Ідеології українського націоналізму не треба доперва творити, і то творити з нічого, бо вона існує віддавна. Існування типу українського націоналіста є незбитим доказом її існування. І вона не тільки існує у наших серцях і наших чинах, але (що для наших опонентів найважливіше!) також на папері; тільки все це не було доси усистематизоване. Тому питання ідеології українського націоналізму, чи політичної платформи українських націоналістів це питання не так творчого порядку, як питання *технічного* порядку. Така чи інша форма, чи система не відкриє нікому Нового Світу й не заскочить нікого своєю небувалістю, бо це буде лише квінтесенція того, що вже є й живе, а не якийсь неприродний новородок.

До так поставленої ідеологічної праці притягнуто низку людей. Тут застосовано принцип *колективної* праці з розподілом окремих ділянок між поодинокими особами. Ідеологічна справа має першорядне значіння з огляду на Конгрес Українських Націоналістів, речинець якого призначено на вересень 6. р. Підготовча ідеологічна праця буде йти в двох напрямках: у напрямку *інтеграції* засад українського націоналізму, що вилетіть в проєкті політичної платформи єдиної організації українських націоналістів та у напрямку *диференціації* тої платформи на окремі питання, що знайдуть своє освітлення й опрацювання в рефератах, що їх пропонує ідеологічна комісія. Як бачимо, питання досить складне, а тому вимагає поборення багатьох перешкод.

Після тогож як Росія на чолі з Олександром І. закріпилась у Грузії, російські намісники розпочали плянову заборчу війну проти мирного Азербейджану. Для Росії Азербейджан був привабливим об'єктом не тільки з огляду на його джерела нафти. Росія вже тоді оцінювала велике стратегічно-геополітичне значіння Азербейджану, як природнього мосту для експансії в бік Індії та Мезопотамії. Ми побачимо пізніше, що й революція не змінила цього погляду Росії. Історія завоювання Азербейджану, що на жаль мало znana в Європі, належить до найбільше гидких і жахливих вчинків російської колоніальної політики та своєю кривавістю навряд чи знайде щось подібне в якій-небудь іншій частині б. Росії.

Після завоювання віддано край у колоніальне правління російських урядовців, що до вибуху революції господарили згідно зі старознаною системою визиску й утисків та заперечення всяких національних проявів.

Зайвим є подавати на цьому місці всі знущання російської адміністрації. Вистарчить зазначити, що кожна познаку національної свідомости, кожна школу, кожна газету, кожного народного учителя, навіть кожного священника немилосердно переслідувала місцева влада. Сьогодні, наприклад, не є вже більше таємницею, що також вірменсько-магометанський розбрат викликали росіяне в противагу небезпечному національному рухові. Великі жертви того нещасливого розбрату треба, як тепер визнають обі сторони, віднести на рахунок російської адміністрації.

І лютнева революція 1917. р. не принесла особливих змін у положенні Азербейджану. Щойно повалення уряду Керенського створило на цілому Кавказі нові обставини. У Тіфлісі скликано тоді т. з. кавказький соїм що складався з представників усіх кавказьких народів і збирався налагодити мирне правління країною та впорядкувати поворот розбурханих решт російської армії з кавказького фронту.

Дуже добре організовані, грузинські націоналісти *першими* визнали недоцільність соїму й проголосили автономну Грузинську Республіку. За ними послідували вірмени й азербейджанці.

Незалежність Азербейджану проголошено 28. травня 1918 р. у м. Ганджа, де зложився також перший уряд під проводом Фаталі-Хана.

Одначе столиця й половина краю тоді була занята большевицько-російськими бандами. На поміч молодому урядові прийшов пантурський рух, — почуття братньої єдності всіх турецько-татарських народів. За допомогою турецької армії вдалося урядові звільнити країну від банд і вступити 15. вересня в Баку.

Протягом короткого часу уряд намагався завести лад у зруйнованій большевиками країні. Новообраному парламентові пощастило за короткий час перевести низку реформ, між ними також і земельну реформу. Засновано високу школу, університет і багато дослідних інститутів; чимало молодих азербейджанців післано на студії закордон. Внутрішня сила й життєздатність нової держави були настільки очевидними, що також і великі держави визнали Республіку.

Здається нічого більше не стояло на перешкоді до розвитку національно-демократичного Азербейджану, але несподіваній большевицькій напад літом 1919. р. втягнув молоду державу поновно в сферу російської колоніальної політики визиску...

Завойовання большевиками Азербейджану було першим кроком комунізму в напрямку Орієнту, першим оживленням новими червоними володарями Росії старої царської колоніальної політики. Хоч большевики й намагаються твердити, що в Азербейджані відбувся лише процес перетворення демократичної держави в комуністичну, всеж для кожного є ясним, що невеликий гурт азербейджанських комуністів, яких підтримують російська війська й навчає Москва, грає в кирмуванні країною тільки декоративну роллю. Для національно-думаючого азербейджанця комуністичний Азербейджан є тільки завойованою й поневоленою росіянами (на цей раз большевиками) країною.

Першим наслідком большевицької навали було переслідування всіх азербейджанських націоналістів, що знайшли свій кінець у в'язницях че-ка, або мусіли тікати на чужину.

Матрос Панкратов, червоний адмірал Раскольников, 30.000 російських вояків на вулицях Баку, — це все дійсно, розвіяло сумніви щодо суті нового Азербейджану. Численні селянські повстання, що кілька разів вибухали в країні й що їх криваво подавлювали росіяне, були відповіддю азербейджанців на новий російський наїзд.

Здобуття Азербейджану не було для Москви подією тільки місцевого значіння. В Європі мало знають про те, що заволодіння Баку дало большевикам змогу побороти протибольшевицький рух на Півдні й Заході б. Росії. Джерела азербейджанської нафти, що перед тим були замкнені для Росіян, тепер знову постачали паливо для транспорту й дали змогу пустити в рух потяги, які підвозили на фронти війська, харчі та амуніцію.

Не буде перебільшенням, коли сказати, що колоніальний визиск Азербейджану допоміг большевикам вирватися з кліщів протибольшевицького руху. Завойовання Азербейджану було першим наступом червоних росіян на Схід. З короткими перервами за цим слідувало здобуття Вірменії, Грузії, Туркестану, Хиви й Бухари. Російська колоніальна держава вдруге повсталала, але під покришкою «автономних республік».

Нема потреби на цьому місці застановлятися над внутрішніми «реформами» комуністичної держави. У головних рисах вони скрізь однакові. Окремо треба тільки підкреслити те, що большевики роблять найбільші зусилля для унеможливлення всякого духового звязку між турецьким (пантурським!) Азербейджаном і братньою Туреччиною. Пантурський рух, що стремить до злуки всіх народів турецького походження й з турецькою мовою, большевики не тільки немилосердно переслідують, але роблять спроби шляхом русифікації письма, навчання та ин. позбавити підрастаючу молодь усякої змоги підтримувати зносини з братнім народом.

А Баку, багате нафтою головне місто Азербейджану, згідно з плянами большевиків малоби бути центром цілої російської політики на Орієнті. Вже в 1920 р. большевики пробували заснувати в Баку дім поневолених народів, звідки висилали вишколених агітаторів до Індії, Персії, Туреччини й т. д. У Баку відбувався також конгрес поневолених народів. Глибоке розходження між комуністичними словами й переведенням їх у життя виявилось настільки, що частина індійських комуністів залишила конгрес.

Отже Азербейджан є потрібним для большевиків з двох причин. Перш, як джерело постачання нафти, а далі, як передня сторожа для плянова-

ного розвинення події на Сході, — для поширення російської колоніальної держави, в якій продовжували вславлену грабіжницьку господарку.

Для національно-свідомого азербейджанця є вповні очевидним, що обі згадані цілі можуть привести до ще більшого поневолення країни та до її звязання з Росією. Ми цілком свідомі того, що *тільки Росія є нашим ворогом*. Вона визискувала нас за царя, — вона хоче тепер продовжувати його політику. Для Росії ми є нічим, — тільки об'єктом її імперіялістичних прагнень, тільки поневоленим народом, що з міркувань політичної пропаганди одержав показну автономію під опікою російських урядовців. Росія переслідуює свої старі завдання, — поневолення національних меншостей, а перед чужинцями, які не знають стану річей, хвалиться незалежністю, що нею «тішиться» Азербейджан.

Наповнені в'язниці Азербейджану, вигнані націоналісти, поневолена преса, шкільництво, духовенство, російські війська й урядовці, безоглядний визиск нафтових джерел, — все це показує справжнє обличчя «визволителів Сходу», як себе звать більшовики.

Зараз, у десятку річницю проголошення незалежності, азербейджанці з новою силою, разом з іншими поневоленими Москвою народами, бажають, врешті щоб прийшов час, коли наші країни звільняться від червоних володарів і зможуть самостійно рішати про свою національну долю.

Инж. Дм. Андрієвський.

Шляхи розбудови.

(Кінець.)

3.

Усупереч намаганню нації об'єднатися в однім державнім тілі, заіснувало по революції ще більше розеднання ніж раніше. — Наша батьківщина поділена на чотири займанщини. Наша національна ідея опинилася в умовах сильно відмінних, залежних від типу державних організмів, з якими вона стикається. Різноміжхарактерні й різновартні чинники впливають на виявлення й здійснення національного я українського народу. На західних землях, прилучених до держав типу добре знаного (західноєвропейського), це виявлення й здійснення сильно утруднене; національну енергію витрачувано досі головню на оборону старих позицій. Наддніпрянщина й Кубань з Кримом, пригноблені деспотичним режимом, включені в державні новотвори, не можуть ясно означити й виявити своїх прагнень, але силою стихійного гону стараються здійснити їх бодай частинно. Зновуж на чужині українська національна ідея вільна в своєму виявленні, але відірвана від ґрунту, зза чого може вона пасти на манівці.

Революція, крім руйнування віджилого, несе в собі новий лад, що є до певної міри вислідом самозаховання інстинкту й первня порядку, заложених у народі, — реакцією їх на загрозу збоку анархії. Із революції, як з хаосу виходить новий космос, твориться нова організація, нова си-

стема, що намагається вбрати в береги розюшену стихію. Той новий лад, отже, не відповідає не так кличам, під якими велася революція, як обставинам та істоті захоплених революцією народів. Сталося так, що з усіх українських земель Велика Україна мусить найдовше пити чашу революційного досвіду. Західніж землі були тільки трохи зачеплені революцією, й вона не пройняла їх глибоко. Краще чи гірше це для них, — годі сказати, — але певна річ, що наколи східна революція матиме значіння для всієї Європи, то становище на Великій Україні буде міродатним для цілої нації.

Це становище дуже складне. Донині говорили ми про нього лише в формі позаособовій («воно», «щось») і не спромоглися розгорнути ті румовища та підняти той намул, що їх принесла революція, а слідом за нею большевизм. Міжтим під звалищами й намулом нуртує буйне життя, звідти пробивається нове світло, там жевріє вогонь, що кожної хвилини може вибухнути полум'ям і спалити все марне. *Крайня пора приглянутися тому, що діється на великих просторах України. Власне, коли хочемо чинно братися до розбудови, нашим першим обов'язком є приглянутися до життя й сміливо подивитися правді в вічі*. І хай дійсність буде противною нашим уподобанням, мусимо мужньо прийняти її, оскільки за нею стоїть правда.

Визволена в революції з організаційних пут, стихія виводить на кін первісні сили, з яких кожна схильна взяти себе за самоціль. Загострення боротьби за вигоди, увічнення змагання за владу, — загрожує цілості й здоровлю національної особи. Колиж, замість узгіднення розбіжних стремлінь у лоні нації, триває довго взаїмне поборювання, нації загрожує розклад. Одначе справжнє життя боронить себе від заглади, і громада, наколи не виробить власної організації, приймає накинену їй зовні. Збуреній до основ Україні 20. ст. таку організацію в формі влади рад дала комуністична Москва. Це вже вдруге Московщина кладе край нашій національній руїні. По спробах Богдана дати Україні власну державну організацію Москва прийшла до нас зі своєю державністю й приборкала стихію.

Нині справа виглядає дещо инакше ніж у давнину, тому від неї можна сподіватися також інших вислідів. Тоді, перебираючи козацьку державу Москва оперлася на нашу вищу верству. Купивши старшину «жалованими грамотами» й відколовши її від народу, Москва підступно приборкала темну, буйну чернь. У наші дні, перед лицем нового наступу Москви, інтелігентська провідна верства на Україні намагалася використати чернь і на неї покласти вагу національно-державного будівництва. Проте доконати свого завдання вона не зуміла. Вона лише дезорієнтувала нарід, занархізувала його, розбурхуючи соціальні противенства та нічим не зрівноважуючи їх. Московські большевики усунули підставу противенства, брутально знищивши одну з сторін, і тим полекшили собі завдання опановання черню. Вони дали їй жорстоку «тверду владу», що не без труду перемогла розгойданість і спротив мас. Одначе, не дивлячися на зусилля прихилити до себе обіцянками загального добробуту широкі кола українського народу, московським большевикам не вдалося впрягти їх до державного воза. Своєю політикою вони зміцнили національний дух, який пробуджено вже зусиллями української інтелігенції. Заїлі інтернаціоналісти мусіли капітулювати перед українською націо-

нальною стихією й були приневолені взятися за пристосування національної політики до інтернаціональної ідеології.

У своєму розвитку події привели до створення в формі радянської дійсності певного життєвого факту, перед яким ми нині стоїмо й який хочемо розглянути. Щоби це зробити, слід насамперед усвідомити собі, що, як не можна людині відкремлювати від того, що вона творить, так не можна брати націю поза конкретними обставинами, бо ж власне в чинах, у творах полягає ціла людська особа. У них вона здійснюється і лише крізь них можна пізнати людину. Томуто булоби глибоко помилковим відокремлювати Україну сьогоднішнього дня, — Україну з її мешканцями, подіями, ділами й речами, — від України взагалі. Бо ж власне «Україна взагалі» поза цими подіями не існує, а є лише наша мрія, наші прагнення, що вправді не мусять бути без значіння, але можуть бути далекими від справжньої України. Не вільно також змішувати суб'єкту з явищами сторонніми, органічно з ним не пов'язаними. Ці останні можуть так або інакше на його впливати, але не змінити його природи. Так теплий вітер і дощ не роблять з дуба пальми, хоч можуть і прискорити його ріст. Рівнож й большевицький режим не встані перетворити, України бо вона сама з себе твориться. Комуністичні напенти тут нічого не зарадять. Навпаки, як побачимо далі, ці напенти могли де в чому допомогти живому фактові зродитися й заокруглитися, нічим не вплинувши на його зміст.

Мусимо добре розважити те, що є переходовим, неістотним і випадковим у сучасному житті на Україні, а що є його органічною часткою. Для нас є очевидним, що офіційний комунізм, політика економічного визиску України, державна залежність її від Москви, чужонаціональна партія, як суб'єкт державної влади, є болячками на нашому національному тілі, — болячками, що ми їх можемо й мусимо як найскорше викоринити. Натомість явищами іншого порядку є ті переміщення на соціальній драбині, той новий уклад суспільних сил і новий розклад духових та матеріальних можливостей, те піднесення самодіяльності мас, що виявилось в умовах радянської дійсності. Все це повстало органічно, хоч часто й не без механічного впливу зовні, і нині є прикметами внутрішньої будови українського народу, його рушійними силами. Вони важливіші й міродатніші за різні наліпки.

Система адміністративно-політичної організації має у формі рад з призначеними проводирями не має рішачого значіння, бо в неї можна вложити різний зміст. Московські наїздники намагалися при допомозі тої системи запровадити на Україні органічно для неї чужий суспільно-економічний лад і духові прикмети, закоринити тут московську державність в іншому вигляді, що була й буде ворожою самому існуванню української нації. Наш нарід не менше рішучо відкинув нові московські дари, як і пережитки давньої царської неволі. Не маючи змоги відразу збутися накинених йому норм життя й форм організації, він їх перетворює на щось інше та перетравлює собі на користь. Послугуючися нововідкритими можливостями й зводячи нанівець ворожі замаху, здоровий інстинкт нації обернув систему рад із засобу зацеплення комуністичного правопорядку в засіб урухомлення й політичного освідомлення мас.

Захопивши владу на Україні, большевики виповіли безпощадну війну всьому українському. Протягом кілька років проводили вони систе-

матичне нищення (побіч політичної й економічної царини) надбань української нації в царині культурній. Колиж всі зусилля стримати процес української культурної творчості не тільки показалися марними, але принесли протилежні наслідки, то большевики взялися опанувати («осідлати», як казав Затонський) цей процес і скирмувати українську стихію на млин пролетарської культури. Щиро чи не щиро, вони визнали слушність національних форм і стали підводити підвалини, зміцнювати матеріальну основу відродженої культури. Удержавлення Академії Наук, Мистецького Інституту, видавництва, кіна, театрів і богатох інших культурних установ спричинилося до скупчення на теренах України мистецьких та наукових сил. Таким чином потворилися та зміцнилися на Україні осередки культури, огнища творчості. Поза удержавленими установами не стало майже жадної змоги культурної роботи. Тому творчі сили на Україні приневолені приносити свої здобутки в місцеві осередки й, часто мимохіть, сприяти творенню національних українських скарбів. Не лише українці, — але й москалі, жида та інші — змушені владою виступати на українських виставках, брати участь в українських обіднаннях, друкувати свої праці українською мовою, грати в українських театрах, пристосовуватися до українського середовища, що їх перемелює й перетравлює, як колись Петербург і Москва перетравлювали українців. Нині російські осередки вже не притягають, як за часів Левицького, Боровіковського, Шевченка й Гоголя, наших творців, що мусять плекати національні прикмети, місцевий характер і традиції українського народу. Наслідком цього всього є певний зріст української культури, письменства, театру, образотворчого мистецтва, — зріст, якого не бачимо від 17. ст., — часів завзятої боротьби проти Польщі. Церква ще менше як культура користає з ласки й прихильности большевиків, а тим часом вже в силу відділення її від держави, Українська Автокефальна Церква стає великим чинником духового життя.

Отже, якщо зріст і зміцнення культурних основ нашої нації відбуваються всупереч страшному натискові на її творчі сили збоку чужонаціональної влади, то значить, *якісь глибинні могутні процеси відбуваються в середині нації, які запобігають викривленню її морального образу й уможливають її виявлення.*

Якщо в ділянці духової культури дбають большевики з партійного егоїзму про плекання питомого *українського* та зносять давні перешкоди й обмеження, то в ділянці суспільно-господарчій вони одверто змагаються до знищення властивої нашому народові соціальної будови. Вони намагаються запровадити на Україні такий суспільний лад, де людина втратила би право вільно розпоряджати своїми природними силами та знаннями, як рівнож плодами своїх зусиль, а натомість зробилась би колісцятком державної машини, що мала б регулювати життя у всіх його галузях, особистій, родинній і національній. Спроба заведення на Україні «колхозів» чи «радгоспів» принесла большевикам великі розчарування не менше як і ставка на незаможника. Вдача українського господаря не приймає накиненої йому методи праці, противної його психології звичкам і традиції. Хутірне господарство виявило таку відпорність, що перед ним спускаються руки в комуністів та їм доводиться подумати про повернення приватної власності на землю. Замість побачити вдячне середовище для плекання комунізму, ми дедалі виразніше помічаємо в суспільній

структурі України первень гієрархії, розшаровання, зріжничковання, і то не на засаді комуністичної правдивості, але як вплив самого життя. Цей процес ставить нагорі суспільної драбини елементи здібніщі, працьовитіщі, запопадливіщі, підпорядковуючи їм менше вартні (зріст впливів куркулів), — зрештою відокремлює з маси елементи непридатні до праці. Самі комуністи мусять рахуватися з цими явищами, і то з огляду на їх непереможну силу й вимоги національного господарства. Вони вже зрозуміли, що без середняка й куркуля не тільки не можна провадити закордонної торгівлі, але годі навіть прохарчувати власні фабрики й міста. Звідси їх зневіра в комнезам й управління, хоч далеко неповне, заможніщих селян. Звичайно, ця уступка не могла не осмілити останніх і не збільшити їх бажань. Не вдоволяючись соціальною ділянкою, заможніщі повели наступ на політичному фронті й стали видирати владу з рук незможників. Наплив куркулів у радах, кооперативах, на зїздах, дуже помітний. Боротьба за впливи й владу елементів заможніщих, соціально вартніщих помірно зростає.

Ворожий соціальним змаганням комуністичної влади, сільській, або звязаний з селом духовно та кровно, елемент, рівно, як і певна частина робітництва, виявляє прагнення до національно-державної творчости. Сталося так, що власне завдяки заборчій політиці большевиків, національно-державна свідомість наших має дуже зроста. Вона зроста органічно знутри народньої душі й на ґрунті обставин, а не була нав'язана лише пропагандою інтелігенції. Вражена гордість й уступки на користь «українізації» зробили те, що нарід випростувався, зайняв більше природну поставу. Щоби запобігти ворожим замахам на свою соціальну природу й уневажнити їх, а також, щоби здійснити себе національно, він став опановувати радянські установи й захотів прибрати до рук державний апарат. Ідея, або радше гасло робітничо-селянської республіки, надто вже приваблива, а відкриті нею вигляди надто спокусливі, щоби не вразити уяву державно-творчих елементів нашого, у великій мірі селянського, народу. Як колись «третій стан» у Франції перенявся вірою у своє післанництво запровадити на землі рівність, братерство й волю та віддався з патріотичним запалом справі їх здійснення в республіканській державі, так і нині серед нашого народу знаходяться елементи, що почувають себе покликаними до переведення в життя ідеї Української Селянської Держави. Дарма, що пануюча партія стоїть тому на перешкоді, дарма, що офіційна політика прямує в інший бік. *Гасло творення селянської держави ділає в житті.* Це головне. У цьому власне й полягає вага й значіння «смички» з селом й «українізації» та розширення компетенції місцевих органів влади.

Що більше, до нас доходить зза Збруча голос поодиноких осіб, а навіть гуртів, голос вправді ще дуже несміливий, в обороні відірваних від матірнього пня Криму, Кубані й Західних земель, в обороні розкиданих по Московщині й Сибіру українських кольтоністів, — ба, навіть одверті домагання здійснення декларованої суверенности Української Радянської Республіки (маніфестація київських студентів).

Так усупереч утопійному інтернаціоналізмові й комуністичним теоріям виявляються державно-творчі потуги нації, її послідовне самоусвідомлення.

Існуюча на Україні державна формація, хоч як випадкова й фальшива, сприяє нашій акції на міжнародньому терені. Означення місця

України в колі інших народів може бути лише актом життя, а не теоретичних міркувань. Історична місія її: встановлення кордону між двома світами, — східним і західним, — віддавна з часів затрати ознак нашої незалежности, перестала бути актуальною. Тої місії не добачали. Лише разом з революцією, що була рівнозначна з відірванням України від Московщини, далі з кільккалітнім існуванням Самостійної Української Національної Держави, що вела оружну боротьбу проти Москви, відживає ця місія. Відзискання наших історичних основ і відновлення Московською допетрівських традицій, а врешті й сьогоднішнє розмежування культурного, а в деякій мірі й політичного, життя України від Московщини, поновило старе противенство, що існувало між ними до європеїзації Росії. Це наблизило Україну до Європи, і всі спроби впрямти нас в євразійство лише унагляднили відчуженість нашу від монголо-московського світу. Серед самих членів і прихильників московського інтернаціоналу вириваються голоси про неможливість залагодження московсько-українського противенства. Навіть поверхові споглядачі-чужинці помічають цей факт. Ясніше означення українських тенденцій щодо закордонної політики, бодай у свідомості громадянства, ставить Україну дедалі більше в опозицію до азійських ухилів Росії — як червоної, так і білої — та прокладає їй шлях до Західної Європи.

Перед явищами, що виникають на Радянщині й свідчать про важливий, складний і живодайний процес у глибинах нації, ми мусимо застановитися і розважити. Де шукати джерела цих явищ? Яке їх значіння?

Річ очевидна, що аморфна маса, сума Петрів та Іванів, не годна доконати тої культурної роботи, перевести тої суспільній переустрій і виявити той чи інший державний змісл, що помітні нині на Радянській Україні та йдуть проти старань московської влади. Не можуть вони бути й наслідком діяльності тільки конспіративних гуртків, або організацій. Вони, ті явища, відбуваються на поверхні радянської дійсности, але таким чином, що їх не можуть вловити й здусити ні агенти ЧЕКА, ні Кагановичі, — вони змушені їх лише спостерігати. Субъектом їх є безперечно ціла нація й цілість сил та засобів (моральних і фізичних).

Нація, — це живий організм, тобто гієрархізована цілість. Це не сума рівновартних і рівнозначних одиниць, — лише координація, органічне повязання осіб первісних і збірних (кляс, станів) ріжної ваги й характеру. Будучи моральною особою, нація має збірну волю. Воля мусить зосереджуватися і творити певний орган, що ту волю освідомлював би й здійснював би. Таким органом збірної волі нації є провідна верства, як ним є голова зборів, комітет партії, батько родини, нервова система живого сотворіння. Цей орган дає лад цілому, координує його рухи й відрухи, цементує складники. Провідна верства органічно повязана з народом, творить з него націю, є її живчиком. У ній схрещуються й нею регулюються розбіжні соціальні змагання. У ріжних народів і в ріжні доби лежить той центр у ріжних площинах. У сучасній Франції — в буржуазній клясі, у СССР — ніби в робітництві, а скорше в партійній бюрократії, у старій Росії — в поміщицтві й інтелігенції.

У нашій дореволюційній житті ролю провідної верстви грала наша інтелігенція, змодельована навзір московської або, польської. Наколи нація, після довгих років поневолення й внутрішнього занепаду, раптом спромоглася на національне виявлення в усіх ділянках життя та твор-

чості, і то в умовах дуже скрутних і несприятливих, це значить, що в ній зайшли якісь корінні зміни. Такими змінами можуть бути: внутрішній переустрій, теоретична певного органу, встановлення певного центру, повстання нової провідної верстви. Лише ця остання може збурювати й регулювати моральну силу нації, що її вияви ми помічаємо зовні й відчуваємо в собі. Однак, коли є так, то які прикмети, соціальна природа, ідейна істота цієї верстви?

Ми знаємо, що стара інтелігенція більше не грає провідної ролі, хіба що допомогувати. Вона або втратила свої старі позиції й змарнувалася у нових умовах, або відмерла. На її місце мусів прийти хтось інший. Чи не є ним ті, що прийняли новий лад за спасення для нації, як також інші, що, не вірючи, мусили пристосуватися до обставин, використовуючи їх для себе й для свого краю, рівнож як і треті, кого громадська, наукова, мистецька праця привязала до нового ладу? Тобто всі ті, хто не зломився серед труднощів, не замкнувся в пасивній опозиції, але поставився чинно до нових умов на Україні. Чи не є ними та маса культурних економічних, навіть партійних, робітників, що наповнює всі ланки національного життя?

Ця верства не є тотожною ні з державною владою, ні з большевицькою партією, ні взагалі з радянською державною організацією, — хоч не можна заперечити, що вона й там проявляє свій вплив, а що більше й там, вправді в мінімальній мірі, має своє заступлення. Вона неначе обросла радянським державним апаратом.

Підчас революції виходять на поверхню елементи нові, часто випадкові, але також й елементи глибинні, органічно пов'язані з народом. Як тільки хвиля революції спадає, починається внутрішня реакція, — ворохобники, шкурники по-малу відпадають. Так мусило статися й на Україні з радянським апаратом по мірі того, як минав час революційної романтики й зачиналася органічна праця. Чужий і ворожий нації радянський апарат з тягом часу національна стихія пересякає, розчиняє ворожі складники, зводить нанівець космополітичні тенденції. Українська стихія почала наступати на чужу державність й асимілювати її, як англійці засимілювали зайшлих скандинавців, москалі — татарську орду. Лави радянських службовців мусили вбрати дедалі більше місцевих елементів. У них стали перехресуватися відмінні змагання села і міста. Зруйноване війною чужонаціональне місто мусило відступати перед українським селом вже з причин господарських. Треба було запобігати ласки долу, аби мати що їсти. З хлібом приходила й національна стихія. Зріст українського впливу помітний вже навіть на командних шпильях радянської організації, а пересякнення ним низового апарату наявне. Система рад, що не є тотожною з большевицькою партією, — це поле його впливу, його постійного закріплення. Звідси переходить він також до партії, чи точніше, змушує її з собою рахуватися.

Зложившись і виробившись в обставинах борні, коли гору беруть не помірковані, а — насильники, фанатики, — люде з великими вимогами, українська провідна верства була чинною, завзятою й мала охоту до влади. Ці органічні прикмети її переважають революційну настроєвість, захоплення доктриною, теоретичними побудовами й відрізняють її від нашої старої інтелігенції. Пізніше пересякнення духом виробничої, хліборобської маси надало їй більше реалізму, змислу дійсності, чуття порядку, на-

близило її до типу провідної верстви. Нині соціальна позиція й психологія цієї останньої близька до заможніщої, дрібновласницької селянської маси.

Провідна верства все більше притягає до себе далекі всякому комунізму, але національно-творчі, елементи, що потребують варстату праці. Нині є вони й в науці, і в мистецтві, і в синдикатах, і в кооперації, і в радах, і в державних установах, і в самій партії. Сподіємось й дуже того базисаємо, щоби вони знайшлися також в наркомі та в армії. По мірі того як вибивається на гору «молодняк», провідна верства стає й ставатиме менше радянською й більше національною.

Повстання на Україні нової провідної верстви має велику вагу, як передумова державного будівництва. Протягом всієї нашої історії над нами тяжіло прокляття безнастанного руйнування всякої влади. Стара Україна-Русь з пересуванням князів з престолу на престіл та їх роз'єднаність перед татарською навалою; степова непогамована козацька вольниця з виборними на час походу гетьманами й несилою дати відсіч полякам; гетьманщина з відчуженням від свого народу шляхецтвом, Велика Руїна й московська неволя; зрештою недавня отаманщина з розпорошенням влади й невдачею визвольної боротьби. Історія ж і сучасність нас вчать, що державна влада, за винятком деспотичної, не може тривати без органічного зв'язку з масами, без відповідних центрів, на які вона могла би впливати й на них спиратися. На Україні силою обставин потворилися завязки влади в тілі нації. Вколо них обертається життя. Їх авторитет і впливи регулюють рух. Їх мереживо й становить провідну верству. Це є основою майбутньої національної державности. Бож головною прикметою нової провідної верстви є не те, що вона зложилася за большевиків і вміщується в радянській системі, а те, що вона є українською своїм складом, духом та змаганнями.

При нормальних обставинах провідна верства повинна бути джерелом влади на Україні й мати уряд за свій виконавчий орган. Однак, як ми знаємо, так не є. Суб'єктом державної влади на Україні є чужонаціональна партія. Сталося так, що нова провідна верства зложилася під чужинною окупацією, та з себе влади не виділяє. Влада ж тримається не органічно, але механічно. Тому вона не виконує й не в стані виконати завдання національної влади. Уряд, наколиб був відпоручником провідної верстви, мав би, з одного боку, узгоджувати неминучі соціальні, господарчі й політичні противенства, а з другого, — стояти на сторожі та пильнувати вигод і безперечности національного цілого назовні. У дійсності ж радянська влада на Україні цього обов'язку супроти нації не виконує. Замість тримати внутрішню рівновагу, вона є причиною невпинної громадської війни. Підюджуючи менше вартні елементи й підсичуючи їх проти здібніших і продуктивних вона підкопує моральну й матеріальну основу життя нації. Замість боронити право, честь і вигоду України перед наїздниками, радянська влада допомагає скорше налагоджувати дикувський визиск нашої батьківщини. Знаючи походження й історію цієї влади, занесеної до нас на вістрях ворожих багнетів, доводиться сказати, що без повного розриву Харкова з Москвою не може бути жадного порозуміння між владою й народом. Але чи зважиться коли-небудь пахолок підняти руку на свого пана? Що може його до того спонукати? Не можна заперечувати впливу провідної верстви на радянську владу власне в на-

прямку ставлення опору захланній Москві. Існує певний московсько-український фронт. Він проходить через нарком і партію, цукротрест і текстиль, ВУФКУ і ВУАН, через всі ділянки культурного, громадського, господарського та політичного життя, й на ньому безупинно точиться глуха, але завзята боротьба. Влада мусить вагатися між наказами партії й вимогами дійсності, нав'язаного інтернаціоналізму й органічного націоналізму. Напруження, а навіть прирва, між владою й провідною верствою все збільшується. Остання все гостріше відчуває свою національну природу й починає краще розуміти ідею власної державности, — здобувається на почуття власної гідности та добачає в Москві варвара (історичного ворога!), відвертається від планетарних гасел та скупчує свою увагу й сили на живій дійсності. Звідси страх Сталіна перед українським націоналізмом, усунення й заслонення Шумського, Гринька, переслідування Хвильового, бунт КПЗУ. Звідси маніфестація студентів за незалежність, поновлення терору проти українців, розстріл Суровцової, Петренка, арешт Чикаленка й т. д. Це лише хвилі на поверхні, але вони є ознакою нуртування в глибинах і вони викривають національно-державні прагнення провідної верстви та безгрунтовність большевицької влади на Україні.

Як націоналісти й державники, мусимо радіти та по змозі своїх сил сприяти дальшому зміцненню провідної верстви, оформленню її політично-суспільної ідеології, спрямованню її змагань і зусиль в бік національно-державного будівництва. Нас не мусить лякати генетичний зв'язок її з радянською системою. Роль її значіння цієї останньої, як і всякої організації, часова й зглядна. Було би необачним зміряти нині до нагального й корінного знищення всього того, що повстало в умовах радянської дійсности. Це звелосьби до нового розюшення первісної стихії. Тимчасом для цього немає жадних об'єктивних причин. Революції типу 1917. р. виникають не так для зміни режимів, як через підупад провідних верств, що їх ті режими встановлюють і підтримують. Українська справа ніколи не буде справою режиму, лише проблемою влади, — отже провідної верстви. На цей раз революція, як нищення перестарілого, віджилого на Україні скінчилася. Її повторення на довший час виключене, бо нема такої суспільної верстви (еміграція нею не є!), яка б того хотіла й могла перевести. Нема її старої, яку треба було би ліквідувати. Нинішня лише виходить на кін і ще не швидко себе вичерпає. Перетворення її пристосовання до життя «здобутків революції» лише почалось і вимагає часу.

Не до внутрішньої революції ми маємо готуватися, а до повстання, війни проти окупаційної влади. Суб'єкт тої влади знаходиться поза межами краю, у Москві. Провідна верства й ціла нація бореться з агентами чужої влади на території Радянської України. Мусимо старатися, щоби напруження на московсько-українському фронті дійшло до одвертого вибуху й повного розриву між провідною верствою та московсько-большевицькою владою на Україні. Тоді скорше прийде до розрахунку з Московщиною, що під покришкою планетарної перебудови намагається тихцем знов прибрати до рук Україну. Вибираючи ґрунт з під ніг окупаційної влади в краю, мусимо також вести проти неї кампанію на міжнародньому терені.

У цілій праці мусимо рішуче відкидати орієнтації чи союзи з віковичними ворогами нашої незалежности. Так! Ми свідомі того, що передумовою звільнення всіх українських земель й об'єднання їх у Незалежній

Соборній Державі є боротьба проти Москви. Ця свідомість виключає всякий компроміс з представниками тих чужих режимів, які, користаючи з московської навали на нашу землю, відірвали собі те, що змогли. Пам'ятаймо, що всі окупації є вислідом програної нами війни проти північного сусіда. Стоючи на становищі гордої безкомпромісовости супроти наших національних ворогів, ми з більшим успіхом зможемо впливати українську справу в тканину міжнародної політики й всіх світових подій.

Не замикаючи очей на дійсність, не нехтуючи практичною роботою, мусимо пам'ятати, що на нас, на теренах вільної думки й вільного слова, спадає особливий і великий обов'язок. Ми мусимо працювати в площі ідеалу, провкцією якого є дійсність. Наш ідеал є чинником, він підтверджується самою дійсністю, що поволі, але неупинно, до нього наближається. Жалюгідною була би безчинна віра в його здійснення «силою річей», чи якимсь иным шляхом поза нашою волею. Так само, як приниженням й обмеженням ідеалу було би скупчення цілої нашої уваги на переходовім моменті його здійснення. Злочинном було би змішувати цей момент з самим ідеалом і підпорядкувати себе недосконалій дійсности. Лише повднання здорового критичного розуміння дійсности з чинною вірою в ідеал Самостійної Соборної Української Держави, в провідну роль України на Сході Європи, в її посередництво між Сходом і Заходом є гідним українських націоналістів.

Андрій Фовицький.

Олімпійські гри в світлі історії.

Спорт усього культурного світу стоїть у цьому році під знаком найбільшого та найповажнішого спортивного свята, ІХ. Олімпіади, що відбудеться в Амстердамі після 4. років перерви. Спортова думка завойувала собі скрізь поважне місце в житті всіх народів і тому зовсім зрозуміло, що підчас Олімпіади цього року очі цілого світу будуть пильно придивлятися до змагань, в яких найкращі спортсмені кожної нації в змаганні, — чи то на попільній доріжці, чи на воді, — віддадуть усі свої сили, енергію та волю до перемоги, — до прославлення своєї нації. Повна перемога, чи взагалі успіх, на олімпійських грах буде свідоцтвом не тільки здатности поодинокі людини, а й народу, до якого людина належить, а це в свою чергу принесе йому світову повагу; бо від коли олімпійські гри стали на шлях міжнародній, краще сказати всенациональний, перемога на них набрала світового значіння.

Олімпійські гри (Олімпіада) мають своє минуле, свою історію; вони є здобутком класичного, античного світу є взірцем, що до нього ми стремимо всією нашою натурою. Класична Греція ще й доси є тою країною, яка провела думку тілесного виховання в такій мірі, що вона ще сто й тисячеліття буде нашим ідеалом. Та гармонія тіла й духа, до якої ми прагнемо у фізичному вихованні, була у греків вже досягнутою метою, і це все було для них самозрозумілим. Для них було ясно, що коли людська істота складається з тіла й духа, то людина зобов'язана пильнувати й виховувати в рівній мірі, як одне, так і друге, бо *лише міцне, загартоване та*

виплекане тіло дає спроможність правильного розвитку духа. Власне той час зродив вічну істину: «mens sana in corpore sano».

Думка про рівновагу обох частин людської істоти, і рівночасно про велике значіння тілесного виховання, як і взагалі фізичної діяльності, виявилася найкраще в олімпійських грах. Яке велике значіння мали олімпійські гри не лише для окремих верств населення, але для цілого народу, видно з того, що вони були національним святом цілої Греції, що навіть літочислення провадилось Олімпіадами. Гри відбувались на спортивній площі Олімпії. Кожний грек почував себе там сином одного народу. Приналежні до іншої нації не сміли брати активної участі в цьому національному святі греків.

В Олімпії збирався в той час весь науковий, адміністративний та мистецький світ Греції, чільні представники влади, торгівлі та ин. і таким чином Олімпіада була проявом культурного життя грецької нації. Отже тому тріумф переможця на олімпійських грах був найбільшим тріумфом який тільки міг уявити грек. У цій расі, що в ній природа була так тісно звязана з мистецьким почуттям і що мала в собі стільки палаючого стремління до всього гарного, світлого й гармонійного, переможець на Олімпіаді був майже ідеальною істотою. В очах населення був він національним героєм. Уся Греція поважала його, у честь його писали вірші, складали пісні та уряджували свята.*)

Перші загальні олімпійські гри, на основі дослідів істориків й археологів, датуються р. 776. до Христа. Вони відбувались правильно кожних чотирі роки до 393. р. після Христа. Коли поблідла зірка Греції, впало й значіння олімпійських змагань. Замість вільних ідейних спортовців греків, що одні мали право брати участь в святі, на площу змагань з'явилися професіонали, а за ними навіть і чужинці. Греки мусіли перетерпіти сором, коли їм прийшлося прикрасити вінком чоло Нерона...

В останій 292. раз відбули греки свято в Олімпії. Після того його заборонив Теодозій II. З того часу загинула ідея й ідейний зміст олімпійських змагань. Як довго не знайшовся гідний дослідник класичної грецької культури, так довго не було правдивої оцінки тілесного виховання.

Майже півтори тисячі літ минуло з того часу й лише з кінцем 19. століття, коли люде стали поважно думати над значінням фізичної культури й коли знову воскресла ідея гармонійного розвитку людської істоти, тілесне виховання молоді здобуло значіння соціально-гігієнічної потреби, — виникла думка відновлення олімпійських змагань.

Однак вже при перших кроках не можна було пристосувати одної з головних засад класичних Олімпіад, а саме національного характеру свята, й піднести гасло міжнародного спорту, — гасло, що його диктує саме життя нашої доби. Я не хочу застановлятися над питанням цього гасла а вернуся назад до класичних Олімпіад, щоб дати в об'єктивному нарисі змогу порівняти їх з теперішніми Олімпіадами й виробити певну думку в справі вартості та навіть необхідності їх залежно

*) Німець Мензль у своїй праці «Олімпійські гри 1924. року» подає постанову Солони, що призначив для кожного переможця в Олімпійських грах пенсію на ціле життя.

від тої користі, яку вони можуть принести взагалі, — зокрема для нашого народу.

* *
*

Гімнастика, як називали греки фізичне виховання є в точнім перекладі «Голе мистецтво».*) Ця назва походила від звичаю греків вправляти наголо (на звичайних вправах перевязувано тільки поясницю). Навіть таке перевязання відкинули після того, як підчас 15. Олімпіади у бігуна Орсіпоса запаска впала, а решта учасників покидала свої, щоби він не мав переваги, бо запаски були перепоною в бігу. Також судді й вчителі мусіли бути голими після того, як поміж них вдерлася одна жінка (жінкам було взагалі заборонено брати участь у святах), аби бачити бій навкучачки, що в ньому приймав участь її син.

Щодо вправ, то вони склалися головно із скоків, бігу, мету та боротьби, але ціль вправ була вища, ідеальніша ніж сьогодні. Греки не робили тої помилки, яку роблять тепер, — не розділяли двох, на їх думку неподільних, істот людини: тіла й духа. Тілесна свіжість, краса будови, легкість членів, витривалість в бігу й змаганнях, рішучість, присутність духа, що вироблюється в щоденних небезпеках, — все це для греків було рівноцінне з підвищенням духа: вправами в мистецтві й розвитком розуму. Для досягнення гармонії істот служила простора ділянка «агоністики». Не можна точно означити, що розуміли греки під «агон»-ом. До того належала їзда верхом, плавання, музика, складання віршів, біг, боротьба, навіть взірцевий суд двох сторін. Педагогічний огляд усіх фізичних вправ прийшов вже пізніше, як вислід широкої праці. Найвищою точкою — основою його — було: *завжди бути першими та прикладом для інших.*

Практично свою ідею, — виховання й розвиток фізичної та духової сили людини, — греки здійснювали в «гімназіон»-ах і «палестр»-ах, що були збудовані в кожному селі й місті. «Гімназіон»-и й «палестр»-и були тим осередком, де греки збиралися для вправ. Точно подати призначення одного чи другого не можна. Хіба скажемо, що в «гімназіон»-ах були салі для зборів, читання віршів, вправ у штуці й купелевий басейн, тобто вони були призначені більше для розвитку духа, тоді як археологічні розкопки вказують на присутність в «палестр»-ах площ для бігу, мету, скоків і боротьби, тобто для вправ фізичних. Завданням всіх «гімназіон»-ів і «палестр» у маленьких селах чи містах було підготування молоді до місцевих свят (немейських, пітійських, істмійських), а головним чином до виступу їх на великому святі — Олімпіади.

Цікаво уявити собі образ олімпійського свята. З археологічних розкопок та історичних оповідань встановлено деякі подробиці щодо їх урядження, прав участі й великого вславлення переможців. Так: свята уряджували в честь бога Зевеса коло Олімпії (на цій горі ніби була його оселя); учасником міг бути лише вільний грек, що не мав за собою кривавої вини й не був винен у неповазі богів; брано на увагу також поведінку учасника супроти батьківщини (Хієрона з Сиракуз не допущено

*) R. Harbott «Олімпія та олімпійські гри від 776. р. перед Христом до 1924. р. після Христа.»

за те, що він не взяв участі у війні проти персів). Участь хлопчиків дозволена на 37. Олімпіяді, і то лише в бігу та боротьбі. Жінки, яким було заборонено приймати участь в олімпійському святі, мали своє свято в честь богині Гери. Вони змагались в бігу і переможниці отримували оливкову вітку. Є вказівки, що жінки грали також у мяча.

Програм олімпійських змагань все мінявся з часом та вимогами життя греків. Спершу він складався лише з бігу на коротку віддачу. Потім його все поширювали, і від 18. Олімпіяди ми бачимо вже «пентатон» (пятибор'я), що складався з бігу, скоку, мету диску, ратища та боротьби. Пізніше додали бій навкулачки, що разом з боротьбою перетворився в «панкратіон», дещо подібний до американського catch as catch can. Низка війн привела до того, що до програми долучили біг з повною зброєю та змагання колесниць.

Щодо вислідів змагань, то ми можемо зробити лише окремі порівняння, бо фактів є дуже мало. Біг провадився звичайно не на час, а на порівнювальну швидкість у глибокому піску. «Стадіон» (біг на 192 м.), «діавлос» (двічі по стадіону) і «доліхос» (приблизно $4\frac{1}{2}$ кілометра). Більш цікавим є для нас факт, що свідчить про добру витривалість у довгому бігу. Наприклад при наступі персів грек Тейдіпідес зголосився подати вістку про це її просити помічі у спартанців. Він пробіг за два дні 240 кілометрів. Грек Оїхідас з Беотіер пробіг від Плятеа до Дельфі 150 кілометрів за оден день, але впав мертвим у цілі. Його земляк Лястенас змагався на військовому коні на віддалі 30 кілометрів від Тебен до Коронейя і був переможцем.*)

Ці факти свідчать лише, наскільки високо стояла фізична культура у греків, що давали кращі виследи ніж спортсмени — фахівці нашого часу, які вправляються виключно в одній галузі спорту. Я не буду довго забирати увагу читача оповіданнями про інші змагання, що входили в програму олімпійських змагань, а зупинюся лише на пятибор'ю, яке вимагало від учасника всестороннього фізичного виховання, сили, зручності її впертості. Аристотель сказав про пятиборців: «Змагунні в «пентатоні» — найкращі люде, бо їх тіло в однаковій мірі міцне і легке, надається до вправ сили та до вправ швидкості». Пятибор'я рахували найважливішим на олімпійських грах. Змагання на колесницях звичайно закінчували гри і переможці увінчували своє чоло оливковим вінком, імена їх записувано в храмі, уся батьківщина славилась їх-своїх найкращих синів, і вони вертали до рідних сел, приносили свої вінки, як найкращу жертву, богам.

На протязі 1250 років відбувалося святкування Олімпіяди, не зважаючи на всякі перешкоди і важкі обставини життя дітей античного світу. Лише коли з занепадом Греції Олімпіяди стали на шлях професійних змагань, Теодозій II. заборонив їх зовсім. Без огляду на це, греки

*) Що це не міти, а дуже можливі факти, видно вже з того, що і наша доба дає такіж приклади витривалості. В 1882 р. Salvatore — Marsala пробіг в оден день 168 кілометрів від Lecce до Taranto. Johannes Boege пройшов 140 кілометрів від Магдебурга до Берліна за 20 годин 4 хвилини, а Karl Mann 202 кілометри (Дрезден — Берлін) за 27 годин 13 хвилини. Фін Н. Kolehmainen пробіг у 1912. році у Стокгольмі 10 кілометрів за 31 : 20,8, фін Ritola за 30 : 23,2, фін Nurmi бо навіть і ці рекорди. К. К. Mac Arthur пробіг «Маратон» (42 кілометрів) у Стокгольмі за 2 години 36 : 54,4, Kolehmainen 12 років пізніше за 2 години 32 : 35,8.

продовжували їх скликувати ще на протязі 150 років аж до р. 563., коли Юстиніян під суворою карою ствердив наказ Теодозія. Так закінчилася гарна епопея клясичних Олімпіяд, і лише мандруючі борці та «панкратіон»-и нагадували грекам про їх минулу славу.

Проїшли століття, покіль олімпійські гри відродилися, щоби стати для людей місцем спортових і заразом національно-політичних змагань. Шосте століття занепад і заборона олімпійських змагань, — це час сильного поширення християнства, що на початку не терпіло й фанатично відкидало всяку вагу фізичної істоти людини, та стояло на потребі глибокого виховання й загартовання духа. Усі фізичні вправи, як і получені з ними свята, рахували еретичними. Лише необхідність хрестоносних війн дала клясі лицарів право на фізичну підготовку. Проїшла ще сотня літ і лицарські турніри кінчили своє існування.

Властиве пробудження стихийного виховання припадає на 19. століття. Численна література на різних мовах зацікавлює державних мужів, а на домагання громадян через своїх провідників веде до того, що фізичні вправи вводять до шкіл. Через тісні міждержавні зносини людство приходить до зміжнароднення фізичних вправ і до чистого спорту. Таким чином фізична культура стає на певний шлях, щоб у кінці 19. століття викристалізуватися в соціально-гігієнічну державну справу.

Розвиток спорту й рівночасна ідеалізація античного світу, що тягне за собою докладне розсліджування його шляхом розкопок та відбудов (Е. Curtius. «Розкопки Олімпії в 1874. р.») породжує захоплення стародавніми звичаями клясичної Греції, а між иншим виринає думка відновлення олімпійських змагань.

Французський барон Pierre de Coubertin не перший захопився цєю думкою, бо ще раніше траплялися ідеалісти, що мріяли урядити, спортове свято з участю всіх націй, але війни й господарські обставини перешкаджали тому. Всеж баронові P. de C. належить честь відновлення олімпійських змагань. Лише його енергії й невтомній праці треба завдячувати, що в 1894. р., не зважаючи на всякі перешкоди (господарські й на тлі національних взаємовідносин), в салі Сорбони зібралися делегати багатьох держав. Цей перший Олімпійський Конгрес нашой доби ухвалив першу Олімпіяду 1300 літ після останнього клясичного олімпійського свята.

Одначе обставини нашого часу дуже відрізняються від минулих. Спорт став ділом кожної нації, що історичним досвідом прийшла до переконання конечности тілесних вправ для додержання гармоничности розвитку людської істоти. Ось тому національне свято Олімпіяди муєло стати на ґрунт міжнародній хоч у ньому лишається велика частка національного значіння для кожної держави зокрема.

На Конгресі ухвалено урядити олімпійські гри на території клясичної Греції, в Атенах у 1896. р. Як ішла підготовка до цього свята, як воно було уряджено і як воно пройшло, я не буду оповідати. Скажу лише, що була ухвала дотримуватися клясичної програми. Найкращим ментом всієї Олімпіяди був маратонський біг, який виграв, ніби доля рішила в користь традиції, грек Луїс. Оповідать, що важко собі уявити силу піднесення національної гордості греків за весь час свята, і особливо в мент, коли переміг в традиційному бігу грек. Жінки плакали, чоловіки немов збожеволіли. Луїс став національним героєм Греції. Люде

не знали, що зробити, аби віддячити йому за його старання відродити національну славу греків.

Щодо решти змагань, то висліди були далеко гірші ніж ми бачимо тепер на спортових святах ріжних держав, і я хочу лише зауважити, що навіть на 1. Олімпіяді виказалася велика здібність та перевага американських спортсменів. Після Олімпіади в Атонах відбулася Олімпіада в Парижі в 1900. р., далі в С. Люї в 1904. р. (окремо в Атонах в 1906. р.), у Льондоні в 1908. р., у Стокгольмі в 1912. р. і після світової війни в Антверпені в 1920. р. та Парижі 1924. р.

Червоною ниткою проходить через усі Олімпіади перевага американців, англійців й останній раз фінів. За короткий час плекання тілесної культури висліди підскочили до, майже незрозумілої, висоти. Спортсмени згаданих націй показали всьому світові, чого можна досягнути шляхом вправи, сильною волею й щирим бажанням перемоги. Я не буду вводити детально в методи спортової підготовки цих націй, але зазначу, що тих маленьких вказівок, що німці зібрали в своїх спортивно-наукових подорожах до Америки та Фінляндії й що я особисто пізнав на Високій Школі Тілесного Виховання в Берліні, було досить, аби з німецьких спортсменів підготувати до слідувочої Олімпіади в Амстердамі поважних противників своїх учителів.

Всеж не це є головним та абсолютно рішачим для успіху на великих змаганнях людей і націй на спортовій площі. Жадна техніка, жаден тренінг не дасть спортсменам ту, доходячу майже до немислимості, силу та енергію в упертій боротьбі. *За всім цим мусить критись духовна сила національно-свідомої людини, що змагається за славу не тільки свою, а головним чином за славу своєї нації.* Безкорисне й щире бажання бачити свій рідний прапор піднятим на стовпі Олімпіади в честь переможця та його держави, — це та, нам ще мало відома, внутрішня моральна сила, що кидає людей иноді на певну смерть за славу своєї батьківщини, сила, що з одного боку виховує громадян славної держави, які абсолютно певні, що *тільки їм може належати успіх і слава* (американці й англійці), а з другого народу, який горяче любить волю, свою батьківщину й якому десятками, сотками літ приходилось нести важке ярмо чужої неволі. Усе це дає національно-свідомій людині моральний підйом на останнє зусилля, що несе зі собою перемогу.

Все це й надає олімпійським грам ту велику вагу, яку власне пізнали в них класичні греки, і цим можна пояснити щире стремління всіх народів на чолі з представниками влади як найкраще підготувати своїх змагунів, щоби мати змогу прославити свою націю перед світом, а в разі потреби використати свій успіх у міжнародних політично-господарських справах (позичка Америки для Фінляндії після перемог Нурмі на олімпійських грах і спортових святах в Америці).

Цей короткий нарис з нагоди ІХ. Олімпіади в Амстердамі має на меті з'ясувати величезну спортову, а разом з тим національно-політичну роль, що її грають олімпійські змагання. Найце пригадає нам, всім національно-свідомим українцям, а головною нашим провідникам, з якого боку й як можна захопити нашу молодь і добре використати нагоду до поширення слави України. *)

*) Подаємо головні висліди I. та VIII. Олімпіади. З таблиці легко побачити великий поступ у всіх ділянках спорту на протязі 28 років. Після закінчення Олім-

Інж. Юрко Руденко.

Справа економічного відродження України.

Сучасність показує, що економічний чинник є одним з головних у житті нації, у процесі її відродження, розвитку й охорони її суверенності. Нація, що не зуміла раціонально організувати свого економічного життя та побороти негативні економічні впливи інших, може бути суверенною лише формально, в дійсності ж вона стане за короткий час колонією своїх економічно сильніших сусідів, — перше з боку економічного, далі й політичного.

Олімпіади в Амстердамі подамо просторий звіт і висліди, щоби дати змогу всім читачам виробити собі образ дальшого розвитку фізичної культури в цілому світі.

	Атени 1896	Париж 1924
Біг 100 м.....	Burke (Амер.) 12	Abrahamson (Англ.) 10,6
„ 400 м.....	Burke (Амер.) 54,2	Liddel (Англ.) 47,6
„ 800 м.....	Flack (Англ.) 2,11	Lowe (Англ.) 1.52,4
„ 1500 м.....	Flack (Англ.) 4.33,2	Nurmi (Фін.) 3.53,6
„ 110 м..... (з перешкодами)	Curtis (Амер.) 17,6	Kinsey (Амер.) 15
Скок (вздовж)	Clark (Амер.) 6,34 м.	Hubbard (Амер.) 7,445 м.
„ (вгору)	(Clark (Амер.) 1,805 м.	Osborne (Амер.) 1,98 м.
„ (погрійний вздовж)	Conolly (Амер.) 13,915 м.	Winter (Австрал.) 15,525 м.
„ (з тичкою)	Hoyt (Амер.) 3,30 м.	Barnes (Амер.) 3,95 м.
Куля	Garrett (Амер.) 41,2 м.	Houser ((Амер.) 14,995 м.
Диск	Garrett (Амер.) 29,145 м.	Houser (Амер.) 46,155 м.
Ратище	—	Myrrhä (Фін) 62,96 м.
Маратонський біг	Louis (грек) 2.58,50	Stenroos (Фін) 2.41,22,6
Плавання	Льондон. 1908	
(Вільно) 100 м.....	Daniels (Амер.) 1.05,6	Weissmueller (Амер.) 59
(на спини) 100 м.....	Bieberstein (нім.) 1.24,6	Kealoha (Амер.) 1.13,2
(на грудях) 200 м.....	Holman (Англ.) 3.09,2	Skelton (Амер.) 2.56,6
(Вільно) 400 м.....	Taylor (Англ.) 5.36,8	Weissmueller (Амер.) 5.04,2
(вільно) 1500 м.....	Taylor (Амер.) 22.48,4	Charlston (Австрал.) 20.06,6

Зауважимо, що світові рекорди в більшості випадків перевищують висліди олімпійських змагань у Парижі.

Редакція.

Сьогодні навіть війни поміж державами вирішуються не стільки кількісною та якісною перевагою сил, скільки технічною їх перевагою, як у постачанні та озброєнні армій, так і в раціональній організації економічного життя запілля.

Сьогодні лише та нація має право стати й залишитися державною нацією, яка зуміє раціонально організувати своє народньо-економічне життя, залишити в своїх руках кирмування ним і розвинути його відповідно до власних вимог.

На жаль, треба ствердити, що нашій українській нації ще багато бракує для досягнення цього ідеалу.

У дореволюційний час наші українські землі були розшматовані поміж двома «збірними» імперіями з різними політичними, економічними й культурними умовами, але й з одною спільною рисою захоплення економічного життя України національно-ворожими елементами. І велика земельна власність, і промисловість, і торгівля України знаходилась у руках цих чужих елементів. Політика урядів, особливо московського, була спрямована на те, щоб зробити з українських земель кольонію, яка мусить постачати сировину для промисловості метрополії й зобов'язана споживати вироби метропольної промисловості.

У тому відібранні сировини й поверненні назад до кольонії готових виробів, у небажанні будувати фабрики на місці, в кольонії, — бачимо найбільше лицемірний імперіалістичний визиск і заперечення всіх тверджень «єдинонеілізмців» про єдність Російської Імперії.

Англіїці роблять теж з Індією, але мають відвагу називати цю країну справжнім іменем: кольонією, — а свою політику супроти неї: кольоніальною.

Російську кольоніальну політику ліквідувала революція й відродження Соборної Української Держави. Однак і тут Україна не встанила була взяти кирми своїм економічним життям у власні руки.

Революція, хаос большевизму й горожанських війн на теренах України зринували перші зародки національно-економічного життя. Невдача визвольної боротьби привела до нового розділу українських земель між ще більше чисельними окупантами.

Економічна політика цих окупантів ґрунтується не лише на визисковій кольонії метрополією, але на обміркованому пляномірному знищенні всяких зародків самостійного економічного життя України. Сільське господарство руйнує хижачья податкова система на користь метрополій та урядова кольонізація українських земель ворожим елементом. Промисловість захоплює метропольний капітал, а під владою ССРСР підпорядковується її орган московсько-жидівського апарату промислової централізації. Торговля, зокрема зовнішня, є монополією окупантів, або жидів, а на території Радянської України державного торговельного апарату, на кирмування яким, зрозуміло, українські елементи не мають жадного впливу. Навіть у галузі соціальної політики монополія провідництва робітничим рухом (профсоюзи, партії) опинилась у руках робітництва націй-окупантів.

Так виглядає економічний стан нашої батьківщини. Але це все не повинно викликати в нас, націоналістів, зайвого песимізму й сумнівів. Чи Україна уявляє з себе такий же самостійний економічний організм, як усяка інша держава? Чи зможе Україна жити своїм економічним життям, не

підпорядковуючись окупантам, не зливаючись з ними в химерну «Лігу Сходу Європи», «Союз Трох Русей»? ...Життя, факти й числа дають на це позитивну відповідь.

Економічне життя України поволі пробивається через мури декретів, законів, приписів і т. д. метропольних влад. Економічні можливості на українських землях дають нам надію, що при сприятливих умовах національно-державної незалежності розвинуться всі галузі українського народно-господарського життя.

Ми не будемо тут говорити про сільське господарство України, що її роля, як житниці Європи, відома кожному.

Також, коли ми придивимося до нашої національної промисловості, а головне до тих запасів сировини, що — знаходяться в розпорядженні України, то можемо ствердити великі вигляди на існування й розвиток нашого промислу й зовнішньої торгівлі.

Наведемо дещо зі статистики продукції України (лише Наддніпрянської), Московщини й Польщі в нормальні довоєнні часи. З цілої продукції бувшої Російської Імперії припадає:

	Україна	Московщ.	Польща
вовна	24,6%	39,9%	35,5%
гончарство	35,1%	39,4%	28,4%
сода	64,9%	32,8%	1,1%
руди й мінерали	62,1%	31,2%	6,7%
чавун, залізо й криця	57,7%	31,2%	11,5%
вироби з них крім машин	39,0%	44,7%	13,8%
сільсько-господарські машини ..	40,8%	41,6%	12,6%
будова машин	17,3%	62,8%	3,3%
цукроварство (Україна й Рос.) ..	84,6%	15,4%	—
вугілля	74,7%	10,0%	16,3%

Узявши під увагу лише три найголовніші галузі нашої національної продукції: цукроварство, добування вугілля, руд і мінералів, ми можемо уявити собі майбутні економічні вигляди нашої держави.

Перед нами, після відродження нашої держави, повстане важливе й відповідальне завдання відбудови нашого народного господарства. Лише від нас самих залежить, чи зуміємо ми це перевести своєчасно й раціонально.

Теоретично є декілька підходів до вирішення проблеми економічної відбудови України. Головні з них: підхід з точки погляду інтересів окремої класи, може й домінуючої, і підхід з точки погляду інтересів цілої нації.

Гіпноза марксизму, що помалу розвіюється в інших країнах, ще захоплює собою розум і льогіку багатьох наших політиків та економістів. Окремій класі, хоч навіть сам марксівський розподіл суспільства на точно означені класи викликає в сучасному поважні сумніви, приносяться в жертву інтереси інших клас, інтереси нації. Практично це переведено комуністичною владою в ССРСР, де пролетаріатові пожертвовано інтереси решти населення. Такий експеримент над живим тілом держави довів безглузність класового підходу до вирішення економічних питань.

і крайню шкідливість такого підходу не лише для інтересів держави, але й самого пролетаріату.

Другий підхід, націоналістичний, розглядає націю як живий організм, будує економічне життя країни відповідно до інтересів цього організму, примушує окремі класи й верстви, що є лише складниками нації, підпорядкувати й узгіднити свої егоїстичні інтереси з інтересами нації. Практично це переведено в Італії, де за 5 років прийшло до політичного та економічного відродження, до ліквідації соціального напруження, до добробуту подавляючої більшості населення.

При відбудові нашого економічного життя треба взяти все це на увагу й твердо усвідомити собі корисність і konieczність націоналістичного підходу до вирішення економічних і соціальних проблем, що виринуть перед нами.

Ми не можемо на цьому місці докладно зупинитися над подробицями економічної відбудови нашої батьківщини. Ця справа занадто складна, а раціональне розв'язання окремих проблем вимагає великих зусиль з боку економістів, фахівців в окремих галузях народного господарства, економічної й соціальної політики. Ми хочемо крім самої методи розв'язання економічної проблеми, вказати на деякі моменти, що на них мусить бути звернена наша увага при відбудові економічного життя України.

Коли впадуть влади окупантів, ми будемо стояти перед потребою ліквідації або визнання всього того, що принесли Україні революція, комунізм й окупація. Ми побачимо великі маєтки поділеними поміж селянами й будемо змушені зайняти певне становище до цього «здобутку революції». На західних землях України зустрінемося ми з великим польським землеволодінням і будемо примушені вирішити питання його ліквідації та українізації. І коли на Радянській Україні ми не сміємо боротися зі справедливими наслідками революції та маємо обмежитися лише ревізією розподілу землі, то на західних землях: не сміємо боятися революційної ліквідації ворожого нам великого землеволодіння й радикальної земельної реформи. Це саме відноситься до нашої промисловости. Хвиля революції знесла приватну власність на теренах бувшої Росії, але залишила провід удержавленою промисловістю в руках протиукраїнського московського центру. Стан промисловости на Західній Україні — далі без змін, коли не вважати на збільшення впливу польсько-жидівського капіталу замість німецького. Після звільнення всіх українських земель від окупантів ми знайдемо порожнє місце, а перед українською національною владою повстануть питання: чи стреміти до повернення промислових підприємств приватним власникам, якщо вони десь не зникли, чи запросити представників західньо-європейського, або американського, капіталу, чи, нарешті, перевести націоналізацію важливих галузей української промисловости?

Для кожного свідомого націоналіста зрозуміло, що повернення підприємств приватним власникам, представникам ворожих нам народів, елементів чужонаціональному й протидержавному, — не тільки не корисне, але й небезпечне саме тепер, коли війни перетворилися в змагання техніки, коли промисловий стан країни тісно зв'язаний з її бездатністю. Аналогічні міркування промовляють проти передання безконтрольного крмування національною індустрією «варягам» капіталу. Для них імперативними будуть тільки моменти зиску й визиску. Політичні й госпо-

дарські інтереси для них байдужі. І нам, націоналістам, доведеться уважно призадуматися над питанням націоналізації важливих галузей нашої української промисловости, не дивлячися на невдалі спроби переведення націоналізації на Радянщині.

Теж можна сказати й про соціальну політику й про організацію зовнішньої торгівлі майбутньої Української Держави.

Міркою раціональності й корисности при розв'язанні всіх економічних проблем не може бути «революційність», або «контрреволюційність» метод. Наші політики й економісти мусять усвідомити собі тезу:

«Ми не дивимося на революційність або контрреволюційність нашої внутрішньої політики. Все, що робить нашу націю та державу сильними, що підвищує добробут нашої нації, — ми рахуємо позитивним. Все, що ослаблює нашу націю та державу, що принижує націю й робить її бідною, — ми вважаємо негативним» (Б. Мусоліні).

Полк. Евген Коновалець.

Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.

(Продовження).

Похід на Київ, денікініада й остаточна катастрофа.

Ще задовго, поки Галицька Армія перейшла Збруч, Січові Стрільці тримали з нею зв'язок тими своїми частинами, що боролися на польсько-українському фронті в Східній Галичині. Це були передусім гарматні частини, а далі відділ панцирних авт. Вже в момент протигетьманського повстання виринув був у нас проект взаємної виміни військових частин обох армій, але цей проект переведено тільки частинно й то не цілком вдало. Передбачаючи саме ту небезпеку, що загрожувала наддніпрянським військовим частинам з боку большевицької пропаганди, ми хотіли дістати від Головного Командування Галицької Армії певну кількість галицьких частин, а в заміну за це вислати до Галичини наддніпрянські частини. Таким робом хотіли ми реалізувати на ділі соборницьку думку, як теж паралізувати большевицьку пропаганду. На основі дотеперішних досвідів ми знали, що галицькі частини не піддаються так скоро згаданій пропаганді, — з другого ж боку ми думали, що й наддніпрянські частини, попавши в оточення дисциплінованої здорової армії, стануть ще більше бездатними й що Галицька Армія нічого на такій виміні не втратить. Цю акцію виміни започатковано ще до візду Директорії в Київ висилкою в Галичину одної наддніпрянської бригади. На жаль, ця спроба покінчилася невдачею. Точніше над причинами невдачі розписуватися не буду, бо про цю справу вже багато писали. На мою думку, не треба було згадану частину зразу вислати на фронт, а тільки дати їй перше необхідний вишкіл, дисциплінувати її, змінити старшинський склад, і тоді вживати її до бойових операцій. Тому я цілком не дивувався, коли довідався, що ця, наборзі зорганізована, невідповідно ще освідомлена та зложена з різнородного стрілецького й старшинського елементу бригада, при першому польському ударі розбіглася.

Щож до висилки галицьких частин на Велику Україну, то при нагоді мого побуту в Станіславові з початком січня 1919 р. їздив я в цій справі з пок. полк. Вітовським до Головного Командування Галицької Армії в Бібрці. Сам ген. Омелянович-Павленко не поставився до цієї пропозиції зовсім прихильно та тільки лише завдяки в. о. Секретаря Військових Справ, сотн. Бубелі, далось нам отримати з Галичини біля двох тисяч новобранців, які після переведеного вишколу показали дуже гарним і надійним елементом. Ще пізніше кілька разів роблено спроби в справі виміни, — однаке ці спроби не мали ніякого впливу ні на склад обох армій, ні на їх бойові операції.

падок, хоч і негайно зліквідований рішучою поставою всього Корпусу, страшенно притнобив Січовиків і відібрав їм решту боевого запалу. Несподіваний виступ Волоха проти решти Армії Української Народної Республіки та його проголошення себе приклонником радянської влади з рівночасним збройним нападом на... державну скарбницю в тодішньому осідку Уряду, м. Любарі, притнічуюче вплинув на всіх.

Після історичної, мабуть останньої офіційної, наради всіх командантів окремих частин Армії Української Народної Республіки в присутності пок. Головного Отамана та прем'єра міністрів І. Мазепи в м. Чарторій, де рішено ліквідувати регулярну війну й перейти на партизанщину, всі старшини Корпусу Січових Стрільців, як галичане, так і наддніпрянці, одностайно рішили здемобілізувати Корпус і залишити всім вільну руку: або приєднатися до повстанчої армії, яку складав ген. Омелянович-Павленко, або повернути додому. Думати над тим, як дістатися додому, не було часу. Несподіваний напад поляків на Чарторію заскочив Січових Стрільців і деякі інші частини, що були розташовані в цьому містечку. Поляки розстріляли всіх і перевезли, як інтернованих, до Луцька.

Цікаво, що поляки напали на місце постою Січових Стрільців безпосередньо після того, як пок. Головний Отаман переїхав на територію, що займали польські війська. Наскільки обі події стояли у зв'язку, і до сьогодні невідомо. Правда, у Чарторій були балачки про це, що пок. Головний Отаман має на деякий час виїхати за кордон (не тільки в Польщу), — ніхто однак не надіявся, що цей виїзд наступить так швидко та зараз же після чарторійської наради. Факт, що пок. Головний Отаман не згадав перед нами ані словечком про грудневу угоду з поляками, заключену за посередництва Андрія Лівницького й факт, що пок. Головний Отаман виїхав з Чарторій через Миропіль до Шепетівки, а далі до Варшави, зовсім несподівано, нікому нічого не кажучи, кидая світло на загадку, яким це робом Січові Стрільці так зненацька опинилися в польських бараках.

Січові Стрільці в польському інтернованні й нові плани.

Ті, що попали до луцьких касарень, були одними з перших вояків Наддніпрянської Армії, які зазнали солодощів польських таборів. По кільканацять стрільців і старшин душили в одній кімнаті. Хорі на тиф лежали поміж здоровими, що кожен від холоду й замирили з голоду. Подібні, а може ще й гірші, обставини були в рівенському таборі, де поляки скучили теж велику кількість старшин і козаків Наддніпрянської Армії. У Луцьку я переняв команду над табором і витратив дуже багато зусиль та енергії, щоб полекшити стан інтернованих. Особливо багато трудів коштувала справа видобуття від польської військової влади дозволу на відокремлення тифозних і призначення для них будинку шпиталю. Для цього призначила польська влада луцьку тюрму, куди й перенесено всіх хорих. За той період інтернування втратила Українська Армія багато дуже гарних боєвих старшин і стрільців. Годі подавати на цьому місці їх реєстр. Згадаю тільки ген. Василя Гютюнника й гарматчика поль. Висиліва. У цей-же час перебував полк. Андрій Мельник найтяжчий рід сивого плямистого тифу.

Ми не знали, як довго буде тривати таке наше інтернування й що Польща гадає робити з нами далі. Думаючи над засобами, якими можна добитися на волю, не забували ми при цьому ніколи нашої мети: дальшої організованої активної боротьби. Тому обмірковували ми різні можливості творення нового осередку регулярної Української Армії та добуття нової операційної бази на терені України. Діставши в Луцьку відомості про квітневу угоду пок. Головного Отамана з маршалом Пілсудским, ми, samozрозуміло, поставилися до неї з самого початку негативно й не вірили в успіх польсько-українського походу на Київ. Ясно, що перешкодити українсько-польському союзі ми не мали змоги, але не хотіли також брати участі в цьому почині. Тоді то, під час довгих розмов наших старшин (у Луцьку скучилися майже всі члени Стрілецької Ради), виринув у нас проєкт піти на службу до Української Бригади в Чехословаччині.

Що таке уявляла з себе Українська Бригада, хто був її командантом, який старшинський склад, що за настрої панували там, — було нам тоді невідомо. Ми лише чули, що в Чехословаччині існують якісь українські військові частини, що певно мають більші завдання ніж сидіти спокійно на чужині в таборі. Не знаючи далі зовсім відносин, які тоді панували за кордоном поміж представниками Уряду Західно-Української Народної Республіки й Уряду Української Народної Республіки, думали ми, що особисті послуги старшин Січових Стрільців радо прийме й Бригада,

і політичні чинники. Нашіж думки були прості: «Українську Бригаду в Чехословаччині треба поповнити всіма українськими вояками, що перебувають за кордоном, — галицькими й наддніпрянськими, — і створити велику військову одиницю (найменше одну дивізію). Цей відділ треба було б у випадку польсько-українського походу на Київ перевести на Україну не через Польщу, а через Румунію, найкраще в район Одеси. Якщо поляки втрималисьби на Україні, тоді треба було би мати якусь свою військову силу, що організована й озброєна не безпосередньо поляками, у противагу польській силі. Колиж більшовики розбили поляків, то плянувано злучити тоді цю військову частину з повстанчими відділами ген. Омеляновича-Павленка, поповнити її ще іншими українськими частинами й таким робом створити в районі Одеси нову Українську Армію й базу для війни проти москалів.

Пок. Головному Отаманові не подали ми нашого плану повністю. Ми переслали йому тільки з Луцька заяву, що хочемо взяти за справу перевезення Української Бригади з Чехословаччини на Україну. Він викликав мене й моїх товаришів з Стрілецької Ради до Варшави. Ми представили йому, що при допомозі Української Бригади бажаємо створити новий завязок Січового Стрілецьтва для активної боротьби проти більшовиків.

Після того нам дійсно ділося вибратися за кордон, де з весною 1920. року зібралася переважна частина членів Стрілецької Ради, а саме: полк. А. Мельник, пок. підполк. ген. штабу Ю. Отмарштейн, полк. Р. Дашкевич, сотн. В. Кучабський, пок. сотн. І. Андрух, сотн. М. Матчак, сотн. Я. Чиж і сотн. Чорній. Члени Стрілецької Ради, що залишилися в Польщі, а саме ген. (тоді ще полковник) М. Безручко й полк. Р. Сушко зобов'язалися не творити для спільного походу з поляками ніякої Січово-Стрілецької частини. Вони персонально поступили на службу до 6. Бригади.

Всі інтерновані в Луцьку старшини й стрільці колишнього Корпусу Січових Стрільців частинно повернули до Галичини, частинно перейшли до 6. Бригади, а частинно ріжними шляхами перебравися за кордон, передусім до Чехословаччини.

Центр Січових Стрільців на чужині.

Отже, як тільки ми приїхали за кордон, зараз же побачили, що наші сподівання найти сприятливі умовини для праці були великим непорозумінням. Антагонізм поміж галичанами й наддніпрянцями, що повстав після грудневої угоди Української Народної Республіки з Польщею та поглибшав після квітневої угоди, нагадував настрої на Наддніпрянщині після переходу Галицької Армії до Деникіна. Тільки тепер галичане обвинувачували наддніпрянців, і закид «зради» поширено на всіх, хто вродився на Наддніпрянщині.

Так само несправдилися наші надії щодо Бригади в Німецькому Яблінному. Президент Др. Е. Петрушевич покладав на Бригаду, як на військо Східної Галичини, великі надії, й нізащо не хотів зрікатися свого впливу на неї віддаленням її від себе. Та й у самій Бригаді думка про переїзд на Україну, як взагалі про виїзд з Чехословаччини, зогляду на акцію тодішнього Уряду Західно-Української Народної Республіки й самої Команди Бригади, як теж зогляду на загальні настрої, що панували тоді серед українців за кордоном, була дуже непопулярною. Серед галицького громадянства переважала тоді думка, що галичанам треба взагалі усунутися від «наддніпрянських справ», що наддніпрянцям не можна вірити, бо вони кожної хвилини здібні на дальшу зраду в галицькій справі. Сама чеська влада теж не годилася на виїзд Бригади, вимагаючи на це дозволу Польщі, незалежно від того, чи Бригада мала б їхати через Польщу, чи через Румунію. Нам нічого не залишалось, як зачекати на дальший розвиток подій на Україні. Поразка поляків і роля, що разом з тим припала на долю Армії Народної Республіки, зробили наш план неактуальним. Ми рішили його ліквідувати. У зв'язку з нашими заходами в справі перевезення Бригади на Україну поведено проти нас збоку Уряду Західно-Української Народної Республіки, Команди Бригади й поодиноких людей без розбору засобів дуже гостру кампанію. На нас посипалися ріжного рода наклепи аж до того, що ми є польськими запруданцями й що Українську Бригаду хочемо передати в руки поляків. Рівнож і ті наддніпрянські кола, що були приклонниками польсько-української згоди, включно з пок. Головним Отаманом, почали дивитися на нас зкосо, закидаючи нам, що ми ставимося дуже негативно до польсько-українських залицань.

У липні 1920. р. відбули ми в Празі останнє засідання Стрілецької Ради, на якому, після засвоєння безкорисності й безцільності дальшого перебування за кордоном, рішили ми закликати всіх Січових Стрільців до повороту в Галичину. Після цього за-

сідання Стрілецької Ради перестала фактично існувати Січово-Стрілецька Організація. Старшини Січових Стрільців, що були закордоном, здебільшого розіхалися, — одні на Наддніпрянщину, інші до Галичини. Там стали вони такими самими громадянами, як усі інші. Кожен з них вступив до тої групи чи партії, що краще відповідала його особистим переконанням.

Крім цього за ініціативою стрілецьких старшин відбувся ще 31. серпня 1920. р. у Празі «Зїзд Відпоручників Українських Військових Організацій Закордоном», на якому між иншими були присутні неофіційно представники Бригади в Німецькому Яблінному (командант Бригади, полк. Варивола, заборонив брати участь у цьому Зїзді), представник Українського Союзу Старшин у Відні, представники робітничих сотень на Закарпатській Україні й представники нашої американської еміграції. На цьому Зїзді внесено між иншими такі постанови: 1. Зїзд стоїть на становищі повної соборності й самостійності України без огляду на це в які соціальні та політичні форми виляється ця самостійність. 2. Зїзд стверджує, що теперішнє катастрофальне положення України є наслідком неохоти до праці, нестійкості, хитання, суперечності з гаслами, наведеними в точці 1., і самого факту існування аж трьох українських урядів і їх органів. 3. Зїзд уважає вказаним не ставити мілітарного спротиву веднанню українських земель, яке зараз наспіває через большевицький наступ, та одночасно завзиває всіх старшин і стрільців Української Армії до дальшої послідовної боротьби за самостійність України. 4. Зїзд уважає потрібним захвати в організованій формі існуючі поза територією України військові частини та об'єднати їх ідейно між собою. Крім цього Зїзд закликав усіх цих, що можуть вертати на Україну, до повороту й до праці на місцях, а далі прийняв постанови щодо центрального ідейного проводу всіх військових організацій. Після Зїзду один з членів колишньої Стрілецької Ради виїхав був до пок. Головного Отамана з пропозицією звільнити Українську Армію від її незавидної ролі оборони Галичини для Польщі та захвати Армію виключно для боротьби за українську державність. Пропоновано тоді раптовим зворотом відсунути Українську Армію, що боролася на правому крилі польського фронту, у Карпати й таким робом ухилитися тимчасово від дальшої боротьби проти большевиків. Розрахунок був такий, що большевики, після переможного походу через Польщу були би дійшли до Середньої Європи й загрозили безпосередньо інтересам держав-переможців. Для рятування ситуації мусили би згадані держави не тільки підлати ревізії версальський договір, але почати також організування поважного протибольшевицького фронту, при чому мусили би вони взяти під увагу теж ті українські боеві сили, які досі легковажено й яким не хотіли помагати. Отже українські частини, що заховались би в Карпатах і до них приєднались би всі інші українські частини закордоном, мусили би увійти в план великої протибольшевицької кампанії. Українська справа виринула би тоді знову на широкому міжнародному форумі та не була би залежною від одного тільки маршала Пілсудського. Переможена Польща не мала би відваги ставити такі домагання, як це вона зробила пізніше Ризі.

Пок. Головний Отаман цю пропозицію відкинув. Не хотів він допуститися, як сам зазначив, «зради союзника».

«Союзник» однак, якому пок. Головний Отаман дотримав вірності аж до смерті, не мав таких саптиментів. Річ Посполита Польська погодилася дуже швидко після цього з Московою в Ризі й то коштом українських земель та коштом долі решток вірних Польщі військ Української Народної Республіки, що по цей день коротають свій вік у польських таборах.

(Далі буде).

Офіційна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідолення ч. 5.

1. Для полекшення праці Проводу в різних країнах призначається відпоручників на Чехословащину, Бельгію, Болгарію, Німеччину, Данціг і Литву.

Справа відпоручників на Францію, Люксембург, Австрію, Югославію, Італію, Злучені Держави Північної Америки й Канаду буде вирішена протягом найближчого часу.

Відпоручники мають провадити діяльність згідно з інструкціями, що їх подано в обіжникові ч. 180-27 від. 1. травня б. р.

2. Цим продовжується оголошення спису датків на збіркові листи Проводу.

З переносу: 670,10 к. ч.
225 франц. фр.
155 бельг. фр.

Збірка Секції Л.У.Н. у Подебрадах:

- 101. Гайдай — 5 к. ч.
- 102. Дрикалович — 5 к. ч.
- 103. Зімницький — 1 к. ч.
- 104. Слонський — 2 к. ч.
- 105. Куцан — 2 к. ч.
- 106. Сovenko — 2 к. ч.
- 107. Бик — 2 к. ч.
- 108. Коровицький — 5 к. ч.
- 109. Яворовський — 5 к. ч.
- 110. Мосендз — 10 к. ч.
- 111. Кордонський — 5 к. ч.
- 112. Маліів — 5 к. ч.
- 113. Богач — 2 к. ч.
- 114. Костарів — 5 к. ч.
- 115. Руденко — 5 к. ч.
- 116. Герасимович — 5 к. ч.
- 117. Касьяненко — 5 к. ч.
- 118. Др. Вікул — 5 к. ч.
- 119. Сціборський — 10 к. ч.

Додаткова збірка Секції Л.У.Н. у Ліберці:

- 120. А. Копиняк — 10 к. ч.
- 121. М. Саланик — 10 к. ч.
- 122. П. Семанюк — 10 к. ч.
- Збірка Секції Л.У.Н. у Празі:
- 123. Инж. Малько — 5 к. ч.
- 124. Др. Демчук — 1 к. ч.
- 125. Евфимчук — 1 к. ч.
- 126. Кордонський — 5 к. ч.
- 127. Гридін — 1 к. ч.
- 128. Шиян — 0,5 к. ч.
- 129. Шайдацький — 2 к. ч.
- 130. Чермишинський — 2 к. ч.
- 131. Рябів — 1 к. ч.
- 132. Мінів — 2 к. ч.
- 133. Преснюк — 2 к. ч.
- 134. Балицький — 1 к. ч.
- 135. Огородюк — 2 к. ч.
- 136. Незнаний — 1 к. ч.
- 137. Стек — 3 к. ч.
- 138. Олексенко — 1 к. ч.
- 139. Ткачук — 1 к. ч.
- 140. Захарченко — 1 к. ч.
- 141. Овсянецький — 1 к. ч.
- 142. Сенюк — 1 к. ч.
- 143. Кулицький — 1 к. ч.
- 144. Н. П. — 1 к. ч.
- 145. Незнаний — 1 к. ч.
- 146. Мельник — 1 к. ч.
- 147. Романюк — 1 к. ч.
- 148. Проф. Гула — 5 к. ч.
- 149. Незнаний — 2 к. ч.
- 150. Рудик — 2 к. ч.

До переносу 834,60 к. ч.
225 франц. фр.
155 бельг. фр.

Секретаріат та відділ преси
й пропаганди.

З діяльності організацій.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ МОЛОДІ.

Партійний розбрат і занепад української політичної думки в Галичині, що наступив по війні та надзвичайно збільшився після рішення Ради Амбасадорів, викликав реакцію в напрямі оздоровлення відносин шляхом відокремлення націоналістичних елементів у власні організації. Хоч спроби створення

української націоналістичної партії покінчилися невдачею, всеж потреба, що привела до тих спроб, не минула. Передусім це торкалося молоді, серед якої демагоги, висланці різних партій, робили справжнє моральне спустошення.

Умови, серед яких здійснювано організаційні спроби націоналістичної мо-

лоді, були найдзвичайно корисні. Не можна було спертися на анальогічну організацію старших громадян, бо такої не було, не було старших провідників, бо ті або виїхали закордон, або заангажувалися в партійній діяльності. Врешті, всюди в дотеперішніх організаціях молоді взяли верх ліві елементи, з якими від самого початку треба було вести вперту боротьбу.

Не зважаючи на всі труднощі, у 1925 р. повстав завязок організації. Ним був гурт молодих людей. Всі зрозуміли потребу створення організації ідеологічного характеру, що не тільки гуртувалаб однаково думаючі елементи, але виховувалаб у дусі націоналістичної ідеології нові лави молоді. З малої групи створилася через рік Група Української Націоналістичної Молоді, що поширила дотеперішні організаційні заходи. Вже по кількох місяцях заложено Союз Української Націоналістичної Молоді, який має сьогодні кільканацять груп у різних місцевостях Галичини.

Групи Української Націоналістичної Молоді гуртують нелише студентів, але й ремісничу та селянську молодь пересічно у віці 18—25 років. Ті групи можна розглядати, як другий ступень організації, коли приймемо, що перший ступень створюють організації молоді нище 18. року. (Пласт). На порядку дня є справа створення третього ступня націоналістичної організації, що їй будуть підпорядковуватися два перші.

Групи, що творять Союз є організаціями ідеологічного характеру. Вони

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН У НІМЕЧЧИНІ.

Від 1921. р. існує в Берліні Союз Українських Старшин. Членами Союзу є б. старшини Надніпрянської й Галицької Армії. Союз, як аполітична організація українських старшин, що стоять на засаді Незалежної Соборної, Української Національної Держави, поставив собі за завдання заховання й плекання традиції українського національного війська, як теж, у міру можности, ведення військово-організаційної праці закладанням філій, зорганізуванням стрільців та підстаршин, що перебувають у Німеччині, в «Стрільцьку Громаду при С.У.С.» і веденням пропаганди серед чужинців. Крім того метою Союзу є ведення військово-вишкільної праці серед своїх чле-

перш усього кладуть вагу на самоосвічення членів, що відбувається при помочі сходів, рефератів на різні теми (ідеологія, історія, визвольна боротьба), журналів і книжок. Далі групи ведуть культурно-освітню працю по селах, дають ініціативу й беруть часто участь у закладанні «Просвіт», «Соколів», хорів, аматорських гуртів, уряджують вистави по селах, беруть участь у національних святах, ідуть по селах з відчитами, переводять збірки на національні цілі й стають завсігди до праці в такі моменти, як громадські вибори, поміч жертвам повені, парламентарні вибори та ин. Зокрема у Львові група змогла перебрати до своїх рук усі важніші студентські установи, вирвавши їх зпід впливу лівих елементів (Академічний Дім, Студентська Громада). Союз Націоналістичної Молоді видає у Львові свій орган «Смолоскипи», й, дійсно, з усіх груп молоді націоналісти є найбільше рухливими.

Це однак тільки підготовча праця. Перед націоналістами в Галичині стоять в найблищій будучині слідуючі завдання: створення націоналістичної організації третього ступня, звязок з націоналістами Волині й охоплення їх в рамках організації, та підготовка, спільно з Проводом, Конгресу Українських Націоналістів. Все це має вести до створення сильної політичної організації українських націоналістів, що охопилаби всі кола українського громадянства в селі й місті та сталаби рішачим чинником нашого політичного життя.

А. В.

нів та пропагування військової думки серед українців взагалі для зміцнення переконання, що лише власними силами дасться вибороти власну державність. Цю працю Союз започаткував у минулому році рефератами на військові теми, видаванням військово-наукових брошур і, покищо, неперіодичного військового органу «Військовий Вісник». Крім цього видано кілька інформативних комунікатів у чужих мовах. Для налагодження й піддержання звязків з чужинцями Союз уряджує в лютому кожного року репрезентаційний бал і дає ініціативу до відзначення всіх українських національних свят.

Г.

Хроніка.

Під Румунією.

Жадна світова подія не займає настільки уваги всього населення Румунії, як справа боротьби Маню (царанисти) проти Братіану (ліберали). У всіх на устах питання: чи уступить уряд, чи тільки поступиться? Альба Юлія, де відбувався селянський конгрес, несподівано ввійшла в історію. Усі розглядають конгрес царанистів, як останню погрозу урядові. Воно й справді виглядало на велику погрозу. З усіх кінців країни, навіть з найдалших закутин Бесарабії, Буковини й Семигороду, тягнулися селяне пішки, волами й кінями. Деякі часописи подавали 100—200 тисяч учасників, урядовіж часописи згадували про 35.000, — отже з певністю можна рахувати, що в конгресі приймало участь найменше 50.000 селян. Сам конгрес, чи точніше віче, пройшов спокійно. Поліція й військо вийшли з міста й розташувалися оподалік навколо. Конгрес зовсім не приніс чогось нового. Всі ухвали покриваються з рішеннями зїзду партії царанистів у Букарешті. Маню потрібував тисячі людей тільки для демонстрації. Навряд чи це йому вдалося вповні, бо вже на самому вічу потворилися групи невдоволених повільним веденням акції проти уряду. Навіть деяка частина делегатів рушила походом на Букарешт. Сам Маню з резолюціями відправився до Ради Регентів. Щоб запобігти охолодженню настроїв, царанисти заявляють, що Альба Юлія була тільки початком акції й що тепер розпочинається широка праця між народом. Слід зазначити, що також соціалісти приймають до певної міри участь у започаткованій царанистами протиурядовій акції. Вже кружляють чутки, що кабінет міністрів уступить і знов повернется до влади, але під проводом Титулеску, який має своїх приятелів серед царанистів. Те, що започаткував Карло в Лондоні, не стоїть у звязку з партією царанистів. Безумовно, Карло має серед селянства й серед чільніших провідників партії своїх прихильників. Однак сам Маню заявляє, що його партія не зацікавлена в повороті Карла й не думає порушувати закони про престолонаслідування.

По за боротьбою за владу дуже багато говорить в Румунії про справу закордонної позички. Заходи в Америці не привели до бажаного висліду. На пе-

решкоді тому стали саміж таки румунські громадяне, жиди й мадяре, що навіть звернулися з меморіалом до Кельога й просили його не поспішати з позичкою. Після цього американці перестали переговорювати з румунами. Також українці прилучилися до цієї акції. Вже свого часу, коли до Канади приїздила румунська королева, наші емігранти з Буковини подбали про «належне» прийняття. У різних часописах були вміщені статті в справі переслідування меншостей, а в парламенті були запити до уряду: як це може уряд Канади вітати королеву такої держави? І тепер, підчас переговорів у справі позички, українці повели помітну пресову кампанію. Зокрема звертають на себе увагу статті Пігуляка, що крім того урядив низку віч, на яких виголошував реферати. Усе це привело до зміни румунського «курсу». Замість Америки й Канади румунські політики пішли шукати необхідних грошей в англо-німецьких колах. Однак й тут не повелосся. Хоч Титулеску й бачився з Штреземаном, всеж ділова нарада так і не відбулася. Румунія дуже швидко зареагувала на це розпорядком про дальше переведення ліквідації німецьких маєтків, а преса повела проти німців наступ, заявляючи, що самі румуни не хочуть мати діла з Німеччиною. Є вигляди, що все покінчиться позичкою за посередництвом французького державного банку. Франція бажає цим приложити своїх рук до недавніх непорозумінь між Букарештом і Римом та тісніше привязати до себе Румунію.

З інших подій варто згадати святкування десятиліття прилучення Бесарабії. Як влада не намагалася, всеж крім дуже блідих свят, що зібрани зовсім мало народу, нічого не далося впорядити. Взагалі, самі навіть бесарабські румуни невдоволені центром. Владі закидається те, що вона зовсім не бере під увагу місцевих обставин і, більше того, відносин у Бесарабії зовсім не знає. Не приходитьсь дивуватися тому, бо на 15 членів найвищої законодавчої ради тільки один походить з Бесарабії. Пробували бесарабці розпочати кампанію в парламенті. Відбулася широка дискусія щодо стану облоги, але до жадних змін не прийшло. Та й не може румунська влада знести стан облоги в Беса-

жати далі шлях «мирових переговорів» Варшава — Кавнас. Коли затримати собі, що Литва потребує грошей, то для провідника литовської політики складається нагода конкретних балачок.

У той час, як в Європі всі й вся «розмовляють» в Азії мало говорять. Південна китайська армія поважно загрожувала провінції Шантунь. Японія не хотіла спокійно дивитися на небезпеку (також на поширення американ-

ського впливу), що насувається проти японського «сприятеля» Чан-Со-Ліна й дуже швидко після своєї вправної військи. Сама справжня війна йде повним ходом. Вчора японці стояли краще, сьогодні китайці, а... завтра й інші держави захотять закрити за собою якусь частинку Китаю, аби не відставати від Японії. Побачимо, що буде далі.

В. Поверт

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Високоповажаний Пане Редактор!

В ім'я правди прошу помістити в шановному органі слідує:

В «Розбудові Нації» за березень появилася допис в формі листа п. М. Спідборського під заголовком «У відповідь «Раді», котра мене називає «лідер комуністів п. Греськів».

Заявляю, що я ніколи та нічого спільного з комуністами не мав і не маю. До жадного політичного угруповання не належу.

Щодо допису в «Раді», вона мені невідома, бо тої газети взагалі ще не мав у руках, а передплачую та читаю «Новий Час».

Прошу прийняти вислови правдивої пошани.

Ружодоль, 26. квітня 1928.

Василь Греськів.

Голова Укр. Допом. Т-ва.

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ.

БЕРЕТЕЙСЬКИЙ МИР, 1918—1928,

В-во «Червона Калина» (спомини та матеріали) Львів, 1928, ст. 320 серед. 8°.

ГЕН. ВСЕВОЛОД ПЕТРИВ — «СПОМИНИ» з часів української революції (1917—1920). Частина I. В-во «Червона Калина» Львів, 1928, стор. 180 мал. 8°.

ФЕДІР ДУТКО — «ЧОРТОРИЙ», роман (фільми української боротьби 1919—1920). В-во «Червона Калина», Львів, 1928, стор. 187, мал. 8°.

КУБАНЬ — Збірник статтів про Кубань і Кубанців. Видання Громади Кубанців в Чехословацькій Республіці. Прага 1927, стор. 295 вел. 8°.

О. М. КІНАШ — Вступні слова і принагідні мови світського змісту. Елізабет, Н. ДЖ., 1928, стор. 106 серед. 8°.

В. С. ДРАГОМИРЕЦЬКИЙ — «ЧЕХОСЛОВАКИ ВЪ РОССІИ 1914—1920».

Прага, 1928, стор. 218 вел. 8°.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК — місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 27., кн. V, травень 1928, Львів.

ТРИЗУБ. Періодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі. Ч.ч. 15—18.

ВІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двотижневий журнал, Харків 1928. Ч.ч. 6, 7, 8.

ВІРА І НАУКА. Євангеліський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік видання IV, Ч.ч. 7—9, Коломия, 1928.

ПЛАСТУН — часопис пластової молодіж. Р. VI, Ч. 2, Ужгород, 1928.

ОРГАН ПРОВОРУ УКРАЇНОСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

І містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівномірно містить журнал історичний матеріал з визвольних змагань чужих народів, а також постійний огляд міжнародньої політики.

Піврічна передплата вносить: — 30 кч. в Чс. Р., — 9 зл. п. в Галичині, на Волині і в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 6 шіл. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та інших краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». У Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ „РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

можна постійно дістати:

Гуцузьський Курінь

посма О. Бабія

Національна Дума

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Лєгії Українських Націоналістів

і Смолоєвщини

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. O. Mykola Šeborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.

Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Legiografie, Praha-Vršovice, Šamova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 20225-VII-1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

НАЦІЇ

ОРГАН ПРОВОРУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видав: Микола Сциборський, канд. інж. У. Г. А. в Подєбрадах.

Редагує: Колектив.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smíchov, Nádražní tř.
č. 46 p. (ako pivovar).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacji», Praha-Smíchov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посылати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центробанк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I., Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Darmstädter und Nationalbank, Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч.-с. Р. — 5 кч., Галичина, Волинь, Польща — 1.50 зл. п., Австрія — 1 шил., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії — 4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І О Т.

1. *Інж. Л. Костарів: Перед подіями* 213
2. *До ідеологічно-стагутарної підготовки організації українських націоналістів* 217
3. *Карліс Кальніні: Латвія* 223
4. *Зенон Целенський: Рах Америки* 229
5. *Володимир Мартинець: Ми й українські політичні партії* 235
6. *Полк. Євген Коновалець: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції* 241

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

7. *Звідолення ч. 5* 244

ХРОНІКА.

8. *На Радянській Україні* 245
9. *Під Польщею* 247
10. *Під Румунією* 249
11. *Українська еміграція в Німеччині* 250
12. *«Вільне Козацтво»* 251
13. *Політичний огляд* 253
14. *Лист з Волині* 256
15. *Лист з Галичини* 257
16. *Кілька днів у Литві* 258
17. *Українка в італійській пресі* 260
18. *Від Редакції* 260

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, червень 1928.

Число 6.

Інж. Л. Костарів.

Перед подіями.

Ми є свідками невдачі комуністичного експерименту на Сході Європи. Господарська криза тяжить над країною. Реквізиція «лишків» перетворилася в новий протиселянський фронт. Робітництво пізнало істоту «пролетарської диктатури». Нова «непманська» буржуазія закінчила «період хижачього накопчення капіталів» і потребує умов законности та економічної волі для приміщення й використання тих капіталів. Примара нової інфляції, що доси тримала в страху проводирів, зараз викликає справжню паніку серед мас. Зрештою й червона армія губить свій «революційно-соціалістичний дух», переймає всі плюси й мінуси старої армії та, зогляду на спротив села, перестає бути надійною опорою комуністичного деспотизму.

Червоні диктатори напружують усі зусилля, щоби втриматися коло влади. Разом з тим вони ведуть жорстоку боротьбу між собою за кирму й напрямок державного корабля.

Це, як також те, що скрізь, а особливо на Сході, зростає комуністична пропаганда, означає кінець московських надій на позички й визнання, — та рівночасно початок нової ери наступу на імперіалістичний і буржуазний світ, а з тим і безсилля та безвиглядність комунізму. Він, як і царизм підчас світової війни, тримається лише силою інерції. Треба тільки чисто механічного імпульсу, щоб його остаточно зруйнувати.

Перед нами стає питання що може бути таким імпульсом?

Війна, інтервенція, революція?

Перед нами стоїть не лише питання, що буде?, — але також, чи це буде корисним для України?

І в першому, і в другому випадкові ми мусимо звернути нашу особливу увагу на те положення, що його займає Україна в революції 1917.—1920. р.

У той час, як для Московщини комунізм з його диктатурою є лише явищем соціального порядку — для України, а також інших поневоєних націй, він є явищем переважно національного порядку. Російська революція 1917. р. була революцією соціально-політичною. Також вона перенеслася й на Україну, де разом з повстанням проти Гетьмана, обернулася в революцію національно-політичну. Національна українська революція 1918.—1920. р. закінчилася невдачею внаслідок дуже неспри-

ятливих обставин; та внаслідок браку національно-революційної активності широких мас населення. Молоду українську державність знищено брудним чоботом московського червоноармійця й французьким багнетом польського легіонера.

Активно-свідома частина нації або полягла в боротьбі, або опинилася на чужині. На українських землях запанувала кривава влада наїздників, що нищили всякі зародки українського національного життя, а тим самим викликали протисилу, стихійне поширення національної свідомості. Національна «контрреволюція» виховала кадри національної революції, — кадри активних націоналістів. Та частина нації, що опинилася на чужині, після перегляду історії визвольної боротьби й короткого періоду української державності, абстрактно-теоретично дійшла до визнання необхідності радикального націоналізму. Частина нації, що в силу обставин залишилася під гнетом окупації, прийшла до того ж висновку життєво-практично. Таким чином зродився український націоналістичний рух, — та «націоналістична пошесть», що стихійно поширюється в краю й на еміграції.

Сьогодні потрібна лише синтеза еміграційної теорії й красної практики. Але раніше, ніж говорити про ролі українського націоналізму в подіях майбутнього, повернемося до прогнози тих подій, до аналізу їх користностей й бажаності для політично-економічних інтересів України.

Війна — інтервенція, еволюція — революція.

Політичний стан Європи треба вважати за дуже сприятливий для різних міжнародних сутичок. Більша частина повобних державних кордонів є спірною. Політичні й економічні взаємовідносини між окремими країнами, особливо в зв'язку з переїнами політичних орієнтацій і розподілом поміж бувшими союзниками сфер впливів в утворених Версалем державах, надзвичайно напружені.

Однак, не дивлячися на всі ці сприятливі для конфліктів умови, не дивлячися на таке нагромадження горючого матеріалу, *чекати сьогодні вибуху європейської війни, а особливо війни, що спричиниласьби до визволення України, не можна.* Ще занадто свіжі в пам'яті сучасного покоління Європи страхіття світової війни, ще не загоїлися рани, нанесені господарському організмові окремих країн й особистому добробуту поодиноких людей.

Мало можлива також війна ССРСР із своїми сусідами. І червоні диктатори, і державні влади країн-сусідів добре враховують всі можливості й наслідки війни серед теперішніх політично-економічних обставин. Радянська влада добре розуміє небезпеку, що получена з війною зогляду на економічно технічну відсталість й можливість вибуху протимосковської революції. Влади країн-сусідів правильно оцінюють або відсутність матеріальної й людської сили (Естонія, Латвія, Фінляндія), або можливість внутрішніх політичних і національних заворушень (Польща, Румунія). Війна поміж ССРСР і сусідніми країнами можлива лише у випадку наказу згори; у випадку інтервенції великих держав на Сході Європи. У такому разі сусіди ССРСР будуть лише зброєю в руках інших. Це булаб інтервенція, а не війна.

«Емігранти, — пише оден з істориків французької революції, — дійсно зробили велику політичну помилку... не зрозуміли політичних тенденцій європейських держав, до яких вони зверталися за допомогою... Вони

були певні, що солідарність монархів примусить всі європейські двори вабути про все, про свої національні завдання й кинути свої сили на боротьбу з революцією... Вони не знали, що для Росії, Австрії й Пруссії, від яких перше за все чекали допомоги, у той мент розподіл Польщі уявляв значно більший інтерес ніж захист монархії у Франції... Саме тому європейські країни занедбали небезпеку, що ховалася для їх державного устрою в перемозі революції у Франції, і політика їх у відношенні до Франції була крайньо нелогічною, нерішучою та повною змін... Наскількиж чужі держави боролися проти революції, вони перш усього виконували свої державні завдання»...

Ми вмисне навели ці цитати, щоб усім став зрозумілим як коловорот історичних подій, так і коловорот політичних помилок людей.

І сьогодні Європа не поспішає на заклики еміграції заводити порядок на Сході. І сьогодні питання репарацій, залишення англійського окупаційного корпусу над Реном, події в далекому Китаю цікавлять Європу значно більше, ніж боротьба проти комуністичної революції на теренах бувшої Росії. Європа ще зайнята більше важливими для неї справами, а головно ліквідацією наслідків версальського миру. До того часу, доки ця ліквідація не буде переведена, а це знова не так скоро станеться, — *чекати інтервенції не можна.*

Здається, що комуністи за 10 років існування їх власної держави зробили все можливе для викликання проти себе обурення й репресій європейських урядів. Одверта комуністична протидержавна агітація, що переводиться дипломатичними й напівдипломатичними представниками ССРСР, субсидювання комуністичних розрухів в європейських державах, провокація протиевропейських повстань у кольоніях, і навіть збройні напади комуністичних загонів на прикордонні міста сусідних держав, — все це викликало не інтервенцію, не рішучу боротьбу проти країни, що порушує чужу державну суверенність, а лише скромні дипломатичні ноти протесту чи в крайньому разі «інтервенцію» поліції в готелях скомпромітованих радянських дипломатів або чемне випровадження тих «недоторкальних» осіб до їх комуністичної батьківщини, з рівночасною заміною їх новими агентами III. інтернаціоналу.

Інтервенції не було й не буде до часу, доки держави Європи не побачуть в інтервенції засобу для переведення своїх політичних й економічних інтересів.

А чи ці інтереси будуть тотожними з інтересами України? З цілковитою певністю можна сказати, що ні!

Політика, як і торгівля, ґрунтується на калькуляції. Можемо мати сумніви навіть щодо безкорисности учасників хрестових походів середовіччя, а сучасні «хрестові походи» й «патріотичні війни» мають дуже слабо замасковану політичну й економічну мету. Нагородою за інтервенцію мусить бути або територіяльна анексія, або політичний протекторат, або економічна кольонізація країни.

Інтервенція в нас, на Україні, може бути переведена лише при участі й з теренів сусідніх держав під протекторатом їх дирігента Франції. Інтервенція вимагатиме від України, в найкращому випадку, відмовлення від усіх прав на українські землі Галичини, Буковини й Бессарабії, найбільшого сприяння польським і румунським економічним інтересам на решті українських земель і т. д.

має бога в душі та інші молитви на устах. Неминуче мусить з'явитися також нова ідеологія. Її загальний тон ми всі передчуваємо і передбачуємо. Коротко: це є націоналізм! Отже ми маємо основний завязок ідеології, — треба його розгорнути в певну систему, нею покрити всі ділянки нашого національного життя, у ній знайти загальну розв'язку головних проблем нашої дійсності. Ми відчуваємо, що ця справа наспіла, — плід готовий.

Свідомі цього, зважалися ми простягти руку за тим живодатним плодом. Складаючи Провід, завзялися ми стати тим, хто вилонює систему з голів і грудей наших однодумців. Плянучи Конгрес, ми означили найблищий етап розгортання тої системи. Звертаючися до загалу, ми готуємо міцне підложжя для неї. Отже Провід, Конгрес і загал будуть головними чинниками в процесі витворення ідеології українських націоналістів.

Факт повстання Проводу має рішачче значіння для цілої справи. Він виказав наявність творчих змагань нашого покоління й відмінність його методу праці від дотеперішних. Оскільки акт з листопаду м. р. не є маренням божевільних, не є дитячим пустованням, то ми справді маємо органічний зв'язок з цілим нашим поколінням і на чужині, і по той бік рижського кордону та Дністра, — ми є речниками того покоління. Широкий відгомін і загальне співчуття в міродатних для нас колах та свідомість великої відповідальності за неуспіх розпочатого нами діла стверджують, що це так і наказують нам не вагатися перед труднощами. Провід далі провадитиме свою працю. Насамперед він мусить виявити ті думки й почуття, що ділають серед нашого покоління. Далі він має вложити їх в певну систему й згідно з нею провадити свою організаційну та пропагандивну діяльність. Треба унаглядити ідеологічну основу нашої доби й, до певної міри, виховувати загал, — вціплювати йому певне думання та певне оцінювання дійсності. Так і лише так може повстати однодумність й одноставність загалу. Це pomoже виявитися складові душі в певних ідеологічних формах і підготувати нас до спільної дружньої праці.

Віра в себе, у свою думку, мусить бути властивістю Проводу, але тим не менше мусить він уважати й на ту реакцію, що зроджується серед загалу та на підставі неї складати свою самооцінку. Через організаційну працю, прилюдні виступи, публікації, — зрештою шляхом Конгресу Провід мусить усвідомити й уточнити ту систему, носієм якої він є, — розгорнути її, почати здійснити й перевести в життя. У цьому полягає його завдання, як проводу ідеологічного, і, щоби його доконати, мусить він мати сміливість думки й не страшитися відповідальності. Рівнож своєю поставою, тоном, методами, та ініціативою мусить Провід виробити собі престиж і викликати віру в себе, — у ту справу, якій він служить.

Конгрес має бути підсумок цієї праці, етапом на шляху здійснення ідеології й початком колективної праці над нею. Він неможливий без певного ідеологічного підмурку. Тим підмурком будуть тези й нарис ідеології українських націоналістів. До Конгресу можна притягати лише тих, хто органічно нам близький, хто приймає схему нашої ідеології та вже нині йде з нами в ногу. Нема чого тягти тих, хто духом нам далекий, хто вимагає від нас програм і пактів. Конгрес має провадитися згідно з планом, що його наперед усталив Провід. Конгрес мусить нашу схему ідеології переглянути, розробити й прийняти. Співпраця співзвучних осіб, кожної у властивій їй ділянці на одній спільній основі запропонованої схеми, розгорне й уточнить нашу ідеологію. Ділянки політична, господарська, культурна, військова та інші мусять бути більш-менш повно освітлені, але все під одним, наперед означеним, кутком: практичної діяльності нашої організації. Це буде корисним для нас самих і для тих, що шукають стичности з нами в площі програм і платформ (а не лише психології) і для сторонніх, що мусять числитися з фактом нашого існування та нашої діяльності.

Головна вага Конгресу полягатиме в організації загалу, що ту ідеологію виявлятиме й плекатиме в чині. Творення ідеології не обмежується працями Конгресу. Ідеологія, — це відблиск життя й проєкція нашої волі. Перше, — завжди мінливе, друга, — не все точно означена. Ідеологія, як формула, умістовлюється через викликаний нею серед загалу чин. Лише повний цикл — думка, дійсність — творить з програми ідеологію, життєвий чинник. Взаємоділення освідомлюючого органу (Проводу) й питомого ґрунту (Загалу) продовжуватиметься також по Конгресі. Ідеологія розгалужується, уточнюється, пристосовується до дійсності в житті й чині загалу. Чим краще й стисліше буде зорганізований останній, тим швидче й досконаліше йтиме процес росту та розгортання ідеології. Отже загал є місцем відправлення й місцем прибуття. Найстисліші взаємини Проводу й загалу є конечними

для розвою ідеології. Часописи, зїзди, організаційна й освідомлююча праця, практична громадська й політична чинність є формами цих взаємин.

Зупинімося тепер над формами, в які може виллятися наша ідеологія й спробуймо намітити головні риси. Ми вже вказали на три площі, що в них розгортається кожна ідеологія. Це: площа духу, часу й епохальних обставин, площа нашої свідомости та нашого поставлення й розв'язання конкретних питань і площа здійснення ідеології, або площа нашого чину.

Перша площа лежить поза нашою волею, навіть поза сферою точного певного знання. У цій площі виявляється характер, властивість, система нашої ідеології. Ми в ній родимося й не можемо поставити себе поза нею. Вона має для нас, такби мовити, абсолютну, безоглядну й безумовну вартість. Одначе лише для нас, — не для наших попередників, або наших наступників. Це уклад думок нашого віку, нашого покоління, — це зміст даного історичного моменту, — це площа, такби мовити, філософічна. Годі точно сформулювати ідеологію в цій площі, — про неї більше знати-муть наші наступники ніж ми самі. Але її властивість виявляється вже нині в тому, що та як ми мислимо, відчуваємо, робимо, говоримо, пишемо. Найбільше загалом можна твердити, що наша доба, наше покоління, має систему вартостей побудовану не на матеріалізмі та детермінізмі, як це було у наших попередників, лише на ідеалізмі й волонтаризмі.

Наші сучасники добачають иншу дійсність, ніж тільки річеву й наочну, та освідомлюють собі духову природу всесвіту. Не обмежуючися на дані змісли й розум, вони плекають в душі віру в *ідеал*, що існує сам в собі та є вищою дійсністю. Узнаючи істинні закони й істотність органічних явищ, вони відрізняють площу стихійних явищ від площі вільного вибору або ділання людини. Тому для них свідомість підпорядкування особи істотним законам не перечить плеканню в людині вроджених їй: волі до життя, до чину, до розросту, як джерела всякого життя. Виявом цих останніх прикмет людського духу в міжнародних відносинах є воля влади та імперіялізм, що сприяють натуральному розділові поміж народами. Цей розділ є неминучий вже в силу гієрархічної будови всесвіту й степенування вартостей та явищ суспільних, моральних, естетичних і т. д. Тому власне й змагання до соціального й політичного зрівняння здаються нашому поколінню суперечними засадничій будові нашої дійсності. Ідеї абсолютного поступу, вічного миру, сподіванки наступлення соціального раю є для наших сучасників безґрунтовним маренням. Призначенням людини на землі не є раювання, — лише сповнення свого обов'язку супроти ідеалу. Чинність людей сприяє більшому або меншому переведенню в життя ідеалу, й до цієї чинности мусять вести не розрахунки чи матеріальні вигоди, а лише відданість і самопожертва.

Для нашого, *українського*, покоління таким ідеалом є Велика, Самостійна, Соборна Українська Нація. Бож власне нація є одним з органічних явищ, що ховають у собі первеня організації й розвою. За своїм положенням, традиціями й природними даними Україна призначена для великої ролі в Європі та в цілому світі. Українська національна ідея не покривається з українською етнографічною територією й не вичерпується етнічним змістом. Вона охоплює ширші простори та формується на основі історичної місії, що припала нашій багьківщині. Положена між європейським Заходом й азійським Сходом, Україна є мостом між двома світами та являється натуральним оборонцем менших народів, що загрожено Москвитиною. Лише мобілізацією тіла й духа, організацією своєї національної державности, Україна має сповнити свою велику історичну місію, що трева від часів Київської України-Руси по цей день. Обкромити наші національні завдання, слатися рядиною під ноги напасника, впрягатися до чужого державного возу, — це зраджувати історичну місію нашого народу, зраджувати саму українську націю.

Инакше укладається наша ідеологія в площині конкретних обставин. Ми входимо в них з певним укладом душі, на підставі чого усвідомлюємо та встановлюємо наше відношення до подій й явищ національного чи міжнародного життя. Отже друга площа немов впливає, висновується з першої. Лише пізнавши оточення, можемо братися до впливу на нього. Але памятаймо, що обставини не є непорушними й незмінними, — вони в стані невинного «ставання». Тому також наше положення в цій площі не може бути безоглядним й незмінним, — воно є лише часовим серед даних обставин. Та ж система, на основі якої ми окреслюємо наше положення мусить бути завсїгда одною, трівкою, рішачою. Ідеологія, виложена в програмі чи платформі, мусить знайти широкі й гнучкі формули, аби життя не торощило їх, а тільки ними кирмувалося. Питання політичні, суспільні, господарські й культурні є тими обставинами, що до них маємо означити наше відношення. Змісл дійсности й творчий інстинкт мусять

доповнити силу нашого розуму, що укладатиме та мінятиме наше відношення до фактів життя. Це площа, такби мовити, політична, — площа генерального штабу нашого руху. Конгрес усталить остаточно нашу позицію в тій площі, — ниніж ми можемо лише намітити нашу ідеологічну систему.

Для нас є очевидним, що власна державна організація є конечною для нації. Лише в умовах національної державності Україна стане продуктивною й творчою. Проблема влади лежить в основі державного будівництва. Форма держави, чи справа режиму, не має рішачого значіння, — її зміст в значній мірі залежить від влади. Універсальні формули державного устрою не є жадною порадою (республіка, монархія). Розв'язання цюї проблеми треба шукати в традиції, у місцевих умовах, у вимогах часу й обставинах. Одноособова влада є найбільше вказаною для України сучасної доби. Однак треба брати на увагу брак монархічної традиції, глибоку відразу нашого народу до абсолютизму та його вольнолюбство. Коли бігом подій не знайшлосьби одної сильної авторитетної заслуженої особи, яка сталаби на чолі Української Держави, довелосьби застосувати республіканський устрій, але з поправками, що їх диктують обставини й оправдують потреби нації.

Суспільний лад обумовлює як вдача й традиції українського народу, так й умови світового господарського життя. Він буде опертий на ієрархії й зріжничкованості. Насильне вщеплювання на Україні уросних форм суспільних відносин (соціалізм, демократизм) булоби недоречним і небезпечним. Нині хліборобський селянський стан має виїмкову вагу в національному житті України. Однак це явище часове й аномальне, — треба сприяти виробленню інших національних верств: робітничої, купецької, промислової та інших. Поділ суспільства на класи (маючих і працюючих) є достатній і неістотний. Ідея класової боротьби, як історичної конечності, мильна й шкідлива. На тому терпить національний організм. Замість підносити другорядний факт борні за існування до рівня підстави суспільних відносин, треба змагати до узгіднення окремих функціональних груп, що на ділі себе взаємно доповнюють. Таким чином нація здобудеться на найбільшу продуктивність, з чого матимуть вигоду всі верстви.

Економічна політика Української Держави мусить також змагати до піднесення продуктивності краю. Розподіл землі поміж дрібними хліборобами, що стався в наслідок революції, сприяє зростові національної продукції. Цей розподіл після зроблення поправок, що їх вимагають інтереси народнього господарства, мусить бути легалізований. Індустріялізація України забезпечить використання природніх багатств та розвій нашого краю. Засади приватної власності й волі підприємств, узгіднені з націоналізацією потрібних ділянок, мусять лягти в основу господарського життя. Чорне Море має стати базою нашої економічної політики назовні. Для оборони своїх природніх багатств і втягнення Московщини в свою економічну систему, Україна мусить мати належну збройну силу, інакше держава наша знова впаде жертвою свого багатства.

Щодо *міжнародної політики*, то історична трагедія України, затисненої у кліщах Москва — Варшава, мусить знайти зрештою свою розв'язку, й то так, що, борючися проти натиску чи за визволення зпід одної, ми мусимо раз на завсігди відмовитися від союзу з другою. Лише військова сила забезпечить нам успіх на міжнароднім терені й дасть нам Самостійність та Соборність.

У *внутрішній політиці* авторитет і послух, централізм і тверда влада є конечними для зміцнення Української Держави. Щоби влада була інтимно близькою до народу й органічно з ним спорідненою, вона мусить спиратися на провідну верству, в якій булиб заступлені інтереси й змагання всіх суспільних груп. Не в формі парламенту й не шляхом загального виборчого права має бути організоване виявлення волі нації та її провідної верстви. Мусить повстати державний орган, в якому знайшлиби місце представники всіх суспільних груп, та який *допоміг* би владі пильнувати державних справ і правити краєм. Відповідна державна політика має *високо піднести українську культуру й сприяти її універсальності*, що йшлоб у парі з розгорненням української національної ідеї в ідею світової ваги. Пошановання релігії та об'єднання українських церков в одну національну церкву сприятиме моральному оформленню й творчому виявленню української нації.

Зрештою третя площа, — площа чину. Тут провкція нашої ідеології мусить бути найбільш уточненою та ясно означеною. Тут формула, — це команда, технічний засіб чину. Вона не має нічого абсолютного, ціла її вартість полягає в слушності та вчасності. Вона породжується хвилиною й має значіння для певного часу. Це ті розпорядки, обіжники, накази, виступи, шляхом яких ідеологія з площі чистої ідеї недосконало,

але річево, конкретно проєктується в дійсність і переводиться в життя. Це площа організованої праці й чину. Але як має виглядати та організація, що здійснюватиме ідеологію?

Внутрішня будова організації буде підпорядкована меті нашої чинності. Тою метою є згромадження й узгіднення сил і засобів чину, якими розпоряджають послідовні, чинні й творчі націоналістично-думаючі та відчуваючі одиниці чи гуртки в краю або на чужині.

Нашим обов'язком є як найдоцільніше використати їх для національної праці й належно покирмувати ними. Наша організація має об'єднувати не всіх, хто лише співчуває нашій ідеології, але тих хто чинно може прислужитися при переведенні їх в життя, тих, хто має дані впливати й повести за собою других, хто може опанувати певною частиною нашого суспільства та кирмувати нею. Нашими впливами мусимо охопити цілість нашого громадянства, а нашими координованими зусиллями зв'язати його в одинліт, вилучивши небезпечні або хоробливі елементи. Отже в жадному випадку не сміємо обтяжувати організацію баластом, що лише спинюватиме наші рухи. Споміж прихильників мусимо вибирати елементи діяльні, творчі, — ті, що є, бодай потенціально, провідниками своєю вдачею, ті що виказують починовість, відзначаються ідейністю, почувають себе організованими членами нації, змагають до впливів і влади, а разом з тим уміють коритися. Організація мусить використати всі ці прикмети й дати варстат праці або вказати місце приложення сил.

Разом із зовнішньою продуктивною працею треба переводити внутрішню працю над нами самими. Нам бракує потрібних для політичної, громадської й військової діяльності відповідного виховання, школи, вправності. Виховання загалу націоналістів в організації мусить стати одним із її завдань. Для виховавчої справи треба взяти на увагу важливий психологічний момент, а саме: виділення нас із загалу українського громадянства в окрему виразу, спайку, ідейну й організовану групу. Це дасться зробити точно означивши наперед наше місце серед загалу, зв'язавши наш почин з молодію, з найновішим поколінням національних робітників, звідки власне вербуються та вербуватимуться наші одностайці. Мусимо виробити з наших членів особливу породу українців, що не зіллється й не розпуститься в загалові, але триматиме своє місце в національному житті, що не підпорядкує себе настроям і відрухам натовпу, але зуміє стати над ним та накидати йому свою думку, свою волю. Це зовсім не перечить найбільшій стичності націоналістів із загалом, найактивнішій співпраці їх на всіх ділянках національного життя. Загал є для нас тим оточенням, в якому й через яке маємо ділати, де маємо плекати первні чинності. Отже провіднича роля цілої організації й кожного її члена, узгіднення руху й чину націоналістів, самовиховавча праця членів, — це зміст, якому має відповідати форма «організації».

Нашу організацію треба плянувати на основі вказівок життя й пристосувати до конкретних обставин. Перш усього мусимо встановити майбутній континент її. Ми вже вписали його в рамки наймолодшого покоління. Але, йдучи далі, мусимо розрізнити три категорії. Перша, — це ті, що працюють теоретично, ті, що за своєю природою призначені не для безпосередньої практичної організаційної праці, але, такби мовити, для посередньої: публікації, книжки, часописи, виклади, пропаганда (скорше ідей, ніж чину). Для цієї категорії мусить бути призначено в організації певне місце дорадників, викладачів, співробітників часописів і т. д. Друга категорія, — це чинні, вправні, спритні робітники, — це організатори й політики, пропагандисти й інструктори, народні трибуни й дипломати. Ці власне складатимуть основу організації. Споміж них головню вербуватимуться провідні й чільні особи нашого руху, ними обсаджуватимуться відповідальні місця в нашій організації. Третя категорія не буде складовою частиною організації, але скорше підложжям її. Це та маса, що через неї члени організації мають впливати на загал. Це поплечники й прихильники, що, немов під доглядом членів, проходять певний стаж і поповнятимуть організацію. Це той сирій, але надійний, матеріал, що його має організація обробити й підготувати для відповідальної праці. Отже ця категорія, не будучи частиною управлених членів, не підлягаючи провідові й припасам організації, працюватиме згідно з вказівками і під кирмою організації.

Засади нашої організації вже не раз обговорювано, й загальна думка про них досить виразна. Мусимо раз на все покінчити з «демократичними принципами»: виборами провідників, управлінням волею більшості, виявленням волі шляхом голосування, колегіальністю думання, чину й рішення. Практика довела, що на те все загал лише марнує час і сили. Конечною передумовою гуртової праці є послух, ієрархія, твердість і певність рішень. Це може забезпечити лише одноособовий провід на всіх

ступенях, рішення важніших справ волею одного провідника, призначення відповідних людей на різні становища.

Сама ідея націоналістичного руху, як також і практичні міркування, вимагають від нас однолітної, суто-національної організації. Лише така може взятися за переведення в життя національно-державної ідеології. Щоби сповнити своє завдання, вона мусить бути всеукраїнською, — не мати жадного поділу членів. Не походження з тої або иншої частини України, але місце осідку має означити приналежність члена до тої чи иншої клітинки організованого тіла українських націоналістів. Мусимо усунути всяке поплутання в праці, запобігти розпорошенню сил, улегчити діло самовиховання. Лише точно означивши кожну клітинку й обсяг її діланья, розмежувавши терен праці, ми зможемо внести в організацію життя точність, ясність, — зробити наші зусилля продуктивними, зрештою виховати новий тип українця, що буде відданий національній ідеї та державній справі й не вязатиметься первісними суб'єктивними відруками.

Існуючі вже групи українських націоналістів мусять увійти в сітку місцевих клітинок загальної організації, перебудуватися, зіллється одна з одною, якщо вони є на одному терені, зрештою підпорядкуватися провідній організації. Скрізь, де тільки знайдеться належний ґрунт, мусять повставати нові гурти. Усі клітинки матимуть призначених провідників і вязатимуться в ширші групи по країнах. На чолі організації стоятиме провідник або провід. Крім відмінних теренів праці, місцеві клітинки матимуть свої питомі завдання, програми праці, відповідну тактику, що однак мусять укладатися в загальні завдання, програму й тактику цілої організації. Право почину належатиме не лише призначеним особам, але кожному членові. Рішальний голос відповідно до ваги справи матимуть провідники різного ступня. Діяльність провадитиметься на різні скалі: місцевого гуртка, краювої групи, цілої організації. Статут мусить узгляднювати всі ці міркування й обставини та крім того надаватися до пристосування до непередбаченого й до виїмкових умов. Він мусить кирмувати життям організації, але не вязати надто всю й чинність її членів.

Вже нині мусимо стремити до переведення наміченого пляну організації в життя. До Конґресу найкраще триматися бази й назв існуючих організацій та провадити дальшу працю шляхом підібрання відповідного людського матеріялу. Конґрес зробить підсумки нашого організаційного досвіду й остаточно прийме статут єдиної організації. Кажу «остаточно», але не хочу твердити, що раз прийнятий він лишиться незмінним на віки вічні. Практика висуне нові завдання й внесе багато поправок. Всеж не треба дуже вагати перед невідомим і сміливо накреслювати вже нині загальний образ і риси організації.

Ми зазначили, що не вирізняємо ідеології з організації, з життя, як і чину, дійсності, з ідеології. Ми їх беремо в цілому, — рівнобіжно з ідеологічною системою хочемо творити організовану дійсність. Годі думати, що ми, Провід, Конґрес, спроможемося виложити цілу ідеологію українських націоналістів нашої доби або усталити викінчену форму організації. Це вимагалоби праці, досвіду й часу, — в більшому розмірі як цей, що ним розпоряджає ціле наше покоління. Нині можемо накреслити лише схему й змагати, щоби та система бігом подій розгорнулася та набрала живого змісту.

Карліс Кальнінш.

Латвія.

Революція 1917 р. не однаково скінчилася для різних народів б. Росії. У той час, як південні й східні, нації далі залишилися під владою Москви, — західні, за винятком білорусів, здобули й втримали свої незалежні держави.

Оскільки нас цікавить положення ще досі поневолених Москвою народів, бо ми свідомі, що тільки спільними зусиллями з ними дасться розвалити нову «тюрму народів», остільки ми не можемо полишати без уваги також і щасливіших за нас націй.

Зазнайомлення з сучасним станом вже вільних народів і ближче пізнання їх визвольної боротьби дасть нам чимало корисних вказівок. Разом з тим ще більше пошириться серед українців думка про потребу тісного порозуміння всіх сусідів Московщини. Таке порозуміння буде запорукою втримання наших «північних братів» у належних межах.

Латишському журналістові *К. Кальніншові* належить наша подяка за його цікаву статтю для «Розбудови Нації».

Редакція.

Латвія лежить на східному побережжі Балтійського моря й разом з Естонією та Литвою творить групу балтійських республік, що здобули свою незалежність у 1918. р. Латвія займає 65.584 кв. км. і таким чином є найбільшою балтійською державою. З инших європейських держав Данія, Швейцарія, Голляндія, Бельгія й т. д. також є меншими ніж Латвія.

Формою своєї поверхні є Латвія, за малими виїмками, низиною. Цілий терен без водних просторів має 29% лісу, 28% посівної площі, 13% луків, 10% торф'яників і коло 6% непридатної землі. Геологічну будову Латвії складає дольоміт і пісковик середнього девону. У латишській землі до цього часу не знайдено жадного палива крім торфу й бурого вугілля. Мінерали, що їх добувають в Латвії, постачають необхідні сировини для цегли, вапна, цементу, гіпсу, шкла й глиняних виробів.

Плодучий ґрунт Латвії управляли вже в старі часи. Старі скандинавські оповідання («загі») згадують про високорозвинене хліборобство в Курляндії. Фльора Латвії досить богата, — вона охоплює всі ті рослини, що зустрічаються в північній частині Середньої Європи. Фавна має переважно північний характер.

Завдяки лісам й близькості моря, простори Латвії вкриті силою озер (більше 1000) і річок (округло 500). У водах тих дуже багато різних пород морських і річних риб. Річки мають переважно сильний спад, що надається для будови електричних станцій і фабрик.

Сліди людських осель на терені нинішньої Латвії можна встановити вже 3.000 років до Христа. Археологічні дослідження з певністю знайшли оселі латишів вже в 2000 р. Різні розкопки свідчать про те, що Латвія вже перед німецьким наїздом мала, порівнюючи з иншими східними народами, на ті часи високу культуру й підтримувала живі зносини з сусідами. Це саме доводять історичні розвідки Геродота, Тацита, Жорнана та ин.

У 1925. р. у Латвії було 1.850.000 мешканців, тобто 28. душ на кв. км. (Швеція — 12, Росія — 9,5). Більшість (68%) мешкає поза містами.

Латиші складають пересічно 75,61% усього населення. Далі йдуть росіяне (12,32), жида (4,8%), німці (3,39%), поляки (2,5%) та ин.

Більшість латишів темноволосі (44%) (блондинів — 33,5%, шатинів — 22,5%). 87% усіх латишів ясноокі. Будова тіла міцна: пересічний об'єм грудей — 89,5 ст., ріст високий (пересічно 170,4 см.).

Вдачею латиші дуже працьовиті й займаються більш усього сільським господарством, городництвом, скотарством, мореплаванням і технічними ремеслами. За характером латиш належить до північних народів: відважний, енергійний, але лірично настроєний. Родинне життя особливо серед селян, суворе. З давних давен латиш є віруючим. Етнографічно латиші настільки міцні, що порівнюючи швидко спромогаються асимілювати росіян і німців. У своїх поглядах латиш є консервативним, але разом з тим не замикається перед новими поступовими ідеями. Нинішні латишські народні одяги й орнаменти, наприклад, дуже подібні до тих, які знайдено в могилах залізного віку. Про мистецький зміст й діяльність свідчить багатство орнаментів, що ними прикрашені тканини, краса ковальських виробів, дереворізьба та ин. Від найдавніших часів латиші живуть окремими дворами, а не по селах. Ця обставина значно спричиняється до витворення питомого латишського індивідуалізму та замкненості, але разом з тим підносить здібність до самостійних рішень, самопевність і підприємчивість.

Латиші належать до індогерманських народів. Загалом, крім своєї мови латиші розуміють німецьку й російську. У школах навчання німецької й англійської мови є обов'язковим.

Латишська мова є одною з найстарших живих мов. Наука відносить її до балтійської групи індоєвропейських мов, до тої самої групи, що литовську й старопрусську. Вона стоїть також близько до санскриту, латинської, грецької й славянських мов.

Латишський нарід має багатий фольклор. Народні пісні, т. зв. «дайнас», що їх К. Баронс зібрав більше 218.000, казки, оповідання й пословиці чимало подають про релігію старих латишів та про початки латишської культури.

Віра колишніх латишів була пантеїстичною; вони не поклонялися ідолам, а обожествляли природу та її сили й вірували в посмертне життя.

*

Політичний розвиток латишів був подібним до розвитку інших північно-європейських народів. У 8. ст. в Латгалії бачимо цілу низку укріплених місць, що обороняли латишів проти славян. Латиші мали тоді ковану зброю власного вибору, панцери й твердині. Це все свідчить про наявність організованого державного тіла. Латишські племена творили окремі політичні одиниці з князями й королями на чолі.

Також і міжнародно-правні зносини були знані латишам: вони заключили були договори з кривичами (білорусами), ліванами, естонцями й шведами з Готланду. Крім того латиші мали договори з німецькими кольоністами, проти яких вони від 13. ст. вели запеклу боротьбу. Без огляду на поразки ордену коло Шавле (1236) і Дурбен (1240), німці врешті таки перемогли й заснували в середині 15. ст. на побережжі Балтійського моря федеративну Лівонську Республіку (складалася з Латвії

й Естонії), в якій грали рішачу роль духовенство, міста (Рига, Реваль), лівонський орден з своїми підлеглими, що всі разом були об'єднані в союзи. Латиші з часом втратили свої володіння й політичні права, а разом з тим були зобов'язані служити у війську. У середині 16. ст. після перемоги реформації, католицьку федеративну республіку, що не могла оборонитися проти росіян, розділено між Польщею (Лівляндія, Латгалія), Данією й Швецією (Естонія). Таким чином тільки Курляндія й Земгалія залишалися самостійними, а саме як ленні князівства під правлінням останнього майстера ордену Кетлера, що його поляки коронували на великого князя курляндського й земгалського.

На початку 17. ст. шведи, що вели війну проти поляків, зайняли Ригу й цілу Лівляндію. Полякам залишилася тільки Латгалія. Шведська доба була для Лівляндії найкращим періодом чужинського панування, бо шведи дбали про піднесення матеріального й культурного стану селянської верстви, відкривали школи, наказали перекласти на латишську мову біблію й навіть плянували звільнити кріпаків. Ця доба скінчилася в 1721. р., коли Петро Великий за допомогою невдоволених німецьких поміщиків завоював цілу Лівляндію (Петро Великий одружився пізніше з гарною латишкою з Латгалії Мартою Свірбул, що після смерті царя стала російською імператрицею Катериною I.). У 1772. р., після першого поділу Польщі, росіяне забрали Латгалію, зрештою в 1795. р. Курляндію та Земгалію. Таким робом усі частини Латвії були об'єднані, але вони попали під російське панування, згід якого звільнилися щойно 197 років пізніше, — 18. листопаду 1918. р., коли проголошено вільну, незалежну Латишську Державу.

Разом із завойованням Латвії Росією положення латишів стало особливо важким, бо росіяне знесли реформи шведів і ще збільшили привілеї поміщиків. Дуже часто вибухали селянські повстання. У 1804. р. Олександр I. проголосив право спадкоємства латишських селян на ту землю, що вони обробляли, але цей закон поновно знесено на домагання реакційних придворних кол, і в 1819. р. прийнято закон про звільнення селян від кріпацтва та про перехід усієї землі у власність великих поміщиків. Останніж не мали бажання продавати землю, і тому більшість селян залишилася далі орендаторами, — тільки небагатьом вдалося придбати власні господарства. Це викликало нові заворушення й латишські селяне почали навіть виселюватися закордон.

Пізніше, в шістьдесятих роках, латиші одержали деякі громадські права й певну волю рухів, що їм дозволяло переселятися до міст і займатися торгівлею та ремеслом. Після зміни перестарілих законів самоврядування (1877) й заведення нового судового порядку, латиші мали змогу приймати активну участь у комунальному, громадському та державному житті, як також розвиватися культурно. У другій половині 19. ст. за допомогою новозаснованого земельного банку багато тисяч господарств перейшло у власність латишів, стан латишського населення міст зміцнішав, латиші здобули вищі наукові степені, — коротко кажучи, почався властивий період національного пробудження. При кінці 19. ст. можна було вже говорити про власне латишське суспільство й культуру. Однак економічний стан латишів все ще залишався дуже важким, — заможна верства була далі невеликою, переважав безземельний пролетаріят, що стягався до міст на фабричну працю.

Із цієї широкої незаможної верстви (на 100 латишів припадає 75 безземельних) виникла революція 1905. р., що частинно мала національний характер, бо там і сям підносилося гасло незалежності Латвії. Російські демократично поступові кола співчували латишам, але уряд криваво подавив революцію з поміччю балтійських поміщиків. Богато латишських політиків мусіло піти на чужину.

Не дивлячись на реакцію, що прийшла після революції, національні провідники далі вели розпочату національну справу. Вони боролися проти русифікації, засновували союзи, кооперативи, ощадні й позичкові каси, школи, видавали книжки й часописи, — взагалі скріплювали нарід матеріально й духово. По багатьох містах латиші мали вже більшість у мійських радах. Також кількість латишських лікарів, правників, священників, інженерів, учителів і мистців росла з кожним днем. Значна кількість латишів студіювала на університеті в Дорпаті (Тарту), на політехніці в Ризі й на російських високих школах, — переважно право, агрономію, техніку, — що пізніше дало Латвії кваліфіковані сили.

Коли вибухла світова війна, за якою слідувала російська революція, латишський нарід був приготований до свого незалежного державного існування. Гідним уваги є, що Микола II. у 1915. р. дозволив латишам, які давали для російської армії велику кількість старшин формувати власні частини (182.000). Ті частини билися протягом трьох років на рижському фронті й затримували великі німецькі сили (32.000 забитих коштувало це латишів). Славний німецький полководець Гінденбург назвав латишські частини «сяючими зорями» на рижському фронті.

Після війни події розвивалися надзвичайно швидко. Слідом за большевицьким переворотом у 1917. р. — 18. листопаду в м. Валк (Рига була окупована німцями) зорганізувалася латишська Національна Рада, що ввійшла в тісний зв'язок з Латишським Біженецьким Комітетом у Петербурзі. На чолі того Комітету стояв Чаксте (перший президент Латвії). Найбільше видатні громадяне співпрацювали з ним і переводили посередню підготовку незалежності Латвії. Латишська Національна Рада врочисто протестувала проти берестейського миру, що передавав цілий Балтик німцям. Слід ще зауважити, що росіяне 1915. р. примусово виселяли латишів з Курляндії й що після розвалу рижського фронту російські частини без бою віддали німцям майже цілу Латвію. У Берестіж большевики відступили Латвію німецькій військовій владі, що плянувала колонізацію Курляндії німецькими селянами (у більшості демобілізованими вояками).

Не дивлячись на німецьку окупацію, у Ризі створився латишський демократичний бльок під проводом агронома Карла Ульманіса (перший прем'єр-міністр Латвії). Із цього бльоку після відходу німців повсталала Народна Рада, що 18. листопаду 1918. р. проголосила незалежну Латишську Республіку. Вже 11. листопаду Англія визнала Народну Раду, як представницю суверенної влади в Латвії. Перед першим кабінетом міністрів стояло дуже важке завдання: без засобів, без армії, на руїнах промисловості, торгівлі й сільського господарства треба було будувати державу. На нещастя коло Різдва 1918. р. почався наступ большевиків. Тому, що німці, без огляду на договір з Антантою, вивели свої війська ще до створення латишської армії, червоні заняли майже без стрілу цілу латишську територію. Тимчасовий уряд перейшов у січні 1919. р. до

м. Лєпая (Лібау), звідки при найтяжчих обставинах провадив організацію державного апарату й армії. Тодіж перебував у Лєпая граф фон дер Гольц. Він мав спеціальне доручення, а саме зорганізувати армію, що складалась би з німецьких вояків, яким обіцяно землю, та звільнити тою силою балтійські держави й загрозувати Петтербурґу. Латишське військо спромоглося затримати дальший наступ большевиків, але 16. квітня 1919. р. латишський священник А. Нідра зробив з доручення балтійсько-німецьких правих кол повстання проти уряду. Після ліквідації цього повстання, після звільнення Риги від панування большевиків і після того, як підприємство фон дер Гольца провалилося, дякуючи спротиву північної армії під командою полковника Семітанса й допомозі естонської армії, — законний уряд міг продовжувати свою важку працю. На домагання держав-переможців фон дер Гольц мусів з частиною своєї армії залишити Латвію, але в Курляндії перебували ще значні німецькі сили, які 2. вересня 1919. р. перебрав прибувший з Берліну Бермонт. В осени 1919. р. головнокомандуючий, генерал Балодіс (наступник першого головнокомандуючого, полковника Колпака, що загинув у бою), мав вже так сильну армію, що міг тримати фронт проти большевиків і поруч з тим розбити та вигнати з Латвії армію Бермонта, який пробував наступати на Ригу з Курляндії. За Бермонтом, б. царським поручником, стояли німецько-російські монархісти, що намірялися загартувати Латвію та Естонію. Вояків, зброю, гроші й поради Бермонт одержував з Німеччини. Цей широкий плян не вдався. У січні 1920. р. звільнено від большевиків останню частину Латвії, — Латгалію. 1. травня 1920. р. зібралися Установчі Збори для закінчення й прийняття державного устрою Латвії.

Після визволення Латвії треба було закріпити здобуту волю, забезпечити міжнародне положення молодої держави, розробити конституцію та необхідні адміністративні закони й зміцнити край економічно. Не сміємо забувати, що протягом чотирох років Латвія була театром війни й що втрати зросли ще більше підчас німецької та большевицької окупації. Треба було напружити всі сили для оздоровлення латишського господарства, а перш усього потрібно було заключити мир.

15. червня 1920. р. Латвія підписала з Німеччиною мир, яка тим була оголосила війну, що німецький уряд узяв під свою охорону армію Бермонта (з 50.000, як ствердив сам Бермонт, 42.000 німців). 11. серпня тогож року заключено мир з Росією й цим уможливлено поворот біженців.

26. січня 1921. р. великі держави визнали Латвію *de jure*, а 22. вересня тогож року прийнято її до Союзу Народів.

7. і 8. жовтня 1922. р. латишський нарід вибрав свій перший парламент на основі конституції 15. лютого тогож року. Згідно з тою конституцією Латвія є незалежною демократичною республікою. Носієм суверенної державної влади являється парламент (Саайма), що складається з 100 послів. Вибори переводяться на основі пропорційності. У певних випадках відбувається народне голосування (плебісцит). Парламент ухвалює закони, ратифікує договори й затверджує бюджет. Президента вибирає парламент на три роки. Він заступає Латвію назовні; йомуж підлягає армія. Кабінет міністрів відповідає перед парламентом і складається з прем'єра та 10 міністрів. До уряду входить також державний контролор, якого парламент вибирає на 3 роки.

Держави цілого світу визнали Латвію. Коло 170 посольств заступають Латвію на чужині. Від свого повстання Латвія заключила 168 ріжних договорів. Спеціальну увагу звертається на економічне зближення з балтійськими державами. У своїй закордонній політиці Латвія стремить до закріплення миру шляхом створення союзу балтійських держав, співпраці з Союзом Народів, підтримання добрих зносин з усіма державами, особливо з сусідними, та встановлення звязку між Сходом і Заходом Європи. Великі заслуги на полі міжнародної політики Латвії має перший міністр закордонних справ, Ц. Мейеровіч, що трагічно згинув, підчас прогульки автотом.

Латишський уряд кладе велику увагу на народню освіту. Вже в 1919. р. один з перших прийнято закон про шкільництво, що забезпечує автономні школи всім національним меншостям. Початкова освіта є обовязковою для всіх дітей у віці від 6 до 16 років.

Народне господарство Латвії прийшлося відбудовувати разом з державою від самих основ. На відновлення господарчого життя треба було зужити великі кошти, заощадити нові фонди, набувати нові засоби виробництва й сирівці, організувати внутрішній і зовнішній ринок збуту. Сьогондя можемо з певністю сказати, що всі ці труднощі переборено.

Вивіз Латвії, це переважно сільсько-господарські вироби (масло, лен, мясо, дерево, консерви), росте з кожним роком; виробництво розвивається, державний бюджет усталюється; сільське господарство й деякі промисловости мають великі вигляди.

Сільське господарство має значно більше значіння для економіки Латвії, ніж промисловість, бо аж 61% населення займається хліборобством, яке з кожним роком приносить все більший відсоток латишського вивозу (1923 — 42%, 1924 — 48%, 1925 — 55%, 1926 — 55,7%). Хліборобство Латвії розвинулося, головню дякуючи діяльності сільсько-господарських спілок і кооператив, а після проголошення незалежності Латвії, урядовій допомозі й передусім земельному законодавству, що з соціальних причин був невідкладним. Цей закон положив кінець соціальній несправедливості й зліквідував велику земельну власність (також 51 маєтків латишських поміщиків). Поміщикам залишено від 50 до 100 гектарів (всього 71.870 гектарів) з будинками та інвентарем. Ліси передано у власність держави, при чому коло 15% залишилося в приватних руках, і 1% належить містам. Із маєтків утворено державний земельний фонд (1.746.966 гектарів). Церквам залишено 19.601 гектарів. Земельний фонд поділено на 123.374 окремих господарств у найбільшому розмірі 27 гектарів. Таким чином у Латвії повсталала велика кількість молодих господарств, що разом із старими складають 220.000 (1926). Для розбудовання молодих господарств уряд відпускає по знижених цінах ліс і дає ріжного роду кредити. Нові хлібороби досить помітно зливаються з масою старих.

Після війни сільське господарство великими кроками пішло в напрямі оздоровлення. Скотарство вже перевищало той стан, що був перед війною. Також вартість зібраного хліба з 236 міл. лат у 1913. р. піднеслася до 238 міл. у 1926. р.

Дуже важливою ділянкою народнього господарства являється лісівництво. Ліси займають 1.780.386 гектарів, з чого більшість припадає на смереку. Лісове господарство провадиться найбільше раціонально (поновно рубати ліс можна щойно по 120 роках.)

Латвія має також велике значіння як транзитна країна. Через пристані (Рига, Лібау, Віндау) йде найкоротший шлях із Західної Європи на Схід. Латвію вповні можна назвати також економічним мостом між Заходом і Сходом.

Зрештою повстає питання, чи мешканці Латвії вдоволені сучасним і чи вони вистарчаюче забезпечені?

Закони Латвії кожному гарантують змогу вести своє життя на засаді вільної конкуренції відповідно до своїх здібностей, займатися своїм ділом, провадити торгівлю й т. д. Інтереси всіх громадян та їх родин тісно звязані з опікою й незалежністю країн. Ствердити можна, що в усіх колах населення панує міцна воля до співпраці коло державної розбудови й що почуття національної солідарности все більше зміцнюється. Незалежність Латвії стала необхідністю для латишського народу.

Зенон Пеленський.

(Берлін.)

Рак Americana.

У 4. числі «Розбудова Нації» ми вмістили статтю Др. Володимира Галана «Як розуміти американізацію?» Зараз даємо місце оригінальній розвідці Зенона Пеленського «Рак Americana».

Редація.

I.

Нью-Йорк. Місто мільонів. Місто, що день і ніч, ніч і день гуркотить глухим, неспокійним ритмом. Одно з тих міст, що ніколи не знає ні сну, ні віддиху, ні спочинку, що само в собі неначе згарає у вічній горячці життєвого творення й формування. Місто, що в ньому сотнею річок спливає все нинішнє світове життя-буття. Політичне, економічне, культурне, яке хочете. Нью-Йорк, — святе місто теперішнього світу, видимий символ сучасної цивілізації. Метрополіс. Що є на світі таке, чого не можнаби найти в Нью-Йорку? Усі мови й всі нації, усі культури й всі раси, усі твори духа й рук людей, які вони не булиб, де не жилиб, що не творилиб. Місто суперлативів. Воно в собі й зі себе творить усе, що є нині на світі найновіше, найбільше, найдужче, але воно теж всосує в себе все те найдужче й найкраще, що де-будь на світі твориться ще поза ним.

В історії було вже раз місто подібне до цього. Рим. До нього вели всі дороги, так як нині ведуть до Нью-Йорку. До Риму плило все із Сходу й Заходу, з Півночі й Півдня на службу римським панам і заводовникам. Зовсім так само плывуть нині до Нью-Йорку усі цінности т. з. Старого Світу. Ціла Європа, і не тільки вона, займає супроти Нью-Йорку й Америки те саме положення, що перед двома тисячами років займала Греція супроти Риму Цезаря. Ще напів варвари, прості й жорстокі, ще не розложені старими культурами Геліяди, Єгипту, Сирії й усіх країв Леванту, дивилися колишні римляне напів з погордою, напів з цікавістю й передусім з почуттям своєї абсолютної вищости на всіх тих царів і королів, філософів і комедіантів, мистців і жреців, грошоробів і політиків, рабів й атлетів, поетів і кокот та на все це, що ті gentes minores приносили з собою до святого міста. Тисяча мов спливалася в Римі, могутня струя культур і людей, — тисячі нових богів дозволювано ставити святині. Римляне брали й стягали до себе все це не ізза якоїсь глибокої внутрішньої потреби, тільки з почуття переможця, з почуття сили й тому, що Старий Світ у ті речі вірив і цинив їх.

Дві тисячі років пізніше повторюється подібне явище. Правда, завжди нації обмінюються своїми цінностями. Але тільки раз в історії за часів Риму, той «обмін» прибрав такий масовий характер, як його бачимо тепер. Майже щодня довідуємося й читаємо про всіх тих добрих європейців, що мандрують до нового святого міста, на великий ринок талану, слави й щастя. Хиба називати всіх, по імені, що вже пішли туди й ту решту, що тільки збирається йти та мріє про ту дорогу? Пощо вичислювати всі ті, вкриті вже туманом, легенди, твори штуки й духа, галерії, образи, різьби, музеї, цілі церкви й замки, — усе це, що день у день, рік у рік мандрує на Захід через величезний океан до Долярії? Таж хиба туди мандрує тільки тисячелітній культурний доробок й хиба тільки найцінніші люде сучасного Старого Світу? Крім мудреців,

вчених, мистців, і т. д. колишній ненаситний Рим брав для себе від Гелюди ще й сотні тисяч рабів, нечислимі маси робітників, — так само, як тепер чорною силою американської плітократії є передусім полчища європейських здеклясованих й вибитих з життєвого шляху людей. В усіх площинах і виявах життя відбувається той самий грабунок нині в Європі, що відбувався перед двома тисячами років у Греції. Ріжниця тільки та, що замість доляра тоді деморалізував людей сестерцій.

Знаменним є, що Нью-Йорк й Америка вбирають у себе все те, що уявляє якусь вартість у Старому Світі. Однак не це є сутєвим. Сучасна мандрівка цінностей через широкий океан булаби врешті решт часово обмеженою, колиб ходило тільки про безпосередні матеріальні наслідки великої війни. Булоби зрозумілим, що найбільша держава використовує деякий час наслідки своєї перемоги у війні. Старий Світ на деякий час збіднівби й людьми, і майном, але за те він за лишавсяб у принципах й основах свого життя таким самим, як і перед тим. Що більше: неминуче зло сучасного систематичного заморського визиску малоби може бодай ту одну добру сторону, що Новий Світ просякавби поволі якостями культури Старого Світу, що, можливо, переможена Європа моглаби культурно подолати Америку. Однак так не є. *Сутєвою є нинішньому історичному розвитку європейської культури Старого Світу, а не європейської Нового. У розвитку колишнього Риму важливим було не те, що він вбрав у себе зовнішні цінності завойованих країн, а те, що ті краї збивалися зі своїх попередніх життєвих підстав, тратили лінію власного столітнього історичного розвитку й швидко романізувалися. Іспанія, Галія, частини Германії, Тракія, Іллірікум, Візантія, а далі краї Леванту: Фенікія, Єгипет, — усе це починало, особливо у вищих класах суспільності, думати, вірити, чинити, радити, одягатись і жити на римський спосіб. Навіть жиди, хоч як боронені своїм законом і вірою в національне післанництво, і ті починали внутрішню надломлюватись. Це була немов пошесть. Це було немов нинішня американізація. І в зовнішньому, і у внутрішньому значінні того слова. Від правдавства й способу воювання починаючи, й кінчаючи на жіночій моді, тодішній світ поволі ставав подібним до Риму так само, як нині Європа й Азія — до Америки.*

При розгляді обох феноменів вражає безпримусовість і добровільність, з якими Старий Світ приймає панування нових культурних принципів. Колишні римляне нікого до романізації не примушували. Вони не переслідували ні мови, ні віри, ні звичаїв підбитих країн. Вони залишали старих королів на їх престолох і старих жреців при їх вівтарях. У міру можливості намагалися навіть уникати всяких збройних окупацій і безпосередніх завойовань. Проте романізація кріпшала й ширилася щораз більше. Чому це так? Чому нині підточує основи старих культур, як в Європі, так і в решті світу сучасна американізація? Ніякі американські танки, ні полки національної гвардії не примушують пересічного молодого українця, німця, француза думати, вірити й навіть бажати по американськи. А проте так діється. Якими нужденними супроти велитенського розмаху сучасної американізації є всі денационалізації 19. і 20. століть й життєві вияви тих європейських націоналізмів, що при всіх засобах цілими десятками, а навіть сотнями років не спромагалися зломити ні культурного, ні фізичного спротиву навіть дрібних меншостей. А коли й вдавалося тут і там декого денационалізувати, то чим є та зовнішня заміна життєвих форм того чи іншого народу або меншости в порівнянні з глибокою внутрішньою денационалізацією, що її нині переводить серед нас усіх, на наших очах, що години, що хвилини, і то без найменшого спротиву, — американізм. Старий Світ перестає вірити в себе й цінність своєї власної життєвої творчости. Аджеж нема нічого доброго, так і злого, чого Старий Світ не приймавби без застережень від американців. Від устрою держави починаючи, і на найбільше інтимним особистім житті кінчаючи, американізм є впрост ідеалом модерної сучасности.

Задалеко це велоб, колиби хотіли ми тут зясовувати американізацію в цілому, — американізацію, як *систему*, що нею Європа замінює всі якості свого дотеперішнього життя. Тут ходить о виявлення бодай у головних рисах і на прикладі бодай кількох явищ — цього, що американізація є таким самим духовим явищем, яким була й антична романізація. Американізація розуміють у нас помилково, — передусім як раціоналізацію продукції й господарства, — розуміють її як засоби й методи для збільшення й угоднення матеріальних форм життя. Між тим вона робить виломи у першу чергу в тих царинах духового життя Старого Світу, де моглоби здаватись, що американізм є попросту немислимий. Моглоби здаватись, що старе європейське мистецтво, наука, віра, система етики і т. д., — це все річі, що глибоко вросли коріннями в минулі тисячеліття й просто не піддадуться ніяким американським впливам. А дійсність?

Не буду особливо підкреслювати американізаційні тенденції серед молодого України. Це є, як кажуть німці «Ein Kapitel für sich». Укажу тільки на те, що все позитивне, що приносить зі собою, наприклад, большевицька революція на Україні, є на 95% американське. Механізація, індустріялізація, електрифікація — ось гасла й ідеали теперішнього культурно-історичного процесу на Україні. Іншими словами, наповнення революційних форм американським змістом. Безплідна большевицька ідеологія прийняла в кінці кінців звичайну вловиму американську дійсність за ідеал. Але вона пішла ще й крок далі. Ось як цей новий ідеал оформився в мріях (розуміється тільки в мріях) українського комсомольця, що, йдучи полями, думав:

«Коли то тут замість обгорілого дуба стоятиме шпильаста чудова ярка модерної радіостанції, замість отих левад розростеться чудовий парк комуністичтовий брук?

Коли?

Та ще й тепер бемкає дзвін. Бемкає тоді, коли на полях колектива гуркотить трактор. Голос дзвону зникає непомітно, а трактор кладе рівні масні, наче чорні, борозняки-скиби.

Село соломяне... Гейби ти скоріше вже умерлоб!»*)

Якбиж це справді йшло тільки о вгоднення матеріального життя на Україні проти такої американізації не можнаби врешті мати нічого. Булоби смішним протиставитися радіоантенам, тракторам й асфальтовим дорогам. Уся річ однак в тому, що ті «здобутки техніки» робляться остаточною ціллю, а не засобом життя, й отой стихаючий голос дзвону, оте: «Село соломяне... Гейби ти скоріше вже умерлоб!» — набувають символічного значіння. Про сполучення обох принципів не може бути навіть мови. Голос церковних дзвонів має — мусить — затихнути в гуку фабрик і гуркоті тракторів. І того більше. *Треба*, щоб він затих. Цього люде хочуть *добровільно*. Це є ідеалом розвитку. Отже свідоме заперечення, добровільне знесення себе з підстав і принципів усього свого попереднього життя, відречення від джерел власної національної культури. У заміну за що? Важливим є те, що, як сказано, заміна того свого старого на нове чуже стається без примусу, на власне бажання й тільки з мотивів віри в це, що чуже є кращим, більше розумним й цінним. Але таке чиниться не тільки у нас на Україні. Не тільки у нас співають новітні поети усякі псаломи залізу. Механізований світ, машина як така, робиться поволі в цілому Старому Світі ідеалом розвитку. Українському комсомольцеві набридло село закутане в соломку, а на європейському Заході добровільна заміна старих ідеалів на нові прибірає нераз просто карикатурні форми. Фройд говорить в одному місці про автовий комплекс у психології модерної молоді. Ідеал життя: мати своє авто. Воно робиться для щораз то ширших кругів фетишем, темою сталих мрійних поривів. Майже в 100% випадків перше сексуальне пережиття молодого людини, що завше виявляється у формі сильної мрійливості, має нині за тему тих мрій не рожі й не поезії, не місячні ночі та все, що досі в Європі звязувалося з поняттям першого кохання, — а тільки безжурі й безцільні прогульки автотом. На тому підложі не виросте, очевидно, ніколи ані «Зівяле листя», ані Гельдерім, ані Вертер.

Розходиться всеж про американізацію Старого Світу в тих найширших культурних царинах, де досі Європа була первотворчою, основоположною, одинокою. Так, наприклад, у знанні й науці. Є це типово американське уявлення, ніби все знання, що йото людство посідає, мусить зробитися власністю всіх, особистим добром кожної людини. Це американська вимога демократизації науки, — вимога, що цілком підпадає під категорії американського розуміння поступу. Це, що американець розуміє під поступом, — є побільшення чисел. Цей ідеал вимагає, щоб усі речі, які може створити людина, були продуктовані в найбільшій кількості. І це, що відноситься до авт, мусить відноситися також до знання й науки. Масовість продукції. Домагання демократизації науки привело зрештою до того, що вона розлилася по модерному світі широкою й плиткою каламутною калюжею.

В Європі знання й наука були цілі сто й тисячеліття, аж до 19. віку включно, привилєєм не багатьох, — тих, щодійсно були створені для книжки. Це, однак, не значить, що в Європі тисячеліттями панує тенденція тримати людські маси в темноті й некультурности. Здобуте в дослідах знання робиться згодом теж власністю широких мас, але завжди у формі безумовної віри в те, що здобув дослід і наука. Врешті решт

*) Роман Гуцало. «На цілині». («Червоні шляхи», 1927, № 12.)

що не насилують вамп тішитися красою, славою, любов'ю, цастям. Але в останній хвилині завжди приходять для «серденька» рятунок від молодого чоловіка, що встигши вирватися з грішних рамен жінки-вампіра й переборовши тисячу інтриг чи перешкод та убивши, або збоксувавши, десяток лайдаків, інтриганів, звільняє sweetheart з нужди, з нещастя, щоби потім обов'язково повести її до вітваря. Harry end! Та сама тема йде в тисячних варіантах. Інших тем, інших життєвих конфліктів Америка не знає. Ось, що дала Америка Європі в заміну за Шекспіра, Ведекінда, Штріндберга й т. д.!

Правда гіпертрофія американського фемінізму, те безумовне, абсолютне обожання жінки, має свої глибші історичні причини. Ще не так давні ті часи, коли жінка, завдяки своїй рідкості цінилась у тому краю на вагу золота. Врешті, вона була й мусіла бути за своєю природою посеред усіх тих авантурничих і неспокійних елементів з часів першої колонізації, вособленням усяких вищих і шляхотніщих принципів. Жінка тоді справді стояла в силу обставин духовно незрівняно вище від простацького, жорсткого чоловіка-колоніста. Тодішні історичні передумови змінились, але віра в духову вищість жінки залишилася та сама. Жінка так-таки й донині залишилася тим вищим еством, що одиноко має право на осуд всіх більше скомплікованих питань життя, — добра, зла й взагалі понять вищого духового порядку. Молодий англійський поет У. Дж. Турнер по праву називає Америку Амазонією. Над тим краєм в дійсності панує всевладно й неподільно жінка. Чоловік має тільки два завдання: робити гроші й бути суб'єктом розплоду. Решта життя є неподільною доменею панування жінки. Це жінка, що в Америці читає 90 % книжок і журналів, це вона знає чужі мови й творить атмосферу духового життя, це вона, і тільки вона, контролює та провадить усе інтелектуальне, мистецьке, педагогічне, релігійне й соціальне життя краю. Тільки через неї йде шлях до впливу на політику, на законодавство, на церкву, навіть на фінанси. Жіночі організації є всемогутньою суверенною силою, що трясє основами держави машин і долярів. Чоловік є там тільки виконавцем волі «вищих еств». Проте остаточним наслідком того розвитку є вбивча, абсурдна, гістерична гінайкократія, що на ній неминуче ломиться усяка воля думки й всяка пересічна мистецька особистість. У краю «білого чистого жіноцтва», що побиває щодня рекорди розводів, неможливим є ані Монмартр, ані розпусна Богема, ані Ніцше, ані Фенісієн Ропс, а всякий Едгар Аллан По чи Джек Лондон мусить врешті-решт у тій атмосфері розпіячтись і згинуть в забутті та божевільні. Можна різко ставитися до кіна, однак це не міняє факту, що генія фільму, Черлі Чепліна, у тому краю знищила пересічна нужденна театралка тільки тому, що покликувалася (і то без тіни правди) на свою ніби зневажену жіночість.

Той ідеал жінки, завдяки масовому розповсюдженню кіна й взагалі американської матеріальної цивілізації, наслідують поволі всі європейки. Це є, що правда, тільки початком розвитку. Поки що Європа починає на взір Америки носити ті самі черевики, їздити тими самими автами, вживати однакових машин, слухати що вечора одну музику й дивитися по всіх містах і містечках цілого континенту на ті самі фільми. Поки що уніформується зовнішнє європейське життя. Уже уніформувалося теж багато дечого з тутешнього духового життя. Починаємо поволі не тільки їсти скрізь ті самі консерви, не тільки носити той самий одяг і не тільки жити в однакових домах, — починаємо скрізь однаково думати... Живемо в час духового сусідства всіх людей, у часах масової гіпнози. Так твориться колективна свідомість, масова думка, масовий погляд, — оцін і той самий уніформований, типізований, духовий світ. Завжди та маса буде намагатися уподібнити до себе й засосати в себе волю й інтелігенцію одиниці, зломити вістря всякої відмінності й оригінальності. У пустині однаковості й подібності мусить завжди виснажуватися й згорати всякий новий відмінний початкуючий чин. Це знова той паровий валець, що вирівнює все на одностайну, гладку, пусту дорогу. Це є смерть думки, смерть волі людської душі. Чи це наука, малярство, еротика, машини, — усі прояви життя попадають поволі й систематично під колеса того «поступу».

Приклади культурної американізації та її нівелюючі наслідки для старої європейської культури можна наводити до безконечности. При згадуванні деяких прикладів з цілої системи сучасної американізації ходило про це, щоб, бодай в головних ризах, представити те сучасне історичне явище, що не Європа підбиває духово Америку, а якраз навпаки. Іде отже повна американізація! Іде так само нині, як в античному світі йшла повна духово й фізична романізація. У сучасному Старому Світі наслідується все те «найновіше, найкраще» й т. д., що творить у собі й з себе Нью-Йорк із своїми філіями: Вашингтон, Філадельфія, Голівуд, Дітройт. У колишньому антично-

му світі згодом все теж формувалося на зразках того «найновішого, найкращого», що творилося в Римі. Не значить це одначе, що треба, чого доброго, змістово ототожнювати сучасну американізацію з колишньою романізацією. Спільність полягає тільки в тому, що в обох випадках світ поволі уніформовано, відмінність тільки в тому, що ті уніформи різні. У старі часи античний світ зрівнювала, наприклад, система римського права, — нині стається це саме в іншій площині.

Повстає врешті перед нами питання. А для чого так діється? Звідки те зовнішнє добровільне європейське самовідречення від старих оправданих принципів свого власного життя? Аджеж це не стається без глибшої причини, тільки ради гарних очей і хмародерів американських.

Ми знаємо, що романізація античного світу відбувалася на тлі політичного підбою. Тільки політичне поневолення було тою найглибшою причиною, що античний світ почав теж поволі міняти своє культурне обличчя. В основу такої зміни лягло все те, що колишній римлянин висловлював у збірному понятті «рах гомана». Коли стояти перед явищем сучасної американізації й питати про її глибші причини, то мимохіть насувається питання анальоїї. — Чи й нинішня американізація відбувається на засадах подібного підбою й на тлі таких самих принципів, що й «рах гомана»?

Вистарчить кинути оком на історію, щоб цілком переконатися в слушности гіпотези про повну анальоїю політичних засад так само колишньої «рах гомана», як і сучасної «рах амерісана».

(Кінець буде.)

Володимир Мартинець.

Ми й українські політичні партії.

„Проти впливів чужого духу нема іншого засобу, як протиставити впливи свого духу. Це діється несвідомо. Колиж люди починають думати про це, тоді лишається тільки як найточніше і як найсумлінніше прослідити своє і чуже, а потім свідомо робити це, що діється несвідомо.“

Г. І. Масарик.

Не дасться заперечити, що наше політично-партійне життя виказувало й виказує аномалії. Ні ідеологія партій, ні їх діяльність, ні зовнішні форми її не відповідали й не відповідають тому стихійному гонові нації, що його започаткувала українська національна революція.

У добі нашої державности наші партії думали про людство, про Росію, про всесвітний соціалізм, про клясові інтереси й інтернаціональні гасла, а не думали про Україну, як самоціль, — її інтереси та її потреби. Українські партії не тільки не створили держави, але навпаки завалили ту, що повстала проти їх волі стихійно з хаосу революції та яку самі події затримували на поверхні революційного моря. Сьогодні нема ні одного партійного діяча, який не визнав би діяльність українських партій (включуючи із собою) в добі української державности за помилкову й невідповідну.

І в десятку річницю відновлення держави бачимо не менше розбиття нашого політичного життя. От хочби закордоном маємо чотири «уряди», що понаставляли хоруговки via Москва, Варшава, або музей, де переховується царський престіл; маємо безліч партій, що їх одинокою метою існування є взаємна гризня. А на польській займанщині маємо «тільки» чотири соймові клуби, а побіч окремих послів, партійних і безпартійних

та масу польських послів з українських земель. Разом з тим на три тисячі українських шкіл стало менше. Про інші окупації навіть не доводиться й говорити. У той же час нема ні одного українця, який не признавби, що теперішнє наше політично-партійне життя дуже багато лишає до бажання.

Власне реакцією на партійно-політичний хаос, — реакцією на внутрішню боротьбу й зовнішні орієнтації партій, — є український націоналізм. Його гаслом стало: *не розбиттям, але консолідацією сил, не внутрішньою, але боротьбою проти зовнішніх ворогів, не орієнтацією на чужонаціональні, але на внутрішні сили нації*, можна вивести наше політичне життя з історичного зачарованого кола. Якже практично перевести ці гасла в життя? Творити ще одну партію, що проголосила б усім немилосердну війну? Нищити всі дотеперішні партії? — Це зовсім не оздоровило б нашого політичного життя, а тільки збільшило б його внутрішнє розбиття. Може об'єднувати всі дотеперішні партії? — Механічне об'єднання існуючих груп, що вважають себе кожна зокрема за центр ваги української політики та за одинокого заступника Української Нації, не тільки було б наперед засуджене на невдачу, (у цьому вже переконалися націоналісти!) але й не вело би до цілі, оскільки б ті групи не заперечили самих себе, своїх ідеологій, програм й орієнтацій. Отже що ж мають робити націоналісти, аби лишитися вірними кличам, що їх самі піднесли, і щоби самим скорше чи пізніше не зникнути в хаосі?

Розв'язку дало само життя. І в краю, і на еміграції почали творитися націоналістичні організації одиниць, що не могли задовольнитися жадною політичною партією. Правда, частина націоналістів лишилася в партіях, чи то ведена ілюзіями щодо можливості зміни їх політики, чи то вважаючи перебування в партіях за найліпший засіб нищення негативних проявів партійної політики, — однак тон усім націоналістичним елементам надавали *націоналісти*, що були *згруповані в самостійних організаціях*. Існування окремих націоналістичних організацій викликало з часом потребу створення одного проводу. Таким чином повстала певна відокремлена цілість, певна формація (різноманітна за своєю організаційною структурою, що не тільки не почувала нічого спільного з іншими політичними групами, але, більше того, виказувала нахил до самостійного розросту. Отже шлях, що його вказало націоналістам само життя, є: *відмежування українського націоналізму від усіх існуючих політичних груп, партій і центрів*.

Відмежування впливає не тільки із свідомості, що праця *всіх* націоналістів у різних партіях з орієнтаціями на Москву чи Варшаву, з угодними тенденціями, з соціалістичними чи іншими класовими й інтернаціональними ідеалами, є недопустимою, але рівнож із свідомості позитивного характеру, — власне свідомості потреби створення організації, *якої досі не було*, яка стала би *на сторожі національного ідеалу* й національної моралі, яка, маючи *всеукраїнський* характер, координувала б сили *цілої* нації, та яка працювала б не тільки над сьогоднішнім, але також над *майбутнім* нації. Отже ходило про те, щоб, не збільшуючи внутрішнього розбиття й боротьби та не звязуючи себе *цілком* з партійним життям, творити власний зміст і тим протиставитися загальній анархії. Практичні завдання, що їх потягає за собою відмежування націоналістів, і центр ваги їх акції, якою зачеплені інтереси партій, є: поперше,

стримати від напливу до партій *молоде покоління* й охоронити його перед деморалізуючим впливом нашого партійного життя; подруге, виховати це молоде покоління в дусі націоналістичних ідеалів, втягнути його в свої ряди; *створити організовану силу* й повільним розростом, творчою працею, захоплювати всі ділянки українського суспільного життя; по-третє, своєю діяльністю *нищити негативні прояви партійної політики*.

Чому власне ці, а не інші завдання поставили собі націоналісти? Чому цим шляхом сподіюється вони усунути теперішнє безладдя й привести до здійснення державних ідеалів нації? Чому вони звертають таку увагу на виховання молоді й відтягнення її від партій?

Криза нашого політичного життя має своє джерело не так в програмах й ідеологіях партій, як у самих *людях*, що ті партії складають, в їх психіці, в їх моральних категоріях і в їх діяльності. А коли ми з того боку підійдемо до оцінки партій та її членів, то побачимо, що *єрдек* далеко не відбіг від *ундівця*, а цей знова від *монархіста*, монархіст від інших і т. д. Це все люде *одного типу*, одної структури. Це тип українця «провансальця», який не вбив ще в собі духа рабства та який ніколи не зможе стати революціонером і «лицарем націоналістичного абсурду». Власне в існуванні *цього* типу й лежить криза нашого політичного життя. Якби там не перемальовувати вивіски й виправляти партійні програми, люде, що складають ті партії не зміняться. І не цей, а зовсім *новий тип* українця може звільнити націю з вікового рабства. Кадри таких *нових українців* треба щойно творити, — отже виховувати з наймолодшого покоління, незагроженого ще безідейністю й аморальністю нашого політичного життя. Зовсім певно, що їх не виховують теперішні політичні партії. Цей молодий елемент треба зовсім *ізолювати* від партійного впливу. Тверження, що, мовляв, нам треба посилати, як найбільше молоді до всіх партій, аби їх зреволюціонізувати, цілком хибне, бо не тільки розум диктує, але й кільккітня практика показала, що молодь ніколи не зможе асимілювати інших (більшість), а сама асимілюється. У цьому власне лежить оправдання нашого відмежування від усіх партій й оправдання наших самостійних організаційних форм. *Український націоналізм протиставляється всім партіям без розбору!*

Отже головним завданням націоналістів у сучасний мент є не «висока політика», не «кабінети міністрів», не підбій всіх партій, а притягнення, зорганізовання й виховання молодого покоління. Доки ми не створимо *сильних націоналістичних кадрів*, доки не будемо мати *своїх людей*, а, що більше, доки будемо мати всіх проти себе, доти наша практична політична діяльність буде безпідставною, бо навіть не буде кому її вести. Доти не зміниться також і характер нашого політичного життя, бо не буде основи для усунення дотеперішньої анархії. Анархії треба протиставити *свій власний зміст*, свій порядок і *плянову діяльність*, введену під гаслами націоналізму, ведену *нами*. Бо марні були би надії на це, що самим криком, самими порадами й взагалі самим опозиційним словесним принципіалізмом ми змусимо всі наші партії вести таку діяльність. Отже в першій стадії нашого розвою центр ваги треба перенести на *пропагандивно-організаційну* працю. Наш розріст, збільшення кадрів націоналістів, змусить з часом перенести центр ваги на *практичну політичну діяльність*. Такий плян акції одиноко доцільний не тільки тому, що наше завдання, — *підготовка незалежного державного існування нації*, —

вимагає від нас вдертися в усі ділянки нашого суспільного життя, у всі установи, товариства й гурти, але й тому, що кадрам націоналістів треба буде дати працю, змогу здійснення націоналістичних кличів. Не всіж можуть бути ідеологами й організаторами.

Під виключним впливом націоналістів мусить бути шкільництво, як орган виховання молодого покоління, всі організації тілесного виховання молоді, культурні й освітні товариства, економічні установи, як органи творення матеріальних дідьків нації, і т. д. Цей вплив виявиться в безпосередній участі націоналістів у діяльності на всіх ділянках. Безперечно, це не станеться за оден день, і шлях та форми цієї праці будуть постійно змінюватися відповідно до обставин, спроможності й потреб. У всякому разі це захоплювання впливів не буде получене з насильними переворотами чи боротьбою, що захитувалаб усіми основами нашого національного життя. Націоналістичний елемент мусить своєю кількістю та своєю творчою працею перерости не-націоналістів і таким лише чином здобути вплив. Не йде про захоплення, для захоплення, щоби тільки подолати противників, але про захоплення для ліпшого ніж досі ведення й кирмування всіма ділянками життя в інтересі нації та витворення міцних підстав державности. Тому ми не можемо задалегідь від цього відмовлятися, тим більше, що зараз резигнувалиби ми з як найширшої бази нашого розвою і діяльності. Отже не від міністерських портфелів і «міжнародної акції» нам треба починати, але разом з тим і не від залишення проводу всього нашого суспільного життя в руках тих, що не вміють чи не хочуть творити української державности на засадах українського націоналізму. Уже сьогодні проявляється, хоч в малій мірі й зовсім стихійно, вплив націоналістів на всіх ділянках. Ходить власне про це, щоби зробити його пллювим, — поширити й скріпити його. Тому є зовсім хибним погляд, що українські націоналісти мусять залишитися ідеологічними гуртками й мусять відмовитися від політичної та всякої практичної діяльності, яка виходилаби поза пропагандивну акцію.

Це все є діяльністю, в якій перехрещуються інтереси націоналістів з інтересами інших політичних груп. Ціллю цієї статті не є затримуватися над іншими родами праці, що впливають з усамостійнення українського організованого націоналізму, та що не торкаються безпосередньо інтересів інших політичних груп: ідеологічно-пропагандивна, пресова, видавнича, освітня, фізично-виховна, організаційна, звязок і спільна акція з поневоленими народами в межах дотичних держав та поза ними, зовнішня (пресові бюро, пропаганда, безпосередні звязки, мішані чужинецько-українські товариства й т. д.), звязок з усіма окупованими територіями й т. д. Все це разом дуже мало нагадує партійну діяльність та «реальну» політику наших партій, з одного боку, і все це, з другого боку, переходить компетенції ідеологічних гуртків. Усе це можна перевести тільки при існуванні самостійного чинника, — організації українських націоналістів.

Як бачимо, від одмежування українського націоналізму до боротьби проти всіх партій, до підбою їх, ще дуже далеко. У тому й діло, що націоналісти не сміють засвоювати тактику всіх наших партій: наперд зруйнувати все, знищити своїх політичних противників, а потім творити своє. Не в знищенні, а в творенні повинна бути зосереджена вся енергія націоналістів! Одначе мусимо щиро признатися, що власне тепер, на

початках своєї організації, націоналісти є надто слабкими, щоби знищити всіх політичних противників, навіть, колиб і вважали за відповідне зуживати на це свою енергію, а, що більше, є слабкими, щоби вже тепер зайняти всі місця, колиб їх навіть уступили добровільно.

Але відмежування себе від партій не означає, що націоналісти дають carte blanche для партійної діяльності й лишают партії зовсім у спокою. Треба одверто заявити, що від певної агресивности супроти партій націоналісти не тільки не відмовляються, але не сміють того робити. Факт, що ціле наше політичне життя сьогодні захоплене не нами, а політичними партіями, обставина, що завданням націоналістів є стояти на сторожі національного ідеалу, диктує відповідну тактику. Поруч з організацією наших власних сил, поруч з творчою працею, що нам її диктує наше самостійне існування, ми не сміємо зрікатися безпосереднього впливу на партії, як внутрі, так і назовні. Для цього мусимо використати в рівній мірі факт нашої відокремлености й обставину, що в усіх національних партіях є опозиційні дуже нам близькі елементи. Що більше, у різних національних партіях є ще також певна, дуже незначна, кількість націоналістів. Щодо них, то для українського організованого націоналізму досі не стояло руба питання витягнення їх з партій. Навпаки, колиб їх там не було, то сьогодні треба булоб їх вислати, як тих, що можуть творити здорову опозицію в партіях. Сьогодні наша роля супроти партій, — це роля опозиції, як зовнішньої збоку націоналістичних організацій, так і внутрішньої власне через згаданих людей, що перебувають у партіях. Розуміється це не сміє бути опозиція для опозиції, опозиція руйнуюча, а — позитивна. Опозиція, з якої можемо вийти тільки по нашим самостійним розрості, дає нам ту вигоду, що, не беручи відповідальности за політику партій, ми не відбираємо собі можливости корегувати їх політику. Роля такого опозиційного чинника має вже певну історію в розвою націоналістичного руху (на Західних Землях трудова партія, а тепер УНДО). Розуміється, не доводиться перецінювати значіння тих опозиційних елементів, бо впадемо в крайність, — ніби націоналісти повинні тільки обмежитися до опозиції й до захоплення як найбільшого впливу в існуючих партіях, відмовляючись від самостійної політичної акції. Так не є! Власне існування сильної націоналістичної групи поза партіями зміцнює становище опозиції в партіях, а тим самим і тих богатох націоналістів, що опинилися в чужих їм по духу партіях, як рівнож ослаблює в тій самій мірі ненаціоналістичні елементи. До певної міри аналогічне становище бачимо в шахованні комуністів на Україні, з одного боку, елементами місцевими, (у партії й поза нею) а з другого, українською суспільністю Західних Земель України й еміграції.

Отже щиро признаємося: націоналісти будуть постійною небезпечкою для всіх партій, діяльність яких буде розминатися з національним моралю й буде звертатися проти національного ідеалу. Коли в цьому є наша «отаманщина» й «руїництво», то ми тими «отаманами» й «руїниками» будемо й хочемо бути. Отже не bellum contra omnes для самої війни, для принципу, без огляду на конкретні обставини. Боротьба проти всіх партій, — це пропаганда націоналістичних гасел і творення власного змісту. Для боротьби з конкретною партією мусить бути конкретна причина, конкретний чин, чи то на внутрішньому, чи на міжнародному полі. На міжнародному полі мусимо дотримуватися тої самої тактики,

що й на внутрішньому: творча праця, незалежна від праці партій і без нездорової конкуренції з ними, як також корегування їх діяльності й поборення негативних проявів їх акції. Підкреслити треба, що як кожний *негативний* з точки погляду національного ідеалу *вчинок*, не дивлячись на це, від кого він не походивби, стріне наш *рішучий спротив*; кожний *здоровий прояв*, без огляду на це, хто буде його автором (монархісти, радикали, ундо, соціалісти, ердеки чи інші) не тільки не стріне перешкод з нашого боку, але *ми готові його підтримати*.

Ось це тактика українського націоналізму. Розуміється що беремо тут під увагу тільки наше відношення до *національних* партій, з якими розходимося не кінцевою метою, а лише шляхами її реалізації й світоглядом. Проте будемо поборювати без жалю ті угруповання, для яких національна ідея є в засаді чужою (комуністи, сельробы) й які не визнають Української Нації, або права на її самостійну державність (москвофіли, сельроб-лівиця), а далі такі угруповання чи особи, що компромітують ідею української державності та ширять анархію й деморалізацію в нашому політичному житті («тетьмани» à la Остриця).

Усе це складає засади нашого відношення до партій. Зогляду на сталий розрост, різні форми й діяльність українських націоналістичних організацій на різних теренах, наша тактика може в нюансах мінятися й центр ваги може пересуватися з одного об'єкту на другий. Завсігди будемо кирмуватися тільки доцільністю й пильно стежити за подіями. На це є й *Провід Українських Націоналістів*, щоби вирішувати та вносити корективи в діяльності націоналістів на місцях. Нашеж становище до конкретних партій на різних теренах, з поданням усіх подробиць, освітимо в окремих статтях і дамо відповідь на закиди «опортунізму», «ундівства», «руїництва» та ин., що їх кидають часто в наш бік.

Погляд на наше відношення до партій буде більше суцільним, коли застановимося над формами нашої будучої організації. Тим усунемо певні непорозуміння й сумніви, що мають місце навіть між самими націоналістами. Питання: чи маємо творити партію, чи ми є партією, чи чимсь иншим, — повстають часто. Не думаючи передрішувати остаточних форм і постанов, що їх прийме Конгрес, можемо всеж вже сьогодні накреслити *основи майбутньої організації*.

В організаційній акції націоналістів треба розрізняти дві сфери. До першої сфери належить одноцільна організація (одноліт), яку покличе до життя Конгрес. Вона складатиметься з найбільше діяльних ідейних і певних націоналістів, що є провідниками, членами націоналістичних організацій, або займають відповідальні місця в різних установах, організаціях (навіть партіях), чи працюють для українського націоналізму в сфері ідеології та на інших ділянках, — взагалі люде з різних територій, сума яких триматиме в своїх руках нитки до всіх галузів нашого суспільного життя. Їх присутність означатиме, неначеб присутність мас, установ, організацій, бо там виявляється їх вплив і воля. Цей одноліт, зложений на персональній монархичній засаді, не великий кількістю членів, буде найвищою й вповні самостійною націоналістичною установою.

До цієї сфери входять також *різноманітні організації й гурти*, легальні чи нелегальні, самостійні або зв'язані в територіальні союзи з тенденцією як найбільшого розросту та захоплення мас. Вони через

своїх проповідників і впливових членів підлягатимуть однолітові, з яким не конче мусять бути зв'язані в порядку статутарно-правнім. Узагалі, тут провадитиметься переважна частина *праці* націоналістів.

Друга сфера, — це сфера *впливу* націоналістів: спортові товариства, пластові гурти молоді, студенські й професійні організації, просвітні й культурні установи, преса економічні підприємства, де з доручення організації працювалиб націоналісти або де в той чи инший спосіб моглиб проявити свій вплив.

Поділ на такі сфери найбільше доцільний, бо, даючи гнучкі, пристосовані до місцевих вимог та забезпечуючі найбільшу свободу організації, форми, творить *заразом сильну цілість, сповну одним духом, волею й спільними завданнями*, що практично будуть виконуватися різними засобами на різних територіях.

Поль. Євген Коновалець.

Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.

(Кінець.)

Кампанія галицького уряду проти Січових Стрільців.

Із заходів, що бувші стрілецькі старшини робили закордоном для прихилення на свій бік бригади в Ч.С.Р., а також з наведених резолюцій пражського з'їзду старшин, ясно видно, що ми не могли погодитися з тактикою, яку пропонував галицький уряд: не цікавитися справами «Наддніпряниці» й звернути всю свою увагу на концепцію самостійної Східної Галичини. Висуваючи цю концепцію на міжнародньому форумі, галицький уряд заступав рівночасно думку, що внутрі українського громадянства не повинно бути яких-будь організацій всеукраїнського політичного характеру, бо факт існування таких організацій відірвавби віру держав Антанти в забезпечення галицької дипломатії про повну незалежність галицьких інтересів від решти українських земель.

Такий погляд різко суперечив цілій стрілецькій ідеології. Тому січово-стрілецькі старшини, де вони не були й на якій ділянці не працювалиб, — завжди не погоджувалися з пропагованим галицьким урядом внутрішньо-українським сепаратизмом та намагалися ділом доводити необхідність найтіснішої співпраці галичан й наддніпрянців.

Я сам, перебуваючи в 1920.—22. р.р. у Відні, вважав корисним брати участь у всіх спробах складення всеукраїнського громадянського центру. Тому я хотів був приступити до Ліги Відбудови України, що повстала у Відні весною 1920. р., але на жаль співпраці перешкадав невдалий особистий склад Ліги зза чого вона й розпалася. Пізніше брав я участь у комітеті для скликання Всеукраїнського Конгресу, а коли й цей проєкт розбився, я увійшов до Всеукраїнської Національної Ради (Відень лютий 1921. р.). Але Всеукраїнська Національна Рада перестала існувати зогляду на негативне становище галицького уряду. Надужиття генералом Грековим фірми Всеукраїнської Національної Ради для підписання ганебної угоди з поляками др. Петрушевич використав як привід до рішучішого домагання виступу галичан з Всеукраїнської Національної Ради; томуж, що більшість членів галицької територіальної групи (Всеукраїнська Національна Рада ділилась на територіальні групи) була урядовцями різних установ «Диктатури», голос др. Петрушевича викликав повний послух. Своє домагання др. Петрушевич пояснював інтересами Галичини. Всеукраїнська Національна Рада розлетілася, а цілий епізод лише підсилював взаємну ворожнечу поміж галицькою й наддніпрянською еміграцією.

Колиб така ворожнеча не виходила поза межі настроїв еміграції, то можна булоби не звертати на це великої уваги. Факт ворожнечі мігби викликати лише жаль, що

українська політична еміграція забула про завдання, які стоять перед кожною політичною еміграцією, і всю свою енергію обернула на безпродуктивну гризню.

Одначе, на превеликий жаль, настрої еміграції почали прийматися також на території рідного краю. Наддніпрянина була далеко, її відмежовували кордони, через які вплив політичної еміграції майже не сягав, — до того трагедія Галицької Армії під Денікіним, а потім під большевиками поновно збільшила симпатії наддніпрянського громадянства до галичан. Инакше виглядала справа в Галичині. Тут ціле громадянство поділилося на три групи: величезна більшість усіх громадян йшла сліпо за галицьким урядом, частина підпала під вплив комуністичної агітації й орієнтувалася на третій інтернаціонал, невеличка врешті група запроданців взялася за пропаганду угодовщини. Лише ці три групи були заступлені власними органами преси.

Національно-територіальний антагонізм штучно підтримували два державні центри: віденський (З.У.Н.Р.) і тарнівський (У.Н.Р.). Офіційна преса галицького уряду не вгавала у дуже нетактовних нападах на найвизначніших діячів тарнівського центру підводити всіх під оден знаменник. Форма висловів і метода узагальнювання викликали справедливе обурення не тільки поміж прихильниками політики провідників тарнівського центру, але взагалі всіх наддніпрянців. Ведучи кампанію проти уряду У.Н.Р., галицькі політики щораз виразніше почали виявляти москвофільські тенденції, навіязуючи закордоном звязки будьто з правими російськими організаціями (зносили представника в Парижі з головою провокаційного «Українського Народного Комітету» Моркотуном), будьто з большевиками (поїздка делегації галицького уряду до Літвінова до Копенгаги). Із другого боку, тарнівський центр взявся підтримувати польонофільські підприємства в Галичині (допомоги міністра преси і пропаганди О. Ковалевського «Рідному Краєві»).

У такій атмосфері перебувало в краю кілька визначних стрілецьких старшин, що, не зорганізовані, кожний з власної волі почали працювати будьто в Горожанському Комітеті, будьто над справою Українського Університету, будьто в організаціях молоді. Всюди вони пропагували ідеї соборництва, національного активізму й віри у власні сили, як протилежність до сепаратизму, урядового сервілізму та віри в спасення збоку Антанті, джерелом чого була диктатура президента др. Петрушевича. Ці основні думки проводилися теж у резолюціях великого студентського з'їзду (у Львові, липень 1921. р.), у якому випадково взяли участь між іншими деякі колишні члени Стрілецької Ради.

Майже одночасно (літо 1921. р.) у Відні склався гурток під назвою «Молода Галичина», основниками якого були також деякі визначні колишні стрілецькі старшини й кілька старших та молодших галичан, однодумців стрілецької ідеології. Цей гурток цілком незалежно від акції, яка вже велася у краю, мав на меті дати завязок до створення громадянсько-політичної організації всеукраїнського характеру з метою: *протиідавати ширенню ідеології територіального сепаратизму*, маючи на увазі, що така ідеологія остаточно кинулаби ціле наддніпрянське громадянство в обійми поляків, а знов галицьке — в обійми москалів. *Підносячи гасла чистого націоналізму: боротися в Галичині з усіма проявами русофільства й польонофільства; остерігатися перед надмірним оптимізмом щодо успіху дипломатичної акції галицького уряду; бути приготованими до затяжного періоду польської окупації; спонукувати до організації всіх живих сил народу, в усіх ділянках його життя, та найголовніше звертати увагу на молодь, жіноцтво, селянство й робітництво, щоби ті групи й класи, що найшвидше піддаються демагогічним, ворожим всеукраїнській національній ідеології гаслам — група «Молодої Галичини» була далекою від думки перешкаджати дипломатичним заходам, що їх робив галицький уряд.*

Заходи Січових Стрільців щодо бригади в Німецькому Яблонному, пражський військовий з'їзд, студентський з'їзд у Львові й врешті «Молода Галичина» викликали збоку галицького уряду величезну кампанію проти Січових Стрільців. Із формального боку, і по суті ця кампанія проти Січових Стрільців не мала ніякого виправдуючого ґрунту, бо колишні Січові Стрільці, які приймали участь у якійсь акції, що була не до вподоби галицькому урядові, працювали на власну відповідальність, не будучи зовсім звязані з якоюсь централею Січових Стрільців. Такої централі, як сказано, тоді вже давно не було, — організація Січових Стрільців не існувала. Не вважаючи на це, галицький уряд використав момент, що тут і там діяльно працювали колишні Січові Стрільці, і створив легенду, немов поодинокі виступи Січових Стрільців були організованою акцією, яка змагала до певних цілей. Осць тому ведено кампанію проти всього стрілецтва. Ця кампанія велася без розбору засобів, із яких головними були: плянове словесне ширення тенденційних нісенітниць по еміграційних центрах, вико-

рystовування преси й висилання до краю численних листів до визначніших громадських діячів та до партійних установ за підписом др. Петрушевича, чи його урядовців (др. Підляшецький). Змістом кампанії галицького уряду був закид найвизначнішим членам Січового Стрілецтва, що вони просто польські агенти, які зовсім свідомо, а то й за гроші ведуть акцію проти галицького уряду.

У такому дусі була писана відома стаття б. члена Стрілецької Ради й б. міністра Української Народної Республіки, а пізніше шефа преси й пропаганди галицького уряду, др. О. Назарука, під наголовком: «Вічуючі діти», що безпосередньо була звернена проти студентського з'їзду у Львові та послужила польському прокураторові як матеріал проти «польських агентів», які опинилися на лаві підсудних разом із Степаном Федаком. У тому ж тоні витримано інші статті в «Українському Прапорі».

Поруч з др. Назаруком провадив кампанію проти Січових Стрільців проф. Ст. Рудницький (стаття «Галичина та Соборна Україна», що викликала довгу полеміку з др. Павлом Лисяком, який виступив в обороні Січових Стрільців у віденській «Волі».) В Америці, знов, у «Канадському Українці» появилася скандальна стаття, інспірована проф. П. Карманським, — «Контрреволюційний заговор проти галицького уряду.»

Діяльність мою й моїх колишніх товаришів оплутано такою сіткою найбільших нісенітниць і провокацій, що в сторонніх людей мусіло дійсно зродитися підозріння, коли не тверде пересвідчення, що я й мої товариші якісь польські агенти. Наслідком такої атмосфери, що утворилася кампанією галицького уряду, був приїзд з Чехословаччини одного старшини з дорученням і пляном позбавити мене життя.

Для аргументації твердження, що Січові Стрільці, коли не на польській службі, то бодай тримають тісний звязок з польськими військовими органами, послужили мої листи до пок. підполк. Генштабу Ю. Отмарштейна й підполк. Р. Сушка, які писано у звязку з походом Юрка Тютюнника проти большевиків. Ці листи одержали большевики від одного провокатора, що викрав їх у підполк. Р. Сушка і продав большевицькому посольству у Варшаві. Большевики оголосили їх у книжці, в якій говорить про повстанський рух Юрка Тютюнника.

Для висвітлення моєї участі в справі походу Тютюнника мусу сказати, що я ставився до того походу з самого початку дуже критично. Пок. підполк. Генштабу Ю. Отмарштейн був призначений начальником штабу Тютюнника ще перед моїм приїздом до Львова й без мого відома. Він, як карний старшина, мусів послухати наказу, але, як колишній Січовий Стрелець, з моїм приїздом до Львова питав мене про мою думку щодо його нової посади, як теж щодо цілого плянового походу на Україну. Я не скривав перед ним мого скептицизму щодо вартости цього походу, але, маючи змоги перешкодити тому плянові, вважав я, що присутність підполк. Отмарштейна в центрі згаданої акції може бути корисною, хочби зогляду на це, що така ідея, високоосвічена й фахово авторитетна людина зможе найкраще зорієнтуватися в пануючих на Радянській Україні відносинах та його погляд буде мати велику вартість для всіх українських військових кол. Потім я отримав від нього листа, в якому він скаржився, що не має в своїй моточенні нікого зі своїх колишніх найближчих товаришів зброї й просив мене звернутися до підполк. Р. Сушка (він тоді перебував в таборі) з пропозицією приїхати йому в допомогу. У цій власне справі я звернувся був до підполк. Р. Сушка. Він погодився й перебув усю повстанську кампанію, а після її невдачі склав разом з підполк. Ю. Отмарштейном звіт перед кількома своїми товаришами із Стрілецької Ради. З того звіту виходило, що всяка дальша збройна інтервенція з чужини була, на їх погляд, недоцільною й шкідливою, бо така інтервенція наражувала не тільки самих активних учасників на страшенну небезпеку, але не приносила ніякої реальної користі українському населенню, і, що більше, викликала люті переслідування збоку большевиків. Звіт пок. підполк. Ю. Отмарштейна ще більше зміцнив нас у переконанні, що думку військової інтервенції зза кордону треба раз на завжди відкинути. Цього погляду я тримаюся і зараз.

Так представлялася вся фактична участь стрілецьких старшин у кампанії Тютюнника і на тому обмежувалася моя причастність до цієї справи. Очевидно, що обвинувачення мене або когось із стрілецьких старшин, взвязку з походом Тютюнника, у польонофільстві або зносинах з поляками — було таким самим наклепом, як і всі інші обвинувачення.

Ані я, ані ніхто з стрілецьких старшин не реагував ніколи на кампанію, що майже протягом двох років послідовно й так нечесно провадилася проти нас. Кожний з нас займався своєю працею й спокійно чекав розвитку подій, знаючи, що згодом викажеться, на чийому боці правда.

Події останніх років ще надто близькі, щоби можна про них писати. Треба сподіватися, що вже недалеким часом, коли й над тими подіями можна буде докладніше зупинитися. Богато справ чекає ще на остаточне висвітлення для нас самих, — наприклад огидливе скритовбивство славної пам'яті підполк. Ю. Отмарштейна. І хоч у наших руках є деякі матеріали, що кидають дуже погане світло на певні кола нашої еміграції, то всеж ми стримуємося від їх оголошення до цього часу, доки ті компетентні українські кола самі не зясують громадянству цього ганебного випадку.

Про сучасне нема потреби говорити, а тим більше — про майбутнє, що лежить у сфері плянів і сподівань. Працювалося важко, серед найгірших моральних умовин, серед підозрінь, заздрости, наклепів і ненависти, — і то не тільки збоку чужих, але й своїх таки людей, українських діячів, українського громадянства. І тепер умови праці змінилися мало що на краще. Хочемо вірити, що принайменше в майбутньому ті умовини покращають, коли доля допоможе, що стара стрілецька ідея активної боротьби за Українську Державу ширше й крайше поширяться ніж колись.

Не на вдячності осіб, груп чи партій залежить Січовому Стрілецтву, бо воно ніколи не працювало для поодиноких, хочби як визначних і заслужених людей, і не для політичних партій. Ось тому байдуже нам, що деякі особи, що раніше в днях успіхів славили нас на всі лади й робили нас героями, коли тільки щастя повернулося, чим швидше відійшли й почали балакати про нас з насмішками, а то й лайками. Своїй діяльності ми не надавали й не надаємо більшої ваги, ніж її вона мала. Однак ми є свідомі, що Січове Стрілецтво залишило за собою в історії визвольних змагань України слід, якого не затруть жадні наклепи. Цей слід позначився на широких просторах України краплинами крові, що зміла перед нацією нашу вину за неуспіх нашої боротьби, коли взагалі таку вину можна приписувати Січовому Стрілецтву, і пам'ять в народі про Січових Стрільців залишилася чистою.

Офіційна частина. Провід Українських Націоналістів.

Звіdomлення ч. 6.

1. З нагоди роковин смерті б. п. Головного Отамана Армії У. Н. Р. Провід вислав до п. О. Петлюрової листа, в якому запевняє, що всі українські націоналісти ніколи не забудуть великих заслуг славного борця за волю української нації.

2. Подається до загального відома, що остаточно затвержено такі теми рефератів на Конгрес Українських Націоналістів:

- 1) Сучасне положення українського народу.
- 2) Засади українського націоналізму.
- 3) Український націоналізм та інші політичні ідеології.
- 4) Зовнішня політика України.
- 5) справа державного устрою й державної влади України.
- 6) Соціальне питання на Україні.
- 7) Питання культури й релігії.
- 8) Економіка України.
- 9) Військова справа.
- 10) Організація українських націоналістів.

Докладні пляни рефератів розсилаються всім організаціям. Зацікавлені мо-

жуть ці пляни одержувати через Редакцію «Розбудови Нації».

3. Цим продовжується оголошення списку датків на збіркові листи Проводу.
З переносу: 834,60 к. ч.

225 франц. фр.
155 бельг. фр.

Збірка Секції Л. У. Н. у Празі:

151. Инж. Коваленко — 1 к. ч.
152. Яворський — 5 к. ч.
153. Марчук — 10 к. ч.
154. Васюк — 1 к. ч.
155. Галант — 5 к. ч.
156. Инж. Главан — 2 к. ч.
157. Сулятицький — 1 к. ч.
158. Курченко — 2 к. ч.
159. Карачівський — 3 к. ч.
160. Инж. Вінтоняк — 5 к. ч.

Збірка представника Л. У. Н. у Парижі:

161. Остап де Сас Білінський — 25 фр. фр.
162. М. Антоненко — 50 франц. фр.
163. С. Багоцький — 25 фр. фр.
164. Д. Кульченко — 25 фр. фр.

165. Мик. Столяренко — 25 фр. фр.
166. Кн. М. Радкевич-Мирський — 200 фр. фр.

167. Васи́лів — 10 фр. фр.
168. Веремієнко — 10 фр. фр.
169. Батир — 5 фр. фр.
170. Гораїн — 10 фр. фр.
171. Смогоржевський — 20 фр. фр.
172. Опанасенко — 20 фр. фр.
173. Калюжний — 10 фр. фр.

Збірка заступника Проводу в Бельгії:

174. Бриндзан Олесь — 20 бельг. фр.
175. М. Соневицький — 20 бельг. фр.
176. Киселиця Лесь — 25 бельг. фр.
177. Бриндзан Сергій — 10 бельг. фр.
178. Т. Копрій — 20 бельг. фр.
179. Гр. Вол. — 5 бельг. фр.
180. Свірський М. — 5 бельг. фр.
181. Дяба З. — 5 бельг. фр.
182. Сацюк — 5 бельг. фр.
183. Куценко — 5 бельг. фр.
184. Я. Олексюк — 5 бельг. фр.
185. Андрієвський — 235 бельг. фр.

- Збірка заступника Проводу в Данцігу:
186. Базилевич Роман — 1 дол. ам.
 187. Онишкевич В. — 1 дол. ам.
 188. Я. Мохнацький — 4 данц. гульд.
 189. О. Згорлякевич — 2,6 данц. гульд.
 190. Волощак Дмитро — 1 дол. ам.
 191. Яросл. Валюк — 5,5 данц. гульд.
 192. Роман Мацюрак — 1 дол. ам.
 193. Омелян Богачевський — 1,5 дол. ам.
 194. Степан Пинчур — 3 данц. гульд.
 195. Думін Вячеслав — 2 данц. гульд.
 196. Т. Грушкевич — 1 дол. ам.
 197. Юл. Воробкевич — 1,5 данц. гульд.
 198. Авдикевич — 1 дол. ам.
 199. Ол. Юзьвик — 1 данц. гульд.
 200. Євген Вертипорох — 1 дол. ам.

До переносу: 869,60 к. ч.

660 франц. фр.
515 бельг. фр.
8,5 дол. ам.
19,60 данц. гульд.

Секретаріят та відділ преси
й пропаганди.

Хроніка.

На Радянській Україні.

БОРОТЬБА ЗА ЕКОНОМІЧНЕ УСАМОСТІЙНЕННЯ.

I.

Українська преса приносить все частіше вісти про самостійницький національний рух української людности, українських установ, радянських урядових і партійних чинників, але за мало інформує про господарські самостійницькі змагання, що від деякого часу позначаються великою активністю й охоплюють не тільки свідоме чи напівсвідоме українство, але й чужі кола, що зацікавлені в українському господарстві. Тимчасом боротьба за економічне унезалежнення Радянської України або, як висловився недавно Волубуєв, за поділ Східної Європи на московську азійсько-колонізаторську й модерну українську йде безперервно від кількох років і може похвалитися деякими для нас важливими здобутками, що з національно-державного боку мають для нас не менше, а може навіть більше значіння, ніж загальні досягнення українзації.

Українські політичні й господарські чинники щораз більше здають собі справу з того, що унезалежнення України від чу-

жої політичної й культурної переваги тісно звязане з економічним усамостійненням української території й скріпленням місцевого господарства. У цьому перекоонує їх між иншим і та очевидна обставина, що московський центр дуже завзято протривить всяким уступкам на полі господарства, й волисть скорше поступитися в національних або культурних справах ніж відступити від традиційних царських централізаційних й експлуатаційних методів, що спинюють розвиток українського господарства. Українські господарські чинники зачинають перейматися свідомістю, що Москва використовує Україну та що Україна, як територіяльна цілість, може краще існувати й розвиватися сама для себе без московського зверхництва.

Український загаль і преса не вагаються вже називати справу власним її іменем та виступати явно проти «економічного поневолення» України й московського засилля. Українські наукові й господарські органи дискутують часто над питаннями московсько-українських господарських взаємин й обстоюють, нераз навіть москов-

ською мовою, конечність розбудови окремого українського господарства. Навіть офіційні господарські органи, як «Хозяйство України», «Український Економіст» та ін. повні подібних статей, що, на жаль, мало відомі поза межами Радянської України. Уже появляються й окремі економічні та економічно-політичні праці (праця Попова про хлібний ринок), що викликають живі дискусії у фахових і партійних організаціях, інститутах та органах.

На Україні перш усього вкорінилося вже загальне пересвідчення про окремішність українського господарства й про потребу його піднесення на засаді українських територіальних інтересів. Ясний вислів дав цьому між иншим теперішній віце-президент Української Академії Наук у Києві, К. Т. Воблий, у своєму викладі, в січні б. р. в Домі Вчених у Києві («Пролетарська Правда» з 21. січня ц. р.). Він ствердив існування України, як «самостійної господарської одиниці», що має «всі підстави до окремого розвитку», а саме, згідно з поглядами Фрідріха Ліста: 1) велику компактно-зібрану територію з базою на чорноморсько-азовському побережжі та заокругленими межами, 2) значну кількість людности (30 мільйонів) з персічною європейською щільністю людности (67), 3) відповідно розвинені виробничі сили 4) місткий внутрішній ринок. Україна, що об'єднує тепер давні області «Південно-Західного Краю», «Малоросії» й «Новоросії», обіймає 20% людности всього Союзу, але далеко більший відсоток всесоюзного господарства, й опановує деякі ділянки господарського життя цілого Союзу. Україна головний господар і поставщик найкращого камінного вугілля, що його запасів вистарчить на яких 1000 літ, і власник величезних покладів залізної руди (понад 420 міль. тон) й залізного кварциту (15 мільярдів тон), дає 80% вугілля й 70% чавуну та зі своїм Донбасом стоїть безконкуренційно, як центр тяжкого рудо-вугільно-обробного промислу з усе зростаючим машинобудівництвом, зокрема сільсько-господарським. Україна має далі значний енергетичний осередок у Дніпрі, а після шлюзування його матиме великий водяний шлях, що злучить Україну з Вислою, Німаном, Зах. Двиною й Волгою та надасть Києву його стародавнє світове торговельне значіння. Україна має невичерпані скарби в своєму чорноземі, на тлі якого розвивається й розвиватиметься українська легка промисловість, а перед усім цукроварство, млинарство та горальництво. Україна мусить

далі, як власник богатих сировин, розвинути власну каолінову, порцеляново-фаянсову, хемічну, а далі текстильно-бавовняно-паперову й суконну промисловість, що за царських часів були занедбані, але що їх тепер підтримує Українська Найвища Рада Народнього Господарства й уряд.

Подібні гадки, доповнені датами, подібуємо зрештою також в офіційних звідоленнях представників уряду на зборах рад і виконавчих комітетів у Харкові та Москві, а зокрема в промовах, статтях і працях сприводу святкування десятиліття Радянської України. У звязку з цим слід порівняти публікації Центрального Статистичного Управління України: «Десятих роковин жовтня» (Харків 1927), а саме окремі книжки про фінанси, транспорт і кооперацію на Україні. Навіть сам Кагановіч у своїй великій промові в минулому році зачепив докладніше це питання, хоч, що правда, з метою ствердити датами розвитку українського господарства байдужість центру щодо українського господарства.

Від цих поглядів на Україну як господарську одиницю та визнання потреби її розбудови вже тільки невеликий крок до думки про використання України Московією, або про Україну як колонію Московщини. Цей тон звучить уже гостро не тільки в заявах і виступах українських свідомих кол і т. з. національно-комуністичної опозиції Шумського й КПЗУ, але також у виступах певних членів комуністичної партії, що не вагаються публично на з'їздах і в пресі гостро виступати проти економічного покривдження України Московщиною, чи там «господарським центром» у Москві.

Особливого розголосу набрала й народила простора праця Волобуєва: «До проблеми української економіки», надрукована до того ж в офіційному партійному органі («Більшовик України», ч. 2 і 3 з січня 1928), де цифрами вказано, що московський центр змагає тільки використати Україну, як свою колонію, вважаючи її «відсталою країною», стримує її на шляху до економічної й політичної консолідації, та що тільки «забезпечення Україні нестриманого розвитку продукційних сил, забезпечення їй становища оформленого й закінченого національно-господарського організму», тобто (як зрозуміли критики Волобуєва) вихід України з під залежності від Союзу зможе забезпечити: її окремішні економічні інтереси.

Сміливі висновки Волобуєва, попередже-

ні вже давніше працями та фактами Попова про використання України на збіжевому ринку й розбіжність московсько-українських економічних інтересів щодо збіжевого вивозу, Доброгаєва про використання України як прибуткового джерела для Союзу (стаття про бюджет Радянської України в 2. числі «Хозяйства України» за 1927. рік), Сологуба про фінансове поневолення України («О бюджетных правах в Союзе Сов. Соц. Республик» у «Вестнику Сов. Юстиции» ч. ч. 14—15 за 1926. рік) і т. д. зробили велике вражіння й виявили найкраще, в якому напрямі йдуть думки на Україні, у справі економічної, а поза тим політичної незалежності. Редакція «Більшовика» помістила полемічну статтю спеціаліста в поборюванні українських націоналістичних ухлів, А. Річицького: «До проблеми ліквідації колоніальності та націоналізму», передруковану зараз у скороченні харківським «Комуністом» з 5. лютого ц. р. («Зброя критики цифрами й стан України в Союзі») де автор доволі незручно, побиваючи себе власними цифрами, намагався ослабити висновки Волобуєва й довести, що господарське життя України розвивається нормально, що ніякого визиску України Московщиною нема та що не можна говорити про «колоніально-децентралізований стан УССР у відношенні до СРСР». Питанню цієї «Платформи українського націоналізму» присвятив далі велику статтю Гірчак у «Більшовику України», не жалиючи гострих слів критики й епітетів «націоналізму», «фашизм» і т. д. Вслід

Під Польщею.

Політичне життя Польщі стоїть під знаком хвороби Пілсудського. Повстали самі фаптастичні сиплетні й прогнози не тільки щодо стану недуги, але навіть щодо дальшого життя Пілсудського. Опозиція, яка тремтіла під батогом Пілсудського, тепер знова набирає відваги. Усі майже польські групи потайки підготовляються до того моменту, коли почнеться спір за владу. Стан ускладняється ще тим, що Пілсудський не відповів надіям, які на його покладали, — не висунув жадної програми, що могла захопити польські маси та навіть пережити самого автора. Персональна пошана, й персональні користи, гуртували коло нього його прихильників, а батіг, що ним він стало погрожував, стримував противників від гострої спозиції. Тому не дивно, що тепер вже в Польщі навіть серед відданої урядові групи повстають розходжен-

за цим на сторінках «Більшовика України»*) й по инших часописах, пішла знова дискусія й полеміка, що всеж виходила з інтересів українського господарства й тому не дуже подобалася деяким правдивим партійникам і русотяпам. Протиних мусів виступити сам комісар освіти Скрипник у своєму викладі в «Институті Марксизму», що зза ваги справи був надрукований в 6. числі «Більшовика України». («З приводу економічної платформи націоналізму», ст. 44—50).

Очевидно, що радянський уряд аж до таких висновків за винятком деяких виступів з часів Шумського не доходив. Однак досі він під натиском і публичної опінії, і домагань поодиноких українських представників стало ставав в обороні українського господарства, дбаючи про його відповідне закріплення й поширення. Маючи в цьому підтримку широких кол громадянства України, а також деяку допомогу збоку представників инших радянських республік, влада, представлена в самому уряді та в Найвищій Господарчій Раді, потрапила на протязі часу від 1924. р. добитися деяких значних уступок московського центру й комуністичної партії та дати ґрунт до дальшої боротьби за економічне незалеження України.

Про перебіг цієї боротьби від часів нової конституції Радянського Союзу до сьогодні та про досягнення України в цих змаганнях поговоримо докладніше в слідуючому огляді.

Vigilax.

ня. Помічається певна горячковість, що ворожить надходячу кризу.

Політика уряду супроти українців далі зовсім не змінилася. Та сама денационалізація, той самий гнет, що й перед Пілсудським, а навіть перед самими виборами. Економічна руїна, що витиснула своє тавро на українському населенні, треває й далі.

Події в польському соїмі підтверджують стару істину, що участь українців у польському соїмі ніколи не принесла змін у положенні українського народу під Польщею. Положення українців під Польщею не зміниться й тоді, коли серед української соймової репрезентації западне дух Горбачевського та Децикевича (на що так

*) Між иншими Л. Перчик «Найновіша «теорія» радянської економіки» («Б. У.», ч. 6, 1928, стр. 51—59).

Українська еміграція в Німеччині.

Серед українського загалу склалося неправдиве враження, ніби в Берліні вже нема більшої кількості наших емігрантів, й українська праця серед німців, що так широко велася коротко після визвольної боротьби, підупала. Таке враження не відповідає дійсності. Правда, кількісно наше еміграція в Німеччині зменшилася, але замість того діяльність її зросла й стала більше систематичною. За це промовляють факти.

«Українська Громада в Берліні» (заснована в 1919. р.) до певної міри втратила те значіння, яке мала раніше, бо кількість її членів помітно зменшилася (60 членів). Не дивлячись на те, що більшість членів Громади занята працею, помітно деяку діяльність. Літом минулого року заходами Громади уряджено великий концерт українського хору, що вже більше року їздить по різних містах Німеччини (зараз під проводом С. Кальмуцького). У жовтні з ініціативи Громади повстав «Комітет Допомоги Жертвам Польщі» (зібрано більше 250 доларів). Також і засновання в Берліні «Греко-Католицької Парафії», що обслуговує релігійні потреби українців по різних містах Німеччини, є ділом Громади.

«Спілка Студентів-Українців у Німеччині» (заснована 22. січня 1921. р.) має свою історію, — з нею зв'язаний певний період життя більш ніж 300 молодих українців. Спілка була першою українською організацією, що розпочала широку пропагандивну діяльність серед чужинців. Допомогова акція Спілки уможливила студії великої кількості українців. Як це буває, і в Спільці, повставали різні суперечності (політичні, економічні й персональні), що привели до створення різних менших організацій: радянське «Академічна Громада» (зліквідована наказом з Москви в 1926. р.), «Гурток Українських Студентів на Високій Технічній Школі в Шарльоттенбурзі» («Основа»), що зараз має 5 членів, «Гурток Університетів» (коло 10 членів), «Союз Українських Студентських Організацій у Німеччині й Данії» («Сусонд»), що зараз нічим себе не виказує, і «Гурток Техніків» («Дніпро»), що, здається, об'єднує 4 членів. До Спілки належить около 30 членів (20 у Берліні, 10 по різних містах). Не дивлячись на те, що більшість «спільчан» вже покинула студії, Спілка далі підтримує зв'язки з різними чужинецькими організаціями (у Берліні нараховується 32 організації студентів-чужин-

ців), і саме тепер готується до участі в щорічних міжнародних з'їздах у Парижі. На жаль, Спілка втратила своє власне помешкання, що шляхом різних комбінацій попало в руки приватної особи.

«Союз Українських Старшин у Німеччині» (заснований літом 1921 р.) підчас інфляції вів певну допомогову акцію. Після зміни економічних відносин Союз переніс свою діяльність на поле вишколу, пропаганди й преси. У цей час Союз нараховує понад 30 членів у різних містах Німеччини (є з філії). Союз започаткував організацію «Стрілецької Громади в Німеччині», що малаб об'єднати розкинених в різних околицях вояків. В останній день лютого кожного року Союз уряджує репрезентативний вечір. Від грудня м. р. Союз почав видавати «Військовий Вісник» (досі вийшло 3 числа), в якому співпрацюють українські старшини з різних країн. Понад тим Союз відзначає різні українські події урядженням сходи, пахид та ин.

«Український Науковий Інститут» (заснований в осени 1926. р.) веде систематичні курси історії, філософії й мистецтва для своїх стипендіятів (коло 20 молодих українців одержують сталу допомогу) та урядив понад 20 публичних рефератів німецькою мовою. І хоч Інститутіві не пощастило ще виробити належної чужинецької аудиторії, всеж не можна зменшувати значіння його діяльності. Заходами Інституту відкрито «Український Студентський Дім» в Адлерсгофі коло Берліну. Там мешкає 20 українців, що творять певний український осередок. У Домі існує «Гурток ім. Петра Могили», що протягом минулої зими виказав себе низкою рефератів. Інститут веде також певну видавничу працю, а саме випускає «Записки» (німецькою й українською мовою). На міжнародній виставці «Преса» у Кельні Інститут має відділ «Українки в світлі німецької преси й літератури».

«Комітет Червонохресної Допомоги» (заснований десь у 1925. р.) має за собою заслугу власне в справі організації Інституту. Комітет тісно зв'язаний з оточенням П. Скоропадського. Про діяльність довідатися ближче досить важко. Відомо тільки, що для зреалізування справи Інституту Комітет заініціював створення «Союзу Плекання Української Культури й Науки».

«Союз Хліборобів-Державників» і зв'язаний з ним «Гетьманський Клуб у Берліні» цілком замкнені для сторонньої лю-

дини (обі організації носять характер «льозки»). Назовні виказали вони себе урядженням сходи у 10. річницю проголошення П. Скоропадського Гетьманом України та висланням свого заступника (С. Шемет) до комітету для вшанування пам'яті Врангеля (у 1926. р. С. Шемет відмовився від участі в комісії для урядження жалібного свята в 40. день смерті б. п. Головного Отамана).

«Західно-Український Клуб» (заснований в 1925 р.) об'єднує коло 10 осіб з оточення Др. Петрушевича. Там група видає «Український Прапор» та «Український Революціонер» (нелегальний листок). Про життя й діяльність цього кола найкраще довідатися через посольство Крестінського, у якого буває сам Др. Петрушевич. Для «праці серед народу» засновано «Робітниче Товариство» («Воля»), що недавно обходило шевченківське свято при участі між иншими кількох большевицьких урядників.

«Східно-Європейська Кореспонденція» (заснована в осени 1924. р.) видає два рази в місяць бюлетені німецькою мовою, в яких уміщується багато вісток з різних земель України. Співробітниками цієї пре-

сової установи є майже виключно українці.

«Комітет Допомоги Втікачам із Західної України» (заснований в 1924. р.) минулої зими перейшов з Кенігсбергу до Берліну. Комітет несе правну допомогу сотням українських робітників, що походять переважно з під Польщі.

«Місце Поради Емігрантам з України» (засноване в 1923. р.) є установою, що повстала після ліквідації посольства УНР. Зараз існує лише формально.

«Секція Легії Українських Націоналістів» (заснована в 1926. р.) об'єднує членів Легії, що перебувають на терені Німеччини. З доручення Центрального Комітету Легії й в porozумінні з Проводом Секція скликає в найближчих днях установчі збори «Союзу Українських Націоналістів у Німеччині».

Крім усіх згаданих організацій у Гамбурзі існує Клуб «Україна», що в останній час уряджує сходи й свята.

Цих декілька дат вистарчає для загального ознайомлення з життям і діяльністю української еміграції в Німеччині.

—нець.

„Вільне Козацтво.“

Питання східних кордонів майбутньої Української Держави все лишається майже поза увагою українського загалу. У той час, як багато пишуть і дебатують про наш Захід, і найменші етнографічні зміни на західно-українських землях знаходять на нашу відносини вистарчаюче освітлення в періодичній пресі чи спеціальних публікаціях, досі ми не можемо похвалитися належними працями щодо меж нашої території на Сході. Навіть північні смуги української території досліджено краще ніж східні. Разом з цим всі українці погоджуються на тому, що ми на Заході не можемо думати про поширення, а тільки про закріплення. Ніхто не заперечує, що дальший ріст українського народнього тіла піде саме на Схід у напрямі вільних степових просторів західної Азії. Ми мусимо про це завжди пам'ятати й відповідно до того укладати наші геополітичні студії.

Про східних наших сусідів знаємо дуже й дуже мало. Стара Росія зуміла поставити донських козаків у дуже не вигідне положення «опори режиму» й «оборонців проти внутрішніх ворогів». З упадком Росії нещасливі наступники Ро-

манових в особах різних генералів, кінчаючи Денікіним і Врангелем, дивилися на донців, як на ту силу, що допоможе відновити «єдину неделімую». Власні провідники донського козацтва не спромоглися відірватися від думки про «царську службу». Козача маса, що завсідни була зразком послушну, дала себе завести. Всі, хто не міг погодитися з большевизмом, заплатили за це своїм життям, або пішли на вигнання. Це все відбувалося на наших очах. Наш загал, що з ненавистю дивився на рештки Росії, мимоволі переносив певну долю зневаги також і донських козаків. Тільки одинці запримітили в житті й боротьбі донців моменти, що могли бути корисними для України. Ширші наші кола не помічали «козачого національного руху»...

Також й українське козацтво Кубані було жертвою старої Росії. Воно творило складову частину «опори трону». Воно теж попало на гачок старих царських генералів. Лише, дякуючи стихійному національному піднесенню на всіх просторах України, кубанські українці спромоглися на власну політично-державну акцію. Про стан на Кубані й про справжні стрем-

ліття наших козаків загал український вистарчаюче поінформований. *Для українських націоналістів не може бути двоє ріжних думок щодо майбутньої державної приналежності Кубані. Те, що Кубань є частиною (інтегральною, автономною чи федеративною, — покаже час) майбутньої Української Держави ввійшло у свідомість усіх українських націоналістів!*

Ні про горців Північного Кавказу, ні про ріжні племена, що заселяють широкі простори на Північ і Схід від Каспія, український загал не має вистарчаючого поняття. Це дійсно «terra incognita» для українців. Це — поле для безлічі самих ріжних тверджень і політичних комбінацій. Щойно в останній час серед українців усе більше зростає пересвідчення, що ті землі не мають нічого спільного з Московщиною, що вони мають повне право на політичну незалежність і що географічно та економічно вони тяжать до України. Майбутні вільні держави тих народів ще тому мусять бути в центрі нашої уваги, що їх територія всіяна великими островами виселенців з шарів здорового працелюбивого українського селянства.

Хоч як коротко торкнулися ми питання східних кордонів України, всеж бачимо, що з тим питанням звязано багато складних проблем. Ось власне зогляду на це, поява політичної протимосковської групи козацтва викликає в кожного українського націоналіста найбільше вдоволення.

Десять чисел*) літературного й політичного двотижневика «Вольное Казачество — Вільне Козацтво», що виходить від початку грудня м. р. у Празі під редакцією І. Білого та М. Фролова (Praha-Zižkov, Jagellonska 24, C. S. R.) є фактом великої ваги. Цей прояв, як доказ, що козацтво тільки в силу обставин грало ролю сліпої зброї в руках старої Росії, організовані українські націоналісти вітають і бажають ініціаторам найскоршого подолання тих «атаманов» і «предводителів», що ще досі не пірвали з думкою відновлення Російської Держави в її недавніх межах.

Не будемо займати місця обговоренням усіх чисел. Хай кожний українець сам звернеться до згаданого органу. Безумовно, що статті ген. Іс. Бикадорова, др. інж. С. Федорова й редакційні мають найбільшу вагу при оцінці ідеологічного на-

*) Цей допис наспів при кінці квітня.

прямку «Вільного Козацтва». Рівночасно з тим белетристика й вірші дають змогу пізнати життя й дух козачих мас.

Не можемо не радіти з приводу того, що «Вільне Козацтво» одверто заявляє про своє позитивне відношення до визвольної державної боротьби Української Нації. Однак, коли це так, коли козаки-самостійники кинули гасло боротьби проти московських зазіхань на чужі землі й коли це не є тільки «тактичним кроком», то незрозумілим для нас є трактування кубанського питання.

Вільні козаки Дону лише тоді будуть вільними й незалежними від Москви, коли проти московської сили стоятиме друга їй рівновартна. Кожному, хто не закриває очей на правду, ясно, що такою протимосковською силою не може бути велика кількість державок. Такою силою може й мусить бути велика могутня Українська Держава. Оскільки це так, то нельогічним збоку «Вільного Козацтва» є пропагування самостійності частини Української Нації. *Самостійність Кубані ослаблюватиме Українську Державу!* Незалежна Донська Держава тільки тоді буде оборонена перед московським імперіалізмом, коли вона матиме на Захід і Південь від себе Соборну Українську Державу. Ми переконані, що також провідники «Вільного Козацтва» свідомі цієї елементарної істини, але вони ще не відважуються поставити крапку над «і». Рух козаків-самостійників тоді захопить найширші козацькі маси, коли вже тепер піднесе цілком виразні найдаліші гасла.

Зрештою дозволимо собі ще одне зауваження. Уже з перших чисел «Вільного Козацтва» для уважного читача видно, що провідники козаків-самостійників роблять велику помилку. Вони хибно оцінюють сучасний національно-політичний стан України, коли ототожнюють визвольну боротьбу української нації з певною політичною групою й певною зовнішньою орієнтацією. Таке звязування зменшує значіння вільно-козачого руху. Козацтво мусить пам'ятати, що *українська визвольна боротьба, — це не діло якоїсь одної партії чи групи* (так завжди твердили й твердять москалі, але цього не сміють повторювати козаки-самостійники). Чим більше незалежним від тих чи інших груп, або тих чи інших чужих держав, буде «Вільне Козацтво», тим більше підпертя й симпатій знайде воно збоку українських націоналістів.

Ред.

Петро К.

Політичний огляд.

Так і не знати, що станеться з конференцією в справі Танжеру. Часописи ріжних держав писали про те, ніби Італія добилася свого й дуже багато досягнула. Це правда, бо замість пам'ятивної участі в управлінні містом, що передбачено договором між французами й еспанцями, на нарадах у Парижі визнано за італійцями мало не рівні права з фактичними господарями. Безумовно до цієї «перемоги» Мусоліні спричинилася Англія. Франція мусіла поступитися, бо їй залежало на англійській підтримці в справі пропозиції Кельога. Частинно це вдалося: Лондон зробив «маленький додаток» до своєї заяви про прийняття «мирового пакту». Додаток той застерігає державам право самостійно полагоджувати спори з підлеглими їм країнами (читай: Єгипет, Індія) та обороняти їх від чужого нападу. Це було вже певним компромісом між французькою й, скажім, німецькою точкою погляду. Але «вічний мир» це «пісня майбутнього», тому й Франція відкладає на майбутнє затвердження рішень у справі Танжеру. Не знаємо, чи багато знайдеться в світі політиків, які моглиб сказати, що буде з вислідами тої багатотижневої балаканини. Мабуть не все гаразд, бо італійський уряд знайшов за потрібне наказати своїй воздушній флоту прогулятися до Еспанії та до самих берегів Мароко. Цим Італія дає виразно зрозуміти, що спірні питання можна розв'язувати не тільки розмовами...

Франція не довго лишалася байдужою до зближення між Ангорою й Римом. Малопо не перекошено всі широкі пляни Мусоліні. Саме перед підписанням намічених договорів, у Греції наступила «криза», — на політичному овиді з'явився старий знайомий Венізелос. Вірний своїй франкофільській лінії, він радо згодився на ролю того чинника, що запобіжить італійським плянам на Близькому Сході. Ледви не прийшло до створення нового уряду в Атенах, а покінчилося тим, що цей самий уряд править «за підтримкою» Венізелоса... Ця «підтримка» коштує відмовлення від спішних переговорів з Туреччиною.

На Рим це вплинуло в тому напрямі, що договір з Кемалем підписано, не чекаючи висліду переговорів між турками й греками. Таким чином плян Мусоліні, — відразу заключити низку договорів на Сході Середземного Моря трохи захитався. Турки також ослабили значіння свого договору з італійцями, бо майже

рівночасно підписали акт «вічної приязни» й військового союзу з Афганістаном, чим виразно заявили, що не хотять себе звязувати тільки з державами Європи та бажають грати ролю посередника між Заходом і Сходом, чи, точніше, не хотять тратити свого азійського обличчя. Договір з Аман-Уля-Ханом набрав ще більшого значіння після того, як він підписав аналогічний договір з Єгиптом. У цьому бачимо виразну тенденцію держав Азії спільно протиставитися заходам європейської політики щодо поділу Сходу на «сфери впливів». Зрозуміла річ, що Москва записала всі ці протиевропейські впливи на свій рахунок. Однак дійсність каже щось инше, бо, наприклад, Кабул так таки й не прийшов до порозуміння з ССРСР. Міністр закордонних справ Афганістану після безслідних пертракцій виїхав з Москви. Це є ще одним «мементо» для провідників ІІІ. Інтернаціоналу. *Народи Сходу категорично відмежовуються від утопійних ідей комунізму, і, як заявив Кемаль Паша на прийняттю афганського короля, одверто визнають ідеї модерного націоналізму.*

Мусоліні всеж не залишає розпочатої справи й змагає до побільшення ваги згоди з Туреччиною шляхом започаткування дискусій між представниками Кемала з одного боку, та альбанськими політиками (читай: підлеглими Римові) з другого. У всіх цих заходах видно продовження протисербської політики Італії.

Між Югославією й Італією мало не прийшло до одвертого конфлікту після того, як на заяву Марінковича, що він домагатиметься від парламенту ратифікації петтунських договорів (1925 р., поміж иншими справами також передання італійцям Фіуме), сербська молодь чинно демонструвала проти Італії та її диктатора. Італійці не лишилися позаду сербів, але крім того зажадали від Білгороду вивачення й відшкодування потерпівших італійців. Політична ізольованість Югославії настільки велика, що Марінкович мусів прийняти домагання Мусоліні, не спинаючись перед збройним виступом поліції проти молодих бунтівників, та далі жадати від «скупщини» затвердження договору в Неттуно, без чого Рим не годиться продовжити дійсність «договору приязни», який заключено в 1926 р. Нема сумніву, що білгородські дипломати такою покірливістю хотять тільки виграти час, а на ділі не проминають жадної нагоди для протиталійської акції.

Досить було Мусоліні виголосити свою велику промову в справі закордонної політики Італії та заявити недвозначно, що він є прихильником думки про потребу ревізії мирових договорів, а в першу чергу трианонського, яким «покривджено» Мадярщину, — щоб усі держави Малої Антанти страшенно занепокоїлися. Не кажучи вже про Чехію, мусимо ствердити, що й Румунія починає відвертатися від Італії, з якою її лучили почування, викликані італійських ратифікацією міжнародного акту в справі приналежності Бесарабії, і *розрахунки* на участь Риму в закордонній позиції урядові Братіану. Занепокоєний виступом Мусоліні й тактикою італійців у Женеві (С. Готард, румунсько-мадярський спір), Титулеску поспішив до Білгороду. Цю нагоду югославянський уряд використав для широкої й голосної демонстрації проти Мусоліні. Білгородські промови не заховують того, що слідуючий зїзд представників Малої Антанти (20. червня в Букарешті) буде присвячено справі миру в Трианоні й політиці в Римі (частинно «наддунайським» і «середньоевропейським» плянам Бенеша).

Зовсім инший відгомін промова Мусоліні знайшла в Будапешті. Досить переглянути «Пестер Льойд» (урядовий орган) за останній місяць, щоб пізнати неймовірний ентузіазм мадярів. Усі статті переповнені хвалебними піснями в честь «всесильного диктатора». Однак нас більше цікавлять дрібні вістки про численні віча по всіх околицях Мадярщини у зв'язку з приїздом сина лорда Ротеміра. Майже скрізь приймаються *ухвали про автономію Закарпатської України!* На деяких вічах виносяться домагання до уряду розробити й *прияти* закон про автономію...

Для нас не є жадною таємницею, що між Римом і Будапештом ще в минулому році прийшло до конкретної угоди в справі Закарпаття (також інших земель, на які претендують мадяре). *Серед нас нема двох ріжних засадничих думок щодо майбутності тої частини Ч. С. Р.* Однак, коли ми підходимо конкретно до стану, в якому опинилося пів мільйону «русинів», то не можемо не рахуватися з тим, що сьогодні той край змушений належати до якоїсь чужої держави. Повстає питання: до якої? Претендують дві противних сторони. Одна спирається на «історичне право», друга — на «волю населення». Булоби несправедливим, колиби ми на цьому місці не ствердили, що «історичне право» означає «історичну трагедію», яку переживали наші земляки до

розпаду Австро-Мадярщини (аж чверть мільйону мусило емігруувати за океан!). Рівночасно не можемо бути мовчазними свідками недотримання тої обіцянки, яку друга сторона дала у відповідь на виявлення «волі населення». Ми також пам'ятаємо про ту обіцянку (*про те зобов'язання!*). Хотілиби ми, щоби державна мудрість взяла верх над безмежними апетитами... Тодіб і загалові нашому лекше було заняті недвозначне становище. Свідомі нашої несли чинно впливати на розв'язання того спору не можемо, всеж відмовитися від піднесення голосу саме в той час, коли цілком чужі держави днюють над питанням, яке найбільше всього торкається українців. Ось, наприклад, у відповідь на інтерв'ю, в якому Президент ЧСР заявив: «Світлова війна визволила й обєднала словянські народи *включно до лужицьких сербів*», — добре відомий українцям проф. др. П. Рорбах («Eine Überraschung zur Minderheitenfrage» von Paul Rohrbach, «Der deutsche Gedanke», 5. Jahrg. № 11, Juni 1928, Herausgeber Paul Rohrbach, Otto Stollberg G. m. b. H., Berlin SW. 68) ставить такі запити:

«Не знає пан Масарик справді назви другого по величині слов'янського народу в Європі? Не знає він України й українців? Не знає він, що сім мільйонів українців проти їх волі віддано під польське, коло одного мільйону під румунське й більше ніж пів мільйону під чеськословацьке панування? Не знає він, що останнім, які заселяють т. з. Карпатську Русь, а раніше належали до Мадярщини, мирним договором обіцяно автономію в ЧСР? Не знає він, що чесько-словацькі українці марно чекали досі на сповнення цієї обіцянки? Не знає він, як у Польщі утискається українців, коли ходять про роблення виборів, замкнення шкіл, переслідування часописів, побиття поліцією національно-думаючих українців і т. д.? А врешті: чи не відомо панові Масарикові, що також і та частина українського народу, яку насильством втиснено в Радянській Союз, є дуже далекою від того, щоби вважати себе «визволеною» й «обеднаною»?

Ми певні, що відповідями на ці питання зацікавлені всі українці.

А як сильно відбивається подана справа на міжнародному положенні ЧСР! Вона немов замикає зачароване коло пражської політики. Найбільші зусилля Бенеша вирватися з того кола покищо не дають конкретних наслідків. Взяти хочаб його побут у Берліні. Сприводу тої події

писалося тяжкими в усій європейській пресі. Хоч і не довелось чеському міністрові бачитися з Штреземаном, що саме тоді був тяжко хорий (хорість його, подібна до недуги Бріана, дала пресі привід до твердження, що обох у Женеві отруїв якийсь анархіст), всеж у розмовах з Шубертом порушено всі питання, які цікавлять дві сусідні держави. Сказати точно, що то за питання, не дасться, бо обі сторони заховують мовчанку. Проте нема сумніву, що Бенешові розходилося в першу чергу о прихилення Німеччини до справи «консолідації Середньої Європи»; кажуть навіть, що за це пропонувано німцям певну ціну, а саме байдуже відношення Чехії до справи «аншлосу». Шуберт не пропустив нагоди піднести питання німецької меншости в ЧСР і дав зрозуміти, що з цим зв'язаний дальший розвиток взаємовідносин між Берліном — Прагою. З цим вернув Бенеш. Усе вказує на те, що чесько-словацько-німецька *приязнь* у межах ЧСР далі буде поглиблюватися. Цьому сприятиме, у певній мірі, також те, що взаємовідносини ЧСР з її північним сусідом тільки «коректні»...

А північний сусід має дуже й дуже багато ріжних клопотів. Москва—Ковно—Берлін. Це трикутник закордонної політики Варшави. Положення ускладняється тим, що кожний крок назовні мусить робитися в порозумінні з Францією. Ми вже застановлялися над справою подорожі Залеського до Риму й зазначили, що якібудь висліди розмов двох міністрів можливі тільки з благословення Парижу. Це швидко справдилось. Замість «нової комбінації» політичному світові піднесено зближення між Варшавою й Білгородом (поповлено, чи ратифіковано, якийсь там старий договір). Хто за цим стоїть, вгадати неважко.

Признаємося, що нас більше всього цікавить питання взаємовідносин між Варшавою й Москвою, бо, чим далі, тим все більше стає очевидним, що всякий конфлікт (цині в це ми не віримо) на Сході Європи може виникнути власне на згаданій лінії. Коли звертаємося до московської, польської, румунської й німецької преси, то там знаходимо такі факти для оцінки майбутніх подій на теренах України: представники румунської армії відповіли на візиту польських генералів у Букарешті приїздом до Варшави, англійський посол у Берліні Ліндсей був у Варшаві та, правдоподібно, мав широку розмову з Пілсудским. Приїзд румунів відноситься до справи *військового союзу між*

двома сусідками України, а подорож Ліндсея європейська преса (з легкої руки большевиків) пояснює плянами «англійської інтервенції».

Цікаво, що майже рівночасно також українські політики УНР заворушилися. У Празі відбувся зїзд членів уряду, партії радикал-демократів, що винесли ухвалу «про підтримку уряду УНР всіма силами партії», та опозиції «Єго Величства», партії соціал-демократів. Всі ці зїзди знайшли свій відгомін у чужій пресі. Між иншим в органі німецьких націоналістів Гітлера («Völkischer Beobachter», München, 10. 6) появилася «телеграма з Праги 7. червня». І сліпий бачить, що це український твір. Коли прочитати, то мається враження, що самі політики УНР роблять рекламу своїй діяльності. На діліж автори не змогли заховати себе й розписалися повним іменем. Для нас ця сензаційна телеграма є проявом інтригантства.

Ще раз повторюємо, що *польсько-литовський спір є ключем до розвитку східноєвропейських подій* у тому чи иншому напрямі. Литва це добре собі усвідомила й зайняла найбільше непримирне становище. Безпосередні переговори не привели до жадного висліду. Побут Вольдемараса в Льондоні позначився тільки низкою декларативних заяв, з яких нас цікавить його інтерв'ю в «Daily Telegraph» (головним ворогом литовської державности є Росія, Польща є ворогом у сучасний мент, у випадковій московській загрози Литва може заключити союз з Польщею). Згадана заява була найбільшою й одинокою уступкою Вольдемараса. На засіданні Ради Союзу Народів у перших днях червня він уперто (оден проти всіх!) боронив литовську точку погляду на справу Вільна та взаємовідносин з Варшавою. Все зводиться до того, що мабуть на слідуючій сесії Союзу Народів європейські держави намагатимуться змусити Литву до замирення з поляками. Кавнас це передбачає й шукає принайменше моральної підтримки СРСР і Німеччини. Саме тепер ведуться дальші переговори щодо тісних зносин між німцями й литовцями. Ці переговори дають німцям нагоду робити певний натиск на Варшаву після промови Залеського в Парижі (він зв'язав справу звільнення Ренанії з польською згодою на це).

Німеччина під цю пору переживає політичну кризу. Вибори до парламенту закінчилися перемогою соціалістів. До влади має прийти або уряд «великої коаліції» (від Штреземана до соціалістів),

або уряд «ваймарської коаліції» (від католіцького центра до соціалістів). Штреман урахував ту обставину, що без нього соціалісти не зможуть зложити уряду (міністерство закордонних справ!), і тому домагається для своєї партії (Німецька Народня Партія) міністерських місць у Пруссії. Сприводу цього ведуться торги. Якби там не було, факт вступу соціалістів до уряду означає втримання й поганблення попереднього напряму закордонної політики, — наближення до Заходу.

Цим занепокоєні більшовики. Вони вже навіть нераді, що розпочали донецький процес, який, чим далі затягається, тим все більше псує добрі відносини з німцями. Московські політики роблять безліч заяв, що мов той процес не спрямований проти німецької промисловости, а тільки проти окремих осіб. Це мало помагає, — німці масово залишають працю в СРСР. А тут ще й «велика коаліція» з Германом Мілером на чолі. Та цей згаданий німецько-польських (принайменше про людське око) і німецько-французьких відносин. Чічерін пробує запобігти всім можливостям і лягнує в «Известиях» думку про необхідність нового договору між Берліном і Москвою. Такий договір мав би зв'язати руки кабінетові Мілера й стримати німецьких соціалістів від протимосковської політики. Особливо зогляду на загострення польсько-московських взаємовідносин після атентату на Лізарьова, що викликано нотою Чічеріна з домаганням ліквідації діяльності емігрантів (головне вістря проти української еміграції!) на терені Польщі (поляки категорично відкинули це домагання), *такий* договір є конче потрібним для комуністів.

Між тим на Далекому Сході розвиток подій пішов дуже далеко. Китайські націоналісти закінчили свій переможний похід здобуттям Пекіну. Чан-Со-Лін відступив у Маньчжурію, де, оскільки вірити японським вісткам, безславно скінчив своє життя. Нанкінський уряд поспішно береться за державне об'єднання всіх частин Китаю. Закордонні посольства вже підняли на своїх будинках прапори на-

Лист з Волині.

Парою слів неможливо охопити життя тихої волинської землі. Маю на меті в загальних рисах поділитися настроями, — головню волинської молоді.

Не так то вже й тиха та земля. Хоча поставлена вона долею в самий закуток

націоналістів. Чан-Кай-Шек збирається проклямувати себе Президентом Китайської Республіки. Америка *одна з перших* «прийняла до відома» факт повстання єдиного уряду. Ця остання обставина стримує Японію від ризикуваних підприємств у Маньчжурії, звідки чути голоси про прилучення до руху націоналістів Півдня. Провідники південних армій одверто заявляють, що *китайський націоналізм не хоче мати нічого спільного з московським комунізмом*. Наколи не зайдуть будь-які несподіванки, то все промовляє за початок творчої державної праці китайських націоналістів.

А в Америці увага всіх звернена на вибори Президента. Республіканець Гувер (між иншим, він, як інженер-гірник, перед війною працював на Україні, а під час останнього великого голоду стояв на чолі допомогової організації «АРА») і демократ Сміс претендують на найвище звання в Злучених Державах Північної Америки. Гувер має більші вигляди ніж його противник.

На закінчення цього, досить довгого, огляду хочемо сказати кілька слів про Союз Народів. Ця установа, що претендує на політичний провід не тільки в Європі, але й в цілому світі, з кожним днем вказує свою повну нездібність до розв'язання самих найменших справ. Для прикладу згадаймо: прохання Південного Китаю про заборону Японії вмішуватися у внутрішню боротьбу, справу Вільна, справу транспорту зброї в С.-Готарді, румунсько-мадярський спір і... справу «української меншости» в Литві. Китайці *відповіли*, що вони не є членом С. Н.; справу Вільна *перенесли* на осінь, бо Вольдемарас був проти інших ухвал; звіт комісії для розслідування С.-Готардської справи *прийняли* до відома; спір Букарешт—Будапешт *перенесли* надалі, а для розгляду скарги «21 українських землевласників» *призначено окрему комісію* правників... Це зветься діяльністю «парляменту народів»! Коли ж цей «парлямент» призначить комісію для розгляду скарги Української Нації?

В. Покерт.

життя, де шугають лише вітри та польські поліцаї, всеж і там почався деякий громадський, а навіть політичний рух. Зякала старая Волинь, що пізно прокинулася й живо кинулася доганяти своїх сусідів. Заметушилося місто, а за ним і

село. Мати «Просвіта» поволі розпустила свої крила, все більше й більше пригортаючи під них темних своїх дітей. Все тісніше горнуться вони до неї, що так щиро приласкала їх, огріла, сказала «в своїй хаті своя правда». Ці слова Тараса луною покотилися з села в село й почалася спішна праця. Як гриби по дощі виростали читальні, кооперативи. Хоч ворожа сила положила на усе це свою міцну руку одначе жадними розв'язаннями не здолала й не здолає згасити огнище цього народнього руху. Громадська робота не чужа тепер нашому волинякові, хоч звичайно це далеко не кожному.

З культурним рухом почало помалу виявлятися також політичне обличчя Волині. Одначе тут гірше. Надто тяжко визнатись в силі різних ідеалів, орієнтацій і комбінацій. Скрізь так багато партій і підпартій, усі гарні, усі українські й всі хочуть лише України. Але якої України? Тут власне розпорочилися діти Волині. Хто його знає. Все добре. Кажуть, що добре на Радянщині: «Робітничча влада не має зненавиджених «панів», — туди! «Другі кричуть»: Куди, сліпий чи що?! Глянь, кацапня з жидами, як сарана обсіли нашу земельку. За ким підеш, для кого? Краще лишаймося тут. Польща допоможе нам Україну збудувати... Почалася сварня. Посипалися лайки, як град. Сміються наші вороги, а Україна плаче...

Творяться партії, підпартії, що діляться на ще різні... ртії, — і так без кінця. Поліють вони на душі молоді й відбирають борців за незалежність України, бо всі вони хиляться чи на Схід, чи на Захід... куди вітер повеє.

Ночами дехто зтиха, щоби хто було не насміявся, шепоче: «А що, колиб їх усіх післати к бісу, покинути турбуватися кимсь та пилькувати себе?» Ця істина знайшла відгук у серцях багатьох людей і розрослася в гасло: «За Єдину Соборну Україну й за Націю!» Як чітко вирисову-

ється в тих словах могутня постать нашої нації, що її раніш не помічали! Чому ж це так? Бо ми звернулися лицем до себе, побачили нарешті слона, якого не видно було раніше за дрібними комашками. Геть з чужими столицями! Золотоверхий Київ вкаже нам шлях до волі!»

Так настроєна значна частина волинської молоді села й міста. Є багато щирогорячих сердець, що шукають правдивого шляху до визволення. Заплато вже тяжка так довга панщина. Страшна неволя.

Але перед очима встає невідрадана картина. Влада переслідує сильніших й енергійніших. Слабі зневірються в праці. Часом наступає немов упадок сил. Не вистарчає сили для боротьби з обставинами. До того приходить неорганізованість. Розпорочені по широкій Волині, свідомі одиниці в такому морі темноти й ворогів є «гласом вопіючим» в пустині.

А найсумніше явище, — це брак шкіл. Дві-три середні школи, поставлені у найприкриті обставини, не задовольняють і десятої долі потреб Волині. Та частина, що їй вдалося скінчити ці школи, по виході з них бється об поли й з одчаєм питає: «А що дали? Куди?»

Де ж далі вчитися? Варшавський факультет, настільки він несимпатичний, по і туди не кожному відкриті двері. Далеко, дорого, або просто опінія не дозволяє.

Не дивлячись на це все, на всі т. з. «обставини», булоб гріх відчаюватись. Писав мені один юнак: «Ще маємо порох у порохівницях. Не вмерла козацька сила!» І дійсно, не тільки не вмерла, а навіть не ослабла. Гурт справжніх націоналістів зростає не роками, а днями. Маємо надію, що й на решті широких земель України можна бачити те саме, — лиш не скрізь про це можна одверто казати. Не пробив ще час. Миж не хилимо голів у журбі, а високо несемо жовто-блакитний прапор, вірючи твердо в Українську Націю». В. Май.

Лист з Галичини.

Треба ствердити, що постанови 2. Конференції й намічений плян діяльності Проводу майже абсолютно відповідає думанню, відчуванням, психічному станові й тенденціям розвитку тої української сили під Польщею, що досі, не дивлячись на періодичні зусилля, існувала лише, як розпорочена на безліч окремих частин *потенція*. Ця потенція була до цього часу або зовсім невикористаною, або, у поодиноких випадках, використовувана іншими політичними групами для цілей,

що не є й не були рівнобіжними з цілями, які собі ставить Провід Українських Націоналістів.

Значіння постанов і засад майбутньої діяльності Проводу стає тим більшим, що їх прийнято в час сильного політичного перетворення нашої суспільности. Вониж самі є одним із зовнішніх проявів цього перетворення.

Зогляду на глибину й основність процесу, *свідками* якого ми є в сучасний мент (а хочемо бути *дієвими особами!*),

треба припустити, що це є одним з останніх, а може навіть й останнім етапом політичної кристалізації. Після цього, правдоподібно, наступить на довший час устійнення, оскільки взаємовідношення сил поза нашою суспільністю лишиться більш-менш таким, як сьогодні.

У згаданому процесі зарисовуються два основних табори, — стають проти себе, без огляду на те, в яких організаційних рядах, чи поза ними, вони досі знаходилися, два елементи віри й елемент спекуляції.

Боротьба за чистоту гасел, а разом із тим шукання остаточно ясних напрямних, вірність ідеї, шукання найкращого шляху нації, з одного боку, — а з другого, бажання механічно по купецьки зводити разом те, що себе органічно взаємно не зносить, і виникаюча з того тактика хитань, — використання ідеї, — шукання шляхів до... особистого добробуту. Ось два становища двох відмінних психологічних світів! Називання речей їх власними іменами, річевість критики, бажання заховати одну й ту ж мірку при осуді нездорових деморалізуючих проявів, — тут; стає послугоювання демагогією, система доопицтва (до «власності»), легкодушне одобрення всього (навіть найгіршого), коли воно доказане «своїм», членом партії, а рівночасно дві мірки осуду, — там. Це два світи, що мають бажання й тенденцію опинитися на двох протилежних бігунах політичного життя! Безпринципність, а радше нездіб-

ність бути вірними раз прийнятій засаді, нездібність від уродження, від виховання, — чого не в силі замаскувати жадна, навіть найбільше геніяльна поза, — відсутність гармонії поміж словом і ділом, а зокрема розходження між писаною програмою і здійсненням її, — це є кризи наших партій, в яких зібрані не то що не однорідні, а діаметрально-протилежні збоку психіки, ідеології, тактики, розумових і чутевих категорій, — елементи.

Ходить про це, щоб усі досі не об'єднані націоналістичні сили шляхом організації перетворилися в політичний, і до того домінуючий підчас перетворення суспільства, *суб'єкт*, а не так, як воно було досі, стояли на послугах партії, що тільки використовували й далі будуть використовувати наш моральний капітал, часто компромітуючи наше націоналістичне ім'я, бо на ділі вони (партії) є виразниками й носіями «східних» чи «західних» орієнтацій.

Тим більше ходить про те, щоби націоналісти, захопившись партійним патріотизмом одної якоїсь партії, не давали себе втягати у вир боротьби проти таких же, як вони самі, націоналістів. Такий приклад мав між іншим місце в час виборчої акції...

Становище, що його зайняла 2. Конференція й Провід Українських Націоналістів, як також льогічні висновки з прийнятих засад, зроблять неможливим дальший розбрат між самими таки націоналістами. Е. З.

Кілька днів у Литві.

Ковно. Тимчасова столиця народу, про який в останньому часі стільки балакається. Місто східного типу: розлоге, з перевагою одноповерхових і партерних будинків. Людині, що перший раз стрічається з тим типом міста, на перший погляд, зараз по виході з двірця якось не хочеться вірити, що в Ковні коло 140.000 мешканців.

На вулицях всюди великий рух; це останні приготування до вчорішньої. На приватних і державних будинках повівають прапори, балконни й вікна декоровано, портретами великих литовських князів і гербом Вітязя: всюди по виставових вікнах видно портрети Президента Сметони й побіч нього прем'єра Вольдемара.

«У вас, здається, є два свята проголошення самостійності Литви?» — питаємо супроводжуючих нас литовців.

«Так — пояснюють вони — бо, бачите, 16. II. 1928. минуло десять років від про-

голошення самостійності литовського народу. А 15. травня минає вісім років від дня, коли литовський сейм затвердив це проголошення законом. Дійсно, для нас важливіший є день 16. лютого, як ювілейне свято, і ми, як кожного року, обходили його також у цьому році, однак більше тихо. Завтра властиво свято армії й уряду з усякими парадами, для яких місяць травень більше підходить ніж лютий».

О год. 6. вечером ми на площі коло військового музею. Тут зібралися члени кабінету з Вольдемарасом на чолі, дипломатичний корпус, генералітет, делегація ріжних установ та запрошені гості; увагу звертає делегація німецької армії, що приїхала сьогодні ранком. Навколо військово з музикою, шавлісі (стрільці), ріжні корпорації, пластуни. За ними безчисленна товпа народу.

У присутності президента Сметони

представники ріжних організацій складають вінки під пам'ятником героїв, що впали в боротьбі за незалежність Литви. Пам'ятник, перед яким горить вічний огонь, вкривається поволі квітами.

Довша промова про значіння незалежності Литви Сметони. За нею слідує відкриття пам'ятника Волі. Державний гімн. а потім дефіляда війська перед Президентом. Похід: шавлісі, університетська й гімназійна молодь, спортові товариства, корпорації та ин. усі зі смолоскипами в руках ідуть на цвинтар, щоб ушанувати пам'ять тих, що віддали своє життя за волю Литви. Відділ за відділом постує на при звуках оркестри вулицями міста, яке чудово ілюміновано.

З цвинтаря ця довга процесія перейшла на гору Витовта, де, згідно з литовськими звичаями, (подібно як у Чехів на святі Гуса, або в нас на Івана Купала) відбулася містерія, що закінчилася коло півночі.

15. травня. Від самого ранку поодинокі відділи війська, ріжні організації з прапорами й оркестрами, та товпи народу. Усе пливе за місто в сторону площі П. Вільшіса. 80.000 до 100.000 людей установилося коло трьох полків піхоти, двох полків артилерії й полку гусарів. На трибуні Сметона, міністри, дипломатичний корпус, старшини. Коло трибуни на окремих місцях численні гості. Звертає увагу велика кількість литовців-американців, що приїхали подивитися на свій край, звільнений з ворожих кайданів.

Єпископ всупроводі кількадесяти священників відправляє польову Службу Богу. Загалюну тишину крім голосів священників перериває військова команда й гуркіт літаків, що кружляють над площею.

По службі Сметона з міністром війни приймає звіт шефа генерального штабу та обїзджає військо, поздоровляючи кожного відділ зокрема. Гучне «валію!» є відповідю на його привіт. Потім коротка промова, яку радіо й мегафони передають по всій Литві. У промові висловлюється надія, що недалеко час, коли Вільно, як столиця Литви, опиниться в межах литовської держави.

Дефіляда. Лава за лавою пересуваються полки піхоти й технічних частин, перебігає одна батарея за другою, та, під рев моторів ескадри літаків, що слустилася низько над площею, біжить повним галлопом одна сотня кавалерії за другою. А за ними струнку, самопевні постаті шавлісів, пластунів і пластунок, що з ентузіазмом

вітають свого Президента, студентські корпорації, спортові клуби, гімнастичні товариства, організації наколесників і т. д. Все це *молоде* покоління, що вже боролось за свою вітчизну, чи готове кожної хвили боронити її прав. Валію!!! вітає маса кожний відділ. На обличчях радість, — радість, що й *двохмільоновий нарід є паном на своїй землі*; гордість, — гордість перед представниками великих народів, що придивляються до них з трибуни. «Малий ми народ і бідний, але знищити себе не дамо так легко й не покоримося!»

Відвідуємо литовську Академію Мистецтв, Військовий Музей, стрілецькі та інші установи. Найменший образочок, фотографія, найменша дрібничка, що нагадує чим-небудь визвольну боротьбу захована й збережена з любов'ю, як великий скарб. І в Академії Мистецтв, і в Музею багато образів з подій останньої визвольної війни. Але не тільки тут, — всюди, де лише не звернутися, стрічаємося з пропагандою національної ідеї. Усюди, на всіх ділянках, видно сліди свіжої горячкової праці. Сторонню людину мусить здивувати ця буча в очі продукція національних цінностей і національного змісту, продукція матеріальних і духових дїбр, продукція інтелігенції й продукція патріотів. Мається вражіння, що всі тут свідомо використовують кожну хвили державної незалежності, немов побочись, що можуть її втратити, спішають з творенням «доконаних фактів», щоби як найбільше забезпечитися перед несподіванками історії.

«Усе це, що Ви у нас бачили, — кажуть нам литовці, — це висліди нашої праці в добі самостійності. Ви ж знаєте, що в добі поневолення ми не мали багато змоги до подібної праці. Ми дійсно багато завдячуємо існуванню своєї незалежної держави».

Вільненська справа!... Зачнемо з литовцями розмову про Америку, літаки мистецтво чи кооперацію, а обовязково вона перейде на Вільно. Розмови, промови, часописи, книжки, образи, відзнаки й т. д., — усе є засобом пропаганди вільненської справи. Цю пропаганду веде кожний литовець сам чи організовано через ріжнородні спеціальні організації. Кожна нагода використана для пропаганди не тільки між чужими, але передусім між своїми. Мається вражіння, що кожний литовець хвалиться що він, чи хтось инший з литовців, не забув, про Вільно та про те, що здобуття його є ціллю його життя. Спра-

ву Вільна зроблено питанням життя й смерті литовської нації й тісно звязано із справою незалежності Литви. Розмір та успіх внутрішньої пропаганди можна собі уявити по розмірах й успіхах пропаганди віленської справи закордоном. Знає про неї цілий світ. Вона не сходить з порядку дня на міжнародньому форумі.

Не одному можна навчитися від двохмільйонного народу!.. Не в кількості сила!...

Ми на дворці. Відїзжаємо. Тим самим потягом іде до Лондону Вольдемарас на

побачення з Чемберленом, представником найсильнішої європейської держави. Відомо, що Чемберлен є його противником. І відомо вже нині, що по їх розмові Вильно проголошено столицею литовської держави.

Щось притягаюче лежить у гордості малого народу. Як захоплює оборона честі нації!

«Пращавайте! Дай Боже слідуєчу річницю проголошення незалежності обходити вже у Вільні!»

«А Вам — у Києві!...» А. В.

Україніса в італійській пресі.

Протягом останнього півроку в італійських часописах зявилося дуже багато статей і коротких вісток про Схід Європи взагалі, і про Україну зокрема. На жаль у Римі нема української пресової установи, яка збирала б усі матеріали й подавала їх до відома українського загалу. Доводиться задовольнятися тим, що принагідно попадає під руки. Одначе й цього вистарчає для того, щоби переконатися, наскільки італійська преса цікавиться питаннями Сходу, — особливо нашою батьківщиною.

У фашистсько-католицькому органі «Corriere d'Italia» зявилася велика стаття підписана «Сармат» під наголовком «Російський Сфінкс». Після подання ближчих відомостей про сучасний стан ССРСР (особливо під оглядом національним) автор приходить до такого висновку:

«Росія безумовно вступила в стадію розкладу, і цей процес закінчиться негайно, як тільки національні організації, з яких вона зложена, почують у собі досить сили для самостійного життя».

Великий щоденник «Триго» крім цілої низки коротких заміток надрукував 8. лютого довшу розмову з одним подорожнім: «Криваві епізоди боротьби на Україні». 21. квітня зявилися довша стаття Белізаріо Рандоне: «Україна, Грузія, Азербейджан». 28. квітня вміщено лист з Риги «Повільний розпад комунізму на Україні». На початку року таж газета надрукувала допис свого варшавського співробітника: «Незалежна Україна».

В «Avento fascista» була велика стаття (назви не маємо) Белізаріо Рандоне про справжнє обличчя сучасної Москви.

«Messagero», що ще підчас світової

війни друкував чимало різних дописів про Україну, 12. грудня м. р. вмістив статтю Леонардо Кочемський: «Микола Гоголь», а пізніше довгу відповідь М. Єрмієва князеві Волконському «Про національність Гоголя й про Україну».

У «Scopache di arte edumatrice» подибуємо велику статтю М. Єрмієва: «Переживання школи на Україні».

«Corriere dell'Irpinia» 20. квітня приніс статтю Белізаріо Рандоне: «Італія й ССРСР». Ще раніше там же зявилася сильна стаття Джіацінто Тревезіонно (співробітник «Розбудови Нації»): «Заклик одного поневоленого народу».

«Lavoro d'Italia» вмістив статтю, що частинно відноситься до положення на Україні, — Леонардо Кочемський: «Релігійна метальоманія московських володарів».

«Camicia rossa» дала на своїх сторінках місце довшим статтям: Дж. М. Т.: «Україна після миру» (у двох числах), і Тростякко (мабуть псевдонім когось з українців) «Українське питання».

Літературно-мистецька «Accademia» надрукувала простору розвідку М. Єрмієва: «Українська література». Там само знаходимо крім того ретензію Дж. Франкоччі про італійське видання «Марусі» Марка Вовчка (Casa Ed. Ragavia-Torino, 1921).

Це далеко не все, що зявилося в Італії в останній час, але й це вже свідчить про зріст зацікавлення нашим культурно-політичним станом. Шкода, що ми не маємо змоги використати належно цієї придатної для української пропаганди хвилі. Разом з тим мусимо піднести заслуги тих українців, що причинаються принайменше до такої пресової акції.

Від Редакції.

Слідуюче число «Розбудови Нації» вийде подвійним (7.—8., липень—серпень) прикінці серпня.

Накладом «Групи Української Національної Молоді» в Празі видана велика посла.

Ол. Рабін:

ГУЦУЛЬСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Твір цей охоплює всі найважливіші історичні бороти українських військ за вою в 1918—1920 роках. Героїчні події в Гуцульській Курні, як символ Української Галицької Армії в днях І. Радовічів, смутнів, тріумфів і невдач.

Книжка має 164 сторінок на доброму папері в гарній обертці.

Ціна одного примірника: в Чех. Р. безпосередньо у видавництва 12 кч., з пошт. пересилкою 14 кч.; у Польщі в копійках пересилки 4 зл. р.; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах рівновартість 15 кч. — Книгарням і кольтпортерам знижка.

Інчим особам (не кольтпортерам) висилатся книжку за попереднім надісланням грошей за книжку з поштовою пересилкою.

Замовлення слати на адресу «Розбудови Нації»: PRANA-SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, Cs. R.

„БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МИР“

(1918—1928)

Спогади Гофмана, Червіна, Людендорфа, Сєврюка, Зєліньєка і других.

Ціна 3 зл. п.

В-во „Червола Книжка“ ЛЬВІВ, Руська 18.

Хто ще не передплатує СМОЛОСКИПИ

журнал націоналістичної молоді.

що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.

Видає Осип Боднарчик.

Редакція й Адміністрація: Львів, Руська 18, III. пов.

Передплата вносить річно: у Польщі — 6 зл. п. в інших краях — 1.50 амер. дол. або їх рівновартість в иній валюті.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал, виходить кожного місяця у ЛЬВОВІ.

Передплата вносить: в рік 48 зл. п., піврічно 9 зл. п., поодиноке число 1.80 зл. п.

Редакція й Адміністрація: Львів, Ринков 10. II.

Українська Видавнича Спілка

видає

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

місячний літератури, науки й суспільного життя.

3-й рік видання.

Журнал виходить щомісячно в перших числах місяця й містить статті визначних молодих і старших українських письменників та учених.

Передплата вносить: місячно — 2.50 зл. п., піврічно — 14 зл. п.; річно — 26 зл. п.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, Руська 18, I. пов.

Приймається підписка

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

І містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівномірно містить журнал історичний матеріал в розповідях змагань чужих народів, а також постійний огляд міжнародньої політики.

Щорічна передплата вносить: — 30 кч. в Чо. Р., — 9 шл. н. в Галичині, на Волині і в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 5 шл. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та инчих краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka 8. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». В Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ „РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

можна постійно дістати:

Гуцульський Курінь

поема О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Легії Українських Націоналістів

і Сполосини

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. C. Mykola Sciborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.
Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Legiografie, Praha-Vršovice,
Sámkova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. s t. čís. 20225-VII-1928.

РОЗБУДОВА

НАЦІЇ

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: Микола Сціборський, канд. іст. У. Г. А. в Подсборах.

Редагує: Коветя.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smichov, Nádražní tř.
8, 46 p. (ako pivovar).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacji», Praha-Smichov, pošt. schránka
8, 47.

Гроші посилати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центробанк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I., Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Dannebergstr. und Nationalbank, Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч.-с. Р. — 5 кч., Галичина, Волинь, Польща — 1.50 ал. н., Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії — 4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І С Т.

1. Полк. Євген Коновалець: Військовий вишкіл 261
2. І. Стобар: Скрута духа в Європі 265
3. Степан Ленкавський: Філософічні підстави «Націоналізму»
Довцова 272
4. Віктор Май: Гурток «Юнацтво» 276
5. І. Кедрин: Опльовування революції 281
6. Зенон Целенський: Рах Амерікана 290

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

7. Звідомлення ч. 7 298

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

8. Група Української Національної Молоді 299
9. Союз Українських Націоналістів у Німеччині 300
10. Секція Легії Українських Націоналістів у Парижі —

ХРОНІКА.

11. На Радявській Україні 301
12. Під Польщею 304
13. Політичний огляд 306
14. Лист із Франції 308
15. Українці на Міжнародному форумі 309
16. Д.м. Андрієвський: Моя відповідь 310
17. Надіслані книжки та журнали 312

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, липень-серпень 1928.

Число 7-8.

Полковник Євген Коновалець.

ВІЙСЬКОВИЙ ВИШКІЛ.

З огляду на важке значіння порушеного питання, передруковуємо цю статтю з «Військового Вісника» (видає Союз Українських Старшин та Стрільця Громада в Німеччині, рік 2., ч. 4., червень 1928.).

Редакція.

На протязі останнього року на сторінках наших журналів появилося декілька статей, що, на мою думку, порушували надзвичайно важливе й актуальне питання військового самовиховання та військового вишколу.

Автори згаданих статей були згодні в одному, а саме, — що незалежність нації можна вибороти й закріпити тільки зорганізованою військовою силою, від бездатности якої залежатиме також вислід визвольної боротьби та що для поневоленої нації правильне й доцільне зорганізування військового вишколу являється надзвичайно важливим.

Передусім дві статті заслуговують на увагу, — це стаття генерала Омеляновича-Павленка «Думки про еволюцію старшинського вишколу» та сотника Ярого «Військове самовиховання» — («Національна Думка», Прага, 1927. р.). Оба згадані автори підійшли до справи військового вишколу з ріжного становища, — бо коли генерал Омелянович-Павленко порушив питання, — як повинен бути зорганізований військовий вишкіл в існуючій вже Українській Державі, — то сотник Ярий ставить рубом питання: «хто, ще до створення Української Держави, поведе український народ до боротьби й як вже сьогодні повинно бути зорганізоване військоове самовиховання та військовий вишкіл, а тим самим намагається зясувати саме ці питання, що повинні в сучасну хвилю найбільше цікавити кожного військового».

На мій погляд, підхід до питання військового вишколу так, як це зробив сотник Ярий, є під цю пору більше доцільним. Як довго нема ще в нас власної держави, як довго перед нами стоїть завдання: зєднаними силами працювати й боротися для прискорення цього моменту, так довго, не забуваючи теж про це, що пише генерал Омелянович-Павленко, всі ми повинні звернути увагу на те, як, серед обставин, в яких перебуває зараз наш народ, можна пляново й доцільно підготувати себе

й інших до майбутніх подій; у першуж чергу, — як можна серед існуючих перепон зацікавити наше молоде покоління військовим ділом і спонукати його до теоретичних та практичних студій у згаданому напрямку.

З пороблених нами підчас наших визвольних змагань в 1917.—20 р. досвідів знаємо дуже добре, що одною із причин нашої невдачі був великий брак відповідно вишколених старшин, особливо командантів більших військових одиниць, а далі старшин генеральної булави, цебто того мозку, що повинен був організувати нашу армію, складати плани операцій і вести армію через перемогу до створення власної держави.

За останнє десятиліття відносини в нас не то що не покращали, але навпаки, стали далеко несприятливішими. У 1918. р. ми мали вишколених і загартованих в боях старшин російської та австрійської армії, мали навіть досить поважну кількість старшин російської генеральної булави (з них кількох дуже здібних), мали також добре підготованих підстаршин, а врешті власні військові формації, — Українських Січових Стрільців.

Колиб нам прийшлося сьогодні організувати українську збройну силу, то ми майже нічого не будемо мати. Бувші старшини української армії здобули собі цивільне звання та, або зовсім не цікавляться військовим ділом, або, коли навіть цікавляться, то за буденними турботами не можуть поспівати за швидким розвитком військової науки. Колишніх наших підстаршин теперішні окупаційні армії не прийняли, і вони теж мусіли шукати собі іншого хліба. Нових молодих старшин, що перейшлиб модерний військовий вишкіл, буде серед нас теж дуже мало. Рівнож наші старшини генеральної булави, які перебувають на еміграції й не мають ніяких засобів до життя, замість віддатися військовим студіям, мусіли піти на заробіток, як звичайні робітники, рисівники, урядовці та ин.*)

Польська й румунська армія не зможуть нам дати багато матеріалу для нашої майбутньої збройної сили; щож торкається червоної армії, то теж мало доброго можна від неї сподіватися.

Образ, як бачимо, дуже невідрадний. І на українських територіях, і на еміграції, і в Америці говорять багато про підготовку визвольної акції, снують різні плани, ведуть закордонну акцію, пропагують різні політичні й міжнародні орієнтації, — на діліж одначе ніхто досі поважно не подумав над цим, як саме треба цю «визвольну акцію» зорганізувати, де сили, що булиб спроможними цю акцію підготувати теоретично й перевести її практично?

Які підходи, міркування й методи до визвольної акції в поодиноких українських угрупованнях не булиб, на кого згадані угруповання не орієнтувались би й на чию допомогу вони не чекалиб, — одно для всіх українців, оскільки вони не фантасти чи злочинці, мусить бути ясним: *відновлення й закріплення Української Держави є, буде й мусить бути найбільше важливим моментом нашої боротьби. Бож ніякий чужинець, — буде це москаль, поляк, англієць, француз чи німець, — за нас і нашу*

*) Генерал Безручко працює як звичайний рисівник у Варшаві, генерал Удовиченко заробляв як рисівник у Парижі, генерал Капустянський займається комерцією. Не краща доля судилася генералам Омеляновичеві-Павленкові, Петровові, Юнаковові, Дельвігові, Курмановичеві, Кравсові, Тарнавському, що в чужому їм фахові тяжко заробляють на прожиття.

державність не буде проливати крові. Ніхто задля наших гарних очей не дасть нам Української Держави, в якій наш народ, нічого не вложивши, мігби щасливо й вільно зажити. Колиби навіть прийшло до того, що якийсь народ ніби *за нас* боровся, то ціна цьому буде так великою, що відновлена українська державність буде тільки на папері, а Україна стане колонією, де пануватимуть чужинці, а не ми (Радянська Україна!).

Ось тому стає актуальною низка питань. Де в українськім народі є ті, що підготовлялиб збройну силу, яка в рішачий момент моглаб здобути й закріпити українську державність? Де є ті, що зараз бодай теоретично опрацювалиб план зорганізування імпровізованої збройної сили, що її завданням булоб здобути українську державність, і план переходу від імпровізованої сили до регулярної армії, тобто сили, яка моглаб вже закріпити здобуту державність і боронити її перед зазіханнями внутрішніх чи зовнішніх ворогів? Де є ті, що вже зараз моглиб намічений план бодай частично переводити в життя?

Я тверджу, що їх нема. Більше того, наша суспільність не має не тільки належного, але взагалі жадного зрозуміння цієї справи. Наші політики бояться не то що допомогти цьому, але навіть подумати над цим. Через це витворився в нас надзвичайно аномальний стан. Ми хочемо рахувати себе *модерною нацією* й домагатися для себе самовизначення, волі, державности, а на ділі ми не є в силі зорганізувати навіть *одної модерної дивізії*.

У нас рік-річно кінчають студії сотки інженерів, правників, педагогів і т. д., а протягом десятиліття, після провалу наших визвольних змагань, ніхто з нашої молоді генерації не посвятив себе військовим студіям.

У нас закладають стипендії, молодих студентів висилають закордон, а досі нема ні *одної* стипендії для того, хто рішивсьби студіювати військове діло.

У нас переводять збірки на різні ціли, а досі не було збірки на *військовий фонд*, з якого можнаб допомагати нашим генералам, старшинам генеральної булави та цим, що виявляють охоту до військових студій, щоби вони могли спокійно стежити за розвитком військової науки й передавати свої досвіди та надбання иншим.

Тому власне, колиби *надто швидко* (не дай Боже!) українці знова стали ковалями своєї долі, коли вона далаб нам змогу стати в центрі подій, то зовсім певно посипалисьби нарікання й плачі, що ми не використали часу й не підготувалися. Ми опинилисьби коло розбитого корита й кликалиб чужинців, наставляючи коло них своїх комісарів! Історія 1918. р. повториласьби з цю тільки різницею, що за наші промахи й байдужність ми заплатилиб більше ніж у 1918. р.

Тому вирінає незвичайно важливе питання: що робити? Відповідь на нього важна, але можлива. Закапати рукави й все занедбане наздігнати!

Для створення збройної сили треба в першу чергу *ідей*, яка захопилаб широкі маси нашого народу й повелаб їх у бій. Ця ідея є й краща. З наших визвольних змагань винесли ми оден великий скарб, — *державницьку думку* й свідомість єдності всієї української нації. Цей скарб став власністю цілого народу й є запорукою, що буде чим поповнити кадри майбутньої української армії та що армія в низах буде боєздатною й готовою на геройські подвиги. Нашим завданням є вміти ці-

нити цей скарб, його берегти й плекати, аби нерозважними вчинками його знов не змарнувати.

У другу чергу для створення боєздатної армії нам треба кадрів вишколених старшин і підстаршин, що булиби свідомі величезного завдання, яке покладе на них український нарід.

Врешті, нам треба мати відповідно підготованих командантів більших військових одиниць і старшин генеральної булави.

Тут знова стає перед нами питання, чи в теперішніх важких умовах ми взагалі здібні до якої-небудь праці. Я далекий від того, щоби піддаватися фантастичним мріям. Я свідомий також тих надзвичайно великих труднощів, з якими ми будемо стрічатися. Одначе, рівночасно я свідомий, що без труднощів нічого ми добути не зможемо, й що, коли український нарід дійшов до цієї стадії, де власна державність являється для нього необхідністю, то він мусить знайти можливість і спосіб підготовки кадрів старшин для майбутньої української армії.

Про загально-військову підготовку, як теж про підготовку молодших старшин, можна знайти дуже цінні вказівки в статті сотника Ярого. Наше студентство по деяких осередках з власного почину стало влаштувати навіть імпровізовані курси військового вишколу, а на деяких курсах досягнуто значних результатів, хоч труднощі, які треба було перебороти, були дуже великими. Брак літератури, брак відповідно вишколених інструкторів, які моглиби перебрати на себе навчання поодиноких галузей військового знання, а вкінці брак центру, що складавсьби з фахових учителів, не дали змоги перевести акцію військового вишколу пляново й доцільно.

З досвідів нам треба зробити певні висновки, а саме, що поширення військового вишколу ми повинні вести рівночасно в двох напрямках. З одного боку, зорганізувати серед нашого громадянства, а зокрема серед нашої молоді, широку пропаганду потреби такого вишколу, — з другого боку, ми мусимо подумати над створенням такого відповідного центру, в склад якого війшлиби всі наші військові, що їх знання й досвід булиби корисними для цієї акції. Такий центр, далеко від буденної політики й зв'язаних з нею пристрастей, мавби зайнятися слідуєчими справами:

- 1) випрацювати подрібний плян військового вишколу для молодших старшин, а зокрема для старшин генеральної булави;
- 2) випрацювати плян військового вишколу взагалі та його практично переводити;
- 3) підготовляти відповідну літературу шляхом видання вже готових праць, шляхом перекладів з чужої літератури та заохочування окремих наших військових фаховців до написання головніщих військових підручників;
- 4) працювати над питанням організації майбутньої української армії.

Якжеж приступити до цієї справи? Рішаючими повинні бути, на мою думку, вже пороблені досі в цьому напрямкові власні й чужі досвіди (поляків, чехів і т. д.), як також треба взяти під увагу наші специфічні обставини. Тому, що в нас нема й швидко мабуть не буде змоги розпочати в якійсь чужій державі правильний вишкіл старшин гене-

ральної булави, мусимо зорганізувати це на американській засаді позашкольної освіти.

Додатною сторінкою такого вишколу буде те, що нам буде легко підняти фахових учителів, яких не треба буде збирати в одній місцевості й які можуть працювати на місці свого перебування. В одній з держав мусить бути *створений адміністративний* апарат, а саме там, де перебуватиме провідник цього вишколу. Кількість слухачів булави досить великою, за це промавляють досвіди, які вже пороблено на імпровізованих курсах військового самовиховання.

Фінансовий бік полагодженоби таким чином, що всі слухачі таких курсів платилиби певну суму, а крім того наше громадянство, зокрема наша заокеанська еміграція мусілаби прийти з матеріальною допомогою. До Америки й Канади виїждувало багато наших старшин, які певно у випадковій творенні української збройної сили вернулиби назад. Ці старшини повинні не тільки зголоситися як слухачі, але належно розпропагувати серед нашої заокеанської еміграції цей почин і взятися за збірку фондів.

Зорганізуванням такого вишколу ми дійшлиби до цього, що серед широких кол нашого молодого покоління започаткувалиби студії військового діла, створилиби провідний військово-вишкільний центр і далиби нашим військовим фаховцям змогу заробітку, а тим самим змогу посвятити себе фахово-військовим студіям.

Ці міркування подаю під розвагу нашого громадянства, зокрема наших військових кол.*)

І. Стобар.

Скрута духа в Європі.

Світогляд покоління наших батьків складався протягом 19. століття під впливом того наукового руху, що започаткувався десь у 17. а може ще в 14. столітті й тривав аж по наші дні. Протягом того часу наука, що, в її сучаснім розумінні, зародилась була в давній Греції й зросла в добу Відродження та Реформації, раптом набрала великого розвою. Фізика й хемія, що колись були підпорядковані метафізиці, набули самостійного значіння й спороздили цілу низку т. з. позитивних наук, з яких механіка пішла найдалі та створила цілу сучасну техніку, не мало вплинувши на психологію цивілізованої людини.

Європеець, зачарований плодами своїх зусиль, готов був повірити в необмеженість своїх сил і засобів — коли не в непогрішимість, то принайменше у всемогутність науки, у суверенність розуму й досвіду, як засобів пізнання. Покоління, яке на наших очах зійшло, або відходить з кону життя, шире вірило, що, шляхом фізичного й хемічного розсліду, людині незабаром вдасться розв'язати загадку життя. Світ, організований як і неорганізований, людська особа, ество комахи, чи протоплазма рослини, не лише мусіли на їх думку наслідувати тіж самі закони, що кирмують фізичними й хемічними процесами мертвої матерії, але цілковито підпорядкуватися їм, і то так, щоби поза ними не було чому існувати. В обсязі біології наука подавала на це досить доказів, а коли на щось і не спромоглася, то це на створення штучним способом того зародку, тої основної клітинки, від якої починається життя. Отже *змішання й ототожнення органічного та неорганічного світу було в основі науки про життя.*

Вислідом цього була поява теорії, яка узнає, що в природі ніщо не є випадком, все означене наперед, усе відбувається згідно з певними непорушними законами (детермінізм). Самі наші акти хотіння, хвилеві примхи, ціла наша психологія, — це

*) Проект позашкольного вишколу взявся, на наше прохання, випрацювати генерал Всеволод Петрів. Проект цей буде оголошений в одному з слідуєчих чисел «Військового Вісника».

Так свідомість європейця 19. століття, позбавлена твердого стерна, заходила в суперечності з життям і з самою собою, впадала в крайності й перебільшення. Зухвала й загощила, в плянах виявила вона багато непевності й хитання перед вибором, перед чином, — зазнала багато ілюзій і розчарувань.

*

Тим часом наука поступала далі й їй довелось протверезувати легковірних. Нині ми є свідками, як наука підрубує той сук, що на ньому розсілася свідомість європейця 19. століття. Найбільше популярною й рішачою з наук була *фізико-земля*. Власне вона зараз перебуває найбільшу кризу. Ціла її будова спиралася на кількох законах, або твердженнях: на засаді збереження енергії (закон Майєра), на засаді деградації енергії (закон Карно), на засаді релятивності руху, на засаді світового тяження (закон Ньютона), на засаді збереження маси (закон Лявуазьє). Перший закон голосив, що енергія не зникає й не народжується, а лише перетворюється. Отже відкриття радіо Кюрі заперечило його, бо енергія цього тіла є невичерпаною. Другий закон твердив, що тепло переходить вільно з одного тіла до другого, але ніколи в цілості не вертається. Між тим відкриття бровнінського руху частин інертної матерії доводить щось протилежне, бо в ньому тепло переходить у тертя й навпаки. Третій закон установлював, що правила природних явищ однакові як для нерухомого споглядача, так і для перебуваючого в руху. Аж ось виміри Міхельсона показали, що швидкість перебігу сонячного проміння є однаковою й в напрямі руху землі, і в протилежнім напрямі, а тим часом тут мусіла бути значна різниця. Закон Ньютона про тяжіння, або рівність акції й реакції захитано дослідниками над електричною й світовою енергією. Захитання засади релятивності руху підбиває також закон збереження маси, яку міряється швидкістю падання, тобто довжиною перейденого шляху. З цих побіжних уваг вже видно, що *найголовніші закони фізико-землі зараз заперечують* тіж шляхи досліду, випробовання й розумовання, які їх установили.

Нестійність позитивної науки, як безоглядної й остаточної істини щодо матеріальної природі світу, позначається мало-по-малу. Віра у вистарчальність науки для пізнання істини остаточно порушена в більш освідомлених колах. Свідомість європейця, що покладало стільки надій на ню, сильно збаламучена. Самі наведені факти ще не зробилиби його вражіння, наколи природа наукового досліду втрималаби свій престиж. Між тим його головні стовпи, як от А. Пуанкаре, мусіли признати недосканалість науки, — і то не тимчасову, а так би мовити органічну. Як каже цей останній, недосканалість є й буде, бо *наука безсилна викрити природу річей*, — вона може лише судити про їх зверхність. Він же визнав побіж досвіду вільність вибору людини та величезну роллю інтуїції, бо бачив, що сама логіка й розумовість не можуть розв'язати всі проблеми. Він покликався навіть на серце, не виходячи поза межі позитивної науки.

Міркуючи над будовою матерії, цей геніяльний вчений і філософ зазначив існування двох змагань людини: розложити матерію на атоми, або уявити цілий світ як тяглість. За обома нахилами признав він рацію, пояснюючи їх природою нашого духа. Цього досить, щоби заперечити здібність науки пізнати речі такими, як вони є в дійсності. Фізичні закони й засади, — це лише *встановлення відносин між явищами*, і, наколи ті явища змінилися в однаковій пропорції, самі закони від того не булиби порушеними. Наколи наука формулює закони й правила, вона робить лише вибір з безлічи можливих пояснень і приймає найбільше просту та практичну систему відносин. Зрештою, наукові категорії для Пуанкаре є лише символами, а системи та теорії правдиві постільки, поскільки вони функціонують добре. Жаден із загальноузнаних законів не має остаточно вислову, а є лише наближенням до дійсного стану річей, що ніколи не відкриється вповні людським очам. Такі й подібні думки Пуанкаре сильно зрушили певність вчених і простих смертельників у безоглядну вартість і весильність науки. Вони дали відправну точку для дальших міркувань і, до певної міри, підготували *теорію релятивності* німецького вченого Айнштейна.

Зупиняючися над природою наукового знання, другий вчений і філософ, Ле Руа, викрив ще більше дошкульні для прихильників науковості речі. Він звернув увагу на силу фактів і явищ, що лишаться поза рамками наукових систем. Крім того кидається в очі той факт що, праця вченого зводиться лише до класифікації, до підбору даних. Життя дає силу випадків, наші вражіння й змісли приносять нам безліч різноманітного матеріалу. Вчені вибирають з цієї маси те, що їм подобається, підбирають дані й на них будують свою науку. Більш того, всі випробування не що інше, як

фабрикація штучних фактів та явищ. Це все дало Ле Руа привод твердити, що *наука є штучною й умовною, що вона не в стані викрити істини, але дає нам тільки правила нашого чину й діяльності*. Така критика була дуже дошкульною й сильно захитала правом науки та засобів наукового досліду на найвищого арбітра в царині знання.

Наколи неорганічна матерія корилась і давала себе вивчати, то органічне життя завжди протвилось науковим дослідкам. Правда, матерія організованих тіл підлягає тим самим законам, що й неорганізованих. Вона наче плине крізь форми живих тіл. Наколи процеси в неорганічних тілах відбуваються самотійно, у випадковому порядку, то в живих тілах вони відбуваються згідно з наперед у ставленим пляном. Щоби в тому переконатися, досить простежити коловорот процесів, через які сонячна енергія переходить з рослини в тварину аж до виживлення людини. Цей процес наслідую оден точно означений шлях. Стара наука нехтувала цим фактом, і матеріялісти не вагалися твердити, що між грудю глини та серцем людини нема істотної різниці. Кінець 19. століття приніс нову концепцію життя, нову філософію, що дала правдивіше уявлення життя. Маю тут на думці філософію Бергзона.

Бергзон починає свою «Творчу еволюцію» тим, що встановлює засадничу різницю між двома світами, — органічним і неорганічним, — живою природою й мертвою. Для нього життя тяглість часу; скрізь, де є життя, час лишає свої знаки й зарубки, а тому воно неперинно росте, розвивається, підупадає. Як минулий час не вертається, так й історія живого ества не повторюється. Раз перейдений стан ніколи не повернеться; процес життя ніколи не піде навпаки. Що іншого з неживими річами. Для них час не існує, для них припустимі перегруповання частин без порушення цілого, рівно як і поворот до раз перейденого стану. Матерія може ділитися майже безкопечно, залишаючись сама собою. Вона, немов грузька, піддається легко діланню нашого розумовання, що витискує на ній форми й пляни нашої діяльності чи творить речі. Натомісць *живе тіло-зложено самою природою*. Воно з природи є відокремленим і творить викінчену систему. Наколи можна означити наперед майбутній стан інертного тіла, виходячи з попереднього його стану, — з живим тілом можна лише *передбачити* напрямок його правдоподібних змін.

Життя, на думку французького автора у такій же мірі складається з фізико-хімічних процесів, як крива лінія з прямих елементів. Бергзон додає скрізь і в усіх виявленнях життя психологічну основу. Ніби якась «вища свідомість» проривається крізь інертну матерію й творить форми. Процес життя йде через організм від одного народження до другого. Від самого початку, життя є продовженням одного й тогож гону, але процес життя не йде по наперед встановленій лінії. Творча сила імпровізує напрямки, часом родить явища й випадки. Всеж можна намітити основні лінії, головні шляхи, по яким вона провадить свій чин. Матерія є об'єктом цього чину. Вона ставить опір йому, і внаслідок змагання життєвої творчої сили та інертної матерії родяться породи. Матерія має певні межі розвою. Наколи процес вимагає від неї за багато, вона респондається на частини.

Як бачимо, теорія життя, що нині користається загальним узнанням, зовсім не годиться з поглядами вчених 19. століття. Наколи стара наука, скупчивши цілу свою увагу на окремих моментах збирала висліди аналізу й сподівалася збагнути цілість, то Бергзон довів неможливість такої синтези. Наука, — це виплід нашого розуму, а розум може оперувати лише даними з минулого; його питома праця, — це встановлення подібностей та класифікація. Життяж творить все нові форми й положення. Науковість, у приміненні до життя, не може дати щось більшого за мертво догму, чи повне релятивності твердження. Значно правильніше науку розглядати не як одновартність і тотожність життя, але як філім, що схоплює окремі моменти життя. Перегляд їх дає оману життєвого руху, а не сам рух. Річ у тому, що *розум засадничо не спроможний збагнути суть руху*. На це вказав ще грецький філософ, Зенон з Енею. Коли аналізувати лет стріли, то її шлях можна розложити на велику кількість малих етапів, що вона їх переходить по черзі. Можна подумати, що стріла для перелету всіх етапів мусить витратити безліч часу, бо кількість етапів може бути безмежно великою. Отже, логічно міркуючи, вона ніколи не перейде всеї віддалі. Отже життя чинить згідно зі своїм власним законом, а не згідно з нашою логікою, — і стріла в одну мить перебігає всі етапи.

На цьому прикладі найкраще виявляється неспроможність науки й розуму схопити істоту життя. *Воно є перш усього рухом, до нього потрібно инакше підходити, ніж до матерії й до мертвої природи*. Тим часом і в біології, і в історії, і в соціології систематично нехтували цим фактом. Звідси повстали суперечності, в які наука завела свідомість європейця, бо розумові, на який ця свідомість покладалася і який опанував

усі ділянки знання, невідомі секрети життя. На щастя, розумом не вичерпується істота людської душі. *Розум є лише світляним осередочком, вколо якого лежать туманності, зложені з інстинкту, інтуїції, ірраціонального почуття, органічної волі.* Це складає підсвідомі. Наша пам'ять додає до свідомості лише незначну частку того, що криється в нашій душі, що допомагає пізнанню й що викликає наші чини. Наколи розум наближається до матерії й ділає механічно, то інстинкт, або його вища форма, — інтуїція, — чинить органічно і стремить до життя. Підсвідомі сили є немов оком душі, що ділають на віддаленні, тоді як розум це ніби рука, що чинить шляхом дотику. Отже коли це так, то нехтувати тими силами й покладати цілу свою надію на розумовання булوبي великою шкодою для людини; секрет життя для неї був би захований і вона залуталасьби в досліджуванні матерії, нездідна збагнути й покірмувати своїм життям. Європейець 19. століття, вихований на позитивній науці й пересякнений матеріалізмом, опинився власне в такому стані.

Вагу і значіння науки Бергзона вимірає факт, що він відновив змісл живого життя й розвів викликаний науковістю туман. Після нього душа європейця почала випростовуватися. Його вплив помітно на цілому поколінні сучасних мислителів, між якими цікавою постатю й ознакою нашого часу є німець Кайзерлінг. Цей останній вважає науку лише проєкцією дійсності, що неминує деформує предмет. *Правдиве пізнання світу досягається не розумом, чи наукою, але мудростю й безпосереднім спостереженням істини.* Дослід і випробування, — це лише оправдання того, що вже зродилося в свідомості й підсвідомості людини. Теорії та ідеї мають другорядне значіння, бо вони лише символи. Годі ототожнювати їх з дійсністю. Богато важнішою є психологічна дійсність, характер, істота людини. *Це вона надає річам, подіям, життю, певне значіння, наповнює їх змістом.* У нашу добу наукового досліду, природа людського духа ніби викривилась; розум надмірно розвинувся й приглушив інші здібності душі; центр ваги перенісся на розум і розійшовся з центром життєвого процесу. Тому власне сучасна цивілізація видається бездушною й ніби веде до небуття. Машинізація охопила всі ділянки життя, і психологія шофера стала психологією мас (Америка). Однак Кайзерлінг далеко не є песимістом, і гадає, що наша доба є добою відмоложення людства. Він слушно вказує, що незрівноваженість духа є неминучою, з огляду на раптовий науковий і технічний поступ. Цей поступ привів нас до цінних і корисних відомостей. Нині ми ними подавлені, але згодом ми визволимся з під їхнього впливу й гіпнози. Так дитина, вивчаючи абетку, повпина сильно напружуватися над кожною літерою, але, опанувавши й навчившись швидко читати, вона їх не помічає, поглиблюючись у зміст написаного.

Ідея поступу, на думку Кайзерлінга, може бути лише поширена на витвори розумовання, і в жадному разі не на явиш моралі чи суспільного життя. *Справжня ваґність духової чинності людини полягає в правильному психологічному поділові та в наданні питомого значіння, й змісту речам.* З доби науково-технічного поступу людський дух виходить збагачений знаннями і зміцнений розумовістю. Це йому допоможе глибше збагнути природу, достотніше опанувати й перетворити її, досконаліше натхнути її новим значінням, новим змістом. Однак цивілізована людина мусить перше зрівноважити свідомість і підсвідомість, узгіднити положення центру ваги свого духового життя з центром життя всесвіту. Це повинно статися тим шляхом, що розумовість має вбрати в себе не лише свідомість, але також і підсвідомість, навчитись узгляднювати вказівки інстинкту та чуття, як також ними кірмувати. При новому стані нашої психології, у силу вибування свідомості, воля вибору й відповідальності людини стануть значно більшими. Збіжність центру нашої духової природи з центром життя й світобудови допоможе нам надати цій останній глибшого змісту, що буде релігійним. Отже Кайзерлінг зрештою твердо вірить, що унормовання розвою нашої цивілізації й зрівноваження нашого духу приведе, хоч і не в формі дотеперішніх культів, до *відживлення релігійного почуття.* Він знає, що кожному вислову, як кожній культурі чи релігії, відповідає певний психологічний зміст. Цей зміст, після науково-технічної доби, корінно міняється, а тому є неминучою також зміна його символів. Кайзерлінг віщує занепад всіх старих культур і створення нової вселенської.

Поруч з іншими письменниками і мислителями для вияснення стану свідомості європейця не мало прислужився американський філософ Джемс, основоположник теорії праґматизму. Він слушно зауважив, що *всі здобутки нашого розуму тримаються на віруваннях.* Наше передчуття певної гармонії світу, передчуття, що каже нам шукати скрізь причиновості, аналогії й симетрії, — чи не є воно в основі цілої позитивної науки? Зрештою, всяка наукова гіпотеза не є щось інше, ніж предложена нашої волі на вибір формула, яка встановляє певне відношення між невідомою при-

кметою й людиною. Щоби бути прийнятою, вона мусить визначитися життєвістю, а життєвість міряється волею чину, що її викликає формула. Коли це так, то наша волева особа, наші пристрасти й нахили мусять сильно впливати на наші переконання. Тому можемо твердити, що *пізнання розумом приходить лише тоді, коли вже висловились бажання й воля.* Безоглядна й безумовна правда не є вигадкою, і ми мусимо намагатися її збагнути. Тим менше ми маємо право, навіть обов'язок, слідувати за вказівками не лише розуму, але й серця, бо инакше ми опинилисьби на становищі скептика, що добачає можливість помилки, а нічого не робить, марнуючи всяку нагоду наблизитися до істини. Тимчасом віра є дуже часто творчою. Опинившись над прирвою, певна своїх сил людина легше її перескочить, ніж коли вона завагається в критичний момент.

Самі по собі речі не є добрими чи злими, — це наша свідомість робить їх такими, або інакшими. *За мірило якості береться здібність задовольняти наші хотіння.* У цьому, на думку Джемса, істота добра (праґматизм). Досвід каже, що закони й звичай запевнюють найбільшу суму добра. Однак стан людства міняється, тому змінюються також кодекси моралі. Морального поступу нема, — є лише узгіднення нас з обставинами. Всеж, віками вироблені кодекси є цінними вказівками й охороняють нас від субективізму, бо инакше цей останній неведений розумом і волею, може допровадити до нікчемності. Свідомість обов'язку завжди втримає нас від порушення об'єктивної моральності на користь приемності.

Неменшу роллю, ніж у моралі, відограє наша воля в справі пізнання Бога. Релігія звертається до нашої доброї волі й на ній базує наше спасення. У житті бувають положення, коли ми мусимо першими зробити відрух, аби здійснився певний бажаний нам факт. Інтелектуалізм забороняє нам робити перший крок в напрямі визнання релігії, доки Бог не дасть доказів свого існування, і то доказів, що піддаються «науковій перевірці». Між тим інтелектуалізм не забороняє нам вільні вибори і творення фактів у позбавленій ваги щоденній практиці. Майже в усіх скрутних положеннях мусимо йти в невідомість, покладатися на «можливо». Не робити цього, — це часто означало би загладу й булоб засудом на загибель. Отже з двох можливостей пров нашої віри робить одну дійсною, і факт створений волею входить у масу існуючих фактів. *Ми маємо певні вказівки, що «другий світ» існує,* — за це промовляє наше чуття, традиція, певні факти. Ми не завжди розуміємо відношення між світом матеріальним та іншим. Чи наше положення не є подібним до положення того пса, якого оперують для випробування? Він мучиться, і ніколи не зрозуміє тих наукових висновків, що вчені пороблять з його мук, не знатиме краси й глибини тих теорій і систем, що вони виложать у числених томах на підставі даних, які постачив він у своїх мукках. Якби не було, *прова віри є проявом мужності.* І віра, і подвиг оснований на «можливо». Такими розумованнями Джемс доходить до висновку, що воля віри є властивою людині, і що ідея Бога лежить в основі нашого духа, є його органічною функцією, — без неї не є мислимий світ. Наше призначення на землі полягає не так у змаганнях пізнати Бога шляхом розумових спекуляцій, як у співділанні й наслідуванні його наказів.

Цей розумовий рух, що я його намагався накреслити, не обмежується ділянками науки й філософії, але обіймає мало не ціле духове життя сучасної Європи. У літературі, мистецтві, політиці, громадській практиці, він творить, до певної міри, революцію, — остількиж глибоку, як і спасену. Богато з категорій, форм і засад, властивих людській свідомості й суспільному життю, знехтованих і непризнаних в добу науково-технічного поступу, знову здобувають узнання й чинність. Богато нових чинників входить у дійсність і по новому моделює наше життя. *Виразний поворот європейської свідомості від матеріалізму до спіритуалізму* є найбільше важливим явищем нашої переломової доби. З ним у парі йде поворот до істотних законів у суспільному житті та увага до явищ, органічного порядку. Замість недавнього інтелектуалізму й абсолютизму уровних концепцій, покладання всіх надій на розум, — *сучасний європейець шукає за «натуральним порядком речей»,* за тими тенденціями, які вказує життєвий процес. Він знов пізнає цілість та інтеґральність своєї душі, вийшовши із закамарків раціоналізму й усвідомивши собі наявність і чинність ірраціональних сил. Він навчається орієнтуватися у підсвідомості, прислуховуватися до голосу інстинкту, довірятися своїй інтуїції й вправно послуговуватися розумом, як організуючим первнем. Праці австрійського вченого Фрейда, рівно як і цілої низки прихильників Бергзона, не мало сприяли висвітленню й упорядкованню наших відомостей про нашу душу. *Мало-по-малу центр ваги нашого духового життя наближається до площини життєвого процесу.* Втомлений анархічним блуканням у пошукуваннях за розгадкою життя науковими методами й пересичений побіжними вражіннями та відчуваннями матеріальності світу, жадібний

духової поживи, європеець починає тужити за правдивим шляхом, що веде до глибин життєвої мудрости. Він зрозумів, що не спостереження та втіха, не механічний суверенний поступ, або якась логіка річей забезпечить його нащадкам майбутність, а йому моральний спокій і духову гармонію, — лише праця, воля й чин. Шукаючи правдивого шляху, він прагне нині до певної системи вартостей, системи сталої й натхненої живим творчим духом. Замість хоробливого індивідуалізму й субективізму, він починає розуміти секрет життя, згідно з яким природа, завжди поділена й повна антагонізмів, не припиняє творити одну сукупну, гармонійну цілість. Він навчається єднати свою волю особу з особами подібних собі, віднаходити почуття симпатії та зрозуміння, що лежить в основі всякого суспільного інстинкту. Бергзон вказував, що власне інстинкт, а не добра воля особи, як вчив Русо, тримає нас разом. Отже громада, нація, держава не є випадковим явищем, якого могло б і не бути, але явищем органічним. У ньому полягає первісний, істотний закон, який треба збагнути й наслідувати. Джемс казав шукати кодексу моралі в тому скарбі звичаїв, вірувань, традицій, що його переживає нарід. У думках, культурі й релігії народу конденсується віковий досвід, який не може ударемнити жаден технічний поступ.

Зновуж, у працях зазначених авторів часто підноситься суверенна вага чину в житті. Тут, і в інших точках, автори є в однаковій мірі витвором дійсности та її творцями. Їх думки, з одного боку, є вислідом існуючого психологічного стану в Європі, а з другого, — важливим чинником в справі означення й створення цього стану. Отже, наколи раніше, думали, що людина покликана для нагромадження знання, для спостереження й творення концепцій, то тепер свідомість європейця перенята тривогою близького чину, напруженням перед вирушенням у далеку дорогу. Наш нервовий апарат видається створеним не так для пізнання, як для кирмування чинном. Ціла діяльність розуму малаби бути ніби дороговказом і смолоскипом наших зусиль. Ціла сума духових сил, здібність вірити й хотіти малаби мірятися нашою готовністю чинити. Волею до чину починає пересякатися свідомість європейця, і то тим більше, що становище цілої Європи та її цивілізації сильно zagrożене. Причини небезпеки доводиться шукати перш усього у жалюгідному стані європейського духа. Поворот накруше лише починає зарисовуватися, і тимчасом захопив тільки вершки. Треба часу, поки він опанує глибини європейського громадянства. Два противних змагання, з яких одно розкладає європейські нації й цивілізацію, — другеж підносить їх вищий ступінь свідомости й організації, борються на наших очах. Будемо бажати, щоби це друге захопило загаль, заки перше не вбє його життєву силу.

Степан Ленкавський.

Філософічні підстави «Націоналізму» Донцова.

Кожна нова ідеологія має лише тоді силу заволодіти психікою даного покоління, коли впливає органічно з його найглибших психічних потреб і схоплює його нескристалізовані бажання. У наших часах, у часах великих моральних потрясень, що йшли вслід за упадком старих ідеологій, нова ідеологія має не лиш усталити незрушимо догми, але довести до кінця той хаотичний психічний процес, який знаменує прихід нової людини й з якого ця ідеологія сама повсталала. Це лише перше завдання ідеології націоналізму й перша її сторінка.

«Ідеологія, — це певна система цінностей, це система координат, що встановлюють відношення культурної людини до зовнішнього світу, до існуючого в дійсности чи існуючого потенціально в ідеалі» (Д. Андрієвський). Як система цінностей, що означає відношення людини до чогось, що є поза нею, ідеологія націоналізму є світоглядом або релігією. Але як система, що означає відношення до світу існуючого потенціально, тобто існуючого в душах визнавців світогляду чи релігії націоналізму, ідеологія є реальним пляном перетворення існуючої

дійсности, — політичною програмою. Це друга сторінка ідеології. Третьюю й останньою сторінкою ідеології є проєкція свідомої волі на площу життя, — реалізація, філософічно чи психологічно санкціонованих ідей, згідно з плянами реальної програми. Щойно ці всі три сторінки, разом взяті, дають суцільну й завершену ідеологію.

Коли мова йде про ідеологію Донцова, то її слід зарахувати до першої стадії кожної ідеології підчас, коли вона схоплює й оформлює течії, що нуртують у душах покоління, яке шукає нових шляхів. Донцов намагається ті психічні процеси, що вибухають стихійно, як негація існуючої дійсности, скріпити й дати їм теоретичне обґрунтування та на їх основі перетворити душу нового українця, бо «лише цілковите перетворення, започаткування зовсім нового духа може нам допомогти», — каже Донцов, словами Фіхте на початку «Націоналізму».

Ґрунт, на якому зросла ця ідеологія, наскрізь психологічний; система, яку вона дає, — філософічна, бо дає теоретичний світогляд і то світогляд із суттєвими прикметами релігії: з сильним емоціональним забарвленням, з фанатичною вірою в правдивість і непорушимість своїх догм, з безоглядною нетерпимістю й негацією всього, що з нею незгідне. Духове перетворення, про яке каже мотто, конечно тому, щоби з таким власне емоціональним наставленням засвоїти ідеологію. Без такого психічного прийому ідеологія не буде ідеологією, але старою метафізичною теорією, що лежить у творах філософів-фантастів. Ця емоціональність, проти-інтелектуалізм в інтерсуб'єктивному прийомі є психологічною сторінкою ідеології.

Цю психологічну рису ідеології називаю *інтерсуб'єктивною* тому, щоби не мішати її з другою психологічною рисою ідеології — зі стихійним психічним перетворенням мас, що є підставою й то *психологічною* підставою ідеології Донцова, — у відміну від підстав інших ідеологій, що мають соціологічні або економічні підстави. Інтерсуб'єктивна риса ідеології є органічною частиною її ісповідників. Це їх духові нахили й чуттєві реакції. Ідеологія дає їм теоретичне оправдання, дає санкцію, виходячи із загальних метафізичних засад на основі незрушених догм, з яких шляхом дедукції вона виводить їх, але вже не як духові прикмети людей, а як основні вартости. Як такі, вони є органічною частиною самої ідеологічної системи.

Погляньмо на підстави ідеології Донцова, — на метафізичні засади, що на них спирається ціла теоретична система. Метафізична підстава ідеології Донцова є однородною, бо в склад її входить одна лише система філософічна, а саме *ідеалізм*, хоч побіч ідеалізму стрічаємо там такі назви як «волюнтаризм», «енерґетизм», «динамізм», а навіть також елементи дарвінізму. Чи є вона одноцільною, чи між поодинокими елементами заховано внутрішній зв'язок, чи не є вони суперечними з собою, — цим Донцов не займається, хоч від цього залежить стійність ідеології.

Основним поняттям ідеології Донцова є ідеалізм. Ідеалізм має кілька значінь, а тому слід розрізняти такі найважливіші значіння ідеалізму:

1) ідеалізм епістемологічний, — напрям у теорії пізнання, що відкидає незалежне від наших уявлень існування зовнішнього світу;

2) ідеалізм метафізичний, — напрям, що заперечує існування мате-

рії, а реальну дійсність приписує лише ідеї, духові або психічним елементам (розум, воля й т. д.);

3) ідеалізм історичний, — напрям, що знає впливи ідей на біг історичних подій;

4) ідеалізм ненауковий, — напрям, що може бути згідним і з ідеалізмом, і з матеріалізмом, а речі нематеріальні ставить понад те, що загально називається матерією, і заперечує вартість хвилих матеріальних користей.

Про епістемологічний ідеалізм у Донцова нема мови. У склад його системи входить ідеалізм у трьох останніх значіннях: метафізичний, історичний і ненауковий.

Найбільшу вартість для ідеології має, очевидно, метафізичний ідеалізм, бо він є виробленою філософічною системою, що може дати ідеології найзагальніші наукові підстави й що з неї випливає, як оден з наслідків, історичний ідеалізм. Ідеалізм у четвертому значінні, ідеалізм як безінтересовність, не має зовсім ніякого значіння для вироблення ідеології націоналізму, а є тільки науковою назвою для означення буденного явища, що з ідеалізмом нічого спільного не має.

Метафізичний ідеалізм виходить з того, що світ складається з елементів нематеріальних. Залежно від того, який саме нематеріальний елемент береться за основу буття, повстають різні ідеалістичні напрями. Ідеалістичний напрям, що за первісну прасубстанцію, з якої все повстало й з якої все складається, уважає *волю*, називається *волюнтаризмом*. Зближеними до «волюнтаризму» є «енергетизм» і «динамізм», — тому автор «Націоналізму» зовсім неправильно ставить рівнорядно ці три поняття. Це неправильно, бо енергетизм це погляд, що приймає за суть буття якісно неокреслену енергію. Напрямок, що окреслює ту енергію, як енергію психічну, — волю, є волюнтаризм, а напрям, що уважає ту енергію за кінетичну силу матерії називається динамізмом. Енергетизм, отже, може бути ідеалістичним і матеріалістичним, залежно від якісного означення енергії. Динамізм є матеріалістичним, а волюнтаризм є ідеалістичним напрямом енергетизму. Як такий, він незгідний з матеріалістичним динамізмом і ніяк не рівнорядний з енергетизмом, під обсяг якого він підпадає як оден з його напрямів. Небезпеки для одноцільності ідеалістичної підстави ідеології від динамізму нема, бо Донцов не кладе його поважно в основу ідеології, послугується ним тільки тому, щоби сугерувати новим науковим словом.

Врешті, основою ідеології лишається ідеалізм та ідеалістична форма енергетизму — волюнтаризм. Повстає питання, чи доцільно окремо наводити ці поняття, як основні для ідеології, коли волюнтаризм сам є ідеалізмом, — чи не вистарчить самого волюнтаризму, як основи ідеології. Коли ходить о метафізичний ідеалізм, то волюнтаризм його вповні заступає, але історичний ідеалізм, що випливає з метафізичного, не входить у склад волюнтаризму й не є його наслідком. Тому, на мою думку, більше доцільним булоби говорити, що основою ідеології українського націоналізму є волюнтаризм та історичний ідеалізм, як протиставлення комуністичному економічному матеріалізмові.

Тепер звернім увагу на велику небезпеку, що повстає для ідеології націоналізму вже в самих її основах, а саме, — ми можемо дуже легко прийняти до відома, що основою ідеології націоналізму є волюнтаризм,

а не прийняти його за наш власний погляд на світ. Наука, що відкидає існування матерії, нам здається дуже дивною й неправдоподібною, — тим більше, коли вона вважає матерію за волю. Не буду наводити метафізичних аргументів, щоби довести правдивість волюнтаристичного світогляду; але пригадаю, що досліди фізики, — науки, предметом якої є матерія, у своїх вислідах погоджуються з ідеалізмом. Фізика давно вже виказала, що матерія складається з атомів. Новіші досліди відкрили, що атом зложений з електронів, — нематеріальних осередків енергії, мабуть електричної. Найменший елемент, на який дається розложити матерію, — електрон, не є матеріальний, але енергетичний, — отже й матерія, що складається з електронів є в своїй суті енергією. Стільки фізика. Ідеалістична метафізика волюнтаризму приписує тій енергії одинокую реальну дійсність. Та енергія, що в рухові електронів є сліпою й ірраціональною, проявляється в нас як стихійна, але також сліпа й ірраціональна воля, — воля до життя, до влади, до експанзії. Наша свідомо, раціоналізована воля є лише частиною космічної ірраціональної волі. Нація — це гурт органічно споених хотінням одної цілі людей. Таке хотіння з погляду метафізики є окремим розгалуженням космічної волі, волею гатунку, що тримається негачією волі інших гатунків.

Безоглядність і фанатизм випливають як зовнішній вияв негачі інших гатунків, і тому націоналізм є «аморальним», тобто позбавленим сантіментальної справедливості супроти інших. З логічною послідовністю етика волюнтаризму вводить нове поняття добра і зла: «добре є все, що зміцнює силу, здібности й повноту життя даної спечієс, — зле, що їх ослаблює». Тому етика волюнтаризму з погордою відкидає поняття щастя, як суми приємних почувань найбільшої кількості людей, — почувань, що випливають із заспокоєння матеріальних потреб. Щастя, — це щастя перемоги, тріумф переможця, що усвідомляє всім незначимість ідеї, що вказує на силу як на праджерело життя. Людина, з погляду нової етики, — це не якась абсолютна вартість, що її не можна порушувати, — не існуючий факт з своїм окремим світом, з своїми малими втіхами й смутками, що їх треба шанувати. Людина, — це хвилева потенціальна сила, — це сума безмежних можливостей, можливостей реалізації ідеї. Лиш ідея, яка (одинок!) визначає напрям волі, має абсолютну вартість.

Тут етика волюнтаризму сходиться з підставами історичного ідеалізму, — представленням історичних подій, як безупинної боротьби за здійснення суперечних ідей, що є висловом волі різних гатунків. Таке освітлення всесвітньої історії є пекучою потребою часу й цю працю конче мусять зробити наші історики, щоби рівнорядно протиставитися комуністичному освітленню історії з погляду економічного матеріалізму.

Волюнтаристичний світогляд поширює поняття нації в просторі й у часі. У просторі тому, що не обмежує волі до влади ніякими етнографічними межами й хоробливими етичними сумнівами. У часі поширює поняття нації тим, що одинокую вартість приписує *вічній* ідеї, а не *хвилими* матеріальним користям мас, що «інтереси тих земляків, що житимуть» ставить над інтересами «тих, що живуть», а добро «вічної Франції» над добром «усіх французів даної доби». Так класично підхопив різницю між ідеалізмом і матеріалізмом цитований Донцовим Шарль Морас.

Я обговорив досі волюнтаристичну метафізику, етику й ідеалістичний погляд на історію. Слід сказати ще кілька слів про психологію визнавців ідеології чинного націоналізму. Волюнтаристична психологія, як це влучно сформулював Донцов, «уважає душу не за щось, що пізнає, лишень за щось, що хоче». Але стала напруженість волі в одному напрямі (визначеному ідеєю) виснажує її, тому треба чогось, що підтримувало би той напрям волі. Тут входять у гру почування, які надають волі сильне емоціональне забарвлення. Фр. Ніцше сказав*), що потрібний цілий світ терпіння, аби людина, примушена ним, могла створити собі визволяючу візію, бо «пізнання вбиває чин, до ділання треба бути оточеним заслонами ілюзії». Візія світлої майбутності батьківщини, а не рахункова калькуляція, — чи стане сил, чи оплатиться, — має нас вести до чину. Ілюзіонізм є дуже важним моторичним чинником. Донцов відносно заслабо його підкреслює. Він одинокий веде до героїзму, до фанатичних діл великих ентузіастів, яких так високо цінить Донцов. Доповненням ілюзіонізму є романтизм і традиціонізм з глибокою вірою в незнищимість ідеї, яка родить нову моторичну силу, — бажання відплати.

Ідеології чинного націоналізму не можна виводити всеціло з матеріалістичного дарвінізму, з яким вона має деякі спільні тези, як боротьба за існування й перемога сильнішого. Від дарвінізму націоналізм різниться своїм ідеалізмом.

Ідеологія націоналізму в праці Донцова, як *світогляд*, приймає чинник нематеріальний — волю — за основу буття, як *етика*, вважає за добро те, що зміцнює силу нації, як *історичний світогляд*, признає ідеям вплив на життя, а як наслідок ділання на психіку її визнавців, примушує здійснити візію вимріяної майбутності.

Віктор Май.

Гурток «Юнацтво» .

(Спомили з життя волинської молоді).

У житті кожної людини бувають моменти, що не скоро, часто ніколи не згадуються в пам'яті, залишаючись живими свідками гарного чи прикрого минулого. Особливо виразно залишаються в пам'яті переживання юначих літ, коли людина саме зачинає формуватися й робить перші кроки самостійного життя. Відповідно до вражень з часу перших кроків на життєвій арені складається психіка людини. Кант каже: «Відповідно до освіти людина формує свої погляди». Другий німець, великий поет, додає, що оточення в молодих роках грає чи не найбільшу роль в житті людини. Це підтвердить кожний, хто пам'ятає переживання юначих літ. Та й хто їх не пам'ятає!

Хочу поділитися споминами з життя одного з перших національних українських гуртків молоді на Волині.

З відродженням національного життя Волині заворушилася також і молодь, що йшла шляхом «общегосударственности», або просто тогула десь у «хвилях життєвого моря». У різних центрах повстали несміливі організації, гуртки, які, не дивлячись на свій дуже аморфний характер, зложили частину фундаменту твердішої національної будови.

Так було й в Кремінці. Піонерами національного руху молоді були учні місцевої української гімназії. Певну дату можна зазначити щойно десь у 1920.—21. році. Правда, що після революції шкільна молодь виявляла вже нахил до повернення на рідний ґрунт, але це були лише неясні окремі голоси, що зникали в морі російщини. Вже у

*) Fr. Nietzsche: „Geburt der Tragödie“, ст. 34 і 59.

шкільному альманасі «Подснежник», що виходив у 1919.—20. р. з'явилася значна кількість українських віршів й оповідань. Сама ж українська гімназія в перших роках свого існування крім української вивіски й кількох лекцій української мови не мала нічого українського. Викладова мова російська, склад учнів у переважачій більшості — жиди й росіяне, розмова скрізь тільки російська. Тут були учні, що вже побували в армії Денікіна, різні чорносотенці, які бойкотували українську мову й робили неприємності навіть педагогам. Останній такий випуск був у 1921.—22. р. Вже п'ята класа того року була зовсім українською й вона стала основою українзації цілої гімназії, а також з її лона вийшло найбільше свідомих одиниць. Тут власне й організувався перший гурток молоді, до якого прилучився весь свідомий елемент з інших клас. Ця організація своїм складом, положенням і долею настільки цікава, що не зайвим буде залишити про неї спогоди для підростаючих поколінь. Тим більше, що скрізь по світі у всіх народів живо цікавляться життям молоді, нотують кожний самостійний чин і рух. Ті записи, часом для деякого цікаві, мають певне значіння, як свідки певного розвою нації у всіх галузях й як приклад для інших. Як старанно афішують життя своєї молоді, комуністи! Ціла низка періодичної преси й окремі видання дають яскравий образ росту авангарду большевизму. Записуються різні побутові образи, забави, вправи, екскурсії і т. д. Наша ж організація тим цікавіша, що виникла вона не з чією-будь допомогою, а само пробуджене національне життя вказало їй шлях. Повсталала вона в грудні 1921. року. Спочатку, на перших загальних зборах гуртка намічено працю над вивченням рідної літератури, історії й видаванням гімназійного органу. До складу її входили учні всіх клас. Про свої наміри повідомили директора гімназії. Він дав свою згоду, але щоб уникнути можливих неприємностей з боку різних влад, порадив краще звернутися за формальним дозволом до адміністрації й навіть узяв на себе залагодження цієї справи.

Слава! Життя надія! Молодь гуде, хвилюється! Швидко народилися поети, яким муза не поскупила щедрих своїх дарів, — і до редакційної колеї поплили купи списаного паперу. Одного святкового дня гурток зібрався під проводом учителя *** для оцінки матеріалу й остаточного оформлення деяких справ. Залагодивши все, чекали на дозвіл. Чекали не мало. Для нетерплячої молоді це здавалося занадто довго, — не хотіли знати, що в Польщі робиться все розважно, помалу... Так минали дні, тижні й місяць. Нарешті одержали відповідь, що мовляв це не є справою староства, а шкільними справами займається кураторія. Визнали за слушне, дурили себе й пішли хилити голови перед кураторією. Яке було наше розчарування, коли, після знов таки довгого чекання, прийшла відповідь, що краще вчитися, а видавати журнали ще буде час. Словом, відповіді нам насмішкою. Сміх той зловіщо луною відбився в чуйливих молодих душах. Збунтувалися вони й запротестували... Як!? Для польських шкіл потрібні соколи й пласти, різні літературні гуртки, а нам радять вчитися! Які милосердні! Пошлім когось благодати! За діло! До праці!... Пішла ще жвавіша праця, але вже тиха. Довгими зимовими вечорами просиджували донебудь у глухому закутках і радили над своїм нещастям. Зробивши реєстр найпевніших і потрібних одиниць, призначили скликати загальні збори, пам'ятаю, на 24. лютого, у день смерті Кобзаря.

Які то милі були збори! Невеличка затишна кімнатка товаришів Гайового й Офіренка*) битком набита молодю. По відспіванні «Як умру» й «Ще не вмерла» почалася нарада. Вибрали Управу, голову й секретаря. Головою винало бути авторові цих споминів, а секретарем і практичним провідником усього гуртка вибрано Гайового. Тут же приступили до вироблення інструкції гуртка, яку ми назвали «статутом». Він здається починався словами: — «Після урочистої панахиди по нашому Великому Кобзареві, котру прослухали тамто і там при великому здризі люду... повні віри і сил порішили утворити гурток «Юнацтво»... Не пам'ятаю дослівно цього вступу, бо від того діла пройшли довгі роки. Там стояли слова, які вартоби згадати на все життя. Тоді ж установлено членську вкладку й ухвалено видавничий орган гуртка під тієюж назвою. Мета того альманаху: поглиблення знайомства з рідною літературою й взагалі гуртування молодих національних сил. Перше число альманаху присвячено Тарасові. На першій сторінці поміщений вірш такого змісту:

Не любити не можу я свою країну...
Від широго серця її я люблю.
Колиб навіть прийшлося в лихую годину
За неї я радо умру.
Дивіться! Як її не любити?

*) Подаю псевдоніми тих, що ще живуть на Волині.

То-ж нашеє щастя, то рай!
В тяжку цю годину, я мушу кохати,
Без міри кохати свій край.
Не можу спинити юначого серця,
Воно в моїх грудях, як пташечка б'ється,
І б'ється, палає, немов у вогні,
І нищечком завше шепоче мені:
Не раз обертали її у руїну...
Люби-ж ти! люби!
Свою рідну країну...

Далі красувався на цілу сторінку портрет Шевченка й кілька віршів присвячених йому. Потім йшли вірші різного змісту, оповідання, а закінчувалося ребусом, талановито уложеним нашим любим малярем і поетом Стельмащук.

Обкладинки, виконані нашими малярами, мали досить гарний вигляд. Справжнім святом був день виходу першого числа. Зараз почали розносити в дарунок нашим найбільше поважаним особам, а особливо, прикрасивши оден примірник, піднесли перебувавшому тоді в Кремніці професорові Біднові. Мило привітавши нас у своїй убогій монастирській кімнатці, почав він з нами розмову про давніші часі, як тоді працювала національна молодь, заохочував і нас до дальнішої праці й широко подякував за дарунок. Вражіння від цієї розмови залишилося чудове. Радості нашої не було кінця. Хутко розпродали перше число, що дало нам значний зиск, закупили все для дальнішого видавання.

Скінчивши шкільну працю, цілі ночі проводили за друком. Друкували на шапирографі. Помешкання Гайового й Офіренка, що було в глухому закутку міста, обернулося в клюб наших письменників і різного роду любителів мистецтва, як також у друкарську майстерню й ательє малярів. Скрізь було повно паперів з оповіданнями й віршами, що здебільшого призначалися до коша. Весь стіл заляпано чорнилом і фарбами. Працювали під спів різних пісень. Любили часто співати хорватський гімн, потім дуже гарно виходило «Вже третій вечір, як дівчину бачив». Розходилися найбільше після «Ще не вмерла Україна», або «Не пора, не пора»... Скільки було шуток, змагань, а навіть сварок, що виникали між членами редакційної колегії при оцінці творів. Нераз траплялися смішні інциденти... Автори завше давали свої твори на руки секретаря, який згідно зі статутом мусів захищувати імена в тайні. Нераз наш їдкий критик Офіренко безжалісно на трісочки розбивав повість на очах її творця. Небо-рака слухав, червонів, сопів, нарешті терпіння лопало й на критика сипався град лайок, в лице йому летіли його хиби... Кожний носив яке-небудь прізвисьце, що ним охрещував оден другого.

Але це все дрібнички. Взагалі гурток мав гарні сили й щирі бажання. Провід вели Гайовий, Офіренко й я. Це був т. з. «Тріумвірат». Не було більше товаришів, щоби так віддано взялися до праці, і поволі в наших руках скупчувалася вся праця. Витворилася ніби якась диктатура, проти якої по довгому часі всі ті, кому надочучило сидіти без діла, зробили бунт. Це їм було розвагою. Особливо нарікали на найбільше діяльного Гайового, — певно за те, що найбільше працював. Така вже українська натура. З цього вийшло багато суматохи й загибель гуртка. Не вартоби про це згадувати, але це є одною з вічних наших хиб, що пеє нам скрізь і всюди. Це особливо відбивається на нашому громадянстві під теперішню сумну пору. Розбрат, дезорганізація, бунт для бунту, що голова, то й розум, — ось наші риси, з якими мусимо енергійно боротися.

Мушу застановитися на характеристиці деяких наших сил. Це дасть змогу познаймитися з духовними нашими силами.

Гайовий, — поет любови, краси, — багато обіцюючий, добрий учень, але мало-сильний у боротьбі з місцевими політичними обставинами, — тому хутко виявив свою льюальність, ведучи тихе життя.

Великий слід залишила на ньому духовна семінарія, куди він перейшов, як у спокійний містичний божий світ.

Офіренко, — може оден з найталановитіших наших хлопців, критик і драматург. Одна комедія його йшла в мійському кремінецькому театрі із значним успіхом. Злидні, сирітство, не дозволили йому скінчити науки... Звичайна жертва нашого національного й соціального лиха. Це протилежність Гайового. Відвага! Жадні обставини не перешкаджають йому кинутись у вир запеклої боротьби за свої певні засади й переконання.

Особливу увагу притягала наскрізь цікава постать нашої єдиної поетки, що також упала в боротьбі з життям. Це особа, яка мала два світи: світ філософії, поезії, краси й світ сумної реальної буденщини, як сирітство, безпритульність. Це останнє привело цю ніжну істоту до могили. Це була сніжинка, про яку вона так сердечно співала в одному віршику:

Білі сніжинки, легесенькі ніжні
Звільна додолу летять...

Від душі жалувала вона сніжинку, що мусить летіти додолу, де бруд і житейске bagno. Вона радила їм не торкатися землі, шукати в просторах опору, жити для краси.

Ця істота, що здається, сотворена лише для краси й любови, неприготована до боротьби, зломилася, зробивши перший крок у житті. Скінчивши гімназію, вона працювала приватної учительки в одного багатого селянина мусіла заробляти собі на прожиття... Переживаючи на хуторі, далеко від людей, гарного травневого дня в гаю пустила в своє серце кулю. До тогож спонукала й героя свого роману, сина тогож селянина, що не дозволяв шлюбу з нею, мотивуючи матеріальною нерівністю. Але причина смерті Стасі Грудзінської була зовсім инша. Роман був тільки товчком до виконання чину. Вона навіть не кохала свого нареченого, мріяла вступити на Празський Український Університет і кохала зовсім иншого. Їй просто тяжко було жити. Все своє життя вона шукала чогось, за чимсь тужила, неслася у світ поезії й філософії, але тяжке соціальне положення пригадувало їй неприємну дійсність... Невтішні муки й жалі загнали її у безвість. Вона шукала людину. Шукала довго, вперто, і, знайшовши, сильно помилилась. Ця помилка зневірила її. Вона часто кликала когось, щоб прийшов і подав їй руку допомоги, руку щирю, сильну, що вирвалаб її з пазурів зморливих обіймів буднів...

Безперечно, вона мусіла покоритися природі, але одно мушу ствердити: це була багато обіцююча особа, що написала сотні віршків досить високої художньої вартости, розкидані тепер по цілій Волині. Ніодин з них не зобачив ширшого світу, а варто, щоб хтось їх зібрав, упорядкував і видав. Писала вона ще від дитячих літ до смерті. Останні її вірші мають справжню мистецьку вартість. Це одна з таких наших «невдачників», як Козловський, Плющ, російській Надсон, німецький Кляйст і багато инших.

Зупинився на цій поетесі довше тому, що можливо це єдиний спогад про неї й разом некрольоґ. Вона, не дивлячись на іронічні кепкування її ровесників по школі невпинно писала й приймала близько до серця сирави нашого гуртка. Це єдина жінка, що працювала з нами в гуртку. Одначе нераз впадала вона в розпуку, одмовлялася писати, жаліючись на бездарність і безкорисність написаного. Всеж по часі зтиха знова співала свої ніжні пісні. Не сміє гинути пам'ять про таких юнаків. Берім її за приклад того, до чого доводить подвійність душі. Будьмо обережними, в боротьбі з найтяжчим життям!

З решти наших товаришів вибився вже згаданий маляр Стельмащук. Це був мистець слова й фарби, — лиш чомусь занадто рано порвав з музами...

Инші члени «Юнацтва», розпорошені тепер по широкому світі, також грали ту чи иншу роль. Багато з них було також для того, щоби гальмувати працю, вносити ворожнечу, а то й просто гудити. Звичайна річ. Скрізь є люди й людиці.

На загальних зборах нашого гуртка в квітні витворилися два табори. Одна частина, до якої належав я, намагалася надати гурткові політичний характер. Друга, з Грудзінською на чолі, доводила, що цим лише нашкодимо собі, не давши користі ні собі, ні рідному краєві... Це підірвало солідарність членів. До того кінець шкільного року, обтяження наукою й літні ферії положили кінець праці на цей рік.

Сьогодні мушу признати покійниці Грудзінській, що вона мала рацію, обороняючи чисто літературний і науковий характер гуртка. Політикувати ми ще були за молоді й за слабкі. Це дала нам розуміти майбутність. Тоді всі ми горнулися до партії радикалів, але через пару років усі стали оден за другим відхрещуватися від неї. Кращеб учитися тоді. Що могли ми зробити, політикуючи? Одначе ми, особливо Офіренко, нарікали на Грудзінську, закидали їй її польське походження, що мовляв вона мало виказує себе українкою. Як її це гнітило! Вона нераз казала, як вузько ми розуміємо слово українець й український. Ми забуваємо, що й Пушкін, і Міцкевіч, і багато инших не походили з лона свого народу. Але хто закине їм, що вони не росіянин, чи поляк? Мало скрізь кричати українець, українець і, як Самійленків патріот, виглядати з печі. Треба працювати, творити своє ім'я культурою, — тоді й без вивіски нас пізнають, хто ми такі. Вже не час уважати нам слово українець за

якусь новинку, творити лише патріотичні вірші, де це слово на кожному кроці. Це слово мусить бути в душі нашої літератури, поезії, науки, у нас самих! Ми мусим творити націю... Це її слова. Вона була патріоткою в широкому розумінні.

Слідуючої весни гурток більше не розвивав своєї діяльності. Останнє зібрання відбулося здається 7. травня. Зібралися на мійському цвинтарі в горах, серед чудової природи. На могильному камені писали прощальний протокол «Юнацтва». Там говорилося: «Разом з «Юнацтвом» здається хоронили свої мрії й надії»... По всьому гурток сфотографувався й затих...

У 1922—23. році гурток відновився. Ми захотіли поширити його діяльність, вивівши з рамок гімназії, і дати можливість вступити до нього молоді цілої Волині. Кількість членів і співробітників сильно зросла. Однак разом з цим зросли й неприємності. Вписалося надто багато таких, що й самі не хотіли поважно мислити, й иншим перебивали. На кожних зборах витворювався мітінг. Сварилися, як Бог велів. Витворилася ціла партія опозиції проти дотогочасної управи. Виступали проти голови, як енергійного, а особливо проти Гайового, як занадто енергійного. Голова зрікся. На його місце вибрали на сміх опозиціонера, що не вмів два слова сплести. Гайового опозиція, маючи свою управу, зовсім викинула з гуртка. Мені не прийшлося бути далі головою, але в редакційній колегії я залишався, як «спец». Дивно було. Правити нам не дозволяли, — лише працювати. Мені надзвичайна шкода була Гайового, такого доброго робітника, що його не міг ніхто замінити. Повстала комісія для оцінки матеріалів для нового видання альманаху, а також оцінки рефератів для спільного читання. Однак нова управа настільки була безпорадною, що крім перевороту нічого не вдалося їй більше зробити. Жадної ініціативи ніхто не виказував. Нудно стало. Я хутко подав заяву про вихід з гуртка. Піднялася буча. Називали мене зрадником, кричали, що мушу бути з ними. Однак нічого не допомогло. Вислухавши досить лайок, ми створили новий гурток старих членів і взялися до праці. За нами пішли всі сили. З нами була й Грудзінська. Видання взяв на себе наш добрий Г-к. Він не шкодував своїх достатків на спільне діло. Унедовзі почав виходити наш новий альманах «Хвиля». Ця «Хвиля» залила старий гурток...

З цим роком судилося припинити працю в нашому гуртку. Причиною тому політика. Мовляв, вирости уже з дитячих забавок, — залиш ім це иншим. Всі ми пошилися в партії, і таким чином розлетілася організація, що могла би зеднати всі молоді сили Волині.

Однак справа з нашим «Юнацтвом» ще раз виплила наверх у 1924 р. При поліційній ревізії у мене знайдено «нічого» а з ним кілька примірників нашого альманаху. Мабуть гарні малюнки на окладах звернули увагу. Знайшли наші протоколи, інструкцію. Забрали й реєстр членів. Дефензива підняла на ноги поліцію цілого повіту. Почалися труси й арешти наших «юнаків», потягнули до Кремінця наших хлопців і почалися допити. Щиро обіцяно нас «згноїти в тюрмі», «повибивати зуби» й т. д. Пішли арешти в Кремінці, Радивиліві, Почаєві, Вишневі й Білозірці. Так возилися з нами щось місяць. Списали купи паперу. Особливо страшними були два пункти інструкції:

— «З приводу того, що ми не одержали дозволу на видання альманаху, гурток постановив видавати його тайно.

Усі постанови й ідеї гуртка члени мають заховувати в тайні».

Оці страшні «тайно» й «в тайні» налякали поляків. Думали, що учні пятої класи перевернуть їм державу.

Хотіли арештувати й Грудзінську. При допиті, коли спитали мене, хто така Орися Серпанок (псевдонім Грудзінської), я відповів, що то найбільш енергійна наша діячка й ініціаторка. Поліцай допитував, де живе, чим займається, а я байдуже заявив, що живе на цвинтарі й що арештувати її ледви чи вдасться, бо вступ до її мешкання привалений верствою землі. Поліцай догадався про кого йде мова, бо смерть її в свій час наробила шуму. Зробивши дурну міну, він намагався затерти прикре положення.

За великої хмари дощу не буває, не було нічого й з наших арештів. Лиш мені трохи прийшлося поглядати за ґратів. В інформаційному бюро поліційної поліції креминецького староста мабуть хороняться купи паперу, наші протоколи, інструкції й альманахи. Там і фотографії гуртка та кожного з нас окремо, відтиски рук і пальців... Колиб не згнули! Це живі свідки сваволі над літми України. Так скінчилася спроба, перша спроба організувати молоді сили на Волині...

І. Кедрин.

Оплъовування революції.

Серед українського громадянства окреме місце займає тип політика заднього розуму. Всі міркування такого політика оперті на тезі «щоби було, колиби було». Забава дуже весела для недолітків, але досить сумна у людців, для яких політика стала quasi професією, і які тому мають найкраще право претендувати на патріархальний титул «батьків народу». Задній розум ніколи не рахується з дійсними обставинами того історичного менту, в якому тодішні діячі приймали певні постанови, що тягнуть за собою пізніші наслідки. Фантазії на тему «щоби було, колиби було» доводять поволі взагалі до промовчування, перекручування, врешті повного фальшування історичної правди, фальшування може й не-свідомого, що робиться в найкращій вірі, яка завжди родиться в людині, котра стало вмовляє в себе те, у що хоче повірити. Розторощуючи все те, що було, політики заднього розуму з правдивою насолодою прино-ровлюють відому методу політичної критики: неважно те, як воно було, тільки, як воно скінчилося. А що скінчилося невесело, цього ніхто перечити не стане. Після трох «вільних самостійних і ні від кого незалежних» держав (про Кубань вже, певно, багато у нас забуло), після софійських дзвонів, білих коней і плеяд дипломатів, — декляративні кивки пальцем в чоботі на трибуні варшавського сойму чи перелякані дискусії про націоналістичні ухили харківських літераторів, — це справді вислід невітлий. У всякому разі, темами для критики хоч греблю гати. А щоби довести, що «булоб інакше, колиби було не так, а інакше», без ніякого сантименту перекидається коміть головою те, що власне було. Від частого повторювання такої процедури, сам сиромудрий політик тратить голову й стає цілком невідповідальним за дальшу свою поведінку. З того менту він уже небезпечний.

Історія й політика — ці два поняття бувають іноді синонімами — є на те, щоби по кісточках проаналізувати минуле. Однак дивна це історично-політична аналіза, що зводиться до обливання помиями en gros і en detail. Дивний це політик, який просто перекидає стільки-то років із стільки-то подіями й охрещує їх усіх одним міцним словом. Так якимось діється, що люде, які оперують фантазмагоріями що домінуло, лише фантазують на тему майбутнього. Вони не рахуються з тим, що є й до чого веде льогіка сучасних фактів, лише мріють, що могло би бути, якби було...

Вимога об'єктивізму в критиці є абсурдом, — так, як вимога об'єктивізму людини. Світ вже настільки поскромнішав, що признав це як аксіому. Історична критика не може бути теж об'єктивною, бо вона мусить проходити крізь призму суб'єктивного політичного світогляду. Однак це мусить бути цілостний світогляд. Колиж оцінка історичних подій носить на собі печатку не ясного й скристалізованого політичного світогляду, а якихось розгублених і неокреслених політичних симпатій, тобто не є продуктом розуму, а лише почування, тоді ця оцінка перетворюється в пеан або памфлет і в усякому разі ні з історією й ні з політикою не має нічого спільного.

*

Трагедією галицьких політиків є їхній провінціалізм, що кладе специфічну печатку на всій душі уродженців і вихованців глибокої провінції. Очевидно, що не можемо мати ніяких претензій до еліти з Печихвостів, яка сходиться щовечора на «Бесіду», терпеливо чекає в черзі на оден примірник «Діла», і потім до вичитаного додає свої глибокодумні коментарі. Провінція скрізь однакова. Пересічний дрібноміщанський інтелігент, батько містечка, що лише на три години дороги віддалене від якогось з центрів світової культури, — є так само дрібничковим, вузьким і зарозумілим та *in rebus politicis* так само наївним. З цього боку наші печихвостяне не є в світі жадним виїмком, і нам ні в якому разі нема чого соромитися їх. Коли візьмемо на увагу, що славянська інтелігенція, справді є порівнюючо найбільше всебічно — дарма, що найбільше поверховно й непродуктивно — освіченою (славнозвісне нехтування французами світової географії, нехіть англійців до всього, що безпосередньо не торкається Великої Британії, однобічна спеціалізація німців), то далєбі треба признати, що й рівень політиканства печихвостянської еліти напевне не стоїть нижче політиканства їхніх провінціональних побратимів із широкого світу. Лихо в тому, що *цілий* наш недавній ще г. з. «Піємонт» був завсігди «беренляндом», — глухою, Богом і людьми забутою провінціональною закутиною, і *все*, що в ній вродилося, природньо мусіло носити на собі печатку беренляндського походження.

Тому на галицькій політичній думці важким тягарем лежать головні, обовязкові й нероздільні, риси провінціональної психіки: *консерватизм і сервілізм*. Перший казав цупко триматися габсбургських богів, другий, — коли не стало старих богів, — шукати нових, аби тільки було за чию полу триматися, аби тільки можна комусь з дороги носом порох стирати. Обі ці риси не дозволили до 30. жовтня 1918. р. створити самостійницьку українську концепцію, і потім, змушені шукати її під натиском збройного «легкодушного» пориву молодого покоління, надавали їй найбільше дивоглядні форми. Провінціональний сервілізм і консерватизм протестує цілим своїм єством проти самої думки якого-небудь бунту та проти шукання нових форм національного життя. Тому галицькі політики годилися з українською революцією; але лише в Росії. Чи може висилано своїх галицьких емісарів на Наддніпрянщину для участі в підготовці вибуху проти російської революції! Навіть засновання у Відні Боевої Громади навіяло спершу на офіційальних політиків панічний страх, — дарма, що проєктованому галицькому легіонові ніхто тоді не давав ширших завдань, ніж лише гвардії, що йшлаби на схід в авангарді амбітних династичних габсбургських плянів, бо самостійницька українська ідея залякано й соромливо ховалася по закутках. Та й ота революція на Наддніпрянщині, яку представляли собі в Галичині, як щось, що напевне буде, і то зараз таки на початку війни, (бо Австрія чейже мусіла виграти!), — була в уяві галицьких політиків якоюсь апокаліптичною бестією, сповитою в туманний серпанок куцої й задріпаної провінціональної романтики. Колиж наддніпрянська революція справді вибухла, хоч не в 1914. р., а лише в 1917. р. й не як наслідок нуртуючих в українських масах національно-революційних течій, а лише як вислід розвалу централістичної російської держави; коли ця революція, пройшовши три роки ріжними кривавими стежками, таки втомилася й

охляла та не виправдала всіх тих надій, які звязували з нею люде, що всенький час стояли собі збоку й збоку критикували, не знаючи ані революційного ґрунту, ані не будучи навіть в змозі слідкувати за калейдоскопічним перебігом революційних подій, — тоді, після невдачі, провінціональна вдача виявила в цілій повноті свою вроджену *ненависть до революції*. Тоді почалося *опльовування революції*, найбільш ганебне явище, свідками якого ми є по пинішній день.

*

Др. Василь Панейко, довголітній головний редактор «Діла», — перший державний секретар закордонних справ З. О. У. Н. Р., людина освічена й культурна, оден із найбільш європейських галичан, громадський діяч, що чудово знає специфічні хиби провінціональної галицької вдачі й висловлюється про неї, бува, з найбільшою погордою, політик, що-як сам каже — готовий завжди до переоцінки вартостей відповідно до реальних політичних обставин часу, — є одиницею, яка при цих прикметах ніби стоїть на протилежному кінці від своїх свояків, що критикують історичне минуле заднім розумом, і від провінціональних політиканів, які оцінюють переломові моменти великого народу крізь призму печихвостівської «Бесіди». Одначе майбутній біограф В. Панейка, як також історик українських політичних рухів, може пропустити низку компліментів чи доган на його адресу, але мусить з іменем цим звязати оден факт: Др. Василь Панейко авторитетом свого імени й талантом свого публіцистичного пера санкціонував у нашому громадянстві право лити помиї на недавнє українське минуле й став *батьком школи опльовування революції*. Уважливий читач статей В. Панейка має инколи враження, що автор хворіє на манію переслідування наддніпрянською революцією. У цьому В. Панейко займає таке визначне становище, що вже сам собою є мало не окремим табором, про який варто окремо сказати кілька слів.

Др. В. Панейко є представником тих українських політиків, які взагалі не визнають факту української революції з 1917.—20. р. і переконані, що, в усякому разі, українська революція вже закінчена. Все те, що тоді було, це для них *оден великий скандал, це базар, цирк, або публичний дім*, а всі діячі тодішнього часу, — *крамарі, блазні або повії*. В. Панейко знає безліч моментів з того часу (хто з нас їх не знає!), — до розпачу сумних і до сліз сміхотворних, — знає чимало жалюгідних і нікчемних осіб. Із впертістю маняка, наче з дивною насолодою, стало їх пригадує, розмазує, розбовтує й поширює на всю епоху. Зрештою, як мистець стилістики, безвартність і нікчемність українського революційного періоду зазначає инколи майстерними штрихами, ніби мимоходом: тут Петлюру назве погірдливо «ватажком» (на 21. стор. своєї ходом: тут Петлюру назве погірдливо «ватажком» (на 21. стор. своєї голосної брошури «Зєдинені держави Східної Європи»), що не перешкаджає зараз же висловлювати цьому «ватажкові» «глибокий поклін і сердечні поздоровлення, як своєму старому другові» (!) (ст. 66.), — то перед літерами У. Н. Р. поставить «т. зв.» (ст. 30.). Як мало слів витрачено, як багато в них змісту!

Здається, що В. Панейко був короткий час підчас революції у Києві, і то, здається, в найскладнішому та одному з найважчих періодів, —

за часів Центральної Ради після приходу німців. Те, що побачив, вразило його мабуть до краю, бо — уявляв собі певне «так звану» Українську Народню Республіку так, як повинна виглядати солідна республіка. Одним словом, розчарувався. Потім, здається, стрівся з наддніпрянськими діячами в спільній мировій делегації в Парижі, — делегації, яка знову таки є дуже сумною сторінкою історії українського революційного самостійництва, — і знову розчарувався. А що по вдачі своїй він є людиною виїмково нервовою (нервові вже органічно не переносять революції), зненавидів і невдалих наддніпрянських дипломатів, і все те, з чого вони виринули, — зненавидів українську революцію та почав на ній на свій лад мститися.

Яка дивна у цій пімстї змішка європейської столиці й галицького загумінку! Немилосердна словесна критика галицької провінціалістичної й наддніпрянської хуторянщини та одночасно яскрава ідейна їх пропаганда! Отже: пустою фразеологією є мова про революційний розмах, фанфаронадою є теревені про силу ідеї. Негуючи революцію в минулому та в майбутньому, він ставить на місце революції опортунізм на два фронти, — супроти Росії й Польщі. Очевидно, це єдино логічний висновок. Політичне москвофільство, сформульоване в концепції «Зєдинєних Держав Східної Європи» (чи контрагентом буде Денікін, Мілюков, Сталін, це річ другорядна), і політичне польонофільське угодовство, яке пропагував його, найблищий політичний приятель пок. Вол. Бачинський у «Політиці», тихим ідейним батьком якої був сам В. Панейко й з групою якої також далі, наскільки нам відомо, підтримує найтісніші зв'язки. Остаточно, щиро признаємося, важко нам сказати, чого власне хоче Василь Панейко. Остання його, згадана вже, брошура, видана в 1922. р. не давала на це питання ясної відповіді за виїмком тези, що «Україна предестинована жити й розвиватися у зв'язку із своїм північним сусідом і побратимом (!) (ст. 32.) та що «обі руські нації» завжди занепадають, якщо тільки розходяться (ст. 34.). Вправді, В. Панейко належить до політиків, які слухно домагаються завжди ясного особистого, суспільного й національного світогляду та громадської відповідальності публічно до нього признаватися, однак, — при найкращій нашій волі — розпізнати той світогляд у Панейка ми безсилі. Та не маємо жадних сумнівів, що стрижнем того світогляду, стрижнем, що всупереч вимогам самого В. Панейка повстав не «умовим зусиллям» і не «з розгляду дійсності незамраченими очима» (ст. 6.), а як наслідок особистої вдачі, вродженої психіки й чуттєвих даних, є *ненависть революції*.

У цьому власне трагедія політика, який вважає себе реалістом й який є одним із дуже нечисленних у нас діячів, що кличуть до історичних студій, без чого не можна навіть думати про модерну політичну працю, — трагедія, що на рідне минуле він дивиться очима людини не з цього світу, а дитини, яка грається у неповажну забаву.

— Щоби було, якби український нарід по обох боках Дніпра був у 1917. р. політично-свідомою нацією; якби тоді Наддніпрянщина мала могутній кадр не тільки патріотично-свідомої, але й політично-вишколеної інтелігенції; якби замість жмені консерваторів традиції, цього єдиного живчика національної свідомости, і замість людей, вихованих в атмосфері російського лібералізму та інтернаціонального соціалістичного революціонізму, Наддніпрянщина мала в 1917. р. діячів, задале-

гідь підготовлюваних до місії кирманічів великої національної держави; якби Грушевський був Масариком, Любінський — Бенешом, а Петлюра мав військово-організаційні й стратегічні здібности Фоша чи Гінденбурга; якби молода Українська Держава, витвір стихійної революції, не потребувала була боротися на три зовнішні фронти плюс внутрішній громадянський; якби Петрушевич у Кам'янці був Наполеоном що «взявби за лоб революцію», а др. Кость Левицький у віденському Цітагофі — Талейраном, який вправді теж міняв богів, але...; якби українську мирову делегацію можна булоб зложити з абсолютивентів факультетів політичних наук із стільки-то роками дипломатичної служби; якби, врешті, Україна мала інших сусідів, а ті, що є, не були такими, як є; якби взагалі українська історія останніх 200 років не була така, як була, і якби взагалі все було инакше, ніж було?...

О, тоді булоб напевне инакше!

*

Др. Василь Панейко обливає як може, помиями українську революцію на сторінках «Діла».

Поскільки не статті його, що має право користати з єдиної вільної трибуни українського друкованого слова, а подих тих статей, що несе спеціальною ідєю проти нашого недавнього минулого, поскільки це є в «Ділі» явищем безумовно випадковим, що правильно записується на виключний рахунок самого Панейка, то инакше представляється справа, коли мова йде про найбільший провінціалістичний національний тижневик, — про «Український Голос». Коли там появляються статті, що обезцінюють українську революцію 1917.—20. р., викривляють її правдиве обличчя й надають освітлення, з яким український націоналіст ні в якому разі не сміє погодитися, то це впливає саме з ідеологічного напрямку того часопису.

Перемиський «Український Голос» віддавна не крився, що найбільше співчуває українським консервативним колам, бо як слухно завважав кирманіч «У. Г.» — не можна від українців вимагати, щоби всі вони були соціалістами. Не хочу негувати самого факту існування консервативної течії. Річ не в консерватизмі, демократизмі чи революціонізмі. Річ у тому, аби при уґрунтовуванні своєї ідеології не валити того, що мусить бути підставою *всіх* національних ідеологій, — не валити української *національної традиції*, — не перекреслювати цілих сторінок історії, на місце яких нема чого поставити.

Між тим діються цікаві речі.

Український консерватизм ототожнив себе з програмою хліборобів-державників, — простіше кажучи, — з гетьманським табором. Проподуючи гетьманат у майбутній Українській Державі, його визнавши, запалившись в агітації, змішують з болотом все те, що гетьманат у *минулому* завалило, залишаючи, очевидно, поза дискусією такі причини його упадку, як внутрішні чинники гетьманату 1918. року. Ідучи далі, його упадку, як внутрішні чинники гетьманату 1918. року. Ідучи далі, наші гетьманці зовуть «руїниками» всіх тих, хто в 1918. р. не був гетьманцем. Ще далі: від березня 1917. р. до, скажимо, березня 1921. р. (рижманцем. Ще далі: від березня 1917. р. до, скажимо, березня 1921. р. (рижманського миру) єдиним вартісним моментом в історії українського народу є (для гетьманців) семимісячний період гетьманату Павла Скоропад-

ського. Все, що перед тим і після того було, — був, мовляв, хаос, анархія, руїна. Ще крок: українці здібні лише до руйнування, — руйнували в 1917. і 1918. р. (про старі часи не згадувати), а те, що збудували, збудували не вони, тільки їхніми руїницькими й невільничими руками — німці. Льогічно виходить: коли не буде якогось німця, що нас візьме за чуба й не посадить нам гетьмана, можемо заздалегідь спускатися на дно...

Ось вам педагогічно-виховуюче національне євангеліє наших сучасних гетьманців. Коли чоловік прочитав, було, число «Українського Голоса», присвячене десятиліттю проголошення гетьманату, повинен був вхопити себе за голову й гірко подумати: і навіщо ти, український виронок, плентаєшся по божому світі?! Віра в живучість нації?! Гасло: «на власні сили»?! Вартість ідеї?! Чи не краще зразу головою бабах об стінку?!

Очевидно, що ми не маємо зовсім на увазі вдаватися в полеміку з теорією Вячеслава Липинського. У даному випадку річ цілком другорядна, поскільки вона нас захоплює чи ні, бо ходить не о книжкову теорію, відірвану від світу й проживаючої ген далеко від терену завзятої щоденної борні народу за своє існування, людини. Ми маємо на увазі виключно ті *практичні* наслідки, до яких на *кращому* ґрунті веде ідолопоклонче гетьманофільство, маємо на увазі ті практичні життєві форми, в які виливається консервативно-шляхотська монархістична липинщина.

Отже з дивних річей, які на ґрунті цього псевдо-консерватизму у нас діються, найдивнішим є, що теоретична пропаганда гетьманату є тотожною з практичною пропагандою *угодовщини*. Повстає дивний, дуже тісний, зв'язок поміж опльовуванням революційних здвигів у минулому з пропагандою галицьких угодних теорій (якщо їх так можна назвати) у сучасному. Хлібороб-державник у Берліні може протестувати (хоч сумніваюся, чи буде протестувати), але є фактом, що коли галичанин є хліборобом-державником, то рівночасно він є супроти Польщі опортуністом і політичним угодовцем. Цікаво, що самі поляки того ще не розуміють і цьому може навіть не вірять. Ми мали нагоду ствердити це при останній голосній історії з пок. Володимиром Бачинським. Безумовно, першою причиною холоду, що раптом повів із високих урядових варшавських кол у бік пок. В. Бачинського, було прилюдне признание його до концепції гетьманату, опертого на польсько-українській шляхетській касті, і широко накреслений плян польсько-української унії, з Королем у Варшаві та Гетьманом у Києві! Поляки, у політичних справах короткозорі й поверховні, а спеціально у національній політиці повні ігноранти, своє відношення до українських гетьманців визначили такими фактами, як німецька протекція Скоропадському на Україні та його побут у Берліні. Цього полякам досить, щоби скакати на згук «Гетьман». Однак це не міняє суті річі, це не міняє *фактичного* змісту гетьманської теорії й практики.

Справді, не можна уявити собі гіршої медвежої прислуги для ідеї українського монархізму, ніж афішування себе монархістами деяких галицьких політиків. Поняття *націоналізму* так широке, що в ньому може добре вміщатися монархістичне й республіканське політичне вірування. Ми знаємо *єдині* споміж колишніх українських старшин, що є безумовно націоналістами й одночасно гетьманцями, тобто *приклон-*

никами монархістичного устрою в Українській Державі, збудованій на концепції, яка зродилася з гасел новітнього націоналізму. Це є симпатії гетьманату, які тому психологічно цілком оправдані в своїх симпатіях також до особи Вячеслава Липинського, що осяяна ореолом найчільнішого гетьманського проповідника. Це, справді, одиниці — ідеалісти, що вміють свої симпатії зберігти в сфері плятонізму й відмежувати загальний монархістичний принцип від актуальної пропаганди *скоропадщини*, пропаганди, першою, головною й чи не єдиною метою, якої є опльовування української революції.

Цілком не припустимо, аби симпатії до певної політичної *теорії*, яка з *сучасним* політичним положенням українського народу під Польщею не має нічого спільного, аби симпатії до теорії майбутнього устрою *майбутньої держави* з центром у Києві виявлялися у формах, що в своїх *практичних наслідках* вибивають *трус* з під *усякої державности*.

Підриванням ґрунту під усякою державністю вважаємо плюгавлення минулого й побороювання гасла віри у власні сили. Одне й друге мусить довести до *деморалізації народу*. Тимчасом першою й основною, чи не єдиною, актуальною працею над майбутньою українською державністю є *вихованням народу*. Підставою національного виховання *кожного* є пієтизм до своєї бувальщини та віра у власні сили.

Опльовування революції 1917.—20. р. тотожне з плюгавленням найсвіжішої традиції української революційної державности, традиції, що тільки від 1917. р. почала твориться. Закликування гетьманцями до культу традиції княжого чи козацько-гетьманського періоду є й лишиться тільки паперовим аргументом для підтримування певної теорії, однак в житті ніколи не прийметься. Ще на Наддніпрянщині є по нинішній день, так мовити, матеріальні, фізичні сліди старої давнини, хоча й їх чимало знищила та затерла остання війна й революція. У Галичині творення національної традиції почалося, безумовно, з останньою революцією. Січові Стрільці на Наддніпрянщині, Усусуси в Галичині, Галицька Армія... У Галичині є також інстинктовне зрозуміння святости цієї традиції. Адже й з історією У. С. С., і Галицької Армії, і цілої галицької державности 1918.—19. р. зв'язано теж чимало прикрих, жалюгідних моментів. Однак їх ніхто не зважається роздувати та узагальнювати; ніхто не створює з них помий, якими можна до схочу обливати цілу історію галицької боротьби й цілу галицьку державність 1918.—19. р.; — тобто цілу недавню національну революцію в Галичині. Колиж ми є українцями, а не галичанами, коли ми намагаємося виховувати у дусі всеукраїнського державницького ідеалу й вщиплювати його в психіку уроженців західних українських окраїн, коли найсвітлішим моментом недавнього визвольницького пориву галичан є їх активна участь у наддніпрянській революції, коли ми врешті стоїмо на тому, що нема поділу інтересів галицьких і наддніпрянських, тоді саме ми, уроженці галицької окраїни, мусимо запротестувати проти обезцінення *всеукраїнської* революції, якою була наддніпрянська революція в 1917.—20. р., — проти стягування її в болото демагогічної боротьби різних політичних таборів!

Поруч із пропагандою культу національної традиції обов'язковим й невіддільним моментом національного виховання народу — як сказано — є заціплення віри у власні сили. Гасло віри у власні сили

є не тільки гаслом декораційним, святочним, для гарного згуку. Воно має не тільки виховавче значіння. Воно є й мусить бути провідною думкою нашої *реальної політики*. Воно ще чекає на теоретичне розроблення: як його маєтись практично здійснити при розв'язці ріжних проблем нашого національного життя. Однак життя, яке не чекає, однаково на Радянській Україні як і на українських землях під Польщею чи десь инде, вже довело й з кожним днем далі доводить, що тільки це гасло, — віра у власні сили, — має *практичну* вартість для відбудови національного життя, для матеріального й духового розвитку нації.

Треба ще присвятити окрему увагу дивоглядному явищу *так званих* українських «реальних політиків», що з поняттям реальної політики зв'язали поняття — політичної угодовщини. Це справді дуже цікаве й зовсім не таке простеньке явище. Тут тільки, у зв'язку з нашою темою, належить ствердити, що наші «реальні політики», пропагуючи опортунізм супроти Москви й Польщі, зв'язуючи українські державницькі концепції а ргіогі з допомогою чужинецьких сил й кепкуючи з гасла віри у власні сили, є політиками найбільше *нереальними*. На диво, такою групою псевдо-реальних політиків у Галичині є саме група наших *гетьманців*, що використовують тепер таку трибуну, як перемиський «Український Голос».

Наводячи факти з недавнього минулого відповідно до своїх гетьманофільських симпатій, вони тої самої методи тримаються щодо фактів сучасності. Їхні теорії про потребу зміни тактики супроти Польщі спираються на цілком фальшивих передумовах. Читаючи чи слухаючи инколи такі теорії, нагадуєш знову забаву: *щоби було, якби було; якби польська дійсність не була така, як є; якби польські політики були инші, як...*

Коли люде, що самі є активними політичними діячами, мають у своїх руках пресу й мають зрозуміння ваги преси в буденному політичному житті для пляново-систематичного виховування народу, а проте віддають цю пресу для акції, що ані з реальною політикою, ані з національною педагогікою не має нічого спільного, — то це дуже прикро...

*

Богато говориться про широчінь світогляду наддніпрянця у порівнянні з вузьким світоглядом галичанина, про «широку» наддніпрянську вдачу, розмах, ініціативність й активність наддніпрянця — усе те, що ріжнить його від галицького провінціалізму. Хто з нас, уроженців Галичини, пережив роки на Наддніпрянщині, не сидів там у чотирох стінах кімнати і не жив лише у вузькому гуртку своїх галицьких земляків, той чудово знає, скільки правди в наведеному твердженні. Склалися на це географічні причини (широкий степ на Наддніпрянщині — гнітучі Карпати в Галичині), історичні (козаччина), політичні (свідомість права громадянства на великанських просторах двох частин світу) й які хочете. Все це правда. Але й Наддніпрянщина має своїх типових провінціалів, — так званих «хуторян». І коли трагедією галицької політики є провінціалізм, то трагедією наддніпрянської політики є хуторянство. Не по великих змосковцених містах, не по темних селах зберігалася там українська національна думка, а по затишних *хуторах*,

вправді з видом на далекий степ, але з огороженим садком і пасікою, під боком, крізь які теж важко було пресковзнути в широкий світ ідей.

Далебі, всі відомі затишні наддніпрянські хутори так і стають живо перед очима, коли дивитися на *наддніпрянську політичну еміграцію*. Повстала вона з революції, але як мало вона нині має з революцією спільного!

Були дві форми державности, зроджені українською революцією, — республіканська й монархістична. Існують два (головні) табори наддніпрянської політичної еміграції: уенерівський і гетьманський. Оба вони смертельно ворогують. Але як подібний їх *ідейний зміст!*

Уенерівці зв'язали назву *Української Республіки* з польською — і то виключно з польською політичною орієнтацією та виповнивши цією орієнтацією вщерт свій ідейний зміст, *компромітують ідею* українського республіканського демократизму. Гетьманці, не висуваючи (бодай поки що) одверто ніякої закордоннополітичної концепції, методами пропаганди ліпінщини та фактичною угодовщиною й супроти Польщі, і супроти Москви, — *компромітують ідею* українського монархістичного автократизму. Треба визнати, що уенерівці більше льогічні й «чесніші з собою»: вони одверто проголосили віру на *чужі* (польські) сили. Вони одверто пропагують галицько-польську угоду, одверто заявляючи, що вона їм потрібна, як передумова успіху тої чужої (польської) сили. Своєю орієнтацією вони деморалізують українські маси, але бодай на місце тої внутрішньої української сили, в яку не вірять, хотять дати зовнішню силу польської армії! Гетьманці валять теж віру у власні сили, теж деморалізують свою теорією й практикою маси, але гірші від уенерівців тим, що абсолютно не дають жадної ясної державницької реально-політичної концепції й пхають до угодовщини без того псевдо-ідейного всеукраїнського аргументу, яким оперують уенерівці! Уенерівці не мають *ніякого* впливу на національну політику Польщі (всі инші твердження, — це пуста облуда), а прикрий досвід, який вони вже здобули із спроб втручання у внутрішньо-краєві справи й свідомість небезпеки від такої праці, кажуть їм від нових спроб відмовлятися (оскільковщини чи групи «Української Ниви» я до табору У. Н. Р. не враховую). Зате гетьманці ділають *внутрі* галицького громадянства, при чому галицькі гетьманці находять стало моральну підтримку закордонних наддніпрянських емігрантів із гетьманського табору. Тому вони й небезпечніші. Зате одні й другі своєю діяльністю *дискредитують українську революцію* в минулому. Одні й другі кажуть розглядати проблему *майбутньої* української революції *понад їх головами*, — понад головами людей, що з революції виринули. Нашим завданням є бачно звертати увагу, аби свідомість того, що діяльність обох згаданих таборів української політичної еміграції *на ділі* розходиться з інтересами Галичини, не перетворилася як не у ненависть взагалі до всеукраїнських державницьких змагань, то бодай у нехоть до політичної співпраці з наддніпрянськими діячами...

*

Була в 1917.—20. р. революція й тільки революція, — революція на непідготованому до революції ґрунті, ведена непідготованими людьми. Не боронимо поодиноких людей, не боронимо поодиноких таборів, не

кажемо промовчувати скандалістики, не кажемо залишити суворий розгляд поодиноких звен і цілого революційного ланцюга. Кажемо тільки дивитися на все те, що було, як на революцію, і визнавати за революцією те значіння, яке їй належить. Тому обурюємося писанням «т. зв. УНР», бо У. Н. Р. була Українською Державою, що повстала з революції. Тому теж боремося проти всіх затій назву У. Н. Р. зробити монополізованою номенклатурою одної емігрантської групи, як і проти монополізування собі права на фірму українського державництва.

Ми не є проти критики української революції, лише проти памфлетів на неї, бо на памфлети ми ще не можемо собі дозволити.

Не можемо тому, що українська революція ще не скінчилася.

Зенон Пеленський.

(Берлін).

Рах Амерікана.

II.

(Кінець).

По суті в історії не діється нічого нового. Те, що нині виявляє світовий культурно-історичний стан, мало вже в історії вдаряючи аналогію. Розвиток сучасної світової політики йде тими саміськими шляхами, що вже раз йшов ними на переломі 2.—3. століть перед Христом. Поміж обома епохами є тільки та різниця, що те, що тоді діялось поміж півостровами, нині відбувається поміж цілими континентами.

Ось так після розвалу універсальної монархії Олександра Великого утворилася на східних берегах Середземного моря ціла система грецько-levantійських держав, по суті цілком подібна до тої системи, що утворилася в Європі після розвалу універсальної імперії Карла V. Обі вони, побудовані більш-менш на принципі окремішності націй і розділені двома тисячеліттями, тримались одною ідеєю, — принципом взаємної міждержавної політичної рівноваги. Не треба проте думати, що системи ті потворилися відразу, протягом одної ночі. Ще довго по смерті Олександра Великого боролися за його спадщину різні діячки, — так само, як і після уступлення Карла V. минав довгий час, покіль утворилася система держав більш-менш на національному принципі. Правда, принцип міждержавної політичної рівноваги знайшов своє оформлення щойно в новітніх часах. Висловлено його вперше в 1713. р. під час миру в Утрехті. Від часів того миру європейська міждержавна рівновага приходить на місце універсалістичних тенденцій і починає бути офіційною метою всіх європейських кабінетів. Проте, хоча в античному світі ніхто цього офіційно не висловлював, ідея міждержавної політичної рівноваги була там так само живою й творчою, як і після Утрехту. Там, у чудовій грі сил, виривають себе всі держави грецько-levantійського культурного кола, — отже найбільші: Єгипет, Сирія, Македонія; середні: Пергамон, Ахія, Етолія, Епір, Каладокія; менші: Родос, Спарта, Ацени, Кізікос, Візантія і т. д. Всі вони виростають на тлі старих культур, воюють і стало сперечаються за впливи між собою, але завжди творять коаліції, якщо яка-небудь держава опоміж них починає виростати за межі дозволеного й загрожувати сусідам. Вічна конкуренція поміж ними витворює помалу глибоку культуру, знання, мистецтво, техніку, господарство. Ціла система перебуває у вічно пливкому й змінливому стані. Мінються й рівночасно модифікуються кордони; раз та, раз инша держава часово кріпшає або слабшає; розпадаються й творяться в міру потреби все нові й нові коаліції, — але все це з метою втримати існуючу міждержавну політичну рівновагу.

Більшість усіх держав грецько-levantійської системи була номінально монархічною. Але на титул монархії заслуговувала тільки одна Македонія. На переломі 2.—3. століть перед Христом вона стоїть посеред решти держав, — сильна, об'єднана довкола династії Антигонідів, спираючи свою силу й монархізм на вкорінених інстинктах македонців і на загальному військовому обов'язку. Різниця між Македонією й цілим її монархічним оточенням збільшувалася з кожним десятком років. В Єгипті правили

міністри, фракції, голови політичних партій. Тодішню єгипетську історію треба міряти не зміною пануючих монархів, а зміною різних по суті демократичних урядів. У Сирії Селевкідів відбувається той самий процес. Наприклад, Антиох III. добився тільки тоді певної влади й голосу в своїй державі, коли йому вдалося забити свого могутнього прем'єр-міністра. В Епірі династію повалено в 223. р. Сиракузи були полем вічної боротьби поміж тиранами й свободолюбивими терористами. У 210 р. в Спарті на зміну абсолютистичної тиранії короля Набіса приходить до влади вулиця, охлократія найгіршого гатунку, що нічим не вступала сучасній большевицькій. Скрізь росте могутня хвиля демократизму й республіканізму. Заздрісно боролися всі великі й малі держави своєю самостійністю; воля націй, лібералізм, щоби вжити модерного слова — самовизначення народів — були змістом й метою політичного життя.

Все це слово-в-слово, історія Європи, 18. і 19. століть. Отже на спадщині Карла V. після низки війн між європейськими діячками за ту спадщину, витворюється система держав більш-менш монархічних, більш-менш національних, що згодом все більше й більше демократизуються та лібералізуються внутрішньо. В Англії правлять міністри, Франція пережила велику демократичну революцію, що потім поширилася у всій Європі. Приходить весна народів, здійснюється й щораз більше міцнішає загальний крик проти монархізму й тиранії. Заздрим оком стежать усі за зростом тої чи иншої держави, і завжди творяться коаліції во імя оборони існуючої політичної рівноваги. Тут і великі держави: Англія, Франція, Австрія, Росія; середні: Прусія, ще деякий час Польща, Швеція Туреччина; менші: Савоя, італійська державна мозаїка, Німецький Союз, Нідерланди та ин. Вічно мінялася система повсякчасних коаліцій, і під знаком оборони європейської політичної рівноваги завзято поборювано універсалістичні тенденції Наполеона, усі тупоголові зазіхання Миколи I. Романова, врешті мілітарну державність Бісмарка й Вільгельма II.

На переломі 2.—3. століть перед Христом грецько-levantійська система починає через зріст Македонії повільно хитатися. Македонські Антагоніди, особливо Пилип V. почав заявляти щораз більше претензії до панування над цілою грецько-levantійською системою. З того розпочалося систематичне, протягом цілих століть протимакедонське цькування, що врешті привело до поширення й скріплення вже існуючих протимакедонських, етольської й ахайської, коаліцій. Ціла грецько-levantійська система поділяється згодом на два табори. По одному боці стоять мілітарна й монархічна Македонія з цілою низкою більш чи менш суверенних трабантив, і передусім в союзі з Антиохом III. сирійським, — по противному боці стає республікансько-демократична етольсько-ахайська антапта в союзі з Єгиптом. Положення загострюється з кожним роком все більше й більше, аж до загрози загальної війни. Вона вибухає в 201. році перед Христом під історичним означенням т. з. другої македонської війни.

У системі європейської рівноваги місце античної Македонії займає модерна Німеччина. Вона встигла протягом 19. століття політично об'єднатися, і на переломі 19.—20. століть почала поважно загрожувати європейській політичній рівновазі. На цьому тлі витворилася протинімецька антаптська коаліція, що, протиставляючи монархістичній Німеччині цілу групу союзних демократичних держав, намагалася втримати захитану рівновагу. Як колись у грецько-levantійській системі, так теж дві тисячі років пізніше в Європі, положення загострюється все більше й більше, і близька війна обох груп стала тільки питанням часу.

В обох системах, що згодом все більше й більше робилися внаслідок такого розвитку небезпечною бочкою пороку, було два місця, де кожної хвилини могла впасти запальна іскра. У колі античної системи тими огнищами були: 1) справа окупованої македонцями в 278. р. Тесалії й 2) справа Абідосу. У модерній Європі місце античної Тесалії зайняла справа окупованих німцями в 1871. р. Ельзас-Льотарингії й 2) т. з. балканський комплекс. Тесалія була спірним об'єктом поміж Македонією й Етольським Союзом. Але етольці тільки тоді зважилися на чинні виступи проти Македонії, коли за своїми плечима почули підмогу Єгипту, і передусім Ахайського Союзу. Подібно й в сучасній добі. Французи зважилися тільки тоді на активну протинімецьку політику, коли почули за плечима підмогу Англії. В обох випадках незначна іскорка спричинила вибух. У сучасній Європі був нею атентат в Сараєві, в античному світі, — це, що Пилип V. прорвав обруч протимакедонської коаліції, окупуєчи й знищуючи в своєму поході на Етолію нейтральний Абідос. Роль знасилуваного Абідосу відіграла в модерному світі Бельгія. Розгорілася затяжна війна. Вона покінчилася однаково катастрофою для обох воюючих сторін завдяки вмшпанню Риму. Так само справжньою катастрофою для сучасної Європи покінчилася велика світова війна завдяки вмшпанню Америки.

Анальоґія в політичному розв'язку обох епох починає бути з того моменту ще більш яскравою.

Побіч східної грецько-левантійської системи виростала повільно на Заході нова політична сила, — Рим. Молода республіка, відрізана від решти морем й заслонена від Півночі Альпами, становить у тих часах і при засобах тодішньої комунікації абсолютну геополітичну цілість. Чудово вивінований і територіально, й економічно, Рим має досить часу, щоби міцнішати внутрішньо. Рим на протязі цілих століть не виходить поза натуральні межі свого півострову й разом з тим притримується політичної тези: Італія для римлян. Він не вмішується покищо в чужі політичні справи, але й не допускає теж нікого поза засіки своєї територіально-політичної доктрини. Знаменною є історія епірського короля Пиргоса. В 280.—275. р. Пиргос намагався зломити римську тезу про недоторканість апенінського півострову й пробував зі своїми греками закріпитися в південній Італії, на місци прастарої грецької колонізації. Ця спроба експанзії на апенінський півостров покінчилася цілковитим розгромом греків.

Анальоґічно до античного світу, побіч довоєнної європейської системи виростає на Заході нова політична сила, — теж республіка; Америка. Відділена від Європи цілим океаном, так само неприступна з Півночі, зростає повільно в собі, виповнює протягом цілих століть людськими свої велитенські простори геополітично замкненого континенту й сковає в одну політичну єдність усі різноплеменні елементи. Вона теж захована поза засіки своєї територіально-політичної доктрини Монрое. Вона теж не вмішується століттями в політичні справи решти світу, але й не дозволяє нікому вмішуватися в її справи. Як колись Пиргос в Італії, так теж у новіших часах Максиміліян Габсбург, заплатив за спробу вмішання європейців в американські діла не то що цілковитим розгромом, але ще й власною головою.

Анальоґія йде ще далі. Античний Рим мав на Заході за своїми плечима грізного противника, — Картагину. Сучасна Америка має теж за своїми плечима свою Картагину. Її ім'я: Японія. Правда, заки античний Рим вмішався в політичний світ грецько-левантійського культурного кола, він перше знищив Картагину. У модерному світі сталося навпаки. Америка розгромила найперше Європу, залишаючи покищо Японію й Азію в спокої. Але є ще й друга різниця в анальоґії обох епох, різниця незвичайно знаменна в перспективах сучасної віри в потужність людської мудрости й розуму. Античний світ мав принайменше свого політичного генія, що бачив як на долоні глибокі звязки в тодішньому політичному житті й знав, до чого веде розріст і політика Риму. Модернаж Европа у відповідний час не мала навіть тіни такого чоловіка. Ним колись був Ганнібал. Він розумів, що Картагіна ніколи сама не подужає римського противника, він розумів теж, що після Картагінського примирення прийде черга на Македонію, або навпаки після Македонії й Сходу на Картагину. Для того намагався він узяти Рим у два огні і заключив союз з Пилипом македонським. У тих кліщах поміж Картагіною й Македонією, могла легко розкришитися в 3.—2. ст. перед Христом уся велика сила Риму. Правда, колишня картагінсько-македонська коаліція розбилася об нерішучість Пилипа V., що побоявся у відповідний час чинно й рішучо кинути на Італію. Завдяки такій нерішучості Пилипа, що у найбільше гарячий час обмежився на десант кількох тисяч голітів (перша македонська війна), не дивлячись на всю геніяльність концепції Ганнібала, римляне зломали в двох війнах найперше силу картагінців, а 56 років пізніше остаточно теж і македонців. У той час, коли Америка чинно вмішалася в європейський конфлікт, не було в модерному світі нікого, хто так само, як в античному світі Ганнібал, бачив би глибину й далекосяглість звязків й епоховість політичного стану. Коли Америка прилучилася до світової війни, всі вірили, що по її закінченні Америка поверне на своє старе місце, що в системі світового політичного життя нічого в решті так дуже не зміниться. А нинішня дійсність? В античному світі була бодай ідея, бодай розуміння того, що стається, — бодай людина, що силою своєї геніяльності підняла темну заслону майбутности. У модерному світі, що поступив цілих 2000 років наперед, ніхто не зупинявся на справжньому зміслі сучасного історичного процесу. Нині з наслідків не важко дійти до причин, але в той час, коли ставалися причини, ніхто не передчував справжніх наслідків...

Анальоґія — там Рим, тут Америка — йде далі. Як за античних часів Рим, так теж у модерних часах Америка, виїшла із своєї добровільної ізоляції в епоху великої війни. Цей політичний принцип в решті цілком звичайний. Завжди, де два б'ються, там третій користується. Колись Аталос, король Пергамону, за ним Етольський Союз, потім міста Родос, Атени й т. д. просили Рим, щоб їм допоміг у війні проти Македонії. У новіших часах Америка вмішалася в європейську війну тільки на подібні всілякі прохання Франції, Англії й усіх антантських союзників. Не було нічого такого нікчем-

ного, ніякої такої брехні, якої не вжилиби противники Македонії, аби тільки прихилити опінію Риму на свою сторону. Ту саму роботу робили колись в Римі всякі посли й відпоручники етольців й ахайців, що сучасні французькі чи англійські місії, література, памфлети й протинамецькі фільми. В обох випадках безпосередньою причиною до вмішання в справи Старого Світу була негуманність і варварство противника у веденні війни. Америку спокусила виступити загострена боротьба німців підводними човнами й насилування «неутралійної» Бельгії. Рим мотивував свій виступ тим, що Македонія заграла без права Тесалію, що Пилип V. порушив неутралійність Абідосу й при тому жорстоко з ним розправився. Коли читати хроніку Полібіоса, який основно трактує ту епоху, мається вражіння, що переглядається історію наших часів. В обох випадках війна ведеться во ім'я величких ідеалів гуманности й справедливости. В обох випадках, — там Рим, тут Америка — починає воювати свіжими силами в час, коли дотеперішні противники виточують з себе вже останні краплини крові. Після цілих років македонсько-етольської боротьби за Тесалію, Рим відкрив своє смертельне зацікавлення тою справою, — так самісько, як і в наших часах державна приналежність Ельзас-Льотарингії зробилася одного дня мало не життєвою проблемою американської політики. Перше Публій Сульпіцій Гальба, що привів на терен македонської війни два римські легіони, а за ним конзоль Квінкцій Фляміній, поставили тезою римського вмішання, ненарушимість й автономність грецьких держав і націй та їх оборону проти зазіхань Пилипа V.

Американець Вільзон, що дві тисячі років пізніше в подібних умовах з'явився в Європі поставив в своїх ославлених злочасних 14. пунктах дослівно те саме європейцям, що колись говорив грекам Квінкцій Фляміній. Як у нинішніх часах тих 14. пунктів, ота утопія вселюдського замирення, що приїхала до нас на американських танках, зробилася політичним евангелієм усіх націй Європи, так теж колись усі оті більші чи менші грецькі державні фрагменти дерлися навипередки, голосячи до неба про святість і непорушність римської тези, що прийшла до Греції разом із залізними римськими когортами.

Перший період римського вмішання в справи грецько-левантійського кола покінчився боем під Кіноскефале в 197. р. перед Христом і там же заключеним миром. В Європі анальоґічна війна тривала оден рік довше й покінчилася Верзалем. Те що, колись трапилось Македонії, стрінуло нині Німеччину й її спутників. Македонія мусіла зрестися усіх колоній і посіостей поза материком, заплатити за 10 років 1000 талантів, тримати тільки 5000 вояків і 5 військових кораблів, зрестися на користь етольців Тесалії, відшкодувати Абідос, зрестися панування над національними меншостями (!) (див. заяву Квінкція Флямінія підчас істмійських ігрищ у 196. р.), вести війну тільки за дозволом Риму й т. д. Що більше, знаменитий Квінкцій Фляміній вже перед двома тисячами років дозволив собі забавку, — створив оту «гордість» і «винахід» прогресу 20 століття, — Союз Народів, — або принайменше щось у тому роді. Основою для цього античного «Союзу Народів» послужив вже існуючий Ахайський Союз. Мало не всі держави грецько-левантійського кола вступають до поширеного Ахайського Союзу, що має в собі вирішувати всі спірні питання. При тій нагоді римляне допомагають спартанській охльократії ще раз захопити владу в руки, і таким чином розгромлюють Спарту, але остаточно її не нищать, залишаючи її в протипагу Ахайському Союзу. Правда, при політичній незначности Спарти та протипага не могла бути грізною. Роллю Спарти відіграє в певній мірі нинішня Росія, пролетарська, наскрізь пройнята охльократичним більшевизмом, політично нікчемна, але ще досить сильна, щоби бути в чудовій протипазі модерному «Союзові Народів». Правда, в анальоґії Спарта-Росія є одна мала різниця, що в решті не міняє суті античного політичного положення. Спартанській юрбі допомогли захотити владу римляне. Росія це зробила без чужої помочі. Проте обоє грають ту саму роль.

Що одначе з усього найбільше цікаве, так це те, що на другий день після заключення мира в Кіноскефале Рим відійшов від грецько-левантійського політичного поля й заявив своє політичне *desinteressement* (крім економічного!). Зовсім як в нових часах Америка. У 189. р. римський сенат приймає закон, силою якого Рим зрікається всіх безпосередніх територіальних посіостей у Греції й Азії, а відступлені землі розділяє поміж своїх союзників. У тому самому році не було в цілій Греції й Левантії ані одного римського легіонера, ані одного урядовця. Рим зрікається в своїй політиці вжитку безпосередньої фізичної сили. Але хиба це щось змінювало в дійсности грецько-левантійського положення й в дійсности безперечної переваги Риму? Хиба цей факт, що не бачимо нині в Європі американських танків і вояків, отих «U. S. Arm-boys» змінює факт повної залежности Європи від американців, — залежности фізичної й ду-

хової? Пощо мали римляне утримувати в Македонії й Сирії свої коштовні залоги чи адміністративний апарат, коли прекрасними виконавцями їхньої політичної волі були так само вчорашні союзники, як і переможені. Усі вони однаково добре сиділи в боргах у римських банкірів, і вистрачало тільки, щоб вчорашні союзники етольці почали в 192. р. обурюватися на визиск Риму, як римляне моментально полекшували тягар Македонії й тим примушували етольців до послуху й чемности. Нехай нині зважаться «переможці» французи відмовити послуху американцям у справі боргів, що нині висмоктують Францію, як нова, може зовсім нікчемна позичка Німеччини, або якийсь прихильний жест супроти неї моментально змусить французів опам'ятатися. Нехай, наприклад, якась держава в Європі, чи ціла група держав, зважаться стати наперекір волі Америки, — хіба потребуватимуть американці свої танки й boys, щоби приборкати неслухняних? Пощо. Моментально знайдеться десять інших груп в Європі, що, полагоджуючи свої старі порахунки, — всі: українці, німці, турки, балканці, москалі й т. д. — й почувуючи за собою велику тінь Anc'la Sam'a, скочать з криком радості на горло противника. Америка одна може нині дати людям ті можливості й вона це знає. Знають це й сучасні європейські переможці. Також і переможені. Перші воліють платити, — други мусять. А о плату покищо й ходить. Нині всі в Європі живуть у психозі однакового переляку. Понад ними усіми суддя, — там Рим, тут Америка.

Наслідки такої політики не дали на себе довго чекати. Вже в 168. р. римський сенат скасовує tributum, старий горожанський військовий податок, бож величезна добич, що рік-у-рік спливала у всяких формах до Риму, з Греції й Леванті, зробила його непотрібним. Тільки одна Америка може собі нині дозволити на систематичне зниження й касування внутрішніх податків, а Старий Світ просто валиться під їх постійно зростаючим тягарем. Саме на другий день після Кіноскефале почався величезний розвиток римського капіталізму й плутократії (образ розвитку родінського капіталізму й плутократії в Римі дає Юрій Брандес у своїй двохтомній студії про Юлія Цезаря). Як там, так і тут систематичне пограбовання Старого Світу відбувалося в скритих посередніх формах. Як там, так і тут війни, що виникали всередині старих систем, залишили їх в стані цілковитого господарського розвалу. Вчора Єгипет, нині Франція, вчора Ахайський Союз, нині Німеччина домагались, — там у Римі, тут у Нью-Йорку, — позички за позичкою, бо не мали попросту чим дихати. І тут, і там дальшим вислідом розвитку є страшне поступове, перш матеріальне, а потім духове, зубожіння Старого Світу. Як там соціальна нужда й занепад Старого Світу зробили його готовим для соціальних ключів релігії християнства, — так тут Старий Світ щораз далі захоплюється новою релігією, — соціалізмом і большевизмом. В античній світі внаслідок такої політики банкрутувала одна грецько-левантійська держава за другою, а римляне раз-у-раз були змушені перебирати кирму даного краю безпосередньо в свої руки. Вчора проводили римляне санацію в якому-небудь Пергамоні, Родосі чи Халькіді, нині мусять це робити американці в Австрії, Румунії, або Польщі.

Можнаб одначе зауважити, що нинішній Старий Світ є таки ще цілком суверенним, що існує ще сильна Бритійська Імперія, що Італія теж поволі вибилася з біди, большевизму й анархії, завдяки сильній і мудрій руці Муссоліні, що й Франція не такто вже дуже залежна від американців і т. д. Все це правда. Одначе не треба забувати, що ми нині перебуваємо в Європі саме в тому положенні, що в ньому знаходився грецько-левантійський світ зараз же після Кіноскефале. Тоді теж й Єгипет, й Етольський та Ахайський Союзи були ще суверенними, вийшли навіть з війни назовні сильнішими, ніж були перед нею. Що більше, наприклад тодішній Єгипет, що був підчас другої македонської війни в союзі з Римом, здобув собі на Середземному Морі, завдяки перемозі над сусідською конкуренткою Сирією, не менше блискуче стратегічне положення, що його має нині на океанах Бритійська Імперія. Тоді теж всі ті побідні держави заключували власне такі самі договори «вічного миру» з римлянами, як їх заключують нині з Америкою. У тих перспективах усі пропозиції Бріана і ноти Келльога не представляють абсолютно нічого нового. Але ще цілих 167 років мусило минути від Кіноскефале й Єгипет Ітольомейв, — той самий, що вчора мав таку блискучу стратегічну позицію й пакт про вічний мир з римлянами, пішов слідом за македонцями, сирійцями, ахайцями, картагінцями та згодом теж зробився звичайною римською провінцією. Чи моглоби статися нині щось таке саме з Бритійською Імперією? Нині така думка здається абсурдом, — так само, як абсурдом моглоби здаватися твердження висловлене ким-будь безпосередньо після Кіноскефале, що Єгипет перестане за 167 років існувати як держава. Того мало, що Рим може й щиро вірив 24 години після Кіноскефале, що справді нема причин ворогувати з Єгиптом. Так само щиро вірили тоді в Єгипті. Проте життя не стояло на місці й раз двигнений римський камінь не міг більше

стриматися на своїй неминучій історичній дорозі. З усякою політичною експанзією буває так, як з отим учнем чарівника, що, визволивши духів свого майстра, не міг їх більше стримати. Рим згодом, у міру своїх зростаючих потреб, перерізував, без огляду на всі мирні пакти, єгиптянам одну артерію за другою. Так само нині починає робити Америка з Англією.

Генрі Кітредж Нортон, відомий американський публіцист, обговорює в січневім числі ню-йорського «The Century Magazin» проблему американсько-бритійських відносин і дійсність поступового зростання їх взаємного відчуження та ненависти. Між Америкою й Британією відбувається по суті той самий процес, що відбувався перед війною між Британією й Німеччиною. «Побідна» Англія мусить платити річно Америці 184 мільярдів доларів. Це складає по 21 дол. річно на кожну родину з п'яти душ у всій Бритійській Імперії. Державні американські нафтові трести намагаються взяти контроль світової нафтової продукції в свої руки. На наших очах ведеться тяжка кампанія поміж «Standard Oil» й «Royal Dutch». Не є таємницею, що короткий віддих у тих перегонах мають англійці. Американські банкіри конкурують з Льондоном, — з тим самим, що досі був непереможним банкіром усього світу, і витісняють його з усіх світових грошових ринків. Так само американські купці опановують щораз більше всі ті інші ринки, що досі були неподільною доменю Англії. Американці велитенським темпом розбудовують свою торговельну флоту й скрізь витісняють англійську, що досі була найважливішим джерелом, першою артерією, британських прибутків. Америка розбудовує свою військову флоту, — одним словом, робить все те, що робила перед війною Німеччина, — все те, що спонукало Англію в 1914. р. кинутися на Німеччину. Але німці принайменше англійцям у тому допомогли, бо мали своїх крикливих пруських юнкерів і вславленого Вільгельма II. Вони були для англійської преси тою червоною шматою, що нею систематично дразнено й підготовлювано до війни англійську суспільність. З американцями буде тяжче. Ні юнкерів, ні Вільгельма II. не мають вони, — а за те мають Келльога й ноти про «прокляття війни». Одначе й Америка має своїх шовіністів. Одні сидять у Конгресі, другі видають газети. Вони теж, як раніше пруські юнкери, можуть послужити «Таймсам» отою червоною шматою, що вкінці-кінців спінить британського бика. Чи можуть послужити? Вже нині «Таймси» приносять телеграми з грубими написами про це й друге неприємне, що робиться супроти них по той бік величезного океану. Що помагають усі американські дементи? Їх Англія не хоче й не може бачити, — так як не бачила й не чула до війни всі дементи Тірпіца й німецьких адміралів. У тих перспективах на політичному овиді зарисовується тільки одне: пащі корабельних гармат...

Хіба це все разом взяте не є тою самою залізною неминучістю, що колись після Кіноскефале перекинула всі мирні договори Риму й Єгипту? Що пошкодило в той час говорити до своїх сусідів: давайте не будемо більш битись! Чому не має говорити так само нині Келльог? Така політика є розумнішою, ніж крикі пишання над переможеними, бо вона крім фізичної перемоги дає ще в руки противника моральні козири. Нині Америка є кумиром для сотень мільйонів людей, символом тої доброї сили, що хоче прогнати назавжди марево війни, голоду, нужди й неволі. Але всі ті люде не здають собі справи з того, що вся їх праця та всі змагання десятками схованих під землею каналів пливають просто до Нью-Йорку в руки їхніх справжніх нових панів і завойовників...

Це американці за всяку ціну підтримують фантом суверенности сучасної Європи. Це римляне вчора називали всіх своїх суверенних сусідів «secii, civitates faederatae», а після Кіноскефале — «civitates literae»... Це нині американці заключують договори з такими самими «civitates literae»..., як Литва, Альбанія й т. д. Фантом підтримується утопією рівности й одновартости всіх, аби створити моральну атмосферу для тим більше безсоромного визиску. Це принцип колішньої римської deditio: безумовне піддання під владу принципу, владу отакої ідеї як Союз Народів, або щось у тому роді. Те саме deditio витворили в світі також американці.

Квінкцій Флямій, розгромивши під Кіноскефале македонців, заявив свою готовість до мирних переговорів тільки при умові повної капітуляції противника, повного віддання на ласку й неласку. У старій системі всякого переможеного противника на даний час обезвладнювано, обкоровано, ослаблювано, але, в інтересах політичної рівноваги, його існування затримувало. Одначе не про існування східно-грецької рівноваги ходило Римові. Не про те саме ходило американцям у 1918.—19. р... Вільзон проголосив у той час ідею політичної рівноваги культурним злочинцем, і замість неї поставив принцип американського deditio: безумовне піддання під владу принципу, під владу 14 пунктів, під владу універсалістично-ідейного фантому. У тих перспективах deditio скиривалося так само проти переможців і переможених. Вже не реальні

вловими політичні інтереси міждержавних сил починають творити владу, а категорія певної утопії, — універсалістична доктрина, — тим більше злочинна й небезпечна, чим більше вона мала в собі сповидної етичності. Вчора македонці, нині німці мусіли піддатися на ласку й неласку, бо їх справи мав вирішувати не меч і не реальна сила, а принцип правно неозначеної й змістовно неформленої «волі народів». Безпосередній витвір того принципу, Союз Народів, що в ньому всі засадничо й фактично мали бути рівними, сам дбавби замість принципу політичної рівноваги про лад і мир у світі та мавби право збройної санкції супроти всякого, хто цей мир порушувавби. В основі відкинення ідеї рівноваги лежало переконання, що всяка система рівноваги мусить врешті привести до її поділу на дві противні групи, а з тим і до вічних неминучих війн. Одначе етична доктрина — тут 14 пунктів Вільсона, там тези Квінкція Флямінія — привели в реальнім висліді до чогось иншого. Македонія мусіла відступити тракійські міста Пергамону, Пергамон частину своєї території — Вітїнії й Галатїї, Ахайський Союз мусів зрестися Аргосу, а Етольський Союз — Амбракїї. Дальшим етапом розвитку було сотворення цілого ряду автономних країн внутрі цілого ряду держав, як Кирене в Єгипті й т. п. Площа найбільших терть і задрощів збільшується вдесятеро й *deditio* подолало так само переможців, як і переможених. Стократ гірші наслідки мало оте *deditio* для сучасної Європи. Балканський котел поширився на більшу її половину, повстали десятки меншостей, «автономій», роздроблення й нечуване ослаблення цілої системи, — політичний хаос, — все це під маскою етичних кличів права і справедливості. В обох випадках розпорошення дотеперішньої системи мало передусім той наслідок, що авторитет ідеї державности спав у всіх осьтак посередньо завойованих країнах нижче нуля. Держава перестала бути вищим абсолютним об'єднанням всіх людей і починає розкладатися на звязки інтересів; між особистістю й державою стає професійна організація; вже не ідея державности робиться ідеалом людини, не *patria*, але партія; церква розпадається на ідеологічні секти; нація на — поборюючи себе взаємно стани; духові інтереси людини спадають з річей вищого порядку до річей безпосереднього матеріального інтересу. Там в античному світі приходив осьтак на підложу етичної римської *deditio* до цілої низки внутрішніх державних революцій, починається релігійна суматоха; за зовнішньо-політичним розпорошенням приходив внутрішньо-національне. Те саміське явище бачимо в сучасному Старому Світі. Те саміське розложення всіх тих ідей вищого порядку, як нація, батьківщина, держава, церква, й т. д.

Підпорядкування етичному принципу підставовий камінь усього системи. Але носієм того етичного принципу був Рим, він ті принципи виконував тільки з категорій свого власного думання й своїх власних інтересів, тільки Рим мав право означати, що є добре й справедливе. Це був без сумніву мир, що його несли народам римляне. Одначе не мир поміж рівними, а мир поміж рабами. Це американці нині оформлюють поняття, що є добре для людей і корисне, що повинно бути підняте до сфери ідеалу, а що ні. Старий Світ, розбитий і послаблений, повинується, бо не може инакше. У нинішній Європі так само всі рівні перед своїм американським володарем і суддею: литовці, альбанці, українці й англійці, як раніше сирийці й нумідійці перед римлянами. І тут і там, і Рим й Америка, не звязуються з ніким безпосередньо. Для обох є неможливим: «вмішуватись», як це висловив недавно Келльог, у гарантування європейських справ.

Чи ж, зогляду на таке розбиття й внутрішнє зникнення Старого Світу, можна дивуватися тому, що світ поволі романізувався, за законом природи вподібнював себе й приміювався до сильнішого? Чи нині не те саме діється в Європі? Після розвалу старого грецько-левантійського кола піднялася в античному світі нова загроза, — парти. Нині, після розвалу старого європейського культурного кола, піднялася нова загроза, — большевики. У тих перспективах римляне в суті речі програвали, бо, винищуючи разом з політичним підб'єм також дане культурне коло, автоматично звільняли всі нові й темні сили, що досі завдяки існуванню й могутності даної культури були заховані в тіні. Розбита римлянами легенда про культурне коло, що могло дати постать Олександра Великого, колишній чар грецької вищості й панування, що в постраху й залежності тримав тодішню історичну Азію, цілком перестала згодом ділати на народи й раси. Пізніше почали з'являтися на Сході все нові й нові сили. Але Рим сам оден вже не міг їм на стало дати ради. Згодом прийшло й пробудження Герман, цілком у причиновім звязку з розбиттям грецько-левантійського світу, бо посунення партів і ближчих азійців на Захід відкрило врешті шлях до Європи також германам. Подібне явище помічаємо й на Півдні. Знищення Картагіни й Фенікійського культурного кола визволило нумідійців та інші народи Північної Африки. Рим став одного дня цілком несподівано перед своєю проблемою рас. — Майже ті самі наслідки творить і сучасне

розбивання європейської культурної легенди. Американці свою історичну партію врешті рещт програють, бо, винищуючи Європу, автоматично визволяють усіх тих негрів й азійців, що досі спокійно сиділи на припоні європейської духової вищості й культурної волі. Негр Джонні є у тих виглядах абсолютним символом якостей сучасного історичного процесу. Чого можемо чекати від такого спадкоємця європейської культури, було показано вище.

У дальшому зарисовується ще одна велика аналогія поміж тодішньою й нинішньою епохою. Римську імперію повалив не меч і не фізичний спротив, а тільки новий духовий принцип, нова віра й нові життєві ідеали, — все це, що знайшло своє найбільш яскраве оформлення в релігії християнізму. Рах амеїсана теж не зломить ніякий фізичний спротив. Це може зробити тільки по суті подібне до колишнього християнізму духове явище, нова якась релігія, що зіснувалаби людей з підстав їх теперішнього розуміння й світовідчування. Низку того роду духових розвитків, або принайменше їх початки, помічаємо вже нині. На підложу колишньої рах гомана, з тодішнього загального упадку й невдоволення, на античному пограбованому Сході раз-у-раз виростили якісь ідеологічні й соціально-світоглядні течії, цілком подібні по суті до всіх тих соціалізмів і комунізмів, що нині буйним бур'яном кидаються в нашому старому світі на підложу рах амеїсана. Проте перша хвиля реакції проти американізму й його модерної світобудови ще далеко не вичерпуються одним тільки соціалізмом чи комунізмом. Це ще тільки початки відворотних рухів; вони ні змістом, ні організаційно ще не оформлені, але вони існують і поволі розростаються скрізь. Від одного тільки першого невдоволення до революції духу, на взір тої, що потрясла колись основами Римської Імперії, був ще дуже далекий шлях, так само далекий, як і той, що колись лежав перед Полібіосом з Мегальополіс, який першим з греків зрозумів суть рах гомана й почав їх кликати до спротиву й оборони постаті Христа.

Одначе у ближчих історичних перспективах одна мала різниця між обома епохами. Були моменти, коли можна було думати, ніби такою сучасною релігією, що зломить панування танка й доляра стане большевизм. Були в ньому, в час перших спроб його практичного переведення, деякі моменти, що запалювали на цілому світі десятки мільйонів людей. Проте, як це вже було вказано вище, безплідний в своїй суті, большевизм 24 години після побідної революції не мав нічого мудрішого, як змістом тої своєї віри зробити електрифікацію, масовість продукції й машини. Християнізм міг колись знищити римську *civitas diaboli*, бо після Христа вогонь нової віри підсичували люде такого типу, як Петро, Павло, апостоли, отці церкви, як Орігінес, Тертуліян, Явдевій, Амврозій і передусім св. Августин. Для того, щоби большевизм міг перейти оту безвідрадну життєву пустиню, що її створили на світі змеханізовані Янки, треба було, щоби на місце Леніна підсичували огонь нової віри люде рівновартного йому типу. Замість Леніних прийшли однак до голосу і влади всякі Куйбишови, Ворошилови, Сталіни, Уншліхти й як вони там ще різно зветься, та вся їх надія, розп'ячений, брудний комсомол, огидна імітація колишніх монахів і хрестоносців, що несли свою нову віру в світ, цілком нею напоєні, все для неї жертвуючи, включно до власного життя. Тому й не дивно, що над большевизмом життя переходить до порядку денного.

Та віра прийде звідкись инше.

Офіційальна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідолення ч. 7.

1. Цим продовжується оголошення списку датків на збіркові листи Проводу.

З переносу: 869,60 к. ч.
666 франц. фр.
515 бельг. фр.
8,5 дол. ам.
19,60 данц. гульд.

Збірка заступника Проводу в Данцігу:

201. Дмитро Гевський — 1 зол.
202. Н. Н. — 1 данц. гульд.
203. А. Федина — 1 данц. гульд.
204. Райтарівський С. — 2 данц. гульд.
205. Давидович — 5 данц. гульд.
206. Богдан Милинович — 2 данц. гульд.
207. Роман Воробкевич — 2 данц. гульд.
208. Ростислав Левицький — 2 данц. гул.
209. Богдан Окпиш — 1 данц. гульд.
210. Роман Зарицький — 1 данц. гульд.
211. Роман Іллашевич — 1 данц. гульд.
212. Галущинський — 1 данц. гульд.
213. Юрко Лашкевич — 5 данц. гульд.
214. Н. Зубенко — 1 данц. гульд.
215. Юрій Величко — 1 данц. гульд.
216. Б. Підгайний — 2 данц. гульд.
217. Б.Стисловський — 1 дол. ам.
218. Іванів Дмитро — 1 данц. гульд.
219. Вертипорохівна — 1 данц. гульд.
220. М. Кміт — 1 данц. гульд.
221. Яворський — 2,5 данц. гульд.
222. Онисько — 2 данц. гульд.
223. Крупський — 2 данц. гульд.
224. Застирець — 1 данц. гульд.
225. Яр. Стральбицький — 1 данц. гульд.
226. Ф. Пяс. — 1 данц. гульд.

Ріжні датки:

227. Євген Коновалець — 10 дол. ам.
228. Доскоч — 15 дол. ам.
229. Оренчук — 20 нім. мар.
230. Іван Оберський — 10 дол. ам.
231. «Фенікс», Відень — 30 нім. мар.
232. Лев Стефанович — 10 дол. ам.

233. Мартинець — 10 дол. ам.
234. П. С. — 5 дол. ам.
235. Грибівський — 10 дол. ам.
236. Сидір Чучман — 10 дол. ам.
237. Барт. — 10 дол. ам.

Збірка Групи Української Національної Молоді в Празі:

238. Др. Снігурович — 10 к. ч.
239. Ол. Бабій — 15 к. ч.
240. Инж. Рибарук Іван — 10 к. ч.
241. Др. Пасічник Дмитро — 15 к. ч.
242. Инж. Вец Омелян — 20 к. ч.
243. М.Тобілевич — 10 к. ч.
244. Н. Н. — 10 к. ч.
245. Инж. Т. Гижя — 10 к. ч.
246. Бойдуник — 10 к. ч.
247. Др. Ванджарук — 10 к. ч.
248. Головка П. — 15 к. ч.
249. Инж. А. Турянський — 10 к. ч.
250. Бойків — 50 к. ч.

До переносу 1.064,60 к. ч.
666 франц. фр.
515 бельг. фр.
99,50 дол. ам.
60,10 данц. гульд.
1 зол.
50 нім. мар.

2. З нагоди Міжпарламентарного Зізд в Берліні в кінці серпня, Провід видає інформаційну брошуру англійською мовою «Українська проблема справою мира». У низці статей освітлюється міжнародне значіння української проблеми й подається відомости про внутрішнє положення українського народу в Радянському Союзі, у Польщі, у Румунії й в Чехословаччині. У брошурі звернено більшу увагу на Західну Україну, зогляду на участь у Зіздові багатьох українських послів до польського союму.

Секретаріят та відділ преси
й пропаганди.

З діяльності організацій.

ГРУПА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОЛОДІ.

Коли замовкли гармати й припинялася боротьба за Українську Державу, український воєнка опинився в неволі, або на вигнанні... Тоді власне зродився дух справжнього націоналізму. Тюрми, бараки, дрти були його колицкою; під глум ворогів і байдужість світу та напади своїх братів ріс він. Дух цей наповнив усіх, хто відчув, що змістом життя є вічна служба вищим ідеям, що обов'язок супроти власної Нації не має ні часових ні просторових меж, що проявом життя є чин.

Кожен чин буде цеголкою в нашій національній будові, — думали ті, що в 1922. р. у Ліберці й Юзефові заложили Групу У. Н. М. Цей рік був часом, коли українська молодь масово покидала табори й також з краю поспішала в Прагу, Відень, Берлін і т. д. на студії. Таким чином Група найшла в Празі, Берні Пшібрамі, Відні, Леобені й Львові ґрунт для свого розвитку. Центром стала Прага. Члени Групи У. Н. М. формально прилучили її як секцію, до тоді єдиної Української Академічної Громади в Ч. С. Р., у Празі. Однак, діяльність Групи ніколи не вичерпувалася тільки студентськими справами й еміграційними обставинами. Маючи сталий зв'язок з Галичиною та іншими українськими землями під Польщею, Група не забувала про матеріальну поміч для них. Коли порівняти жертвенність членів з їх матеріальними спроможностями, то Група дала найбільшу поміч з усіх емігранських організацій.

Стара У. А. Г., що складалася з різних ідеологічних груп, стала відразу ареною соціалістичних і комуністичних змагань, ціллю яких було здобути під свій виключний вплив «Студентську Поміч», що автономно вела тоді всю працю зв'язану з допомогою для українського студентства збоку чехословацького уряду. Ця тактика витворила в У. А. Г. атмосферу боротьби. Кожні збори були місцем некультурних вчинків, дебатів, обвинувачень і лайок, що їх часом припиняла поліція. Група У. Н. М. стала відразу рішуче проти анархічних відносин згуртувала всі кращі сили для спільної акції. Однак всі зусилля Групи в тому напрямкові не мали успіху, бо одні, бачучи безвіддільність своїх захватницьких стремлень, другі, знеохотившись до організаційної солідарності, почали виступати з У. А. Г. і закладати свої «власні» студентські гро-

мади на засадах ідеологічних, територіальних та інших. Ліквідація «Студентської Помочі» була неминучим наслідком цієї дискредитації українського студентства в очах уряду, що передав завідування допомогою акцією власним урядовцям.

Відпадом від У. А. Г. частини студентства скінчилася боротьба Групи проти анархічних елементів. Група перейшла до позитивної діяльності, залишаючись далі опорою У. А. Г. і ЦЕСУС. Члени Групи були переважно галичане, але й наддніпрянці склали пересічно до 30%. Те, що різниці між українським Сходом і Заходом викликано другорядними причинами, виявилось після створення окремої Громади Українських Студентів-Емігрантів з Великої України, що не впливало на визначну участь наддніпрянців у діяльності Групи. За короткий час повстали місцеві організації Групи в Берні, Пшібрамі, Відні, Леобен, Граці та Львові. Весною 1924. р. відбувся зізд У. Н. М. у Празі, вислідом якого було одобрення ідеологічних основ Групи, встановлення Екзекутиви, як центрального органу всіх Груп і видавання місячника «Національна Думка», органу Групи (1. число вийшло в квітні 1924. р.), що виходив до грудня 1927. р. Засновано власний фонд, власну книгозбірню, що скількістю й якістю книжок є одною з більших на еміграції. Заходами Редакції «Національної Думки» вийшла в 1927. р. поема О. Бабія «Гуцульський Курінь». Голови Групи: Др. Петрів, Др. Макарушка, Др. М. Коновалець, Др. Гижя, Др. Снігурович й абс. експ. акад. Бойдуник. Весь час виголошувано реферати на політичні теми. За останні роки виголошено між іншими: Мартинець — «Націоналізм» Донцова; Кучабський — «Соборницька державність»; Бойдуник «Огляд українських політичних партій»; «Потреба організації», «Водяне господарство на Україні», «Все-рй українська національна політика»; Др. Ст. Нижанківський — «Політичне положення на українських землях і завдання українського націоналізму»; посол Д. Палів «Інформації про сучасний політичний стан на Західній Україні» й багато інших. Чимало рефератів виголошено в Берні, Пшібрамі, Подєбрадах, Ліберці й Німецькім Ябліннім.

Окремої уваги заслуговує постійне змагання Групи У. Н. М. до об'єднання

української еміграції. Ці змагання були в першу чергу скеровані до створення органу для захисту української еміграції в Ч. С. Р. 18. квітня 1926. р. відбулися навіть установчі збори об'єднання в Подєбрадах, де обрано тимчасову Раду. Тимчасова Рада виробила засади організації та намітила тактичну згоду з Українським Комітетом в Празі. Однак, з одного боку байдужість організацій (було їх на зборах 54), з другого — партійний егоїзм, з третього — смерть С. Петлюри, перервали дальші праці. Смерть С. Петлюри дала привід до нового об'єднання, цим разом вже національно-політичного, яке також не здійснилося.

Після низки інших спроб Група звер-

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У НІМЕЧЧИНІ.

Наближення Конгресу Українських Націоналістів викликало потребу об'єднання в одній організації всіх українських націоналістів, що перебувають на терені Німеччини.

Члени Легії Українських Націоналістів ще в минулому році створили Секцію Л. У. Н. у Берліні. Однак поза Секцією лишалася певна кількість членів інших націоналістичних організацій. Щоби більше доцільно повести діяльність як серед української еміграції, так і серед німецького загалу, члени Секції Л. У. Н. у Берліні, і члени інших організацій рішили створити одну організацію, яка булаби переходовою до організації українських націоналістів, що її має покликати до життя майбутній Конгрес.

25. червня у Берліні відбулися установчі збори Союзу Українських Націоналістів у Німеччині. Після прийняття рі-

СЕКЦІЯ ЛЕГІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У ПАРИЖІ.

Легія Українських Націоналістів вже довгий час провадить діяльність серед української еміграції у Франції. На початку приходилося обмежуватися тільки на інформативній праці у різних осередках і зв'язанні поодиноких осіб безпосередньо з Центральним Комітетом. З поширенням ідеології українських націоналістів, збільшенням кількості членів Л. У. Н. на терені Франції та з наближенням часу скликання Конгресу Українських Націоналістів, виникла потреба місцевого

нула увагу на співзвучні елементи та на єднання націоналістичних сил. На цей час припадає кілька відчитів, сходив й нарад з іншими націоналістичними організаціями, а головно налагоджено співпрацю з Легією Українських Націоналістів і створено Союз Організацій Українських Націоналістів у Празі. З покликанням до життя Проводу Українських Націоналістів Група вступила з ним в тісну співпрацю.

Через Групу перейшло коло 1000 членів, які пропагують і здійснюють гасла У. Н. М. на ріднім ґрунті. Група до великої міри сповнила свої завдання. Вона є школою націоналістичного виховання молоді.

Н.

шення про створення Союзу, збори ухвалили статут і план чергової праці. Згідно з цим останнім черговими званнями С. У. Н. у Німеччині є:

1. Вести націоналістичну пропаганду серед українців на терені Німеччини.
2. Поширювати націоналістичну пресу (зокрема «Розбудову Нації») придбанням нових передплатників і співробітників.
3. Відбувати періодичні дискусійні сесії.
4. Спільно з Проводом Українських Націоналістів вести підготовку Конгресу Українських Націоналістів.
5. Виконувати різні доручення Проводу.

До складу Управи ввійшли: С. Чучман — голова, С. Тимчук — заступник голови й скарбник, П. Кожевніков — секретар, інж. Селешко — запасовий член.

—ж—

осередку, що мігби централізувати й координувати працю членів Л. У. Н. розкиданих по різних закутках Франції.

Такий осередок являє з себе Секція Л. У. Н. у Парижі. Установчі збори відбулися 22. липня. На зборах заслухано доклад відпоручника Ц. К., ухвалено регулямін і намічено певний план праці.

Головою Секції іменовано інж. Г. Калюжного, його заступником — сот. М. Антоненка, а секретарем — сот. П. Васильєва.

—в.

Хроніка. На Радянській Україні.

Боротьба за економічне усамостійнення.

II.

Україна була, по захопленні більшовиками, сильно упосліджена на господарському й фінансовому полі. Конституція з 1923. року забрала Україні всю волю ведення власного господарства й віддала Москві остаточне визначування бюджетів та самі фінанси. До цьогож часу мови про якийсь український бюджет взагалі не було. Україна представляла тільки щомісячно, чи чвертьрічно, кошториси, які затверджувало в Москві й покривало з головної скарбниці¹). Перший, дуже скромний, бюджет уложено 1923.—24. р. на невеличку суму 12,9 мільонів карб. при 1,728.080 тис. карбованців прибутків Союзу й 375 мільонів карб. державних прибутків для Союзу з України! Щойно, 29. жовтня 1924. р. під натиском республік ухвалено перший дуже обкраяний закон про «бюджетні права республік», що викликало гостру критику й невдоволення з українського боку. Головним чином під українським натиском цей так важливий для господарського життя закон мусів бути змінений у користь поширення бюджетних прав²). Йому присвячено багато місця на третій сесії ЦК і він давав республікам більші права в розділі податків, у переносенні податкових лишек і в створенні власних фінансових резервових фондів. Однак ці «права» все ще не могли заспокоїти тодішніх представників Радянської України, які в довгій дискусії виступили з цілою низкою закидів щодо упослідження й визиску України в користь московського центру й при допомозі деяких представників інших республік перевели постанову зняти офіційний проект з порядку дня й внести його наново, прийнявши на увагу українські домагання й поправки. Сприводу цього виступив з гострою річевою промовою український делегат Полоз, домагаючись взагалі поширення бюджетових прав для радянських республік, а зокрема вирішення окремого господарчого значіння для Ра-

дянської України, як збіжевого, металевого й вугільного центру, що має далеко більші культурні потреби, ніж інші менше розвинені республіки, і тому мусить мати порівнююче вищий бюджет. Україна має свої питомі потреби й мусить мати більшу господарську волю, — перш за все мусить мати право визначати свій бюджет не механічно, відповідно до кількості людности в Союзі, а згідно з власними господарськими потребами, які в центрі не знаходять зрозуміння. Україна домагається, щоб її бюджет не був змінюваний і скорочуваний, бо це шкідливо відбивається на всьому господарському розвитку. Загалом потрібний закон, «який докладно означавби бюджетові права радянських республік і забезпечував би для них відповідні власні й загально-союзні засоби».

Українська критика мала деякий успіх, але й новий проєкт, ухвалений 25. травня 1927. р., не задовольнив усіх українських домагань, не забезпечив повних бюджетових прав окремих республік і затримав надалі експльоатаційний «єдиний державний бюджет» та право затвердження й «согласования» республіканських бюджетів Союзом.

Тим гострішу боротьбу ведуть представники Радянської України при ухваленні бюджету на кожноразових союзних з'їздах. Особливою різкістю визначалася бюджетова дискусія в 1927. році, що відбулася відгомоном і поза кордонами Союзу та дала привід до чуток про цілковитий розрив між Україною й Москвою. Сам Петровський відважився тоді назвати союзний бюджет «тенденційним» у відношенні до України й доводив цифрами покривдження України коштом російської та інших радянських республік. Найгострійші українські закидки звертання проти тенденційного занедбування українського господарства, зокрема української промисловости, й підтримки російського вугільного та металевого промислу. Буценко, Поляков і Лісовик виступили з багатим цифровим матеріалом, що зробило своє вражіння й було обговорюване потім довгий час на різних з'їздах і конференціях на Україні, викликаючи всюди, особливо на

¹) Про це докладніше подає М. Полоз у статті «Фінанси України» в «Українському Економісті» (ч. 295. з 25. грудня 1927).

²) Розгляд цього питання дає П. Сологуб у статті «О бюджетных правах в союзе Советских соц. Республик» в 14.—15. ч. в «Вестника Сов. СЮстиции» за 1926. рік.

київському зїзді, гострі дискусії й закиди щодо повного господарського упослідження й безвідповідального занедбування потреб українського хліборобства.

Особливо рішучі домагання виставили українські радянські представники у справі заспокоєння потреб української комунікації й торгівлі. Ці справи повторюються стало на всіх засіданнях найвищих всесоюзних установ, між иншим і на засіданнях Найвищої Господарської Ради. Особливо різко вони виступили під час дискусії над звідомленням всесоюзного наркома шляхів Рудзутака на засіданні Центрального Виконавчого Комітету весною 1927. року, коли також навіть Петровський жалувався на «ігноровання національних і господарських інтересів України» всесоюзним комісаріатом, що досі ще веде стару централізаційну московську лінію на шкоду українських територіальних інтересів. Зокрема гостро критикувано занедбання й невістарчальність українських залізниць, брак відповідних залізничних ліній і нового залізничного матеріалу, повний підупад річної комунікації й вкінці тенденційне вирізання московських пристаней та доків на некористь України. Українські представники домагалися зокрема розбудови українських пристаней в Одесі, Херсоні й Миколаєві, будови нових магазинів й елеваторів та збільшення української торговельної флоту із старим центром в Одесі, що малаби стати головним осередком української торгівлі. Виступаючи рівночасно проти конкуренційних змагань московського центру, домагалися створити окрему азовську флоту з осередком у Ростові.

Боротьба за бюджетові права й кожнорічний бюджет вяжеться з українськими змаганнями до реорганізації Найвищої Господарської Ради Союзу, що, як виявилось на засіданнях Ради, мало рахується з потребами поодиноких республік і самовільно змінє та вкорочує господарські пляни, які виготовлено й предложено господарськими радами чи правліннями окремих республік. Українські представники домагаються докладного розмежування прав і функцій союзних і республіканських господарських рад, і разом з тим значного поширення прав тих республіканських господарських установ. У звязку з цим сама Українська Найвища Господарська Рада виробила, після, звідомлення про контроль урядового апарату Українського Торговельного Комісаріату та окремих розслідів Робітничо-Селянської Інспекції, окремих «проект поширення прав і функцій Найвищої Господарської Ради Союзу», ухвалений літом

1927. р. пленумом ради й відісланий до дальшого розгляду. («Комуніст» з 25. серпня й «Пролетарська Правда» з 26. і 30. серпня 1927 р.) Рада затвердила також проект окремої робітничо-селянської комісії для розмежування функцій між комісаріатами торгівлі та иншими всесоюзними комісаріатами й такимиж українськими комісаріатами, що малиб одержати права самостійного виготовлення імпортових й експортних плянів і самостійного переведення торговельно-промислових операцій з тим, що «центрльні (московські) комісаріати залишають за собою тільки право контролю в найважливіших справах, не змішуючися в оперативну працю українського торговельного комісаріату».

На основі обидвох проектів, які одначе ще досі не перейшли всіх союзних інстанцій, і мають тільки значіння, як вислів поглядів радянсько-українських господарських і партійних кол, Україна малаб права самостійного плянування й самостійної регуляції та управління української промисловости, моглаб у власному обсягу ділання переводити більші кредитові операції, а навіть уділювати концесії республіканського й локального значіння вартістю не більше мільону карбованців. Значна частина функцій Найвищої Господарської Ради перейшлаби на Всеукраїнську Господарську Раду, яка малаби волю не тільки у вироблюванні плянів господарського будівництва, але також в їхньому переведенні.

Минулий рік, в якому підготовлявся новий п'ятирічний плян розвитку народного господарства виявив велике оживлення на полі боротьби за господарське усамостійнення Радянської України й приніс деякі конкретні здобутки. Україні прийшло перше за все відбити московський наступ у кількох дуже важливих господарських справах, між иншими перпинити московські заходи у справі недопущення до будови Дніпрельстану, припинення українських контрактних ярмарків у Києві й Харкові та ослаблення української чорноморської флоту. В останній справі Україні вдалося понад те досягнути встановлення більших сум на поширення чорноморських пристаней, поліпшення портових установ і значного збільшення торговельних морських і річних пароплавів.

Позатим всі українські змагання йшли в напрямі розбудови й зосередження української промисловости, особливо тих промисловостей, що в значній мірі звязані з Україною. Українські представники всюди обстоювали гадку, що не належить скріплювати поза Україною проми-

словостей, що сильно розвинені вже на Україні. Навпаки, союзна влада мусить в інтересі індустріалізації та в ім'я комуністичних гасел розбудувати дотичні українські промисловости, а зокрема виключно підтримувати галузі, що звязані з українською сировиною, продукцію якої належить стало збільшувати. Особливо завзято й до деякої міри успішно обстоювали українські політичні й господарські чинники справу розбудови металургічної й цукрової промисловости, що найбільше заваджали московським комуністичним імперіалістам, які хотіли скріпити уральську металургічну промисловість і знищити український цукровий монопол будівництвом кільканацятьох цукроварень в РСФСР (багато українських цукроварень стояло зовсім без праці!). Українці спротивилися також рішуче закладанню вищих фахових шкіл цукроварства й вугільної промисловости поза Україною, бож обидві промисловости зосереджуються на Україні, і всупереч московському проекту перевели ухвалу про основання вугільного інституту в Києві, а для дослідів цукрової промисловости двох інститутів головного враз із спільним дослідницьким агро-відділом у Києві (під проводом проф. Кухаренка) і другого більше теоретичного при Найвищій Господарській Раді в Москві. Так само йшли суперечки за будову фабрик приладдя для української промисловости поза Україною, при чому особливого розголосу набрала справа фабрики хліборобських машин у Ростові, проти якої гостро виступав Петровський, домагаючись у першій мірі забезпечення працею українських фабрик і зосередження цього роду фабричного будівництва на Україні. Узвязку з цим йшли домагання зосередження на Україні трестів, які звязані з українською промисловістю, і відповідного забезпечування українських фабрик сировиною та замовленнями. Зокрема, голосною була боротьба за відповідне «навантаження» николаївської корабельної фабрики та за збільшення сировинного приділу для одеської фабрики «Лінолеум», яку в наслідок українських заходів виділено з московського тресту й забезпечено відповідною кількістю сировини, що досі майже виключно вандрувала до далеко гіршої фабрики в Ленінграді. Не менший розголос мала справа зірвання замовлень на трактори, що їх мало передати далекосхідне переселенське управління «Дальриж» харківській фабриці «Комунар», а в останній хвилині передало до Америки. У всіх тих та инших справах, що торкаються українського господарського усамостійнення від Москви, забирали перш за все слово

зацікавлені господарські чинники, трести й робітничі фахові організації (Спілка металістів у справі «Комунара»), полекшуючи працю урядовим чинникам, а то навіть випереджуючи їх.

Останні роки позначилися загостреною боротьбою за нові галузі промисловости на Україні, зокрема за текстильну, шкіряну, скляну й хемічну. У цій боротьбі беруть участь широкі кола українського громадянства, й українська радянська преса переповнена статтями, дискусіями, проектами та протестами, які дуже часто (полеміка між Болотниковим і Шрагом) різко заступають виразно український погляд, хоч нероз із покликанням на «інтереси робітників» («Комуніст» з 2. листопада 1927, «Вісти» з 14. лютого 1928). Зокрема широкі розміри прибрала боротьба за створення текстильного центру на Україні. У тій справі крім цілої низки статей у політичних і фахових газетах (М. Шраг «Про текстильну промисловість на Україні 1927—1928», Манський, Василенко, Шукліна, акад. Воблий, інж. Смирнов у «Вістях» 1927.—1928., «Українському Економісті» й т. д.), відбувались окремі засідання й наради Всеукраїнської Академії Наук і Найвищої Української Господарської Ради, які визнали принципово, що «Україна має всі потрібні передумови для насаджування текстильної промисловости» («Вісти» з 15. грудня 1927.) й домагалися поширення підприємств Укртекстильтресту та організації нових виробництв. Президія ВРНГ, після реферату Манського, рішила на початку збудувати дві фабрики для попередньої обробки конопель, фабрику мішків, дві фабрики сноповязального шпатагу, суконну фабрику для перерібки грубої вовни, фабрику виробництва бавовняного прядива й панчошно-трикотажну фабрику як також у найближчому часі ще й фабрику штучного шовку («Комуніст» з 27. червня 1928.).

Подібні заходи стрічають, що правда, сильний опір у всесоюзних, чи радше московських, рішеннях чинників, які всі українські домагання ототожнюють з українським шовінізмом і підготовуванням добровільного виходу УСРР з ССРР (див. статті А. Річицького: «Зброя критики цифри й стан України в Союзі» та «Скільки коштує Україну членство в ССРР?» у «Комуністі» з 5. й 9. лютого 1928.), одначе вони всеж таки частинно проскакують всесоюзні інстанції й дістаються до всіляких «плянів» і «бюджетів». Зокрема чимало українських домагань прийнято до останнього п'ятирічного пляну, що заслуговувало на окреме обговорення. Крім цього багато дечого реалізується на Україні з місцевих

фондів, проти чого Москві так само тяжко виступити, як і проти праці української кооперації.

Всі ці змагання знаходять своє завершення в скромних поки що спробах проломити союзний торговельний монополі й налагодити власну торговлю. Хоч як скромні ці кроки, що проявилися не тільки в часописних дискусіях й окремих працях, але також у безпосередніх торговель-

них зносинах із закордоном (замовлення друкарських машин у Німеччині, закордонна акція Фотокіноуправління), вони вказують всеж на належне розуміння українських господарських інтересів. Україна бореться за свою економічну незалежність, підготовляючи тим тривалий ґрунт під свою повну політичну незалежність.

Vigilax.

Під Польщею.

Внутрішнє політичне положення в Польщі стоїть сьогодні під знаком літніх місяців. Більшість міністрів виїхала, головню до Франції. Тільки сам президент пильно розізджає по більших містах Польщі й бере участь у всяких військових чи піввійськових святах. Заповіджена сензаційна промова Пілсудского на зїзді легіонерів у Вильні 12. серпня розчарувала всіх польських політиків, бо відбігла далеко від всіх попередніх політичних виступів Пілсудского й хіба тільки своєю незмістовністю творить «сензацію». Всі сподівалися, що тут впаде слово про похід на Ковно, що буде порушена справа польсько-большевицьких відносин справа зміни конституції та перебудови Польської Республіки на федеративну державну — «Польска, Літва, Русь», про що так багато говорить в кулюарах. Міжтим Пілсудскі оповідав тільки свої спомини з часів творення легіонів, як також і з їх життя, при чому обмежився тільки ствердженням, що «Вільно є й буде польським містом» та ще раз підтвердив своє авторство віленьського нападу Желіговского. Тепер мусять всі польські політики і журналісти ломити собі голову над питанням, де шукати причин стриманости маршалка та браку тої «верви», яка позначала його попередні виступи. У його хворобі, чи в міжнародній ситуації? Загострення польсько-литовського спору покінчилось тільки голосною кампанією преси.

Польський сойм, вже 22. червня зовсім несподівано розїхався на літні ферії, хоча чекало на нього чимало справ, які повинні були бути полагоджені конституційним порядком. Ухвалено тільки бюджет з його кількамільярдними витратами, і то в тому вигляді, якого бажав уряд, та куций амнестійний закон у розмірах, як це запропонував віцеміністер Цар. Ціла амнестія заслуговує на імя пародії й політичного блефу, ніж справжньої амнестії, яка малаб освятити десятиліття існування польської держави. Тому слід бодай ко-

ротко згадати цей амнестійний закон. Повне даровання кари наступає тільки за вчинки в часі польсько-української війни в роках 1918.—19. і в першій половині 1920. Коли пригадати, що вже на підставі мирних договорів ці вчинки не сміли бути предметом судових кар, то бачимо, що та точка амнестії показує, що Польща протягом цілого десятиліття поповнювала безправства. Про це вже влучно згадував польський професор міжнародного права Цибіховскі при нагоді ратифікації мирового договору в Сан-Жермен. Кари за поширювання комуністичних ідей зменшуются до двох третин, оскільки ці провини наступили перед 3. травня 1926. р. і до половини, оскільки ці провини мали місце до 3. мая 1925. р. У дальшому параграфі амнестії говорить, що дарується половину кари, оскільки злочин поповнено з політичних, національних або релігійних мотивів. У цьому випадку зменшуются також кару до смертної в'язниці до 10 років, а кару смерті до 15 років в'язниці. Не забуто вмістити застереження, що амнестія не відноситься до шпіонажі й таких вчинків, які принесли користь чужій державі, або були доконані в порозумінні з якоюсь чужою державою. Іншими словами, уряд залишив широке поле до питоного польському судівництву тлумачення, до зведення амнестії до мінімального значіння.

Мінімальні доматання українців на соймовій арені, щоби певні суми призначені були на українські цілі, або щоби польський сойм положив кінець безправствам на всіх ділянках суспільного життя, розбилися о твердий мур всіх польських партій. Українські внесення в справі покарання всіх державних органів за виборчі зложивання не дочекалися вирішення. Всі скарги потонули в адміністраційній комісії, а звідти пішли в міністерство внутрішніх справ. Українські доматання з земельній, шкільній та економічних справах не знайшли цілковито від-

туку в польському соймі. Тому, переводячи підсумок вислідів праці на терені польського сойму, бачимо, що українці не мають жадних успіхів. Вправді кореспондент «Діла» п. Кедрин («Діло». Ч. 143. і 144.) твердить, що цей білянс є активний, бо мовляв український посольський клуб зеднав собі пошану й виробив авторитет... Це фрази, бо дійсність показує дещо відмінне. Позитивним з цілої діяльності можна назвати хіба це, що вже раз з очей українців спаде омана, ніби польських послів можна ділити на ворожих і прихильних до нас. У відношенні до українців польські послі всіх напрямків, польський уряд і польська опінія знаходять завсїгди одну спільну плятформу.

Репрезентат польського уряду, міністер земельних справ Станевіч заявив, що «Польща йшла й буде йти походом на східні землі во імя її історичної місії». Провідник польських соціалістів Дашинскі заявив, що не допустить до вживання терміну «Західна Україна», — лише «Малопольска». Представник польських магнатів Радзівіл обурювався, що «регулямін не дає спроможности заборонити виголошування протидержавних промов». Нема найменшого сумніву, що орієнтації на «здобутки», — це явище переминаюче, що нікчемність й опідлення захопили тільки слабодухів («Новий Час» 29. 6.).

Польський сойм зійшов взагалі до підрядної ролі, чому дав вислів Пілсудскі у своїому інтервю по частинній зміні кабінету. Він назвав цілий сойм «соймом вуличниць і повій». «Колиб я переміг себе, — казав Пілсудскі, — то я нічого иншого не зробивби, а тільки бив би і копав би наших послів без упину». Це є «нагорода» Пілсудского представникам народу за їх вірнопідданність і гнуття спину. Після цього видно, що теперішній польський сойм зіграв свою ролю, заки показав свою працю. Тому вже тепер ходять в Польщі поголоски на тему, чи взагалі цей сойм збереться, чи може збереться тільки на це, щоби на слідуочий день бути розв'язаним.

На Волині й по зміні воеводи (на місце Меха прийшов Юзефскі, колишній український міністер для польських справ), йде нагінка на українське життя. Після розв'язання читалень «Просвіти» в рівенському й ковельському повітах прийшла черга на «Просвіти» в кременецькому повіті. Адміністрація переводить труси в читальнях і шукає ріжних формальних причин до їх замкнення. Тому що закиди «політичної праці» вже перестаріли, шукають нового закиду, як «брак діловодства» в читальнях, «брак діяльности»... Все це має за ціль розв'язати всі існуючі читальні, аби

на руїнах їх поставити нові читальні на підставі вироблених воевідством нових статутів. Разом з цим йде змагання польської влади створити т. з. регіональні партійні установи, у яких гуртувалисьби всі, без ріжниць народности, звідки малаб йти польонізаційна праця в українських повітах і селах. Не краще стоїть справа також у Галичині. Тут маємо спроби створення регіональної організації в Станиславові.

Відносини на полі шкільництва також не змінилися. На місце міністра освіти Добруцкого прийшов Свігалський, відомий своєю безоглядністю й нищенням українського руху підчас урядування, як шеф департаменту міністерства внутрішніх справ. Вже це вказує, що для українського шкільництва нема підстав сподіватися кращого. Інтерпеляції й промови посла Целевича й сенатора Галуцинського ні до чого не привели. Наступ на українське шкільництво йде далі. Коли пригадати, що за часів Австрії на терені Сх. Галичини було около три тисячі шкіл, що по переведенні кресового «закону Грабского» ця кількість впала до одної третини, що в 1926.—27. р. було тільки 845 шкіл, а далі вже тільки 690, то при теперішньому нищенні за чотири роки не стане ані одної чисто-української школи на терені Галичини. Тому справа шкільна зайняла знова поважне місце в українській пресі. У першу чергу пішов заклик до українських громад, щоби вносили протести проти несправедливих трактувань плебісцитових заяв у справі української школи, а далі щоби рятувати «Рідну Школу» грошевиими жертвами. По жнивях зачнеться вічева кампанія під кличем зміни, шкільних кресових законів Грабского з масовими збірними протестами проти несправедливого закону. Ці протести малиби піти до тих міжнародних чинників, що створили закони для національних меншостей і морально покликани до оборони їх.

Політика нищення українського руху знайшла свій вислів у нових засудах на смерть у Львові. 3. липня кілька членів Української Військової Організації, йдучи за прикладом усіх революційних рухів, зробили напад на польську державну установу, а саме на поштово філію у Львові. Наступ не вдавсь. Наступили масові арешти серед українців. Страшними побоями вимусила львівська поліція від шопера подання осіб, що брали безпосередню участь в цьому нападі. 19. липня зібрано наглий суд, не дивлячись на те, що підсудні одверто заявили, що виконували наказ Української Військової Організації. 25. липня оголошено вирок, яким підсудні

Ординець і Плахтина засуджені на кару смерті, Мирош на 7, а Качмарський на 5 років тяжкої в'язниці, Скіцький і Штокало, з огляду на їх молодечий вік, передані звичайному судові. На розправі оборона стояла на тому, що підсудні є членами У. В. О., а тому їх злочин підпадає під параграф 58. карного закону, і в такому випадку наглий суд не є компетент-

ним у цій справі. Суд одна не розглядав цей чинок, як звичайний злочин грабунку. Вирок викликав обурення серед українського населення й скріпив завзяття, висловом чого є слова матері одного із засуджених на смерть: «Сину, як будуть Тебе вести на шибеницю, не забудь закликати: хай живе Україна!»

С.

Політичний огляд.

Час літнього спочинку не лишається без впливу також на політичне життя цілого світу. Два місяці минає від нашого останнього огляду, а проте сума більших подій міжнародного значіння менша, ніж за місяць в осени, зимою чи на весні.

Нарешті покінчилася конференція у справі Танжеру. 25. липня представники Франції, Іспанії, Англії й Італії підписали в Парижі умову, на вироблення якої пішло так багато часу. Загально беручи, підписану умову треба розглядати, як успіх італійських дипломатів. Інтимно-приятні відносини поміж Лондоном і Римом дали себе відчутти. Франція й Іспанія мусили багато чим поступитися на користь Італії на терені Танжеру. Ще в минулому році ні Бріан, ні Прімо де Рівера, не хотіли чути про рівноправну співучасть італійців в управлінні таким важливим міжнародним пунктом, яким є Танжер. На основі договору італійці приймають участь і в поліції, і в санітарному, і в митному, і в громадському правлінні. Коли шукати причин цього успіху й певного прискіпшення підписання, то ніяк не дасться поминути вже згаданої нами раніше, найбільш «модерної» міжнародної справи, — пакту Келльога...

У відповідь на французькі й англійські застереження Келльог розіслав другу ноту, яка своїм змістом мало різнилася від першої, але йшла назустріч Англії тим, що в поясненні визнавала правильність англійської точки погляду, і Франції тим, що кількість держав, які малиб відразу приступити до пакту, поповнено Чехословащиною, Польщею й Бельгією. Цей останній факт вказує на те, що Келльог визнав французькі домагання, а саме: новий пакт не може порохувати вже існуючої системи договорів між різними європейськими державами. На другу ноту всі держави відповіли дуже швидко. Коли переглядати всі відповіді, то впадає в око, що відповіді Праги, Варшави й Брюсселю майже списані з відповіді Парижу... Зрештою все покінчилося

на тому, що 27. серпня в Парижі на Келльога сам Келльог підписав пакт, який відкидає війну, «як засіб національної політики». Крім Келльога у тій церемонії візьмуть участь Бріан і Штресман. Інші держави будуть заступлені або спеціальними висланцями, або послами в Парижі. Оскільки ми взагалі зупиняємося на справі підписання чергового «мирового пакту», то це зовсім не означає, що ми надаємо цій справі якесь значіння. Ми не вірили й не віримо в жадні договори, угоди й союзи. Це все служить лише для затемнення в очах народів цілого світу справжніх політичних стремлінь великих держав. Стаття З. Пеленського, що її містимо саме підчас підписання пакту Келльога, трохи допоможе українському загально зрозуміти, якого саме «миру» шукає Америка... До того ж одна міжнародня подія, свідками якої ми були перед кількома тижнями, розкриває карти. На думці маємо спішше визнання китайського уряду тим же самим Келльогом. З одного боку він ніби дає приклад найбільшої миролюбивості й міжнародної солідарності, з другого ж — він спішнить закріпити американський вплив на Сході Азії підписанням угоди з націоналістичним урядом. Цей останній факт є проявом справжньої політики Вашингтону. Легко собі уявити ніякове положення французьких, англійських й японських політиків, коли вони, пару днів після встановлення дати підписання «вічного миру», з часописів довідалися про самостійний крок Америки в Китаю. Щоб якось злагодити справу, а разом з тим і не лишитися позаду свого всемогутнього конкурента, Англія також заповіла переговори з урядом звільненого Китаю. А які почуття викликало це поступовання Келльога серед японців, що бачать у цьому повний осуд їх політики в Китаю й Манджурії? І Чічерін не проминув нагоди дати знати про себе. Зрозуміла річ, він майстерно використав те, що Москву не запрошено до підписання пакту Келльога, для піднесення настрою в Радян-

ському Союзу. Комуністична преса протягом кількох тижнів пише, що політика Келльога цілком покривається з англійськими плянами проти большевиків. На ділі ж не маємо жадних підстав вірити цим московським теревенням, ми в тому переконані, що перебування большевиків при владі на Сході Європи тільки допомагає зростові Америки.

Ми вже згадували про те, що Мусоліні в своїй політиці на Балкані несподівано зустрівся з приятелем Франції Венізелосом. Цей останній дуже швидко опинився на чолі грецького уряду, і підчас останніх виборів зумів здобути велику перемогу (мало не 80% голосів). Такий розвиток подій у Греції потягає за собою затримку в стремліннях Мусоліні заключити бажані йому договори з усіма сусідами Югославії. Хоч правда Венізелос кілька разів заявляв, що він не думає порушувати взаємовідносин, які його попередники налагодили з Італією, всеж Рим неспокоїно дивиться на події в Греції. Щоби не лишати започаткованого пляну, Мусоліні долучив до відомого договору з Туреччиною анальогічний з Персією й Абесинією. Рівночасно з цим Туреччина також не лишається пасивною. За договором з Афганістаном прийшов договір з Персією, до чого прилучився також Аман-Уля-Хан.

Досить непередбаченим шляхом пішли події в Югославії. Як відомо, центральним пунктом югославянської політики в останніх місяцях було питання ратифікації нетунських договорів з Римом. Проти цього більше всього виступали представники хорватів на чолі з Степаном Радічом. Хорватська опозиція з кожним днем приймає характер «автономізму», а подекуди навіть «сепаратизму». Напруження довело до кривавої перепалки в парламенті, де оден депутат вбив двох хорватських послів і важко поранив самого Степана Радіча. Цей справжній хорватський народній трибун не переніс ран. Смерть його мало не привела до одвертого розриву між сербами й хорватами. Внутрішнє напруження змусило білгородських політиків прискіпити справу договору в Нетуно. Таким чином прийшло до певного формального злагодження взаємовідносин між Югославією й Італією. Вся увага Білгороду скупчена зараз на тому, як усунути сербсько-хорватський спір. Цей нагоди не проминають зовнішні чинники. Є деякі ознаки, що й італійці, і мадьяре зненацька знайшли в собі симпатії до хорватського руху...

Кампанія проти тріанонського договору ніби трохи затихла. Складається

вражіння, немов обі сторони щось підготовляють. *Зачуваємо, що Прага поважно зупинається над питанням автономії Закарпатської України. Якщо за чутками криється щось конкретне, то ми можемо це лише вітати.*

Не можемо оминати пресової кампанії, яку викликала згадана вже нами телеграма з Праги в справі зїзду політиків з кол УНР («Völkischer Beobachter»). Ця сензаційна телеграма дала большевицькій пресі привід до надрукування цілої статті. Російська емігрантська преса в Парижі також собі щось написала. «Тризуб», не довго думаючи, вмістив спростовання пресового бюра в Парижі. Коли читати це спростовання й тримати перед очима «Völk. Beob.», то приходиться ствердити, що «урядова» установа не завдає собі навіть труду читати оригінал тої телеграми, зміст якої спростовується. Зрештою виходить, що спростовується те, про що спритні автори телеграми навіть не згадують...

Кавнас і Варшава до цього часу не дійшли до жадного порозуміння. Кожна сторона не жаліє паперу на все нові ноты, комунікати й вияснення. Вольдемарас добре оцінює те політичне значіння, яке грає Литва, завдяки її географічному положенню. Диктатор малої держави немилосердно відкидає різні пропозиції. Це зрештою привело до того, що великі держави рішили домагатися від Вольдемараса швидкого залагодження спору. Залескі зручно використовує неприхильне до Литви відношення Англії, Франції й навіть те, що німецький посол у Кавнас давав Вольдемарасові миролюбиві пропозиції. Зрештою все покінчиться на тому, що литовці й поляки перед слідуючими загальними зборами Союзу Народів ще раз зійдуться на нараду. Оскільки й на цей раз обі сторони не дійдуть до порозуміння, то певне Союз Народів поновно візьметься за розгляд цієї справи.

Китайські націоналісти зараз же після поразки північної армії з великою рішучістю взялися за встановлення нормальних зносин з чужими державами. Головним домаганням китайських дипломатів є скасування «нерівних договорів». Власне це й послужило приводом до зросту китайського націоналістичного руху, бо ті договори, які забезпечували європейцям у Китаю великі привілеї, завжди були великим ударом для національної гідності китайського народу. Китайцям дуже допомагає розбіжність в інтересах різних держав, а в першу чергу Америки й Англії. Визнання Вашингтоном націоналістично-

го уряду й підписання мирного договору на засаді рівноправності підсальорно українських політиків. Вони з твердою ві-

ров дивляться на майбутнє Китаю, як найбільшій державі світу.

В. Покерт.

Лист із Франції.*)

Пишучи цього листа, я не претендую на всебічне й досконале освітлення всіх ділянок українського життя у Франції. Я спробую лише дати допис, що характеризує життя й діяльність одної з головних українських організацій, а саме поділюся враженнями з 5. з'їзду Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції (26.—27. травня 6. р.). Цьому з'їздові в «урядових колах» надають велике значіння...

Безперечно, мій допис буде різнитися від допису про той самий з'їзд у «Тризубі». Мені здається, що здорова критика взагалі віде, ніколи й нікому не шкодить, а навпаки допомагає вийти з того хаотичного стану, в якому опинилася українська еміграція, дякуючи різним «дописувачам», які ще сьогодні пишуть «для мас», забуваючи, що великий відсоток «маси» вже давно переріс їх самих. Писати про все в рожевих тонах й оманити дійсність, — це не вірити у відпорність загалу, а також самого себе. Така вже наша влада: сила балачок, пропозицій, рішень і побажань, — тільки мало реальної, скерованої до одної мети праці. Це можна сміливо сказати особливо про згаданий з'їзд.

З'їзд відкрив голова Генеральної Ради Шумицький короткою промовою, у якій зясував ролі Союзу в житті української еміграції. Після цього обрано мандатну комісію, яка встановила, що на з'їзді заступлені слідуючі громади: Шалет — 2 делегати з трома голосами кожний (10 членів кожної громади мають право одного голосу на з'їзді), Париж — 5 делегатів, Ліон — 1 делегат з трома голосами, Оден — 1 делегат з трома голосами, Сален де Жиро — 1 делегат. Крім делегатів право рішачого голосу надано всім членам Генеральної Ради й Ревізійної Комісії.

Після зачитання небагатьох привітань від громад, проф. О. Шульгина із Женеви й Проводу Українських Націоналістів (це останнє дехто прихняв з певною настороженістю) заслухано звіт Генеральної Ради.

Не потрібно застановлятися над діяльністю Г. Р., — досить лише згадати, що

Ревізійна Комісія в своєму звіті гостро критикувала її.

Ця критика викликала великі суперечки поміж учасниками З'їзду, а деякі політики пробували навіть обзивувати Комісію в пристрасному відношенні до справ, скривуючи цей захід на адресу одного з членів її (націоналіста).

Для характеристики дебатів варто навести дещо з промов делегатів, які обороняли Генеральну Раду й поставилися до звіту Ревізійної Комісії з певним «застереженням».

Оден з промовців добалакався до того, що Генеральна Рада є фіктивною організацією, яку він свідомо підтримує лише з мотивів репрезентації назовні, а не тому, що вона зможе дати щось для еміграції. Зогляду на це, він вважав сувору критику діяльності зайвою. Другий був невдоволений тим, що Комісія покликається на якісь попередні, делегатам невідомі, протоколи. Третій вважав, що такий звіт був би на місці, оскільки Генеральна Рада малаби в своєму розпорядженні принайменше 20.000 франків.

На це все Ревізійна Комісія відповіла в дуже рішучій формі: 1) Ревізійна Комісія не знаходить можливим працювати у фіктивній організації й ніколи не вважає Союз за таку. 2) Комісія вважала за необхідне вказати ті джерела, які обґрунтовують закиди. 3) Генеральна Рада мала без малого згадану суму (15.000 франків).

Після відповіді Комісії оден з делегатів (націоналіст) запропонував перечитати попередній протокол ревізії. Це викликало серед делегатів якусь незрозумілу для стороннього глядача, нервовість. Щойно після довгих «перепалок» поставлено цю пропозицію на голосування. «За» — десять, «проти» — десять. Не довго думаючи, голова З'їзду своїм другим голосом відкинув домагання половини З'їзду. При тому всі члени Г. Р. були серед десятих, що висловилися проти.

Коли я запитав одного з делегатів, чому такому маловажному питанню надають таке велике значіння, він відповів, що читати попередній протокол у присутності публіки неможливо. Що там було в тому протоколі, я так і не довідався.

Не щастило Г. Р. і підчас звітів з місць. Мало не всі заявляли, що громади

долити на власні сили, і закликали провідників Союзу допомогати бодай чим-небудь у справі культурно-освітній та підтримувати живий зв'язок надсилкою референтів. Крім того всі без винятку делегати з провінції висловлювалися проти роздавання повноважень і рекомендацій ріжними «великими людьми» від Товариства 6. Вояків Армії У. Н. Р. Більшість призначених заступників вербується з т. з. «не зовсім певного елемента», а почасти не належить навіть до українських організацій.

Зовсім поділилися думки щодо скликання українського всеемігрантського з'їзду. Одні були за переданням справи окремому бюро, зложеному з емігрантів-парижан. Другі заявляли, що таке бюро мають створити представники ріжних угруповань з усіх теренів, де перебувають українські емігранти. Треті не добачали потреби з'їзду, в якому прийняли б участь гетьманці й «фашистуючі елементи». Покінчилося на тому, що справу цю передали Генеральній Раді, аби тільки її якимось «вирішити» на З'їзді.

Загально оцінюючи вислід праці З'їзду, треба признати, що єдиною реальною постановою було уповноваження професора О. Шульгина, заступати українські орга-

нізації на терені Франції перед Міжнародним Бюром Праці у Женеві. О. Шульгин добивався цього уповноваження вже давно від Генеральної Ради. Рішення З'їзду викликало в поодиноких делегатів побоювання, чи заступництво у Женеві не буде зловжито лише на користь одної тільки групи української еміграції.

Між иншим у біжучих справах паризький делегат М. Антоненко запропонував (від групи націоналістів) післати представника на Конгрес Українських Націоналістів. Ця пропозиція викликала живу дискусію, в якій брали участь члени З'їзду: Косенко, Гончарів, Бацуца, Антоненко та ин. Бацуца підкреслив, що українські націоналісти являють з себе солідну організацію, а тому до внесення треба поставитися дуже уважно. Косенко переконував З'їзд, що організація націоналістів є організацією партійною, а тому З'їзд не може приймати жадних рішень. Внески націоналістів у тій справі перепали в часі голосування над ними.

Перед самим закриттям голова З'їзду заповів, що від З'їзду висилається привітальну телеграму «Головному Отаманові» А. Лівичькому. Це повідомлення всі зустріли гробовою мовчанкою замість оплесків, як то бувало раніше... *Пр-ий.*

Українці на міжнародному форумі.

Значіння праці українського студентства для пропаганди української справи, не вимагає ширшого обговорення. Десятки більших і менших міжнародних з'їздів, у яких за останні вісім років приймали участь українці, тисячі знайомств, які зав'язали молоді українці з молодим чужинцями, не лишаються без наслідків у майбутньому. Той факт, що значна кількість учасників ріжних з'їздів вже тепер займає ріжні місця в політичному, дипломатичному, економічному й культурному житті ріжних країн, промовляє само за себе.

Особливо для українців ця праця мусить бути одним з головних завдань, коло якого повинні скупчитися всі наші сили. Не так воно є на ділі. Покіль студентські організації і то на еміграції нараховували велику кількість членів, і студентських датків вистарчало на фінансування Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС), все було більш-менш гаразд. Колиж більшість нашого студентства залишила свої громади після закінчення осві-

ти, то, на превеликий жаль, далеко не все українське громадянство прийшло на поміч для дальшого ведення міжнародної акції нашої молоді.

Прага, Турнов, Гага, Оксфорд, Парад, Ельмау, Будапешт, Варшава, Женева, Жекс Копенгага, Ніборг, Карловіц, Прага, Шірс, Рим, Шартр і Париж, — це назви лише тих міст, де були делегати ЦЕСУС-а. Поза тим ріжні групи української молоді приймали участь у багатьох інших міжнародних з'їздах. Незалежні від жадних політичних угруповань, *наші делегати завжди виступали в імені цілої України, всієї Української Нації.*

Здавалосьби, що цей останній момент мусівби спонукати також і громадянство на всіх українських землях не забувати про потребу широкої підтримки нашої молоді в її зусиллях. На жаль, зовсім инакше є в дійсності. Коли в минулому році ЦЕСУС звернувся до всіх українців із закликом о підтримку, то лише еміграція відгукнулася на це. У цьому році вже і ширші кола еміграції поставилися байдужо.

*) Лист цей з технічних причин не вміщено в попередньому числі. У слідуючому числі подано відомості про всі організації українців на терені Франції.

же до всіх закликів. Колиж таке становище еміграції можна частинно оправдати її нечисленністю і матеріальною скрутою всеж дивним є те, що *західні українські землі, в імені яких наша молодь виступає на всіх з'їздах, цілковито і постійно ігнорують заклики нашого студентства*. Складається вражіння, немов загал Західної України легковажить справу міжнародної праці українців. Така незрозуміла байдужість криє в собі певну небезпеку, а саме те, що силою обставин виступи нашого студентства серед чужинців стратять загально-український характер... Слід зазначити одначе, що поруч з байдужістю Західної України в справі матеріальної підтримки міжнародної акції, фігурує дуже багато домагань до українських делегатів, аби вони підносили різні західно-українські справи. Коли до всього додати, що *українська молодь у Польщі за останні роки не підготувала нікого для фактичної участі в міжнародній з'їздах*, то образ буде повний.

У цьому році головні з'їзди відбувалися у Франції. Міжнародна Студентська Поміч (I. S. S.) скликала свою чергову конференцію до Шартр, а Міжнародна Студентська Конференція (С. I. Е.) відбувала свій десятий конгрес у Парижі.

У Шартр українців заступали два делегати (Орелецький і Кожевнік). Конференція ця займалася переважно практичними питаннями матеріальної допомоги студентам у різних країнах. У той час, коли велика кількість нашого студентства потребувала матеріальної допомоги, і фонди I. S. S. були досить великими, кожна така конференція мала для українців велике значіння. Теперже, коли тільки поодинокі українці мають ту чи иншу підтримку з боку I. S. S., участь українських делегатів має значіння репрезентативне й пропагандивне. На цей раз українська делегация виступала навіть у ролі допомагаючого, бо саме на конференції обговорювалося справу допомоги болгарським сту-

дентам, які потерпіли від землетрусу, і при нагоді президент ЦЕСУС-а зложив частину збірки серед українців.

На конгресі С. I. Е. у Парижі було 8 українських делегатів (Орелецький, Кожевнік, Петренко, Ковальський, інж. Калюжний, Ермолаїв, Холодна, Яковлева). Програма конгресу обіймала різні чергові справи (прийняття нових членів, вибори виконавчого комітету, звіти членів, звіти комісії). Поза діловою частиною французьке студентство урядило низку банкетів, вистав, прогульок. Щодо праці української делегации, то слід відмітити, що в цьому році *наші представники заступали також білоруське студентство*. Коли слідом за українським звітом, другий українець складав звіт в імені білорусів, то це не лишилося без певного вражіння на чужинців і дало привід до різних кулоарних коментарів. Позатим українській делегации прийшлося чимало попрацювати в справі *узнання української мови поруч з иншими слов'янськими мовами*. Власне від конгресу в 1926. р. у Празі на засіданнях дозволено вживати крім французької, англійської й німецької також «одну слов'янську мову». Польські делегати в порозумінні з російськими вважали це право монополю на користь лише двох мов. Рішуче вмішання українців привело до того, що визнано принцип чергування всіх слов'янських мов. Коли згадати, що парижський конгрес зібрав понад тисячу учасників, то кожному стане очевидним велике значіння участі українців, хочаби зогляду на пропаганду.

Ці короткі відомості про чергові міжнародні з'їзди не вичерпують вповні всього того, що мало місце в Шартр і Парижі. Зацікавлені знайдуть докладні звіти в «Студентському Віснику». Завданням цього допису є звернути увагу читачів «Р. Н.» на потребу поважного трактування справи нашої міжнародної акції й належної співучасті всіх українців у підготовці майбутніх з'їздів.

Я.

Моя відповідь.

(Духовим батькам молодого покоління в пам'ятну книгу.)

Три голоси довелось мені почути сприводу появи «Розбудови Нації» взагалі, і моїх літературно-політичних виступів в ній зокрема. То були статті п. Славінського (в «Тризубі» ч. 7), далі п. Донцова (в «ЛНВ» ч. 7—8) і зрештою п. Липинського (в «Поступі» ч. 3—4.), в яких, коли й не названо мого імені, то подано витяги з моїх писань. Три голоси з різних таборів, не однаково виразні, суперечні в висловах, але однозгідні в осуді моєї постави супроти сучасної національної дійсності. Хоч як не-

охочий до полеміки та особистих виступів я приневолений дати на них мою відповідь, бо не годен знехтувати голосів, що походять від осіб, які є духовими батьками цілого нашого покоління, а моїми зокрема, від яких побирали ми науку національного та політичного думання. Вониж бо, або їх групи, були для нас довший час міродатними дороговказами у минулому й сучасному.

Першим дороговказом служила ідеологія патріотів-демократів, які навчили нас свідомо любити нашу батьківщину. Їм ми мусимо завдячувати пізнання й зрозуміння українського народу, в той час єдиного носителя й хранителя національних вартостей і традицій. З їх рядів вийшов найдостойніший провідник Української Нації нашої доби, Симон Петлюра, що єдиний з чільних діячів спромігся на чинність, тяглість і рішучість в політичній та збройній боротьбі українського народу за своє визволення. Відданий справі, завзятий у змаганнях, сильний вірою, він лишається неперевершеним взірцем національного борця наших часів. Подвижник духу й лицар чину, він втілює і в міру сил, перевів у життя підсвідомі прагнення нашого народу. Не його хиб чи помилки тримаємо ми в пам'яті, але підсилюємо себе згадками про його заслуги перед батьківщиною й шануємо, як національного героя.

Другим дороговказом в процесі нашого духового росту став Д. Донцов, — цей вічний революціонер і будитель. Він вказав на глибокий занепад національної волі українського народу та його провідників, на брак у нас почуття гідності й відваги. Він викрив у наших душах джерело національної снаги й збудив волю до чину. Чуйливий на кожний прояв нової думки, він вивів молоде покоління із закамарків провінціалізму та ввів його в коло світових проблем. Він вцепляв у нього духа непокою та вказав шлях до вершків обвіяних бурею. Він надихав нас вірою в те, що долею України не є служити погноєм, але взнестись на рівень Великої Нації. Він вказав на марність сподіванок визволитись в силу одної льогіки річей, чи з чужої ласки, на коначність плекати в нас силу духу й фізичну силу, здатність боротись і перемогати. Він розвіяв туман, що його потворили свої жерці й наші слабодухи вколо найбільшого історичного ворога України, і вказав шлях на Захід, як єдино-спасення і живодатний для нас. З шодиву гідною зятятістю й завзяттям боронить він свої позиції й нині, даючи приклад глибокої переконаності, послідовності та насиченості думки.

Третім дороговказом був ідеолог традиції й консерватизму В. Липинський. Він перший показав, що Україна це не урівня категорія, не виплід самої віри й уяви, але історична дійсність. Він звів нашу національну ідею, що доси корінилась у серцях й ятрилась в ранах, на лоно землі й пов'язав її з ґрунтом. Почуття й прагнення українців вложив він у формули й протиставив анархії духу та зміслив тверду систему вартостей. Основою української національної свідомості не є ні раса, ні мова, ні релігія, — лише край, ідея батьківщини. Так, завдяки йому, з ідеологічної секти українство робиться широким і глибоким національно-державним рухом. Він викрив й унагляднив згубні для нації явища нашого минулого та сучасного, що їх часто уважали за прикметні й спасенні. Зупиняючись над суспільною будовою українського народу, він слушно вказав на брак сильної провідної верстви, національної аристократії, як на аномалію нашої дійсності. Він правильно оцінив властиву нашому народові вдачу осілого виробника-хлібороба й протиставив її кочовничій, хижацькій природі північного сусіда. Зрештою, він дав доказ високої свідомості своїх обов'язків і великої відданості справі.

Згадуючи наші дороговкази, не хочу ні ставити їх на одну дошку, ні виносити осуду, ані означувати нашого відношення до них нині. Тим лише встановлюю генезу нашої національно-політичної думки, не предрікаючи дальшого її прямування.

З цих трох джерел живилося наше покоління. Одначе не погорджували ми й наукою чужинців, не легковажили власним досвідом, та вказівками дійсності.

Не зважаючи на суперечність, навіть ворожість змагань наших батьків, ми намагалися синтезувати в нашій свідомості й погодити з життям питомі їм, незалежені цінності. Плід нових умов і вислід протилежних впливів, ми не могли вложитись у жадне з усталених ними ложбищ. Чи не за це нині кидають вони на нас камінням? Суспільні явища, речниками яких є чи були наші батьки, мають певне місце в історії, але жадне з них не вичерпує сучасної дійсності. Тимчасом той перелом, що стався в житті України, вимагає, аби ми хоч на мить охопили в цілому нашу національну проблему, підвели підсумки й виснували плян на майбутнє. Застановляючись над нашою духовою спадщиною, ми не оцінюємо наших попередників на основі того, чого їм бракує, — лише на основі того, що ними здобуто. Ми далекі від думки їх розвінчувати, але й не маємо наміру канонізувати їх завчасу. Як карні члени нації, беремо на себе долю відповідальності за їх прогріхи й помилки. Чи тим не

набуваємо права користати з їх досвідів і ставитись критично до їх вчинків та способу думання?

Свідомі нашого завдання в поточну хвилю історії, ми не менше свідомі й нашої великої відповідальности. Тим завданням є стверження живого, діючого факту, яким є націоналізм, що його вага й поширеність роблять його загальним і світовим. Мусимо плекати цей первень організуючої й моральної сили, що з'явився й розвивається в нас органічно. Мусимо перетворити його з ідеологічної категорії в політичний чинник. Наші батьки не могли доси цього доконати, бо вони його соромилися, або вирікалися, як ереси, або звужували його ідеологічну основу. Одначе вони підготували підложжя для нашого чину. За це їм велика дяка. Щоби довершити їх діло, мусим покинути відправну точку, і щоби продовжити їх шлях, мусимо від них віддалитися. Застерегаємось всеж при тому збільшувати розбрат й анархію, що були прокляттям нашої історії. Знаємо, що бувають моменти й положення, коли годі дотримати однастайність і доводиться жертвувати згодою з найближчими. Одначе вважаємо це рішення винятковим й не можемо з нього робити собі правило.

Можна від нас відхрещуватися навіть п'янувати нас за те, що зважилися стати на рівні ноги й взяли на себе сміливість мстити власний шлях. Ми наперед до того підготовані сумною практикою нашої історії, коли батьки були не кращими від синів. Власне ця наука історії не дозволяє нам вийти з рівноваги й захопитися за полеміку чи за засоби ділання, що їх вважаємо негідними й якими, навеликий жаль, часом послуговуються супроти нас наші ідейні противники. Хай кожен пильнує своєї гідности, як сам знає. Щож до нас, то нам однаково чужий і жест біблійського сина, що посміявся із свого старого, хорого батька, як і запобігання чиеїсь ласки. Не заперечуємо живодатної й спасеної спадщини та не вирікаємося науки батьків на майбутнє. Одначе одверто признаємося, що почуваємо власний ґрунт під ногами й чуємося в силі продовжити діло наших попередників. Маємо віру в слушність наших думок і нашої постави та вважаємо своїм обовязком голосити нашу правду. Не боїмося критики й радо прислухуємося до річевих завважень. Колиж нам робитимуть перепони в доконанні нашого завдання, будемо боротися, не виломлючись з національного табору, і понад усе поставимо благо нації та її авторитет.

Дм. Андрієвський.

Надіслані книжки та журнали.

- Віктор Андрієвський: ЗНАЧІННЯ ПОЛТАВСЬКОГО БОЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ. Варшава 1927. Накладом «Табору», стор. 32, серед. 8.
- Віктор Андрієвський: «В ДЕСЯТУ РІЧНИЦЮ» («22. I. 1918 — 22. I. 1928»). Київ 1928. Накладом «Табору», стор. 32, серед. 8.
- Я. Г. Кухаренко: «ТВОРИ». Перше повне ілюстроване видання під редакцією Г. В. Омелченка. Громада Українців з Кубані. Прага 1928., стор. 144. мал. 8., ціна 18 кч.
- «ПРЕРІЯ». Канадійський Альманах 1928, виданий заходом Теа опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді. Винніер. Манітоба, Канада, стор. 124. вел. 8.
- ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 27., кн. VI., червень 1928, Львів.
- ЖИТТЯ І ЗНАННЯ. Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал, видання Теа «Просвіта» у Львові. Ч. 9, 1928.

- ТРИЗУБ. Періодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі. Чч. 19—28.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двотижневий журнал. Харків 1928. Ч. 9—14.
- ВІРА І НАУКА. Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік видання IV. Ч. 10—4.
- СОКІЛЬСЬКІ ВІСТІ. Орган українського сокілства, видає руханкове Товариство «Сокіл-Батько» у Львові. Річ. I. Ч. 4. Львів 1928.
- Bulletin mensuel d'Informations de l'office Central de la Confédération Internationale des Etudiants, no. 5, 6, 2e Année, Bruxelles, 1928.
- Б. Гірчак. ШУМСЬКІЗМ І РОЗЛАМ В КПЗУ. Бібліотека Більшовика України, ч. 7. стор. 248, мал. 8°. Державне Видавництво України, Харків, 1928.
- РАНОК ч. 1., двотижневий орган української незалежної думки, під редакцією С. В. Перепелиці. Париж, 1928.

Накладом «Групи Української Національної Молоді» в Празі вийшла велика поема

Ол. Бабін:
ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ.

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ за волю в 1918—1920 роках. Героєм поеми є Гуцульський Курінь, як символ Української Галицької Армії в днях її радощів, смутків, триумфів і невдач.
Книжка має 154 ст. друку на доброму папері в гарній обгорці.
Ціна одного примірника: в Чс. Р. безпосередньо у видавництва 12 кч., з пошт. пересилкою 14 кч.; у Польщі з коштами пересилки 4 зл. р.; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах рівновартість 15 кч. — Книгарям і кольпортерам книжка. Інчим особам (не кольпортерам) висилається книжку за попередним надісланням грошей за книжку і на поштову пересилку.
Замовлення слати на адресу «Розбудова Нації» PRANA SMISNOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

„БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МІД“
(1918—1928)

Спогади Гофмана, Чернига, Людендрфа, Севрюка, Залізняка і других.
Ціна 8 зл. п.
В-во „Червона Книга“ ЛЬВІВ, Руська 18.

Хто ще не передплачує СМОЛОСНИКИ

журнал націоналістичної молоді,
що виходить в перших днях кожного місяця у Львові.
Видає Осип Боднарівич.

Редакція й Адміністрація: Львів, Руська 18, III. пов.
Передплата вносить річно: у Польщі — 6 зл. п. в інших краях — 4.50 амер. дол. або їх рівновартість в инчій валюті.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал, виходить кожного місяця у Львові.
Передплата вносить: річно 18 зл. п., піврічно 9 зл. п., поодиноке число 1.80 зл. п.
Редакція й Адміністрація: Львів, Ринок 10, II.

Українська Видавнича Спілка

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК
місячник літератури, науки й суспільного життя.
27 рік видання.

Журнал виходить книжками в перших числах місяця й містить статті визначних молодих і старших українських письменників та учених.
Передплата вносить: місячно — 2.50 зл. п., піврічно — 14 зл. п.; річно — 26 зл. п.
Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, Руська 18, I. пов.

Приймається підписна

на

ОРГАН ПРОВОРДУ УКРАЇНОБНИХ НАЦІОНАЛІСТІВ РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

І містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівнож містить журнал історичні матеріали з визвольних змагань чужих народів, а також постійний огляд міжнародньої політики.

Щорічна передплата виходить: — 30 кр. в Ч. Р., — 9 шл. в Галичині, на Волині і в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 6 шл. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та інших краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». У Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Naciji». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ „РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

почина постійно листати

Гуцульський Курінь

поема О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Легії Українських Націоналістів

і Смолоєкани

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. O. Mykola Sciborsky, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.
Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Legiografie, Praha-Vršovice.
Sámova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 20225-VII-1928.

ОРГАН ПРОВОРДУ УКРАЇНОБНИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видав: Микола Сциборський, канд. іном. У. Г. А. в Подєбрадах.

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Прага-Smíchov, Nádražní tř.
č. 46 p. (акс. přívazek).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacji», Praha-Smíchov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посилають на адресу: Legiobank, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Центро-
банк Львів «ROZBUDOWA NACIJI», Ukrainian Legion P. O. Box 578, Phila-
delphia. Pa. «ROZBUDOWA NACIJI», Bankhaus Svyboda & Comp., Wien I.,
Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Darmstädter und Nationalbank,
Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI», Banque Commerciale de
Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJI».

Ціна окремого числа: Ч. С. Р. — 5 кч., Галичина, Волинь, Польща —
1.50 ал. п., Австрія — 1 шіл., Німеччина — 0.70 мар., краї Лат. Унії —
4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї — 0.20 дол. амер.

З М І О Т

1. Инж. Дм. Андрієвський: Україна в світовій політиці	313
2. Микола Ницкевич: Лупька Молодь	319
3. Др. Зенон Бузеля: Українці в Румунії	321
4. Ж. Флергат: Україна й Бессарабія	325
5. Вальтер Гатеман: Зміна обличчя Африки	327
6. Микола Сциборський: До аграрної політики націоналізму	332
7. Степан Самушинський: Спомени з італійського подорожу	339

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

8. Звіdomлення ч. 8.	347

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

9. Легія Українських Націоналістів	348

ХРОНІКА

10. На Радянській Україні	349
11. Під Польщею	351
12. Під Румунією	353
13. Свято в Берліні	354
14. Політичний огляд	356
15. Лист до Редакції	359
16. Відповідь Редакції	363
17. Надіслані книжки та журнали	

Vydavatel: Ing. C. Mýkolo Šciborský, Ukr. Zemedelská Akad. v Poděbradech.

Odpovědný redaktor: Václav Koryb. Tiskárna: Legiograf, Praha-Vršovice.

Šísňový nář. 665

Novinová sazba povolená red. p. a. t. 20225 VII-1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, вересень 1928.

Число 9.

Инж. Дм. Андрієвський.

Україна в світовій політиці.

Людство в різні доби історії мало певну будову, певні системи політичних, релігійних і річевих взаємин, що вязали його в логічне ціле. Нам здається, що нині, не зважаючи на поглиблення й зміцнення деяких об'єднуючих чинників (як н. пр. економічних), цілості більше ніж коли бракує гармонії й однастайности.

Ключем тої системи, що гармонізувала людські відносини в цілому світі, досі була Європа, її культура, її цивілізація, або іншими словами, — душею тої системи була фізична, моральна й розумова сила білої європейської раси. Протягом останніх століть Європа стала справжнім гегемоном світу. Вона виробляла форми життя, думання й почування, що ставали універсальними; вона звела до рівня анахронізму прастарі культури Африки й Азії; вона знищила цивілізацію давньої Америки разом з її творцями. Маленький півострів Азії, Європа стала на довгі часи осередком, столицею, огнищем цивілізації, виплекала здібну, працьовиту, рухливу, вперту, сміливу й заборчу расу. Ця раса поширилася по всіх континентах, завоювала численні народи, одних непокірних вигубила, других втихомирила, прищепила їм свої вірування, звичаї, організацію. Так біла раса опанувала всі частини світу. Лише Азія встояла перед цим тиском і, відступивши на свої культурні позиції, не здавала їх Європі. Одначе й тут біла раса зуміла оплутати тубольців путами своїх господарських і політичних норм.

У давнину сильніші, смілівіші й відповідно вивіновані народи — греки, картагінці, скандинавці підбивали слабших і казали їм платити собі данину. У нашій добі ця система набула особливого розросту в формі господарських зносин і правових норм. Богатство й могутність Європи полягає сьогодні в її колоніях розкинутих по всіх усюдах. Європа стала осередком виробництва, кируючим центром господарського життя для віддалених частин землі, бо добування й оброблення сирівців переводиться силою й засобами накопиченого віками капіталу. Це власне й робить Європу метрополією багатьох країн. Техніка, й збройна сила стали до послуг господарській системі капіталізму та тримають у покорі різні народи переважно не білої раси.

Історія Європи, — це історія росту її потужности, її заціпности та її впливів. Географічні умови відіграли немалу ролю в цій історії.

Європейська раса й культура зродилися на берегах Середземного Моря. Це ж море є колискою європейської цивілізації. Спираючись на вигідні географічні позиції, діяльні чинники того історичного процесу з давніх давен запускалися у віддалені країни й поширювали терен діланья. Осередки політичної сили пересовувалися рівночасно з перенесенням огнищ цивілізації. Таким осередком донедавна була Франція. Маючи довгу лінію морських берегів, чудові численні пристані, вільні виходи на Південь і Захід, будучи багатою країною й здібною нацією, Франція вела перед в європейському політичному житті аж до початків 19. століття, а в культурному аж по наші дні. Одначе вже в 15. ст. для її гегемонії повстала небезпека в звязку зі зменшенням світової ваги Середземного Моря. Це сталося у наслідок відкриття Америки й нових морських атлантийських шляхів. Тому й цілий період європейської історії, що прийшов по середземноморському й був започаткований Колумбом, можна назвати атлантийським.

У критичний момент середземноморського періоду, коли нащадки старої Римської Імперії (варвари) закріпили гегемонію європейського континенту (а не балканського й алпінського півостровів) над морем, Україна виходила на кін історичного життя (9. ст.). Перенята засадами середземноморської цивілізації через свої зносини з античним світом і через прийняття християнства, Україна мала всі дані зайняти поважне місце серед тогочасних чільніших держав. Усе віщувало нашій батьківщині блискучу майбутність і велику роль в житті культурних народів. Положена на берегах Чорного Моря, вона була близькою до шляхів, що ними пересувалися центри європейської цивілізації. Сильне тяження України-Руси до тодішніх політичних центрів і тодішня система зносин намагалися включити її в європейське коло. Давня Гелляда мала на нашій землі свої кольонії, і стара Україна була її житницею (5. ст.). Легіони Римської Імперії доходили до її кордонів (поселення на Дунаю), а пізніці італійські республіки відважувалися посилати свої сили ще далі. Наша Київська Держава повстала завдяки вигідному міжнародньому положенню на шляху «з варяг у греки». Через Україну веде сухоподольний шлях з Європи через Туран до Азії. Це дає великі економічні вигоди, — і в колишньому Києві ми бачимо численні заклади купців європейських й азійських. Політична влада Києва сягала аж по Кавказ і Балкан; вона давала себе відчутти також на берегах Босфору, в Царгороді. Наш Ярослав Мудрий був відомий і поважний в Європі, чого доказом хочби споріднення з найблискучішим королівським французьким родом. Україна готувалася стати помітним чинником європейського життя й політики, але дві великі події геть чисто змінили хід нашої історії.

Першою була татарська навала на Україну й повстання на берегах Босфору Турецької Держави замість Візантійської Імперії. Другою — відкриття Америки й втрата світового значіння Середземного Моря. Татарська навала підбила силу Української Держави. Її простори були зведені до Галицько-Волинського Князівства. Що правда, європейські володарі, зокрема Римський Папа, залицялись і далі до наших суверенів, але вага й престиж цих останніх вже не були такими, як за Володимира Великого чи Ярослава Мудрого. Пізніше Політична сила України-Руси зникла зовсім у Польсько-Литовській Державі. Доки господарили татарські орди й пустошили наші степи, доти старий шлях

з Європи до Азії був перетятий, як також був перетятий і занепав водний шлях з Півночі на Південь по Дніпру. Чорне Море, що в старовину лучило нас з європейським світом, — Грецією, Візантією, Італією, — опинилося в руках монголів. Український нарід був відсунений від нього в лісисті північні й північно-західні землі. Україна вийшла з кола головних чинників європейської політики раніше, ніж скінчилася середземноморська доба. Наступна атлантийська доба знайшла її упослідженою, розбитою, десорганізованою. Власне цей час є для нашої батьківщини «пропащим часом» в історії світової політики. Разом з тим для Європи це був чи не найблискучій час.

У хвилину відкриття Америки Європа була перенаселена і мало індустріалізована, аби дати свому населенню працю. Європа душилась, — Америка стала її рятувати. Туди спрямувала біла раса всю свою енергію й там блискуче виявилася влада європейців. Такої велетенської військової, господарської та культурної праці, що її перевів європейський геній за чотири століття, людство ще не бачило. Усі народи Європи, на той час вистарчаюче озброєні фізично й морально та добре положені географічно, кинулися на нові землі, шукаючи за щастям і багатством. Еспанці, французи, англійці, голяндці, ірландці залляли Америку. За короткий час створилися нові народи та нові держави. Проте все це мало європейські кости, і лише поростало американським мясом. Англійський нарід відіграв в історії кольонізації Америки особливо велику роль й дав початок могутній державі, якою є Злучені Держави. Тут європейська цивілізація, не спинювана традиціями, упередженнями, географічними розмежуваннями, яких повно в Європі, мала вільний хід і пішла далі, ніж на рідному ґрунті. Нині Америка є великою політичною, економічною й моральною силою. Це молодий, свіжий, повний сил, надій, завзяття, витревалости волі й заохоти до життя організм. Його апетити ростуть з часом і виразно змагають до підбиття Європи та до використання її як кольонії.

Оден факт повстання Злучених Держав вистарчає для твердження, що нова історична доба принесла велику перевагу англо-саксонської раси над всіми іншими. Як тільки вузол світових шляхів перенісся на Атлантийський Океан, Англія відчула покликання до мореплавства. За недовгий час вона здобула велику силу на морі та вперто змагає до гегемонії в Європі й до захоплення нових заокеанських просторів. Низкою війн з Еспанією, політичних й економічних угод з Голяндією, а також перемог над революційною Францією Наполсона, Англії вдалося забезпечити собі перше місце на морі й стати на сторожі європейської рівноваги. Правда, велика американська кольонія, що одержала від Англії не лише людський матеріал, але й цивілізацію, відпала від метрополії. Тим неменш Англія придбала й втримала Канаду, залюднення та культивування якої належить більше Франції. Більше того, зазнавши поразку в Америці, Англія спромоглася здобути цілі континенти (Австралія), великі обшари первісного краю (Африка) і зрештою виключно вигідне становище в багатючих кольоніях (Індія). Так Англія зложила безмежну Імперію, що простягається по всіх частинах світу, об'єднана одною цивілізацією, політичними традиціями й економічною системою. Це дало їй рішачу вагу в європейському й світовому житті. Можна спокійно твердити, що майже на наших очах осередок європейзму пере-

совується з Півдня на Північ. Англія фактично тримає нині в своїх руках контроль політичного та економічного життя Європи. Атлантична доба світової й європейської історії принесла перевагу, коли не гегемонію, англо-саксонської раси. Це факт величезної ваги для цілого людства та його майбутнього.

Після відкриття Америки й нових водних шляхів ціла увага європейського світу відвернулася від східних сухоподольних шляхів, відвернулася і від Азії, як також і від Середземного Моря. Очи всіх цивілізованих і чинних народів Європи звернулися на Захід, на Новий Світ, на океан. Чорне Море, що й так віддалене від головного басейну, стало закутаною середземноморською водною системою. Час від 15. аж по кінець 19. ст. дуже несприятливий для України не лише в силу місцевих подій, але також зогляду на ті зміни, що зайшли на міжнародній арені. Великі світові рухи й шляхи лишають Україну на боці, вона занепадає внутрішньо й забувається назовні, — стає провінцією. Атлантик підбиває її світове географічне й політичне значіння. Мало не всі її природні дані ударемнюються, а всі невгоди її становища на порозі двох світів виступають назверх. Оскільки раніше це викликало особливий рух навколо України й робило її осередком впливів і вузлом світових змагань, то тепер воно робить з неї арену борні, здобич змагунів, важливий, але інертний додаток до самостійних чинників.

Зв'язана інтимними культурними нитками й симпатіями з європейською цивілізацією наша нація змушена була протягом довшого часу мати діло з азійсько-татарськими кочовниками. Положена між значними політичними силами різної вдачі й природи, — Москвою, Польщею та Туреччиною з її татарськими васалами, — Україна мусіла змагатись, маневрувати й бути не раз поділеною між сусідами. Втративши свою лінію в історії, вона все лишалася в полоні якоїсь орієнтації, коли не на Захід, то на Південь, або Північ. Її культурну візантійську й західну спадщину поділено. Не оден з наших сусідів підносить свої права на нашу душу й навіть на наше ім'я. Розбита, виключена з кола європейських народів, наша Україна всеж жила, росла й розвивалася. З лісів, куди її загнали татари, тихцем напонамацки проклала вона собі шлях на старі землі, здобула нові, пристосувалася до незаних досі умов. Так український нарід опанував південно-східні степи, колонізував їх, і виробив нові форми політичного і культурного чину, змагаючи поновно до політичної ролі. Виявом здібности пристосовання і відновлених змагань була наша козаччина. Політика наших крапчих гетьманів (Хмельницький, Мазепа, Орлик) стремить до повернення Україні відловідного місця в колі європейських народів, але вона негодна вивязатися з труднощів «окраїнного» положення. Їх політика була надто континентальною, місцевою, вона не могла достроїтися до світових ходів і рухів, що відбувалися далеко на морях, над берегами Атлантичного Океану. Український нарід безсило борсався в путах Московської й Польської Держави. Слабший від них на суходолі, безсилий перенести поле бою на море, що його захопили монголи, наш нарід ріс і розвивався біологічно, але не міг стати на рівні ноги політично. Всеж він не дав знищити себе національно, і, як небезпечне стороннє тіло, ввійшов у склад Польщі, доки її остаточно не розсадив. Потім віллявся в Московське Царство, дав йому розмах, європейську цивілізацію, вихід у тепле море, під-

стави московського імперіялізму на Заході, але разом з тим і великий заколот що повстав між старою Москвоючиною й новою Російською Імперією. Користаючи в державній організації Росії, творючи основу її політичної могутности, він проти волі пануючого московського народу надзвичайно розрісся, заселив нові простори. Одначе він душився в політичних рямках російського режиму, нудився в задусі провінціалізму й мусів рано чи пізно скинути з себе пута. Це сталося слідом за великою війною, підчас революції у формі Українського Дива.

Велика війна унагляднила й довершила той хаос, що панував в європейському житті та в цілій світовій політиці. Атлантична доба властиво вже минула; з нею мусіла відійти в небуття також і система міжнародних взаємовідносин. Донині Європа була наріжним каменем будови світових зносин. Зараз її положення захитане, — рівновага цілої будови порушена. По-перше, поруч з європейськими політичними силами стали дві нові: американська (Злучені Держави) й азійська (Японія), з якими доводиться сильно рахуватись; по-друге, Європа, виснажена економічно й морально, не спроможна творити того однолітку, яким вона була досі перед лицем цілого світу. Її золото переплигло Атлантику й скупчилося в американських банках. Внутрішня криза розідає європейський організм і відбирає йому віру в себе та в свою силу.

Криза європеїзму зачалася давніше, але вона унагляднилась і загострилася по великій війні. Престіж Європи в очах цілого світу полягав не так в її фізичній чи мілітарній потужности, як в її ролі розсадняка цивілізації й вищої моралі. Техніка, як теж усі наукові здобутки могли вщеплятися дикунам, кольоровим расам, — престіж на тому лише зростав. Одначе він потерпів, як тільки дикун перейнявся сучасною етикою європейця, яка голосить, що людина є царем природи, що нема сили понад генія людини що в основі всі люде, без огляду на раси та ступень цивілізації, однакові. Християнська проповідь обіцяла мир і справедливість, раціоналістичні теорії вказували засоби встановлення на землі ідеального ладу, спокою й щастя. Проте війна викрила марність наївних сподіванок. Замість тріумфу поступу й цивілізації цілий світ став перед лицем руїнації й розбрату. Вихвалювані теорії, — політичні (парламентаризм) і соціалні (соціалізм), — як також нові міжнародні установи (Союз Народів) лише збільшили терен взаємних поборювань. Сама техніка стала загрозою для її винахідників. Поступ капіталістичної системи господарства допровадив до великого неладу в житті цивілізованих народів і їх колоніальних васалів. Зрештою, сама Європа побачила своє банкруцтво й стала переглядати свої теорії та методи. Але було вже запізно, бо ті, що досі вірили в Європу, її генія, її непереможність, опанувавши її технікою та засадами, стали побивати європейську владу й європейський престіж здобутою зброєю. Почався великий визвольний рух колоніальних народів.

Розбита в середині, Європа побачила великі труднощі на всіх континентах. Її політична система, оперта на пануванні й проводі колоніями, захиталася. Її економічна система, побудована на довозі сировини з малорозвинених країн, на переробленні й перепродажі їх, вазнала сильних ударів (похід большевиків проти капіталізму). Її культура, перед якою хилилися всі народи світу, піддається сильній критиці носи-

телями старих культур (китайці, індуси), як несвідоме знання, та невдячними учнями (москалі), як витвір буржуазної класи. Найнебезпечнішим, хоч і не першим, із повставших рабів була Росія. Після двох століть змагань європеїзуватися, Московщина раптом змінила напрям і стала на чолі збунтованих проти Європи. З усіх азійських народів, за винятком Японії, вона найкраще озброєна європейським знанням і технікою. Вона найбільше намагалася пристосуватися до європейського життя й має велике огірчення по невдачі. Вона найрішучіше відкидає (євразійці, большевики) європейську цивілізацію, і стає до чинної боротьби з нею, заохочуючи також інших своїх східних сусідів. Ворожа самим основам європейського життя, вона бере за об'єкт своєї ненависти економічну систему (капіталізм), і, підбиваючи її, намагається розвалити Європу знутри (революція й диктатура пролетаріату). Теорія Маркса, це лише метод критики та зверхня форма, яку вона заловнює власним змістом і надихає власним патосом, зачерпненим з великої відрази до європейської цивілізації.

Перед нашими очима зарисовується боротьба між цілістю германороманських народів та їх вчорашніми рабами. Наступ на Європу большевицької Московщини виказав наявність світових сил, що означені не державними кордонами, але є континентальними угрупованнями. На тлі світових пересувань останніх років ясно видно, що вчорашній гегемон світу, Європа, є сьогодні лише одною з світових сил поруч з іншими. Вона має простір 10 міл. кв. клм. і до 450 мільйонів населення. Сильна своїми традиціями, престижем, географічним положенням, технікою, але без тривкого політичного зв'язку, розділена недовір'ям і суперництвом національних одиниць, розділена кордонами, ріжницею мов, культур і т. і., вона не сконсолідована. Свідомість своєї окремішності в світі й спільності своїх інтересів лише починає прокидатися; треба багато часу покіль ця свідомість перейде в організовані форми. Всеж за це промовляє багато чинників, — головню економічні. Загрожена в посіданні своїх колоній і стиснена Америкою, Європа все шльше задумується над справою своєї внутрішньої консолідації. Досі вона була гегемоном світу й звикла ототожнювати себе з цілим людством, що найменше з цивілізованою його частиною. Нині стає очевидним, що так воно не є та що її майбутність вимагає самоозначення й самообмеження, як передумов організації. Ідея політичного зв'язку та економічної єдності складових націй, — ідея Паневропи здобуває все більше узнання.

Тим більше, що одна із сильніших держав, яка належала до європейського концерту народів, Англія помалу відокремлюється в самодовліючу в своїх інтересах і змаганнях цілість. Вже давніше вона практикувала політику «блескучого відокремлення», але досі центр її ваги лежав на берегах Темзи. Між тим, по війні стався значний переустрій Бритійської Імперії. Доміні й колонії одержали змогу впливати на політику метрополії, і навіть мають своє представництво в Союзі Народів та в деяких державах. Це робить з Англії Кондомінію та ще більше віддаляє від рівноділаючої політичних змагань європейських народів. Це є натуральним процесом. Вже віддавна лише голова цього політичного організму лежить в Європі, — її тіло розкидане по всіх частинах світу. По своїм розмірам В. Британія творить окремий світ, що обіймає 36 міл. кв. клм. з 454 міл. людей.

Проти цих двох світових сил — Паневропи й В. Британії — виступає нині третя, що прибирає назву Евразії. Вона звалася недавно Російською Імперією, а зараз Союзом Сов. Соц. Республік, обіймає понад 21 міл. кв. клм. з 146 міл. населення. Суто-континентальна цілість, положена на Півночі, з перевагою туранської раси, є вона мостом між європейським й азійським світами. Наступниця давньої монгольської імперії 13. ст. ошляхотнена християнством, озброєна новітнім знанням і технікою, але в основі ворожа європейській цивілізації, вона намагається створити нову культуру й накинати її світові. Слонукана не так життєвими потребами, як волею до панування й месіянством, вона веде наступ на дотепершніх світових можновладців, на європейські народи, і пробує підбивати їх у колоніях. Маючи свою голову в Європі, вона своєю масою лежить в Азії, близька цій останній вдачею, і тому має дан та плекає надію опинитися на чолі азійських народів, що підіймаються проти панування білої раси.

(Кінець буде.)

Микола Ніцкевич.

Луцька молодь.

Про луцьку українську молодь, як про таку, можна говорити тільки починаючи з 1923. року, коли зорганізувався гурток при українській гімназії. До того часу шкільна молодь, як організоване ціле, ніде не виступала, а як що й робила, то ця робота носила характер окремих індивідуальних виступів, які не мали жадного впливу на загальну молодь.

У 1923. році заложено культурно-освітній гурток — «Самоосвіта», що своєю метою нічим не ріжнися від усіх інших подібного роду організацій гімназійної молоді.

Ініціаторами цього гуртка були старші учні, що тільки завдяки військовим подіям перебували ще в гімназії. Це були цілком дорослі люди. Ці «старички», як молодші їх називали, взяли відразу кирму в гуртку в свої руки. Можна було припускати, що гурток стане монополією «старичків». Одначе, так не сталося. Правда, «старички» міцно тримали в руках «капсулів» (молодших), але відносилися до них з батьківською любов'ю. Не помітно було, щоби «старички» намагалися залишити молодших в тіні, аби самим висунутися наперед. Навпаки, вони немов самі залишилися ззаду, і підштовхували молодших. Одним словом, «старички» були диктаторами з правдивим хистом диктаторів. Молодші не мали навіть підстави бути незадоволеними цим диктаторством. «Старички» не тільки не перешкоджали праці гуртка, але підсплювали її своїм неоспоримим авторитетом «бувалих людей». Завдяки їм, не було в гуртку непевности, що звичайно буває в таких гуртках. Коли хтобудь з «авторитетних» сказав що те, або інше, є добре, то не могло бути іншої думки.

Зразуж після заснування гурток почав видавання свого журналу, який названо «Багаття».

Перше число вийшло в українській і російській мовах, бо в гімназії було ще декілька росіян. Викладання в старших класах провадилося ще в російській. Друге число, вийшло тільки в українській мові. Редакційна колегія, яка складалася з двох українців й одного росіянина, винесла постанову, що журнал має видаватися тільки в українській мові. Співробітникам росіянам пропонувалося перекладати їх праці. Росіяне з цим не захотіли погодитися і вийшли з гуртка. Всі віддихнули вільніше. Учні росіян було дуже мало, але вони заявляли великі домагання й сунули свого носа навіть туди, де це не було потрібно.

Журнал друковано на шапірографі з багатьма ілюстраціями та досить мистецькою обгорткою. Поміщувалося в більшості, як це й звичайно буває, любовні вірші та оповідання, найчастіше з народного життя. Час від часу появлялися й розвідки

на різні літературні теми. Заслуговує на згадку розвідка: «Чи Гоголь був наш?» Цим розпочато довеззну дискусію на сторінках «Багаття».

Фактичним провідником редакції був учень М. Він користувався загальною повагою й довірям. Це був вже старший учень, певно років за 20. Надзвичайно оригінальна людина. Своєю поставою й поглядом він нагадував Шевченка. Приземистий, похмурий абсолютно не сентиментальний, навіть деколи різкий. Проте його різкість ні в кому не збуджувала незадоволення. Вона була якась натуральна й не задиркувата. Він умів до всякого заговорити якимсь так похмурно лагідно, що ніхто його не боявся. Молоді приносили йому свої перші спроби, і навіть коли їх редактор випроваджував до коша, то ніхто не ображався, бо це зробив «дядько».

Як пізніше виявилось, наш «редактор» був членом місцевої комуністичної організації, але молодші до дня його арешту про це не знали. Його приналежність до комуністичної організації не мала жадного впливу ані на напрямок журналу, ані на молодь. Він нікому не навязував своїх поглядів, навіть рідко коли говорив на політичні теми.

Гурток мав також бібліотечку. На молодий гурток вона була досить великою. Складалась вона переважно з книжок дарованих самими учнями, а почасти старшим громадянством, якого так мало було в той час в Луцьку. З книжками дарованими учнями часто траплялися неприємності, бо учні брали їх здому, не питаючи батьків, а потім батьки заявляли свої права на них.

Найцікавіше, що було в гуртку, це урядкування літературних та історичних судів. Метою їх було навчитися дивитися на героїв і події не очима автора, чи, що найчастіше буває, очима історика літератури, — а своїми власними.

Суди ці поставлено на широку ногу, — із свідками, возними, яких називали «вишибайлами» й т. д. Незадоволені присудом вносили апеляції. Мабуть цікаво дивитися на такий суд збоку. Виступали діти, що намагалися виглядати як можна поважніше, але це в них ніяк не виходило. Коли такому «прокуророві», або «адвокатові» доводилося говорити про любов, то він червонів по самі вуха й поспішав оминати небезпечне місце. Молодь дуже цікавилася цими судами. Кожний вважав за щастя виступити принайменше в ролі свідка. Розібрано «Хиба ревуть воли», «Причепа», «Земля», «Між двох сил» і багато інших. З історичних судів пам'ятний суд над Петром I. У ролі прокурорів виступали учні української гімназії, а в ролі адвокатів учні російської гімназії. Одна й друга сторона були незвичайно вперті, мало що дійшло між ними до сварки, ледви не до бійки.

Суди ці самі по собі властиво не відсвітлювали настроїв молоді. Одначе, вони змушували молодь думати. На приватних помешканнях учнів після якого-будь суду завязувалися багато змістовніші, ширші й одверті дискусії, ніж на самих судах.

Суди притягали також деякого із старших громадян. Часто можна було бачити поміж дитячою публікою сиві голови, що з добротливо-підбадьоруючою усмішкою дивилися на дієві особи.

«Самоосвіта» була абсолютно автономною організацією. Тодішній директор гімназії Власовський майже не втручався в справи крім тих випадків, коли цього вимагали його директорські обов'язки. До речі треба сказати, що учні надзвичайно поважали свого директора, і тому жадних неприємностей не було.

Разом із «Самоосвітою», а може й раніше, заложено спортовий клуб «Юнак». Брак фахової допомоги не дозволив йому розвинутися в той час так, як слід. На власні кошти учні справили деякі руханкові прилади, що увесь час псувалися. Вправами кирмували два бувших кадети київського корпусу. На жаль, крім «струнко» й «праворуч» вони дуже мало могли показати.

Була думка навязати тісніші зв'язки з галицькою молоддю, але справа кінчилась тільки на листуванні. У той час Волинь для Галичини була «terra incognita». Навіть старше громадянство не мало між собою жадних зв'язків. Раз тільки навідався до Луцька з доручення «Сокола-Батька» П. Франко, що привіз для спортового гуртка деякі речі. Одначе, луцькі спортсменці не змогли на час виплатити повинних грошей, і звідси повстало довге листування, що дратувало як одних, так і других.

З кінцем 1923.—24. шкільного року обидва гуртки почали досить гарно розвиватися, і може ще доси існувалиб, колиби не арешти в осени 1924. р., що забрали в першу чергу духового батька обох гуртків М. Поміж арештованими було декілька учнів жидів, — всія останні українці, члени «Самоосвіти». Арешт наробив такого переполоху в Луцьку, що «Самоосвіта» припинила своє існування. Жадного іншого гуртка на її місце не заложено. «Юнак» і надалі помаленьку існував. Діяльність свою

він розвинув тільки тоді, коли вправами став проводити Горбенко, б. старшина Української Армії.

Арешти перешкодили виконати оден з найголовніших плянів гуртка. Малося на думці в наступному році поставити в обов'язок кожному членові «Самоосвіти» скласти іспит з історії та географії України. Іспит цей складалиб при комісії, яку обрано з членів «Самоосвіти» на її загальних зборах. Це мало велику вагу, бо в той час в гімназії вже не викладано ані історії, ані географії України.

1924.—25. р. пройшов тихо. Поляки зробили з арешту декількох комсомольців велику бучу. Почалося звільнювання вчителів гімназії, відібрання концесії й т. д. Це не могло не відбитися на учнях. Вони притихли й довший час не ворушилися. До заснування культурно-освітнього гуртка так і не прийшло. У 1925.—26. р. учні знова почали видавати неперіодичний журнал, якого вийшло тоді тільки два чи три числа. На слідуючий рік молодь стала все сильніше й сильніше активізуватися...

У біжучому році ми згадуємо чимало різних подій, що сталися в 1918. р., та не всі ті події були радісними, бо вже тоді почався розділ України. У січні окуповано Бессарабію, а в листопаді таж сама доля стрінула Буковину.

У десяту річницю цих сумних подій ми переносимося думками за Дністер, і вміщенням двох статей звертаємо увагу всіх українців на маловідомі факти.

Редакція.

Др. Зенон Кузеля.

Українці в Румунії.*)

Внаслідок несприятливих військових відносин значні частини української етнографічної території без згоди українців прилучено до Румунії.

20. січня 1918. р. румунський генерал Прешан захопив Бессарабію, ніби зогляду на потребу оборони її від большевиків. У листопаді того самого року румунський генерал Задік вступив у Буковину. На основі угоди з Чехословаччиною 1920. р. Румунії передано мarmorошеську округу. Українські села в Добруджі прилучено до Румунії ще ухвалою берлінської конференції в 1871. році.

Окупацію Бессарабії, населення якої домагалось приєднання до України й 26. січня 1918. р. проголосило свою незалежність, румуни намагались легалізувати тим, що змусили бессарабську національну раду — «Сфатул-царій» — винести 27. березня рішення про злуку Бессарабії з Румунією на засадах автономії. Цю «постанову»; не дивлячись на скасування «автономії» вже 26. листопаду тогож року й приголошення замість неї стану облоги, що триває аж до цього часу як у Бессарабії так

*) «The Ukrainian Question — A Peace Problem», видання відділу преси та пропаганди Проводу Українських Націоналістів, Женева, серпень 1928, 40 ст. [Вступ. Деклярація Українського Клубу в Польському Сеймі. Карта України. Дмитро Полів: Міжнародне значіння української проблеми. Др. Зенон Кузеля: Стремління до незалежності на Радянській Україні. Володимир Кожан: Положення українського народу під польським режимом. Володимир Целевич: Утиски українського шкільництва в Польщі. Сидір Чучман: Терор у Польщі. Др. Зенон Кузеля: Українці в Румунії. Сотник Ріко Ярій: Підкарпатська Русь (Карпато-Україна)].

і на Буковині, румуни передали державам Антанти на затвердження. Ще менше мирно прилучено Буковину, що, загально беручи, є переважно українською територією (1910. р. — 305.101 — 38,4% українців, 273.254 — 34,4% румунів, 223.000 — 27,2% німців, жидів та ін.), і в північній та західній частині має тільки коло 5% румунів проти 70% українців, які проголосили були злуку із З.У.Н.Р. Це прилучення санкціоновано договором у С.-Жермен (10. вересня 1919. р.). Одначе це було рішено вже в 1916. р. тайним договором між Румунією й Францією.

Українська національна територія під Румунією (коло 23.000 кв. клм.) складається з таких частин: 1) Північна, Східна й Південна Бесарабія з м.м. Хотин, Кишенів й Акерман, — понад 650.000 українського населення; 2) Північ і Захід б. австрійської Буковини з м. м. Чернівці, Вижиця, Кицмань, Вашківці, Заставна, Серет і Сторожинець, — 350.000 українців; 3) б. малярська марморощська округа, — 10.000 українців і 4) сумежні з Бесарабією села в колишній болгарській Добруджі, — кілька тисяч українців. Загалом, Румунія, рахуючи обережно, має коло 1.061.325 українців, що складає 7% усього населення.

Ці українці є автохтонним населенням, що жие від давніх часів на землях, які від 9. ст. належали спочатку до Українського Київського Князівства, а протягом 12.—14. ст. до Українського Галицько-Володимирського Королівства. Щойно в 14. ст. у прикордонних смугах з'явилися румунські колоністи. Всі українські землі мали перед насильним прилученням до Румунії можливість вільного національно-культурного розвитку в Українській Державі. Навіть під чужим пануванням, а саме в Австрії, українцям полишено певну волю, що привело на Буковині до національного самоврядування. Румунія перебрала ці землі з рук Антанти на підставі окремого парижського договору (9. грудня 1919. р.). Тим договором (розділ 8. і 9.) Румунія зобов'язалася зрівняти всі національні меншости в правах з більшістю й забезпечити їм змогу національно-культурного розвитку.

Всі зобов'язання, що румуни перебрали на себе в силу цього договору, вважаються засадничими правами, які не можуть бути знесені чи змінені жадними іншими законами й розпорядками. Як зобов'язання міжнароднього характеру, вони можуть бути змінені лише постановою Союзу Народів.

Одначе, Румунська Держава перейшла над тим всім до порядку денного: у Бесарабії й на Буковині заведено постійний стан облоги; всі попередні українські здобутки знищено до щенту, й окремими законами та розпорядками започатковано румунізаторську кампанію, що згідно з поясненнями урядових чинників, має на меті протягом короткого часу винародовити всіх українців.

У Бесарабії українців позбавлено всіх прав і віддано на ласку військового терору, який вже приніс багато тисяч жертв і змусив десятки тисяч вивандрувати до Аргентини, Бразилії та ін. країн. Всі українські школи, що їх навіть у 1920. р. було 200, переіменовано в румунські. Видавання часописів і книжок в українській мові заборонено, і навіть щобудь друковане кирилицею не дозволяється ввозити.

Найбільші утиски всеж мають місце на Буковині. Тамошні українці мали в Буковинській Краєвій Раді свою окрему курію, що нараховувала 17 послів, окрему українську секцію краєвого управління з власним

віце-маршалом і своїми членами уряду, національну адміністрацію в українських містах і громадах, процентову участь у всіх установах, при чому в українських околицях в адміністрації, суді, церкві й школі приймає лише українських урядовців, суддів, священників та вчителів. Українська мова була поруч з німецькою найголовнішою, узнаною законом, мовою, що її вживали в місцевих і центральних установах. Українське шкільництво було зразково зорганізоване з окремою шкільною секцією, краєвим і десятьма окружними шкільними інспекторами української національності. У 1913. р. українці мали 199, а в 1918. р. 218 своїх народніх шкіл з 800 класами, 40.000 учнів і коло 1.000 добре підготованих учителів. Поруч з багатьма приватними середніми й фаховими школами, належно підтримуваними урядом, було 3 українських гімназії, в Чернівцях, Вижиці й Кицмані, українська реальна гімназія у Вашківцях, український лицей у Кицмані, 2 учительських семінарії в Чернівцях і 4 фахових школи (Чернівці — ремісничка, Кицмань — сільсько-господарська, Сторожинець — школа плетених виробів, Вижиця — різбарська). На черновецькому університеті було 4 українських катедри (мова, література, церковно-славянська мова, східно-європейська історія) і лекторат української мови. Богословський православний факультет був українсько-румунським, а тому всі українські богослови могли слухати виклади в рідній мові. Також і в матеріально добре забезпеченій православній церкві дотримано засади рівноправности. Православні українці мали власного митрополита, окремий відділ у консисторії й власних священників, що в українських околицях правили тільки по українськи, а в Чернівцях українська служба чергувалася з румунською. Навчання Закону Божого відбувалося, само собою розуміється, як для православних; так і для греко-католиків, у рідній мові.

Буковинські українці стояли на високому рівні культурного й економічного розвитку. Вони утворили кілька сот власних ощадних і кредитових установ, краєву «Селянську Касу», «Руську Касу», страхове товариство «Карпатию», цілу низку спеціальних кооперативів, пару сот читалень і народніх бібліотек, народню високу школу, аматорський театр, багато співацьких, спортових, пожарних і благодійних спілок та мали кілька часописів і ріжних періодичних видань.

Румунський уряд протягом кількох років цілком знищив усі ці здобутки українців. У першу чергу знесено українське самоврядування з курією й шкільною секцією та заведено румунську адміністрацію. Край штучно поділено на 5 префектур, в яких урядують румуни, що зовсім не розуміють по українськи. Усіх вищих урядовців української національності звільнено, а нижчим заборонено вживати українську мову навіть у приватних розмовах і наказано в найкоротший час вивчити румунську мову. Спеціальні, надіслані із старої Румунії, іспитові комісії подесяткували кількість українських урядовців, з яких багато покарано переведенням у чисто румунські околиці. У всіх установах, навіть у громадських радах чисто українських сел, заведено румунську мову, а всі права української мови скасовано найперше без жадного закону, а потім затверджено декретом 17. травня 1922. р. Навіть у суді заборонено українську мову. Українці не сміють вносити подання по українськи; у 1926. р. заборонено адвокатам вживати українську мову; недавно розлочато підготовку урядових перекладчиків мов меншостей.

Урядові румунізаторські методи зайшли так далеко, що, в силу окремого розпорядку міністерства внутрішніх справ у березні 1927. р., всі плякати, оголошення, театральні, концертні й кінові програми, навіть цінники й написи в ресторанах, конторах і приватних підприємствах мусять бути обов'язково надруковані також і по румунськи.

Ще гірше повелося українському шкільництву. Його зліквідовано, або румунізовано протягом короткого часу. Вже кілька років нема жадної української народної, середньої чи фахової школи, нема жадної української катедри, і навіть замкнено чи переіменовано в румунські всі приватні школи. Українську мову заборонено як предмет навчання, бо, згідно офіційного румунського погляду (див. статтю міністра Буковини, Л. Ністора, у «Lupta nationala in Bucovina», Букарешт, 1919. р.), буковинські українці є тільки українізованими румунами (!), що мусять вернутися до своєї національної мови. Шкільний закон з 30. липня 1924. р. (див. «Lege pentru invasamentul primar al Statului» в «Monitorul National», № 101) приписує категорично, що «громадяне румунського походження, які забули свою (румунську) рідну мову, обов'язані навчати своїх дітей тільки в школах з румунською викладавкою мовою.»

Цей заборони, не дивлячись на всі заходи українців, не вдалося усунути. Навпаки, недавно б. посол Лукашевич на подання в цій справі одержав написану відповідь президії ради міністрів (№ 74, 15. січня 1927. р.), що міністерство освіти не дозволяє введення української мови в народних школах. Подібні прохання 40.000 українських батьків взагалі полинено без уваги; і, як це подано *урядово* міністерством освіти (Бюро А., № 96.626, 23. вересня 1926. р.) адвокату Др. Дутчакові, *кинено до коша*.

Не хочеться вірити, що українську мову заборонено навіть для навчання Закону Божого. Проти цього не могла нічого зробити також греко-католицька церковна влада.

І хоч українським дітям майже відібрано змогу вчитися, бо населення не розуміє румунської мови, всеж їх відставляється при вступних і матуральних іспитах. Для прикладу слід згадати, що в Чернівцях підчас іспитів 7. і 8. жовтня 1926. р. з 29 українців перепало 26, а в той же час з 61 румунів витримало 59.

Українську мову заборонено також вживати в православній церкві. Навіть у чисто українських селах служба не сміє правитися по українськи. Між тим до останнього часу в усіх громадах, де мешкає 3 румуне, служба мусіла відбуватися по румунськи.

У 1918. р. румуне замкнули всі українські організації, читальні й бібліотеки, та на підставі закону 6. серпня 1924. р. дозволяють поновне відкриття з дуже великими труднощами. Українські часописи переслідують й забороняють. Редакторів часто поліція заарештовує, карає гривною, і навіть переслідують читачів цензурованих чисел. Зогляду на це, зараз виходить тільки одна українська часопись, що змушена писати лише про сільське господарство. Посилки книжок з інших країв конфіскують на кордоні.

Окреме місце займає економічне упослідження українського населення, що сильно потерпіло підчас війни й доси не одержало обіцяного відшкодування. Румунський уряд пореселив на конфісковані мастки румунських кольтоністів, селян і вояків, а репиту земельного фонду (62.000

гектарів) віддав у розпорядження міністерства сільського господарства в Букарешті. Українців цілком обійдено при переведенні аграрної реформи. Більшість мусіла задовольнитися наділами в розмірі пів, або чверть гектару. Крім того на українських селян наложені великі податки, чим затримується господарську відбудову. Всі українські кооперативи й господарські спілки підпорядковано румунським економічним центральним установам, які розподіляють прибутки з українських джерел на некористь українців.

Взагалі Буковину розглядається як кольтонію й визискується в користь старої Румунії. Вистарчить пригадати публічне ствердження румунського члена буковинської торговельної камери в Чернівцях, Біяновіці, 31. серпня 1926. р., що Буковина дає 15% усіх державних прибутків, і в той же час державні кредити для Буковини складають тільки 15 мільонів леїв, або одну тисячну загальної суми кредитів.

Українці в Румунії живуть у страшній неволі, що, як казав румунський інспектор Шпенуль, має протягом одної генерації зробити 1 мільон українців добрими румунами. Однак українці з впертістю здорового селянського народу обороняють свої позиції й противляться всім денационалізаторським спробам. Не дивлячись на переслідування, українці творять і поширюють свої власні організації в надії на краще майбутнє.

Ж. Флергат.

Україна й Бесарабія.

Большевицькі дипломати не раз підіймали справу Бесарабії на міжнародній арені, але все без більшого успіху. Чужинецька преса ще й до цього часу не вважає Бесарабію за румунську, — однак разом з тим не може вона собі уявити, як це після розвалу Російської Імперії Москва претендує на Бесарабію, що заселена молдованами й українцями. Тут знова виказується імперіялістична політика Москви, — лише на цей раз під знаком комуністичної зірки. Усім стає ясно, що комуністи дивляться на Бесарабію, як на етап поширення пропаганди на Балкані, цьому місці вічних непорозумінь і заколотів. Ось тому не слід дивуватися, що московсько-румунська конференція у Відні в 1924. р. в справі плебісциту не дала жадних позитивних наслідків.

Крики большевиків про окупацію й узурпацію не знайшли прихильного відгону в європейській пресі. Навпаки, скрізь проведено думку, що справа Бесарабії, — це справа не Москви й Румунії, а України й Румунії. За це промовляє географічне положення й статистика населення. У 1897 р. Хотинський, Білецький, Сорокський та Акерманський повіти мали 62%—70% українців. У 1919. р. в цілій Бесарабії було 47,6% румунів (молдованів і волохів), 21,8% українців, 11,8% жидів, 5,9% москалів, 5,2% болгарів, 3,1% німців, 4,6% ріжних інших.

Для кращого освітлення справи Бесарабії слід пригадати деякі історичні факти. У свій час Молдавія й Волохія існували як самостійні господарства, що інколи втрачали свою незалежність у боротьбі з турками, або ріжними татарськими ордами. Молдавські й волохські господарі підтримували з київськими князями політичні й торговельні зносини.

Богдан Хмельницький допомагав господарям в боротьбі з чужинцями й як відомо, оженив свого сина Тимоша з донькою Молдавського Господаря. Щойно після 1812. р. московська влада закріпилася на Україні та могла продовжувати завойовання чужих земель. Після російсько-турецької війни жертвою Москви впала Бесарабія. Від того часу почали оселятися по більших містах російські урядовці й сатрапи, яким царі щедро дарували землі й чужі маєтки.

У 1917 р., коли вибухла революція, Бесарабія ожила. Молдованські націоналісти повели сильну агітацію за створення Молдавсько-Болоської Держави, і навіть утворили Національну Раду («Сфатул царій»). Однак ця Рада не виконала свого завдання: частину членів підкупила Румунія, а решта розбіглася від терору «сігуранци». Саме тоді в українських повітах розпочалася горячкова праця. Досить згадати, що протягом короткого часу в Бесарабії повстало кілька сот українських шкіл, стількиж «Просвіт» і навіть кілька середніх шкіл (Акерман, Хотин). Скрізь можна було бачити українські оголошення, відозви й часописи. На прохання українських організацій і населення, Центральна Рада надіслала свого комісара Ліскуна. Не було сумніву, що ця частина української території відійде до Української Держави. Проте сталося інакше.

Після підписання миру в Бересті Литовському, австрійське військо (16. краківський полк під командою полк. Шпонера) зайняло українські повіти. Спочатку австрійці не втручалися у внутрішні справи та в управління цими повітами, але, коли положення Центральної Ради стало непевним, захопили владу в свої руки. Громадські організації вислали делегацію до Києва з повноваженнями й рішеннями всіх волостей, що домогалися офіційного прилучення до України, надіслання представників влади й війська. Центральна Рада прийняла цю «петицію» й ухвалила післати своїх відпоручників. Однак їй не судилося перевести це в життя.

П. Скоропадського проголошено Гетьманом України. Щойно в кінці 1918. р. гетьманський уряд вислав до Бесарабії старосту й начальника державної варті без війська. На нещастя, ці представники «української» влади, б. російські старшини, не виправдали покладених на них надій. Уся діяльність їх звелася до одної відозви в українській мові, що її склала одна з місцевих «Просвіт». Позатим вони провадили агітацію на користь відбудовання «Єдиної-Неделимої». Саме цей момент використали румуне.

Кілька кінних полків без жадного військового спротиву окупували решту Бесарабії й викинули за Дністер «представників України». На цьому закінчилася офіційна українська влада в Бесарабії. Захопивши українські землі, румуне почали жорстоко розправлятися з українцями. Силу української інтелігенції вивезено в Румунію. Швидко переведено загальну ліквідацію українських шкіл і «Просвіт». Українське населення, і без того змучене та зруйноване війною, мусіло платити великі податки.

Все це викликало велике повстання під проводом Маєвського й утворення т. з. «Бесарабської Директорії». Українські повстанці жорстоко мстилися за всі заподіяні кривди й сподівалися збройною силою відірвати українські землі Бесарабії від Румунії та приєднати їх до України.

При тому великі надії покладали на підтримку українського уряду. Однак ці надії завели. Гетьман Скоропадський змушений був передати владу Директорії. Ця остання настільки була зайнята справою ліквідації гетьманської влади й боротьбою проти большевиків, що не спромоглася прийти на поміч повстанцям. Чисельні румунські військові сили здавили повстання.

Румуне відповіли на повстання нечуваним варварством. Усе нищили й палили. Справоздання слідчої комісії під проводом англійського морського аташе, Мак-Лярена, подає наступне: «Мешканці сел, оточені румунським військом, згоряли живцем у хатах. У селі Недобовцях і Рукшині 200 чоловіків і жінок розстріляно без суду.»

Сіме (Simaïs) у «Choses de Bessarabie» (Париж, 1919) докладно описав цю трагедію частини великого українського народу». Румунія зробила з Бесарабії нову Альзас-Льотарингію, Бесарабія знова повернула до темної доби варварських нападів, але історія повторюється. Україна терпеливо очікуватиме свого часу» («L'Ukraine attendra patiemment son heure»), — так закінчує він свій опис.

Отже, як бачимо, європейська opinio належно уявляє собі справу Бесарабії. Всі сходяться на тому, що справа Бесарабії має бути вирішена представниками України й Румунії. Москва мусить раз назавжди забрати звідтам свої руки.

Вальтер Гаґеман.

Зміна обличчя Африки.

У статтях й оглядах на сторінках „Розбудови Нації“ ми намагаємося по зможі дати образ сучасного положення в чужих краях, а зокрема знайомити наших читачів з тими суспільно-політичними процесами, що відбуваються в усіх частинах світу. Вже торкалися ми, у більшій чи меншій мірі, Європи, Азії й Америки. У цьому числі містимо цікаву статтю про „чорний континент“.

Редація.

I.

Ми звикли говорити сьогодні про «пробудження барвних рас». Це виглядає так, ніби брунатні, жовті й чорні мешканці землі спали сном блаженних, аж доки їх з того зачарованого сну не розбудив білий принц. Трохи пересадно, навіть з точки погляду європейця, припускати, немов старі раси, не мають історії, тому що вони на протязі останньої 500-літньої епохи панування білих заховувалися досить пасивно. Колиби Шпенглер нам не сказав про піднесення й упадок рас, то це сказалаб нам історія минувшини й сучасности. Не треба дуже далеко йти, щоби натрапити на точку, коли біла раса була певним поняттям, — чимсь новим, що пробуджувалося до життя. Етнологічні досліді нашого покоління вияснили нам трохи минувшину чорних народів. Лев Фробеніус знайшов такі докази найстарших культурних стиків між суданськими племенами й середземноморськими народами. Статті др. Колін-Роса в журналі «Bild und Buch», де він подає свої враження з подорожі по Африці, причинилися до висвітлення автохтонної африканської культури. Поверховні осуди про чорних походять зі старих часів, коли мурина вважали гельотом, якого бог дав іншим расам, а передусім — білій. Дуже здивувалися всі, коли цей, у понятті сучасників щось ніби пів-звір, пів-людина, почав виявляти, хоч дуже помалу, непомітні досі сліди цивілізації та інтелігенції».

Зовсім хибним є твердити про перемену душі африканця. Ця душа вже занадто стара й занадто зрослася з ґрунтом Африки, щоби такі зовнішні чинники, як циві-

лізація й техніка, могли вплинути на її внутрішню суть. Ми, європейці, звикли перецінювати ці речі й віддали їм навіть частину нашої душі. Міжтим рід і спосіб, якими барвні народи, як наприклад японці, переймаються цими зовнішніми здобутками поступу не змінюючи при цьому духа своєї культури, вказують, що пара, електрика й радіо не сягають аж в душу народу. Навіть і в зміненій Африці буде жити африканська душа, а здобутки чужої цивілізації вона буде примінювати до духа чорної раси. Грецька й римська культура прищепилася в європейських народів, але у кожного вона прибрала певну форму. Душу африканської культури ми знаємо побіжно, і то лише в її відблесках. Тому ми не можемо знати, якою дорогою піде майбутня зєвропеїзована Африка. Тут мусимо бути приготувані на всякі несподіванки, подібно як з Центральною Америкою й Східною Азією. Раси, в яких відзеркалюється сучасна Європа, збирають в собі почуття всіх барв, і невиключено, що Африка буде відігравати в тих акордах рас визначну роль. Вклад Африки у духовий запас світу буде знаменувати збогачення, або розбиття його залежно від позитивного чи негативного відношення до цієї справи африканців.

Африка вже не є нині «темним безпросвітним» континентом. Її переміна тим більше впадає в око, що початок різних нових проявів сягає лише пів століття взад і що незмінне старе знаходиться поруч з наймодернішим. На одній і тій же вулиці можна стрінути, як півголого мешканця пралісів, так і великого торговця в європейському одязі на модерному авті «Фіят», яким він сам кірує. Поруч з модерними мурованими будинками багатих купців стоять примітивні круглі хати мешканців лісів, перед якими ціла родина їсть з одної миски кукурузяну кашу. А який суперечливий образ уявляє з себе африканська околиця! У безмежних лісах, де досі пробивали собі дорогу лише слони, сьогодні їздять паротяги й авта, хоч всеж скрізь ще можна бачити цілі кольони чорних переносників. Гірські степи, де колись кочовничі племена пасли свої череди, сьогодні розорані паровим плугом і родять бавовну, каву та ін. У малих, орендіваних у власника, городцях мурина кукурузю копає ґрунт, щоби в ці борозди кинути жменю кукурузи. Світом забути вусла рік у лісових околицях вкриті сьогодні паровими кораблями й моторовими або вітрильними човнами. Одначе, між ними можна бачити ще примітивні колоди чорних рибалок, що чатують з своїм кумедним приладям на цінну добичу, — рибу. Пустарі, в яких жаден дикун не шукав раніше за скарбами, покриті сьогодні копальнями, а парові молоти роздирають своїм гуком воздушну тишу. Чорні, що працюють у шахтах, танцюють по неділях свої старі африканські військові танці, озброєні й вбрані в лєра, і при цьому співають та кричать. Подібний спів і крик можна чути лише в дикій африканській пущі. Чарівні, окружені лісом заливи, де колись гостювали щомісяця мальовничі човни й забирали від тубольців слонову кість, стали сьогодні повними руху торговельними пристанями з кам'яними помостами й металевими склепами та зосереджують сьогодні ввез і вивіз цвітучого запілля. Разом з тим десь недалеко за горбками, або лісами, панує примітивне, несфальшоване європеїзацією первісне життя, — таке, як було давніше в пралісах. Не хочеться й вірити, що ці люде щоденно працюють в європейських підприємствах і домах.

Багато африканських цінностей знищив колось чужої цивілізації. Голод чужинців на землю вигнав з первісних осель старі громади, а потреба робітничої сили виривала чоловіків у найкращому віці з кола їхнього життя. Де чорному дозволено господарити на власний рахунок, там приписувано йому також і рід продуктів, які він має постачати, і призначено місце продажі та ціну. Білий урядовець і чорний учитель та місіонар силою вмішувалися в права старих авторитетів. Поняття права й сили змішалися, бо нові володарі судили на основі законів, які суперечили звичаям тубольців, а деколи обертали відвічне право у безправство. Приваблені кращим заробітком і кращими умовами життя, тисячі чорних переходили в центри комунікації й промисловости, що помалу наповнювалися людьми, а великі простори краю дичавили й перемінювалися в типову африканську пущу. Уряди й місії надзвичайно запопадливо нищили старі звичаї й установи, які створено на основі вікових досвідів і спостережень, а на їх місце не давали нічого, щоб у повній мірі могло їх заступити. Мурин вбрав своє геркулесове тіло в непідходячі йому європейські одяги масового виробу, міняв свою прикрасу голови за старий капелюх, а замість ратища взяв у руки мотику. Гра в карти, алкоголь і цигарки витиснули старі звичаї, що були розвагою у вільний час, і мурин замість ловів у пралісах, робив різного рода лови по вулицях торговельних надморських міст. Гутірки по ночах коло таборового огнища заступлено політичними дискусіями, які збудили наново стару племінну завзятість, і що вже тепер використовується в штрайковій боротьбі чорних робітничих організацій проти білих панів.

Спільне господарство старих часів заступлено модерним індивідуальним господарством. Ніде в європейському колоніальному світі, ні в Азії, ні в Америці не перейшло так швидко примітивне комуністичне господарство в модерні форми грошового господарства. Ця швидка зміна помагає нам зрозуміти різні відтінки характеру чорних, в яких європейець добачає моральні та інтелектуальні мінуси. Чорні аж до найновіших часів, не мали найменшого поняття про мінову вартість грошей, а комуністичне господарство знімало з них тягар особистої відповідальности за майно й тому європейці вважали чорних за людей «настрою та хвилі», що не вміють обходитися із заробленими грішми й не вміють щадити. Тому що мурин змалку виростає в одній і тій же громаді та не мав змоги вільно вибирати собі товариство, він не міг швидко й без великої внутрішньої душевної боротьби ввійти в нові форми організації. Панування голів племен було режимом примусу й страху, а не свідомим горожанським порядком. Тому мурин реагує на ліберальне, для нього незрозуміле, європейське законодавство й форму правління ріжними безглуздими викрутками та обструкцією. Скинути старих племінних володарів було необережно й небезпечно аж доти, доки всі члени племені духово й практично не звикли до нового ладу в господарському житті. Родова традиція є так сильною, що навіть мійські робітники, які вже не підлягають вождям племен, допомагають своїй рідні, і по повороті додому стають знова добровільно під владу старих авторитетів. Одначе, є й такі, що свідомо й завзято доробляються значного майна, і, як лише повернуть додому, виступають проти старих батажків та займаються хліборобством чи скотарством на власний рахунок. Одноплемінники вважають їх за відщепенців і небезпечних для інших, хочби їм персонально навіть добре велося й все вдавалося... Пропагатори, місіонари й контрактові робітники занесли цю боротьбу між новим і старим господарським ладом в найдавніші закутини африканських пралісів. У надморських округах і в Південній Африці ця боротьба загально вже вирішена в користь модерного ладу, але також по інших місцевостях не може бути сумніву щодо вислідів.

З подумом нового часу почала звільнятися також й африканська жінка. При старому укладі племінного господарства жінку трактовано як домашнє звірятко, яке можна дорого продати та яке, родючи здібних до різної праці дітей, опроцентує вложений в нього капітал. Усунення цієї торгівлі під впливом ріжних місій, і частинно на домагання влади, підносять жінку з рівня служниці до рівня товаришки життя, але разом позбавляє її тої охорони, якою господар оточував її, як дорого куплене майно. Вона стала вільницею і безборонницею, а міцні родинні звязки, освячені традицією й обрядом, стали також вільнішими. Взірцем тут послужив соціальний стан білої жінки, бо в натурі учнів лежить наслідування вчителів. Між цивілізованими муринами європейських околиць помітно зменшилося многоженство, але зате зросла проституція. У зєвропеїзованих осередках жінки вдягаються й причісуються по європейськи, у господарстві вживають всяке європейське знаряддя й, взагалі, чи то при забаві, чи при ріжних нагодах намагаються поводитися так, як білі жінки, що їх вони беруть за подивугідний приклад. Молоді дівчата, матері яких ще були необхідним домашнім інвентарем у старому господарстві, ведуть себе з повною зарозумілістю й самопевністю жінки. Вони завзято домагаються вільного вибору чоловіків для себе, і для того вже створено ріжні жіночі організації, які крім того вибирають собі ще зрівняння жінок у правах, як морально, так і економічно. Раніше нікому ще навіть на думку не приходило. Багато швидче й з більшим захопленням, ніж чоловіки, переймають жінки панські звичаї, оскільки вони підносять їх першенство індивідуально чи правно. Щось подібне діялося на магометанському Сході, в Індії й Східній Азії, як і взагалі в усіх краях барвних рас. Європеїзація цих країв поступає швидким кроком вперед, а завдяки пристрасній завзятости жінок щодо звільнення від непереможного стану свого й племінного поняття про них темпо європеїзації ще більше зростає.

Булоби зовсім хибним говорити про нові напрямки серед муринів і розглядати їх як певну однородну цілість. Так само, як й європейські народности, народи чорної раси не можна підводити під якусь загальну формулу. Між окремими народами є глибокі ріжниці, як фізичного, так і духового порядку. Абесинець до бушмена стоїть так близько, як сенегаець до свого індогерманського співбрата Північної Європи. На Північ від рівника життя й звичаї вбрав у свої рампці іслам, а зате в тропічних околицях поганські племена ще займаються примітивним людоїдством і вбиванням. Банту мають понад 300, а суданці понад 200 мов, що стоять до себе в такому ж відношенні, як мови німецька й єспанська. Одні з тих племен є від віків кочовниками, що переходять з місця на місце з своїми стадами, другіж створили сталі оселі й держави, як скажیم, Баганда, Баротсе й Афанті. Ці держави протрєвали пілі століття.

Вплив європейської цивілізації ще поглибив прирву між племенами. Побіч півдиких лісових племен, які ходять майже голі й живляться лісовими овочами, мешкають там надморські племена, що вдягаються по європейськи, і свій щоденний хліб заробляють «цивілізованою працею». Також і ріжниця в методах колоніального правління витворила певні межі. Чорний мешканець Західної Африки економічно й соціально зрівняний з білим. Він займає найвищі урядові посади, має академічні звання й засідає разом з білим в парламенті. Мешканці Південної Африки вважаються чимсь другорядним, — їх цінять лише як робітничу силу в господарстві. Отже зрозуміло, що ці ріжні методи викликають ріжну реакцію, і тому африканський рух не має й не буде мати єдності та однотайності. Алеж, з другого боку, однаковий вплив техніки й матеріалізму на ріжні колоніальні землі викликає у поневоленних певну солідарність, без огляду на згадані ріжниці. Це колись виллється у форму певних політичних тенденцій.

II.

Африка є останньою колонією Європи. Відкриття Америки дало колись європейському господарству могутній імпульс, і з часом зробило Європу «фабрикою світу». Однак в час наполеонських війн Європа втратила Америку, як колонію, а з господарським піднесенням держав Північної Америки Європа мусіла навіть здати свою позицію економічної переваги в Америці. Такуж саму еволюцію пройшов під час світової війни індо-китайський економічний басейн, і зараз Європа дуже обмежена в його визиску. Африка є сьогодні типовою колонією Європи, подібно як Південна Америка, що помалу підпадає під економічний вплив Злучених Держав. Сьогодні в Африці зосереджується господарська експансія європейських колоніальних народів. З часу проведення сітки доріг і залізниць в Африці почалося господарське використання всіх скарбів. Африка малаби стати великою тропічною колонією Європи. Величезні запаси шляхотних металів і ріжних мінералів малиби зчасом прийти на чергу після вичерпання європейських покладів. Береться також на увагу приблизно 200 мільонів африканців, як споживачів виробів європейської промисловости, але це лише згодом, коли поліпшиться їх добробут.

Європа доходить сьогодні до кінця другої епохи відкриття, що відбувалися на протязі останніх 50 років на африканському континенті. Африка, географічним положенням подібна до Америки, пройшла американську колоніальну еру досить швидко. Головним пунктом єспанської колонізації в Південній Америці були Панама й Сантьяго а англійської в Африці — Суез і Капштат. Атлантийський беріг Південної Америки залишено португальцям, а Африки — французам. Незаселеним просторам над Амазонкою відповідає Сагара, довкола якої над берегом моря, подібно як і в Америці, розтягнулася низка колоній. Біла раса заняла простори на Півдні височини над Тихим та Індійським Океаном. На цьому порівняння кінчаються. Тут наступає розбіжність, як в головних епохах колонізації, так і в природі краю й населення.

Населення Африки ставило більший опір білим, ніж індіанська раса в Америці. Що правда, в Америці є ще коло 20 мільонів чистокровних індіанців і 30 мільонів мішаних. Однак їх сила, як народу зломана, за винятком хіба Чілі й Мексики, де вони всеж-таки відиграють досить значну політичну роль. Африканський мурич не лише ставить опір європейському наступові, але місцями, як, наприклад, у Південній Африці, підсилений засобами цивілізації, навіть розмножується й поширюється. Відірвана від ґрунту й переселена до Америки, чорна раса дала доказ своєї великої життєвої сили. У Бразилії й Злучених Державах вона творить серед населення досить сильну, як расово, так і соціально, одиницю. Це варто відмітити, тим більше, що мурич в Африці й в Америці підлягали більшим впливам європейської цивілізації, ніж індіанці.

Здобуття Африки білими полягало на збройній перемозі та на єдності проводу. Це здобуття вело аж до частинного знищення непокірних племен. Але переможені племена підпорядкували себе швидче європейським методам праці, ніж це сталося з індіанською расою, і навіть там, де переважало біле населення, вони стали необхідним чинником господарського життя. Це полягає, певно, також у тому, що ніяка частина Африки значно не сягає в помірковане підсоння, де так, як у Північній Америці й Аргентині, далось би збудувати господарство, спираючись виключно на білих, і винищення тубольців ставити собі як вартісну ціль. Саме проникнення європейців в Африку відбулося протягом трох різко відокремлених епох. Після доби дослідників прийшли державні й приватні концесії, і вже аж після того осадник взяв край повністю в свою

власність. У тойже час, коли Америка потребувала припливу робітничої сили для заміни нездібних до праці індіанців, Африка використовувала силу й здібність тубольців. Чорні стали спадкоємцями колонізаторів, а самі колонізатори були вже лише провідниками й ініціаторами. Африка пішла власною, не дуже то бажаною для колонізатора дорогою. Зрештою, основні напрямні європейської колонізації на протязі чотирьох століть лишилися в суті майже незмінними: конфіскація вільного, або правом переможця звільненого, краю, терпимість супроти земель з домородним населенням, що охороняється договорами як запас зломання цих обмежень, коли ходило о загарбання чи використання для торгівлі в старому краю колоніальних копальняних околиць, або рілі, і вкінці притягнення білими чорних до праці в намічених підприємствах, дозволеними чи недозволеними засобами. Швидкість цих перемін вказує, що чорний африканець не довго вже залишиться сліпим знаряддям європейської господарської експансії.

Господарського значіння Африки не треба оцінювати з легким серцем. За декілька десятків років Африка стане джерелом постачання ріжних продуктів, яких буде потребувати для свого прохарчування й для втримання промисловости перенаселена Європа. Сьогодні кожний знає, що Йоганнісбург постачає третину світової добичі золота, а Кімберлей $\frac{1}{5}$ — діамантів. Використання покладів вугілля в Південній Африці, що ледви що почало розвиватись, сьогодні забезпечує вже паливом майже цілу південну півкулю. Значні поклади плятини в Південній Африці можуть викликати революцію в нашій хемічній промисловости, і то в недовгом часі. 99% світової продукції радіума походить з бельгійського Конго. Величезні поклади заліза, цілковито непорушені, чекають на використання. Зрештою, значні поклади міді в Катанго ледви чи вичерпаються навіть за кілька десятиліть. Врожайність мало що діткнутої плугом землі вказує на потребу раціонального засіву. Какао Західної Африки здобуло собі половину світового ринку. Виробництво олію й мила тримається лише африканськими пальмовими та іншого роду горіхами. Африканська кава здобула собі світовий ринок, а площа під її засів збільшується з року на рік. Бавовна Судану й Конго побиває індіанську й американську конкуренцію, і в двох останніх роках грала визначну роль в бавовняній світовій кризі. Африканським кавчуком хоче Америка зломати монополію Англії з її західно-індійським кавчуком. Випас худоби в Південній Африці й на височинах набирає позамісцевого значіння, і завдяки установам для заморожування мяса, починає грати досить помітну роль на світовому ринку. Навіть овочі Північно-Західної й Південної Африки знайшли вже собі шлях на європейські ринки. Це все є лише дещо з перших наслідків заледво 50-річного розвою, який до тогож через світову війну сильно затримався.

Отже, безумовно, праця європейця розрахована на довший час. Вкладення великих капіталів виправдає себе при умові, що європеець зуміє оцінити значіння психічних передумов для таких майбутніх праць. Усі ці дримаючі, або шайно знайдені, багатства стануть безвартими, якщо Африка обезлюдиться. Без місцевої робітничої сили не буде порушуватися жаден молот, ані не досягне жадне стебло. Африканці є якраз найважливішим активом чорної півкулі, що його тягне собі підпорядкувати, ніж якісь неживі вартости. Він є придатніший до розвою, ніж тамті, але заце його можна дуже легко знищити. Тому всякі пляни щодо господарських можливостей Африки зачинаються й кінчаться розв'язкою питання чорної раси. Нині навіть у найзавзятішого прихлонника вищости білої раси переважає переконання, що ці, якими давніше на жаль нехтувалося, не є ворогами, а приятелями колонізації, і їх треба шанувати та берегти. Мільйони помічних рук знищено дурною й короткозорою політикою господарського визиску попередніх колоніальних епох, а, беручи на увагу сучасний стан, повернення минулого буде коштувати багато труду, як збоку соціального, так і санітарного. Політика гуманности супроти чорної раси не є ідеологічною мягкосердечністю, а чистим господарським розрахунком, і тому уряди, господарі, місіонарі й приятелі людства мусять йти до цієї далекої мети спільною дорогою. Обличчя Африки так змінилось, що й європейська точка погляду на неї мусить також основно змінитись, аби в противному випадку африканець не згадав про свої права на шкоду білого.

Питання сили панафриканського руху перестало вже бути питанням академічним. Досвіди з іншими частинами землі показали, що після певного часу, на основі певного закону природи повстає реакція, і чужі поневолені народи перед небезпекою знищення зеднаються й врешті скидають з себе ярмо. В Африці цей процес розвинувся дуже швидко, — менше ніж за одно покоління. У більшости частин інших континентів чорні, завдяки світовій війні, відмовилися бути сліпим знаряддям для користи білих, і почали роздумувати над правами своїми й правами чужинців. Цей процес найбільше розвинувся в Південній Африці, де найперше почався стик чорних з білими.

Там повстали вже робітничі організації чорних, чорна преса й пропаганда, але заце в Західній Африці уступки колонізаторів щодо волі виробництва й місцевого самоврядування значно ослабили боевий фронт. У Східній Африці й Конго колонізатор може, хоч також з певною обмеженістю, ще панувати над чорним, як і давніше, і ставити до нього такі вимоги, як це колись діялось у цій Африці. Так! — Чорні пробудились і починають думати, порівнювати та збирати нагромаджені вже сили для скинення того невидимого ярма, в яке його запрягла європейська економічна система.

(«Deutsche Rundschau», Берлін, березень 1928 р.).

Микола Сціборський.

До аграрної політики націоналізму.

Російська революція в головній мірі перейшла під знаком революції аграрної, яку широкі маси селянства використали для задоволення своїх пекучих потреб у землі. Рівнож і на Україні одною з головних причин й рушійною силою революції, при її одночасному національному змісті, була земля, — стихійне стремління мас до її захоплення.

Розглядаючи розвиток і зміст світових історичних соціально-економічних процесів, аж до сучасності, слід ствердити, що їх особливостями була й є боротьба за землю, — боротьба з самою землею для пристосування її до потреб людства й боротьба людей за володіння землею. Рівночасно треба підкреслити, що ця боротьба носить більше впертий та різкий характер, ніж боротьба людства за інші матеріальні добра. Причина цього полягає в тому, що земля є відвічним фактором, до якого тяжить і на якому базується все життя цілого людства з його взаємовідносинами та його фізичною, господарсько-продукційною, культурною, духовою, соціальною й політичною діяльністю. До загострення боротьби за землю причиняється в значній мірі її фізичний характер незмінливості й незужитковості, який дає більше певности у володінні та використанні її, ніж інші матеріальні добра, як також і той факт, що, починаючи від історичних часів, захоплення землі, опановання її, забезпечувало й забезпечує посідаючим її суспільним групам гегемонно-політичне значіння серед наших груп людського колективу. Тому власне більшість політичних процесів звязана зі змінами у землеволодінні.

Одначе майже ніде аграрні конфлікти й звязані з ними політичні антагонізми не виникали так гостро, як підчас революції 1917. р. на Україні. Цю загостреність земельної боротьби треба пояснити тим, що для України, як країни переважно сільсько-господарської, аграрна проблема в напрямку доцільного розподілу землі, утримання трудового господарства на належному рівні інтенсифікації й загальної видаєності при зрості населення та неможливості його приміщення в слабо розвиненій місцевій індустрії, — є основною проблемою її соціально-економічного життя й зросту, безперечно більше складною ніж аналогічна проблема в промислово розвинених країнах. У цьому власне треба шукати пояснень революційної скраєності селянства, що покорилося упадком існуючого ладу, який, всупереч економічній, соціальній і державній доцільності, стримував органічну тенденцію трудового господарства до розвитку й закріплення, і що з перших же днів революції для розв'язання аграрного питання вхопилося анархічно-руйнівних та за-

хватно-експропріаційних методів. Таким власне стихійним порядком, вогнем, кров'ю й сваволею, — витворився пореволюційний стан на Україні, що, правда, зазнав пізніше певних корективів комуністичної аграрної політики. Особливо цікавою в цьому процесі є та обставина, що *провідні революційні кола*, — без огляду на своє принципове й практичне стремління, піти назустріч селянству в задоволенні його природних потреб у землі, що більше, без огляду на те, що необхідність розв'язання аграрного питання в інтересах працюючих селянських мас ці кола ставили наріжним каменем цілої революції взагалі, — не змогли практично вплинути на перебіг аграрної революції, зокрема на упорядкування звільнення землі від великих земельних власників і на розділ її між трудовими господарствами. Всі заходи революційних урядів і партій щодо упляновання стихійного тяження мас до землі, надання йому раціонального та конструктивного характеру, потерпіли повну невдачу.

Селянство, що на протязі довгого часу виснажувалося земельним голодом і все більш ускладненими умовами ведення трудового господарства, що до краю пересякало соціальною ненавистю та антагонізмом до великого землеволодіння; до тогож на Україні переважно чужонаціонального, у революції знайшло для вибуху нагоду стисненої протязом довгого попереднього періоду рушійної енергії. Таким чином розрубано Гордійський вузол складних дореволюційних аграрних відносин. Тепер, після втихомирення революційних бур, спокійно можемо аналізувати позитивні й негативні боки аграрної революції, як також намітити необхідні корективи на майбутнє.

Під цю пору погляди та інтенції різних політичних груп, щодо аграрної проблеми взагалі й щодо стану на Україні, зокрема є різними, залежно від ідеологічного, а також політико-економічного змісту тих груп. Ми не помилимося, коли ствердимо, що сьогодні майже всі без винятку партії, кожна зокрема, вважають себе єдиними й виключними захисниками інтересів селянства та переконують інших у бездоганности, непогрішимости, своїх аграрнополітичних рецептів. Не вдаючись в аналіз ріжних програмів, їх доцільности й недотач, ствердимо, що всі вони тотожні принайменше в справі принципового визнання важливости сучасної й майбутньої ролі селянства та неможливости ведення такої політики, якаб заперечувала його інтереси. Що правда, інтерпретація цих інтересів у ріжних груп є надзвичайно ріжноманітною, залежно від власних інтересів та дійсних замірів, що являються підкладом чинности даної групи. Одначе це явище є доказом визнання й відчуття значности головного складника Української Нації, — селянства. Це є безперечним позитивним наслідком революції. Рівнож й український націоналізм не лише не може пройти мимо цілої складної низки аграрних питань, але більше ніж інші політичні течії мусить подрібно виявити їх і зробити належні конкретні, творчі висновки на майбутнє. Ці висновки мусять полягати на принципово-ідеологічних основах, з одного боку, і на практичних методах, що зміряють до збогачення, розросту, розвитку, благобуту й політико-економічної потужности нації, з другого.

Не просто для прикладу іншим мусить націоналізм перевести строгу оцінку цих питань й винайти відповідний аграрнополітичний модус, дотримуючися при цьому безсторонности та політико-економічної правди, відмовляючися від експериментальних крайностей, а тим більше від

карколомних спекуляцій програмами й гаслами. До цього змушує націоналізм його майбутня роля арбітра можливих політичних і соціальних суперечностей, роля й чинність, що спрямовані не до плекання та поглиблення цих суперечностей, а до закріплення органічного творчого зв'язку окремих складників нації.

Зараз ми обмежимося лише схематичним окресленням становища українського націоналізму в спірних принципових і практичних аграрних питаннях під політико-соціальним й економічно-продукційним оглядом.

Політико-соціальний зміст аграрної проблеми на Україні видається нам остаточно ясним остільки, оскільки є безспірною та істина, що основою нашої нації є селянство. Політика, зорієнтована в бік інтересів селянства, є вимогою безпосередньої доцільності й необхідності. Не кажучи вже про економічне значіння селянства на Україні (беручи під увагу лише її господарську структуру), мусимо визнати, що найповніше заступлення його інтересів обумовлює той факт, що воно, українське селянство, є власне найважливішим носієм національних органічних сил, потужності й творчості, тим збірником, звідкіля черпатиме свою силу й прагнення до розвитку *нація-держава*. Міцність, багатство й розвій нашої нації в майбутньому будуть простопропорційними до добробуту та сили селянства. З цих причин, правильно оцінюючи політико-соціальну, економічну й державну вагу двох борючихся за землю чинників (селянства й поміщицтва), практична політика націоналізму мусить виразно і рішуче прямувати *до захисту інтересів селянства*.

Відношення націоналізму до поміщицтва, яке при відповідних умовах в майбутньому безперечно заявить свої домагання щодо повернення в тих чи інших формах і межах дореволюційного аграрного стану, є негативним. Це спричиняє, не кажучи вже про оцінку економічно-продукційної доцільності й рентабельності трудового селянського та поміщицького капіталістичного господарства, про що нище, переважно чужонаціональний, ворожий ідеї української державності склад поміщицької верстви. Потреба ізоляції українського селянства від економічно-експлоатаційних і національно-деструктивних елементів існувала вже від довшого часу. В цьому відношенні аграрна революція, що одним ударом розірвала складний ланцюг питань землеволодіння та землекористування й вжила супроти переважно чужонаціонального поміщицтва рішучих методів, на які не спромоглися би жадні аграрні реформи, — є виявом безумовно позитивної вартості. Ми свідомі тих недочотів і темних рис, які принесла революція, зокрема аграрна, що зложилась з елементів анархії, насилля й розбещеності. Однак ми вважаємо, що все це було лише органічною реакцією на не менше темну передреволюційну аграрну дійсність. *Ми — далекі від ідеалізації аграрної революції, алеж у рівній мірі далекі від тенденції касувати виборений зусиллями трудових селянських мас її зміст.*

Здобутки аграрної революції мусять бути неодмінно залишеними в силі. У майбутньому доцільні й можливі лише корективи, що, приймаючи на увагу стихійно-неупорядкований характер революції, мусять мати на цілі пляномірний розподіл земель в інтересах селянства для піднесення його добробуту й видаєності. Потребу цих корективів диктує ще й зміст сучасної аграрної політики комунізму.

У зв'язку з визнанням революційних здобутків селянства, зокрема щодо відібрання земель від великих землевласників, неминуче повстає питання відношення майбутньої державної влади до домагань й доказів своїх прав на землю збоку поміщиків. На нашу думку, відношення це означить поданий вище факт домінуючого чужонаціонального складу представників великого землеволодіння на Україні. Цей момент вже майже цілком накреслює відношення державної влади до поміщиків, — конкретно: *несприяюче. Захватне вивласнення поміщицьких земель має лише найти правне підтверження у державних актах конфіскації.*

З питанням вивласнення великого землеволодіння тісно зв'язується питання викупу, що можна вважати за найбільш суперечне в ріжних аграрних програмах. *Ми засадничо відкидаємо викупне вивласнення земель як з причин економічних, так і політичних.* Економічним наслідком викупів був-би високий рівень селянських податкових норм, що негайно відбилосяби на розвитку сучасного праце- й капітало-інтенсивного селянського господарства. Викупи малиби негативний вплив на широкі селянські виробничі маси, — економічну основу нації. Під оглядом політичним, викупи, якими задовольнялосьби вимоги представників великого землеволодіння, переважно належних до ворожих Україні націй, булиби великим абсурдом, — захованою формою фінансування протиукраїнських елементів. Цю недоцільність підсилює ще тою обставиною, що капітали, які одержалиби б. чужонаціональні власники у вигляді викупних сум, виявилиби безперечну тенденцію до еміграції, втрачаючи для України своє значіння й складаючи голий недобір.

Насувається інше питання: яке відношення має застосувати державна влада до вивласнення земель поміщиків української національності? Цей бік справи досить складний. Однак і тут можемо знайти певний критерій. *Насамперед ми визнаємо повне право б. землевласників-українців на одержання земельного наділу, що буде встановлено в даному продукційному районі, нарівні з селянами.* До викупу лятифундіяльних земель ми ставимося *рішуче негативно.* Натомість ми припускаємо можливість часткового відшкодування українським власникам за ті маєтки, які придбано купівлею — безпосередньо чи посередньо — або шляхом родинної спадщини. Можливість подібних викупів мала би бути обумовлена національною певністю власника, мірою заслуг перед державою, лена національною певністю власника, мірою заслуг перед державою, розміром маєтків, способом їх набуття, загальним матеріальним і родинним станом власника та ін. Ми свідомі технічних труднощів, які повсталиби при вирішенні та розв'язанні справ відшкодування означеної категорії власників, а саме при означенні згаданих критеріїв, розмірів й потреби викупу. Тут повстають ризиковні моменти необ'єктивності, надужиття, підкупства та ін. Тому вважаємо за доцільне, щоби ця складна справа, будучи виїмком з основної засади невикупності поміщицьких земель, найшла як у принциповому ставленні, так і в конкретному переведенні, розв'язку в окремих розпорядках влади. *З цього виходить, що викупи повинні мати винятково-індивідуальну форму, але ніколи не загальну.* Повне ігноровання інтересів українських власників, приймаючи на увагу їх конструктивну політичну та національно-суспільну роль творчого чинника, ми вважаємо за недоцільне. Відшкодування таким землевласникам спричинилосьби також до побільшення національного продукційного капіталу в інших галузях економіки.

З наведеного вже стає зрозумілим принципове становище націоналізму в питаннях сільського господарства та його продукційних типів. Це становище має на меті поширення й закріплення трудового типу сільських господарств. Політична та державна доцільність подібної аграрної системи надто очевидна, щоб її доводити аргументами. Щож торкається питання економічних переваг велико-капіталістичного чи трудового господарств, то й ці, колись спірні, проблеми знайшли наукове й практичне розв'язання, яке не залишає жадних сумнівів щодо переваги трудового господарства.

Різниця між капіталістичною продукцією в індустрії та сільському господарстві добре відомі, аби над ними довше спинятися. Некорисне становище капіталістичного землеволодіння в порівнянні з капіталістичною індустрією обумовлює неможливість досягнення централізації сільсько-господарської продукції в такій мірі, як в індустрії. Поширення продукції в індустрії супроводить зріст концентрації продукційних сил, наслідком чого є економія часу, матеріалів, накладних витрат і т. д. Натомість у сільському господарстві збільшення розмірів продукції при однакових засобах обробки є рівнозначним з поширенням площі підприємства й випливаючим звідси збільшенням витрат матеріалів, робочої сили та загальних засобів. Велике сільське господарство має конкретні межі, далі поза які воно не може бути поширене. Таким чином перевага великої капіталістичної продукції в індустрії над дрібними фабричним чи ремісничим виробництвом не є рівнозначною з перевагою великого сільського капіталістичного господарства над трудовим. Вищі культури господарства ставлять вимоги більшої витрати капіталу, праці й нагляду над одиницею оброблюваної площі, що перешкоджає концентрації продукційних сил і централізації управління, а тому менше вигідні для капіталістичного сільського господарства. З цих причин капіталістичне землеволодіння незацікавлене інтенсифікацією, і тому не сприяє зростові продукційних сил. Конкретно: капіталістичне сільське господарство може бути вистарчаюче рентабельним лише в умовах екстенсивної продукції. Ця обставина передришає питання доцільності й питомої ваги великого землеволодіння на Україні, бо головною проблемою її аграрної сучасності та майбутності є інтенсифікація сільського господарства. Непридатність капіталістичного сільського господарства до існуючих умов продукції доводять статистичні дані про наслідок мобільності землі, що виразно вказують на постійну й зростаючу тенденцію трудового господарства до витиснення великого капіталістичного господарства. Ця тенденція блискуче перекреслила теорію марксизму про аналогічні умови та майбутнє індустріальної й сільсько-господарської концентрації. Правда, капіталістичне сільське господарство має й свої позитивні сторони: більша можливість до споруджень, меліорації, збуту товарів і т. д. Однак ці позитиви можуть мати місце й в трудовому господарстві при відповідній загальній та кооперативній його організації. Натомість трудове господарство в порівнянні з великим є більше праце- й капітало-інтенсивним із зростаючою прогресією урожайності, чого не помічаємо в господарствах капіталістичних.

Отже завданням аграрної політики, як вже вказано, є підтримка та сприяння розвитку інтенсивного трудового господарства, до чого й

мають бути пристосовані *корективи* існуючого розподілу земельних фондів на Україні. Проте великою помилкою булоби вже зараз подібно до інших аграрних програм ставати на шлях механічно-зрівнюючого розподілу землі встановленням стисло фіксованих програмових норм землеволодіння в майбутньому, від чого довелосьби потім відректися під тиском життєвої дійсності.

Встановлення цих норм попереджатиме в майбутньому статистично-економічна аналіза пореволюційних і покомуністичних аграрних відносин та умов, урахування кількості хліборобського населення, продукційної площі, відношення цього населення до одиниці площі, виступування природничих продукційних і риночних умов, районування земельних фондів і т. д.

Зараз можна лише обмежитися твердженням, що націоналізм поставиться засадничо й практично вороже до соціально-економічної напівкризації села. Аграрна політика має бути спрямована не на зниження земельних норм, а лише на підвищення їх до рівня міцного середняцького селянського господарства.

Ближчі студії земельних запасів на Україні вказують на висновки далеко не тотожні з поширеними думками про їх невичерпане багатство, про те, що на Україні «землі багато». Найбільше радикальні стремління до зрівнюючого поділу землі не в стані змінити невідповідного відношення продукуючих хліборобських мас до придатної продукційної площі.

З цих причин, наслідком скрайної зрівнюючої політики в розподілі земельних фондів булиби дрібні, карликові, кволі господарства, що не в стані будуть утриматися навіть на положенні споживчих господарств. Унаслідок цього ми можемо бути загрозеними надмірною й штучною пролетаризацією села та зниженням його економічного добробуту, що в свою чергу причиниться до витворення нових ускладнень.

Натомість, витворення міцного типу господарства «середняка» сприятиме розвоєві продукційних сил, інтенсифікації, добробутові та усталеним політичним настроєм селянських мас, в яких держава знайде певну консервативну опору. Потребу переваги типу середнього господарства можна підперти ще тим важливим аргументом, що, після скасування великої земельної власності, обов'язок постачати на ринок лясаванна трудові господарства, які конче мусять прибрати мішаний товарово-споживчий характер. Ураховуючи важливість хлібного вивозу для торговельного та платіжного білянсу України, мусимо визнати, що лише належно інтенсифіковане, товарово-споживче, трудове середнє господарство зможе задовольнити попит внутрішнього й зовнішнього ринку. Одночасно з цим повстане проблема пляномірної імміграції людських лишків села в національну індустрію та розв'язання питання колонізації, яка, на нашу думку, має бути спрямована на прикордонний південний Схід. Необхідним додатком накресленої аграрної політики зявиться поміркований і доцільний зовнішньо-протекціоністичний захист продукції села, як також максимально-протектоване державою сільське кооперативне будівництво в усіх його формах і виглядах.

Для більш-менш повної характеристики замірів націоналізму в аграрній політиці залишається нам ще зупинитися на основному спірному питанні *приватної земельної власності, захистниками якої ми є.* Ускладненість цього питання, та нервові відношення до нього різних

політичних груп, змушувало нас до оголошення спеціальної розвідки й ґрунтового екскурсу в сферу філософії, історії, права, економіки, психології та моралі. Однак наразі ми обмежимося загальними положеннями в захист інституту земельної приватної власності.

Визнаючи інститут приватної власності за історичну категорію, ми вважаємо самий принцип приватної земельної власності прикметною органічною рисою та істотою сучасності як під оглядом господарським, так і психологічним. Ця обставина змушує нас обережно підходити до крайньо-експериментальних методів усупільнення матеріальних і продукційних дібр. Максималістичні під цим оглядом, комуністична доктрина й практика явно виказали свою невідповідність до органічних вимог і виявів сучасного життя. Оскільки доводиться ствердити вже сьогодні доцільність звільнення від приватної власності деяких галузей індустрії (націоналізація), чому сприяє процес її продукційної концентрації та інтеграції у вигляді упрощених типів, остільки в сільському господарстві проблема колективізації утруднюється зв'язку з диференціацією та різноманітністю продукційних типів, що довгий час вимагатимуть індивідуальної волі й чинності в цій галузі. Правда, категорично стверджувати економічні переваги приватно-власницького сільського господарства над усупільненим дуже тяжко. Все залежить від конкретного змісту аграрної політики. Економічний ефект приватно-власницького трудового господарства, при умові сприяння йому держави, буде безперечно більший, ніж ефект усупільненого господарства, при порушуючому його інтереси змісті аграрної політики, як це маємо приклад в Радянському Союзі. Все залежить не від голих форм, а від конкретного їх змісту.

Однак принцип приватного земельного володіння можна легко захистити коли виходити з оцінки психологічних власницьких прикмет нашого селянства. Той факт, що переважає на Московщині общинне землеволодіння завжди було непридатним і неорганічним для України, де домінуючою формою було індивідуальне господарство із значною кількістю хуторів, не є випадковим під оглядом практичним та психологічним. Ці нахили нашого селянства до власності, його індивідуалізм, не вдасться так легко перекреслити... Доказом цього є дійсність в У.Р.С. До того ж означені риси селянства уявляють із себе загальну практичну й духову вартість, яку годі заперечувати. Проте приватна власність мусить бути обмеженою щодо мобільності й вільного обороту землі. Для цього мають бути витворені практичні регулюючі методи. На нашу думку, це регулювання не зустрінє якихось значних труднощів, і то з тих причин, що після скасування великого капіталістичного сільського господарства, а тим самим також його основного елемента, — земельної ренти, яка була поважним імпульсом земельного обороту, у майбутньому мобільність землі в значній мірі втратить свою актуальність і попереднє значіння.

Степан Самушинський.

Споми́ни з італійського полону.

Після війни з'явилося в нас чимало різних спо́минів. Ніде однак не доводилося стрічати докладної згадки про табори в Італії, де довгими роками перебували тисячі, а пізніше десятки тисяч, українських старшин і стрільців з австрійської армії.

Не лишився мабуть ніо́ден з верхів скалистих Альп і Карсту, що не був би позначений могилами синів України. Нема мабуть шляхів, що ведуть з Ломбардії через Рим, де не ступала б нога старшини чи стрільця-українця.

5. вересня 1917 р. йшов я з гори Сан Габрієле. О 6. годині ранку, після цілонічного маршу по короткім наступі на італійські позиції, опинився я несподівано поза ворожими окопами.

Крутим берегом Сочі через місто Горичію, тоді цілком розбите, через Сан Фльоріан тягнувся невеличкий транспорт полонених. Під вечір прибули ми до міста Кормонс. Після двохдневого спочинку й збільшення транспорту, відправлено всіх далі до тимчасового збірного табору в селі Манзано.

Заки транспорт прибув до цього табору, по дорозі, а головно в за́піллі безпосередньо за фронтом, переводили італійці в усіх без різниці кілька разів трус. Дехто ніби й протестував проти цього, але більшість віддавала спокійно все, мовляв, хай забирають, — добре, що війна скінчилася...

У таборі в Манзано застав я вже по́верх 300 старшин, від майора до кадет-аспіранта, й около 5000 стрільців. Старшин-українців було одина́дцять.

Думками тягнуло все ще до полку, і то тимбільше, що 24. полк мав саме відходити на східний фронт у напрямі Черновець. До того ж ще й табор був віддалений не більше 15 км. від фронту. Монте Санто, Сан Габрієле й інші верхи Карсту, за які невпинно йшла завзята боротьба, зарисовувалися на о́виді. Кожної ночі ці верхи горіли під шрапнелями, гранатами й мінами. До того домішувалися ще й ясножовті світляні ракети. Рев гармат, тріскання гранат і шрапнелів долітали аж до табору. Все це, ще свіже, незатерте, тягнуло, якоюсь нестримною силою туди...

Час робив своє. Дні швидко хоч і нудно, минали. Крім балачок і невпинного прогулювання між шатрами не було чого робити. Ні часопису, ні книжки, — повне відрізання від світу. Проте людина, як та верба, звикає до всякого ґрунту. Поволі вигоди й звичаї навіть за дротами під шатрами стали подобатися.

Життя й відношення між полоненими було досить неприязне. Всі почували якесь відчуження. Про старшинську товари́ськість не було й мови. Між німцями й чехами приходило майже кожного дня до сутичок. Помітно було, що італійці мають між полоненими своїх фаворитів. Ними тоді вже були югославяне й чехи. Незабаром появилася в таборі й сербська військова шапка, якою драгував оден серб-дальматинець німців і мадярів.

Наша одина́дцятка жила своїм життям. Пізніші наші дири́генти, Е. Виханський і М. Гнідий, стали збирати хор і приготівляти пісні на ноти. До всіх справ у таборі ми ставилися об'єктивно. Думали більше про працю на майбутнє. Мім тим прийшло те, чого треба було сподіватися, — перенесення до іншого табору.

При кінці вересня італійці почали відсилати полонених малими групами далі до Італії. Нашу одина́дцятку розірвали на дві частини. Четирох відправили до табору на острові Азінара на Теренському Морі, а решта ви́їхала в ночі 28. вересня до іншого табору.

З 29. на 30. вересня транспорт прибув на місце сталого нашого побуту, містечко Касино в провінції Казарта в Середній Італії. Після добрих 15 хвилин маршу від двірця ми опинилися за мурами й дротами в сирих бараках, де довелося пересидіти більше 14 місяців.

Рано висипали всі з бараків. Сірі, високі, вгорі обсотані колючим дротом, мури замикали у формі прямокутника велику площу. Рудою дахівкою криті бараки двох таборів, старшинського й стрілецького, ковалися за мурами й неначе тулилися до підніжжя довжезного ланцюга Арбуців. Все, ще цілком свіже, — несло вохкістю. Деякі бараки ще неготові. Все непривітливое й суворе назовні, але внутрішнє урядження бараків, — теплі ліжка, столи, стільці, комоди, електричне освітлення, до того тепла купіль двічі в тиждень й стала місячна платня, — проганяло пригноблюче вражіння.

З розмов з полоненими, які раніше прибули сюди, довідалися, що це карний

табор, яким італійці хотять зрванжуватися за австрійський табор полонених італійців у Маутгаузен, де ніби тисячі італійців вимерли з голоду.

Відшукали своїх. Було нас тоді тринадцять. Десять галичан, двох буковинців й один лемко, Юрчакевич, що почував себе «істинно русским» і нічого українського не визнавав*). Усіх таборитів-старшин було коло 250.

Два тижні після прибуття нашого транспорту італійська команда почала реформувати життя табору. Заряджено поділ на дві групи: А, німецько-мадярську, і Б, славянську, до якої приділено чехів, українців, поляків, теперішніх югославян, а тодішніх хорватів, словінців, словінців, дальматинців, босняків, герцоговинців. Пізніше вписано до групи Б також румунів й австрійських італійців. — Жиди мали вільну руку, — їх було трохи в кожній групі й поміж всіма народами. До нас належало, але щойно пізніше, двох, — по одному з Галичини й Буковини. Відповідно до цього поділу груп зроблено поділ також у таборівій харчівні й адміністрації.

Цим усім були обурені німці й мадяре. Вони обвинувачували за це не італійську команду, а славянську групу. Стали всіх називати зрадниками й розпочали бойкот тих, що належали до славянської групи. На це мало хто звертав увагу, — це уважалось приватною справою кожного, — бо про військову карність годі було вже говорити. Пригадую собі з тих часів оден епізод. Ще перед поділом на групи, якось підчас обіду, німець, майор Кольбе, читав розпорядження таборової команди й давав пояснення. Якийсь поляк викрикнув: «Dobrze gada dać mi gumy». Майор млянув в бік, відки почув ці слова, обернувся й вишов мовчки з їдальні.

Військова карність все підупадала. Віддихавшись трохи від окопів, всі стали забувати про військо, а більше пригадувати собі громадське життя й приготуватися до нього на майбутнє. — Той годі було дивуватися, бож це переважно був загаль, що понав припадково у військовий стрій.

Пішла внутрішня організація. Розпочато спортом. Перше появився копаний мяч, а далі ручний мяч, мет диском ратищем, біг, і дійшло аж до нашої домородної «кічки». За цим прийшла музика. У кожній групі організовано сильну оркестру, і вже в листопаді табор давав власні концерти.

Почали дбати також про книжки для табору. При допомозі Швайцарського Червоного Хреста в Льозанні, а то й приватними шляхами, придбано для табору невеличку бібліотеку, що збільшувалася з кожним днем, і при ліквідації табору в 1920 р. зросла до кількох тисяч томів.

Не лишалось позаду й господарське життя. Утворено комісію замовлень, що виписувала посередньо через італійську команду всякі речі. Крім того ця комісія дбала також про те, щоб купувати для табору, але вже нелегальним шляхом, харчі. Допомогав у цьому, — звичайно не ради симпатій до таборитів, — італійський поручник Гордеско, що жив перед війною в Трієсті, знав німецьку мову й був таборовим перекладчиком.

На початку все проходило досить гладко, але пізніше, по кількох місяцях, прийшов до табору новий командант, полк. Галіярді, що вернув, як інвалід, з австрійського полону, і всяку доставку харчів заборонив. Однак справа не пропала. Поручник Гордеско не відмовився дбати про табор і про себе ще й далі. Між дровами, у пакунках між милом, у мішках між картоплею та іншими шляхами попадали до табору кавбаси, мортадела, консервовані риби, шоколяда, торони (турецький мід), сушені фіги й помаранчі. Але все до часу. Полк. Галіярді не міг мабуть забути австрійського полону і хотів дати відчуття його, хотяй частинно, також полоненим австрійцям. Поручник Гордеско шез швидко з табору, а всі таємні шляхи контрабанди на довгий час замкнуто.

Поза всім цим роблено заходи перед італійською командою табору щодо дозволу відчиняти різні курси вищих і середніх шкіл. Без великих перепон це вдалось, і весною 1918 р. організовано багато таких курсів.

Якаж була роля й праця нашого українського гуртка? У загально-організаційнім таборовім житті брали ми участь, поскільки вимагали інтереси нашої справи.

В оркестрі було чотирох наших: Е. Виханський, Ю. Івонческул, І. Недільський і С. Тимчук. До управи харчівні входив ніким незамінимий заступник нашої групи, М. Самборський, а в комісії замовлень були по черзі М. Самборський, В. Рудницький, Я. Бойчук і С. Тимчук.

*) Пізніше виїхав. здається, до табору югославянських легіонерів.

Що другий вечір зібрався наш гурток на «Чорну Раду», яка відбувалася під головуванням найстаршого рангою й найповажнішого старшини. Найбільше відповідав цим вимогам В. Хомин. Він був сталим головою «Чорної Ради». Кожний з нас приходив на «Чорну Раду» із запасом ріжних вісток, вражінь і скарг. У першу чергу мали слово референти преси, Д. Марців і В. Хомин. Після поінформовання про положення на фронтах і про політичний стан на українських землях, йшли запити й дискусія. Звичайно, передані референтами вісти були неповні, бо італійські газети не доходили правильно до табору з причини строгої заборони, а як і проскакувало яке число, то лише «зайцем» і то за солідні гроші. Далі йшли балачки про найновіші події в таборі, а в кінці «Чорна Рада» перетворювалася в громадянський суд, що розбирав непорозуміння й особисті порахунки членів нашої групи. Кінець був деколи такий, що дехто з підсудних чувся покривдженим, кидав на адресу зібраних кілька міцних слів і, відповідно до свого настрою гримаючи дверима, покидав «Чорну Раду». Та всеж життя нашого гуртка було досить зорганізоване й товариське. Усякі провини скоро забували, все виглядало, принайменше про людське око, добре, — і в усіх було бажання вести життя так, щоби воно видавалося гармонійним і щоби діяльність нашої групи була заманіфестована назовні.

Наша група першою зорганізувала курс італійської мови, що проводив веселий й улюблений маестро, Бодьо Солтис. Він давав курсантам чи мало «березової каші», але це була добра метода, бо успіх курсу був так великий, що маестро мусів після закінчення нашого, організувати ще кілька подібних курсів для інших народностей.

Ми зорганізували хор. Е. Виханський, Ю. Івонческул й І. Недільський згармонізували багато гарних пісень, і, після короткого нашого побуту в таборі, давали ми вже концерти в їдальні славянської групи.

Рівночасно з цим йшло також підготовлення до вистави оперетки. До написаного др. Яцковським тексту доробив наш дірігент, Е. Виханський, музику, підібрано акторів і група українців поставила оперетку «Бюро посередництва подружжя». Зацікавлення було так велике, що таборити, які з-за браку місця не мали спроби бачити першої вистави, зверталися з проханням повторити її ще раз.

Не проходили в нас також наші свята без відповідного святкового урядження. Урочисті свята обходили ми згідно з нашими звичаями, а Св. Миколу стрічали ми при вині нашою власною оркестрою, піснею й деклямаціями нашого молодого таборового поета. І. Недільського.

Поза цим всім кожний шукав для себе праці й розваги. Від ранку до пізньої ночі читали книжки, цитували всякі параграфи кодексів права, переписували підручники книговодства, вправлялися на ріжних музичних іструментах і виробляли нові іструменти*), а дехто, витриваючися спокійно на сонці, розмовляв з музою, — імпровізував...

Не бракувало шахівниць і карт. Між іншим не від речі буде згадати, що багато таборитів приваблювала до себе «мізерка». Кличе бувало диригент на пробу співу, а грачі добивають саме «мізерку» до кінця. Диригент був енергійний, — грачі повільно підносяться й понуро оден по однім тягнуть до їдальні, де стало відбувалася співанка.

Та це далеко ще не все, що відбувалося поза таборовими мурами.

Як сказано вище, італійці поділили у жовтні 1917 р. усіх таборитів на дві групи: А. й Б. Здавалосьь може цей поділ зроблено для блага тих, що входили в групу Б. Алеж не туди воно йшло. Цим поділом на групи заложено організацію легіонів недержавних народів Австро-Угорщини. Провідники цієї справи перебували поза табором, а таборити були лише живим інвентарем.

При кінці жовтня 1917 р. рознеслися в таборі поголоски про творення легіонів, а вслід за цим розпочато справу. Чехи, серби й поляки стали виїжджати малими групами до концентраційних таборів. Звичайно не всі чехи, серби й поляки виїжджали, а лише ті, що давали свою згоду на це, бо загального примусу ще не було. Виїхало приблизно 250 старшин. У той час справа легіонів не набирала ще ані великої ваги, ані поважного значіння, і то хочби вже тому, що багато з тих, що виїхали, вертали назад до Казино. Зимою справа майже цілком притихла, і здавалось, що вже всьому кінець. Алеж ні. Події, що відбулися в міжчасі, як розгром італійців під Капорето в осені 1917 р. і берестейський мир у березні 1918 р., зрушили справу легіонів з місця.

12. квітня 1918 р. відбувся в Римі конгрес поневолених народностей австро-угорської монархії. Учасниками між іншими були: Бенеш, Залескі і Мусоліні, тоді угорської монархії. Учасниками між іншими були: Бенеш, Залескі і Мусоліні, тоді угорської монархії. Учасниками між іншими були: Бенеш, Залескі і Мусоліні, тоді угорської монархії. Учасниками між іншими були: Бенеш, Залескі і Мусоліні, тоді угорської монархії.

*) Хорунжий Ю. Івонческул, буковинець, зробив кипеньковим ножиком і шклом нове чельо.

тральних держав. Після цього прибрано таборитів міцніше в руки. Із славянської групи почали вивозити всіх до концентраційних таборів, — за винятком тих, що принципово не визнавали легіонів.

Не поминули італійці й нас у цій справі. Одного гарного дня в квітні 1918. р. пішла поголоска в нашій групі, що італійці запропонували нам через М. Самборського, який мав деякі звязки в італійській команді табору, щоб українці творили легіон. Ми скликали негайно «Чорну Раду» під голім небом на мячевій площі. Дискусія велася кілька годин. Підносилися голоси проти й за. Берестейський мир, яким визнано Україну Самостійною Державою, У. С. С., політика наших парламентаріїв у Відні, з якими ми не хотіли йти в розрив. Алеж не заносилося також на спасення українських земель під Австрією. У пам'яті кожного з нас були тисячі тих, кого розстріляли й вивішали поляки малярськими руками за тихою згодою Відня, як рівнож була нам відома ухвала з 25. IV. 1917. р., щоби всіх чехів, українців, сербів і румунів висилати безоглядно на фронт. Народи скінчилися. Шістьох висловилося за вступлення в легіони, а решта ухвалила зайняти вичікуюче становище. Рівночасно рішили внести до італійської команди прохання про перенесення всіх нас до іншого табору. Однак постанови наші не мали ніякого практичного значіння, бо італійці, довідавшись про вислід наших нарад, сказали: «lasciate ogni speranza», назвали нас «tradici» (зрадниками) й стали на нас дивитися як на німців і мадярів.

Як згадував я вже в горі, справа з легіонами між чехами, сербами, поляками та ін. не йшла гладко. Богато з них не хотіли чути про жадні легіони, сиділи в Касино, залишаючись вірними Австрії. На них не міг ніхто й нічим вплинути та переконати їх, що це обов'язок, велике патріотичне діло, а рівночасно й нестрашне, бо Австрія ось-ось розвалиться, і на її руїнах повстануть нові держави. Італійці вживали всяких засобів, щоби повернути їх на правдивий шлях, але все йшло намарно. — Привозили до табору чеських легіонерів з концентраційних таборів, у легіонерських одностроях, з власною орхестрою. Велася агітація. Однак це не мало великого успіху.

Врешті приїхав до табору оден з головних організаторів чеських легіонів, — Главачек. Завданням його було вплинути своєю присутністю й промовою не лише на чехів, але й на інші народності, що були в групі Б. Прибуття Главачека до табору було для всіх несподіванкою.

Було це в квітні 1918 р. Одного весняного дня, десь коло 3. години, рознеслося по бараках на всіх славянських мовах: «Збірка!» Заворушилися всі в бараках і стали сунути сірою масою на місце збірки. Коли всі виладналися чвітками, італійці перерахували всіх й обставили сильною озброєною вартою.

Між таборитами почалися різні балачки. Дехто з живіщою фантазією припускав, що це мабуть усіх без різниці будуть вписувати в легіони. Інші потішалися й впевнялися, що це збірка на прогульку. Міжтим відчинилася брама до стрілецького табору, і всіх перевели туди. Всього парадний похід направили до найближчого порожнього бараку. Гурмою війшли всі до середини й побачили тут серед майже цілого штабу таборової команди середнього віку чоловіка в цивільнім убранні. Це був Главачек. Коли всі, разом з озброєною вартою, зайшли до бараку, і все успокоїлося, то Главачек почав промову чеською мовою приблизно такого змісту: «Панове! Я прийшов сюди, щоби пояснити Вам, як маєтись справа з Австро-Угорщиною. Вона не втримається довго, вона швидко програє війну, розпадеться, і територію її розберуть народи, що там живуть. Ви, панове, вже тепер не повинні уважати себе австрійськими офіцерами, а вступати до своїх національних легіонів»...

Ледви встиг він докінчити останні слова, як нараз піднявся галас. Офіцери, у першу чергу найстарші рангою, заперестували, — звичайно на німецькій мові, — проти такого поступовання італійців з полоненими. Полонені кричали, що не бажають слухати ніяких агітаторів, а італійці кричали, щоби таборити затихли й успокоїлися. По збентежених італійцях видно було, що вони не сподівалися такого вислуду, і що їм ніяково перед Главачеком. Він же безрадно дивився на ремствуючу масу та похитував лише безнадійно головою. По кількох хвилинах став притихати галас, і таборити самовільно стали тиснутися до дверей. Всіх переведено назад за мур до старшинських бараків і на цьому закінчився мітинг.

Не закінчилася однак справа. Зараз після цього майже насильно вивезено ще декото із славян і румунів до концентраційних таборів. У славянській групі залишилися лише ми й непоправна решта. Наш гурток у славянській групі був тоді найчисленніший і все збільшувався.

Після належного поставлення справи легіонів, італійці почали ліквідувати малі табори — чехів, сербів, поляків і румунів відсилали до концентраційних таборів, а

українців до карного табору в Касино. До нас стали прибувати вірні Австрії офіцери.

Приїжджали вони з малих таборів, де їм добре жилося. У чорних штанах, модерних лякових гамашах, пасованих з блискучими гудзиками блюзах, чорних високих офіцерських шапках, — попадали, вони немов білі круки, між обдертих таборитів. Вже при першій зустрічі ставало ніяково одним і другим. Для прибуваючих був це новий, цілком незрозумілий світ. Попадали вони між диваків, як висловився був один з них. Перше, що їх вражало, це жовто-блакитна стрічка замість офіцерської розетки на шапці в декого з таборитів. Вже це було великим злом, а вістка про поділ на групи та про легіони була непростимою зрадою.

— Як можна? Між офіцери. Присягали. Цеж зрада. За такі проступки замкнений раз на все поворот до рідного краю. Там посада, та інше. — Усякі вислудування, переконання, намовлювання й ставлення в приклад інших народностей, не доводили до нічого. Справа кінчалася тим, чим починалася. Новоприбуваючі лишалися при своїх поглядах, а щоби себе ще й цілком впевнити в своїй правоті вдавалися на пораду до команданта німецько-мадярської групи, майора Фляйшера. Тут була коротка рада: «Не забувайте, що Ви офіцер. Пам'ятайте що Ви присягали на вірність вітчизні. Вступайте до групи А, бо у славянській групі більшість зрадників. Ви бачите, що в групі Б красуються сербські військові шапки».

Після цього кожний вирішував справу з легкою душею. Хоч писався Іван, у таборовій канцелярії казав записувати себе «tedesco» (німець). Дехто казав вписувати себе «cugaino-tedesco», і потім біг до групи А, між німців та мадярів. Таких було п'ятьох. Звичайно, наш гурток гостро реагував на таке поступовання. На «Чорній Раді» виносили бойкот таких одиниць, але це не поправляло справи.

Справу розв'язали радикально самі італійці. Одного дня, при кінці травня, прийшов наказ з італійської таборової канцелярії до групи А, щоби всі ненімці й немаяре перейшли негайно до групи Б. Це швидко було виконано. Наші прийшли до славянської групи. На початку наш гурток не звертав уваги на них, а вони не мали відваги зближуватися до нас. Пізніше це напруження почало злагіднюватися. Чотирох відважилось прийти до гуртка, а оден хорунжий, Михальський, примостився до польсько-жидівського гуртка. Всі гріхи забуто, ми зжилися й творили єдиний гурток.

Так протягнулося до літа 1918 р. У таборі ставало спокійніше. Справа легіонів затихала. Групи А й Б жили побіч себе байдуже. Рівночасно розпочато пильну працю. Потворено різні курси вищих і фахових шкіл та курси мов. Ми відкрили курс української граматики. У місяцях березень-травень спромоглися ми на видання двох чисел журналу «Хвиля», ініціатором чого був кадет Е. Булка. Кожне з чисел обіймало коло шістьдесят п'ять писаних рукою сторінок.

Виклади на курсах тягнулися цілими днями аж до пізньої ночі. Всі кинулися завзято до праці. Часу було багато, але не було певної можливості використати його, бо дошкуляв і мучив голод. Вже в березні 1918 р. зменшили італійці всі харчі до одної третини звичайного пайка. Чим далі, то все більше відчувався голод, а найбільше літом підчас сонячних купелів.

На весні 1918 р. зложили ми й собі, як це було в інших народностей вже сім місяців, футбалеву дружину. В обох наших дружинах було лише двох гравців, що вміли грати, — В. Паліів й І. Семенів, — решта була напів або й цілком не підготована. Це не знеохочувало нас взятися за діло. Закупили мяч і костюми, відбули кілька теоретичних лекцій і зголосили свій вступ до загально-таборового клубу. У поділлі годин визначено офіційно таборовим клубом і для нас години гри. Наш початок був слабкий, але швидко змінилось все на краще. Наші дружини вправляли пильно, і пізніше злучилися з хорватами в «Українсько-хорватський мячевий клуб», що кілька разів виповідав змагання чехам і мадярам.

Так ішло таборове життя. Не міг його стримати й докучливий голод. Не могли сірі мури замкнуті думки, хоч замикали волю руху. Думки летіли ген-ген на рідні землі. Неспокій і турботи за долю всього українського не дозволяли думкам засипляти. Повних і певних вісток про те, що там діялося, не було, бо одиноке джерело, — преса не мала й далі доступу до табору. Але що було певне й в що ми вірили, це те, що ми мали свою державу, якій явно задріли тоді наші сусіди.

Час минав. Прийшов невдалий австрійський наступ над Пявою. Від старшин-українців, що прибули між полоненими до табору, довідалися ми дещо про події на Україні й положення в Австрії. Вісти були не дуже потішаючі. Усякі браки й недомогання в будівництві нашої держави пояснювали ми собі тим, що кожний початок важкого. Ми вірили в наше святе діло. Ми мали надію, що революція швидко скінчиться, все успокоїться, впорядкується, і на наших землях зорганізується сильна держава.

Колесо часу оберталось, а події випереджували одна другу.

На Балкані розхитувався фронт центральних держав, і наближався катастрофальний кінець. Швидко цей кінець, — капітуляція центральних держав, — прийшов. Італійці були переможцями. Цілі армії гнали в полон, і то не тільки австрійців та мадярів, але навіть тисячі вояків колишньої царської армії, що були в австрійським полоні й працювали безпосередньо за боввою лінією в Тиролі. З цими сотками тисяч нових полонених італійці не могли дати собі ради. З вимучених, голодних, обдертих, брудних, перестуджених полонених прибуло кілька великих партій до Касино. З ними приїхало поверх 120 старшин-українців.

Ми, старі таборити, вітали з сяючими обличчями велику громаду. Ця громада грималася з погордою, бо з нею прибуло двох старшин вищої ранги. Це був майор кавалерії Гоповський і капітан артилерії Стасів. Але не довго тревала наша радість та їх зарозумілість. Виявилось, що капітан Стасів — «русский». Лишився нам ще майор Гоповський.

Зібралися чільніші старі й нові таборити на нараду. Рішили вислати до майора делегацію з проханням, щоби він перебрав команду в нашій групі. Делегація вернулася з порожніми руками. Майор відповів чемно, що йому неможливо згодитися на пропозицію делегації, бо він вже старший віком і потребує більше спокою, а крім того хоче робити заходи, щоби міг вернути до родини, — здається, до Перемишля.

На «Чорній Раді» прийнято це до відома й обрано поручника М. Гринева представником і командантом нашої групи. Одначе не довго довелося старим таборитам брати участь у великих зборах «Чорної Ради» в Касино.

Як я вже згадував, старі таборити робили заходи перед італійцями в справі перенесення нашого гуртка до іншого табору. Все було надармо. На подання наші не одержували ми взагалі ніякої відповіді. Кожний з нас покинув всяку думку про виїзд до іншого табору, і справа пішла в забуття. Ще більше безнадійною стала справа, коли італійці вийшли переможцями, та їм не потрібно було вже легіонів.

Несподівано справа обернулася інакше. На початку грудня пішла поголоска, що прийшла відповідь на наші подання, і ті таборити, імена яких були долучені до подання, мають виїхати. Вістку цю прийнято жартом, бо всі знали добре, що італійці полагали всі справи до «domani» (завтра).

Одначе й з посміху бувають люди. 11. грудня прийшло до нашої групи офіційне повідомлення, що в ночі з 12. на 13 грудня маємо бути, 32 старих таборитів, приготовані до виїзду. Загуло в нашому баракі. Всі призначені в дорогу кинулися збирати свої таборіві доробки.

Прощальний вечір. Зійшлася вся таборова Україна. Зібралася музика й хор. Появилось на столах вино й фіги. Балачки, жарти, сміх, снування плянів на майбутнє. Вино робить своє, розворушує фантазію й почуття.

Вдарило пів першої. 32 щасливих схопили свої клунки. Короткі голосні прощання. Сухий скрегіт кованих черевиків по камінню. Гарчання таборової брами. Ще кілька слів, а потім тиша...

13. грудня був наш гурток у Римі. Гарна погода дала змогу бачити дещо з минушини й приглянутися побіжно до сучасного. Руїни, колізей, старовинні церкви, пригадують славу Риму. Глянувши на ці незатерті сліди тисячеліть, переймаєшся почуттям якоїсь безмежної могутності, недосяжності й незбагнutoї тайни. Але, глянувши в улиці нового Риму, невільно всміхаєшся. Хаотичний рух, що кілька кроків прохач з витягнутою рукою, білизна всяких кольорів на бальконах... Хотілосьби поглянути ближче на пам'ятки минулого й бачити докладніше життя нащадків славних римлян, але час гнав нас далі.

Над вечір перед нами місто Анкона на березі Адрійського моря. На двірці зустріли ми транспорт англійського війська. Англійці прогулюються й спокійно приглядаються до нас. Дехто з наших намагався вимучити кілька англійських слів, але нічого не виходило. Кілька дотепів на адресу англійців, кілька завважень щодо рибачьких човнів, і наш потяг рушив у дорогу.

Все потонуло в темряві. Лише десь далеко на морі в густій мраці кліпали світла морських веж. Безперестанно стукотіли колеса потягу. Швидко потяг підїхав до міста Чезена.

Про табор у Чезена, як і про табор у містечку Сасо, згадаю лише стільки, скільки ці табори вносили відмінності у наше життя після табору в Касино. Зовнішній вигляд Чезена досить привітливий. Місто лежить на горбі берегу Адрійського моря. На самому верху видно здалека нове приміщення для таборитів. Це вже не бараки нового часу, а стара твердиня 18. століття. Суворі будова морозить своїм зовнішнім виглядом тіло й

душу здорової людини. Цілу твердиню, — з двох відділів у два поверхи та з глибоким підземеллям, — ми застали цілком порожньою. У трох переділах на першій і другій поверсі головного будинку помістилися ми, а внизу уряджено ідальню. Один метр загрубі мури були вохкі, зимні й багаті на скорпіонів. Розбиті вікна загороджено залізними ґратами. Підлогу вилложено рудою цеглою. У стінах внизу повмуровувано грубі залізні гаки, до яких колись приковували в'язнів. Кам'яні сходи, що в'ються вгору, — вузькі й низькі. Освітлення електричне, — печей нема. Брудні дошки на хитких козлах, на них соломою набиті сінники, подушки й брудні військові накривала. У кожному переділі миска для вмивання, — одна на всіх. Табор обведений муром (8 метрів широкий, 12 — високий, по якому поважною ходою ступає двоє вартових. Вхід до табору, — це тунель у мурі, замкнений двома залізними брамами, по одній і другій стороні муру. Все це тоне в осінній, густій, морській мраці, що проймає холодом аж до кісток...

Проте доля не була цілком мачухою для нас. Нам дозволено закуповувати харчі, читати часописи й тричі в тиждень прогулюватися поза мурами табору. Наша таборова команда відносилася до нас прихильно. Часто вечерами попадав до нас на мурзку чи шклянку вина таборівий старшина. З ним вели ми балачки про недавнє минуле й про Україну. Одного разу нами зацікавився й відвідав нас командант дивізії. Привітав нас дуже чемно, розпитував про життя, а далі розбалакався на тему інтересів Італії й України та закінчив словами: «Evviva grande Italia! Evviva grande Ukraina!» Поза відпочинком не вели ми великої систематичної праці. Відновлено ніби повторний курс італійської мови, бо наш маестро Бодьо Солтис був з нами, але все йшло мляво. Всі неслися думками на рідні, вільні, українські землі. Пильно стежили за всякими вістками в пресі. Важко було вловити щось путнього, бо вістки були в більшості противорічні. Про правдивий стан на наших землях довідувалися переважно з листів.

У половині січня 1919. р. переїхали ми до містечка Сасо. Тут приміщено нас у приватній вілі й дано ще більшу волю, ніж у Чезена, а для праці в кухні та помешканнях прислано нам навіть одного підстаршину й шістьох стрільців-українців. До нас часто заходили італійські старшини. З вартовими вели ми балачки про війну та полон. Один оповідав, що був в австрійському полоні в селі Рогізна під Чернівцями. Він не міг нахвалити гостинність українських селян і розповідав докладно про відносини на Буковині підчас розвалу Австрії.

У другій половині лютого повідомлено нас, що маємо виїхати з Сасо. Ранком одного сонячного дня ми покинули вілю серед виноградників на взгірю й подалися до нового місця побуту. Заносило весною. На полях починалися вже роботи. В уяві вирянали рідні подільські поля, пороздирані гранатами, пориті окопами, посотані дротами, позасівані могилами та хрестами...

Потяг стрілою нісся через широкі латифундії й вузькі пайки-нивки. Все швидко зникало за нами. Яка несподіванка! На однім перестанку серед широкої латифундії — відділ полонених українців. Засушені обличчя й запалі очі казали, що гірко жилося нашим землякам. А яка щира була ця стріча!

— Ми українці з Галичини, нас тут дев'ять, — були перші слова. Пішли живі балачки. Стали розпитувати та розповідати про рідні сторони а далі про те, що тепер мусять працювати в голоді й нужді від раннього ранку до пізнього вечора. Було ще гірше, коли працювали на полях рижі по пояс у зимній воді й намулі. Богато захорувало від такої праці на ревматизм і лежить тепер у шпиталях.

Ми слухали та в своїй безрадности й безсилі потішали земляків, що все буде добре, скінчиться неволя, ми всі повернемо на рідну землю, у власну державу... Знова засичала машина потяг поволі рушав, ми розпрощалися з нашими земляками.

На другий день в обідню пору були ми вже на місці. Це була невеличка Кверча, приналежна до міста Вітербо, недалеко Риму. Нас помістили в монастирі домініканів. Ми тут зустріли німців і мадярів, що попали в полон вже після розвалу Австрії. Разом з нами було тут около 160 старшин.

Будинок наш замикав собою рівнобічну чотирикутну площу. По кутах росли пальми, а посередині журчав струмочок води з фонтану. З будинком лучилася з одного боку богата, в золото вбрана, церква; з інших двох боків великий, засаджений оливами та різними овочевими деревами, сад — власність цього монастиря; з четвертої сторони попід високою стіною тягнулася звичайна брудна дорога, що вела в оден бік до саду, а в другий — виходила на головну вулицю до міста Вітербо. До саду ходили ми майже щодня на прогульку.

Всі були розміщені по кімнатах на першому поверсі, а внизу була кухня, харчева комора, читальня, купіль і кантина, що була приватним підприємством італійців з Кверча. Вони були також і доставцями всього, що бажали мати полонені поза пайком.

Внутрішній устрій табору був спільний, на рівних правах усіх груп. Перед італійцями кожна група була заступлена окремо. Представниками нашого гуртка були спочатку четар В. Хомин і кадет Е. Булка, а пізніше, як з табору з Азінара прибуло 12 наших старшин, то В. Хомина змінив поручник Д. Дутко.

Життя було задовольняюче. Культурні потреби були заспокоєні краще, ніж у дотеперішніх таборах. Дозволено ходити далеко поза Кверча в лісній околиці, де ми завзято цілими годинами займалися спортом. Точно кожного місяця, і то не таборовими бонами, як це було в Касино, а правдивими лірами одержували платню. Дехто з наших трохи «напихав нанчоу».

Зорганізували швидко загальнотаборову оркестру, капельмайстром якої довгий час був Е. Виханський. На концертах часто чути було також нашу думку-коломиїку, що згармонізував Ю. Івонческул. Після прибуття групи з Азінара наш хор збільшився, і на естраді залунала наша пісня.

Крім того всім дозволяли ходити на недільні служби Божі до церкви. При цій нагоді багато наших познайомилося з настоятелем. У розмові він висловив бажання почути співану службу Богу грецького обряду. Наші диригенти Е. Виханський і М. Гнідий написали цілу службу, і через тиждень відправлялося в церкві вже в супроводі нашого хору. Ця новина рознеслася по цілій околиці. Уже в слідуочу неділю зібралася стільки народу, що церква не могла вмістити. Це довго не тягнулося. Після двох виступів нашого хору не подобалося таборовій команді, що співаючою службою стягалося маси населення, а тому заборонено не лише співати, але навіть ходити до церкви.

Ця заборона не змінила багато у внутрішньому житті цілого табору й нашої групи. Концерти оркестри й хору відбувалися не менше двох разів на тиждень, а крім того були також вечери «варьете», до чого великими майстрами були маляре.

Всеж більшість часу використовувано на різні поважні й потрібні праці. Без курсів, одинцем або двійками, переробляли вперто рахівництво, право, мови, вчилися грати на дутих і смичкових інструментах. Не обходилося, на жаль, і без «мізерки». Декому вистарчало довгого літнього дня ще й на те, щоби вести флірти із струнками італіянками.

Життя йшло. Одначе ані ця різноманітність, ані спека не могли цілком полонити й приспати думки, що рвалися поза мури зпід блакитного італійського неба, садів оливок і виноградників, — на рідні землі, до свого народу.

Ми пильно стежили за подіями на наших землях. Преса доходила до нас щодня, але вісти були й далі баламутні, і деколи переходили навіть у куріози. Одного разу появилася, що українці бомбардують Львів з суші й з Чорного моря, а другий раз, що поляки наступають з Черновець на Львів*).

Почали ми одержувати з Америки «Свободу». Здавалося, що вже натрапили на правдиве джерело вістей. Алеж ні. Одного разу, перед великодушними святами, прийшло кілька старих чисел «Свободи» з датою Різдва. На першій сторінці стояло великими буквами: «Доля Львова запечатана!» А під цим, трошки меншими: «Сам Головний Отаман, Семен Петлюра, прийшов зі славними українськими полчищами під ваш славний город князя Льва, вдарив на саме Різдво зі всіх сторін на Львів і доля нашого славного города зістала запечатана... У кожного з нас заблищали очі з радості, але лише хвилиночку, бо всі ми знали, що ця вістка була не лише неправдивою, а навіть і чистим непорозумінням. Подібні вістки настроювали нас недовірливо навіть і до тих вісток, які приносили може трохи й правди. Всеж віра в наше справедливе діло не покидала нас, бо ми тоді наївно вірили ще в 14 точок Вільсона.

Колиж ми побачили, що до часу нікому з провідників нашого народу навіть і на думку не приходило, аби десятки тисяч безздатних полонених вояків використати для рідної справи, то з нашого гуртка вийшла ініціатива, щоби пригадати себе принайменше тим українським політикам у чужих державах, до яких ми могли найти доступ. Для успіху наміченої праці створився комітет. Перший лист в італійській мові післано до графа Тишкевича, українського представника при Ватикані. Ми подали короткі інформації про нашу групу, висловили бажання відати себе до послуг Укра-

*) Ця вістка була більше правдоподібною, бо це могло відноситися до польських військових частин, які провадив генерал Желіговський з Румунії через Чернівці до Галичини.

їнської Держави й зрештою просили його, щоби він в порозумінні з компетентними чинниками допоміг нам виїхати на Україну.

Граф Тишкевич прислав рекомандовану листівку, в якій дякував нам за наші високоідейні наміри, але сам хвилиночку не міг нічим допомогти нам, бо в найближчих днях переїздив з Риму до Парижу; на його місце прибуде Севрюк і він доручить йому цю справу; справа ця для нього самого дуже важлива й тому він буде писати нам з Парижу. Чи писав граф Тишкевич з Парижу, не знаю, але пригадую собі, що прийшли були два листи від одного з членів делегації на мировій конференції, де писалося про хаос серед нашої делегації. Це було й все, що ми мали у відповідь на нашого листа до графа Тишкевича.

Другий подібний лист вислано до українського посла в Льозані, барона М. Василька. Одначе на нього не одержали ми взагалі ніякої відповіді.

Крім цього писали ми до нашої землячки в Римі, співачки С. Крушельницької. Від неї прийшла коротка відповідь українською мовою. Вона дякувала за нашу згадку й бажала нам перебути все щасливо та вернути швидко на рідну землю.

Це були ті звязки, які вдалося нам навіязати поза плечима італійської таборової команди.

Згадати треба на цьому місці, що в переданні листів допомагав нам італієць, наш кантинар. Почту, що приходила для нас на його адресу, він доставляв нам точно, з веселою усмішкою і з виглядом повитим дипломатичною таємницею. Через нього переслано до «Messaggero» дві статті про богацтва України й про господарські інтереси України та Італії. Обидві статті були надруковані.

Це були останні прояви активної праці нашої групи в Кверчи, бо несподівана нагода виїзду з Італії припинила всякі дальші заходи.

В осени 1919 р. надокучив вже й італійцям табор полонених. Вони почали вигадувати, якби то позбутися цієї обузи. Потрібний вихід знайдено.

Через представників груп подано до відома всіх, що лікарі, медики й хорі на туберкульозу будуть звільнені з полону. Після цього майже весь табор перемінився в медиків та хорих. Так вдалося всім, малими чи більшими групами, виїхати до кінця жовтня 1919 р. з табору в Кверча.

Ми виїхали з Італії, але в той час вже не були потрібними для нашої великої справи.

Офіційальна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідолення ч. 8.

1. Цим продовжується оголошення списку датків на збіркові листи Проводу.	258. Б. Нижанківський — 15 к. ч.
З переносу: 1.064.60 к. ч.	259. Др. М. Козак — 10 к. ч.
666 франц. фр.	260. І. Попович — 5 к. ч.
515 бельг. фр.	261. Войчук — 5 к. ч.
99,50 дол. ам.	262. Стефуранчин — 10 к. ч.
1 зол.	263. Опанас Кущнір — 8 к. ч.
50 нім. мар.	264. Хомишин — 5 к. ч.
	265. Головка Петро — 5 к. ч.
	266. Х. У. — 2 к. ч.
	267. Я. Стахура — 5 к. ч.
	268. С. Бирчаківна — 2 к. ч.
	269. Н. Н. — 1 к. ч.
	270. Мельник — 2 к. ч.
	271. М. Буб — 1 к. ч.
	272. Цинько — 1 к. ч.
	273. Лозинська — 5 к. ч.
	274. Забавський — 3 к. ч.
	275. Пашин — 2 к. ч.
	276. Дичій Василь — 2 к. ч.

Збірка Групи Української Національної Молоді в Празі:

251. Др. Ст. Нижанківський — 100 к. ч.
252. Ю. Васнян — 50 к. ч.
253. Ілько — 10 к. ч.
254. Д. Козіцький — 12 к. ч.
255. Кульчицький Євген — 10 к. ч.
256. Івантшин — 13,5 к. ч.
257. Возняк — 5 к. ч.

277. Сандурський О. — 2 к. ч.
 278. Сивенький — 1 к. ч.
 279. Х. У. — 1 к. ч.
 280. Коновалець Степан — 5 к. ч.
 281. Фрищин — 5 к. ч.
 282. Д. Загорун — 3 к. ч.
 283. Г. Позденький — 3 к. ч.
 284. Гречак — 1 к. ч.
 285. Яхновський — 2 к. ч.
 286. Мазіборко Розалін — 2 к. ч.
 287. Пікас — 45,5 к. ч.

Ріжні датки:

288. Ярослав Петрович — 10 дол. ам.
 298. Ю. Лашкевич — 5 дол. ам.
 290. Равич — 10 дол. ам.
 291. Сичевський — 10 дол. ам.
 292. Любович — 5 дол. ам.
 293. Снігович — 10 дол. ам.
 294. Степан Ярослав Федак — 10 дол. ам.
 295. Ярій — 10 дол. ам.
 296. Горський — 10 дол. ам.
 297. Б. Гнатевич — 5 дол. ам.

Збірка Секції Л. У. Н. у Берліні:

298. П. Кожевників — 15 нім. мар.
 299. Селешко М. — 5 нім. мар.
 300. Гречкосій — 1,5 нім. мар.

До переносу: 1.424,60 к. ч.
 666 франц. фр.
 515 белг. фр.
 184,50 дол. ам.
 60,10 данц. гульд.
 1 зол.
 71,50 нім. мар.

2. 27.—31. серпня відбулася нарада членів Проводу. На нараді обговорено всі біжучі справи, а зокрема справу Конгресу. Зогляду на труднощі, що повстали при визначенні місця Конгресу, рішено пересунути його речинець.

Секретаріат та відділ преси
 й пропаганди.

З діяльності організації.

ЛГІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ.

Діяльність Л. У. Н. в останніх місяцях полягала у виконанні постанов 2. Конференції Українських Націоналістів.

У першу чергу звернено увагу на організаційне охоплення нових теренів. У Франції зорганізовано першу Секцію (Париж), на чолі якої став інж. Г. Калюжний. При допомозі члена Л. У. Н. Василенка провадиться організацію Секції в Єгипті, але ця праця зустрілася з великими перешкодами з боку російських кол. За посередництвом поодиноких осіб встановлено й підтримується інформативний зв'язок з українцями в Туреччині. У найближчому часі має повстати перша Секція на терені Канади (Вінніпег). Для більш успішного ведення праці, Секція в Берліні зорганізувала спільно з членами інших націоналістичних організацій Союз Українських Націоналістів у Німеччині.

Члени Ц. К. спільно з Проводом провадили інтенсивну працю, що зв'язана з Конгресом. Голова Ц. К. Микола Спідборський приймав участь у нараді Проводу Українських Націоналістів у Берліні. Член Ц. К. Петро Кожевників відбув наради з поодинокими націоналістами й членами Л. У. Н. у Брюсселі та Парижі. На запрошення управи Об'єднаної Української Громади в Парижі він мав 25. серпня доклад на тему: «Провід Українських Націоналістів, його організація та завдання».

Ц. К. поробив заходи в справі приміщення на працю на території Ч. С. Р. та інших країнах членів Л. У. Н., що закінчили студії. Незабаром певна кількість членів Л. У. Н. переїде в різні держави.

II.

Хроніка.
На Радянській Україні.

«Українізація» України.

I.

1. серпня ц. р. минуло 5 років від часу, коли постановою ВУЦВК і РНК проголошено українізацію радянських установ («Про заходи забезпечення рівноправності мов і про сприяння розвитку української мови») й започатковано нову національну політику на Радянській Україні, що після захоплення її більшовиками цілком втратила була своє національне обличчя. П'ять років, — час в історичному житті невеликий. Однак цього доволі на те, щоби бачити розвиток якоїсь праці та її наслідки. Ось тому ми хочемо, бодай у загальних рисах, представити, як розвивалася справа українізації й як вона тепер виглядає.

Українізаційний декрет 1923 р. був для Москви *конечністю*, яку годі було оминути, бо п'ять років московського панування не принесли ніякого скріплення московської влади на Україні, а навпаки підкопали її й загрожували самому існуванню більшовизму. Москвофільська й протиукраїнська лінія більшовицького уряду відчувувала пануючу верству від української людности та викопувала між московською владою й Україною чим раз глибшу прирву, яку чим далі тим тяжче булоби засипати. Більшовизм силою фактів ототожнювався з московством, і тому натрапив на опір навіть тих українців, що симпатизували з більшовизмом, або й підтримували його в боротьбі з Центральною Радою й Директорією.

Невелика ще українська комуністична партія ставала все в більшу опозицію проти русофільських тенденцій «Комуністичної Партії Більшовиків України» й переймалася «націоналізмом», еднаючи довкола себе невдоволені українські елементи, що в національній справі не бачили різниці між давнім царізмом і модерним більшовизмом. І хоч під кінець першого п'ятиліття більшовицького правління протиукраїнський режим значно ослабився, протибільшовицькі настрої на Україні, охоплювали все більші кола й ставали загрозою повного розриву між українським селом і зрусифікованим містом, що трималося в більшовицьких руках при допомозі війська та чрезвычайки.

Московський центр не був спочатку свідомий цієї небезпеки, і думав силою приборкати українство, яке було для більшости рівнозначним з «петлюрівщиною» (див. «Бюлетень V. Всеукр. Парт. Конф.»). Однак Ленін і його найближчі партійні співробітники, як от Сталін, зрозуміли вже в 1919 р. небезпеку, що загрожує більшовицькому правлінню з боку українського національного руху й намагалися переконати протиукраїнсько настроєну більшовицьку більшість, аби не перетягала струни й поробила українцям деякі полекші щодо вживання рідної мови. Тільки під впливом Леніна ухвалив ЦК РКП в грудні 1919 р. в «постанові про радянську владу на Україні» окремий четвертий уступ про українську мову, що між іншим ставив як обов'язок усім членам партії допомагати усуненню всіх перешкод, що гальмують вільний розвиток української мови й культури (язик, школа і т. п.), ставитися з «великою обережністю до націоналістичних тенденцій, представляючи їм слово товариського пояснення спільности інтересів трудящих мас України та Росії й вживати в радянських установах українську мову, «поборюючи всіма засобами спроби штучно відштовхнути українську мову на друге місце, навпаки перетворити її в зброю *комуністичної* освіти трудових мас» («Комуніст», ч. 1., Харків, 28. грудня 1919 р.).

Однак, як ця постанова, так й оголошені пізніше заяви Леніна мали тільки академічне значіння, бо подавляюча більшість партії й уряду не хотіла чути про ніякі уступки «петлюрівству», і ставала відразу на засаді вищости «русской культуры» та провінціалности української мови. Найкращим проявом цього був виступ Зіновєва на V. Всеукр. Парт. Конф. в 1920 р., що явно, і то на Україні, поставився проти української мови, заявляючи, що *більшовикам байдуже, якою мовою буде йти на Україні виховання села й тільки про око людське треба зробити так, щоб ніхто не міг запідозрити, що ми хочемо перешкоджати українському елементові говорити українською мовою*, бож і так по ряду літ переможе та мова, що має більші коріння й більше куль-

турна!» («Бюлетень», ч. 3., стор. 3, ч. 4., стор. 3).

Особливо відпорно ставилася сама президія «Комуністичної Партії Большевиків України», генеральний секретар якої, Лебідь, ще на початку 1923 р. рішуче обстоював вищість російської пролетарської культури на Україні й допускав українську мову тільки «деколи» й «для селян» з чисто практичних міркувань («оскільки селянин деколи вимагає вчити його дітей українською мовою, остільки треба деколи йти на село й пояснити селянам зрозумілою їм мовою питання, що їх цікавлять»). Поза тим головний відпоручник большевицької влади на Україні, всупереч словам Леніна й Сталіна, радив наперед «перевірити, чи дає українська мова можливість прискорити культурний процес в українському народі, особливо в селянстві, яке відстало, чи вона цей процес гальмує і не допомагає оволодіти культурою, а перешкоджає» (!) а поставився, як він казав, проти «штучного введення української мови», бо «українська культура реакційна й «жадний комуніст і дійсний марксист не може сказати, що я стою на точці зору перемоги культури української, коли ця культура буде затримувати наш поступ... Поставити собі завдання активно українізувати партію, цебто і робітництво (а це партія не може робити, не перекинувши своєї роботи і на робітництво) зараз буде для інтересів культурного руху — *заходом реакційним*, бо націоналізація, цебто штучне введення української мови в партію і серед робітництва, при сучасних політичних, економічних і культурних взаєминах між містом і селом, це значить стати на точку зору *нищої культури села, порівняно з вищою культурою міста*» («Некоторые вопросы партийного с'езда», «Комуніст», 17. березня 1923 р.).

Цей опір проти «накидування українзації» йшов навіть так далеко, що оден із впливових партійців, Далшкович, аби забезпечити партію перед конченістю українзації, поставив був на V. Конференції комуністичної партії України внесення *ліквідувати ЦКП, як зайву, штучну організацію*. («Бюлетень V. Всеукр. Парт. Конференції», ч. 3., ст. 11).

Загалом і комуністичний центр, і ще більше його заступники на Україні, що в українзації бачили також власну, плункову небезпеку, були на ділі переняті всеросійським шовінізмом, якого довго не могли перебороти ні гострі промови Сталіна, ні відповідні «постанови» та «платформи» партійних з'їздів, що на переломі нової політики в національній справі

часто повертали до обговорення цього актуального питання. На 10. і 12. з'їзді комуністичної партії в Москві Сталін вимовними словами звертав увагу партійців на те, що *найголовнішою силою, що гальмує поширення комунізму в межах ССРСР й об'єднання радянських республік в єдиний союз, це є великодержавний великоруський шовінізм*, проти якого партія мусить в першій мірі боротись, бо він *загрожує втратою щойно здобутих символів робітництва*» (А. Хвиля: «проти українського і російського націоналізму», «Комуніст», 20. жовтня 1927 р.). «Російський шовінізм загніздився особливо в колах партійців, що обсіли відповідальні посади на Радянській Україні й усіма силами змагали до знівелювання національних ріжниць на Україні в користь московства й закріплення російської мови й культури та до цього, щоб звести Радянську Україну, яка і так на основі останньої конституції з 1923 р. позбулася багато своїх окремих прав, покищо до стану провінції, підлеглої Росії, як за старих дореволюційних часів». (А. Хвиля, «Комуніст», 18. жовтня 1927 р.). Большевицький партійний й урядовий апарат на Україні, де українців спочатку було дуже обмаль, ставив на кожному кроці опір також українському натискові знизу, який починав чимраз рішучіше проявлятися й захоплювати партійні та урядові низи, і директивам з Кремля, що не тільки з внутрішніх, але й зовнішніх причин мусів припинити боротьбу проти «національностей» та довести до згоди з найважливішими споміж них, особливо з українцями. Боротьба за зміну системи тягнулася доволі довго, і в дійсності не припинилася цілком до сьогодні. Ця боротьба стоїть на перешкоді справжній українзації, за яку пізніше вхопилося все українське громадянство.

Врешті таки перемогла «партійна й державна конченість». Зіновєви, Ларіни, Лебеді та інші мусіли вкінці погодитися з «ленінським вирішенням національного питання», що переведено відомою постановою 10. З'їзду РКП, хоч не хоч, пристати до тези Сталіна: *українська національність існує і розвиток її культури складає обов'язок комуністів*» (А. Хвиля, «Комуніст», 22. жовтня 1927 р.).

Однак ця згода була в своїй основі неширокою — *тільки формальною*. «Українська мова», «сприяння українській культурі», «висування» українців на відповідні партійні й державні місця» та ін. мали бути, згідно рецептою Зіновєва, тільки засобом для опанування українських мас і поширення комуністичного

духа між відпорним націоналістичним селянством. Українська мова мала бути й так тільки *рівноправною*, а українська культура могла бути лише *комуністичною*, тобто до певної міри московською в зверхньому українському одязі.

Це нещире й формальне відношення до «українізації», що мала на меті тільки зкомунізування України без українського національного змісту, почало все більше затрачувати свою силу, коли з почат-

ком 1924 р. прийшло на основі рішення 3. Інтернаціоналу до злуки між «Комуністичною Партією (большевиків) України» й «Українською Комуністичною Партією». Українці здобули вплив на провід комуністичної партії й державний апарат Радянської України та могли відповідно покористуватися першим українізаційним декретом при рівночасному натискові широких кол українського громадянства. *Vigilax.*

Під Польщею.

Не дивлячися на вальорізацію мита й сильне утруднювання імпорту польський торговельний білянс не може поправитися. Останні шість місяців минулого року та перші цього року виказали вже оден мільярд золотих недобору; це більше ніж принесли в останній час всі американські позички. Переговори про нові позички йдуть дуже пияво (з концерном Гаррімана). Вигляди на поправлення польського експорту також не надто рожеві, і звідси намагання польського уряду заключити торговельні договори з Німеччиною та з Москвою.

У ділянці внутрішньо-політичного життя стоїть рубом питання унормування відносин між урядом і соймом. До цього долучається ще питання відношення уряду до непольських народів, що набирає все більшого значіння й починає виходити далеко поза межі Польської Держави. Розв'язку першого питання бачуть польські урядові кола у зміні конституції. Зміна ця малаби полягати в скріпленні влади президента коштом сойму, в усуненні відповідальности міністрів перед соймом, а разом з тим у зміні виборчої ординації. Скріплення влади президента вяжеться із зміною порядку цього вибору. У тому напрямі повстають різні проекти. Найрадикальнійший проект підніс посол «одинки» й провідник польських монархістів Мацькевіч. Він пропонує переіменити Польщу на королівство й проголосити Пилсудского (колишній революціонер та соціаліст), королем. 9. вересня відбувся у Варшаві з'їзд польських монархістів, що кінчився телеграмою з таким самим побажанням на адресу Пилсудского. Зрозуміло, що така концепція стрічає опір збоку лівих польських партій.

Всі польські проекти зміни виборчого закону зміряють до того, аби зменшити кількість непольських представництв. Зміна малаб іти в тому напрямку, аби

замість округів з багатьома мандатами створити одномандатові. Однак на східних землях малиби бути двомандатові округи, щоби цим забезпечити соймові мандати польському напливовому елементові. У польській пресі обговорюється також проект нового адміністративного поділу цілої польської держави. Майор генерального штабу Роман Стажинскі пропонує побільшити кількість воевідств з 17. на 25 і рівночасно поділити Польщу на 6 провінцій. Згідно з цим проектом до третьої провінції, т. з. Червоноруської, належалиб тарнопільське, станіславівське й частина львівського воевідства; люблінська провінція складалася би з люблінського воевідства й Волині; литовська провінція обіймалаби Віленщину, Новогрудщину, Брідщину й Полісся; врешті, мазовецька провінція простягалася би на варшавське воевідство, решту лодзьського, білостоцьке й Підляшя. Автор проекту намагається цим новим поділом змішати непольські землі з корінною Польщею, затерти історичні кордони, і в першу чергу розбити українську територію, аби вона, розшматована поміж провінціями, легше підпала під денационалізаційний вплив Польщі. Отже старі пляни польської ендеції задумає перевести в життя «санаційний табір» під проводом Пилсудского.

Дуже можливо, що уряд, аби перевести далекойдучі зміни устрою, буде змушений розігнати сойм. Тому у польських колах рахуються з розписанням нових виборів. Рівночасно тіж кола переводять реорганізацію своїх партій, як також перевіряють своє становище супроти уряду й супроти всіх питань соціальної та політичної натури. У першу чергу це відноситься до польської соціал-демократії й до всепольського національного табору. Санаційні польські кола твердять, що урегулювання справ непольських народів наступить в Польщі після залагод-

женні всіх внутрішньо-польських справ і що уряд не має часу займатися цими справами зараз. На ділі уряд, як також близькі до нього польські чинники, намагається увіковічити кордон між західними й східними землями України. Для кращого ведення денационалізаційної політики уряд хоче заховати сокальський кордон, поділити українські землі на дві сфери впливів.

На Волині Юзефські колишній міністр в уряді У. Н. Р., започаткував нові методи старої польської політики. Політику Межа, що зазначилась нищенням «Просвіт», пласту й українського шкільництва, Юзефські продовжує так, що добивається до української кооперації на Волині. Розуміється, така акція мусить бути відповідно підготована пресою. Це бачили ми на прикладі «Просвіт» і пласту. Спочатку польська преса вдарила в дзвін, що ці організації ведуть протидержавну політику, а після того прийшли заборони. Тепер повторюється та сама історія з українськими кооперативами, яким відібрали кредити й запропоновано, аби вони ввійшли у тісний контакт з польськими кооперативами та зірвали з українською централею у Львові. «Управи українських кооперативів на Волині, — каже волинська польська преса, — залежні від централі, — львівського «Ревісійного Союзу Українських Кооперативів», — опанованої «Ундом», починають набирати політичного характеру замість економічного; українські кооператори підносять гасло національної кооперації; це булоб «нонсенсом», бо кооперативи в Польщі є мішаними кооперативами». Думка аж надто прозора: усунути українські кооперативи, і на їх місце створити мішані, тобто польськоокружні. Рівночасно з таким ставленням справи йде психологічна підготовка ширших кол населення в напрямку відмежування від українського впливу в Галичині. Висувається аргументи, що все, що приходить з Галичини, носить протидержавний характер, що це все є каригідним і що всяка злука й звязок з Галицькою Україною приведе до розв'язання українських установ на Волині.

У цей самий час Юзефські виступив із своєю політичною декларацією. Нема протиріччя між концепцією самостійності України й приналежністю Волині на вічні часи до Річи Посполитої... Трагедією українського народу був момент, коли його пробуджена експансія була скерована проти Польщі у боях за Львів... (Промова на з'їзді послів «одинки» в серпні на Волині)... «Волинь польською була й буде, ми ніколи не зречемося поль-

ськості Волині»... (Промова до польських скавтів). Може ці виразні слова офіційного представника польського уряду вразумлять наших політиків з табору У. Н. Р.

У Галичині польська преса розвинула широку кампанію проти українців сприводу виступу УНДО на 25. з'їзді міжпарламентарної Унії в Берліні і на конгресі меншостей у Женеві. «Слово Польське» з 6. і 7. вересня вмістило аж дві статті про напрям політики Польщі супроти українців в майбутньому.

«З того виходить, що польський уряд не має ясної й сталої програми: раз береться він за організування українських селянських мас в політичну польонофільську групу з виключенням сепаратистично настроєно української інтелігенції; другий раз пробує втягнути також українську інтелігенцію й виробити серед неї угодові настрої. Тимчасом українська інтелігенція користала з цього, провадила невинний флірт з урядом, але не змінювала свого засадничо-ворожого становища супроти Польської Держави. Кредити, які в наслідок флірту одержували українські установи, ішли на сепаратистично-політичну працю серед українського населення.

Треба розбити українську суспільність на окремі економічні й плеємні елементи (бойки, лемки, гуцули, воляняки й т. д.), аби вони не творили органічної цілості. Разом з цим має йти ізоляція поодиноких етнічних українських груп від протидержавних впливів української інтелігенції, що згрупована в українських партіях. Всякі спроби політичної угоди з українською інтелігенцією мусять припинитися. Самостійницькій українській праці треба оголосити безоглядну боротьбу. Знищення української інтелігенції лежить в інтересі Польської Держави. Всякі державні матеріальні допомоги, що йшли через українські економічні установи, мають відпасти. Їх треба уділювати безпосередньо селянам, бо цим впоюється в селянина переконання про добродійство Польщі. Під культурним оглядом держава повинна підтримувати плекання побутово народніх окремішностей поодиноких етнічних елементів».

Українці вже мали нагоду нераз читати на сторінках польської преси й того самого «Слова Польського» подібні рецепти знищення українства. У цьому випадку звертаємо увагу тільки тому, що «С. П.» належить тепер до «санаційного табору» й висловлює думки зближених до польського уряду кол, що назовні маніфестують свою ліберальність і симпатії до

українства. Як до цього поставиться група політиків з «Нової Зорі», що при кожній нагоді пропагує перегляд непримирного становища супроти Польщі й плекання української культури та української окремішности в межах Польської Держави? Судячи по голосах польської преси, як також по виступах польських адміністративних органів на провінції (розв'язування посольських віч, конфіскація українських часописів і т. д.), твердим, що наступ на національне існування українського народу, не припиняється.

Виступ українських послів на Міжпарламентарній Унії в Берліні й на конгресі меншостей в Женеві вивів поляків з рівноваги. Як відомо, такі конгреси мають для нас виключно пропагандивне значіння. Цим кирувалося УНДО, що вислало на конференцію в Берліні аж 11 своїх представників. Позбавлені власної держави, а тим самим власного парламенту, українці мусіли обмежитися до зложення заяви, в якій зясовано сучасний стан Української Нації. До заяви посла Луцького добрим доповненням була брошура в англійській мові, що видав Провід Українських Націоналістів. Цей виступ безпечно осягнув свою ціль, доказом чого є лютя польської преси. Шкода, що з другої найсильнішої української групи, соціал-радикалів, ніхто не був на цій конференції.

Рівнож на конгресі в Женеві українська делегація під проводом Дм. Левицького зложила декларацію. Беручи на увагу, що вона ніде не друкована, подаємо повний зміст: «Представники українсько-

го народу, що опинився під Польщею, заявляють: Український народ у кількості 40 мільонів заселює суцільну територію на Сході Європи. У 1917 р. на землях, що належали до Росії, а в 1918 р. на землях, що належали до Австрії й Угорщини, український народ створив свою власну незалежну державу. З одного боку Росія, а з другого Польща й Румунія пішли війною проти Української Держави та розділили її територію, при чому Підкарпатська Україна припала Чехословаччині. Це насильство над Українською Державою санкціонували держави-переможці й тим взяли на себе всю відповідність за наслідки повенної політичної географії. Ми, як представники українського народу, заявляємо, що український народ не погоджується з фактом своєї приналежності до чужих держав, а владу їх уважає за окупацію. У жадній державі, де тепер проживає не по своїй волі український народ, він не є національною меншістю, а творить значну територіальну більшість. Якщо, одначе, представники українського народу постановили вступити в члени Конгресу Національних Меншостей, то це тому, що на українських територіях, які тепер належать до Польщі, Румунії й Чехословаччини, український народ позбавлений навіть тих прав на полі культурному, економічному й т. д., за які бореться Конгрес Національностей. При цьому заявляємо, що, вступаючи в члени Конгресу, ми зовсім не зрікаємося наших змагань до здобуття власної держави».

С.

Під Румунією.

До цього часу Маню не вдалося досягнути чогось конкретного. Він ще далі веде переговори з представниками різних груп і ставить домагання до уряду та Ради Регентів. Одначе розмах опозиційної діяльності помітно зменшився; все велося до того, що противники вперто боронять своєї політики й не хотять чути про якийсь компроміс. Отже цараністи далі залишаються силою, що змушуватиме уряд Братіяну до певної оглядности. Ще далі ходять чутки про уступлення уряду, а навіть самого голови його. Колиб це сталося, то невиключеною є поява Титулеску, який перед своїм уступленням подбав забезпечити собі добру опінію серед прихильників Маню.

Французький державний банк формально вже погодився з румунськими

політично-фінансовими колами щодо позички. Одначе для румунів повстають деякі небажані обмеження при виплаті грошей. Зогляду на те, що питання стабілізації валюти не зрушилося з місця, французи годяться дати лише певну частину умовленої суми й далі обіцяють виплачувати в міру того, як поступатиме стабілізація. З другого боку, англійські фінансові кола, що стоять за плечима французів, ще далі домагаються визнання румунами старих позичок з перед війни (зокрема позички Бляйхредера в 1913. р.). Все це приневолює румунський уряд шукати економічного порозуміння з Німеччиною. На перешкоді до того між різними іншими стоїть головно бажання німців, аби Румунія визнала свої зобов'язання, що повстали підчас війни (банк-

поти, які випустила німецька окупаційна влада). Власне в цій справі мали 12. вересня розпочатися переговори.

У доповнення до вістки в «Р. Н.» про відвідини румунськими генералами Варшави, слід занотувати, що швидко після того коло 30 старшин румунського генерального штабу прибуло до Львова, і звідти виїхали на Волинь, де їм показувано нові прикордонні укріплення. На цьому місці доречним буде згадати, що з приїздом Пилсудського (у супроводі полк. Бека) до Букарешту зв'язуються далші військові переговори. «Адверуль» не стривав навіть від уміщення заяви польського маршала про майбутню війну з Радянським Союзом. Це призначення не було призначене для преси, і тому обі сторони поспішили його «категорично» спростувати.

Положення національних меншостей і далі не змінилося. Мабуть з огляду на конгрес меншостей у Женеві півурядово заповіджено визнання мови нерумунських національностей на землях, де вони складають більшість. Ця чергова обіцянка мала на меті задобрити представників мадярів, німців, жидів й українців, що перед женевським конгресом зіхалися на нараду, з метою утворення спільної організації меншостей у Румунії. Досить великою подією для українців треба вважати те, що в цьому році до Женеві відправилось аж три делегати (др. Залозецький, К. Каркалія і др. Лев Когут) з Чернівців. Однак неймовірною сенсацією для всіх українців у Румунії є заява, яку згадані представники зложили на міжнародному форумі без попереднього порозуміння з українськими делегатами з Польщі. Не слід дивуватися, що ту заяву («Нам, українцям у Румунії, здається сьогодні більше важливим вести культурні стремління нашого народу в установлені вже мирні рямки, ніж бажати розірвання цих останніх») чужинці зустріли гучними оплесками. Щирих приятелів ми не маємо також і серед національних меншостей, що з певним остра-

хом дивляться на національно-державний рух на всіх українських землях. Всеж не можемо не обурюватися поступованням двох українців, які своєю заявою дають зброю в руки ворогів українського народу. Після цього виступу в Женеві, ніхто на жаліє, що ті самі, чи їм подібні, наші «політики» не брали участі в 25. Конгресі Міжпарламентарної Унії в Берліні.

Наскільки така декларация лояльності відповідає настроям і справжнім стремлінням румунського суспільства, показують два факти: 1) недавній зїзд румунських лікарів ухвалив не приймати нерумунів до союзу лікарів; 2) на 10. Конгресі Міжнародної Студенської Конференції в Парижі румунський делегат після заяви українця про те, що на Буковині й в Бесарабії нема жадної української школи, з усмішкою зауважив публично, що українці дуже здібний нарід, вчать ріжні чужі мови, а тому їм не пошкодить вчитись в румунських школах.

Власне ця заява влучно характеризує, як безвиглядно стоїть наша шкільна справа в Румунії. З мадярами й німцями румунська влада мусить рахуватися, бо за ними стоять свої незалежні держави. Тому й останні шкільні розпорядки в справі румунізації німецьких і мадярських шкіл влада мусіла скасувати. За нас же ніхто не заступається. Наша доля лежить у наших руках!

Володарі наші свідомі нашої несли, і тому не знають жадних меж у своїй протипуукраїнській кампанії. Перед парю місяців поліція замкнула без жадних пояснень орган українських соціал-демократів «Боротьбу» й рішучо заборонила видавати якийсь інший.

Те, що дозволено українцям, далеко не задовольняє національних потреб. За довгий час проявами нашого існування в межах Румунської Держави є: вихід ювілейного збірника Кобилянської, кількох книжечок Костецької, благодійні урядження «Жіночої Громади» (час від часу продаж квітів на вулицях Ч.) і два великі оперові концерти Ореста Руснака.

К.

Свято в Берліні.

Дня 4. VIII. 1919. згинули, наслідком катастрофи літака, вертаючи з Парижа, через Берлін, до Камінця Подільського — Державний Секретар Військових Справ З. У. Н. Р. та перший Начальний Вожд У. Г. А. полк. Дмитро Вітовський і чет. Юліян Чучман. Їх тіла тоді перевезено до Берліна й поховано при участі укра-

їнської коллонії в Німеччині та численних німецьких кругів, на цвинтарі Гедвід. Домовини зложено тимчасово в чужій каплиці, сподіючися перевести їх небавом на рідну землю. Та літа минали й зайшла потреба дати їм, хоч тимчасову, та власну могилу.

Окремий «Комітет для вшановання па-

м'яти Д. Вітовського і Ю. Чучмана», в склад якого входили: полк. К. Новохацький, др. З. Кузеля, о. др. Вергун, Ст. Тимчук і Ст. Федак, при матеріальній допомозі «Товариства Охорони Воєнних Могил» у Львові, занявся справою перенесення тлінних останків Д. Вітовського та Ю. Чучмана до нової могили.

Це свято відбулося дня 25. серпня б. р. при участі представників і членів слідуєчих організацій: «Старшинського Союзу» в Німеччині, «Національного Військового Союзу б. Воєнів У. Н. Р.» у Чехословаччині, «Товариства Охорони Воєнних Могил» у Львові, «Української Військової Організації», «Капітули Пропамятної Воєнної Відзнаки», «Української Парламентарної Репрезентації», «Проводу Українських Націоналістів», «Комітету Біженців» в Німеччині, «Української Громади» в Берліні і т. д. Від «Товариства б. Воєнів Армії У. Н. Р.» у Франції наспіла телеграма. Звертав увагу, факт, що з гетьманського табору був присутний одиникий п. Шемет, хоч відомо, що не так давно, як гетьманці, на чолі з гетьманом Скоропадським, брали більше чисельну участь в панахиді по Врангелі. З табору Петрушевича не було нікого. Навіть могила Вітовського не промавляє до сумління поріжнених політиків!

О год. 2.30 привитав зібраних перед каплицею, на кладовищі Гедвід, короткою промовою проф. др. Кузеля, після чого, в супроводі хору, відправили панахиду о. прилат Куницький, о. посол Пелліх та о. др. Вергун. По панахиді обі домовини перенесено враз з численними вінками до нової могили. По короткім молебні над могилою, промовив перший о. прилат Куницький, що представивши мартирологію українського народу, вказав, що жертви, які поклав український нарід для добуття волі, вже небавом видадуть пишний плід. Від «Української Парламентарної Репрезентації» промовляв пос. Кохан. Коротко перейшов історію наших визвольних змагань, а вкінці підніс, що вправді брутальна сила на час перемогла нас, однак записаний історією факт останнього нашого кривавого змагання за самостійність, це та велика моральна сила, з якої родиться патос і воля до дальшої боротьби з наїздниками. Від «Това-

риства охорони Воєнних Могил» у Львові промовив пос. Д. Паліїв. Він вказав на це, що всі могили борців за волю України, це наші національні святощі, голосні свідки великих змагань українського народу на полях бою за право своєї вільного життя. І недалекий той час, коли серед звуків труб і бубнів, серед гарматних салів, що заглушуватимуть привітання стотисячного люду, тлінні останки полк. Вітовського та його адютанта відбудуть тріумфальний похід до Батьківщини й спічнуть побіч рідних могил, що тиссячами встелили українську землю. Від «Національного Військового Союзу б. воєнів У. Н. Р.» промовив полк. Сціборський: Ідея самостійності і соборності закріплена законом крові найліпших синів України по обох боках Збруча. І нині кличуть нас десятки тисяч могил, розкинутих по широкій українській землі, до великого соборного чину, щоби здійснити спільну ідею живих і мертвих. На кінці промовив від «Союзу Старшин» та від «Капітули Пропамятної Воєнної Відзнаки» полк. Коновалець та вшановуючи в особі полк. Вітовського одного із перших українських революціонерів та одного із перших організаторів українських військових гуртів — У. С. С., та врешті першого Державного Секретаря Військових Справ, кинув в могилу перші пропамятні воєнні відзнаки.

Відспіванням «Журавлів», «Ой у лузі червона калина...» та «Ще не вмерла Україна» закінчено свято.

Могилу засипано, та зложено вінці. Звертають увагу між іншими слідуєчі: «Невтомимому Революціонеру — Українська Військова Організація», «Українському Січовому Стрільцю — Січові Стрільці», «Першому Міністрові Військових Справ — Українська Парламентарна Репрезентація», «Першому Вождеві У. Г. А. — Союз Старшин», «Борцєви за волю України — Товариство Охорони Воєнних Могил». Над ними на нагробній плиті видніє напис: «Тут спочивають полковник У. Г. А. Дмитро Вітовський, Державний Секретар З. У. Н. Р. і четар У. А. Г. Юліян Чучман, погібші 4. VIII. 1919. героїською смертю за волю України».

А. В.

Політичний огляд.

Минулого разу ми навмисне опустили справу, що є найновішою сенсацією у світовій політиці. Це: французько-англійська морська угода. Місяць тому назад було ще важко зробити відповідну оцінку цієї угоди та її наслідків. Зараз, після широкої дискусії в пресі, це дасться легше.

Для кращого зрозуміння міжнародної ситуації, що витворюється після договору Франції й Англії в справі морських розбровнь, треба пригадати кілька моментів.

Літом минулого року представники Англії, Злучених Держав й Японії зібралися в Женеві для обговорення питання зменшення військової морської флотії. Франція приймала участь у тих нарадах лише в ролі обсерватора. Довгі нудні дискусії не дали жадних наслідків. Японсько-англійський погляд (обмеження загального тонажу без установлення кількості дозволених кораблів) зустрів категоричний спротив збоку американської делегації (пропорційне встановлення кількості для кожної держави та означення найбільшого тонажу поодиноких кораблів). Ці дві тези дуже добре характеризують, якими шляхами кожна сторона хоче прийти до переваги на морі. Англіїцям й японцям залежить на побільшенню кількості легко-маневруючих кружляків. Американці ж хотять заховати свою теперішню перевагу. Франція дипломатично стримувалася від виявлення свого погляду, заховуючи собі вільну руку на майбутнє. Все покінчилося на тому, що слідом за невдалою конференцією Вашингтон заповів будову 25 нових кружляків (10.000 тон кожний) й одного спеціального корабля для літаків. Лише трохи пізніше. Злучені Держави показали свою «добру волю» до розбровня й зменшили кількість майбутніх кружляків з 25 на 15.

Міжтим події йшли. На Далекому Сході Англія відчула сильну руку Північної Америки за плечима китайських націоналістів. В Європі з кожним днем все більше помічалася встановлення приязних відношень між німцями й американцями. Дещо вказувало також на бажання Вашингтону знайти *modus vivendi* з Москвою. Зрештою, пакт Кельога, хоч і підписаний всіма великими державами, для Англії є лишень ознакою зросту американських впливів на європейському континенті. Всею цього вистарчало, аби Лондон поспішив «зрівновважити» американські «перемоги». Примара колишньої «*entente cordiale*» знов вийшла на політичну сцену.

Франція все з побоюванням прислухалася до німецьких голосів у справі звільнення Ренанії й придвлялася до фактичного стану річей в Австрії. Франція за всяку ціну потребувала англійської підтримки, без чого не далосьби спаралізувати німецькі домагання, і цілий час чекала на вигідний момент для перегрупування політичних сил в Європі. Для всього цього Париж готовий був піти на найбільші жертви.

Англія багато не вимагала: «*єдиний європейський фронт*» перед лицем небезпеки зза океану. Для цього Англія не спинилася перед *часовою* «зрадою» свого інтимного приятеля, Мусоліні. Цим сподіється вона перекреслити німецьку «*Ostpolitik*» і дипломатично викликати огірчення німців американською неуступчивістю в справі міжнародних боргів.

Все разом привело до ніким непередбаченої морської угоди між Парижем і Лондоном *саме напередодні підписання «вічного миру»*. Цей маневр викликав неймовірну бурю перш усього в Америці, потім в Італії й зрештою в Німеччині. Почулися голоси, що угода далеко переходить межі тільки «морської угоди», що за нею криється таємний договір про спільну політику на всіх ділянках. Пресова кампанія змусила найчільніших французьких політиків до спростовань. Спростовання лишень поглиблювали віру в далекосягність угоди. Келльоґ дав вислів своєму невдоволенню тим, що вертав з Парижу через Ірландію, минаючи Лондон. Вашингтон недвозначно зажадав анулювання угоди навіть без оголошення її. Міжтим Японія поспішила заявити свою солідарність з Францією й Англією... *Антанта знова віджила!* Нервовість різних держав зростає з кожним днем. Спільні французько-англійські маневри в Ренанії та присутність англійських офіцерів на великих маневрах французької повітряної флотії коло Парижу — дали італійській пресі привід до нападів на Англію. Не прийшлося довго чекати на наслідки угоди.

На чергових зборах Союзу Народів німецький канцлер підніс справу передчасного звільнення окупованих земель. Немов бомба розірвалася, так гостро зареагував на це домагання Бріян. Світ ще не чув досі таких промов провідника французької закордонної політики. Німецька преса всіх напрямків з обуренням відкинула закиди Бріяна, ніби Німеччина сьогодні є більшою загрозою миру, ніж Франція. Почулися категоричні

домагання змінити курс політики, залишити на боці Льюкарно, Туарі та ін. На обиді з'явився Чічерін, що в подібних випадках їздить «лікуватися» до Німеччини. Смерть німецького посла, графа Брокдорфа-Ранцау, дала нагоду для виміни «сердечними» телеграмами між Гінденбургом і Калініним. Поволі заспокоїлися обі сторони й почали переговорювати. Все звелось до того, що *Франція в повному порозумінні з Англією ставить справу звільнення Ренанії в залежність від справи урегулювання грошових зобов'язань Німеччини*. Це означає не більше й не менше, як зв'язання справи окупованих земель з боргами, що їх має Франція супроти Америки. Цим відроджена Антанта змріє викликати охолодження німецько-американських взаємовідносин і, оскільки вдасться, втягнути Німеччину в «європейський блок».

Німці добре собі уявляють цей план; вони ще не відважуються зайняти якесь виражене становище. Перемовини закінчилися наміщенням контрольної комісії, яка теоретично малаби доглядати за військовими приготуваннями по обох боках Ренанії, а на ділі булаб органом тільки французької контролю в Німеччині. Справу контрибуції плянується поставити на обговорення окремої конференції, на якій Франція за всяку ціну намагатиметься зв'язати свої уступки з уступками, що їх малаби зробити Америка. Німецький канцлер ще не дав остаточної відповіді; він хоче виграти для німецьких дипломатів час, протягом якого дасться виявити погляди Америки й... Москви.

Французько-англійська солідарність виказалася також у справі скликання конференції для вирішення питання розбровня. Німецьке домагання скликати конференцію ще в цьому році зустріло спротив не тільки Англії й Франції, але й Малої Антанти та Польщі. Взагалі, сьогодні складається вражіння, що європейська політика вертає на позиції періоду Версаль — Льюкарно. Держави Малої Антанти не хотять лишитися позаду «великих». Слідом за французько-англійською угодою почалися горячкові переговори про відновлення договорів між Ч. С. Р., Югославією й Румунією.

Новий розподіл сил дає себе відчутти також на Балкані, що до останнього часу був тереном італійської активності назовні. Треба припускати, що французи й англійці докладно вирішили всі спірні питання. На це вказує інтервенція Англії й Франції в Софії щодо припинення діяльності македонських революціонерів. За це

промовляє також і завдання, яке перебрав на себе Венізелос. Він робить спробу зладити відносини між Югославією та італіо-болгаро-турецьким блоком. Для цього він сам відправляється до Риму, де разом з Мусоліні підпише грецько-італійський договір. Після Риму він іде до Парижу, де конферуватиме з Пуанкаре, Болдуїном, Марінковичом та ін. Все заноситься на «Балканське Льюкарно».

Міжтим Італія не припиняє своєї самостійної політики. Мусоліні не думає про відмову від своїх замірів на Сході. Проголошення Агмеда Зоґу «Королем альбанців», а не «Альбанії (1 мільон альбанців мешкає в Югославії), як також протести італійської преси проти вмішання Англії й Франції в македонські справи, вказує на те, що Рим далі веде свою лінію. Важко передбачити, як зареагує Італія на французько-англійське зближення. Однак вже сьогодні треба рахуватися з можливістю відновлення колишнього політичного зв'язку між Римом і Берліном. Крім того дещо вказує на зріст італійських симпатій до Америки. Це добачають лондонські політики. Цим власне й слід пояснювати вістки про те, що Лондон задумує втягнути Мусоліні в поновлену Антату.

Загально беручи, все означає великі пересунення сил на полі міжнародної політики. Москва не хоче лишитися позаду інших і саме тепер дає знати про себе. Після різних дипломатичних викрутасів, Чічерін заявив про згоду С. С. С. Р. підписати пакт Келльоґа. Однак при цій нагоді більшовики хотять показати світові, що вони не полишені на власні сили. «Современник» (Штейн) в «Известиях» з гордістю підкреслює той факт, що *рівночасно з Московією (у той самий день!) до парижського пакту приступила Туреччина й Литва*. Цим робиться натяк на інтимну приязнь з державами, які у випадку потреби зможуть відіграти певну роллю. Треба бути приготованими також і на те, що одного дня Москва зголосить свій вступ до Союзу Народів. Хоч такий крок і суперечив би «пролетарським засадам» московської політики, це булоб одиноким виходом із темного кута, в якій зайшли червоні дипломати. Крім того, приналежність до Союзу Народів полекшилаб з. Інтернаціоналові його працю в чужих державах. Для нас це не малаби жадного значіння, бо *справа української державности досі ще не вкладається в рамки яких-будь догворів чи союзів. Щойно докочаний факт змусить держави світу рахуватися з Україною*.

До тогож часу чужі держави, а зокрема наші сусіди, задивляються на український

рух, як на явище, що його можна використати. Саме з таких міркувань виходив волинський воєвода, Юзефські, коли необережно заявив про відірвання українських земель від С. С. С. Р. Москва почуває себе дуже непевно на Україні, і тому щире призначення представника польської влади викликало гострі протести большевиків.

Ми вже згадали головне питання, яке порушено на останніх зборах Союзу Народів. Поза тим всі сподівалися, що на цей раз буде остаточно зліквідовано литовсько-польський спір. На ділі ж прийнято ухвалу, що Литва й Польща мусять між собою прийти до порозуміння, і на колиби це не сталося, то Союз Народів призначить від себе комісію для розслідування всіх спірних справ. Отже, як бачимо, то налагодження взаємовідносин між Варшавою й Кавнасом не поступило зовсім наперед, і Союз Народів не знаходить в собі сили для ліквідації того небезпечного спору. Треба припускати, що Вольдемарас уникне вмішання чужих держав певними уступками на слідуючій конференції в Кенігсбергу.

З інших справ, що обговорювалися на нарадах Союзу Народів, одна мусить цікавити всіх українців. Це справа опіки над емігрантами. Російська емігранська преса з обуренням пише про те, що Залескі, як референт окремої комісії, подав до відома пленуму листи представника українських емігранських організацій, О. Шульгина. У тих листах український відпоручник пропонує не призначати росіян заступниками верховного комісара для справ емігрантів, др. Ф. Нансена.

Одна, незначна на перший погляд, подія звернула загальну увагу на балтійську Північ Європи. Естонський Президент відвідав Короля Швеції. Під час побуту в Стокгольмі Президент Тенісон в одній промові зазначив, що Естонія саме тепер стремить до приязни з Швецією. Така заява перш усього знайшла відгомін у Москві. «Известия» добачили в словах естонського Президента протимосковську демонстрацію та звязали його виступ із загально-європейською протибольшевицькою політикою, зокрема з нападами Бріляна на С. С. С. Р. На ділі: промова

Тенісона знаменує зворот у закордонній політиці Естонії. До останнього часу Естонія пропагувала справу творення бльоку балтійських держав. Цей плян розбивався о становище Литви супроти Польщі й об те, що Польща хотілаби зайняти домінуюче місце серед інших держав, які повстали на терені б. Росії. Аби не лишатися самотньою, Естонія рішила прилучитися до скандинавського бльоку. Подорож Тенісона власне й є початком нової орієнтації. Як це не дивно, проти намірів Естонії виступила преса фінських шведів. Це викликало гостру відповідь урядового естонського органу («Riikvahtlet»), що рішучо виступив в обороні *єдиного скандинавсько-балтійського фронту перед лицем московської небезпеки* та закинув шведам Фінляндії невизначне становище супроти Москви. Коли до всього долучити, що вибори до шведського парламенту закінчилися великою перемогою лівих, то легко буде зрозуміти занепокоєння Москви.

Боротьба на Півночі Китаю майже цілком скінчилася. У Нанкіні створено націоналістичний уряд на чолі з Чан-Кай-Шеком. Звільнений Китай заявив через свого представника в Женеві про бажання співпрацювати з іншими державами в Союзі Народів. Окремою нотою нанкінський уряд зголосив своє приєднання до пакту Келльога. Мається вражіння, що на Далекому Сході наступає заспокоєння. Однак, як тільки мине час *перегрупування сил в Європі, над Тихим Океаном треба чекати нових подій.*

На закінчення цього огляду хочемо торкнутися одного факту, що формально є «внутрішньою» подією в Бельгії, а в дійсності має міжнародне значіння. Ходить о нові військові закони, які недавно ухвалив парламент у Брюсселі. В силу цих законів, у бельгійській армії заводиться дві мови — французьку й фламандську — та окремі вальонські й фламандські частини. Таке рішення знаменує нову еру в житті Бельгії. Принцип поділу населення на дві категорії — кращу й гіршу уступає місце принципів автономізму, а далі може й федералізму...

В. Покерт.

Лист до редакції*).

Шановний Пане Редакторе!

«Розб. Нації» лічить 1928. рік за десятиліття відновлення Української державности. В 1918. році під час мирових переговорів України з Московією московська делегація намагалась на визнанні днем початку української державности дату 4-го універсалу У. Ц. Р. 22. янв. 1918 р. Так робите й Ви.

Українська делегація доводила абсурдність (так!) цієї дати з історичного, з правного й з революційного погляду. Вона рішучо заявила, що вважає цією датою шевченківські дні 28. февраля 1917 року, і поставила москвинам вимогу довести, що революція українському народові, і його визволенню в початку не принесла нічого і що день упадку царської влади над Україною нічого в правному становищі Української нації не перемінив.

В Шевченківські дні 1917. року не стало царської влади, в наслідок чого узурпований царем суверенітет Українського народу вернувся до його од царя. Тому українська державність відновилася в цей актом народної волі позбутися царя, реститувала своє право знищення царської влади над собою, а не январським актом органу, не компетентного на видання конституційних законів. Сама Українська Центральна Рада, утворившись тільки в залежності од цього основного факту і в наслідок його, вважала себе не компетентною творити конституційні акти і скликала для того Українські Установчі Збори, чим одним уже визнала себе позбавленою права Установчих Зборів. — Цією заявою нулювалися помилки У. Центр. Ради і нищилася для противника можливість будувати на них свої вимоги й претензії.

Українська делегація добре розуміла всі серйозні юридичні й політичні наслідки для Українського народу з прийняття тої чи іншої дати. Вона усердно розмірковувала це питання з участю правників і професорських експертних сил. З свого принципального ґрунту вона не зійшла.

В свою чергу Московська делегація домагалася свого з трьох причин: 1) з бажання підвести під Українську державність підкоп в формі акту 22. січня 1918 р., як акту з юридичного боку для питань конституційного права нічого не вартого вже через своє походження од некомпетентного органу; 2) з бажання замаскувати й відкинути цим дійсну правну й історичну основу абсолютної вартости: факт знищення царської влади над Україною та поворот в той самий мент до Українського народу його суверенітету, узурпованого царем в порушення договору 1654. року, і факт ліквідації поваленням царської влади єдиного легального звязку між Україною та Московією, в наслідок чого Україна і Московія в день знищення царської влади правно розпалися механічно на дві держави, як більш не звязані одна з другою ніяким державно-правним титулом. Цим відкидалися і противні науці демагогічні винування в сепаратизмові; 3) з передбачености потреби платити особливо чужинцям шкоди, заподіяні Московськими інвазіями на Україну, щоб задавити її державність та свободу і повернути на Московську колонію невилітливості нації. Коли до 22. января 1918. року Україна і Московія були одною державою, то за все, заподіяне Москвинами до 22. января, відповідає і Україна, а коли Україна з 28. февраля 1917. року уже стала правно окремим суб'єктом міжнародного права, то вона відповідає тільки за себе, а Москвини відповідають і за те, що нашкодили на Україні, як найздікни на чужу державу, і не зможуть перекладати відповідальности з себе на Україну. Цей період повен найбільших шкод.

Московська делегація, захищаючи свою позицію, добалакалася за порадою свого професора міжнародного права Немировського (кадета) до абсурдної заяви, що Московський нарід є єдиним наслідником царської влади, а тому став сувереном і над Українським народом, через що цей за своє визволення від його й свободу повинен заплатити йому уступками з своєї території. Це легко розбилося заявою з боку Української Делегації, що царська влада вмерла і для Українського народу, тому він такий же наслідник по цареві, як і інші народи, а ні монополії, ні мінорату, ні майорату за Московським народом не може бути, та і взагалі Москвини свого права на Україну абсолютно нічим довести не можуть. Профес. Сергєвич в своїй ученій праці пише цілком правильно, що по договору 1654. року Україна «не соединялась с Московским государством», а тільки обрала собі на повних умовах Московського царя за

*) Заховуємо правопис автора. Ред.

царя, з тим, що цей царський зв'язок касується, як зникне царська влада, а завойованою Україна ніколи не була. Тому, як не стало царської влади, то не стало і цього єдиного державно-правного зв'язку України з Московією.

Українська Делегація заявила тако-ж, що Український нарід не має нужди в визнанні його суверенітету й державності Московським народом, бо Українські суверенність і державність історично давніші Московських і реститувалися 28. февраля 1917. року актом абсолютного значіння — знищенням над Україною царської влади і в наслідок цього, а не чогось иншого, відновилася стара Українська Республіканська Держава, з суверенним народом якої, як з суб'єктом міжнародного права, Московський царь мав договір 1654. року. Контрагентами в тім договорі були тільки Український нарід з одного боку і Московський царь з другого боку. Що-ж торкається Московії чи, як вона зве себе, Росії, то вона тепер перебуває в процесі перетворення в якусь нову державу, а тому потребує визнання її Україною. Українська делегація, одначе, цього питання не піднімає і не ставить, а як Московська делегація того схотіла-б, то буде розглянуто й це, але після представлення Московської конституції, якої Москва ще не має.

Конфлікт доведено було до Москви, де розішили його уступкою Українській делегації. Після цього підписано було сторонами протокол, фотографію якого я зберіг, бо це акт великої ваги. Зберіг я і стенограми та протоколи всіх засідань делегацій.

Визнання 4-го універсалу У. Ц. Р. за основу й за проголошення Української державності було-б компромітацією її в правовій основі і позбавляло-б історичних та державно-правових основ.

Розум, совість і наука завше рахуються з фактами. Вже перед виданням 4-го універсалу маємо такі промовляючі факти:

1) 28. февраля 1917. р. зникла над Україною царська влада і до Українського народу вернувся узурпований царем суверенітет. Україна, яка була під царем, стала ні під ким, зробилася вільною і знов стала господарем над собою. (Restitutio in integrum). Упадок царської влади не творив для Українського народу ні порожнього місця, ні чужої влади над нею. І те, й друге нулювало-б значіння й самої У. Ц. Р. бо Рада, як і все инше, виникла в наслідок основної причини: знищення царської влади 28. февраля 1917. року і переходу суверенітету, звільненого од царя, до Українського народу. Подія 28. февраля 1917. р. є основою незалежної правосилости і Укр. Цен. Ради — вона для всіх підвищує і значіння У. Ц. Р.

2) Московські більшовики, 4. декабря 1917. року, в ч. 6. «Собр. Узак. и Распор. Раб. и Крест. Правит.», в ст. 90, озголовленій: «О признании Советом Народных Комиссаров Народной Украинской Республики», надрукували слідує: «Признаем Народную Украинскую Республику, ее право отделиться от России или вступить в переговоры с Российской Республикой о федеративных и т. п. взаимоотношениях между ними. Все, что касается национальных прав и национальной независимости Украинского народа, признается нами, Советом Народных Комиссаров, без ограничений и безусловно». — Коли державність тільки з 22. янв. 1918. р., то виходить, що більшовики раніш визнали державність України, ніж вона сама.

3) Командіровка Французького та Англійського дипломатичних агентів в ноябрі 1917. року, як представництва до Української суверенної республіканської держави. Коли до 22. янв. 1918. р. Україна не була державою, то цей факт губить всяке значіння і самі українці зрікаються його.

4) Українська нота в Берестя до Центральних держав 28. декабря 1917 року про вступ Української Народної Республіки в ролі самостійного суб'єкта міжнародного права в самостійні міжнародні зносини з державами. Коли 28. дек. 1917. р. Україна не була державою, то нота була фальшивою і хотіла обдурити чужинців.

5) Визнання і прийняття 30. декабря 1917 року Української Народної Республіки, як самостійної держави, Германією, Австро-Угорщиною, Турцією і Болгарією, та прийняття ними для мирових переговорів Української делегації, як «повномочного представництва самостійної У. Н. Р.», і утворення з тими державами мирових договорів з Україною. Святкуванням дати 22. січня українці сами зрікалися-б цього історичного акту.

Цих історичних фактів, що були до 4-го універсалу, нічим не викреслити, а всі вони мають в своїй основі акт і дату абсолютного значіння — те знищення царської влади 28 февраля 1917. року.

Поворот до Українського народу суверенітету означає собою поворот до його державності. Упадок царської влади був відновленням Української державності. Проти цього ніхто, поважаючи право й думаючи юридично, не може спорити. На цій підставі

У. Ц. Рада і для Московії, для всіх чисто чужинців повинна вважатися правним органом Української державності.

Вважання 4-го універсалу за проголошення Української державності було-б пониженням Української нації. 4-й універсал є актом безмірно меншого юридичного змісту і значіння, як III-й універсал; він ніяк не може мати значіння акту конституційного і його видано навіть не У. Ц. Р., а Малою Радою 39 українських голосів без 10 голосів національних меншостей, з яких ніхто не подав голосу за цей універсал, а утворено для того, щоб ліквідувати невдалий виступ Українських дипломатів Винниченка та О. Шульгина, які по своєму політичному простацтву послали державам 28. декабря 1917. ноту з петелькою на шию Українському народові, його державності й незалежності. В ноті вони прохали прийняти Україну до переговорів про мир поки складеться федеративний російський уряд. Більшовики ухилилися за кінець цієї петельки, щоб зтягти її на шию Української свободи, і зараз же експортували з Харькова «федеративний уряд», щоб ним зліквідувати українську делегацію в Бресті.

В Шевченківські дні 1917. року справдилося пророцтво народного поета Т. Шевченка про старий лад:

Аж зареве, та загуде,
Козак безверхий упаде,
Рострощить трон, порве порфиру,
Роздавить вашого кумира,
Людській пашелі! Няньки,
Дядьки Отечества чужого!

Ця дата історична, незалежна, загальна, всенародна, національна. Вона об'єднує і її ніхто з осіб чи груп приписати й присвоїти собі не може. Револуційний виступ Волинського й Семенівського полків у Петербурзі в Шевченківські дні 1917. р. був виступом синів Українського народу. А дата 4-го універсалу не історична, випадкова, походженням не для всіх авторитетна. За неї й проти неї спорять, більшовики визнають свою октябрську дату, свідомі націоналісти народники, правники, самостійники і державники базуються на історичнім факті абсолютного державно-правного значіння — на знищенні царської влади в Шевченківські дні 28. февраля 1917. року. Це дата цілого народу і народної історії. Вона така-ж національна, як свято Шевченка, на яке вона припала для того, щоб сполучити свято Української державності з святом Українського національного генія і пророка в одноцілість. Негація його — це негація історії і ставлення себе на її місце. Дата 28. февраля 1917. року є фактом історії, визнання якого обов'язкове для всіх чисто, бо негація не можлива абсолютно. Те, що сталося 28. февраля 1917. р. — сталося і було історією. — Без 28. февраля 1917. р. не було-б і Укр. Ц. Ради і иншого. А без 22. января 1918. р. все було-б без змін.

Таким чином, 28. февраля 1928. року ми мали одинадцять років відновлення Української державності, а те, чого тепер держитися «Розб. Нації» є не національним, хибним, понижуючим, шкодливим і розбиваючим. Викидати історичний і основний 1917. рік — це поступатися правом, яке належить нації і од якого навіть вона сама не може зректися, бо що було — було.

Заява: «Ми мусимо бути ворогами всяких орієнтацій, крім нашої нації», а разом з тим низький поклін перед Петлюрою за якісь невідомі «великі заслуги славного борця за волю Української нації», — це є самознищуючою суперечністю.

Не треба запліщувати очей на те, що бажання грати роллю та дрібна амбітність Петлюри привели до того, що він трактував націю нижче за себе і нісся над нею. Петлюра старався егоїстично й інтриганські відкидати націоналістів з незалежними думками, з широкою освітою і ворожих чужим орієнтаціям, од їх ролів, щоб все монополізувати в руках свого оточення.

Петлюра наказав 29. марта 1920. р. не хлопотати нігде про визнання Української держави, а хлопотати тільки про визнання «уряду», то-б то його самого, минаючи основний елемент держави — суверенний нарід. На процесі Шварцбарта петлюрівці, щоб мати вільну руку і догодити Полюкам, на яких орієнтуються, запросили польського адвоката Познанського, а не мали ні єдиного українського криміналіста, який дбав би про правильність ведення процесу і про оборону доброго імені Українського народу. Навпаки, вони змогли виставити Українську націю дикунською й не здатною до своєї державності.

Чи родині Балбачана або Луценка, або Міхновського подумав хтось послати листа з запевненням, що «всі українські націоналісти ніколи не забудуть великих

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

заслуг» цих самозречених борців за свободу Української нації! Я те-ж Український націоналіст, а ніяк не можу прилучитися до того. Протестую проти виступу в імені «всіх» націоналістів, бо не всі «націоналісти» бють поклони перед чужими орієнтаціями та ще сполученими з топтанням національної гідності. Є справжні націоналісти, які мають одну, а не дві етикі й совісти, і держаться в поступованні принципів, а не бредуть манівцями та не творять нації медвежачих послуг.

Між правом і узурпацією немає ніяких звязків. Скоропадський, належавши до організації Українського Вільного Козацтва, використав орієнтацію на німців, скасував У. Ц. Р. за її законодавством і узурпаційно став гетьманом. Преемственності між ним і У. Ц. Р. ніякої. Петлюра, належавши до Директорії, утвореної Трудовим Конгресом по конституції 28. січня 1919 р., використав орієнтацію на поляків, скасував Комісії Трудового Конгресу, конституцію 28. січня, Директорію і узурпаційно 12. листопаду 1920. р., подібно Скоропадському, проголосив сам себе з допомогою змовців верховною владою, президентом, головою республіки і т. н. Як перше, так і друге було однаково негациєю права, правди і моралі, неповагою до Української нації і однаковим злочином проти її прав і суверенітету. Обороняти права нації — це обовязок кожного члена її, але присвоювати собі її права і накладати на неї зобовязання без уповноважень на те — це злочин.

Коли Національний Союз і Трудовий Конгрес на стільки не довіряли Петлюрі й Винниченкові в державній роботі, що утворили колегіальну Директорію, не давши уповноважень комусь одному і давши Петлюрі підрядне з іншими місце в Директорії, а Петлюра, прийнявши таке обрання, самочинно відкинув умови і сам собі надав уповноваження і владу, то це було проти Українського народу злочином, а не «великими заслугами». Не було ними й самочинне, проти волі Директорії, проголошення себе Головним Отаманом в повстанні, якого він не організував і не піднімав, прийшовши на готове. Прославляти за такі вчинки — значить нищити основи будови Нації: право, мораль, гідність, правду, повагу, свідомість обовязків, відповідальність. В такім разі, легко перейти в оцінках, за браком істинної мірки та правильного критерія, і до визнання великих заслуг в винищенні українських вояків, які довірилися і пішли з пожертви собою за свободу і благо Української нації, в трактуванні Українського народу за об'єкт, яким можна розпоряджатися і торгувати, як двоногим бидлом, в утворенні договору-змови проти цілості України та її соборності, чим він 21. апріля 1920. року в супереч зобовязанню розшматував Україну і на відбудову імперіалістичної Польщі проти України, одкраяв полякам четверту частину України з Українським народом, який на це його не уповноважував.

Таких речей не тільки не допустимо прославляти, а не допустимо і замовчувати їх, а тим більш толерувати.

Я буду радий, коли мій лист зустріне як найглибшу та найгрунтовнішу критику. Це правді і Українській справі не може пошкодити, а допоможе.

Прошу прийняти запевнення в повазі до Вас.

С. Шелухин.

Вельмишановний Пане Сенаторе!

Ми згодні з Вами, що не можна рівняти факту повороту суверенітету до українського народу, що стався 28. II. 1917. з актом проголошення суверенітету Українською Центральною Радою 22. I. 1918. Одначе Ви намагаєтеся фактові 28. II. 1917. надати значіння державного акту, — акту важливішого, ніж акт У. Ц. Р. 22. I. 1918.

Для нас є понад усякі сумніви, що в житті факти є рішачими, і тому мають більше значіння, ніж закони, бо сила родить право! Тому рішаче значіння в історії українського народу має факт перебрання суверенітету в дні 28. II. 1917., хоч би він законно не був ніким узнаний і проголошений. Одначе відомо, що життя не обходиться без правних норм; зокрема не можуть обійтися без правних норм певні тіла (правні особи!), що на тих нормах побудовані. Для них, як і взагалі для правника, так довго *правно не існують факти*, як довго вони не є уяті в законні рамки. Наприклад: Україна так довго не була чи не буде суб'єктом міжнародного права, хочби фактично мала повний суверенітет, як довго її не визнають законно інші правні суб'єкти міжнародного права. Тому набирають великого значіння наведені Вами узнання України Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною й т. д. Звідси виникли й заходи української делегації щодо узнання суверенітету українського народу

Ми бачимо великі заслуги в тому, у чому Ви бачите тільки «дрібну амбітність», «бажання грати роль», «узурпацію» «негацию права, правди і моралі», «винищення українських вояків», «трактування народу як худобу» й «злочин».

Ми одверто дивимосся на хиби й промахи С. Петлюри; одначе ми підходимо до них з певним критерієм і вміємо зрівняти їх з заслугами С. Петлюри та з його вагою для *майбутності*. По докладній аналізі ми мусимо ствердити: для нас не грають ролі *особисті* хиби Петлюри! Хто їх не має? Для нас не мають рішачого значіння його політичні промахи, включно з нереальним договором з Польщею, що був катастрофою. У майбутності не лишиться сліду від всього того. Все це відступає перед особою С. Петлюри, як *символом трагічно-світлої епохи українського народу*, на чолі якої він стояв, епохи, що своїм значінням для *майбутності* не дорівнює ні передреволюційній період рабського сну, ні період Української Центральної Ради з тавром соціальної революції, ні період гетьманату, з тавром реакції й поновлення національної неволі. Епоха Петлюри (1918—1919), — це епоха *національної революції*, епоха *боротьби народу за права нації*, епоха, коли в огні й в крові зродилась *державна традиція!* Цю традицію мусимо передати нащадкам, а не безчестити її! Коли складаємо поклін С. Петлюрі, то тільки як вождеві цієї епохи. Вона закінчилася в грудні 1919. року, коли рештки української армії, здесятковано та виснажено боротьбою, перестали існувати як *суверенна* армія Незалежної й Соборної Української Держави.

І Петлюрі, у тій його ролі, не дорівнюють, без сумніву, Балбачан, Луценко, Міхновський чи інші. Тим більше не можна зрівнювати з С. Петлюрою сьогоднішніх керманічів «петлюровського табору», до якого ставимосся засадничо негативно.

Поклін Петлюрі, — це не поклін орієнтаціям, а поклін *державній традиції*. Це не є «топтання національної гідності». Злочином є нищити цю традицію в той час, коли не можна її нічим заступити!

З належною повагою

РЕДАКЦІЯ.

Надіслані книжки та журнали.

«THE UKRAINIAN QUESTION A PEACE PROBLEM», видання Проводу Українських Націоналістів, Женева 1928., стор. 40 серед. 8°.

Полковник Евген-Коновалець: ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. Накладом Проводу Українських Націоналістів, Прага 1928, стор. 40, вел. 8°.

J. Bratkowski: NA DROGACH NACJONALIZMU, OPORTUNIZMU I ZDRADY, видання Комуністичної Партії Західної України, стор. 80, серед 8, Львів 1928.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 28., кн. VII-VIII., IX., липень-серпень, вересень 1928.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДРУКУ. Орган державної бібліографії, щотижн. видання укр. книжн. палати. Чч. 1.—30. Харків 1928.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ. Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал, видання Т-ва «Просвіта» у Львові. Ч. 10.—12. 1928.

ТРИЗУБ. Педіодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі. Чч. 29—37.

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двотижневий журнал. Харків 1928. Ч. 15—16.

ВІРА І НАУКА. Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік. видання IV. Чч. 15—17.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК, журнал Центрального Союзу Українського Студентства, ч. 4—6. Прага. 1928.

ВІЙСЬКОВИЙ ВІСНИК, журнал Союзу Українських Старшин в Німеччині, ч. 4., Бедлін, 1928.

Московщиною. Визнання тої чи іншої дати, хоч не є без значіння, не рівняється засадничому узнанню суверенітету України.

Подібне значіння, як мають правні норми на міжнародньому полі, мають вони й внутрі державного організму. Тому, щоби мати законні наслідки внутрі держави, факт перебрання суверенітету мусить бути *проголошений законом*. Держава, — це прояв і реальний зміст суверенітету нації. Ви самі пишете: «Поворот до українського народу суверенітету означає особою поворот до його державности». Без правних норм одначе не сміємо думати про державне будівництво! Власне правне *стверження* факту суверенности Української Нації наступило *державним актом* 22. I. 1918. Цей акт, зв'язаний з точно означеною державною формацією — Українською Народною Республікою, — зовсім не негує факту 28. II. 1917. Протівно, брак його уможлилював вповні законне (бо не заборонене!) ангажування українських політиків, (як пишете: Винниченко, Шумський) у концепції творення федеративної Росії, що перечило суверенности України, і колиби цей державний акт навіть не відповідав усім вимогам правничої формалістики, всеж не можна добачати в ньому чогось «понижуючого, хибного, ненаціонального, шкідливого і розбиваючого».

Ми не затримуємося над тим, чи влучним є в правничій інтерпретації для оборони дати 28. II. 1917. висувати такі аргументи, як: «Україна не була ніколи завойованою» та «Україна обрала собі московського царя за царя». Звертаємо одначе увагу: як державний акт *українського народу* з 22. I. 1918. не негує факту з 28. II. 1917., так само він не стоїть на перешкоді тому, щоби державні акти *інших* народів унадали за день перебрання українським народом суверенітету дату 28. II. 1917. Становище української делегації в переговорах з московською вважаємо вповні правильним, бо *перебрання* суверенітету й *проголошення* суверенітету не є рівнозначними чи тотожними фактами. Відомо, що правні норми не все поступають рівночасно з життям, а значно спізнюються, і то навіть у найбільше сконсолідованих державах. Тим більше під цим оглядом мусіли бути великі недомогання в обставинах революції й борні, нищення старого й творення нового ладу. Не тільки Україна затвердила законом свою незалежність рік по скиненню царської влади. Литва щойно 15. V. 1920. затвердила законом факт проголошення незалежности, що сталося 16. II. 1918. Литовці святують оба дні, як ювілей незалежности Литви, при чому слід підкреслити, що *державним* святом є 15. травня. Це не є ані «негацією історії», ані «компромітацією» визвольних змагань литовського народу. Тому не може бути «пониженням української нації» вважання 4. Універсалу за акт проголошення суверенітету Української Держави.

Не входячи у подробиці правничої формалістики, слід звернути увагу, що акт 22. I. 1918. одержав апробату широких кол українського громадянства. Це виявилось в загальному святуванні того дня, як ювілею проголошення українською державною владою самостійности Української Держави.

Колиби погодитись з Вами, що акт 22. I. 1918. є «з юридичного боку нічого не вартий вже через своє походження од некомпетентного органу» (в іншому місці чомусь пишете: «У. Ц. Р. повинна вважатися правним органом української державности?!»), то не тільки мусілиби ми ствердити дуже болючу для нашої державної традиції обставину, що в нас нема *жодного* державного акту, який безпосередньо проголошував би самостійність, але гірше того, — що всі універсали У. Ц. Р. «нічого не варті» та взагалі цілий період У. Ц. Р. з правної точки погляду є нісенітниця, і його належить викреслити з нашої історії. Додавляючи до того Ваші застереження щодо «законного» захоплення влади Гетьманом П. Скоропадським, треба булоби цілий період визвольних змагань українського народу викинути з його історії, як «з юридичного боку нічого не вартий». Ми вважаємо, що *українські* уряди так довго були *законні*, як довго мали владу, силу й перебували на українській території, і що *всі* вони стали *незаконними*, коли владу (силу й територію) стратили.

Державну владу Головного Отамана С. Петлюри так довго, як він її *суверенно* виконував *на українській території*, вважаємо *законною*, дарма що вона не задовольняла всіх точок правничої формалістики! Сама ця влада, як вияв *державної суверенної сили*, була *законом* і могла творити закони. Великі заслуги С. Петлюри бачимо власне в цьому, що спромігся взнестися понад товпу й накинати їй свою волю, що мав сміливість стати на чолі розбурханих революційних мас і повести їх на боротьбу за волю, що не завагався для великої ідеї самостійности нації пролляти ріки крові, яка освятила й закріпила ідею нашої державности та буде кликати до дальшої борні.

Московщиною. Визнання тої чи іншої дати, хоч не є без значіння, не рівняється засадничому узнанню суверенітету України.

Подібне значіння, як мають правні норми на міжнародньому полі, мають вони й внутрі державного організму. Тому, щоби мати законні наслідки внутрі держави, факт перебрання суверенітету мусить бути *проголошений законом*. Держава, — це прояв і реальний зміст суверенітету нації. Ви самі пишете: «Поворот до українського народу суверенітету означає особою поворот до його державности». Без правних норм одначе не сміємо думати про державне будівництво! Власне правне *стверження* факту суверенности Української Нації наступило *державним актом* 22. I. 1918. Цей акт, зв'язаний з точно означеною державною формацією — Українською Народною Республікою, — зовсім не негує факту 28. II. 1917. Протівно, брак його уможлилював вповні законне (бо не заборонене!) ангажування українських політиків, (як пишете: Винниченко, Шумський) у концепції творення федеративної Росії, що перечило суверенности України, і колиби цей державний акт навіть не відповідав усім вимогам правничої формалістики, всеж не можна добачати в ньому чогось «понижуючого, хибного, ненаціонального, шкідливого і розбиваючого».

Ми не затримуємося над тим, чи влучним є в правничій інтерпретації для оборони дати 28. II. 1917. висувати такі аргументи, як: «Україна не була ніколи завойованою» та «Україна обрала собі московського царя за царя». Звертаємо одначе увагу: як державний акт *українського народу* з 22. I. 1918. не негує факту з 28. II. 1917., так само він не стоїть на перешкоді тому, щоби державні акти *інших* народів унадали за день перебрання українським народом суверенітету дату 28. II. 1917. Становище української делегації в переговорах з московською вважаємо вповні правильним, бо *перебрання* суверенітету й *проголошення* суверенітету не є рівнозначними чи тотожними фактами. Відомо, що правні норми не все поступають рівночасно з життям, а значно спізнюються, і то навіть у найбільше сконсолідованих державах. Тим більше під цим оглядом мусіли бути великі недомогання в обставинах революції й борні, нищення старого й творення нового ладу. Не тільки Україна затвердила законом свою незалежність рік по скиненню царської влади. Литва щойно 15. V. 1920. затвердила законом факт проголошення незалежности, що сталося 16. II. 1918. Литовці святують оба дні, як ювілей незалежности Литви, при чому слід підкреслити, що *державним* святом є 15. травня. Це не є ані «негацією історії», ані «компромітацією» визвольних змагань литовського народу. Тому не може бути «пониженням української нації» вважання 4. Універсалу за акт проголошення суверенітету Української Держави.

Не входячи у подробиці правничої формалістики, слід звернути увагу, що акт 22. I. 1918. одержав апробату широких кол українського громадянства. Це виявилось в загальному святуванні того дня, як ювілею проголошення українською державною владою самостійности Української Держави.

Колиби погодитись з Вами, що акт 22. I. 1918. є «з юридичного боку нічого не вартий вже через своє походження од некомпетентного органу» (в іншому місці чомусь пишете: «У. Ц. Р. повинна вважатися правним органом української державности?!»), то не тільки мусілиби ми ствердити дуже болючу для нашої державної традиції обставину, що в нас нема *жодного* державного акту, який безпосередньо проголошував би самостійність, але гірше того, — що всі універсали У. Ц. Р. «нічого не варті» та взагалі цілий період У. Ц. Р. з правної точки погляду є нісенітниця, і його належить викреслити з нашої історії. Додавляючи до того Ваші застереження щодо «законности» української влади за часів Головного Отамана С. Петлюри, та закиди «незаконного» захоплення влади Гетьманом П. Скоропадським, треба булоби цілий період визвольних змагань українського народу викинути з його історії, як «з юридичного боку нічого не вартий». Ми вважаємо, що *українські* уряди так довго були *законні*, як довго мали владу, силу й перебували на українській території, і що *всі* вони стали *незаконними*, коли владу (силу й територію) стратили.

Державну владу Головного Отамана С. Петлюри так довго, як він її *суверенно* виконував *на українській території*, вважаємо *законною*, дарма що вона не задовольняла всіх точок правничої формалістики! Сама ця влада, як вияв *державної суверенної сили*, була *законом* і могла творити закони. Великі заслуги С. Петлюри бачимо власне в цьому, що спромігся взнестися понад товпу й накинати їй свою волю, що мав сміливість стати на чолі розбурханих революційних мас і повести їх на боротьбу за волю, що не завагався для великої ідеї самостійности нації пролляти ріки крові, яка освятила й закріпила ідею нашої державности та буде кликати до дальшої борні.

Ми бачимо великі заслуги в тому, у чому Ви бачите тільки «дрібну амбітність», «бажання грати роль», «зауважіння» «негайно права, правди і моралі», «визначення українських воєнів», «структурування народу як кудасу» й «зв'язки».

Ми одверто дивимся на хибі в промахи С. Петлюри; однак ми підходимо до них з певним критерієм і вміємо зрівняти їх з заслугами С. Петлюри та з його вагом для майбутності. По докладній аналізі ми мусимо ствердити: для час не грають ролі особисті хибі Петлюри! Хто їх не має? Для нас не мають рішавчого значіння його політичні промахи, включно з перемир'ям з Польщею, що був катастрофою. У майбутності не лишилося слідів від всього того. Все це відступає перед особою С. Петлюри, як символом трагічно-світлої епохи українського народу, на чолі якої він стояв, епохи, що своїм значінням для майбутності не дорівнює ні передреволюційний період рабського сну, ні період Української Центральної Ради з тавром соціальної революції, ні період гетьманату, з тавром реакції й поновлення національної неволі.

Епоха Петлюри (1918-1919) — це епоха національної революції, епоха боротьби народу за права нації, епоха, коли в огні й в крові зродився державна традиція! Цю традицію мусимо передати нащадкам, а не безчестити її! Коли складаємо поклін С. Петлюрі, то тільки як вождеві цієї епохи. Вона закінчилася в грудні 1919 року, коли рештки української армії, здекастрованої та виснаженої боротьбою, перестали існувати як суверенна армія Незалежної й Особної Української Держави.

І петлюри, у тій своїй ролі, не дорівнюють, без сумніву, Баденчан, Луценко, Міхновський чи інші. Там більше не можна зрівнювати з С. Петлюрою сьогоднішніх керманців «петлюровського табору», до якого ставимось засадничо негативно.

Поклін Петлюрі, — це не поклін орієнтаціям, а поклін державній традиції. Це не в «стопаїна національної гідності». Злочинком є знищити цю традицію в той час, коли не можна її нічим заступити!

З належною повагою

РЕДАКЦІЯ.

Надіслані книжки та журнали.

«THE UKRAINIAN QUESTION A PEACE PROBLEM», видання Проводу Українських Націоналістів, Женева 1928, стор. 40 серед 8^о.

Полковник Євген Коновалець: ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. Накладом Проводу Українських Націоналістів, Прага 1928, стор. 40, вел. 8^о.

J. Bratkowski: NA DROGACH NACJONALIZMU, OPORTUNIZMU I ZDRADY, видання Комуністичної Партії Західної України, стор. 80, серед 8, Львів 1928.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 28, кн. VII-VIII, IX, липень-серпень, вересень 1928.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДРУКУ. Орган державної бібліографії, щотижневий видання укр. книжк. палати. Ч. 1.—30. Харків 1928.

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ. Ілюстрований популярно-науковий і літературний журнал, видання Тво «Просвіта» у Львові. Ч. 10.—12. 1928.

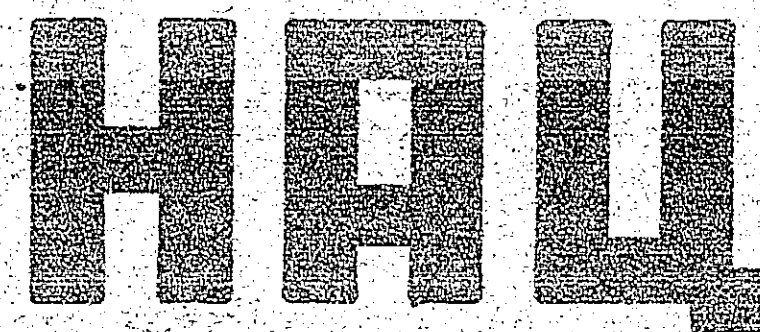
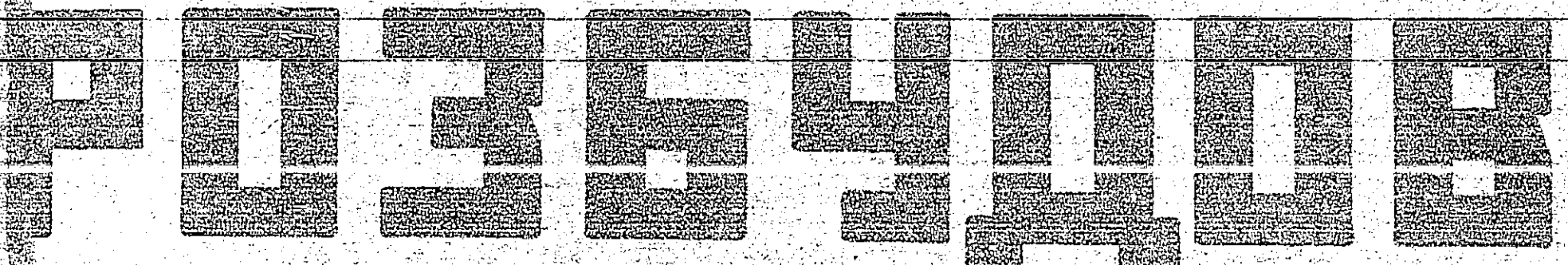
ТРЕЗУВ. Періодичний журнал виходить кожної неділі в Парижі. Ч. 29—37.

ВІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двотижневий журнал. Харків 1928. Ч. 15—16.

ВІРА І НАУКА. Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік видання IV. Ч. 15—17.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК, журнал Центрального Союзу Українського Студентства, ч. 4—6. Прага. 1928.

ВІЙСЬКОВИЙ ВІСНИК, журнал Союзу Українських Старшин в Німеччині, ч. 4. Берлін, 1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: Микола Сциборський, канд. інос. У. Е. А. в Подсборадах.

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Praha-Smichov, Nádražní tř.
č. 46 p. (ako pivovar).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacji», Praha-Smichov, pošt. schránka
č. 37.

Гроші посылати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACII», Центро-
банк Львів «ROZBUDOWA NACII», Ukrainian Legion P. O. Box 578, Phila-
delphia, Pa. «ROZBUDOWA NACII», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I.,
Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACII», Darmstädter und Nationalbank,
Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACII», Banque Commerciale de
Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACII».

Ціна окремого числа: Ч.-с. Р.—5 кч., Галичина, Волинь, Польща—
1.50 вл. п., Австрія—1 шіл., Німеччина—0.70 мар., краї Лат. Унії—
4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї—0.20 дол. амер.

З М І С Т.

1. *Зенон Пеленський*: Ідея української соціальності 363
2. *С. Чучман*: Десяті роковини 371
3. *Інж. М. Литвицький*: До характеристики умов селянського го-
сподарювання на Радянській Україні 373
4. *Інж. Дм. Андрієвський*: Україна в світовій політиці (Кінець) 378
5. *І. Стовар*: Демолібералам, як ідеологія 383
6. *Евген Опацький*: Українська національна церква 390
7. *Ген. М. Омелянович-Павленко, старший*: Останні місяці 1918. р. 392

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

8. *Звіdomлення ч. 9.* 399

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

9. *Союз Української Націоналістичної Молоді* 400
10. *Товариство Українських Націоналістів у Львеві* 401
11. *Реферат члена Проводу в Парижі* —
12. *Секція Легії Українських Націоналістів в Люксембургу* —

ХРОНІКА

13. *На Радянській Україні* 402
14. *Під Румунією* 405
15. *Українці на території Франції* 407
16. *Лист з Чехословаччини* 408
17. *Виставка Преси в Кельні* 410
18. *«Щось гірше»* 412
19. *Політичний огляд* 414
20. *Лист до редакції* —
21. *Надіслані книжки та журнали* —

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACII)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I. Прага, жовтень — листопад 1928. Число 10—11.

Зенон Пеленський.

(Берлін.)

Ідея української соціальності.

I.

У 7.—8. числі «Р. Н.» (за липень — серпень ц. р.) поміщено цікаву статтю І. Кедрина «Опльовування революції». У ній автор говорить про дивну аномалію в нашій публіцистиці: велику українську революцію, — ту саму, що за неї українці пролили море крові, — революцію, що започаткувала на наших землях нову історичну епоху, революцію, що відкрила на наших землях цілу низку нових історичних розвитків, революцію, що після років мертвечини зрушила з місця нашу тяжку етнічну масу й почала її наново політично оформлювати, — оту революцію дискредитують й опльовують наші власні люде, — і то передусім ті, що на спині тої революції дійшли до голосу та певного політичного значіння. Відраза до революції проходить в українській публіцистиці широким фронтом, починаючи від яскравих гетьманців і кінчаючи демократами та навіть соціалістами.

Треба одначе бути цілком нерозумним, щоби не бачити, скільки нам ця революція принесла користей, передусім у площині нашого державного відродження й всенациональної політичної активізації. Український публіцистичний загуїнок, з якого доносяться усі протиреволуційні голоси, так наглухо забитий партійно-політичними дошками, що наші люде не бачать чогось більшого й глибшого, не бачать того епохального, з чим ота революція взагалі звязана. Пощо ми її маємо заперечувати? Тому, що вона розторожила зненавиджений царат, тому може, що змела з українських земель старорежимний московський мілітарно-бюрократичний наїзд, що знищила зникчменілі та зденаціоналізовані суспільні класи, які цілком вже не були здатні до життя й правління? Тому, що дала місце свіжим молодим силам? — Революціяж вилонила з нашої землі стотисячні українські армії, відродила горді традиції зброї, — взагалі пригадала нашим людам їхнє право на державність, на силу й панування, виявила та довела живучість ідеї українізму в усіх його площинах, — у національній, соціальній, політичній, релігійній, — якій хочете. За це все її заперечувати? Але передусім: що значилиб ми нині національно, де стоялиб державно без тої революції?

Відраза до революції у нашій публіцистиці випливає з потрійного джерела. *По-перше* з, — особистого. Плюють на велику українську революцію ті, що випустили національний провід з рук вже після перших революційних ударів. Заперечує отже революцію значна частина нашої політичної еміграції, нині закордоном так само заспаної, безчинної й кволої, як була нею також тоді, коли приходилось на Україні загнуждувати революційний хаос і втискати його в нові національні та суспільні форми. Є це відраза політично «уніжонних і оскорблених». Люде оті, відсунуті від влади, змішують причини з наслідками, такби сказати, проклинаючи нинішній революційний провід, який показався сильніший від них, проклинають і саме джерело нашого сучасного політичного стану.

По-друге, — заперечування революції випливає з нашої безнадійної суматохи понять та уявлень тої революції. Розуміють її наші люде, — особливо ж право-орієнтовані, — надто вже шкурно, ототожнюють її виключно із соціальним переворотом. Для більшості з них революція, — це — прогнання з маєтків, влада вулиці. У головах тих людей панує тільки оден образ світопорядку, — більш-менш такий, яким ми його бачили у провідних людей кожної довоєнної бюрократичної держави, — особливо ж російської і австрійської. Вся українськість цих людей полягає лиш у тому, що державний апарат вони хотіли бачити на наших землях зовнішньо націоналізованим, залишаючи стару суть того апарату незмінною. Але те, що ще може бути інший порядок та інший змісл державности, як той, що його мала колись Росія чи Австрія, — це не вміщається в їхніх головах. Усе, що виходить поза рямками їхнього старого світогляду, в якому суспільність поділяється тільки на драбину ранг, усе це є погане, негативне й варте поборювання. Українськж революція по цей і той бік Збруча, що ні своїми ідеалами, ні своїм змістом, ані теж своїм перебігом не пасує в рямки того світогляду, автоматично підпадає під їх загальний негативний осуд. Тимчасом революція вимагає, щоби на неї дивитись з трохи ширшої точки погляду. Але так не стається, і в цьому лежить *третє* джерело української відрази до революції.

Є ним, такби мовити, цілковитий брак світово-історичної перспективи в оцінці явищ, — як каже Кедрин, — «наддніпрянське хуторянство, чи галицький печихвостівський провінціолізм». Бож справді, цілком інакше виглядає ота революція, коли дивитись на неї з кута особистої ображеної амбіції «невдалого» проводиря, — і цілком інакше, коли дивитись на неї під кутом широкої історичної перспективи. Історія не знає особистих образ, не визнає жадних сантиментів до прогавлених особистих можливостей, — взагалі не рахується з людськими одиницями. Вона знає тільки загальні розитки тенденції, низку певних політичних процесів, тільки причини й наслідки. Кедрин говорить у деяких місцях своєї статті про це історичне в українській революції, оскільки воно торкається національно-державницької сторінки питання. Йому ходить про заплывані свіжі традиції української революційної державности, що щойно від 1917. р. почали після століть мертвеччини наново творитися. Але на мою думку, оборона великої української революції у Кедрина не є повною. Крім національно-державницької є в революції ще одна сторінка, яка змушує до призадумання, — сторінка соціальна. Зогляду на свіжу свою державо-творчу традицію, революція започатковує на наших

очах епоху української національної величчї й сили. Помимо всіх наших нинішніх невдач й упадків, помимо невдоволення, ми знаємо, що ніяка сила на світі не є встані затримати походу великої української ідеї. Але ота ідея не тільки є національно-державницькою. Та ідея стане ще може більше величною, коли її розглядати в площині соціальности.

II.

Ідея української соціальности? Що це таке? Цього терміну нема в ніякому підручнику соціології. — Це дурниця, нісенітниця, мудрування. Ніяка «об'єктивна» наука чогось такого не знає, не підтвержує й не допускає. Наші нинішні люде завжди відчують диковинну потребу оправдувати політичне перетворення на своїй землі якостями «всесвітньої об'єктивної науки». Разом з тим вони твердо й непохитно визнають, що альфою й омегою «об'єктивної» науковости є все те, про що вони довідуються від європейського Заходу чи Москви. Українська наука, що весь час підганяла та ще й досі підганяє історичні явища на нашій землі під наукові системи й явища чужих культур, довгий час не могла здобутися на самовистарчальність у розгляді власних історичних явищ, на розуміння їх із себе й ради себе. Кожне явище на нашій землі, ще так дуже українське й ще так дуже виростає із властивостей українського ґрунту, ота наука обов'язково підганяє під системи всякого роду чужинецьких «ізмів». Але на «науковий сепаратизм», який пояснює явища з самих себе та ради самих себе оправдує, вона ніяк здобутися не може.

Колись українці більше вірили в себе. У 1648. р. ніхто з наших людей не відчував найменшої потреби виправдувати своє збройне революційне повстання тим, що «цього — мовляв — вимагає конечність історії та якости об'єктивної науки». Зробили революцію попросту тому, що їм цього було потрібно, що хотіли змінити не вигідний їм лад і перетворити його *по свойому*. Почали творити власну політичну державну й соціальну систему, не питаючи жадного наукового чужого талмуду о дозвіл і не виправдуючи своїх чинів ніякою вимудрованою доктриною. Цілою мудрістю їх революції була тільки виключно їх власна воля, їх реальні життєві потреби, їх власне життєве відчування. Вони *самі* знали, що вигідне, а що ні, і як знали, так і намагалися завести у себе кращий порядок. Вони весь час виходили зі свого власного досвіду й свого власного, найбільше безпосереднього світовідчування.

Трохи інакше виглядає у нас справа нині. Досвіди власної землі й своє *найвласніше* світовідчування наші люде весь час втискають у прокрустове ложе чужих наукових схем. Хоч ти на голову стань, вони ніколи не повірять, що їх власна воля та їх хотіння є найвищий закон на світі, ота *ultima ratio*, від якої нема вже ніякого відклику, — хіба що через власну совість до Бога. Жонґлюючи на Україні тисячею натасканих з усього світу «ізмів», нашим людам трудно собі подумати й передусім повірити, що існує оден «ізм», — найважливіший з усіх, — «українізм», як явище абсолютного космічного типу. Не вірять, що отой українізм існує в них самих, як певний абсолютний духовий принцип, суцїле й замкнуте само в собі, одноразове, існуюче й не виправдуєме єство, — і що в тому принципі вміщуються *всі* вияви їхнього життя, — отжеж серед маси інших так само національні як і соціальні вияви.

Українізм? Який змісл у цьому слові? Для подавляючої маси наших навіть найбільш інтелігентних людей цей термін ніякого виразного зміслу не має. Коли сказати «британізм», або «американізм», або «фашизм», або «большевизм», або щось у тому роді, то наш чоловік моментально починає розуміти, про що йде. Кожний з тих термінів означає певний духовий принцип, певне спеціальне завдання тої чи іншої групи людей у світі, певну напрямну їх творчости, певну строеву програму. Але коли питати, що означає українізм, як волевий творчий принцип, з чим, з якими плянами, з якою практичною творчістю, з яким світоглядом, з яким життєвим вірую він підходить до великого світового ставання, — то побачите лише здвигнення плечима. Велич усякої нації саме в тому полягає, що вона носить у своїм нутрі оту життєтворчу іскру Божу, оте своє покликання, яке так а не інакше формує все оточення й на своє «подобіє» його моделює. Ріжні форми прибірають месіанізми. Політичні, соціальні, культурні, навіть — коли хочете — мистецькі. Ми знаємо, що політично означає британізм. Так само знаємо, що політично означає американізм і т. д. Але вони мають свій змісл теж в площині соціальности. Ідея французької соціальности клясично висловила ся в часі французької революції в трислові: воля, рівність, братерство. Ідея італійської соціальности, — це фашизм. Ідея американської соціальности, — це їхня ославлена prosperity, яка завжди в стані гнучкости й експансивности утримує американську суспільність. Ми знаємо змісл англійського соціального common sens'у, що втримує Імперію в стані соціальної єдности. Ідея московської соціальности, — це комунізм.

Але наше покликання? Воно існує, але воно розірване чужими доктринами на дві половини. Ми нині знаємо, що означає українізм *політично*. Починаємо щораз більше вірувати в ідею нашої державности. Ми знаємо, яке завдання тої державности на Сході Європи. Ми щораз виразніше зачинаємо розуміти, яке відповідальне завдання нестиме на собі ота державність в укладі великої світової політики. Але тим *політичним* моментом ще далеко не вичерпується поняття українізму. У нас існує гіпертрофія чужинної соціальної думки, але цілковитий занепад ідеї української соціальности. А власне соціальним месіанізмом, який впливає з українського відчування світу, ми зможемо не тільки знутри розсадити панування якісно нікчемного большевицького проводу, але ще й в цілком означений спосіб вплинути на дальший соціальний уклад сусіднього з нами європейського й азійського світу.

III.

Щоб краще зясувати властивости ідеї української соціальности, дозволимо собі звернутися до історії. У нас вже раз лаяли на всі боки велику українську революцію. Це було за часів Великого Хмеля. І не тільки лаяли! Тодішні люде, що супротивлялись революції, були начеб то більшими, сильнішими, більше волевими й більше нетерпимими. Їхній спротив був багато більше пристрасний і більше мужний, ніж усі паперові протести й вся протиреволюційна літературщина ворогів нинішньої революції. Це були *наші* люде, від Кисіля починаючи й кінчаючи Яремою Вишневецьким, що не тільки протестували та в памфлетах заплывували бунт «хлопської черні», але ще й мали відвагу сажати її

на палі і випалювати їй очі. Люде тоді ставали на роззяв перед божевільними домаганнями «хамів, хлопства, пастухів, чабанів і коноводів», — їм в головах мішалось з горячки від отої революційної небувальщини. Бож те, що голосила українська революція в 1648. р. було в тодішньому оточенні тисячу разів радикальнішим, ніж усі кличі большевизму, разом узяті, у сучасному оточенні. Це був соціальний етос *українізму*, що зірвав тоді людські маси на ноги, дивна відвічна туга наших людей до своєрідного вільного світобудівництва. Одначе це не був бунт черні з якимись тенденціями до зрівнання й не охлократична анархія, як це нас на всі лади переконують ріжні наші та не наші історики. Тої революції не можна зрозуміти підігнанням її під чужі наукові системи. Але оту революцію можна зрозуміти з нашого власного історичного круговиду й з властивостей нашої власної науки. Та революція була рівночасно й соціальною, і національною. Оба поняття зливались в нероздільну єдність. Та революція була українською. Нам не важко відновити собі, який це суспільний і політичний лад увижав ся нашим тодішнім революціонерам. Усі оті «чабани, пастухи й коноводи» вважали ся синами козацької вільної нації. Є зайвим пояснювати українцям це поняття. Його треба вміти відчувати, внутрішньо пережити, з усіми його тодішніми патріархальними старовинними тенденціями, з усяю любовю й пошаною до своєї природної старшини й т. д. Коли прочитувати чи пригадувати наші соціальні чи політичні пісні, що виростили в нас на підложжю тодішньої революції, то перед нами розкривається цілий світ дивних ідей і великих хотінь, — ціла чинна світоглядова програма, — ідея українського соціального месіанізму, що в кров і кість вросла в нас. Цей соціальний месіанізм українства не видуманий і не виспекулюваний ніякою доктриною, — він у душах, хотіннях, самій релігійности наших людей. У ньому ми надибуємо дивні сліди старого забутого славянського суспільного міту, який ми принесли з собою ще десь з правітчини. Ми тоді були такими, ми ними залишили ся і донині. Ми не можемо інакше. Ми можемо бути тільки безмежно гордими що ми вже тоді носили ся в душі з ідеями, до яких Західна Європа добивалась пізніше через цілі століття.

Ми не можемо сказати, що змістом тої ідеї були «воля, рівність, братерство». Ми взагалі не можемо того соціального хотіння окреслити поняттями, які виростили на чужому нам культурному ґрунті. Зогляду на об'єктивно-історичні умови *та* революція не встигла оформитися поняттєво так, як колись революція французів, або революція сучасного соціалізму. Тим не менш треба собі вже раз усвідомити, що ідея тої соціальности є одною з найбільше потенціальних сил у нашій історії. Це вона підняла тоді мільйонові маси на ноги й це вона віддала ті маси під владу чоловіка, в якого вірили, що він і тільки він оден є встані повести маси до сповнення їх ідеалів. І це був великий час коли всі ті «чабани, пастухи й коноводи» почувались вільними людьми, — синами вільної козацької нації, — ідучи за голосом свого українського інстинкту, опоясувались шаблями й сіддали коні, щоби вірно стояти на боці чоловіка, який мав їх повести до кращої майбутности.

Аби зрозуміти, якою великою позитивною життєтворчою силою є ідея тої соціальности, треба собі узмисловити політичну історію тодішніх часів. Ота горда й вільна козацька нація, піврана на ноги своїми великими соціальними хотіннями, розвивалась і вперше пружила свої

міцні м'язи в часі, коли все оточення політично й культурно нікчемніло. У Москві після великої смуги приходить епоха диковинної політичної тьми й реакції; за ціну визиску змушеної на коліна черні московські царі купили собі й поневолили боярство. Починається наново ославлений московський кількасотрічний сон, який мав пізніше прорвати щойно Петро Великий. Той самий застій у розвитку соціальних форм існування починається також у Польщі. Коли вільна козацька нація рветься до соціального визволення й політичних чинів, то в Польщі саме закріпощувано маси селянства та приковувано їх до землі й пана; міщанства, що моглиби сповняти певну політичну місію не було, — шляхтаж миршавила й стратила всю свою давню здатність до бойового творчого політичного життя. Тому було можливим, що українська революція на протязі кількох місяців у порох розтерла мілітарну силу Польщі. На Півдні ісламський світ теж починає скочуватися до низу. Помічаємо також й тут подібне явище, що й в Польщі. Провідна верства стратила усю свою давню активність, і турецькі везири та володарі провінції боролись між собою за вплив і панування. Разом з тим помічаємо повну аморфність внутрішнього соціального ладу. Так блищі сусіди. А далі: Німеччина лежала в ранах і крові, труп колишньої кайзерської пишності, і була тільки як марево, що підіймалося зі згарищ і вкритих трупами побоевищ 30-літньої війни. Одним словом, скрізь бачимо те саме: дику політичну реакцію, закріпощення селянства, помертвіння й застій у розвитку державно-суспільних форм. Але зате на двох протилежних окраїнах Європи, — на Україні й в Англії, — біла з низів до гори нова сила. І тут і там вибухав велика національно-соціальна революція. Одначе тут і там не могла вона втриматися серед усього реакційного оточення в своїй чистій первісній формі. Як всяка революція, вона тут і там мусіла піти на компроміс. Той час, коли в Англії падали королівські, а на Україні шляхетські голови, — той час мусів минути. У нас Великий Хмельницький, — в Англії Кромвель прибрав з годом чернь до своїх твердих рук і почав творити міцну державу. У цьому вся велич постаті Хмельницького, — у цьому теж бачимо всю його політичну діяльність. Він у відповідний час зумів зробити рішучий крок направо, так як і Кромвель. Кромвель відкрив перед британцями одну половину світу, — Хмельницький перед нами — другу. Його коаліційна політика показує найкраще всі ті можливості розвитку й національної могутності, перед якими стояла молода Українська Держава. Одначе зайвою є балачка на теми «що булоб, колиб...». Ми можемо вказати тільки на історичні аналогії, — тільки на початки розвитку, — на факт, що соціальний етос українізму був у творенні тодішньої державності настільки безпосереднім, причиновим і первотворчим, що та державність вже з самої своєї природи була державністю цілком нового, незнаного ще на Сході Європи типу. У нас, так як і в Англії, повставав тип нової людини й нової державності, — тип нової культури, політично й соціально вищої, кращої, сильнішої від зникчемної аморфної системи усього оточення. З революційно-національного пережиття можливим було творити в нас легенду українського національного й державного месіянізму. Тут і там, особливо у Польщі, ми помічаємо селянські рухи, які покликаються на велику українську революцію. В Англії це соціальне визволення довело до створення Бритійської Імперії. Миж через передчасну смерть

Хмельницького завязали вже на початку дороги. Його оточення й нащадки показалися за слабими та політично занадто нікчемними, щоби могли далі продовжувати політичну лінію Великого Гетьмана. Почалось тоді чуже, а за тим ще й наше опльовування революції, — опльовування ідеї української соціальності. Скінчилось воно прийняттям «розчарованого» революційного проводу в початок малоросійського дворянства. Почалась зрада ідеї, — зрада української революції. Хоч і трохи пізно, всеж нині ми тут і там починаємо розуміти зміст тодішньої епохи, починаємо клонитись перед тодішньою великою українською революцією. Це є безконечною заслугою й великим чином Вячеслава Липинського, що оден із перших почав вказувати на ті історичні можливості і на якості тодішнього українського політичного перетворення взагалі. Але яке наше відношення до аналогічної сучасної великої української революції? Чи будемо знова й далі її опльовувати та понижувати, щоби знова за яких 300 літ їй вклонитись? Хиба не навчилися? Бож коли глибше вглянути в сучасне політичне перебудовання, то чи не вдаряє зразу ціла низка давних аналогій між тодішнім і нинішнім?

IV.

Нині знова соціальний етос українізму, — ота стара туга вільної козацької нації, підняла мільйонів маси на ноги. Ми тоді виростили на великій революції, ми й нині на ній виростаємо. Нині знова ідея української соціальності, — тобто суспільне будівництво відповідно до властивостей нашого ґрунту, — вичарувала з української землі стотисячні армії. Хто мав нагоду стежити за першим революційним українським зривом в 1917. р., хто мав нагоду бути учасником усіх українських революційних зїздів і конгресів, той мусів відчути дивний пориваючий змісл ідеї української соціальності. Хоч пізніше й почалося панування чужої наукової доктрини, то це не усуне того факту, що в той час намічались ті шляхи, й методи, якими можна було оту революцію перевести на свій, український лад. Особливож І. Всеукраїнський Національний Конгрес скликаний в Києві 4.—8. квітня ст. ст. 1917. р. бачив розвиток ідеї української соціальності в кульмінаційній точці. Понад 1500 делегатів з усіх українських земель, і разом з тим представників всіх суспільних клас, зійшлись разом, щоб з доброю волею почати на Україні суспільне будівництво по своєму відповідно до потреб власної землі. Ще тоді могла бути спільна мова поміж Винниченком й українським духовенством, поміж безземельним селянством і гетьманцями. Після того почалося панування чужої доктрини. Революція покотилась наліво хиба тільки для того, щоби після років експериментування чужими соціальними поняттями нині знова стати перед примусом компромісу, — перед примусом «еволюції». І знова повторюється стара історія. Знов ота революційна безпанська маса потребує та чекає міцної формуючої руки. Ми бачимо всі, ми знаємо, що справа так далі не піде, що революція затхнеться сама в собі, коли й нині не знайдуться сили та люде, які її поведуть направо.

Одначе революція поновно поставила домагання, що на них з переляком дивиться оточення. І знова ми бачимо те оточення в стані, коли все дуситься у внутрішніх противенствах, — добивається до крайніх

меж свого політичного й суспільного розвитку. Знова витворюється старе парадоксальне положення. Велика українська революція, запльовувана й зраджувана її починниками та невдатними провідниками, стоїть перед загрозою скривлення. Зате інші нації нині так само, як і тоді, підіймають поволі лінію започаткованого нами розвитку, підхоплюють наші революційні ідеї, щоби так як і завжди нас випередити. Це, що вчора видавалось таким страшним у Хмельниччині, кілька століть пізніше почала в інших формах переводити французька революція, а за тим також суспільне законодавство в Англії й на континенті. Це, що нині видається людям таким страшним в українській революції, чужі люде нині самі починають поволі впроваджувати понад нашими головами в життя. Господарське й соціальне пережиття великої війни доводить в Європі шляхом еволюції до того, до чого ми добивались за допомогою революції. Ми переживали, завдяки війні, банкруцтво ідей вільної господарки. Держава була примушена взяти вже після першого року війни засоби всякої продукції, коли не безпосередньо в свої руки, то принайменше під свою рішачу контролю. Держава вимусила не тільки радикальну раціоналізацію і централізацію господарства, але теж цілу низку основних соціальних пересунень. У наслідок війни держава мусіла протягом років харчувати мільйони маси на фронтах і в запллі, почала регулювати законами кожен найменшу галузь продукції, — взагаліж зробилась одним суцільним економічним організмом. Війна скінчалась, але започаткований нею суспільний розвиток не припинився. Живемо в часах усуспільнення. На тому ґрунті вирости нові форми суспільного життя, авторитетні господарські державні ради, закони про соціальне забезпечення, про охорону праці, про синдикати, картелі й трести, про обов'язуюче посередництво держави в штрайках, про більшу чи меншу співучасть робітництва в кирмуванні продукцією та розподілі. Держава, що століттями ототожнювалася з поняттями ідеалізму й індивідуалізму, починає бути віднині синонімом матеріальної господарської організованості. Затримуючи й надалі традиційні психологічні ознаки, вона в дійсності спирається на величезні господарські сили та організації. Коли ще вчора держава трималась на освяченім принципі національності чи монархічності, то нині та база показується занадто вузькою. Ще вчора всі були рівними перед принципом національності монархії, церкви. Нині всі зрівнюються й зобов'язуються перед принципом праці й господарської спільності. Це пересунення підстав державної творчості витворило у світі цілий діяпазон нових державних і суспільних форм від фашистського синдикалізму починаючи, і на диктатурі пролетаріату кінчаючи. І це є одним із найбільших здобутків великої української революції, що крім дужого зросту нашої національної свідомої спільноти на наших землях витворюються поволі знова велика свідома спільнота матеріальної звязаності й праці.

Пощо ми маємо стримувати в нас похід ідеї соціальності? Пощо маємо зза всяких зневаг затримуватись на пережитих уже нині формах соціального ладу й співжиття? Пощо маємо робити це в часі, коли все оточення починає несміливо стежити й підтягатися за нашим революційним починком? Коли ми повинні боротись й боремось з тою формою революції, яка нині витворилась на Україні, коли ми боремось із сучасним її лихим космополітичним проводом, коли ми нині намагаємось виму-

сити той скок направо, що його був зробив колись Хмельницький, коли ми намагаємось відмежувати етос нашої соціальної ідеї від охлократичного бунту московської черні та від її інтернаціонального, невластивого нашому краю видові викривлення, — то ми ще далеко не відкидаємо тої ідеї й революції. Якраз навпаки!... Чому ми не повинні мати найкращого соціального законодавства на всьому світі? Визволюючись назовні національно, ми мусимо визволитись теж в поміж собою й соціально. Ми можемо гордитись, що нині ми йдемо у першому ряді в поході ідеї соціальності. Ми нині начеби віднайшли велику ідейну лінію нашої історії. Нині знова ми маємо можливість витворити в себе новий тип державности, кращої й досконалішої від усього змертвілого оточення. Як і колись, так і тепер революція й ідея української соціальності відкриває перед нами величезні можливості розвитку. Заперечувати українську революцію? — Це має робити ціле наше вороже оточення. Всі, тільки не ми! Тільки не український націоналізм. Якраз він має величезні можливості навязати до сучасного українського соціального перетворення, — започаткувати остаточне соціальне й національне оформлення нашої революції. Український націоналізм є життєтворчим також і в площі згідного та розумного соціального будівництва на Україні.

С. Чучман.

Десяті роковини.

Вже десятий раз доводиться нам серед невідрадних обставин святкувати 1. листопаду. Приголомшені невдачами, серед буденних злиднів під владою чужинців на українській землі й в емігрантській атмосфері закордоном, хочемо ми по десятиох роках поглянути на ту подію, що започаткувала нову епоху української історії.

Десять років! — За цей час сталося багато перемін, багато перших бойців зложило голови, багато могил поросло вже травою... За це десятиліття навчилися політично думати ті, для кого великі події були лише споминами дитячих літ. Проте в калейдоскопі подій день 1. листопаду стоїть перед нами немов та горда будова фараонів, що її не міг знести стоїть перед нами немов та горда будова фараонів, що її не міг знести всесильний час. Память того дня не затерлася, — він перейшов вже в традицію і став святом не якоїсь одної групи, чи одної генерації, а цілого українського народу.

Ріжно оцінювали подію 1. листопаду 1918. р., — залежно від осіб, що робили оцінку, або від загальних політичних настроїв. Нерідко завбували, що подія 1. листопаду не мала суто територіального характеру, що вона не є подією в житті лише наддністрянської вітки українського народу. Хоч тоді проголошено українську державність на наших західних землях (не тільки в Галичині, але також на Буковині й Закарпатті!), всеж початок того проголошення лежить у подіях на сході, на широких просторах Наддніпрянської України. Проголошення З.У.Н.Р. було першим етапом розбудови У.Н.Р., — етапом зміцнення молодого Української Держави. Ось тому 1. листопаду завжди буде всеукраїнським державним святом, що його не знищать жадні політичні переміни й орієнтації.

На перший погляд могло здаватися, що подія 1. листопаду була тільки наслідком, — епізодом світових подій, — без епохального значіння для історії України. Колиж, одначе, підійти до тої події не тільки в ролі глядача-реєстратора, а вглибитися в життя українців під Австро-Угорщиною, то не можна не ствердити цілковитої зміни національної психіки саме з днем 1. листопаду. Той день стоїть на межі епох несвідомого й свідомого українського націоналізму. З австрійських сервілістів, що завжди йшли в хвості віденської політики, немов у казці, українці Галичини й Буковини перетворилися в свідомих державників. Безвілля й вічне чекання, що хтось, колись, щось зробить, дало місце сильній волі й рішучому чинові. «Тирольці Сходу» стали завзятими стрільцями України. Ці епохальні зміни викликав не розвал Австрії, не Вільсон, а геройський виступ горстки старшин-українців, що сміливо піднесли жовто-блакитний прапор Української Держави на ратуші Львова. Оскільки тепер національна свідомість не тільки не підупадає, а все більше росте, то це є власне заслугою героїв 1. листопаду.

Той славний день зродив також славу армію, що із зброєю в руках стала в обороні власної державности, стала під прапор національної, а не соціальної революції. Свідомий український стрілець без страху й вагань віддав себе до послуг Соборній Україні. Золотими буквами записано в нашій історії геройські вчинки, якими вславив себе вчорашній «австрієць». Він не хилив прапору. Навіть голодний, хорий на тиф й обдертий, він не зрадив Великої Ідеї, а лишень упав жертвою обставин, що їх не зуміли змінити безталанні провідники. І хоч у тому змаганні стрілець не виборов цілковитої волі, його геройська постать всеж вславлена у піснях. Вона буде для грядучих поколінь зразком і дороговказом. Самовідречення й кров не пішли на марно. Молоді життя творять найміцнішу основу будови Української Держави.

Те, що на землях наших бенкетують чужинці, не означає кінця боротьби. Вона прибрала тільки інші форми. *Раз намічений шлях перейдемо!* А шлях той вказала подія 1. листопаду. Святкуючи цей день, не сміємо тільки захоплюватися світлими образами минулого, — мусимо проаналізувати також і хибні сторони, аби не повторювати помилок. І перш усього ствердити мусимо, що не тільки несприятливі зовнішні обставини й перевага ворога рішили нашу долю, — були також і в нас самих причини національної поразки. Це та прирва, що лежала між Наддніпрянською й Наддністрянською Україною. Це вона ослаблювала боздатність українських частин. Назовні виявилася та прирва у партикуляризмі провідників, що хотіли рятувати одну територію коштам другої. Саме звідси пішли шкідливі орієнтації й ріжні відповіді на питання: *Москва чи Варшава?* Власне та прирва не дала змоги заглушити ворожі нашіпоти одностайним кличем: *Україна!* Але не тільки провідники завинили в поразці. Наша мяккотілість, лагідність і лїнь чимало допомогли ненаситним сусідам. Тому, що ми не були перейняті свідомістю нашої вищости перед ворогами, що ми не почували себе господарями на нашій землі, що не загартували в собі волі до панування, — вороги розшматували нашу батьківщину. Колиж ми навіть і мали владу в наших руках, то боялися її відповідно використати. Ми не вмїли ненавидіти. У нас може й була ненависть, але тільки безсильна й слїпа ненависть раба. Нам бракувало ненависти господаря, — пана, — свідомої

здорової ненависти, що під час боротьби є цементом, який вяже маси в одноліт. Така ненависть збуджує активність, дає розмах і творить, а не руйнує.

Зараз ми опинилися немов за покуту в чистилищі. Ми мусимо в цей час навчитися того, чого нам бракувало. Плодом жертв, терпінь і довгих міркувань мусить бути нове національне життя: Нова Україна. Не розшматована, а Єдина й Велика. Вона прийде, бо ми того хочемо. А 1. листопаду перейде в історію не як епізод визвольних змагань частини нації, лише як дійсна потреба цілої нації.

Якщо всі зрозуміють, що самостійність України мусить виходити рівночасно й з Києва і зі Львова та що *державности не здобудемо чужими силами*, «пунктами», «договорами» й «маніфєстами», а тільки зброєю й кровю, то прийде день, коли здійсняться мрії героїв 1. листопаду.

Інж. М. Литвицький.

До характеристики умов селянського господарювання на Радянській Україні.

У характері землеволодіння на Радянській Україні зайшли основні зміни. Поміщицьке землеволодіння зникло остаточно. Вся сливе земля опинилася у руках селянства. Згідно з даними проф. Огоновського, образ цей представляється так:¹⁾

Земля належала:	До революції.		Після революції.	
	1905 р.	1919 р.	1905 р.	1919 р.
селянам	65,4%	—	96,0%	—
колективам	—	—	—	0,8%
приват. особам, скарбові та ін. радгоспам і гром. уст.	34,6%	—	—	3,2%

Цікаво буде приглянутись до того, як розподіляється ця земля серед селянства та серед яких умов приходиться господарити на ній українським хліборобам. Нашу замітку базуватимемо виключно на даних радянської літератури та ЦСУ, і тільки для порівнянь будемо користуватися іншими джерелами.

Перше, що вражає в с.-г. Україні, — це величезна кількість поодиноких господарств, що має тенденцію зростати й далі.

У 1925. р. їх було	4.963.296 ²⁾
У 1926. р. їх було	5.063.106 ³⁾
У 1927. р. їх було	5.110.388 ⁴⁾

Щодо степеня забезпечености посівною площею, господарства ці поділяються так:

			1926 р. ⁵⁾	
від 0,1 до 0,09 дес.	217.476	4,3%		
від 0,1 до 1 дес.	466.539	9,2%		
від 1,01 до 2 дес.	1.030.892	20,4%		
від 2,01 до 3 дес.	1.038.715	20,5%		
від 3,01 до 4 дес.	728.408	14,3%		
від 4,01 до 6 дес.	781.536	15,4%		
від 6,01 до 9 дес.	457.999	9,0%		
від 9,01 до 15 дес.	260.915	5,3%		
від 15,01 дес.	80.626	1,6%		

¹⁾ «Очерки по Економ. Геогр.» ст. 81.

²⁾ «Підсумки весняного обслідування с.-г. України 1925. р.»

³⁾ «Підсумки» за 1926. р.

⁴⁾ «Предварительные итоги выборочного обслідування с.-х. України в 1927 г.»

⁵⁾ «Підсумки» за 1926. р.

У 1905. р. образ цей випадав трохи інакше:

до 5 дес.	44,2% ⁶⁾
5—10 дес.	39,4%
поверх 10 дес.	16,4%

Не маючи змоги порівняти точно ці дані, зогляду на різницю в розподілі, ми всеж таки можемо зробити висновок про надзвичайне здрібнення селянського господарства в теперішній час. На господарства із забезпеченістю до 4 дес. вкл. припадає 68,7% загальної кількості, що значно перевищує відповідний процент у дореволюційний час.

Зменшилась і площа, яка припадає на поодинокі господарства та на душу населення. Так Сухов у своїй «Економ. Геогр.» (ст. 46) подає наступні цифри:

	у десятинах	
	на 1 госп.	на 1 душу.
1916	5,09	0,99
1921	3,90	0,76
1926 ⁷⁾	3,8	0,9

З цього ми бачимо, що, розібравши панські маєтки, селянство не задовольнило «земельного голоду», і так само, як перед революцією, не має стільки землі, щоби цілком спокійно провадити своє господарство. Правда, тут впливає неповне використання придатної під посів площі, але це не внесло би значних змін у зазначені цифри.

Здобувши право користуватися землею, українське селянство в масі своїй не має у вистарчаючій кількості ані живого, ані мертвого інвентаря для належної обробки землі. Про це можемо судити на підставі таких даних:

	Загальна кількість.		На 100 г-в припадало.	
	1916 р.	1927 р.	1916 р.	1927 р.
Коней робочих	4.182.437	3.857.894 ⁸⁾	103	96,7
Всього коней	5.600.000 ⁹⁾	5.000.000	—	—
Волів робочих	—	—	45 ¹⁰⁾	14,3

Як бачимо, забезпеченість робочою худобою ще не досягла передреволюційного рівня. Але ще більш яскраво виявиться ця незабезпеченість, коли ми додамо, що на загальну кількість г-в у 1926. р. припадало 44,7% г-в без робочої худоби й 31,2% г-в забезпечених лише одною головою робочої худоби. Отже 75,9% селянських г-во було позбавлено можливості нормально обробляти свою землю.

Не краще стоїть справа також із забезпеченням селянства мертвим інвентарем. У нашому розпорядженні нема даних про цю забезпеченість у дореволюційний час, а більшовицькі дані відповідають на це питання так: у «Підсумках» за 1923. р. знаходимо, що 33,8% г-в не мали жадного інвентаря; у 1926. р. цей відсоток знизився до 26,7. Таким чином на 10 роковини всеж таки більше ніж ¼ частина українських селянських господарств не мала необхідного для праці мертвого інвентаря.

Так слаба забезпеченість селянства інвентарем, не говорячи про всякі інші причини, не могла не вплинути на загальний рівень продукційності селянського господарства. Так продукція збіжжя на Україні представляється в наступному вигляді:

	Загальна продукція.	Вивезено
До війни	1.200 міль. пуд.	340 міль. пуд. ¹¹⁾
1923.—24.	939 « «	163 « «
1924.—25.	638 « «	52 « « ¹²⁾

Однак таке тяжке економічне положення не спинило українського хлібороба в його непереможному бажанні належно загосподарити свою землю. Як далі буде показано, він виснажувався в цьому відношенні з усіх сил. Тут ми тільки підкреслимо одну рису, яка на нашу думку без сумніву свідчить про надзвичайно сильне бажання українського селянина залишитися господарем на своїй землі. Риса ця полягає в тому, що господар за всяку ціну змагається до того, щоби залишити за собою право безпосе-

реднього розпорядження тим клаптиком землі, про який цілими поколіннями мріяв, поглядаючи із заздністю на «панський лан». Одним із таких засобів є віддання землі в оренду. Правда, повного образу взаємовідносин статистичні дані не подають. Ось що пишуть з приводу цього впорядчики «Підсумків» за 1923. р.: «Що торкається другого питання про землекористування — здачі землі в оренду, то ці «сделки» мабуть відбуваються на підставі встановившихся на місці норм, що не завжди відповідають земельному кодексові, а тому населення, як загальне правило, на всі запити про оренду відповідає дуже неохоче». Однак факти орендних відносин існують, й уявлення про них дають «Підсумки» за 1926. рік:

	На 100 г-в припадає			г-в, що здають в оренду		
	г-в, що орендують придатну землю	орну землю	сінокос	г-в, що орендують придатну землю	орну землю	сінокос
Полісся	3,0	2,4	0,7	2,1	1,8	0,5
Правобережний лісостеп	4,3	3,9	0,3	3,9	3,7	0,2
Лівобережний лісостеп	6,9	6,1	0,6	6,6	6,3	0,6
Степ	14,3	13,9	0,4	12,6	12,3	0,2
На цій Україні	7,8	7,3	0,4	7,0	6,7	0,3

Здатником землі, як правило, являються найменше забезпечені г-ва, а орендатором — г-ва більше забезпечені.

Опинившись у тяжкому економічному положенні, без належного забезпечення знаряддям с.-г. продукції, селянство України всеж таки горячково береться до налагодження господарства.

Тяжка боротьба з диктатурою пролетаріату закінчується визнанням права за селянством вільно розпоряджатися лишками свого господарства, а це являється новим стимулом для господарської діяльності селянства, за чого зростає посівна площа. Коли в 1916. р. з усієї посівної площі (20.083 тис. дес.) на долю селянства припадало 83,38% — 16.745,9 тис. дес. (Фещенко-Чопівський, ст. 46), то в 1927. р. загальна селянська посівна площа досягла вже 19.268,9 тис. дес., тобто селянство майже цілком вито опанувало перебрану площу посіву. Серед посівів переважають головним чином риночні хліби, що характеризують собою господарські стремління українського селянства, яке намагається забезпечити себе необхідними грошовими засобами для відновлення свого господарства.

У галузі скотарства так само мають місце змагання українського господаря до забезпечення себе головним чином робочою худобою.

Образ забезпеченості селянина худобою різних категорій представляється так:

	1916	1923	1927
	у т и с я ч а х		
Коні від 4 р.	3.765,5	2.722,0	3.340,7
Коні до 4 р.	416,8	359,2	517,1
Воли робочі	196,4	746,6	761,0
Воли третяки	13,6	107,1	164,7
Бички до 2 р.	84,7	99,4	116,9
Корови	3.098,5	3.736,9	3.837,4
З того дійних (1924. р.)		3.206,3	3.504,0
Свиней старших 1 р.	1.126,4	551,6	711,5
Свиней разом	4.545,9	2.308,2	4.362,1
Всього	24.139,8	21.759,0	25.541,6

З цієї таблички ми бачимо невпинний зріст бичків третяків, робочих коней і волів. Разом з тим помічається й збільшення худоби необхідної для розвитку животництва. Загальне ж зменшення кількості худоби в 1927. р. проти 1923. р. іде головним чином за рахунок зменшення телят і поросят від 4 міс., що, очевидно, знаходить своє пояснення в необхідності збути цей товар на ринок з тим, щоби зменшити харчеві витрати господарства.

Загальний стан птахівництва в селянському господарстві характеризується даними («Україна») лише за 1925. р. У тому році селянство мало:

⁶⁾ Проф. К. Воблий «Ек. Геогр. Укр.» 1919. р. ст. 51.
⁷⁾ «Підсумки» за 1926. р.
⁸⁾ «Предварит. итоги за 1927 г.»
⁹⁾ Проф. Воблий (ст. 75).
¹⁰⁾ Ів. Фещенко-Чопівський «Ек. Геогр. Укр.» (ст. 70).
¹¹⁾ Пересічно за 1909.—1913. р.
¹²⁾ Мишкіс «Хоз. Укр.» за 1927. р., № 2 (при загальному недороді).

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Курей	26.205,9 тис.
Гусей	1.377,2 «
Качок	956,4 «
Іншої птиці	214,8 «
Разом	28.754,5 тис.

Коли після даних про хліборобство й скотарство ми можемо помітити загальний зріст цих галузів с.-г. продукції, хоч вони ще не досягли передвоєнного рівня, то дані про птахівництво дають нам образ певного моменту, не даючи уявлення про той або інший рух у цій галузі с.-г. продукції. Деяку відповідь на це питання ми знайдено, коли попробуємо зясувати місце цих продуктів у вивозі України.

До війни продукти селянського господарства склали головну частину українського вивозу, і разом з с.-г. промисловістю виносили 80% загальної вивізної суми.

Місце продуктів селянського господарства у вивозі України за більшовицькі часи представляється у порівнянні до вивозу (хлібних і нехлібних продуктів) за 1909.—1911. роки так:

	1909—11	1923—24	1924—25	1925—26	1926—27
Хлібні	100	24,7	6,9	15,9	25,6
Нехлібні ¹³⁾	100	9,4	33,7	46,6	53,9

З цієї таблиці бачимо, що хлібний вивіз зростає значно поволіше, ніж нехлібний.

У статті Мишкіса ми знаходимо вказівку на те, що в теперішній час вивіз цукру з України відновлено на 74%, а вивіз яєць лише на 42% довоєнної висоти.

Ця остання цифра може послужити до певної міри показником стану сучасного птахівництва в селянському господарстві України у порівнянні до стану перед війною. Очевидно, і ця галузь, ще не відновлена. Хоч тут може бути й друге припущення, а саме, що ці продукти значно інтенсивніше споживаються в самому господарстві.

Щоби закінчити характеристику українського селянства, як продуцента с.-г. виробів, що мають велике значіння для народнього господарства України в цілому, треба вказати ще на його місце в продукції сировини для цукрової промисловости.

Невелике місце займав український селянин у цій галузі перед війною із скромною площею селянських плантацій цукрового буряку, що виносила для цілої України всього 16%. Тепер він став надзвичайно поважним чинником. Досить сказати, що в 1927. р. засіяно селянами на полі й усадибах більше ніж 363 тис. дес. цукрового буряку, або приблизно 65% довоєнної бурякової й більше ніж 96% сучасної площі засіву буряків.

Розглядаючи наслідки діяльності українського селянства в наведених нами галузях сільського господарства, ми мусимо ствердити величезні зусилля його в надрямку відродження свого господарства та зміцнення його. Підтвердження цього ми бачимо також у підрахунках радянських економістів. Так Мишкіс у своїй статті «Опыт составления баланса нар. хоз. Украины за 1923—24 и 1924—25» («Хоз. Укр.», № 3 за 1927) наводить порівнюючі дані щодо економічної сили різних складових елементів народнього господарства України. Він порівнює між собою: а) сільське г-во, б) промисловість, і в) транспорт:

	У % до загального підсумку		
	основний капітал	валова продукція	народній дохід
1923.—24. рік:			
Сільське г-во	44,82	50,43	62,46
Промисловість	26,53	44,74	36,43
Транспорт	28,65	4,83	1,11
1924.—25. рік:			
Сільське г-во	47,14	51,57	60,78
Промисловість	25,45	44,50	36,97
Транспорт	27,41	3,93	2,25

Як бачимо, основний капітал і валова продукція с.-г. зростають, у той час як відповідні позиції інших елементів народнього доходу падають.

¹³⁾ Цукор і продукти птахівництва.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Змагаючи до відродження й економічного зміцнення, сільське г-во в той же час являється надзвичайно важливим чинником і в житті та розвитку української промисловости. Згідно з даними тогож Мишкіса, с.-г. являється поставцем для:

- а) цензової промисловости на 46,9%, або 1.198 міль. карб.
- б) нижцензової « « 94,0%, « 921 « «

Займаючи таке поважне місце в народньому господарстві України, сільське г-во, однак, не може похвалитися уважним відношенням до себе збоку радянської влади. Ми не будемо тут спинятися на таких питаннях, як оподаткування сільського г-ва, як організація с.-г. кредиту, як агрономічна допомога населенню, як оплата праці с.-г. робітництва, як участь українського селянства в розподілі народнього доходу, — ми спинимось лише на характеристиці обміну між містом і селом.

Коли ми порівняємо ціни на продукти, які збуває сільський господар, і купує за них продукти промисловости, то ми побачимо певну диспропорцію («Україна»):

Продукти промисловости.	Ціна.	Продукти с.-г.	Ціна.
Олія соняшна за фунт коп.	25,8	Жито за пуд. коп.	96,1
Цукор пісок за фунт коп.	27,2	Пшениця за пуд. коп.	157,3
Ситець за метр коп.	44,5	Овес за пуд. коп.	95,3
Чоботи карб.	15,98	Ячмінь за пуд. коп.	87,9
Залізо кругле за пуд карб.	3,95	Яйца (десяток) коп.	31,0
Цвяхи за фунт коп.	17,8		

Але більше рязачою буде ця диспропорція, коли ми порівняємо загально-риночні ціни на хліб із тими заготовними цінами, за які купують у селянина хліб різні категорії поставців.

Заготовні ціни на хліб на 1. VI. 1926. р. «Україна», ст. 295):

	Категорії поставців		
	державна	кооперація	приватні
Жито	72,5	78,0	80,6
Пшениця	135,3	139,3	148,5
Овес	84,6	97,9	104,4
Ячмінь	52,8	60,7	78,0
Просо	71,3	55,8	63,4
Гречка	76,4	74,7	73,4
Кукуруза	46,7	53,3	67,4

Отже лише ціна на гречку є в приватних нижчою (і то на 1—3 коп. за пуд) у порівнянні із заготовними цінами кооперації й держави. У ціні на просо ми бачимо різницю в цінах приватних й держави 8 коп. на пуді у користь держави, але вже в порівнянні з кооперативною ціною такаж сама різниця припадає на користь приватних. На всіх же інших, і до того головніших, ринкових хлібах помічається велику різницю в цінах в користь приватних.

Знаючи порівнююче невелику участь приватних в торговельному обороті хлібними продуктами, з одного боку, і читаючи в ювілейному числі «Українського Економіста» (ч. 225, в. XI. 1927) у статті М. Чернова про те, що кооперація вже охопила 65% загальної хлібозаготовки, з другого боку, можемо уявити собі ступінь визиску українського селянства при реалізації ним зернових продуктів.

Беручи на увагу залежність України в торговельному відношенні від цілого ССРСР, ми можемо цілком спокійно причиняти ту характеристику взаємовідносин України з ССРСР, що дає цитований вже нами Мишкіс: «Взаємовідносини України з ССРСР в цілому характеризуються несприятливим співвідношенням цін на ввозимий Україною хліб і привозимі нею промислові товари, з одного боку, і передачею в народне господарство ССРСР 152 міль. карб. в порядку активного балансу — з другого» («Х. У.», № 3, ст. 80).

Отже наведених даних, гадаємо, вистрачить, щоби прийти до висновку, що українське селянство, як і в дореволюційні часи, являється по-перше, об'єктом колонізаційної політики збоку комуністичної метрополії, а по-друге, — поставцем готових грошей для різного роду комуністичних експериментів й авантур. І це в той час, коли загальний економічний стан сільського господарства далеко ще не усталізований.

Інж. Дм. Андрієвський.

Україна в світовій політиці.
(Кінець.)

Так зав'язується нині вузол світової політики. На наших очах міняється сама скаля її, що з міжнародньої робиться міжконтинентальною. Замість нації і держав суб'єктами цієї політики стають бльоки й частини світу. Намагання Росії стати на чолі азійських народів і покормувати їх життям не лише виказало наявність існуючих континентальних одиниць, але також сприяло повстанню й викристалізованню нових. Азія вже в силу питомої їй культури доси була політично аморфною. Виняток робила Японія. Ниніж є всі познаки, що етнічні відмінності зачинають формуватися в нації, які в свою чергу громадаються в політичну, бодай потенціально цілість, що прибирає назву Паназії, і лежить на далекому Сході. За провідництво цієї цілості йде тиха боротьба, але, нам здається, що Росії не вдасться поширити свій вплив на неї, і та цілість залишиться окремим світом, який складатиметься головню з Японії, Китаю та інших народів монгольської раси й обійме коло 12 міл. квадр. кілометрів з щось 410 міл. населення. Чинність і змагання цього світу виявляються нині в політиці Японії. Поява цієї останньої на світовій політичній арені є, до певної міри, сенсацією й пересторогою для Європи. Ще недавно маленький нарід пересякнений азійськими традиціями й духом пасивности, закостенілості та замкненности, протягом яких 70 років здобув те, що в європейській цивілізації є переносного, здатного прищепитися на чужому ґрунті, а саме науку й техніку. Разом з тим Японія заховала властивості свого духу. Стиснена на своїх острівках, вона використала науку капіталізму, і шукаючи порятунку від перенаселення, вхопилася за промисловість. У той час, як Японія виходила на кін новітньої історії, всі вільні землі були вже поділені між європейськими державами, і навіть Америка та Австралія починали замикати свої двері перед японськими переселенцями. Доводилося шукати розросту на торговельних ринках і братися за імперіялістичну політику. До тогож поблизу, у Китаю й на Сибірі, відкривалися привабливі перспективи. Звідси пішло суперництво з Росією й натиск на Китай. Певна расова спільність і культурні традиції Японії та Китаю дають, одначе, право припускати, що колись ці дві нації до певної міри узгіднять свою політику. Останніж події китайської революції показали, що Росія не має даних стати на чолі азійського бльоку, бо Японія, яку годі відсунути на бік, з такою гегемонією ніколи не погодиться.

Побіч азійського бльоку стає перед нами ще одна континентальна сила. Це — Америка. Визволившись зпід зверхности Англії, Злучені Держави відразу почали працювати над створенням бльоку американських народів, і на сторожі їх незалежности від решти світу поставили доктрину Монрое, що заперечує всяке втручання народів Європи в американські справи. Дарма, що від того терплять менші нації Латинської Америки, — імперіялізм Злучених Держав є життєвим фактом. Не задовольняючись одною частиною світу, цей імперіялізм почав шукати за новими теренами. Щаслива виправа проти еспанців при кінці 19. ст.

дала Філіпіни, що згодом стали базою цілої американської політики на Сході, а зокрема в Китаю, — цьому широкому полі попису для економічної й місіонарської діяльності американців. Участь же в останній війні значно збільшила економічну й фінансову силу Америки та відкрила їй доступ до європейської політики.

Вихід на арену історії Японії й Америки цілком міняє політичний образ світу. До прикмети міжконтинентальности долучається переміщення осередку світової політики з Атлантичного на Тихий Океан. Власне там нині стикаються інтереси Європи, Великобританії, Росії, Японії й Америки. Там міцно зав'язується вузол їх взаємовідносин, Першим актом цієї нової доби була російсько-японська війна. На одному боці стояла Японія з своєю союзницею Англією, а на другому — осамітнена Росія. Решта Європи й Америки заховували невиразну неутральність. Як Англія, так й Японія, скористали зі своєї приязни: Японія тим, що виграла війну й здобула доси незнаний для азійської держави престиж; Англіяж тим, що при помочі Японії на полях Манджурії побила й відсунула від Далекого Сходу Росію.

Ми вважаємо, що в міру формування Великобританії в окрему позаєвропейську силу відбуватиметься зближення Англії з Америкою. Це зближення не усунуть жадні часові непорозуміння, що повстали після великої війни зв'язку з неймовірним зростом американського імперіялізму й небажанням Англії відмовитися від традиційної ролі світової держави. Хоч саме в останній час збільшилося невдоволення Злучених Держав їх расовим побратимом, а навіть промайнула можливість тісного контакту між Англією та Японією, всеж факт кровної спільности відіграватиме велику роллю. На перешкоді до небажаного для Північної Америки союзу англійців з японцями стоїть саме японська загроза домініям (Австралія, Нова Зеландія). Також і те, що Канада тяжить до свого сусіда, спонукує до шукання порозуміння між Лондоном і Вашингтоном. Все це дає підстави передбачати створення англо-саксонського бльоку, а може навіть держави, що булаби найбільшою політичною організацією, яку доси бачив світ.

На тлі таких процесів і пересувань на світовій шахівниці, серед шукань за новою системою політичної рівноваги виразно виступає гостре противенство між Європою й Московщиною, або Евразією, як представниками двох відрубних світів. Оскільки перша є заступницею білої раси й створеної нею цивілізації, остільки друга з власної волі й силою стихійного гону стала виразницею спротиву та бунту кольорових, головню азійських, донедавна упосліджених народів. Ми є свідками зударення двох первнів: первня свідомости, особистости, якості та первня уявности, маси, кількості. Обидві сторони прикриваються мало не однаковими гаслами права й справедливости. Одначе за тими словами ховається зовсім ріжний зміст. З одного боку біла раса, що намагається втримати контроль над людством та його творчістю, а з другого — вчорашні раби, збурені московським месіянством і підсилені свідомістю своєї кількісної переваги. Не зважаючи на суперечности між Америкою й Європою, спільність англо-саксонських націй з європейськими є наявною. Тому, наколи Москва спирається на бльок азійських народів (ще далеко не оформлений), то Європа має своїм запіллям англо-саксонські країни.

Отже намічається два ворожих табори, в яких групуються всі світові держави. Ті два табори ми можемо у відношенні до України означити, як табор Заходу й табор Сходу. Ми, приналежні до Заходу (до європейського культурного світу), не можемо не бажати успіху цього останнього. У цій титанічній боротьбі двох протилежних світів роля Європи є немаловажною; бо вона фактично є переходною категорією між старою Азією й Новим Світом. Своїми традиціями, духом і навиками, європейська психологія поставлена посередині між спиритуалізмом Азії й заборчим матеріалізмом Америки. Європейський уклад життя є переходним між скрайнім американським індивідуалізмом і примітивним азійським комунізмом.

Це дотичить і складової частини Європи, — України, яка є положена між двома частинами світу. Чи йти з Середньої Європи впрост до Середньої Азії суходолом, чи вибрати для того морський шлях, — не можна оминати України. Якщо раніше гори й великі простори були значними перешкодами для получения, то зараз, завдяки техніці, всі труднощі усуваються. Тому старі світові шляхи, занедбані в атлантийську добу, поновно здобувають своє значіння. Англія починає звертати велику увагу на получение з Індією суходолом: прокладає кабелі, будує нові дороги (Месопотамія, Ірак), поширює вигідні пристані (Гаїфа), закладає бази авт і літаків. Наша батьківщина, що в добу переваги океанських засобів получения після відкриття Америки була віддалена від світової політичної арени й зробилася європейським загумінком, нині має всі дані стати вузлом світових шляхів.

Вже прокопання Суєзького Каналу, що привернуло Середземному Морю його колишнє, хоч і неповне, значіння, підготовило цю зміну. Найкоротший морський шлях з Європи до Азії, так важливий для Англії в її зносинах з Індією, веде через Гібральтар і Суєз. Цього досить, аби Англія зацікавилася старим європейським морем, захотіла мати там свої бази (Мальта) і почала пильно дивитися за Дарданелями. Ціла європейська політика набрала нового змісту, і всі більші держави Європи стали шукати теренів у Передній Азії. Німеччина носилася з кольосальним пляном опанування потрібних для неї передньо-азійських ринків шляхом будови залізниці Берлін — Багдад. Все це сильно міняло світове значіння України, що немов наблизилася географічно до європейської бази.

Україна є найбагатшим в сирівці краєм в Європі. Піднесення хліборобської продукції та поширення здобування підземних скарбів може значно побільшити цю вагу. Чужі держави далеко не є байдужими до того, хто та в якій мірі користатиме з багатств України. Зрозуміла річ, що перед лицем противенства між Заходом і Сходом, — між Європою й Московщиною, — європейські політичні сили стремитимуть до виведення українських економічних джерел зпід контролю Москви та до повязання їх з європейською економічною системою. Одначе таке «зацікавлення» Європи нашою країною зовсім не означає, що європейські політичні чинники свої заміри на Сході Європи ототожнюють з політичними стремліннями Української Нації. Навпаки, — економічна зацікавленість європейських держав нашою територією в більшості йде в парі з плянами, що заперечують ідею незалежної Української Держави. Отже, коли в загалі можна говорити при сучасних відносинах

про закордонну політику українців, то перш усього треба мати на увазі необхідність ставлення чужинців перед *конечність повстання Незалежної й Соборної Української Держави*. Ясна річ, що найкращим засобом переконання світової опінії буде *доконаний факт*. Для цього є в нас всі пердумови. Україна є великим резервуаром людського матеріялу, цеї переважної життєвої сили, що її бракує іншим націям. Українська Нація виказує ту непереможну, свіжу й повну надій волю до життя, яка мусить привести до здійснення наших політичних домагань.

Повстання східно-західного фронту робить з України політичний чинник великої ваги. Цей фронт, що має свій центр на Тихому Океані, проходить і по нашій території. Від нас залежить зміцнення одного чи другого з ворогуючих таборів. Цей момент мусимо відповідно використати в нашій діяльності на зовні. Зрозуміла річ, що усамостійнення України знесилоб Евразію, і межі цеї останньої пересунулисьби на Схід: Від Карпат аж за Кавказ і Каспій. Між Московщиною й Європою повставби міцний мур Великої Нації.

Доси Україна служила для Росії базою експанзії на Захід і на Південь, відправною точкою російської європейської політики, що нині перемінилась в запеклу ненависть москалів до всього європейського. Ставши твердою ногою на Україні в 17. ст., Москва зачала посуватися на Кавказ, до Криму й на Балкан. Спочатку вона бажала дійти до відкритого теплого моря, — здобувшиж його, вона відчула великий апетит. Вона закидала оком на Царгород і намагалася охопити Чорне Море з Півдня. Їй снівся океан, вона робила випадки вбік Перської Затоки, і навіть Суєзу. Нова лінія московської експанзії пішла в бік Передньої Азії та Південно-Західної Європи (Балкан). Очевидно, власне здобуття України привело Москву до зміни політики, що протягом попередньої історії була звернена виключно на Схід і Північ. Навіть для політики Росії в Азії Україна має не-аби-яку вагу, як стратегічна й харчева база для давно вже вимріяного походу на Індію й для поширення впливів в Середній Азії.

Все це показує, яке велике значіння відограватиме українська територія, як тільки прорветься назовні противенство Схід-Захід. Ствердити одначе треба, що традиції й спеціальні інтереси окремих європейських народів перешкодили їм належно оцінити питання відокремлення України від Росії. У Німеччині ще не забули приятні відносин колишніх урядів і там не зникли ще надії на відновлення політичних впливів у правлячих колах Росії. До тогож, позбавлення Німеччини кольоній і наявність величезного ринку, що мігби стати полем попису німецької промисловости й торгівлі, наказує німцям шукати союзу навіть з большевицькою владою. Франція, застрашена німецькою небезпекою ще не відмовилася від думки зрівноважити ту небезпеку шляхом побільшення польського впливу ціною України, а, якщо це не вдалося, то відновленням Росії. До тогож і справа боргів змушує Францію підтримувати ідею старої тюрми Народів. Щодо Італії, то певні дані вказують на те, що вона буде рішучо противитися відновленню Росії, яка ніколи не відмовиться від своїх впливів на Балкані. Італія шукає нових теренів для все зростаючого населення. Такі терени добачають італійські політики в сусідніх державах. Італію ніщо не в'яже з Росією, а навпаки: вихід України зпід контролю Москви відкривби ринок для виробів італійської

було доброю школою рівності. Бож справді теза християнської моралі про однаковість всіх, — богатих і бідних, рабів і патриціїв, — перед лицем Бога є спорідненою бодай зовнішньо із демократичною засадою рівності. Середні віки, замість прийняти її здійснити цю засаду, перетворили саме християнство, оперши його на гієрархії і зверхності Папи Римського.

Вражаюча схожість римської доби з нашою наводить нас на одне пояснення вибування ліберально-демократичної ідеології в наші дні. Перевага ідей суспільної рівності над засадами гієрархії, домагання волі замість узнання конечности підпорядкування, зрештою, гасло суверенности народу видаються нам вислідом певного психологічного процесу, що ділає разом з економічними, технічними й біологічними чинниками. Громада тримається тою силою, що коріниться в суспільному інстинкті, — тим цементам, що ділає між її членами, творить з них одноліт, — певну систему, — встановляє місце для кожного. Це є органічною взаємопотребою, певним родом взаємної симпатії чи певности, взаємозалежністю в формі зверхности чи підпорядкування. У хвилю небезпеки, скрути, чи прагнення до спільної мети, ця сила дає себе відчутти як найгостріше. Кожний з нас бував у злотованім тим почуттям гурті й кожний з нас знає, що та сила слабе, немов обручі на зсохлій бочці, як тільки минає скрута. Доба великої праці, напруження й змагання родить це психологічне явище. І навпаки, — період добробуту, свідомість безпеки й брак спільної мети викликає байдужість, — розхлябаність суспільних звязків. Як в історії Риму, так і в історії нашої доби була своя пора гону, а пізніше затишку й добробуту.

Кольонізаційні здобутки, наукові досягнення, зрештою техніка й промисловість зробили з Європи 18.—19. ст. гегемона світу — дали європейцеві великі матеріальні вигоди, але все за ціну великого зусилля. Психологічна реакція мусіла прийти неминуче. До тогож розвій розумовости притамував первісний інстинкт, і людський дух затратив органічний звязок з життям. Суспільна єдність ослабла, і складові частини громади: особа, групи, — зажадали незалежности. Душа й тіло почали домагатися вигод, спокою, звільнення від докучливих норм і карности. Ліберально-демократичні настрої, — це не що інше, як знеохота до тих моральних, суспільних і політичних норм, до тих плястичних форм, що в них вилився тисячолітній досвід людської громади. Міжтим ціла історія людства, — це перехід від аморфности до означеної форми, від хаосу до певного ладу, — до організації. Правда, всі ці й подібні здобутки цивілізації не є жадними абсолютними цінностями, — час їх обмежений, самі по собі вони можуть бути марними, вся вага їх лежить у їх повязанности й цілості. Своєю цілістю вони мають забезпечувати громаді, до певної міри механічно, належні функції. Отже наші природні хиби, — недосконалість, — ніби компензуються системою взаємовідносин. Тому суспільство інстинктивно тримається традиції й забобонів, аж доки не з'являться нові форми, що заступають форми перестарілі, і тим утримують систему. Міжтим демоліберали нашої доби взяли собі за мету нищення віковичних основ морального й матеріального життя, закидаючи їм брак абсолютної правди та справедливости. Не чекаючи створення нових, намагаються вони замінити емпіричні формули й правила «науково» витвореними принципами. І не дивно, коли наслідки такої заміни, або насаджування на новому ґрунті ліберально-демократичних систем, не оправдали надій, і довелося шукати інших рішень чи вертати до старих.

Клясичною демократією нашої доби є французька з її парламентаризмом. Там ліберальна держава й демократичний лад були вислідом попереднього ходу історії Франції, що довгий час стояла на чолі європеїзму, і під владою своїх королів спромоглася на великі чини. Республіка прийшла, як реакція на напруження. Демократизм з'явився разом з раціоналізмом. Цим суспільним і психологічним явищам товаришить біологічний підупад і вилюднення Франції нашого часу. Парламентаризм позичено в Англії, яка в ту пору досягла найбільшого розвою й політичного впливу. Замість здійснити суверенність народу, парламентаризм запровадив у політичне життя Франції безнастанну й руйнуючу боротьбу партій та фактичну владу невеликого гурту професійних політиків. Серед гамору взємного побороювання губляться тверезі голоси, марнуються найважливіші справи (повоєнна відбудова краю, фінансова реформа, шкільна політика, справа Альзациї). І не дурно такі органічні групи, як синдикалізм, стоять осторонь парламенту й тримаються методи «безпосередньої дії». Вони знають, що умови парламентської борні можуть спантеличити й розбецяти їх висланців, а нічого не дати робітничим масам. Тому не дивно, що власне у Франції зродилася ідея корпоративної держави (де Жувеналь, Валуа), яка заперечує парламентаризм й яку вищі переводять в життя італійські фашисти.

Застосовання тоїж ідеології на американському ґрунті допроваджує до не

більш потішаючих наслідків. Злучені Держави повстали власне в добі появи й чинности кличів французької революції. Людність їх складалася головню з бунтарів і протестантів, яких викинула Європа. Отже не дивно, що саме ті клічі лягли в основу нового суспільства. Для них тут були ідеальні умови розвою, бо в силу історичних обставин члени суспільства опинилися всі на одній стопі, як під оглядом політичним, так й економічним. Від початку не було там родової аристократії, богатіїв, каст, станів. Що правда, Гледстон намагався поставити верству заможніщих і культурніщих громадян при владі, але перевага його суперника, «демократа» Джеферіса, звела нанівець ці спроби. По роках шукань, після горожанської війни, установилася номінальна рівність і воля, але далеко не братерство. Горячкова чинність на господарському полі привела до дуже нерівномірного поділу матеріальних дібр. Економіка полонила цілу увагу американців і відсунула політику далеко вбік. Безпринципові й підкупні політичні агенти «опанували ареною та відштовхнули від державних справ «суверенний нарід». А нині кращі американські уми знов мусять викликати тінь Гледстона й намагаються замість тасел волі та рівности поставити ідею нації, засаду гієрархії, сильної влади, обмеження особи на користь громади.

Загально кажучи, поява й чинність ліберально-демократичної ідеології ще не означає що людство чи європейські народи вичерпані, або наша цивілізація віджила, як то було з Римом. Успіхи техніки, опановання природи свідчать про їх відмолодження й ріст, що не проходить без криз. Нині люде, подавлені силою нового знання й спантеличені новиною суспільних відносин, не можуть засвоїти все зараз. Звідси психологічне збочення й віддалення від правдивих життєвих змагань. Після доби поступово-технічної прийде доба органічного росту. Хто знає, чи до того стану не прийдуть раніше народи культурні, європейські, яким доводиться менше засвоювати, ніж мешканці Сходу й Африки, що цілком затоплені нині новими для них знаннями та ідеями. Як тільки до того дійде, люде віднайдуть змисл дійности, і, завдяки розвиненій свідомости, здоліють краще зрозуміти природній порядок річей. Тоді маси відчують, що їх благо не тільки в матеріальному добробуті, не в атомізації, не в демоліберальному безладді, а в задоволенні всіх потреб духу й тіла, — у спільности та питомій організації. Без цієї останньої вони будуть здані на ласку й неласку стихії, людської захланности, матеріальних труднощів. Організаціяж, як ми бачили, — це ступенювання відповідно до якости й важливости, це гієрархізація суспільства. Отже про урівняння не може бути мови, бо це означало би наражувати маси на смерть, як то діється нині в ССРСР. Організаціяж сполучена з обмеженням волі, з підпорядкуванням і дисципліною. Тому всі балачки про знесення суспільних, державних чи моральних пут не витримують критики. Взаємозалежність і взаємоділання у масах, громадах і між ними все прибиратимуть форму змагань. У тому власне лежить запорука дальшого розвою й творчости. Лише напруження родить чин, лише через змагання знаходиться рішення, лише невдоволення обновлює дійність. Без них бувби спокій, застій, мертвота. Борня за ліпше місце на гієрархічній драбині, за впливи на політичній арені, за вигідні ринки сирівців, — ніколи не припиняться. Все це не перешкадатиме народам, расам і материкам зближуватися та взаємно себе пересякати впливами. Одначе від того ліберально-демократичний ідеал не наблизятиметься до здійснення, а віддалятиметься від нього. Бож здійснення його лежить не в майбутньому, це є більше згадкою про згублений рай, ніж зір у будучину. Це одна з тих легенд, що водять людством, але ніколи не даються в руки. Ця мрія може часом бути спонукуючою силою, але може й стати небезпечною.

Дехто здвигне плечима почувши вислови недовіря до ліберально-демократичних засад від члена «істотно-демократичної» нації. Чи ж не во ім'я цих засад боролися українці й чи не від успіхів демократизму залежить доля нашої батьківщини? Ні, — ми боролися ради власного визволення й тому, що доросли до боротьби! Як ці засади не в стані нас визволити, так не годні вони наляти в наші жили завзяття й прагнення. Воля й доля України полягає не в засадах, а в нашій силі й витревалости. Наша нація здобуде місце в лоні вільних народів світу змаганням і затятістю, а не силою засад і тасел. Що правда, демократичні настрої сприяли до певного моменту зростові засад і тасел. Що правда, демократичні настрої сприяли до певного моменту зростові засад і тасел. Що правда, демократичні настрої сприяли до певного моменту зростові засад і тасел. Що правда, демократичні настрої сприяли до певного моменту зростові засад і тасел. Що правда, демократичні настрої сприяли до певного моменту зростові засад і тасел.

тичне й загально відоме, аби над ним треба було розводитись. Серед таких обставин мусимо зібрати всі наші сили й вжити їх найбільше ошадно та доцільно. Звичайно, незапаморочуючи себе мрією про недалекий рай, про близький демократичний лад і ліберальні порядки, маємо здобутися на потрібні сили. Лише свідомістю трудющів, готовністю на жертви, сміливістю глянути небезпеці в очі, — досягнемо, чого хочемо. Бути демократом по своїм звичкам, симпатіям, соціальному положенню, лібералом у поглядах, — нічого не шкодить. Бутиж фанатиком рівності, вигідности, абстрактної справедливости, тоді як життя, доля батьківщини диктує нам що інше вимагає обмеження й підпорядкування, булоб не тільки хибним, але й злочинним.

Евген Онацький:

Українська національна церква.

У прецікавому рефераті члена проводу Д. Андрієвського, відчитаному на конференції 7.—8. квітня й надрукованому в ч. 6. «Розбудови Нації» під заголовком «До ідеологічно-статутарної підготовки організації українських націоналістів», шановний референт між іншим висуває також питання української національної церкви й зазначає з цього приводу, що «Пошановання релігії та об'єднання українських церков в одну національну церкву сприятиме моральному оформленню й творчому виявленню української нації». Фраза ця настільки ляконічна, що може викликати — і дійсно викликає — цілу низку сумнівів.

«Пошановання релігії»... — Алеж якої саме? Існують релігії християнська, магометанська, юдейська, тепер почали з'являтися ще нові: тезофська, християнського знання, антропозофського знання, антропозофська й інші. Яку з них має на увазі шановний референт? Думаю, що ми маємо тут лише незручний зворот, і що під «релігією» в даному випадку треба розуміти взагалі форму виявлення релігійного почуття. Але всеж це питання залишається неясним, і то тим більше, що «пошанованням релігії» слідує «об'єднання українських церков в одну національну церкву...», — об'єднання, яке має на увазі, очевидно, прийняття низки певних, — можливо й примусових заходів на користь одної якоїсь релігії, визнаної «національною» для українського народу.

І знову виникає питання, якуж власне релігію чи церкву треба визнавати за національну для українського народу, чи православну, що з давніх часів панувала над релігійним почуттям українського народу, і знаходить свій вияв у тепершній, т. з. тихоновській, православній церкві, що визнає свій зв'язок з Московією, хоч і користується вже нерідко в церковній службі українською мовою? Чи може українську автокефальну церкву, що визначається національним складом священства, але бореться з обвинуваченням в «неканонічності»? Чи може уніяцьку церкву, що, хоча й була створена з спеціальною метою перемінення православних у католиків, встигла настільки закорінитися, зокрема в Галичині, що зробилася справжньою вірою «батьків і дідів» і чимало прислужилася на полі національного визволення й розвитку? Чи може яку з тих чисельних сект, що з баптизмом на чолі заливають Наддніпрянщину й часті Волинь? Чи може нарешті той давній демонізм, що дійшов до нас з глибини віків й є по суті справжньою народньою релігією нашого досить примітивного ще в духовному відношенні народу?

Кожний може відповісти на це питання так, як йому більше подобається, або як йому підкаже належність до тої чи іншої церкви. Але для нас, українських націоналістів, це питання має стояти поза особистими симпатіями чи антипатіями й мусить залежати від розрішення іншого питання: чи існує національна церква взагалі й чи можна питання релігії зв'язувати з національною справою?

Ми знаємо, що в середні віки процвітали релігійні війни й що кожний володар заводив у своїй країні ту релігію, яка йому більше подобалася та яку потім вважали національною. Але середні віки давно відійшли і ми бачимо, наприклад, що в німців національна церква не існує, — всі вони поділяються майже нарівно на католиків й протестантів, не рахуючи жидів, і всі визначаються патріотизмом та національною самосвідомістю. Французи, — всі католики, проте католицька церква не лише не визнається національною, але взагалі виведена поза рамки нації, відділена цілком від держави, і є приватною справою кожного громадянина. Навіть в Італії, країні цілком католицькій де завжди перебуває голова цілої католицької церкви — Папа, — католицька церква всеж не являється національною церквою, і сам Папа, як Монарх Ватиканської Держави, перебуває ніби у ворожих відносинах з урядом італійського королівства. Чи згадувати ще про Американські Злучені Держави, де нікому нема діла до того, як хто вірує? Отже, як бачимо, у сучасних великих державах ми не знаходимо національної церкви, — релігія не є складником поняття нації.

Тому не вважаю потрібним, і тим менше konieczним, для Української Держави існування одної офіційної української національної церкви. Для нас, українських націоналістів, кожна церква, що розвиватиметься в межах Української Держави, має бути національною *постільки, постільки* вона сприяє, як каже шановний референт, «моральному оформленню й творчому виявленню української нації». У цьому пункті ми мусимо стояти твердо. Але поза тим залишається повна воля й «пошановання». Ми нікому не можемо нав'язувати якоїсь одної національної церкви. Ми не можемо підносити релігійної боротьби, що ділить оден і той самий нарід неперехідною безоднею фанатизму та релігійної ненависти. Ми не можемо віддавати переваги священникові автокефалістові перед священником уніятом, і так само священникові уніятові перед тихонівцем. Ми вимагатимемо лише від них, щоби всі вони були українцями, щоби почували себе синами свого народу й визнавали національні цілі та ідеали української державности. Розуміється, ми не можемо так само терпіти, щоби релігійні установи, які кирмуватимуть релігійним життям нашої нації, отримували директиви, часто цілком далекі від справжніх релігійних цілей, з осередків чужоземних, може бути, — навіть з ворожих нам держав. Релігійне внутрішнє життя кожного окремого громадянина мусить бути для нас свягим і непорушним, але зовнішні прояви не сміють порушувати громадянської і — тим більше — державної безпеки.

Ген. М. Омелянович-Павленко старший.

Останні місяці 1918. року.

(Передрук заборонений.)

Спомини ген. М. Омеляновича-Павленка старшого хочемо ми видати окремою книжкою. Те, що містимо зараз, є лише першою частиною цілості, що охоплює період від листопаду 1918. року до червня 1919. року.

Редакція.

Місяць листопад протягом цілої революції був на Україні місяцем помітних рухів робітничих і селянських мас, місяцем, коли революційна енергія вибухала з особливою силою. Так було й в 1918. р. З датою 14. XI. 18 лучиться згадка про повстання проти гетьманської влади.

Не думаю подавати тут свої оцінки цієї події, — історія дасть свій присуд, — я хочу лише відмітити, що ця подія поважно заважила в перебігові подій на Заході України, де після «першого листопаду» повсталася революційним шляхом молода Західно-Українська Народня Республіка.

Безумовно, самий факт існування організованої гетьманської держави сильно впливав на розрахунки ініціаторів відомої «перше-листопадової» події. Тому при висвітленні подій, що розгорнулися на терені Галичини протягом кінця 1918. року й початку 1919. року, не можна промовчувати того львівського звязку, що заходив поміж цими двома фактами.

*

Від 15. листопада ст. Фастів була ставкою повстанчих військ. З ріжних кінців сходилися під прапор Директорії всі незадоволені режимом Гетьмана, всі, хто так чи інакше рахував себе покритим, не оціненим по заслугах, а разом з тим чимало елементу з природи неспокійного, для якого хаос й анархія були рідною стихією. Події показали, що таких було найбільше. Були всеж і інші.

Безсторонній глядач побачивби на ст. Фастів невелику групу галичан, що спокійно ходили від одного бурхливого гурту наддніпрянців до другого. Мовчки прислухалися вони до гомону вояків, щось потували та зрідка обмінювалися кількома фразами.

Я особисто теж не поділяв загальної радості, — я ніколи не бачив спасіння у розбраті. Мої настрої були мабуть споріднені з настроями мовчазної групи, бо час-від-часу ми мимохідь зустрічалися, а зрештою сталося так, що майже одночасно опинилися коло самого вагону Директорії. Я звернувся до вартового старшини й просив його докласти Головному Отаманові про мій приїзд. При цьому я голосно назвав моє прізвище. Тоді до мене наблизився оден з галичан і запитав: «Ви будете генерал Омелянович-Павленко?» — «Так!» — «Ми, — делегати від Галицької Національної Ради, й вже третій день виглядаємо Вас тут».

Це був Льонгін Цегельський, висланець Г. Н. Ради на Велику Україну для поладження справ допомоги молодій Галицькій Республіці в її боротьбі проти поляків. Між іншими справами делегація мала просити урядові кола призначити на галицький фронт кількох вищих старшин для організації Начальної Команди.

Др. Цегельський познайомив мене з двома іншими членами делегації. Наскільки пригадую собі, це був др. Назарук і, здається, Паліїв. З розмови я довідався, що, зібравши всебічні інформації про ріжних старшин вищої ранги, вони зупинили свій вибір на мені, і на це мають вже згоду ген. Осецького, тодішнього начальника штабу повстанчої армії, як також і членів Директорії. Ходило лише про особисте знайомство й мою згоду.

Я вже казав, що повстанчий рух мене турбував. Довго не міркуючи, я дав свою згоду. Однак формальну згоду я обіцяв дати лише після мого зорієнтовання про справи у ген. Осецького й Головного Отамана С. Петлюри.

Мені не довго прийшлося чекати на послухання. С. Петлюра прийняв мене в своєму переділлі. Це було, здається, взагалі третє моє побачення з ним. Він підтвердив мені, що Директорія погоджується на моє призначення, і після досить туманного зясо-

вання стану на галицькому фронті, зазначив мені, що я можу бути цілком спокійним, бо за два тижні він має надію бути в Києві, і що тоді я можу розраховувати на два наддніпрянські корпуси. Опановання Львовом, на його думку, мало бути рішальним моментом боєвих операцій на терені Західної України. Приблизно теж саме я почув від ген. Осецького (його знав я добре ще з курсів штаб-старшинської школи в Оранієнбурзі). Швидко далось поладити всі формальности, і в той самий вечір я мав виїхати до Галичини, бо інакше я й делегати ризикували, що будуть відрізаними.

Цілком натурально, що вибір старшини на посаду начальника штабу делегація хотіла зробити в порозумінні зі мною. Однак не приходилося довго вибирати: у розпорядженні повстанчого штабу був лише оден старшина генерального штабу, — полковник Мишківський. Він випадково натрапив на повстанців; його взяли в полон і, як запідозреного в «федеративних симпатіях», замкнули в одному з вагонів штабового потягу.

Це «непорозуміння» не страшило делегатів, — вони хотіли почути лише мою думку. Полк. Мишківського особисто я не знав, і тому просив делегацію дати мені можливість побачити його принайменше хвилино для обміну думками. Покійник зробив на мене вражіння солідної штабової сили, — людини, що підноситься над загальний рівень.

Не вагаючись, і він радо прийняв пропозицію Національної Ради. У той же вечір в супроводі ще двох старшин ми відправилися в дорогу через Жмеринку-Підволочиська. Ми не мали самого примітивного забезпечення з матеріального боку. Вже в дорозі члени делегації видобули для нас білизну й, здається, англійські військові плащі. Під розмірений стукіт потягу я замислився. А було про що думати! Чи міг я ще два-три дні назад, коли з дозволу Гетьмана пробрався до доповстанчої армії, лявіруючи поміж місцями постою повстанців, думати про те, що революційна хвиля кине мене на самий Захід України та ще й на відновіальне становище, характер й обсяг якого ні я, ні мій начальник штабу, собі навіть приблизно не уявляли. На всі спроби делегатів довідатися в нас про наші пляни ми могли лише відповідати: «Приїдемо — побачимо»...

*

Залізниця Фастів—Жмеринка—Підволочиська робила на нас вражіння, немов вона була ареною запеклої боротьби. Особливо все промовляло за тим, що вузлові станції були пунктами, де змагання досягали виключної напружености. Наче у калейдоскопі промайнули перед нами протягом малюнки боротьби жахливі оден від другого. Ніч також не була спокійна. Найбільше залишилися в пам'яті ті моменти, коли фігурували німецькі вояки в їхньому своєрідному озброєнні. Вони навіть серед революційної пожежі заховували свій філософічний спокій.

Мимохідь пригадую собі німецькі батальйони на вулицях Києва: розміреним, повним величавого спокою кроком текла залізна річка озброєного люду з вулиці у вулицю, з площі на площу. Було вражіння, що вони не потерплять на своєму шляху жадних перешкод. Батальйони зупинилися, стали вільно, поодинокі вояки мовчки запалили свої люльки, — але темпо лишалося все так же рівне і спокійне. Все наперед обмірковано й розраховано! Пізніше, у 1921. р. у самій Німеччині я також відчув це темпо, але вже в ширшому державному масштабі. Хоч як тяжкі були тоді часи, але й тоді «langsam, aber sicher», здавалося, було філософічною підставою усіх змагань цієї, безумовно, передової нації. На фоні нашого листопадового революційного розгардіяшшу цей спокій був надзвичайним, вартим згадки, контрастом.

Час від часу повстанці зупиняли наш потяг і робили перегляд. Мене особливо цікавили отамани. — Хто вони, з яких недрів виїшли в такій кількості? — Не тяжко було мені визнати їх соціальну приналежність, службовий і громадський стаж. Я їх знав. На загальне це були жертви невдалої реформи військового міністра, ген. Рогози. Ініціатори повстання повинні дякувати генералові, що бажаючи піднести фаховий рівень в армії (у мене лишилося вражіння, що ген. Рогоза був дійсно українським державником), надто необдуманно віднісся до численних молодих кадрів, які були кістю від кості нашого селянина, переважно діяльними учасниками великої війни й до тогож жертвами її.

Як командантові 11. дивізії на Полтавщині, мені довелося бути свідком великої метаморфози: з карної молоді після реформи ген. Рогози повставали раптово кадри запасовців-революціонерів. Пригадую собі, що я сильно обурювався й реагував на цю несправедливу міру всіма дозволеними мені військовою дисципліною засобами. Факти доводять, що брак ширшого розуміння річей привів до того самого поступовання й провідників

повстання. Каліфи на час, — вони подбали, аби як найшвидше знищити великі інтелектуальні скарби, що протягом півроку зібралися на Україні. Замість перегруповання сил і необхідних корективів, — «прогнано», «увязнено» й «усунено» чимало фахових сил, що їх пізніше бракувало армії. Відповідь вартового отамана В. Тютюнника, інж. С. Тимошенкові є доброю ілюстрацією тогочасних відносин. На прохання відпустити в командировку на Кубань ген. Рябініна послідувало: «Забирайте їх хоч всіх, — вони нам непотрібні»... Серед таких обставин позитивними виїмками були Січові Стрільці й Запоріжці.

Є дві точки погляду щодо організації української військової сили підчас гетьманщини. Одні вважають, що то був «пропащий час», а другі — навпаки — знаходять, що «видатний військовий діяч (Гетьман Скоропадський) з великою енергією взявся за організацію української військової справи» (ген. Калустянський). На мою думку, Гетьман правильно підійшов до справи. В усіх його плянах видно ширину помислу й розуміння справи в модерному дусі, але зроблено моральну помилку, про яку я вже згадував. На жаль такі помилки не простимі. Поза тим ніхто не може нічого закинути. Гетьман доручив цю важку державну галузь тром особам: ген. Рогозі, як військовому міністрові, ген. Галкинові, як начальникові головного штабу, і підполк. Слівінському, ставленникові ще Центральної Ради, як начальникові генерального штабу. Хто й що мігби закинути цим старшинам?

Помилку почалося направляти, коли Гетьман дозволив формування козацьких кошів. Я сам, як кошовий Катеринославщини, взяв до себе чимало покривджених старшин. Проте вже було пізно... Повстання зруйнувало зорганізований апарат і майже знищило всі харчеві запаси.

Полковник Мишківський, заслуги якого перед батьківщиною сьогодні для всіх очевидні, ледви сам не впав жертвою «революційної Немезиди». Скільки було гідних старшин, що пізніше знайшли притулок в Українській Галицькій Армії, або зовсім часово сховалися!

*

Збруч, невеличка каламутна річка, лежав на межі двох однакових може щодо назви, але сутево різних революційних подій. Переїхавши Збруч, ми опинилися у цілком іншій обстанові. Наші переживання можна булоби порівняти з почуваннями плаваків, що на вбогому човні щасливо перейшли пороги й вийшли на ширшу, спокійну воду. Там теж не було повного спокою, але всеж не можна було його порівнювати з тим, що лишилося позаду. Замість безформених і різноманітних своєю силою та напрямком хвиль, — тут помітно більше систематичну лагідність.

Ми потребували певного часу, аби звикнути до тамошніх проявів життя. Ніхто не бігав, не метушився; не чути було зайвих вигуків і не видно було скривлених від жаху людських облич. Скрізь однострої військових, чимало поліції. На очах якась загальна стурбованість. Все показувало, що всі чекають подій особливої ваги, та що десь є боевий фронт.

На самій ст. Волочеська чекала на нас почесна варта. Рапорти командантів, привітні промови... На нас дивилися з повагою й зацікавленням. Нікого не обходило наше політичне середо чи орієнтація. Нас шановано, як земляків, — українців з Великої України.

Ми почували, що наші боеві відзнаки, моя рука на перевязці та козацьке вбрання — всім імпонують. У мене відразу зявилося бажання вийти в тісний зв'язок з тими, з ким доведеться незабаром стати до боротьби, за наші кордони. Поздоровив старшин і стрільців та кинув кілька привітних слів. У відповідь чулося: «Слава!... Слава!»...

Через кілька хвилин поспішаємо до вагонів, бо делегація хотіла нас скорше представити Державному Секретаріатові в Тернополі.

Легкі, неопалювані вагони на лінії Підволочиська—Тернопіль далися мені в знаки. Я почував, що мандрівка й безсонні ночі останніх двох тижнів не пройдуть для нас даремно. Проте я намагався не показувати свого нездоров'я й підтримував розмову з делегатами, що були все ще під вражінням подій на Україні.

Кілька годин їзди й ми вже в Тернополі. Автом переїхали це вславлене бійками підчас світової війни місто й направилися до готелю.

Я перенісся думками взад, до червня 1917. року, коли я вперше перебував у Тернополі, очікуючи призначення командувати українською частиною (я мав особистий наказ Брусілова головнокомандуючому Південно-Західним фронтом дати мені українську частину). То був час наступу, що всім знаний, як «наступ Керенського». Шлях Волочеська—Тернопіль день і ніч забитий підкріпленнями, що приходили зза Збруча.

Де були здебільшого українські сотні, що зразковим ладом і твердим кроком з невеличкими жовто-блакитними прапорами йшли на фронт, як їм було обіцяно, до «своїх» частин. Різким контрастом до них були «роти» москалів, — малі частинки з величезними червоними прапорами, на яких написано: «Война до перемогого конца!» Цей контраст кидався тоді всім. Українські воячки переживали славу добу. Всеж скрізь було чути: «Дай Боже, щоби це не був соломяний вогонь»...

1918. і 1919. роки показали, що мало викликати «революційний дух», — треба ще й знати, як його опанувати та звернути розбуджену енергію в творчий бік... У 1922. році на еміграції, оден з тих, хто особливо вславився викликанням мас на арену революційних подій, С. В. Петлюра писав (у 1922. р., — отже по катастрофі!): «Для мене вже спочатку нашого руху ясним було, що наші національно-державні змагання повинні перейти довгі по терміну й тяжкі своїми спробами митарства, поки ці змагання в певні державні форми скристалізуються. Всі зїзди українські, в тому числі і військові, були для мене показником не сили (реальної і зорганізованої) нашого народу, а демонстрацією національних емоцій, які ще треба було міліоновим масам в собі усвідомити і які повинно було шляхом послідовної боротьби перетрансформувати у певні волеві рухи української нації, у певні акти боротьби за свої національно-державні змагання. Спочатку я мав ілюзію, що ці зїзди можна використати для організації національної сили, але швидко переконався, що вони тільки «празникова одіж» і що треба шукати тих, хто чорною роботою державною уміє творити певні реальні цінності. Таких елементів було дуже мало. Наші тодішні лідери були або фантасти, або демагоги, або наївні люде, що вірили в силу революції, у чудотворність її. Вони партійні гасла ставили вище державних, персональні моменти вище загальних. Відшукати тоді середню лінію, «рівно-діючу», було дуже невдячним завданням, тяжко, бо»... (З листа до ген. У.). Отже мені здається, що в цих останніх словах і захована «Ахілеса пята»: не завжди компроміс є виходом з положення, — часто буває так, що він, навпаки, дає можливість міязмам ганірені продовжувати свій переможний рух далі; компроміс є тоді корисним, якщо час у дальнішому працює на користь творчих елементів. Так не було.

*

У полудне, у залоговій «менажі», ми познайомилися зі заступником військового секретаря, пор. Бубелою. Військовий секретар, сотник Вітовський, був у відїзді. Бубела, ще зовсім молода людина, не дивлячись на високу посаду, тримав себе дисципліновано й без жадних фальшивих нот.

Я звернув увагу також на те, що в Тернополі, місци осідку Військового Секретаріату з усіма його тиловими установами, не було ніодного старшини вищої рангі. Як ми довідалися пізніше, це було ознакою всієї молоді галицької армії, — майорів і підполковників можна було порахувати на пальцях.

У той самий день ми відвідали Раду Державних Секретарів з др. К. Левицьким на чолі. При цьому був і голова Національної Ради, фактичний Президент З. У. Н. Р., др. Е. Петрушевич. Саме перед нашими відвідинами відбувалася нарада щодо директив др. В. Панейкові, який мав відїхати до Парижу для оборони перед Найвищою Радою наших інтересів. Ось тому також і нам поставлено низку запитів у справі подій на Наддніпрянщині. Секретарів цікавили більш усього наші прогнози. Самі вони далеко не були оптимістами; у запитах відчувалася нотка занепокоєння, бо події на Великій Україні цілком перевернули всі їх пляни. Назагал зібрані справляли додатне вражіння. Помітно було більшу увагу до масштабу часу, просторів, і до наших ресурсів боротьби, більшу увагу до нашого міжнароднього положення та, взагалі, не було того примітивного: «всім, всім і закордон»... Щож до фронту, то ми не одержали нічого вичерпуючого. Це мені вже не подобалося. Кажали, що якийсь легендарний майор Ерле в «Начальній» усе нам зясує.

По наших відвідинах отримали ми наказ Державного Секретаріату про призначення мене Начальним Вождем, а полк. Мишківського Начальником Штабу Української Галицької Армії.

Підчас моєї дальшої служби я ніколи не зловживав титулом Начального Вождя. Я завжди підписувався, як Командуючий Армією, тобто клав вагу на технічне кировання військовим ділом, бо вважав, що в тих умовах духовий провід має належати більше Військовому Секретареві, як синові своєї землі. Треба було бути об'єктивним: «Збруч» відогравав тоді свою роллю. Правда, кращі люде з обох боків вже тоді стреміли

до знищення «Збруча», але всеж це питання було реальним і викликало численні перешкоди.

Тогож дня ми поїхали двома автами до місця постою «Начальної» у Бережанах.

*

Як Тернопіль був часовим політичним осередком Галичини, так у Бережанах після залишення Львова (23. листопаду) отаборилася Начальна Команда У. Г. А. Оперативна частина займала досить просторий будинок б. австрійського суду.

Військові установи, які ми знайшли в Бережанах, мали ще тимчасовий характер. Лише оперативна частина, заходами молодого енергійного майора Ерле, була більш-менш зорганізованою в масштабі, що відповідав потребам кирування порівнююче невеличким відділом військ. Найслабшим місцем був зв'язок, і то з огляду на брак технічних засобів. Майор Ерле дуже зрадів, коли довідався від полк. Мишковського, що він привіз деякі речі для зв'язкової служби.

Згідно зі звітом майора Ерле, що виконував у той час обов'язки начальника штабу й першого квартирмейстра, ситуація на театрі військових подій (простір Сокаль—Бібрка—Перемишль) представлялася так: у Львові й Перемишлі були поляки, наші більші відділи знаходилися з ними в сталому стикі; уся площа була сферою ділання невеличких формацій і партизанських відділів полк. Долуда; залізниці Львів—Перемишль, а ініколи також Рава—Львів, були в руках поляків. Майор Ерле очікував появи нових ворожих сил, — особливо на напрямках: Володимир Вол.—Сокаль, Люблін—Рава, Перемишль—Стрий. Цей останній напрямок вважався найбільш небезпечним. Там був відділ досвідченого підполк. Кравса.

Наші сили, за винятком славної ще з часів світової війни бригади У. С. С., яку треба було вважати вповні сконсолідованою військовою одиницею з бойовими традиціями (дві-три тисячі стрільців), були ще в стані формування. Вони повстали з австрійських частин, в яких переважав український елемент, і по своїй бойовій структурі та кількості в середині листопаду мали ще несталый характер. Також були різні окремі сотні (Шепаровича), куріні, полки й бригада Кравса.

У всіх частинах залишилося чимало німецьких старшин. Користь з них була очевидною. Більшість з них брала активну участь в організації старшинського корпусу, й особливо штабових установ. Така роля старшин-німців не могла не відбитися на системі управління, а навіть і на службовій мові. Всі оперативні накази видавалися в двох мовах, а всі телефонні розмови ведено звичайно в німецькій мові.

Я й полк. Мишківський опинилися в умовах, до яких ми не були призвичаєні. Крім того, що ми не розуміли чужих термінів, ми зіткнулися з іншим розумінням річей у питаннях оперативного характеру та військового-організаційного порядку. Ми рішили не робити відразу великих змін і стремити на практиці поволі вщеплювати командному складові нашу військову доктрину.

Загальний бовий склад армії не підносився вище 15 тисяч з щось 40 гарматами*). Харчевий склад треба було рахувати подвійно. Озброєння було дуже різноманітне. В артилерії найбільшим калібром була дуже цінна для тодішніх наших операцій 15. сант. гармата. Технічних засобів не було зовсім. Львів і Перемишль наші війська залишили з таким поспіхом, що зовсім не вдалося використати для забезпечення армії технічного матеріалу. Всі фронтові частини жили, так мовити, «самопасом», при чому місцеві інтереси у всіх, — це цілком природне явище в молодій армії, — стояли на першому місці. Справа від цього чимало терпіла. Дійсність не була потішальною. Ясно, що ми мали діло з військовою організацією, яка ледве-ледве, до тогож самотужки, головно з ініціативи низів, пробувала стати на власні ноги.

Перед нами стала низка питань. — Хто буде наш ворог? Чи буде він у боротьбі проти нас самотній? Як розвиватимуться далі події на Наддніпрянщині? Зрештою, і то мабуть саме головне, чи той прояв національної волі, що мав місце 1. листопаду на всій території Галичини, був дійсно зрілим чином, чи розрахованою лише на анархію авантюрою, що була наслідком розвалу держави Габсбургів?

Пильно студіюючи загальне положення, ми особливо уважно дивилися на властивий галицький терен, намагаючися знайти в мало знаній нам атмосфері підстави майбутньої відпорності й здатності Галичини до боротьби. Для всебічного ознайомлення Начальної Команди ми рішили побувати не тільки на фронті, але також у Стрию

*) Чисельний склад на 18. листопаду: 25—30 тисяч багнетів і 40 гармат, як це подає польський підполк. Сопотніцкі, перебільшено.

в Команді III. Области, у Станиславові, — місці осідку Військового Секретаріату, у Камінці Струмилівій та взагалі в місцях, де особливо відчувався організаційний живчик. На жаль, моя недуга сильно поступала наперед: Минуло ще 2—3 дні й я був вже в ліжку на довший час. Ось тому найбільший тягар праці, як також ініціатива, у першому періоді боротьби впали на полк. Мишківського.

Правда, була також додатна сторона моєї хвороби. Лікар, референт санітарних справ Начальної Команди, був щирим патріотом і підчас відвідин знайомив мене з краєм, його видатними особами, політичними угрупованнями, перебігом подій після розвалу Австрії. Ці наші розмови були для мене надзвичайно цінними. Я поволі виробляв собі образ Галичини.

Заходив до мене, і то не рідко, також повітовий староста, поважна й симпатична особа. Його замислене стурбоване обличчя мені дуже подобалося.

Внаслідок усіх відвідин і розмов я вповні відчув той величезний тягар, що, впав на мене. Я страшенно злився, що в таку хвилю мусів був задовольнятися порівнююче пасивною ролюю.

*

Вже листопадові бої в Галичині дали змогу прийти до висновку, що українсько-польська боротьба не обмежиться партизанськими випадками сторін, а набере характеру правдивої маневрової війни. Події на початку грудня підтверджували цей висновок. Тому, готуючися до тривалої боротьби, Начальна Команда передусім підтримувала всім своїм авторитетом, як у колах політичних, так і військових, вже установлену думку, що апаратом боротьби повинна бути регулярна Українська Галицька Армія. Команда не відкидала також і партизанських операцій, але тільки на другорядних ділянках, як допомоговий засіб. Чи це мала бути війна на витривалість, чи на «знищення ворога»? — На таке питання не важко було відповісти вже тоді, бо мало даних промовляло за те, що час і політичні обставини назовні працювали в нашу користь.

Часово сприяючу нам ситуацію, з огляду на те, що поляки в боротьбі з нами ще не мали цілком вільних рук ні назовні (німці, більшовики, литовці), ні внутрі, а щодо Антанти, то вона в особі Найвищої Ради ще не виявила була свого відношення до заборчих апетитів Польщі, — треба було, на думку Начальної Команди й Державного Секретаріату, невідкладно та повністю використати. Зі стратегічного боку здобуття Львова, де «Довудство Сходу» зосередило головні сили, привело нас до мети, і зробило нас господарями на всьому терені Східної Галичини; крім цього з політичного боку — воно булоби дуже потрібним ефектом і зміцнилоби позицію наших заступників у Парижі.

Автор книги «Кампанія польсько-українська», підполк. Сопотніцкі, також погоджується з тим, що наші зусилля до визволення Галичини повинні були бути skierовані вбік опанування Львова. Ходило лише о те, як вирішити цю проблему. Підполк. Сопотніцкі дає одну й ту ж оцінку всіх оперативних положень від грудня 1918. року аж до квітня 1919. року. Це не відповідає дійсності.

На мою думку, стратегічне положення в Галичині в листопаді 1918. р. було одне, у січні 1919. р. — друге, і нарешті цілком відмінне в березні 1919. року, коли вже далися відчуті наслідки неприняття нами умов Антанти. У листопаді 1918. року 40-мільйонна Україна стала до бою проти 17-мільйонної Польщі, яка не мала спокою на всіх ділянках. У січні 1919. року не приходилося вже надіятися на допомогу з Великої України, а навпаки треба було думати про поміч Галичини Урядові У. Н. Р. (сам факт переїзду представників політичної влади з Києва до Станиславова каже дуже багато); крім того слід відмітити швидкий зріст державної зорганізованості Польщі та зручність її дипломатів, що зуміли обернути політичні обставини на користь собі. Щож до березня 1919. року, то не приходиться говорити про двобій порівнююче малої Галичини з Польщею, а про боротьбу Галичини з Антантою. При таких змінах унутрішнього й зовнішнього характеру тяжко говорити про одні методи боротьби й про одностайний плян кампанії.

У грудні 1918. року Начальна Команда розраховувала на моральну й фізичну допомогу Києва. Разом з тим вона брала, на увагу також і те, що поляки зможуть небавом поліпшити своє положення на інших фронтах і тоді скинуть більші сили під Львів. Ось тому «Начальна» в листопаді відкинула думку про боротьбу на виснаження й рішила використати наші хвилеві плюси та можливість надіслання частин з Великої України для опанування Львовом, аби пізніше спокійно стати на наших західних і північних кордонах.

Однак досвід революції наказував нам бути обережними. У що виліється діло

Директорії, чи пощастить їй зкріпити наш державний організм, а разом з тим оборонні засоби? — Це було питання. З цих причин Начальна Команда пильно стежила за розвитком подій над Дніпром і намагалася схоплювати всі чутки, що йшли з теренів революції.

Рахуючи наші місцеві засоби боротьби на той час для опанування Львовом невістарчаючими, я ставився до пропозиції полк. Мишківського — негайно штурмувати місто — позитивно, лише наколи Директорія надішле обіцяні дивізії.

Розпочаті сприводу цього переговори скінчилися для нас сприяюче: нам запевнено було кілька бездатних частин. Наша оперативна діяльність зводилася до підготовки вигідних умов для штурму, яким малося зліквідувати найбільшу групу поляків на цілому терені Східної Галичини. Після здобуття міста пляновано приготувати армію до боротьби з новими групами, що їх Польща, цілком певно, не запізнилася б направити проти нас.

Поруч головної операції «Начальна» підготувала кілька другорядних акцій, а саме: часову перерву сполучення Перемишль—Львів і Рава—Львів, більшу активність наших військ в напрямку на Перемишль і демонстративну чинність на північно-східних полях театру війни.

Австрійські 15 сант. польові гаубіци, що в кількості 10—15 були в нашому розпорядженні, на думку гарматчиків, давали надію на певне усунення перепон, що могли би повстати на шляху наших стрільців до ворожих позицій в околицях міста.

Цілком безпідставний оптимізм привів до того, що українці, маючи в своїх руках Перемишль (від 4. жовтня до 10. листопаду) і Львів (від 2. до 23 листопаду), абсолютно не використали технічних засобів, які там були зосереджені ще за часів великої війни. А тим, що не знищено залізничного мосту на Сяні, значно полекшено бойову еволюцію польського війська.

Слід пригадати, що, після опанування Перемишлем 10. листопаду, а за допомогою підполк. Токаржевського (140 старшин, 1800 стрільців і 8 гармат) також і Львовом 22. листопада, «Довудство Сходу» намітило ширші операції для повного звільнення Львова від облоги. Саме з цією метою розпочато бої від 22. листопаду до 10. грудня під Самбором, Равою Руською та в околицях Львова. Проте замірам «Довудства» перешкодили наші протиоперації. Бої скінчилися не на користь поляків. Тим самим здобуто кращий ґрунт для чергового пляну «Начальної», що хотіла повністю закріпитися та в кінці грудня розпочати операції, завершенням яких мав був сам штурм Львова.

У третій декаді листопаду в Бережанах відбулися наради старших командантів. Між ними були полк. Косак, сотн. Микитка, отаман Букшований, полк. Омелянович-Павленко молодший і сотн. Бізанц. Підполк. Кравс не був. Хоч я був ще хорий, всеж рішив сам головувати на цій нараді, бо це власне був мій перший особистий стик із старшим командним складом. Від групи присутніх віяло свіжістю, запалом й енергією. Невеличкий службовий стаж і порівнююче обмежений попередній вишкіл молодих командантів — вимагали більшої деталізації всіх наказів і розпоряджень Начальної Команди. Полк. Мишківський це зручно вловив і належно переведив підготовчу працю, не вказуючи лише «що», але також «як» треба виконувати.

Після з'ясування полк. Мишківським нашого розуміння ситуації, нарада вислухала від нього плян майбутньої операції. З цим пляном були получені такі місцеві завдання: група Кравса мала зруйнувати залізницю між Содовою Вишнею й Перемишлем, а потім, протягом цілої операції під Львовом, бути заслоною львівської групи від можливого наступу поляків з Перемишля; далі Кравс мав вийти на Сян й тримати цю лінію; рівночасно партизанські відділи на Півночі й північному Сході мали стежити за напрямками Яворів-Львів, Рава-Львів і Сокаль-Львів; для демонстративних чинів у північних і північно-східних околицях Львова Команда Північної Области (Камінка Струмилова) мала післати відділи окремого призначення отамана Долуда; південно-східній групі УСС. (отаман Букшований) і південній (сотн. Микитка) ставилося за завдання обов'язково вдертися в околиці Львова, аби цим відтягнути на свої напрямки максимум ворожих сил і тим сприяти наступові; група полк. Омелянович-Павленка молодшого мала з околиці Глиняна-Пустомити розвинути свої операції в північно-східному напрямку на головний двірець і на південно-західну околицю міста; силу ударної групи Начальна Команда розраховувала довести до 7—9 тисяч багнетів і 40 гармат, що складалоби коло половини всіх наших військ; на частини полк. Косака покладено завдання забезпечити головній групі ліве крило чинністю на Городок Ягелонський і на Захід від нього; поза всім наказано зладити бодай примітивні бронепотяги для операцій на широких і вузьких залізницях.

Так виглядав наш плян. Його творцем був покійний полк. Мишківський. На йогож пропозицію командантом ударної групи призначено полк. Омеляновича-Павленка молодшого.

Досвід революції показав нам, як нестали були частини на Великій Україні й наскільки змінливою була їх моральна вартість. Зогляду на це, вирішено просити Військовий Секретаріат вжити всіх заходів, аби Начальна Команда заздальгідь мала повну уяву щодо бездатности наддніпрянських підкріплень. Я особисто ставив весь успіх нашої оперції в залежність від того, що за частини надішле нам Київ. Начальна Команда не обмежилася тільки проханням до Військового Секретаріату, але й сама вислала своїх агентів до Підволочиськ на зустріч козацьким транспортам. Агенти мали обертатися серед козаків і подавати нам усе, що характеризувало моральну якість і політичні настрої їх.

Очевидно, що також й урядові кола Галичини надавали належне значіння моральному станові козаків, бо зустріч на старому кордоні й транспортування уряджено було надзвичайно урочисто. До цього треба ще додати прояви гарного відношення населення Галичини до земляків «з того боку». Назагал це був триумфальний похід.

Як урядові відомости, так і донесення нашої агентури свідчили, що дух надісланих частин був найкращий, — козаки прагнули до бою, матеріальний бік виглядав теж добре. Всеж я хотів вислухати особисті доклади начальників головних транспортів і наказав їм прибути до Бережан. Інформації полковників (тоді на Україні були мало не всі полковниками й отаманами) мене задовольнили. Лишалася ще особисто оглянути всі частини, але хороба не дозволила мені зробити цього.

Після докладу старшого команданта я вважав себе вистарчаюче поінформованим і дав Начальникові Штабу згоду на розпочаття вступних боїв до головної операції,

(Кінець буде).

Офіційна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідомлення ч. 9.

1. Цим продовжується оголошення списку датків на збіркові листи Проводу.

Різні датки:

З переносу: 1.424,60 к. ч.
666 франц. фр.
515 бельг. фр.
184,50 дол. ам.
60,10 данц. гульд.
1 зол.
71,50 нім. мар.

307. К. Лисюк (Нью-Йорк) — 100 дол. ам.
308. Н. Н. (Швейцарія) — 12 швайц. фр.

Разом: 1.424,60 ч. кр.
666 франц. фр.
515 бельг. фр.
284,50 дол. ам.
60,10 данц. гульд.
1 зол.
94 нім. мар.
12 швайц. фр.

Збірка Секції Л. У. Н. у Берліні:

301. Н. Н. — 0,50 нім. мар.
302. Невідомий — 1 нім. мар.
303. Волянський — 1 нім. мар.
304. М. В. — 1,50 нім. мар.
305. Михайло Мілько — 5 нім. мар.
306. Евген Сисоєнко — 13,50 нім. мар.

2. З 1. жовтня Провід розпочав поновну збірку датків на фонд Конгресу. Листи мають бути звернені не пізніше 15 грудня.

Секретаріат та відділ преси й пропаганди.

З діяльності організацій.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ МОЛОДІ.

Союз Української Націоналістичної Молоді об'єднує молодих націоналістів різних суспільних верств (селян, робітників, гімназистів, студентів) на землях Західної України.

Побіч Союзу в університетських містах Польщі є ідеологічні студентські організації націоналістів, звичайною формою яких є корпорація. Такі корпорації існують у Кракові, Варшаві, Познані (поза Польщею в Данцігу), і звязки їх (найчастіше філії) починають творитися в Галичині. Корпорації ці не входять до Союзу. Союз складається з різних груп: високошкільної, середньошкільної, селянської й робітничої. Сьогодні існують дві високошкільні групи, чотири середньошкільні, три селянські і дві робітничі. Кожна група ділиться на звена, відповідно до обставин, серед яких треба вести працю й кирмувати організованими людьми. Кожною групою проводить голова, пропонуваній зібранням провідників звен і затверджений головою Союзу. До помочі собі голова групи призначає поміж членів групи референтів, що творять адміністративний дорадчий відділ. Такий же адміністративний відділ існує також при Союзі.

Члени Союзу діляться на прихильників, новиків і дійсних членів. Прихильники беруть участь у зовнішній праці групи: сходинах, рефератах, дискусіях. Новики проходять опріч цього окремих ідеологічний вишкіл і виконують певні доручені їм завдання. Дійсні члени працюють самостійно на вказаних їм становищах, кирмують справами Союзу й мають за завдання вести ідеологічну працю та дбати про поширення організації українських націоналістів. Для здобуття степені новика чи дійсного члена треба виконати різні умовини, що приписані правильником Союзу. Деякі відхилення від загальної схеми введено в групах середньошкільних, селянських і ремісничих зогляду на обставини, в яких ці групи ведуть свою працю, і на дуже молодий елемент, який вони об'єднують.

З політичними чинниками (партіями чи іншими політичними організаціями) в краю Союз не має ні організаційного, ні ідеологічного звязку. Головним завданням Союзу є сьогодні притотування в українському громадянстві ґрунту для єдиної організації націоналістів шляхом

відповідної праці серед молоді. Це не значить, що Союз не звертає уваги на все, що діється поза цим в громадянстві. Реагуючи на всі події й факти з націоналістичної точки погляду, Союз ширить і дає конкретні підстави для активності націоналістично-свідомої молоді.

Побіч ідеологічної й самовиховної праці внутрі Союзу, члени його працюють назовні в своєму оточенні. Таким чином націоналістична молодь веде перед серед студентства і тримає в своїх руках усі фахові студентські організації та установи; через свою частину старших пластунов, що згуртовані в окремому пластовому уладі, він веде пластові організації. Націоналістична середньошкільна молодь об'єднує кращі елементи в поодиноких школах. Селянські й робітничі, як також і ремісничі групи працюють головню над самоосвітою організованої молоді, що, звичайно, покінчила тільки українську школу, і ведуть освітні та спортові організації в своїх місцевостях. Такі групи існують сьогодні на Волині, у деяких селах на Поділлі й в промисловому осередку на Бориславщині.

У Союзі зорганізована переважно шкільна молодь, і тому побіч праці в групах підчас своїх студій, члени Союзу виїздять на ферії та працюють у «Просвітах», «Лугах», «Соколах» і кооперативах. Для ширшої та успішної праці у цілій околиці свого перебування, члени Союзу об'єднуються в окремі групи. В останньому році такі гурти існували в трох повітах, і вислідом їх праці є організація, оживлення та розвиток спортових і культурних товариств.

За час існування Союзу витворився вже певний тип молодого націоналіста. Своім думанням і чином він чужий старому поколінню, яке виховувалось у партіях. Власне це є найбільшим успіхом, бо сьогодні існує, правда невеликий, але сильний гурток націоналістів, що зуміє повести націоналістичний рух на Західній Україні та вихований в соборницькому дусі, вважає себе частиною тої майбутньої організованої сили, яка росте всюди, де тільки живе молоде українське покоління на цілій Україні й поза її межами на еміґрації.

К-ів.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У ЛЬВЖІ.

23. вересня 1928 р. відбулися перші збори українських націоналістів у Львжі.

Після миміння думок, щодо завдання, яке лежить у сучасний мент на українських націоналістах, як на Україні, так і на чужині, рішено заснувати Товариство Українських Націоналістів у Львжі.

Товариство має за свою мету згуртування й об'єднання всіх націоналістів, що готові підтримати творчу працю Проводу Українських Націоналістів. У всіх прак-

тичних справах ухвалено порозуміватися з членом Проводу інж. Дм. Андрієвським.

На початках діяльності плянується уряджувати дискусійні сходини й вести націоналістично-ідеологічну працю серед українців на терені цілої Бельгії.

29. вересня відбулися перші сходини членів Товариства й запрошених гостей. На сходинах голова Сацюк виголосив доклад на тему: «Обставини боротьби за Українську Соборну Державу й рух українських націоналістів».

—к—

РЕФЕРАТ ЧЛЕНА ПРОВОДУ В ПАРИЖІ.

Заходами Секції Легії Українських Націоналістів у Парижі 20. жовтня ц. р. уряджено реферат члена Проводу, інж. Дм. Андрієвського: «Український націоналізм».

Реферат відбувся в помешканні одної французької школи. Не дивлячись на те, що з технічних причин не вдалося широко сповістити розкиданих по різних околицях Парижу українців, на реферат з'явилося коло 75 осіб. Ця кількість є для української паризької колонії рекордом. Присутніми були представники всіх українських організацій і груп, що перебувають у Парижі. Між іншими були: ген. Ка-

пустянський, ген. Шаповал, полк. Чеботарів, Галаган і проф. Клименко.

Референт протягом півтори години з'ясував ідеологічні підстави руху українських націоналістів. Цікавий реферат аудиторія прийняла живими оплесками.

Після перерви відбулася дискусія, в якій брали участь: Ковальський, Камінський, Столяренко, Капустянський, Качура. Після відповідей інж. Андрієвського на заміти опонентів член Ц. К. Л. У. Н. Кожевників коротко подав про організаційні заходи Проводу й про Конгрес. Зборами провадив секретар Секції, сот. П. Василів.

—о—

СЕКЦІЯ ЛЕГІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ В ЛЮКСЕМБУРГУ.

На терені Люксембурґу Центральний Комітет Л. У. Н. довгий час переводив підготовчу акцію по сформованню Секції Л. У. Н. через свого відпоручника бр. Чуба. Зусиллями бр. Чуба та бр. Твардовського в останній час далось приправити відповідний для дальшої організаційної праці ґрунт.

17. жовтня ц. р. відбулися Установчі Збори остаточно сформованої Секції Л. У. Н. в Люксембурзі. Збори носили над-

звичайно урочистий характер і переводилися в атмосфері великого піднесення. Винесено постанови спрямовані до дальшої організаційної праці та задекларовано повну готовність членів Л. У. Н. йти до дефінітивної мети українського націоналізму — самостійної Соборної Держави. Головою Секції обрано бр. Твардовського, секретарем Секції — бр. Чуба.

Референтура преси й пропаганди

Ц. К. — Л. У. Н.

Хроніка.

На Радянській Україні.

«Українізація» України.

II.

Перші українізаційні кроки радянського уряду й комуністичної партії були не тільки нещирі, але й дуже несміливі та незначні. Сам уряд був здебільшого чужий не лише мовою, але також і походженням та спирався переважно на чужий апарат, в якому з часів воєнного комунізму переважали москалі й жиди-москвофіли, між якими було багато переконаних московських шовіністів і запеклих ворогів українства. Українізація довгий час стояла тільки на папері й не поступала ані трохи вперед, через що поширювалося враження чогось тимчасового, переходового й припадкового. Однак, на місцях українізаційний декрет швидко знайшов відповідний відгомін і дав українському елементові змогу ставати в обороні прав української мови, а перше за все, домагатися її заведення в місцевих урядах та в народній школі, яку після упадку українського уряду почато знову русифікувати. На селах почалося *самочинне відмосковлення*, що вже незабаром далось відчутти й по окружних та міських осередках, які із деяким здивуванням стрінулися з сильним натиском суто української національної стихії. На протязі 1924. р. український натиск став уже так помітний, що його мусіли відчутти також провідні кола комуністичної партії та радянського уряду й піти йому, хоч неохоче, на зустріч.

Не зважаючи на радянську виборчу систему, що сильно кривдила українські селянські маси й не давала їм змоги відповідного заступництва, та не зважаючи на всі надужиття, українці встали на протязі двох перших років після проголошення українізаційного декрету залити, звичайно під назвою «безпартійних», усі нижчі урядові й партійні інстанції й дістатися навіть до верхів, особливо коли Комуністична Партія Большевиків України мала в 1924. р. значний приплив українського, частинно навіть національно-свідомого елементу, а уряд для полегшення большевизації села зніс стару чотирохступенну губернську адміністрацію й завів на її місце нову трохступенну. У 1925. року український елемент скріпився настільки, що зачав уже явно домагатися рішучого й дійсного переведення україні-

зації уряду, партії та припинення русифікаційного курсу. Під цим натиском зачалось новолі розмосковлення верхів в уряді й партії.

Радянський уряд мусів найперше з konieczности поповнюватися українцями, а комуністична партія, що ще в 1924. р. мала тільки 7% українців, мусіла теж переходити на українську мову, коли кількість українців в партії зачала значно зростати, а крім того значно піднявся й голос українських селян та робітників на зїздах і конгресах. Ці конгреси рад і зїзди та конференції комуністичної партії в центрах і по округах, що спершу відбувалися майже цілком без українців і не чули української мови, зачали вже від 1923. р. виказувати чимраз більший відсоток українців й українських промовців, які, як видно з самих навіть офіційних звідомлень у большевицькій пресі, різко виступали в обороні українських інтересів як у себе дома, так і в столиці Радянського Союзу. Так наприклад вибори до рад з початком 1926. р. дали вже в округах 42% українців, між якими більшість творили т. з. безпартійні, вибори до 386 професійних союзів з 70.000. членів виказали значний зріст безпартійних і зменшення большевиків з 38% на 27% та збільшення кількості українців з 36% в 1925. р. на 40%. Центр найбільше впертого русофільства, Харківщина, що за часів воєнного комунізму майже не вислала українських делегатів, була вже на зїзді рад у 1927. р. заступлена 61% українців (26,9% москалів, 7,4% жидів і 4,4% інших).

Цей натиск відбився швидко в урядових установах. Сама комуністична партія ще дуже довго займала вичікуюче становище, але й вона мусіла з кінцем 1925. р. зукраїнізувати частину партійних шкіл, партійних секретаріатів і переважну частину провідних партійних часописів. Всеж висліді українізації були ще під кінець 1925. р. доволі скромні. Із звідомлення на засіданні раднаркому України в осени 1925. р. стверджено, як довідуємося із московської «Правди» з 10. листопаду того року, що українізація в осередних установах ішла дуже слабо. У всіх 15 народних комісаріятах знали добре українську мову ледве 20% урядовців, а округом 40% урядовців її цілком не знали. Торго-

вельні підприємства й господарські органи для українізації своїх апаратів майже нічого не зробили й тільки низовий апарат та установи в округах з переважальною селянською людністю виказали більші успіхи.

Аж 1925. рік приніс значний перелім в українізаційній справі. Виступи Ларіна та його приклонників проти «націоналістичної політики» на Україні викликали значний відпир навіть серед тодішнього радянського уряду, а всеукраїнський зїзд рад в квітні того року вирішив і проголосив доволі рішучі постанови в справі українізації партії й радянського апарату. З 1926. р. комуністична партія зачала вже й справді переходити на українську форму, українізуючи в першій мірі партійні секретаріати й партійні часописи, які в цьому часі майже всюди перейшли на українську мову та зачали давати місце також українцям і статтям про українські справи. У першу чергу прибирає український вигляд кнївська «Пролетарська Правда» (20. травня 1925. року), опісля центральний орган Комуністичної Партії Большевиків України, харківський «Комуніст» (16. червня 1926. р.), зрештою менші й фахові органи. Рівночасно повстає низка провінціональних партійних часописів українською мовою й українських стінних та фахових газет, які найдовше противилися, а навіть ще й досі противляться хочби формальній українізації.

У другій половині червня 1926. р. центральний комітет КПБУ міг вже ствердити в своїх просторах «підсумках українізації», оголошених 17. червня в комуністичній пресі («Пролетарська Правда», ч. 137.), що українізація прибрала широкі розміри й охопила *все життя* України, а в першій мірі життя партії. Центральний комітет мусів однак ствердити, що навіть сама українська комуністична партійна організація не доцінює ще як слід ваги національного питання в революційній боротьбі на Україні та що тільки «з великим зусиллям і повільно вдалося перебороти опір *серед керівничої частини*» партійних товаришів. Центральний комітет рішив тому вести далі рішучу боротьбу з *пережитками московського шовінізму* й звернути увагу на українізацію партії, без чого «надзвичайно утруднене керівництво всіма культурними процесами серед українських мас». Центральний комітет рішив теж далі неослабно продовжувати політику українізації партії з *загостренням боротьби проти русофільства*, що знесило партію в справі керування українською культурою», кори-

стуючись українізаційною комісією в Харкові, без рішення якої на основі окремого декрету раднаркому, не міг бути на Україні прийнятий до урядових установ ніякий новий урядовець («Прол. Правда» з 27. червня 1916. р. і «Комуніст»; з 16. червня 1926. р. Пригадка у «Вістях» з 27. травня 1917. р.).

Не зважаючи на рішучу поставу уряду, українізація посувалася всеж таки поволі, бо стрічала на кожному кроці опір русофільських елементів, які все ще знаходили підтримку в московському центрі. З офіційних звідомлень українізаційної комісії, з ухвал президії окривкомів та інших урядових і партійних чинників, довідуємося, що значна кількість урядовців всіма силами противилася українізації, яку загалом проводжувано доволі формально. «Переслідувані» урядовці жалувалися в Москві перед компетентними партійними й урядовими чинниками, що українці ширять шовінізм і переслідують росіян, і знаходили в центрі багатьох оборонців (наприклад, відомого Ларіна), які публично виступали із скаргами й закидами проти радянського уряду на Україні.

З цього приводу велися часто палкі дискусії на зїздах і засіданнях центральних установ у Москві. Особливо замітною була дискусія 16. і 17. квітня 1926. р. на зборах головного виконавчого комітету партії в Москві, коли московські закиди вивели з рівноваги українських комуністичних представників так, що вони всі, між іншим Петровський, Чубар, Затонський, Скрипник, гостро виступили проти ширення русофільства на Україні, при чому Петровський кинув тоді фразу, що «на Україні на 28 мільонів людности живе 25 міль. українців», Чубар поставив питання, що важливіше, чи московські урядовці, чи приєднання української людности?, а Затонський висунув селянську безпеку й неможливість всякої праці, коли ставитиметься перепони українізаційній справі. Український виступ знайшов тоді живу підтримку у представників інших радянських республік, між іншим Азербейджану, Грузії й Дагестану, і покінчився перемогою українців. Очевидно, що всі ці заходи робилися звичайно із страху перед тим, аби не втратити України для комунізму, бо, як казав одверто й Затонський, і секретар партії Кагановіч, «без відродження та повного признання української культури мусілаби пропасти української культури на Україні» й вся комуністична партія на Україні» й «зломивби карк весь комунізм на Україні» (відомий вислів Затонського на комуністичному конгресі у Москві).

Цей тон став зокрема дуже потрібним, а навіть конечним, коли націоналістичні українські погляди зачали чимраз більше представатися до комуністичної партії й коли за почином Хвильового та інших поширювалися небезпечні для Москви тенденції «геть Москву» й «орієнтуймося на самостійну і незалежну від Москви дорогу на Захід». Цей тон став майже самозрозумілим коли в самому радянському уряді витворилася під проводом комісара освіти Шумського окрема сильна група, що намагалася свідомо нівелювати й паралізувати російські впливи і переводити фактичну українізацію урядового апарату на Україну.

Під впливом цього українізаційна праця з половини 1926. р. — поплила живіше й могла вже виказатися доволі значними успіхами. Для успішнішого переведення справи були заведені окремі українізаційні комісії, які пізніше зосереджено в одній центральній комісії в Харкові, зачато улашувати курси української мови, окремі курси українознавства та видавати окремі підручники, граматики й термінологічні словники в українській мові, чому допомагав багато інститут української мови й Українська Академія Наук.

Окрему увагу центральна українізаційна комісія звернула на перевірку знання української мови урядовців різних установ, не жахаючися перед карами за опір українізації. Поодинокі урядові й громадські установи потягано до судової відповідальності, а урядовців усувано за незнання української мови. По кінець червня 1926. р. комісія усунула 155 урядовців («Комуніст» з 30. червня 1926. р.) і передала до прокуратури 24 установи («Пролетарська Правда» з 27. листопаду 1926. р.). З кінцем 1926. р. ці цифри стали ще більшими. Не зважаючи на це й комісія, і сам уряд безнастанно мусіли ставати в обороні своїх постанов і виступати проти саботування, легковаження та формального переведення українізації навіть в центральних установах.

Перевірка українізаційної праці в половині 1926. р. виявила вже, що діловодство в установах ведено на 80—85% українською мовою, що всі написи, формулярі й штемплі були вже перекладені на українську мову й перевірені окремими комісіями та що народне шкільництво було вже по селах майже цілком, а по містах у значній частині українізоване. З другого боку, центральна комісія ствердила, що й тепер ще українізація переводилася більше формально (Лукашенко: «Поглибити українізацію», «Пролетарська

Правда» з 26. вересня 1926. р.) та що найбільшу вагу клали на блянки, вивіски й дуже часто звичайний переклад з московської мови. По урядах й установах все ще вживали найбільше московської мови, ледви 50—60% офіційних нарад і засідань відбулися в українській мові, а в приватних розмовах тільки 20—25% урядовців вживало українську мову, хоч українців в деяких установах було значно більше. З 22.558 співробітників різних установ лише 5.528 або 24,6%, задовольняюче балакали, читали й писали по українськи, а 5.700 або 25,4% загалом не знали української мови. Виявилось далі, що в деяких установах приймали всупереч розпорядкам українізаційної комісії урядовців, що цілком не знали української мови, або були навіть перед тим з цього приводу усунені з їх дотепершніх місць.

Зприводу цього видано з кінцем літа 1926. р. нові постанови в справі переведення й поглиблення українізації («Вісти», ч. 211, з 15. вересня 1926. р.) з особливою увагою на поліпшення справи у профспілчанських і партійних організаціях, які виказували найменше активності. Видано теж постанову, що всі поступаючі на високі школи України мусять виказатися знанням української мови й не можуть кінчати шкіль без відповідних посвідок.

Наслідком цієї праці, в якій дуже живу участь брала українська суспільність, обгорнула українізація з початком 1927. року вже все українське життя. Український уряд, що вже в початках 1926. р. мав на 17 членів 10 українців, складався тепер вже із добрих $\frac{3}{4}$ членів українського походження, між якими були свідомі українці. Народне шкільництво формально було вже в цілості відмосковлене та йшла жива українізаційна праця в українських середніх і високих школах і в низці наукових та фахових установ. Український вплив слідний був й в професійних спілках, в яких з початком 1927. р. нараховувано вже 49,9% українців (31% Москалів, 12% Жидів і 5% інших). Особливо зукраїнізована була праця між робітниками транспорту й трудовою інтелігенцією. Українізація перейшла теж і на армію та захопила кілька військових шкіл.

Цей зрив української національної енергії, що вічно приневолював урядові чинники виконувати їх зобов'язання, занепокоїв московські кола та їх представників на Україні, які бачили в цьому початок відірвання України від Радянського Союзу. Український уряд знов обвинува-

чено в «націоналізмі» й «сепаратизмі». Він мусів погодитися на офіційну перевірку своєї діяльності окремо висланою з Москви комісією Ярославського, на усунення свідомих прихильників українізації (між іншим Шумського) і на приборкання «екстремів українського націоналізму». Українському радянському урядові ставилося у вину, що він потурає «націоналізмові» й допускає до того, що на Україні творяться такі організації, як «Український Національний Комітет», який мав сміливість весною 1927. р. поставити Чубареві ультиматум, аби «усунути з уряду 50% жидів і москалів та поставити на їх місце справжніх безпартійних українців».

Серед цієї боротьби московського центру проти «українського шовінізму» та інших націоналістичних «ухилів» заломилася дотеперішня жива лінія українізаційної праці й значно припинилося розмосковлення краю. Місцями дійшло до повороту давнього московства. Досить згадати виступ члена найвищого українського суду Малицького проти української мови: «мне наплевать на ваше украинское издание» («Комуніст» з 3. I. 1928. р.). Хоч офіційно й партія, й уряд далі заповідають про непохитне тримання українізаційної лінії й підкреслюють конечність «перш за все боротьби проти руського націоналістичного ухилу, що виявляється в недооцінці значіння національного питання на Україні та проведення українізації» (резолуції 10. з'їзду КПБУ «Вісти» з 2. грудня 1927. р.), та ухвалюють (окружний комітет на 13. квітневій конференції КПБУ «Пролетарська Правда» з 29. вересня 1927. р.), що партія має «добитися, щоб усі широкі пролетарські маси, насампе-

ред партійці й комсомольці, засвоїли суть національного питання, рацію та значіння роботи, яку провадить партія в справі українізації, підсилити роботу щодо засвоєння української мови й української культури, і проводити рішучу боротьбу із проявами великоросійського шовінізму, русотяпства, недооцінки політики українізації, що її провадить партія, залишаючи як і раніше центр уваги на боротьбі з русотяпством та великоросійським шовінізмом», — всеж таки всюди зазначається потребу боротьби із «проявами українського шовінізму», або «націоналістичними ухилами» і робиться значні уступки російській мові та культурі. Закон про рівноправність усіх мов на Україні з 6. липня 1927. р. признає значні права московській мові, а звільнення старших службовців від 50 року життя та урядовців спільних комісаріятів від знання української мови й нове відсунення останнього речінця українізації до 1. січня 1928. р. вказують на поворот взад, який зазначився теж і новим зростом русофільства на Україні. Цей зріст мусів навіть перейти самі інтенції московського центру, коли проти нього вважав за відповідне виступити на 24. партійній конференції в Ленінграді в лютому цього року сам Бухарін.

Не зважаючи на це заломання, українізаційна праця йде далі силою факту, бо в останніх часах значно зросла кількість свідомих українців, що самі, нераз серед перепон, дбають про те, щоб Україна була українською. Дотеперішні вислідки цієї українізаційної праці вже настільки великі, що їх тяжко знищити новими обмеженнями, або навіть утисками.

Vigilax.

Під Румунією.

Вже для всіх стало очевидним, що уряд Братіяну не втримається. Узв'язку з цим загальну увагу звернула на себе нарада міністра внутрішніх справ, Дука з представниками цараністів. Припускають, що Дука порадив опозиції нічого не започатковувати, бо справу демісії вже вирішено. Все промовляє за тим, що на зміну Братіяну прийде сам Маню, а міністром закордонних справ буде знова Титулеску.

Раніше ходили поголоски, що Братіяну не уступить до полагодження справи позички. Зараз про це вже ніхто не згадує, бо вигляди на закордонну позичку дуже зменшилися. Переговори з Німеччиною перервано без жадних вислідів. Цю перерву

зв'язують із загальною зміною політичної ситуації в Європі. З другого боку також і Німеччина не має охоти йти на зустріч румунським домаганням. Як вже згадувалося, ходить про претенсії румунів до Німеччини (у минулому числі «Р. Н.» помилково сказано, що німці домагаються від Румунії визнання зобов'язань, які повстали зв'язку з випущенням банкнотів німецькою окупаційною владою, — у дійсностіж Румунія ставить до Німеччини домагання звороту щось коло 12 міл. марок. — Ред). Затягнення справи позички негативно впливає на економічне положення Румунії, що й без того, зогляду на невротажай у Бесарабії (на Акерманщині почався

голод!) й Південній Буковині, є досить тяжким.

У житті національних меншостей сталися дві значні події: повсталася спільна організація всіх нерумунських народностей (українців заступають др. Залозецький, К. Кракалія й др. Лев Когут), і майже рівночасно покликано окрему міністеріальну комісію для розгляду справ меншостей. Ця комісія має виробити спеціальний статут і предложити його на найближчій сесії парламенту. Можливо, що цей статут вже готовий, та обмірковується зараз у раді міністрів. Наскільки можна вичитати з німецької й мадярської преси, статут має управити не тільки справу шкільництва, але також дозволити вживання мов меншостей у суді й громадських установах. Не слід покладати великих надій на ці чергові обіцянки румунів, бо дуже можливо, що це все є певним маневром для заспокоєння чужих держав. А таке заспокоєння конче потрібне з огляду на погрозу бесарабців, що вони подадуть скаргу до Союзу Народів на несправедливе вивласнення лісів, як рівнож і з огляду на чутки, що українці задумують звернутися з своїми скаргами до міжнародних чинників.

Недавно оголошено урядові відомості про поділ конфіскованих земель між різними національностями. Цифри промовляють самі за себе: на Буковині зголосилося 78.000 бажаючих одержати землю, з того задовольнено прохання аж 48.000 румунів і тільки 18.299 українців; у Бесарабії наділено 263.000 румунів і лише 94.000 представників усіх меншостей; у Семигороді з 490.000 припадає аж 364.000 румунських наділів, і між іншим згадано про наділення 434 «русинів» та 83 «росіян».

Черговим дарунком для українців є заборона випасати худобу в 10—кілометровій полосі на кордоні з Галичиною. Важко додуматися, чим викликана така «стратегічна» міра. Дехто надає цьому політичне значіння, а дехто зв'язує із боротьбою проти контрабанди, що буйно розцвіла в останній час. У всякому разі наше селянство не знає, куди тепер подітися з тою худобою, що ще якось залишилася.

Не припиняються ще дальші заходи коло румунізації української православної церкви. Старі протоєрейства (деканати) знесено, а замість того переведено такий

поділ, що українців позбавлено змоги вибрати своїх відпоручників.

Помітною відрадною подією в житті українців є поява в Чернівцях українського щоденного часопису під назвою «Час». Редактором «Часу» є інж. Максим Глинський. З перших чисел важко виробити оцінку напрямку нового органу. Деякі статті дають право припускати, що «Час» зв'язаний з колами У. Н. Р. у Букарешті.

Приємно було для українців довідатися, що данський журналіст Андреас Серенсен умістив у «Inlands-Posten» довшу статтю про Буковину. У тій статті докладно подано про життя буковинців під Австрією й проведено паралелю із станом під Румунією. Між іншим звернено спеціальну увагу на невідрадне положення українського шкільництва.

З українського культурного життя варто на цей раз занотувати кілька дрібних фактів. Український черновецький театр одержав дозвіл на подорожі по ріжних містах Буковини. Такий самий дозвіл уділено міщанському хорові. Церковний комітет греко-католицької церкви уряджує в Чернівцях кожної суботи вечерниці. Товариство «Українська Школа» у Чернівцях ухвалило давати нагороди тим українським дітям, що поза школою навчаються читати й писати по українськи. Роздавання нагород відбувається в «Захоронці для дітей». Українське товариство «Буковина» в Букарешті провадить підготовку відкриття «Української Бурси» для наших студентів. Українські відомі співаки Гашка й Руснак вступили до хору донських козаків, аби тим заробити на студії в Міляно.

На українському господарському полі значною подією є засновання Акційної Спільки для Купна і Продажі та Перерізки Виробів Сільського Господарства. Нова установа має 2 міл. леїв основного капіталу (кожна акція 500 леїв). Крім чисто економічної праці фундатори заповіли видання української фахової хліборобської газети. З старших економічних установ досить добре розвивається Український Кредитовий Банк у Чернівцях.

На закінчення згадаймо, що зїзд Української Національної Партії (видає тижневик «Рідний Край»), який мав відбутися 9. вересня, відложено на пізніше. К.

Українці на території Франції.*)

Скільки українців перебуває зараз у Франції? — З цим питання можна зустрітися на кожному кроці, але відповідати на нього майже неможливо. Перш усього, нема жадної української установи, що веде статистику; далі, зовсім не піддається обрахункові велика кількість українських емігрантів, що не належать до українських організацій; врешті, пару десятків тисяч українських робітників з Польщі губиться серед сотень тисяч польських робітників. У всякому разі не буде великою помилкою, коли кількість національно й державно свідомої української еміграції прийняти на яких 2000, а загальну кількість усіх українців (з робітниками з Польщі, «малоросами» і «малопольяками») — на яких 40.000.

Безумовно, кожного українця більше цікавить, яку працю провадить українська еміграція у Франції. На це легше всього відповісти переглядом українських організацій й установ.

Як це видно з листа в попередньому числі «Розбудови Нації», українські організації зосереджуються не лише в Парижі, але розкидані по ріжних містах Франції. Кілька громад належить до «Союзу Українських Емігранських Організацій у Франції».

З усіх громад найбільшу активність виказує громада в Шалет. Правда, вона не об'єднує всіх українців, що перебувають у тій околиці, всеж її діяльність не лишається без реальних наслідків. Саме недавно спромоглася вона збудувати власну хату, в якій приміщено театр, кооперативу й бібліотеку.

На Півночі Франції кілька українських колоній взяли за відкриття першої української школи в м. Кютанж. Треба сподіватися, що молода школа протягом короткого часу стане осередком національної культурно-освітньої праці серед українських дітей.

Поза цими головнішими фактами з життя українців на провінції слід згадати, що інші колонії українців в міру сил дбають про задоволення своїх культурних потреб. Є кілька бібліотек, подекуди оркестри й навіть спортивні гуртки.

Зрозуміла річ, що головним осередком діяльності української еміграції в Парижі. Організації, політичні угруповання ріжних напрямків і преса, — все це скуплено в Парижі.

Найстаршою парижською організацією є «Українська Громада у Франції» (голова

І. Стасів), що повсталася яких 5 років назад. Ця громада нараховує пару десятків членів, і в своїй діяльності обмежується до періодичних сходів, вечірок та рефератів.

Друга громада носить назву «Об'єднана Українська Громада в Парижі» (голова М. Ковальський). Вона повсталася на початку минулого року внаслідок переговорів колишньої громади емігрантів із згаданою вище «Українською Громадою». Згідно з умовою, в Парижі мала бути тільки одна організація, але стара громада під впливом певних політичних груп не припинила свого існування й, втративши частину членів на користь «Об'єднаної», продовжувала свою працю під знаком «опозиції проти польонофільства». «Об'єднана» нараховує понад 50 членів і теж більш-менш стало, уряджує сходи для заслухання ріжних докладів.

Перед парою місяців з старої громади виійшло кілька членів на чолі з ген. Шаповалом, що час від часу скликає сходи, уряджує диспути та ін.

Окремо стоїть невеличкий гурт галицьких емігрантів на чолі з др. Панейком (як чути, перед кількома тижнями став французьким горожанином). Не знати, чи цей гурт, крім частих побачень в одній каварні, провадить якусь діяльність.

Літом минулого року повсталася «Товариство б. воїнів Армії У. Н. Р.» на чолі з ген. О. Удовиченком. Це товариство поширило свою діяльність і на провінцію. Праця його провадиться в двох напрямках: допомоги інвалідам і видавання періодичного журналу («Військова Справа»). Кілька студентів об'єднано в «Громаді Українських Студентів у Парижі» (голова студ. мед. О. Петренко).

Православні українці-автокефалісти мають у Парижі свою церкву з настоятелем о. Гречинициним. Всіма церковними справами відає «Церковна Рада» (голова ген. О. Удовиченко), яку вибирає кожного року «Український Церковний Зїзд у Франції». Служби Божі відбуваються в церкві французьких старо-католиків. Отець Гречиницин обслуговує також українських емігрантів на провінції.

Крім цього в Парижі є низка установ, що підлягають певним політичним групам. Редакція (В. Прокопович) й Адміністрація (І. Косенко) «Тризуба», «Музей і Бібліотека ім. С. В. Петлюри», «Українське Пресове Бюро в Парижі», «Місія Української Народньої Республіки» з

* З технічних причин невміщено в 9. ч. «Р. Н.» Редакції.

«Відділом по опікуванню еміграцією» та, здається, два «Міністерства», — це все творить «парижський центр У. Н. Р.». У всіх наведених установах працює щось 15 урядовців.

Редакція (О. Севрюк) й Адміністрація радянських «Українських Вістей» та «Союз Українських Громадян у Франції» («СУГУФ») (має свої філії також на провінції) складають окремих осередок, або правильніше експозитуру парижського торгпредства. У цих установах працює щось 5 урядовців.

Лист з Чехословаччини.

Як відомо, чеський уряд широко й гостинно в свій час відчинив двері своєї держави для політичної еміграції з теренів б. Росії. Треба визнати, що ніде й ніколи еміграція не користалася так широкою допомогою, як в Чехії. Допомога ця йшла та ще йде в різних напрямках.

У чеських високих і середніх школах за кошт держави закінчили й закінчують освіту тисячі емігрантів. Вистарчаючою допомогою користувалися також і представники старшого громадянства. Великі засоби відпущено для громадських і культурних установ. Зрештою, чеська влада дала змогу емігрантам заложити низку своїх власних шкіл.

Власне в Чехії повстали й розвинулися три українські високі школи: Університет у Празі, Педагогічний Інститут у Празі й Господарська Академія в Подєбрадах. Тяжко вказати скільки засобів, які призначив на ці школи чеський скарб. Для ілюстрації можна навести хочби Українську Господарську Академію, утримання якої разом із студентами й професорами (кількість студентів доходила до 700) коштувало річно до 7 мільонів чеських корон.

Мусимо також визнати, що українська еміграція ніде закордоном не використала так продуктивно час свого перебування, як у Ч. С. Р. Українські школи разом з чеськими школами протягом 6 років випустили добру тисячу інженерів, докторів, педагогів і т. д. Одна Подєбрідська Академія дала понад 300 інженерів різних фахів.

Однак, на превеликий жаль, в останній час є деякі позначки ліквідації допомогової акції. У зв'язку з фінансовими труднощами уряд починає зменшувати кредити на еміграцію, і навіть підносяться голоси про потребу повного закінчення згаданої акції. Ці неприємні для емігран-

Поза цими групами в Парижі є невеличкий гурток хліборобів-державників.

Про організацію українських націоналістів згадано раніше.

Для вичерпання списку всіх українських організацій та установ у Франції треба ще згадати, що від кінця минулого року в Парижі існує «Українсько-Кавказький Клуб «Незалежність». До цього клубу входять українці, грузини, азарбайджанці й горці Північного Кавказу.

тів вістки викликають немале занепокоєння. Що робити? Що буде з українськими високими школами, цим правдивим скарбом еміграції? Як утримати їх далі та не допустити до ліквідації? — Ці питання є темою щоденних розмов. І дійсно повстає небезпека.

Українська Господарська Академія повстала в 1922. році за ініціативою лише кількох українських професорів і за підтримкою енергійного, дуже добре поінформованого в українських відносинах, прихильника української культури, міністра Гірси (нині посол Ч. С. Р. у Варшаві). Протягом короткого часу Академія виказала себе настільки позитивно й продуктивно, що перевищила найбільш оптимістичні сподівання. За кілька років Академія стала нормальною високою школою, що мала коло 100 українських і чеських педагогів та понад 600 студентів. Постановка наукової справи й урядження Академії викликали подив чеського уряду та чужинців. Перші випуски інженерів, що знайшли собі працю в Ч. С. Р. та інших країнах, виказали солідну й відповідаючу вимогам часу підготовку вихованців Академії. Самі чехи пишалися перед чужинцями Академією, як осередком і плодом української науки та культури. Останні роки показали, що Академія знайшла органічний зв'язок з українськими землями. Доказом цього є прибуття до Академії молодих українців з Волині й Галичини. Все вказувало на дальніший розвиток школи. Кожний, хто перебував в оточенні Академії, звик на неї дивитися, як на щось постійне й незмінне. Але... Цей рік приніс велику несподіванку для Академії.

Розпорядженням Міністерства Хліборобства заборонено новий прийом на зимовий семестр 1928.—29. р., і тим самим започатковано ліквідацію. Правда, нема підстав для припущень про негайну лік-

відацію Академії. Усі пересвідчені, що чеський уряд дасть змогу нормально закінчити студії всім слухачам. Правдоподобно, ліквідація розрахована на три роки. Але всеж таки ліквідація!

Важко зрозуміти й боляче відчувати, що здобуток українського культурного духу засуджено на смерть. І це в той час, коли на наших землях фактично нема жадної національної школи! Хиба можна задовольнитися положенням українських шкіл на Радянщині? Хиба можна спокійно дивитися на стан під Польщею, Румунією?

Так цінний для нації осередок мусить зникнути за кілька років! Мимоволі повстає питання: що скаже на це край?

Пригадується розмова з міністром Гірсою про значіння Академії й потребу підтримання студентства. Мені самому прийшлося почути: «А що ж думає український нарід про Академію? Його обов'язком є підтримати її. Як видно, він у ній не зацікавлений»... І довелося внутрішньо погодитися з цими словами.

Невжеж не було змоги підтримати власними силами Академію й решту високих шкіл закордоном? Нема чого говорити про підтримку Радянською Україною... Алеж Західні Землі? Америка? Невже нема сил дати звідтам необхідні засоби для наших шкіл, що тут мають змогу вільно розвиватися?

Для «реальних» діячів така можливість представляється фантастичною, утопічною... Всеж ми думаємо, що відповідною своєю постановою край мігби полегшити положення Академії. Мусить бути виявлена активність у настроях, у суспільстві, у пресі. Хибаж це не трагедія, що українські землі зустріли вістку про близьку ліквідацію Академії лише офіційним друкованим рядком в одній газеті? Що зробилиби на нашому місці чехи, поляки, німці? Жахом віє від нашої інертності супроти важливих справ сучасності й майбутності.

Не можна оминати мовчанкою деяких дійсно дивудіних і ризикованих замірів певних еміграційних чинників, що користаючи з труднощів, мають на думці «перенести» Академію до «союзної» Польщі.

Досвід із заснованням університету в Львові, шкільна політика польського уряду, що стремить до знищення навіть приватного українського шкільництва, і загальне відношення поляків до української проблеми, — не каже нічого цим «ідеалістам». Признаємося; ми не віримо в їх «ідеалізм» і бажання заховати Академію від смерті! І дійсно, хтож поважно може припускати, що Польща з «платонічних»

міркувань перебере Академію? — Перенесення Академії до Польщі мислиме лише тоді, колиби це зробило українське громадянство. Оскількиж «протектором» перенесення має бути Голувко, то, на нашу думку краще хай вона закінчить своє існування в Чехії.

Ми глибоко переконані, що перенесення Академії Польща використає для своєї політики, — для розбиття єдиного українського фронту в справі шкільництва, зокрема для поріжнення Волині й Галичини. Досвід «одинки» та червоно-білої «Ниви» промовляє за це. Оскількиб бажання ретельних прислужників польської політики сповнилися, то цим започаткуваною широку акцію національного саботажу й угодовства. Є тільки два виходи: або українське громадянство врятує Академію, або вона вмере в Чехії.

x

Слід ще на цьому місці згадати коротко про політичне й ідейне життя української еміграції на терені Ч. С. Р.

Загально мусимо ствердити, що еміграція дійшла до найвищого ступеня політичної диференціації й антагонізму. До цього в значній мірі спричинилася велика кількість емігрантів і порівнює високий інтелектуальний рівень, що не може вміститися в звичайних рамках.

Під цей час чинними є група націоналістів, група У. Н. Р., соціалісти, монархісти й радянці (сменовеховці). Протягом останніх років сильно змінилося співвідношення сил, роля й питома вага згаданих груп.

Колись могутня в Чехії соціал-революційна група М. Шаловала переживає добу повного занепаду й розкладу. До цього в значній мірі спричинилася «партійна» праця провідників та їх методи, що викликали спротив широких громадських кол. Політично-національно ця група остаточно скомпромітувалася концепцією «Нового Сходу Європи» спільно з москалями з кол Чернова. Зараз соціал-революціонери намагаються активізувати себе акцією «Робітничого Університету». Однак це започаткування викazuje також тенденції занепаду. Не буде помилкою передбачати, що для групи М. Шаловала не залишиться місця в Ч. С. Р. Ось тому в останній час робить вона заходи до перенесення центру ес-ерів в Канаду.

Щодо радянців, то серед них помічається все більший зріст «шумскізму» й «націонал-комунізму».

Колись сильний союз хліборобів за останні роки розпався на групу хлібо-

робів-державників і хліборобів-демократів. Від цього потерпіли обі частини. Назовні не помітно будь-якої активності хліборобів.

Група У. Н. Р. досить чисельна й веде жваву організаційну працю. До групи треба зарахувати партію ердеків, Товариство б. Вояків Армії У. Н. Р. і Республікансько-Демократичний Клуб. Соціал-демократична група І. Мазени в багатьох питаннях солідаризується з групою У. Н. Р. Одним із проявів діяльності «уенерівців» є широка акція приміщення своїх абсолювентів чеських й українських шкіл на посади в Польщі. Формально цю справу переводить Р.-Д. Клюб, а фактично — б. міністр Лотоцький. Добуття візи до Поль-

щі зване з певними «кваліфікаціями» щодо «прихильності до уряду» та «льояльності» супроти поляків. Наддніпрянцям-націоналістам не приходить думати про подолання всіх цих перепон. Це вказує на певні конфлікти на цьому тлі між військовими й урядово-громадськими колами У. Н. Р.

Націоналістична група в Ч. С. Р. представлена Легією Українських Націоналістів і Групою Національної Молоді. Останній час позначається їх розвитком, поширенням, закріпленням й активністю. Позбавлені змоги вернутися на Радянську Україну й в Польщу, націоналісти роблять заходи до приміщення своїх членів закордоном.

М.-кшій.

Виставка Преси в Кельні.

Вона вже скінчилася. 14. жовтня замкнено її брами, що були відчинені для широкої публіки Німеччини й чужих держав від половини травня. І коли ми в попередніх місяцях не подавали більш-менше шаблонного опису з тими чи іншими коментарями, то це тому, аби аж при кінці подати трохи загальних вражень і підсумків. Бож, ясна річ, що така велика й довготривала виставка жила своїм власним життям, виказала свій вплив на оточення та приймала від нього певні елементи. Тому й погляд, який можна собі виробити, тепер дуже різниться від перших вражень. Це добре видно при перегляненні відгуків преси, в якій можна помітити три різні фази: початкове безкритичне захоплення, пізніше, як реакція, гіперкритицизм, а вкінці об'єктивна оцінка. Не буде, однак, тут над цим довше спинятися. Нам досить ствердити, що для об'єктивного й критичного глядача кельнська «Pressa» представляла дійсно цінне придбання в ділянці німецької та загальнолюдської культури. Не дивлячись на свій перехідний характер, вона залишить тривалий слід не лише у психіці глядачів, але й взагалі в цілій виставовій техніці, яку вона зреформувала новим ставленням справи виставового оформлення матеріалу, розширила круговид творенням відповідного середовища для кожного експонату та збагатила небувалым досі оправдуванням психічних фактів. Це все ясні докази, що виставка своє завдання сповнила, без огляду на правдоподібну матеріальну невдачу (з очікуваних 10 міль. гостей було на ній лише 5). Своім багатством, — оригінальністю помислів і новаторством в оформлен-

ні, — «Pressa» перевищила сподівання фахівців і ляків.

Для нас особливо цікавий оден момент, а саме «міжнародність» цієї виставки. По суті цей предикат до неї навіть не підходить, бо побудована вона не на міжнародному, а на міждержавному принципі. Однак силою факту, — силою життєвих законів витворилися тут такі обставини, що саме міжнародність виставки, на що впорядчики клали таку велику вагу виглядає дуже проблематично. Дарма, що космополітично настроєні творці вистави найбільше розрекламували її міжнародність, не допускали старого німецького прапора, уладили братерське прийняття французьких гостей з голосним тостом у честь Ерйо..., життя насміялося над всіма сими заходами. Самі того не знаючи, впорядчики, всупереч своїм засадам, зробили всі загальні, як історичні, так і сучасні відділи, що склали львину частину виставки, одним великим засобом пропаганди, — часом навіть несмачного прославлення величчя німецького духу. Мало того, що, порівнюючи з іншими відділами, уділено надто багато місця Фридрихові Великому, Бісмаркові та іншим; мало того, що окремі павільони Східної Пруссії показували крім невинної палиці Канта ще й величезні карти, які унаглядували пошматовання польським коритарем Східної Німеччини; мало того, що подібні карти майже в кожному відділі «до неба кричать о помету», що в колоніальному відділі велася нічим незамаскована агітація за повернення Німеччині колоній, — у кожному куткові було видно прояви німецької політичної пропаганди, — гордої, зрештою

в більшості випадків окресленої, самохвальби.

Здавалосьби, що бодай у великому міждержавному будинкові впорядчики мусили мати пригожий ґрунт для своїх засад безсторонньої міжнародної виставки. Зовсім ні! Досить оглянути павільони поодиноких держав, досить кинути оком на експонати Мадярщини, що аж до втоми повторяють по всіх стінах обурення на порушення «історичних прав», на виставку Італії, що пропагує фашизм, а навіть на відділ СРСР, де видно лише на червонопофарбовану гордість москаля-імперіяліста, який несе спасіння цілому людству, — і ви мусите ствердити, що й тут ідея міжнародності скрахувала. Коли власне під цим кутом зор дивитися на «Pressa», то вона дає нам непорушний доказ зросту націоналізму в сучасній Європі, природного проникнення його в організми всіх народів, для яких він поволі стає головним стимулом величчя й поступу. А той факт, що навіть серед несприятливих обставин необхідності вбратися в ризи міжнародної безсторонності, принцип національної свідомості, гордості й навіть імперіялізму проявляється на кожному кроці, — є знаком нашого часу. Стільки загальних уваг.

✱

Якеж місце займала на тій виставці Україна? — Це питання цікавить нас найбільше. Ми вже згадали, що виставка була міждержавною, — отже не могло бути й мови про суцільне заступництво преси незалежного українського народу. Алеж є «Незалежна Радянська Республіка», що претендує на патент української державності, є «Український Уряд» у Харкові, що через свою пресу задовго перед відкриттям кельнської виставки голосив світові про «гідне», «широке», «поважне» репрезентування України в Кельні! Був навіть окремий комітет патронату над українським відділом зі Скрипником на чолі. Чулося багато про суперечки між Харковом і Москвою щодо степені «самостійності» українського павільону, а москалі-емігранти в своїх часописах з сумом подавали, що «несмотря на сопротивление Москвы, Украина будет иметь свой отдельный». — Цей неймовірний розголос і спонукував нас починати огляд «Pressa» розшуками відділу України. Даремна річ!

Немов знак нещасливої німецької політики останніх років, саме проти осереднього будинку кидається вам в очі перший чужий павільон з неймовірно великими, електрикою освітленими, червоними буквами «USSR». Вже при вході помітно,

що сучасну Росію закордоном заступають представники певної меншости на Україні. Не приходиться говорити про самий характер внутрішнього урядування. Воно символізовано кількома спіралями з тонкої дешевої бляхи, які, аби забити памороки глядачам, безперестанно крутяться при світлі багатьох лампок. Воно нічим не відрізняється від тих маскарадів, «кіно на вулиці», «агітпоєзів», та ін., що роками морочать голову нашому селянству. Нас більше цікавить питання: де Україна? Не шукайте! Так, вона є, але загнана в кут, вмілою рукою москаля замаскована безліччю, білих на червоному, цитатив з Маркса й Леніна. Треба віддати належне впорядчикам, — вони виказали себе майстрами «єдино-неделімовщини». Кілька прикладів: цілу стіну займають дожовтневі російські часописи, — українських з царських часів, Центральної Ради, Гетьмана, Директорії, нема й сліду; десяток квадратних метрів уділено для Російської Академії Наук, — десяток книжок на маленькому столі пригадує про існування Української Академії Наук; найменші прояви колишньої діяльності російських революціонерів знайшли собі місце (таємна друкарня під овочевим склепом у Тіфлісі), — жадного натяку на працю українців за старих часів (більше того, одна товаришка, «с України», що аж кричить, пояснюючи глядачам здобуття «пролетарської культури», так і каже «In der Ukraine war vor der Oktober-Revolution keine einzige Zeitung in der ukrainischen Sprache»). Так ось Вам перший виступ «Незалежної Української Держави» на міждержавному форумі! І після такого скандального виступу ще хватає відваги містити хвалебні статті про «участь України» на сторінках не тільки «тогочасних» часописів, але також закордоном («Українські Вісті» в Парижі).

— Чи не соромно Вам, пане-патроне Скрипник, що Ви своїм ім'ям прикриваєте московську безоглядність і безпардонність?

А безпардонність московських агентів не знала меж. Невеличкий відділ, «Україна» в світлі німецької преси й літератури, що впорядив у центральному будинку Український Науковий Інститут у Берліні, моголив очі висланцям Москви. Коли відпоручник Інституту (д-р Гнатішак) спромігся примістити в газеті виставки замітку про той відділ під наголовом «Ukraine auf der Pressa», то пильні «сторожі» запротестували (!) перед комітетом виставки.

Найціліші спостереження промовляють до тих «на Україні сущих», кому лежить на серці гідність і слава українського народу.

Г.—К.

«Щось гірше»...

Нас зовсім не дивує, що поява брошури «The Ukrainian Question — A Peace Problem» викликала обурення польської преси. Ми добре розуміємо її становниче. Однак ми ніколи не припускали, що знайдеться український орган, який перейде всі межі національної етики й такту та накинеється на нас за видання для чужинців збірня статей про положення на українських землях. Такий орган знайшовся, — це «Тризуб». Признаємося, — ми думали про нього, коли випускали брошуру. Але ми сподівалися, що «тризубівці» ще є настільки обережними, що обійдуть мовчанкою небезпечно для них питання. У намік сподівання ми завелася. Коли голос польських часописів є щирими й одвертими, то український, до того ж «урядовий», тижневик вибрав інший шлях. Розраховуючи на те, що саму брошуру мало хто з українців читатиме (особливо мало споміж читачів «Тризуба»), оден з урядовців, який заховався під ініціалами «В. Р.», у 38. ч. з 30. вересня у розділі «Бібліографія» пущився на негідне перекручування фактів і поширення неправди. Чи не простіше було би поставити крапку над «і», та одверто сказати: «Ми проти брошури, бо вона проти Польщі!» Це виглядало би більше відважно, ніж лицемірна заява: «Само собою, що товати перед чужинцями становища українського населення під Польщею не слід»... Ми стало уникали й уникали поємики з «Тризубом», але в даному випадку змушені сказати кілька слів, аби відбити охоту зловживати друкованим словом.

Наші поправки й зауваження почнемо з того, що дозволимо собі сумніватися, чи «В. Р.» уважно читав брошуру, а коли й читав, то чи розумів, бо сам показує своє проблематичне знання англійської мови, «The efforts for the independence»... — «Визвольницькі змагання»... Значно краще було би перше ніж щось писати, звернутися до нас, — ми радо дали би перечитати український текст кожної статті.

Отже, коли би вірити «Тризубові», то виходить:

1. «З нагоди міжнародного конгресу меншостей, Провід Укр. Нац. випустив»...
2. «Назва «Ukrainian Question» зовсім не відповідає змісту брошури».
3. «...тільки одна (стаття), так мовити, не проти, а про большевиків».
4. «У чужинця зразу ж утворюється вражіння, що центр «Ukrainian Question» є на землях під Польщею».

5. Бо коли чужинець прочитає статтю «Терор в Польщі» — зразу ж шукає — статті про «Терор під большевиками», і не знайшовши такої, — зробить висновок, що такого терору під большевиками взагалі нема. І справді — нібито нема, бо коли прочитати статтю д-ра З. Кузеля про «Визвольницькі (!) змагання на сов. Україні», то приходиш до стереотипного висновку — «на Шінке всьо спокійно». Бо, як видно із статті, «український совітський уряд» веде таку боротьбу з Москвою за відокремлення України у всіх площинах політичного, економічного, культурного і т. і. життя, і вже має такі здобутки в цих галузях, а особливо в «українізації», що просто не знаєш чому вірити: чи д-ру Кузель, чи большевицькій пресі, яка одзначає не успіхи українзації, її рецидивність, то-що»...

6. «...не одмічати спротив Москви, що доходить до терору, до насильства, яке кидається у вічі, замовчувати люту боротьбу, що гідна і достойна кількох статей, а не одної — це означає, коли не навівність то заслання або ще щось гірше».

7. «...автор статті «змазав» увесь період боротьби від 1917—1921 року кількома фразами»...

8. «...дивно, як уживаються такі «рожеві комуністичні уяви» з «інтегральним націоналізмом», на який претендує мати патент Провід».

Безпідставність і безоглядну тенденційність наведених уступів найкраще доводить сама брошура. Однак ми не маємо змоги подати всіх статей в українському тексті. І тому обмежуємося до самих необхідних завважень:

1. Автор повинен уважніше читати «Розбудову Нації», перше ніж щось писати про діяльність Проводу. У 7.—8. числі за липень—серпень на 298. ст. читаємо: «З нагоди Міжпарламентарного З'їзду в Берліні в кінці серпня, Провід видає інформаційну брошуру англійською мовою»...

2. Коли б автор захотів тільки перечитати статтю Дмитра Палієва — «Міжнародне значіння української проблеми», — то вже цього вистарчило би для оправдання назви брошури. Та стаття трактує саме справу цілої України, без огляду на тих чи інших окупантів. Досить навести такі місця:

«В дійсності ж проблема Східної Європи полягає не в заміні володарів, не в переміні державної форми, а головно в радикальній зміні східно-європейської полі-

тичної географії. Відбудова взаємодій у Східній Європі, і разом з тим загальне оздоровлення відносин може бути переведене тільки шляхом остаточного закінчення національної диференціації старої російської держави, що почалося в 1917. р. Існування великанської централістичної континентальної держави, що ні географічно, ні етнічно, ні економічно внутрішньо не звязана, не має сьогодні жадного оправдання...

...Тільки дякуючи особливо нещасливим обставинам, ця країна, що з усіх, які належали до російської держави, мала найбільш вигляди на самостійне державно-політичне життя й найбільш енергійно веде та ще з дня на день веде боротьбу за свою незалежність, — Україна, — поновно була втиснена в межі зменшеної, але все ще сильної Росії...

...Кожна держава, що в цей момент веде політику наприклад у користь після большевицької, знов єдиної, Росії, робила би це всупереч реальним існуючим відносинам. Хто дивиться на Східну Європу, як на одностайну російську державу й з тою державою звязує свої пляни, той повторює помилку Німеччини перед війною, коли вірилося в міцність єдиної австро-мадярської монархії»...

І після такого ставлення українського питання у першій статті, «В. Р.» осмілюється твердити, що «назва не відповідає змісту»!

3. Не про большевиків говориться в статті д-р З. Кузеля, а про Україну, що «була втиснена» (!) (див. вище) в ССР. Тут знов треба було би навести повний текст статті, аби показати загальні, як «Тризуб» оперує правдою. Хоч завданням статті було намалювати тільки «стремління до незалежності» населення України (не уряду!), всеж (на превеликий жаль співробітника органу УНР) цілі уступи кажуть про справжній стан на Радянській Україні. Ось кілька головніших цитат:

«...не дивлячись на старання останнього українського республіканського уряду, що емігрував закордон, і не дивлячись на сильний спротив українського селянства та численні повстання»...

...Радянська Україна була, однак, на початку, підчас т. з. військового комунізму, тільки назвою українська, бо пануюча комуністична партія України за малими виїмками складалася з росіян і симпатизуючих Росії жидів, які були ворожими українським національним й економічним стремлінням, і навіть українській мові. Радянська влада зустрілася тому на Україні з гострим постійним спротивом української інтелігенції та все рішачого укра-

їнського селянства, що складає 85% населення, і на кожному кроці в своїй праці була стримувана, навіть того більше, бойкотована й поборювана. На Україні був сталлий неспокій, не дивлячись на безоглядні карі з боку большевицької влади...

...Українці зараз же використали нагоду й почали в кінці 1923. року затягу боротьбу проти русифікаторської практики дотеперішнього радянського урядового апарату та зуміли протягом короткого часу, покликаючись на «заповіт Леніна» й на «інтереси світової революції», скинути в більшій частині російське панування й повернути Україні український вигляд...

...Зеднані сили української суспільності перевели велику українізаційну працю в шкільництві, яке вже в роки незалежності України досягло високої ступеня розвитку»...

...Українське суспільство, особливо господарські кола, все більше переймаються думкою, що економічний розвиток України дасться досягнути шляхом самостійної розбудови власного господарства й шляхом більшого послаблення звязку з економічно слабшою Росією»...

Чи не вистарчає наведеного для відкинення безпідставного твердження «В. Р.»? Щож торкається кількості статей, то ще раз відсилаємо автора до 7.—8. числа «Розбудови Нації», де на тій же 298. ст. сказано: «У брошурі звернено більшу увагу на Західну Україну, з огляду на участь у З'їздові бозатіох українських послів до польського союму».

4. Грамотний чужинець не має такого вражіння. Стаття Дмитра Палієва виразно каже, що центр української справи лежить на терені Росії. До того ще слід додати перше речення в статті д-р З. Кузеля: «Серце й головний центр України від століть знаходиться на берегах Дніпра».

5. Так, — нема статті про терор большевиків, але ніоден чужинець не «зробить висновку, що такого терору взагалі нема». Про відносини в ССР цілий світ знає (також і ми про це ніколи не мовчимо!), — про положенняж українців у Польщі, з огляду на велику пропаганду поляків та їх українських приятелів, як європейці, так й американці знають дуже й дуже мало. Не про здобутки «українського совітського уряду», а про здобутки українців під большевиками йде мова в брошурі. Як злочином є промовчувати фактичний стан, так теж є злочином перед чужинкою негувати національні українські досягнення на Радянській Україні, та... добачати лише у певній політичній групі спасіння українського народу. Той факт, що большевицька преса «одзначає неуспі-

ли українзації», побиває власне співробітника «Тризуба», бо всім нам відомо, що на Радянській Україні нема жадної преси крім урядової, — отже сам «В. Р.» підкреслює, що «український совітський уряд» стоїть за українзацію... Як небезпечно спочатку написати, а потім подумати!

6. Неправда! Ми стало «одмічаємо» зятість Москви в боротьбі проти України (див. статтю д-р. З. Кузеля). Ми не замовчуємо нічого. Зовсім інакше поступав власне «Тризуб». Йогож поступовання, хочаби щодо даного випадку, безумовно не є наївністю, а «щось гірше»: плянове й негідне поборювання без розбору засобів усіх, хто інакше думає, ніж...

7. Ніхто нічого не «змазує». Ми не могли дати широкий історичний огляд,

Політичний огляд.

Французько-англійська угода цілий час стоїть у центрі міжнародної політики. Пресова кампанія невдоволених держав дійшла до нечуваних розмірів і гостроти. Як не намагалися парижські й льондонські ініціатори заховати від світу зміст таємного договору, всеж не вдалося. Всесильний долар зробив своє. Оден з відповідальних урядовців французького міністерства закордонних справ «помилково» передав журналістам копію листа Бертельо до амбасадорів Франції. За цю «помилку» ніби прийшлося ріжним посередникам заплатити щось 10.000 доларів. Для американського пресового короля Герста це було дрібничкою, бо лист Бертельо пролив світло на неприємний для Америки договір. Можно собі уявити велике заклопотання Парижу й Лондону після оголошення обіжника Бертельо. Той обіжник крім розяснення ріжних точок договору давав необхідні директиви французьким дипломатам. Непередбачена публікація підтвердила припущення Америки, що договір цілком перечить її морським інтересам. І дійсно: французи погодилися з англійським домаганням виключити знід контролю міжнародних установ кількість малих кружляків, а за це англійці зобов'язалися не противитися французькому бажанню мати вільну руку щодо вишколених резервів армії. На перший погляд здавалося, що зміст обіжника не підтвердив далекойдучих підозрінь, немов Франція й Англія новим договором встановили спільну лінію в усіх справах міжнародної політики. Міжтим римська «Трибуна» з одного боку, і «Красная Звезда» (орган червоної армії) — з другого, пішли ще далі та в своїх «вірогідних»

але ми всеж знайшли місце для згадки про 1917.—1920 р. (більше ніж пів сторінки, а не «кілька фраз»!).

8. «Тризуб» помічає «рожеві комуністичні уяви» в праці Проводу Українських Націоналістів. «Український Революціонер», неперіодичне видання т. з. Західно-Української Національно-Революційної Організації, закидає Проводові «польонофільство» й «петлюрівщину». Оцінки цілком протилежні. Хтож має рацію? Ми тишимося, що й «варшавякі», і «москвічі» не можуть нам нічого закинути, і в злобному безсиллі пускаються на слизький шлях інсинуацій.

Жалюгідний виступ «Тризуба» справді є «щось гірше», ніж можна було сподіватися.

публікаціях категорично твердять, що «морська» угода охоплює не тільки питання військової водної фльоти, але також поширюється на справи армії, повітряної фльоти, німецьких репарацій, політики на Балкані, на Близькому Сході й т. д. Скільки урядові кола Франції й Англії не заперечували, світовий загальний погляд на свійому. Такий погляд на договір скріплювало небажання опублікувати ціле листування, що зв'язане з ним. В Англії стали підноситися голоси з жаданням анулювання договору. І Льюїс Джордж і Мак Дональд рішучо осуджують невдалий крок консервативного уряду. На заступника Чемберлена, лорда Кешелена, посипалися з усіх сторін докори, ніби він своєю політикою веде Англію до загибелі. Міжтим парижські політичні чинники рішили помститися на справцях оголошення тайного документу. Жертвою вправ парижський заступник Герста, Горан. Після не дуже ладного зазнаювання з вправними парижськими поліцаями, він мусів виїхати з Франції. Це, так би мовити, зовнішній бік морської угоди.

Далеко глибше пішли наслідки цієї глосної справи. Вашингтон, як треба було сподіватися, належно зареагував на неприхильний акт. У двох окремих нотах — одна до Парижу, друга до Лондону — Кулідж не тільки висловив своє невдоволення, але також підкреслив, що жадні французько-англійські порозуміння не передрішують справи роззброєння й морської політики Злучених Держав. Ці ноты скріплено ріжними розясненнями для преси, а саме, що американці не думають вносити які-будь корективи в свою полі-

тику після підписання пакту Кельога. Рим також не лишився позаду. У ноті Мусоліні виразно зазначено, що Італія домагається на Середземному Морі рівносильної фльоти з Францією. Разом з тим Італія пробує порушити англо-французький фронт і пропонує через свого льондонського посла спільну з англійцями тактику щодо німецьких репарацій. Японія, що одобрила морську угоду, не змогла залишитися поза сферою американської політики. Як видно з недавньої заяви японського міністра закордонних справ, спеціальний посол, барон Ушіда, дійшов до порозуміння з вашингтонськими політиками. Важно сказати, в чому полягає це «порозуміння», але вже помітно його наслідки. Японський уряд заповів виведення військ з Китаю, і крім того швидко мають розпочатися китайсько-японські переговори в справі зміни договору 1896. року. Німеччина теж зареагувала на зближення Франції з Англією. Побіч неймовірної виразно ворожої пресової кампанії, німці почали сильно пронагувати далі зміцнення зв'язків з Москвою й Злученими Державами. Не дивлячися на попередній сумний досвід щодо торговельних зносин з большевиками, німецькі політики знайшли, що саме зараз дуже придатний момент для відновлення переговорів, які перервано зв'язку з арештом німецьких інженерів. Москва радо йде назустріч німцям, але разом з тим рішучо виступає проти «єдиного фронту» німецьких фінансових, торговельних і промислових кол. «Правда», «Известия», а за ними також вся комуністична преса висловлює обурення тим, що німці рішили створити окрему центральну організацію для ведення економічних зносин з С. С. С. Р. Не без зв'язку із загальною європейською політикою є також перервання німецько-румунських переговорів і проволікання німецько-польських переговорів. Щодо останніх, то слід відмітити, що також і промова Гінденбурга підчас відвідання Сілезії вкладається в рамки німецького реагування на відродження Антанти. Поляки сильно обурилися на старого фельдмаршала за те, що він підніс справу «несправедливих» східних кордонів Німеччини. Низка бурливих демонстрацій у Познані, Торуні та інших містах Західної Польщі не могла лишитися без морального впливу на вічні переговори. Зрештою, за наслідок нового перегрупування сил в Європі треба вважати досить вперті пресові чутки про близьке визнання С. С. С. Р. Злученими Державами.

Як бачимо, пакт Кельога, замість за-

початкувати нову добу «мирного співжиття народів», в історії означатиме час великого напруження міжнародних відносин. Вже мало хто й згадує про парижську «церемонію», в якій приймали участь Кельог, Бріан, Штреземан і т. д. Міжтим довідуємося, що навіть «платонічне» оголошення війни «поза законом» не проходить так легко. Держави Південної Америки, начолі з усе більш експансивною Аргентиною, не виказують зовсім охоти приступати до пакту Кельога. Причиною того є власне «миролюбивість» Злучених Держав, що її так добре на собі відчули американо-латинські республіки. Вони категорично домагаються повного розяснення доктрини Монрое в тому напрямі, аби вона не була прикриттям виключного права інтервенції Вашингтону в справі південно-американських держав. Для Кельога повстає нове дипломатичне завдання. З одного боку Північна Америка ніколи не погодиться на порушення доктрини Монрое, яко знаряддя американської політики назовні, — з другого, приступлення Південної Америки до пакту про «вічний мир» є питанням престижу Злучених Держав. Не тільки шляхом одвертого протесту доводиться беззмістовність тих чи інших стремлень до всесвітнього миру. Як видно з відповіді Мадярщини, що приступила до пакту із рівночасним зазначенням потреби зміни відносин установлених мировими договорами 1919. року, Європа ще далеко не підготована для відмови від війни, як знаряддя національної політики.

Зрозуміла річ, що кожний прояв політичної активності Будапешту знаходить тогож дня свій відгомін у сусідніх державах. Так і в цьому випадку, слідом за згадкою слова «Трианон» появилися в чеській пресі ріжні міркування на тему: «про жадні зміни не може бути й мови». У свою чергу й Бенеш користує з нагоди, аби виказати незмінність чеської політики. Дивно тільки, що перед кількома місяцями сам він розмовляв з німцями щодо можливості знайти якесь рішення в справі прилучення Австрії до Німецької Республіки. Тепер він каже коротко: «Проблеми прилучення Австрії нема зовсім»... Чи така категоричність не нав'язана подумом франко-англійської приязни? У всякому разі Бенеш сам не вірить собі, бо колиби не було проблеми «аншлюсу», то пощо французький посол у Римі намагався схилити Мусоліні до спільної лінії власне в справі злуки австрійців з німцями?

Цілком логічним наслідком міжнародної ситуації є пресові атаки проти

Лист до редакції.

Франції й Англії. Саме перед парою тижнів «Берлінер Таґблат», що славиться своєю поінформованістю в східно-європейських справах, приніс великий анонімний допис про побут Пілсудского в Букарешті. Як зазначає автор, поїздка маршала цілком не мала приватного характеру, а стояла в зв'язку з широкими планами Франції (військових кол з Фошем на чолі) на Сході Європи. Виходило б, що ніхто інший, як Франція завзялася розв'язати гордієвський вузол складних відносин... Польща, Румунія, Чехія та... Малярщина (ніби завданням Пілсудского було якось примирити її з Румунією) мали би розпочати війну проти большевиків. Правобережна Україна призначена для поляків, а Лівобережна стала би Незалежною Українською Державою із Харковом, як столицею... Крім того подано безліч найбільших подробиць підготовчої праці. Мусимо признати, що ці «плани» в певній частині не є надто фантастичними, і покриваються з намірами Польщі в першу чергу (пощо відмовлятися від Одеси?), а також з намірами певних українських кол. Проте ціла «революція» є ясним маневром московсько-німецьких кол проти відродженої Антанти. Це підтверджує також вістка, ніби на вулицях Берліну в останні дні можна бачити великі комуністичні плякати, на яких передруковано той допис й великими буквами написано: «Франція проти Росії, Англія проти Росії, всі капіталісти проти Росії»... Під таким заголовком стоїть: «Україна мала би стати незалежною державою»... Ми вмісно наводимо цей цікавий пресовий епізод, аби вказати на ті настрої, що зараз панують в колах переляканих червоних москалів. Їм вже сниться незалежна Україна! *Проти цього ми нічого не маємо але проти нового перекреснення землі української виступатимемо так само як і проти сучасного.*

Так чи інакше, подорож Пілсудского безумовно виходить поза межі звичайних відвідин. Це є одна з багатьох подорожей, що відбулися в останні місяці між Варшавою й Букарештом. *Це є лише доказом нервового настрою на Сході Європи, — на нашій землі. Пізніше чи раніше прийде й до вибуху. А коли це станеться, то не від кого, — тільки від українців буде залежати, як виглядатиме карта майбутньої Української Держави.*

Ми вже згадували минулого разу, що на Балкані теж відчувається вплив нової англо-французької політики. Французам вдалося пересвідчити англійців у потребі стабілізації відносин між балканськими державами, — у потребі затримання іта-

лійської експансії по другий бік Адрі. Важко передбачити, чи Венізелосові дасться знайти посередню між італійською сцилею та югославянською харибдою. У всякому разі старий політик вже закінчив частину свого (англо-французького) пляну: він підписав разом з Мусоліні договір приязни, обговорив всі справи з Бріаном і Болдуїном та, зрештою, зрівноважив свій побут у Римі відвіданням Білгороду. Всі його публичні заяви кожний може розуміти так, як хоче. І не дивно, бо він змушений зараз бути приятелем всіх, з ким він розмовляє. А розмовляє він з представниками держав, що (Італія, Югославія) певне ніколи не порозуміються без збройного конфлікту. Рим все ще не втратив надії на перекреслення планів замирення Балканського Півострова. Саме коли Венізелос був гостем Марінковича, з Ангори кликали його невідкладно приїхати для розпочаття перерваних переговорів. Як відомо, Туреччина ще весною підписала договір з Італією. Отже італійцям ходить про втягнення Греції в захитаний грецькими внутрішніми подіями потрібний союз.

На Далекому Сході притягають до себе увагу заходи уряду об'єднаного Китаю в напрямі піднесення китайської нації на належну височину. Треба визнати, що китайські політики вміло використовують кожну міжнародню нагоду, аби тільки здобути щось для своєї незалежної держави. Також і справу морської угоди не полишено без уваги. Немов у подяку за те, що Злучені Держави перші визнали новий режим і згодилися на підписання договору, китайський уряд випустив відозву до американського народу. У відозві виразно зазначено, що в хвилину потреби Китай буде разом з Америкою... Що може бути яснішим? Японці відразу зрозуміли, про що ходить, і поставили на порядок денний питання налагодження взаємовідносин з нанкінським урядом. Почулися навіть голоси про тісне зближення між Японією й Китаєм. Така можливість далеко не відповідає інтересам Англії.

До всіх поразок, які англійська політика потерпіла в останній час, долучається ще оживлення діяльності індійських свараджистів (самостійників). Вони теж добре оцінюють міжнародне положення й саме тепер дають про себе знати підготовкою атентату на комісію Сімона та заповідженням нового штрайку.

Деж той спокій, про який так багато говориться на гучних засіданнях у Женеві?

В. Покерг.

Провід Союзу Української Націоналістичної Молоді з приводу події, яка мала місце 15-го жовтня ц. р. год. 10,45 в редакції «Діла», згідно із загальною думкою молоді зорганізованої в ньому, вирішив зайняти таке становище:

Вчинок тт. Семена Стефаніка й Андрія Гасцького був належною і зрозумілою відповіддю на сталі виступи «Діла» проти певних подій національного життя і способів їх освітлювання, якими воно не раз принижувало найкращі пориви молоді й ображувало її національні почування. Зі свого боку Провід Союзу Української Національної Молоді, забираючи голос у цій справі, піддає під осуд Громадянства останнє становище редакції «Діла» з приводу події в дні 15. ц. м., яка промовчує відомі їй ідейні мотиви вчинку і називає вчинок наших товаришів «проявом хуліганства згл. провокації». Рівночасно налятовує становище громадянських чинників та осіб, які не вислухавши другої сторони згл. не ждучи її в'яснення, осудили цей вчинок.

За Провід СУНМ:

Богдан Кравців в. р.

Степан Ленкавський в. р.

Надіслані книжки та журнали.

Віктор Андрієвський: ПРОТИ ПРОВОКАЦІЇ. *Каліш, 1928, стор. 14, серед. 8°.*
 ПРОТИ РОЗЛАМОВЦІВ ТА ЗРАДНИКІВ — ЗА КОМІНТЕРН! *Комуністична Партія Західної України. Львів, 1928, стор. 136, мал. 8°.* —
 L'EUROPA ORIENTALE, *Rivista storica e politica pubblicata a cura, dell' Istituto per L' Europa Orientale, Nr. 7—8, 1928, Roma.*
 ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДРУКУ. *Орган державної бібліографії, щотижн. видання укр. книжк. палати. Чч. 31,—40. Харків, 1928.*
 ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК. *Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 28., кн. X. XI, жовтень, листопад 1928.*
 ТРИЗУБ. *Періодичний журнал виходить*

кожної неділі в Парижі Чч. 38—41, 1928. р.
 БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. *Політично-економічний двотижневий журнал. Харків, 1928, чч. 17,—19.*
 СТУДЕНСЬКИЙ ГОЛОС. *Орган Української Студенської Громади у Варшаві. Рік видання II, чч. 1,—6.*
 ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО. *Двотижневий журнал літератури й політики, ч. 21, Прага, 1928.*
 РІДНИЙ КРАЙ. *Виходить що неділі в Чернівцях. Чч. 40,—44, 1928.*
 ВІРА І НАУКА. *Евангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Рік видання IV. Чч. 18,—20.*
 РАНОК, *двотижневик української незалежної думки. Ч. 2,—3, Париж, 1928.*

Провід Союзу Української Націоналістичної Молоді з приводу події, яка мала місце 15-ого жовтня н. р. год. 1928 в редакції «Діла», згідно із загальною думкою молоді організованої в цьому, вирішив зайняти таке становище:

Вчинок г. Семена Стефанюка й Андрія Гасцького був належним і зрозумілим відповіддю на сталі виступи «Діла» проти певних подій національного життя і спробів їх освітлювання, якими воно через приниження найкращі частини молоді в образувало її національні почування. Зі свого боку Провід Союзу Української Націоналістичної Молоді, забираючи голос у цій справі, піддає під суд Громадянства обидва окремо вище редакції «Діла» з приводу події в дні 15. ж. н., яка промовляє відомі їм ідейні мотиви вчинку і називає вчинок надних товаришів «провокаційною купівельною акцією». Рівночасно нап'ятовує становище громадянських членів та осіб, які не вислухавши другої сторони єди. не ждучи її вяснення, осудили цей вчинок.

За Провід СУНМ:

Володан Краєвціє в. р.

Степан Ленківський в. р.

Надіслані книжки та журнали.

Виктор Андрієвський: ПРОТИ ПРОВОКАЦІЙ. Київ, 1928, стор. 14, серед. 8°.

ПРОТИ РОЗМАМОВЦІВ ТА ЗРАДНИКІВ — ЗА КОМІНТЕРН! Комуністична Партія Західної України. Львів, 1928, стор. 136, мал. 8°.

L'EUROPA ORIENTALE, Rivista storica e politica pubblicata a cura, dell' Instituto per L' Europa Orientale, Nr. 7—8, 1928, Roma.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДРУКУ. Орган державної бібліографії, щотижн. видання упр. книжк. палати. Ч. 31,—40. Харків, 1928.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 26., т. X. XI, жовтень, листопад 1928.

ТРИЗУБ. Періодичний журнал видають

можливою редакцією. Ч. 25,—26, 1928. р.

ВІСНИК УКРАЇНИ. Політико-економічний достижливий журнал. Київ, 1928, ч. 27,—28.

СТУДЕНСЬКИЙ ГОЛОС. Орган Української Студентської Тривоги у Варшаві. Рік видання II, ч. 1,—8.

ВІСНИК КОМАНДА. Двотижневий журнал літератури й політики, ч. 21. Київ, 1928.

РІДНИЙ КРАЙ. Видання про життя в Україні. Ч. 40,—41, 1928.

ВІРА І НАДІЯ. Єврейсько-українське протестантське журнальне і економічне життя української діаспори. Рік видання IV. Ч. 105,—106.

РАЙОН, достижливий журнальний місячник друку. Ч. 3,—5, Київ, 1928.

Приймається підписна

на

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНОСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

І містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ін. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівнож містить журнал історичний матеріал з визвольних змагань чужих народів, а також постійний огляд міжнародної політики.

Щорічна передплата виходить: — 30 кч. в Чс. Р., — 9 шл. п. в Галичині, на Волині і в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 6 шіл. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та інших краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, poštovní schránka č. 37, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJI», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». У Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacii». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJI».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ

„РОЗБУДОВА НАЦІЇ“

можна постійно дістати

Гуцульський Курінь

поема О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

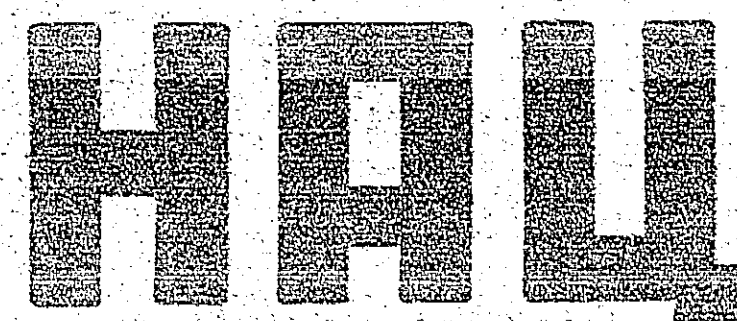
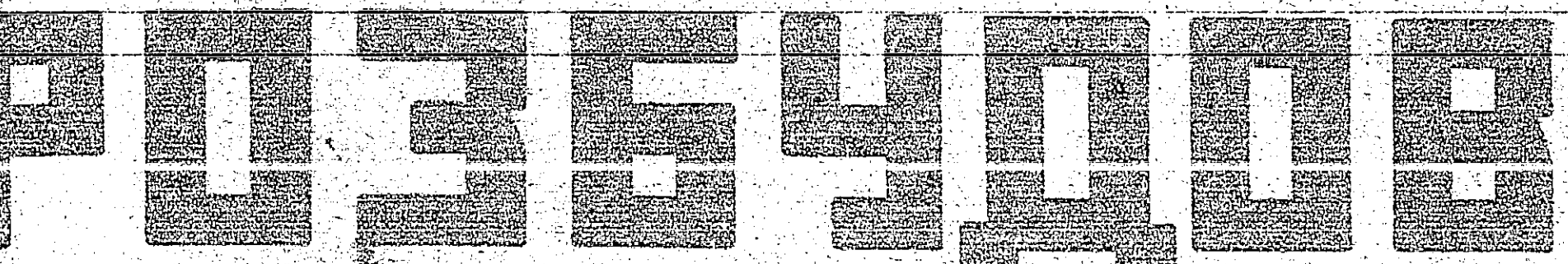
Орган Легії Українських Націоналістів

і СМОЛОСКИН

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. C. Mykola Sciborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.
Odpovědný redaktor: Václav Harych. Tiskárna: Legiografie, Praha-Vršovice.
Sámova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 20225-VII-1928.

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

орган Проводу Українських Націоналістів.

Видає: Микола Сциборський, канд. фізо. У. Г. А. в Подєбрадах.

Редагує: Колегія.

Помешкання Редакції й Адміністрації: Прага-Smichov, Nádrazní tř. 8. 46 p. (акс. přívrat).

Поштова адреса: «Rozbudowa Nacii», Praha-Smichov, pošt. schránka č. 37.

Гроші посилати на адресу: Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJE», Центробанк Львів «ROZBUDOWA NACIJE», Ukrainian Legion P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJE», Bankhaus Svoboda & Comp., Wien I., Legiobanka Praha «ROZBUDOWA NACIJE», Darmstädter und Nationalbank, Berlin, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJE», Banque Commerciale de Prague, Paris II, Legiobanka, Praha «ROZBUDOWA NACIJE».

Ціна окремого числа: Ч.-с. Р.—5 кч., Галичина, Волинь, Польща—1.50 вл. п., Австрія—1 шил., Німеччина—0.70 мар., краї Лат. Унії—4 фр. фран., Америка, Канада, та інші краї—0.20 дол. амер.

ЗМІСТ.

1. Володимир Мартинець: По році діяльності 417
2. Петро Кожевнік: «Рік Розбудови Нації» 420
3. Липовець: Десятиліття української революції 423
4. В. Богун (Харків): Загальне економічне положення С. С. С. Р. 425
5. Зенон Пеленський: Наша справа 429
6. Сотн. Андрій Фовицький: До питання військового вишколу 436
7. Ген. М. Омелянович-Павленко: Останні місяці 1918. р. 438

ОФІЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.

8. Звідомлення ч. 10 443

З ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

9. Легія Українських Націоналістів 444
10. Секція Легії Українських Націоналістів у Парижі —
11. Реферат члена Ц. К. Легії Українських Націоналістів 445

ХРОНІКА.

12. На Радянській Україні 445
13. Під Польщею 450
14. Під Румунією 453
15. Свято українського чину 454
16. Серед українців у Парижі 456
17. Єдиний фронт 457
18. Олімпійські гри 459
19. Політичний огляд 462
20. Від Редакції 465
21. Від Адміністрації —
22. Оголошення —

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

(ROZBUDOWA NACIJI)

ОРГАН ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Річник I.

Прага, грудень 1928.

Число 12.

Володимир Мартинець.

По році діяльності.

Діяльність Проводу Українських Націоналістів за перший рік його існування проходила під знаком синтези стремлень і творчого прояву організованого націоналізму. Ця обставина має велике значіння, коли взяти на увагу, що ще перед роком націоналістичні організації, розпорошені по різних українських землях і чужих краях, різно збудовані, без ніякого звязку між собою, були не зовсім пригожим матеріалом для витворення одної націоналістичної спільноти. Вправді, повстання Проводу являлось одним з етапів розвою націоналістичного руху, але негайного переведення завдань намічених I. Конференцією бракувало ще необхідної психологічної підготовки націоналістичних кол. Оцінюючи належно вагу цієї справи, I. Конференція доручила Проводові передусім перевести «підготовку націоналістичних елементів». Сьогодні, після року діяльності Проводу, треба ствердити, що не тільки вдалося перевести цю психологічну підготовку, але що зараз вже важко відділити діяльність Проводу від діяльності поодиноких націоналістичних організацій. Свідомість приналежності до одної націоналістичної спільноти всіх організованих націоналістів закріпилася так сильно, що створення одної монолітної націоналістичної організації не натрапить на ніякі труднощі.

Із тими труднощами боровся Провід у своїй дотеперішній діяльності. Всеж вони не були так великими, щоби не можна було їх усунути без шкоди для справи. В усунанні їх була помічною свідомість націоналістів, що ніякі перешкоди не можуть спинити їх стремлень до засновання єдиної організації.

Так, наприклад, на українських землях відношення націоналістів до партій відігравало цілий час значну ролю, і то настільки, що таке чи інше поставлення справи впливало на внутрішній розвиток руху. Здається дивним, що перерішена давно для Проводу справа могла мати таке велике значіння в краю. Річ у тому одначе, що вона не була перерішеною для націоналістів в краю. Серед них у хвилі повстання Проводу панували розбіжні погляди й стремління. Кожне рішення потягало за собою далекойдучі наслідки, що впливали на характер майбутньої організації українських націоналістів. Партія, ідеологічна група, політична формація, явна чи нелегальна, позитивна чи негативна праця,

щоденна політика чи праця для майбутности й т. д., — це питання, які повставали. Ці тертя були неминучими, коли зважити, що націоналістичні елементи на Україні дуже різнородні. Побіч великої частини, згрупованої в організаціях націоналістичної молоді, є також націоналісти, що не належать до ніякої політичної групи й врешті такі, що перебувають в партіях. До того ж і в «Союзі Націоналістичної Молоді» були анальоґічні течії, що й поза ним. Беручи на увагу, що Провід стояв у звязку з представниками всіх напрямів, не слід дивуватися, що справа відношення до партій часто виринала. Займаючися нею, Провід від самого початку мав ясну ціль: *розбудувати й усамостійнити* організований націоналізм, увести його у *всеукраїнське* русло та скирувати розбіжні стремління на шлях *інтересів цілоти націоналістичного руху*.

Від самого початку Провід був свідомий, що фермент серед націоналістів в краю — це тимчасове явище, та що раніше чи пізніше візьмуть верх тенденції, які йтимуть по лінії інтересів націоналістичної спільноти. Це й сталося. І це означає зворот націоналізму в позитивний бік та відкриття шляху для нестриманого його розвитку. Разом з тим притягнуто й зацікавлено справами Проводу націоналістичні *низи*. Незрозумілими є лише виступи «принципіалістів» на сторінках одного з місячників; ми відносимо це на рахунок непоінформованости.

Справа відношення до партій виринала також і на еміґрації. На це склалися дві причини: зацікавлення кравими справами, які не є без значіння для цілоти націоналістичного руху, і напади ріжних політичних еміґраційних груп на націоналістичні організації. Одначе на еміґрації ця справа мала інший характер, ніж в краю, хочби тільки тому, що серед еміґрантів нема прихильників співпраці з партіями.

Подібно як на Україні, так і на еміґрації взяла гору течія, яку заступає Провід від першого дня свого існування. Вона базується на таких тезах:

1. Провід послідовно йде до створення *єдиної організації українських націоналістів* на *всіх* українських землях та в усіх еміґраційних осередках.

2. Маючи всеукраїнський і національно-революційний характер, організований націоналізм мусить *відмежувати себе від існуючих політичних угруповань*, як теж не може прибирати *партійних* форм. Зогляду на це, члени єдиної організації націоналістів *не можуть* бути членами існуючих партій.

3. Організований націоналізм мусить, зогляду на творчу ролю, яку він має відіграти в суспільному житті: а) відкинути *руйнуючу* боротьбу *негідними* засобами проти інших груп і партій; б) здобувати вплив шляхом *творчої праці*; в) не виключати можливости співпраці з *поодинокими особами*, прихильниками націоналізму, навіть коли вони є членами інших політичних груп.

Одначе організаційні справи не тільки лучилися з питанням відношення до партій. Далеко більше значіння для розбудови організаційного життя мала *справа підготовки Конґресу*. Треба було усунути відокремленість поодиноких націоналістичних організацій, організаційний еґоїзм і місцевий патріотизм. Все це, не рідко в супроводі особистих амбіцій, виказалося при піднесенні справи створення *одної* організації. До цього долучалася низка питань ідеолоґії й програми діяльности українського

націоналізму, потреба викінчення політичної плятформи та схеми єдиної організації. Зрештою, щоби завести лад, треба було не тільки втручатися в справу кожної організації, але також вирішувати хоч частинно справи, що входили в завдання Конґресу.

Поволі відносини в поодиноких організаціях кращали, внутрішні тертя зникали, звязок з Проводом кріпшав, переходячи в тісну співпрацю, а з часом у підпорядкування Проводові. Організації передали Проводові ведення діяльности назовні та віддали йому свої сили для економічної акції, ідеолоґічної підготовки й ведення пропаґанди. Не тільки притягнуто до праці організації, але також нових людей поза організаціями.

Все це було «прорубуванням пралісу», коли взяти на увагу умови серед яких приходилося працювати з дуже малими фондами, і те, що чи то в своєму органі «Розбудова Нації», яка творила дуже важну ділянку праці Проводу, чи в окремих рефератах на місцях, на спеціальних конференціях, підчас поїздок членів Проводу й т. д. приходилося займати *в перший раз* становище до поодиноких ідеолоґічних та практично-політичних проблем, і таким чином творити підвалини однолітної організації та її політичної плятформи.

Щойно пересвідчення про наявність певної психолоґічної єдности, вже зрілої для оформлення в єдиній організації, розв'язало Проводові й організаціям руки щодо безпосередньої підготовки Конґресу. Дальніше проволікання його було би не тільки неоправданим, але й шкідливим, бо обставина, що лише Конґрес *остаточно* прийме схему організації, не дозволяла робити далекойдучі організаційні зміни. Ходило про це, аби не витрачувати енергії на справи, що можуть бути змінені на Конґресі, та передчасним вирішенням деяких організаційних справ не ускладняти праці Конґресу.

Це не означає одначе, що крім теоретичних плянів, які мають бути запропоновані на Конґресі, не роблено нічого в організаційній ділянці. Деякі організації потворили свої філії в ріжних країнах (Франція, Бельгія, Люксембург, Туреччина, Канада) як також утворено Союз Українських Націоналістів у Німеччині. Рік діяльности дав змогу зорієнтуватися в можливостях переведення в життя ріжних проєктованих схем та в їх доцільности, нетільки зогляду на ріжні території й ріжні умовини праці, але й зогляду на конечність вибрання форм, що найкраще відповідалиби всеукраїнському й національно-революційному характеру організації.

Тут слід дещо додати до тих завважень, які ми поробили в одному з попередніх чисел «Розбудови Нації». Терен діяльности організації ділиться на дві частини: всі українські землі (від Лемківщини до Каспія) і землі, де перебуває українська еміґрація. Обі частини поділяються на певну кількість територіяльних комплексів. Кожному комплексові відповідає територіяльна частина єдиної націоналістичної організації, що на даній території поділяється на дрібні місцеві організаційні одиниці. Всі організаційні одиниці творитимуть організацію українських націоналістів.

Щодо складу членів, то введення в організаційні рямки всіх шарів суспільности, без огляду на стан і вік, буде засадою націоналістичної організації. Тому, що виховання кадрів націоналістів треба зачинати

від доросту, організація складатиметься з трох ступнів, відповідно до віку членів: доросту, молоді (юнаків) і дійсних членів.

Не будемо входити в подробиці. Слід лише ствердити, що статут матиме найширші рямки, аби його можна було примінити як до сучасного стану організованого націоналізму, так і до майбутнього. Ясна річ, що також і політична платформа організації буде широко закреслена. Праця над виробленням платформи тісно зв'язана з працею над поодинокими рефератами, висновки яких і будуть складати політичну платформу.

Окремий регулямін Конгресу встановлює: 1) *персональну* участь, без огляду на те, чи поодинокі особи є членами націоналістичних організацій, 2) поділ учасників на *членів Конгресу й гостей*, 3) *широкі повноваження* Президії Конгресу. Праця Конгресу проводитиметься на пленумах і в 4 комісіях: ідеологічній, соціально-економічній, політично-військовій та організаційній. Щодо рішень, то, згідно з регуляміном *ухвалами Конгресу* є рішення за згодою всіх членів Конгресу; всі спірні справи передаються як *проекти ухвал на вирішення* кируючого органу організації.

Відложення Конгресу, що був вперше плянований на весну б. р. викликало потребу поширення завдань Проводу, який спочатку мав намір обмежитися *тільки* на підготовку Конгресу. У першу чергу ходить про діяльність Проводу назовні. Правда, зовнішня діяльність можлива лише по Конгресі, — всеж зроблено й тут чимало. Заходи Проводу стверджують, що справа зовнішньої акції націоналістів стає з кожним днем все більш актуальною. Не треба доводити, що орієнтаційна політика різних українських груп за кордоном не відповідає інтересам нації. Краєвіж групи, не тільки з огляду на свій територіальний характер, але й на умовини їх праці під чужою окупацією, не можуть вести праці назовні, особливо у *всукраїнському* розмірі.

Все подане вказує на те, що праця протягом 12. місяців дала значні висліди. Головний успіх її полягає в тому, що вона *відкрила широкі овиди* для організованого українського націоналізму й *поставила перед ним силу завдань*, виконання яких є його обов'язком.

Петро Кожевнік в.

«Рік Розбудови Нації».

Перший рік періодичного видання! Це є подією в житті кожного народу, і тим більше в житті українців. У той час, коли так багато українських місячників, тижневиків і щоденників припинило й припиняє своє існування швидко після появи, — перший рік «Розбудови Нації» не може лишитися поза увагою нашого загалу.

Думка про видавання свого політичного органу була льогічним вислідом розвитку руху українських націоналістів на протязі останніх десяти років. Це було завершення процесу «переоцінки цінностей», що розпочався слідом за поразкою у нашій боротьбі за повну незалежність.

Всі українці ще добре пам'ятають, з яким запалом і вірою в провідників наша молодь стала під національні прапори в 1917. і 1918. році.

Без хитання й без страху пішли струнки лави в бій проти Півночі, Заходу, Півдня й Сходу. Відданість ідеї самостійности спаювала українських юнаків. Бажаючи найшвидше дійти до Великої Меті, не тратили вони ні хвилини на роздумування: *чи правдивими шляхами та чи гаразд велася боротьба*. Без критики «верхів» і без порушення карности *виконували* вони волю тодішніх провідників. Богато, дуже багато віддало своє життя ще до великої поразки 1919. і 1920. року. Але не всі.

На чужині, — у таборах, тюрмах, копальнях, фабриках, студентських гуртах, аудиторіях, бібліотеках, — серед злиднів і праці, та на поневоленій, сусідами поділеній Україні, серед щоденних переслідувань, — кожен учасник визвольної боротьби ставив собі одне й теж питання: *Як бути далі?* І шукаючи за найкращою відповіддю, хоч і в ріжній формі, всі приходили до одного: *без найбільшого напруження сил, без поставлення інтересів Української Нації й Української Держави над усе, без міцної та широкої організації активних українців — не здобути самостійности!*

Стихийний рух, рух тих, хто себе називав *тільки* націоналістом, охопив усі простори, де мешкають українці. Без наказів і директив по-вставали самостійно менші й більші організації. А разом із тим виникла пекуча потреба друкваного органу, що ширивби гасла націоналізму, що кликавби до творення *націоналістичної сили*.

Першою — «Заграва»; за нею — «Національна Думка» й «Державна Нація». Вони ставили собі однакові завдання. Проте, з огляду на розрошеність націоналістів, на відсутність виразної організаційної програми й на брак необхідних засобів, не могли вони втриматися. Усеж, припинення їх появи не переривало пресової діяльності українських націоналістів. Саме на *ідеологічній спадщині тих органів розпочато будову нашого місячника*.

Вже в 1926. році, коли дві організації взялися за поширення (Група Української Національної Молоді), або за видавання (Легія Українських Націоналістів) своїх органів, виринула *думка про єдиний націоналістичний пресовий орган*. Одначе передумовою пресової централізації завжди є організаційна централізація. Щойно з утворенням Проводу Українських Націоналістів прийшов час *зосередження й пляномірного* поширення кличів націоналізму. Без цього неможливим булоб переведення підготовки Конгресу Українських Націоналістів, як під оглядом розроблення ідеології, так і під оглядом організаційного скупчення необхідних сил. Ці завдання перебрала на себе «Розбудова Нації».

Разом із цими завданнями від першого дня поставили ми собі за категоричний обов'язок: *до всіх проблем українського національного життя, а передусім до всіх виявів української чинности, для всіх світових подій і до всіх фактів щоденної дійсности підходити лише з міркою ідеї Незалежної Соборної Української Держави*. Такий обов'язок диктував нам одинокий критерій: *інтереси Української Нації мусять домінувати над інтересами всіх груп, станів й одиниць*.

І тепер, по році нелегкої праці, ми дивимося на перейдений шлях. Дванадцять чисел «Розбудови Нації» дають кожному змогу визнатись в тому, що нам вдалося зробити. Безумовно, не треба закривати очей на те, що ще сила важливих питань чекає на порушення, освітлення й вирішення. Але не слід також зменшувати значіння всього, що досягнуто.

У своїй ідеологічній частині «Розбудова Нації» дала цілу низку статей

на політичні, економічні, соціальні, культурні й військові теми. Новим, широким і виразним освітленням різних суспільних питань вдалося викликати серед найширших українських кол не тільки зацікавлення чи захоплення, але також змусити до передумання й передиспутовання. Що більше повною незалежністю думки «Розбудова Нації» прихилила до себе тих українців, які, зневірені різноманітністю партійно-політичних угруповань чи зовнішньо-політичних орієнтацій, відійшли від української преси. Отже в справі вироблення й скристалізовання ідеології українського націоналізму та в справі спонукання до політичного думання лежить *головна роль* нашого місячника.

Поруч з цим не лишали ми без уваги різних проявів української сучасності. Без огляду на ті чи інші групи, ми осуджували негідні українців-державників факти на *всіх* українських землях і в усіх чужих краях. У наших осудах ми завжди намагалися вказувати на ті шляхи, якими українці мусять простувати до здійснення свого ідеалу. Наша критика не була, і ніколи не буде виявом духу заперечення всього, що не є з нами. Ми шукали й знаходили позитивне в праці навіть *ворожих нам політичних груп*. Одвертими очима дивилися ми на положення українців на всіх землях і ніколи не промовчували того додатного, що там можна запримітити. Але разом з тим ми не промовчували також і того шкідливого, що чинять на *цілій* українській території *чужонаціональні влади*. У цьому реагуванні на нашу сучасність ми не почували себе самотніми, бо ми знали, що висловлюємо думки й настрої подавляючої більшості українського народу.

Ведучи працю до майбутнього й для сучасного, «Розбудова Нації» не полишала на боці також і минулого. Саме тому, що ми найбільшу вагу кладемо на *момент чинності*, нашу увагу притягає недавня збройна боротьба Української Нації. Для заховання з тим славним, ще незабутим періодом нашої історії, ми стало давали місце споминам безпосередніх учасників визвольного руху в 1917.—1920. р. Нема сумніву, що велика кількість українців знайшла у тій частині нашого органу чимало повчального й усвідомила собі *потребу національної збройної сили*.

Але не тільки українська національна справа з усіма побічними питаннями займала нас. Національне життя інших народів, події та проблеми всесвітнього життя знайшли місце й осітлення на сторінках «Розбудови Нації». Цим ми намагаємося задовольнити потребу належного критичного підходу до всього, що діється в широкому світі, — потребу *зв'язання українського питання з вселюдською дійсністю*. Притягаючи до співпраці *також і чужинців* та вміщуючи статті про чужі краї й чужі континенти, ми хочемо причинитися до піднесення української думки з рівня традиційного провінціалізму до рівня *великодержавництва*. Хочемо приспівити процес перетворення українця-раба в *українця-пана*. Саме на цю виховавчо-педагогічну працю «Розбудови Нації» не тільки серед націоналістів, але також і серед ширшого загалу, кладемо ми особливу вагу.

Зрештою, і в частині, яку ми присвячували відомостям про розвиток руху українських націоналістів, про діяльність поодиноких організацій і Проводу та про підготовку Конгресу, не можна не додати помітної ролі «Розбудови Нації». Це — *роля організаційна*. Розпорошені організації, гурти й окремі націоналісти взаємно себе пізнають, одні

до одних наближаються, одні одним допомагають у справі *творення єдиної організації*.

Стільки про значіння й ролю «Розбудови Нації».

Неповними були б, однак, наші уваги з нагоди закінчення першого року праці, якщо ми обійшли б мовчанкою питання літературних сил, питання аудиторії, без якої не може існувати пресовий орган, і те, який відгомін знайшов наш місячник серед українського загалу.

Ми свідомі були того, що нам прийдеться спертися на молодші, *нові сили*, які частинно себе випробували в націоналістичних органах, а частинно ще зовсім не виступали. На представників «старої гвардії» ми зовсім не розраховували. Великим здобутком є поява на сторінках нашого органу цілої низки нових імен. Сьогодні спокійно можемо ствердити, що перший рік «Розбудови Нації» дав їй необхідний кадр співробітників.

Також і справа здобуття читачів була нелегкою. Досить пригадати собі, що багато українських журналів з'являлося й швидко зникало, що українські партії викликали ідеологічний розбрат, і що тому ширші кола українців з великою неохотою дивляться на появу кожного нового політичного органу. Правда, ми мали вже за собою читачів «Заграви», «Національної Думки» й «Державної Нації». Але цього далеко не вистарчало для місячника, що хоче *знайти засоби серед самих читачів*. Минулий рік був роком школи й досвіду. Розкидані по різних державах, з *дуже обмеженими засобами* спромоглися ми поділати всі труднощі. Після такого іспиту спокійно-дивимося на майбутнє.

Підбадьорують нас також і голоси, що їх довелось почути після виходу «Розбудови Нації». Одностайно, — комуністично-соціалістично-демократично-монархічним фронтом, — пішли проти нас усі політичні угруповання. Ця *тиха згода ворогуючих таборів лише пересвідчує нас у правдивості нашого шляху*, бо за тими групами криються чужі сили: чорвона Москва, «Лига Нового Востока», Варшава Пілсудського й «триєдина Русь»...

З незломним бажанням продовжувати започатковане діло переступаємо поріг Нового Року. Коли порівнюємо кінець 1927. р. з кінцем 1928. р. то разом із вдовolenням висловлюємо надію, що 1929. р. принесе ще більші здобутки.

Цього ми хочемо!

Лещовець.

Десятиліття української революції.

У середині листопада 1918. року Український Національний Союз закликав до повстання проти влади Гетьмана П. Скоропадського.

Як дивно звучить це: українці кликали до боротьби проти Української Держави... Чи не було це абсурдом, або навіть злочином? Чи не було виявом анархізму недержавного народу? Чи справді це було «українським хамством»? — Такі й сила інших питань вириваються саме в дні, коли, перед десятима роками, точилася вперта боротьба за Київ.

Погляньмо на причини.

В останніх днях квітня 1918. р. гурт, зложений переважно з б. дворян і поміщиків не стримався перед тим, аби за допомогою найбільших воро-

гів усього українського, московських офіцерів, підняти руку на зроджену в огні революції владу пробудженої України. Хоч як слабою й недосконалою була та влада, всеж за нею стояли не тільки кола партійні, але також широкі лави тих, що із зброєю в руках перш усього дбали про звільнення України від північних наїздників. Для них очевидними були всі хиби молодого державного апарату, все безглуздя сліпо-доктринерського соціалістичного правління. Одначе, віддані всім своїм еством справі здобуття незалежної державности, вони не припускали навіть думки про піднесення зброї проти української влади в той час, коли українське військо ще не стало твердо на кордонах власної держави. Це не було ознакою байдужости, це було виявом національної карности.

Ця національна карність була кирмою їх поступовання й по перевероті 29. квітня. Бо хоч переверот показав, що його авторам, які бачили у революції тільки соціальне лихо та знищення їх економічного добробуту, ходить про задоволення егоїстичних інтересів; хоч гетьманська влада, заступлена не-українцями, від перших днів старалася позбутися з армії та ріжних установ усіх, відданих ідеї української державности; хоч село, що було основою нашого національного життя, побачило поворот «старих часів», переживаючи катування з руки приведених чужинцями-поміщиками «карателів» і все це в імені «Гетьмана Всеї України»; хоч розпаношення на українській землі московського елемента, прислужників вчорашньої Росії, глибоко вражувало почуття й гордість кожного українця; всеж ті, що зі зброєю в руках добули самостійність поневоленому народови, стиснувши в грудях образу та стримавши гнів, пробували вплинути на хід політики гетьманської влади. Коли тільки зявилася можливість, вони пішли до українських військових частин у надії, що їм вдасться перемінити московський характер, вдасться наповнити українським змістом гетьманську державу.

Та занепокоєні зростом українських впливів, московські прислужники Гетьмана, не спинилися перед завершенням свого ганебного панування. За підписом Гетьмана Всеї України зявився маніфест про федерацію України з Росією!

Чи треба дивуватися, що всі свідомі українці без вагань пішли на заклик Національного Союзу? Пішли на бій за Українську Державу!

Великою неправдою є, що повстання проти гетьманської влади завалило нашу державність і нашу незалежність. Сам Гетьман знищив ту державність проголошенням «єдиної-неділимої».

Перші стріли під Мотовилівкою власне розпочали бій за відновлення Української Держави. Щойно по кривавих боях українські війська, вступили в Київ. Ціною крові українських старшин, козаків і селян-повстанців вдалося відновити нашу самостійність.

Якою цінною школою для українського націоналізму були події останнього десятиліття! Всі спроби розв'язати проблему української державности чи то в рямках Росії, чи соціалістичного всесвіту чи в злуці з Польщею потерпіли повну невдачу.

І в десяту річницю української національної революції, схилиючи чоло перед героями Мотовилівки, мусимо визнати, що через гори трунів синів українського народу, ми прийшли до непорушного висновку: *лише безкомпромісовою боротьбою з всіми відвічними ворогами України, зможемо дійти до нашої мети: до Незалежної й Соборної Української Держави!*

В. Богущ. (Харків).

Загальне економічне положення С. С. С. Р.

Поміж певними групами українського громадянства, як на Схід, так і на Захід від Збруча, а також на еміграції, не перевелися ще люде, що мають нахил годитися на федеративну злуку з Москвою. Одні з них виходять із тих міркувань, що не варто боротися за суверенну Україну, коли ціла Європа поволі прямує до утворення Злучених Держав Европи; другі гадають що шляхом утворення східно-європейської спілки Україна разом з Росією краще зможе оборонити свої господарські інтереси проти стремління промислових європейських держав, визискувати хліборобський терен Східної Европи; треті ще й досі мріють про утворення світової чи принаймні європейської спілки радянських республік; нарешті є також люде, що взагалі мало вірять у сили Української Нації, вибороти свою власну державність, а тому, мовляв, краще не витрачати сил на здійснення утопійних мрій, і погодитися на яку-небудь федерацію з Москвою, або Варшавою.

Ми не будемо докладно розглядати міркувань цих ріжних груп, а обмежимося тут лише зауваженням, що Українська Нація ніколи не витворить своєї великої національної культури й не розвине власних продукційних сил, тобто не стане рівновартною з іншими європейськими націями, поки вона не здобуде суверенної державности. А колиб у майбутности, певне ще далекій, взагалі на світі, або в Європі, перестали існувати суверенні держави, то за час своєї незалежної державности Українська Нація стане культурною й промисловою, що й дасть їй можливість у майбутній спілці європейських народів зайняти належне місце. Тільки таким робом Українська Нація перестане бути хліборобським додатком промислової Европи, а також не буде більше беззахистним об'єктом імперіалістичних наїздів збоку своїх сусідів.

Ми хочемо, одначе, звернути належну увагу на те становище, в якому знаходиться Українська Нація в Союзі Радянських Республік. Насамперед підкреслимо, що С. С. С. Р. являється такою федерацією, у якій Україна, *принаймні формально*, при певних умовах, яких *на ділі нема*, моглаб розвивати й свою культуру, і власні продукційні сили. Ми навіть певні, що всяка інша федерація з Москвою мабуть булаб для Української Нації значно тяжчою, бо під пануванням компартії російські імперіалісти й націоналісти, *принаймні одверто*, позбавлені можливости визискувати Україну економічно так, як вони того хочуть, та не в стані провадити політику гегемонії російської культури, яка загрожує Україні при всякій іншій федерації з Москвою. А це тому, що комуністична партія, хоч і складається переважно з росіян, примушена провадити інтернаціональну політику, рахуючись з комінтерном та критикою збоку європейських соціалістів, як також з небезпекою інтервенції чужих держав. Мало того, є чимало росіян-комуністів, які справді виступають проти російських великодержавних тенденцій, з пересвідчення (поміж іншими російськими партіями таких груп нема), а інші побоюються викликати протирадянський рух на Україні поміж селянами та робітниками, або шляхом українофільської політики намагаються зискати симпатії й прихильність збоку українського населення на Захід від Збруча.

І от, не зважаючи на все це, становище України в комуністичному Союзі необхідно визнати дуже тяжким та безвиглядним, як щодо розвитку продукційних сил, так і щодо створення української культури. Пояснюється це тим, що влада ніяк не може з ріжних причин визволитися спід впливу колишньої спадщини, а також тим, що компартія намагається провадити таку політику, яка перечить інтересам більшости населення. Крім того сама організація диктатури пролетаріату приводить до того, що влада на Україні опинилася в руках російсько-жидівської меншости, а українська більшість позбавлена можливости належно оборонити свої господарські й культурні інтереси.

І справді, досить тільки приглянутися до господарського розвитку Радянської України, щоби побачити, що Українська Нація перебуває в положенні напів-колоніальної країни. Правда, можновладці та їх газетні писакки намагаються пояснити визиск України збоку Росії тим, що компартія «будує соціалізм», що в С. С. С. Р. панує плянове господарство та соціалістичний розподіл праці, що всеж нині Українська Нація визискувана менше, ніж то було під царським режимом. Проте ми повинні зауважити, що ця балаканина може й вистарчас, аби, в силу монополії преси, обдурювати українських селян і робітників; що господарський розвиток країни не залежить від голосних назв і вигуків (це одверто визнає також і значна частина кому-

ністів); що радянський соціалізм є тільки певного гатунку державним капіталізмом (звичайно, «селянсько-робітничим», бо такою є й сама держава). Так воно й є, бо в умовах царського режиму, як Росія, так й Україна, ще тільки почали були індустріалізуватися, а нині, під диктатурою компартії після ліквідації рештків феодальних відносин, власне розвивається досить значним темпом державний і приватний капіталізм (останній відіграє невелику роль, бо влада його затримує та поборює).

Звичайна річ, комуністам більше подобається називати державний капіталізм «селянсько-робітничим» соціалізмом, а тим часом він виконує ту саму роль індустріалізації країни, що в Європі свого часу відіграв приватний капіталізм (раніше промисловий, а нині фінансово-промисловий). І, треба завважити, відіграє цю роль не ліпше, а може гірше, бо продукційні сили розвиваються дуже мляво, бо матеріальне становище селянства дуже тяжке, а становище робітників та службовиків теж значно гірше, ніж в Європі. Ми цим зовсім не бажаємо сказати, що компартія та державна влада не дбає про інтереси працюючих. Ні, вона дбає, — це так, але на ділі виходить інакше, — тобто господарський розвиток країни, на ґрунті сучасної політики та в умовах диктатури, іде дуже мляво й не може забезпечити інтересів населення. Це розуміють і комуністи, та тому нині знову намагаються притягнути до Союзу міжнародний капітал, пропонуючи йому найрізноманітніші концесії.

Але в пресі вони все ще з гордістю та задоволенням галасують, що ось нарешті, мовляв, після великих зусиль владі вже вдалося відновити колишнє господарство, і тепер вона сподівається швидким темпом розвивати продукційні сили на засаді нової техніки. Отже, якщо вірити большевицькій статистиці (не завжди вона правдива), виходить, що: продукція промисловости в 1926—7. р. досягнула 100,9%, а продукція сільського господарства навіть 108,3% мирного часу; загальний бюджет Союзу в 1927—28. р. має складати 110% довоєнного (понад 7 мільярдів карб.); національний прибуток в 1927—28. р. виносиме 24,208 мільйонів карб.; торговельний обіг в тому ж періоді часу складатиме 33,500 мільйонів карб. Крім того вони задоволено вигукують, що частка промисловости у відношенні до цілої продукції народного господарства зростає (у 1927—28. р. має виносити до 40,2%), а частка сільського господарства знизилася до 59,8%, тобто немов швидко будуть досягнені відносини перед війною, і що частка товарної продукції промисловости та її питома вага у цій масі товарів в 1927—28. р. виносиме 60,7%, а частка товарної продукції сільського господарства знизиться до 39,3%.

Отже ці цифри, мовляв, яскраво свідчать про індустріалізацію Союзу, бо питома вага виробництва засобів і знаряддя продукції має все зростати (у 1927—28. р. передбачається довести її до 38,6%, а на всю іншу промисловість припаде 61,4%). Та й не дивно, бо, наприклад, у тому ж році в продукцію засобів і знаряддя вкладено коло 800 мільйонів карб., а в іншу промисловість тільки 200 мільйонів. Зрозуміло також, що усуспільнений сектор народного господарства (державна й кооперативна промисловість, електрифікація, транспорт тощо), одержавши в 1927—28. р. 3.456 мільйонів карб. вкладів, зростає значно швидше, ніж неусуспільнений (приватна промисловість, яка в тому році складала лише 13,4% всієї промисловости, і селянська хліборобська продукція), бо він одержав за той же час тільки 1.836 мільйонів карб., або майже вдвічі менше. Так само не дивно, що й роль приватно-капіталістичних елементів у торговельно-посередницькому обігу з тих же причин зменшується: у 1926—27. р. усуспільнений сектор мав 81,9% усього обігу (у гуртовому — 90,6%, а в роздрібному — 57,4%), а сектор приватний — лише 18,1% (у гуртовому — 9,4%, а в роздрібному — 42,6%). Цікаво, що на Україні приватний сектор мав у тому ж році 20,3% усього українського обігу (4,4% гуртового й 41,8% роздрібною, а усуспільнений 79,7% (кооперація 44,6%, держава 35,1%). У гуртовому обігу держава мала 52%, кооперація 43,6%, а в роздрібному кооперація — 45,9%, держава — 12,3%.

Нарешті, розроблений радянськими економічними установами план на ближчі п'ять років передбачає, що продукція промисловости цілого Союзу має збільшитися на 70%, порівнюючи з мирним часом, а сільсько-господарська продукція лише на 30%. Червоні економісти намагаються пояснити цю диспропорцію тим, що, мовляв, дуже важко відбудувувати та інтенсифікувати дрібні селянські господарства. У дійсності ж компартія за всяку ціну намагається поширити націоналізовану промисловість, й особливо велику «цензову», яка протягом 5 років має навіть подвоїти свою продукцію, бо таким робом влада сподівається значно побільшити пролетарську базу та довести всім ворогам, що в Радянському Союзі «соціалізм таки будується». І справді, з тих 13 мільярдів карб., які протягом 5 років мають вложити в народне господарство

Союзу, дві третини, або коло 9 мільярдів, мають уділити для промисловости (переважно «цензової») та для усуспільненого сектору взагалі, а решту сільському господарству. Але й з цих 4 мільярдів більше третини, а саме яких 1,5 мільярда, передбачається своїм розпорядженні тільки 2 мільйони гектарів а за кілька років плянується їх деякій мірі унезалежнити себе від дрібних селян-хліборобів (останні дуже неохоче продають свій хліб по державних цінах) і сподівається згодом одержати від «совхозів» значну кількість хліба для експорту.

До того часу свої ресурси держава стягає переважно з селянства (тільки горільчана монополія дає щороку коло 400—500 мільйонів карбованців чистого зиску), яке, на підставі перепису 1926. р., складає 86% населення Союзу. Звичайно, з усіх селян-хліборобів яких 45—50% у рахунок майже не йдуть, бо 35% усіх селян (т. з. незаможники) вже роками звільняються від безпосередніх податків, а решта 15% бідних селян платять дуже незначні податки. Зате 40% селян (т. з. середняки) та 10% заможніших хліборобів (т. з. куркулі) оплачують державі майже дві третини безпосередніх податків та значно більше половини посередніх. Мало того, якраз ці селяне, що визнає й сама урядова статистика, втрачають коло 1. мільярда карб. річно, завдяки т. з. «ножницям», тобто різниці між неймовірно низькими цінами на хліборобські продукти й надто високими цінами на вироби «соціалістичної» промисловости Союзу. Отже власне коштом переважно цих груп селянства й відбувається індустріалізація радянських республік. Бо не треба також забувати, що комуністична влада, як відомо, згідно з теорією Леніна, спирається на незаможників і намагається їх кооперувати та колективізувати (протягом наступних 5 років проєктується кількість «колхозів» так поширити, що вони повинні охопити 15% усього хліборобського населення й 12% засівної площі та що вони мають дати 20% товарного зерна й 15% гуртової продукції; зараз хліборобські комуні, артіль тощо дають лише 2% гуртової й 3% товарної продукції. Між тим усі ці незаможники, тобто селянські господарства до 3—4 гектарів, яких у Союзі нараховується 45—50%, або коло 12 мільйонів господарств, обробляють тепер усього 30% засівної площі й дають лише 25% гуртової продукції (товарової на ділі зовсім не дають, бо примушені самі прикупляти хліб). Звичайно, влада не може мати великої користі з цих селян-хліборобів, які, не посідаючи майже ніякого мертвого й живого інвентаря, продукують дуже мало хліба та не можуть платити державі податків, а головню позбавлені можливости купувати дуже дорогі вироби радянської промисловости. Тому компартія якраз і намагається цих селян колективізувати протягом яких 30—50 років, або пропонує їм переселятися на Сибір та на інші вільні землі. Зате із середняків та заможних селян «соціалістична» держава витискає, скільки ви-старчить сил, не зважаючи на ленінську теорію про спілку з середняком.

Ясно, що при такій системі виснажування сільське господарство не може далі належним чином підноситися й інтенсифікуватися. Тому то й радянська продукція сільсько-господарських машин, особливо на Україні, не може вже далі розвиватися, не зважаючи на свої великі розміри, з огляду на брак ринку, — тобто з огляду на селян, які не мають засобів, аби їх закуповувати. І дійсно, хіба може середняцьке господарство (середняків нараховується в Союзі коло 12 мільйонів) машинізуватися та інтенсифікуватися, коли його бюджет з 5—6 гектарів виносиме всього 600—700 карб. Бо, як відомо, «червоні машини» та інше знаряддя дуже дорогі, а хліб держава вимагає по найнижчих цінах. Отже не приходиться дивуватися, що селяне або споживають хліб самі, або годують ним худобу, щоб таким робом підробити на м'ясі, яке всеж можна спродати трохи краще, ніж хліб. Цим і пояснюється той факт, що хліборобська продукція майже досягнула розмірів з часу перед війною, — коло яких 5 мільярдів пудів, — а тим часом комуністична влада, як вона не бється, безсильна заготовити своїм апаратом хліб не тільки для експорту (перед війною вивозилося коло 600 мільйонів пудів річно), але також навіть для прохарчування міст і робітничих центрів. Цікаво, що хлібна криза загострилася саме за останні два роки, коли продукція хліба досягнула розмірів мирного часу, і коли перед тим С. С. С. Р. експортував хліб (у 1925. р. коло 150—180 мільйонів пудів), не зважаючи на те, що тоді хлібна продукція досягала лише 80—85% старого часу. Отже можна припускати, що урядова статистика «помилується», тобто площа засіву сьогодні може й дійшла до передвоєнного рівня, але продукція виносиме мабуть тільки 90% 1913—14. р., або на яких півмільярда пудів менше. Це тому, що селяне після років голоду кинулись були жваво до обробки землі, сподіваючись поліпшити свій економічний стан. Проте практика радянських хлібних кампаній відбила у селян бажання поліпшувати своє

господарство, бо «пролетарська» держава намагається поживитися, як найбільше, коштом їх праці.

Таким робом становище селян середняків і заможників при сучасній політиці компартії є безвиглядним, бо радянська влада неймовірно їх визискує й унеможливує їм стати на ноги, становище ж незаможників ще гірше, бо колективізація провадиться дуже пиняво, а переселятися на вільні земельні фонди вони теж у більшості позбавлені змоги за браком матеріальних засобів, як і з огляду на досить бай-дуже відношення до справи переселення з боку влади.

Не в багато кращому положенні знаходяться також робітники й службовики, що в кількості 10 мільонів є начеб базовою диктатури большевиків і на користь яких ніби відбувається визиск селянства. З цих 10.346.000 осіб найманої праці в 1926—27. р. було робітників фізичної праці 7.060.000 (з них у великій індустрії працювало 2.388.000, у дрібній, але без кустарної, — коло 1,2 мільона, у транспорті й почти — більше 1 мільона, робітників землі й лісу — коло 1,3 мільона, а решта, коло 1 мільона, — харчовики, комунальні й сезонні робітники). Службовиків нараховується майже 3,5 мільона. Крім того урядова статистика нараховує коло 1,2—1,4 мільона безробітних (з них 16% промислових робітників, а решта некваліфіковані й службовики). З усіх цих безробітних у 1926—27. р. одержували протягом року допомогу (пересічно 15—20 карб. місячно) тільки 460.000, а всі останні тільки тимчасову. Це все зростає, не дивлячись на індустріалізацію й нове будівництво, безробіття (протягом 1927—28. р. кількість безробітних підвищилася до 1,5—1,8 мільона) урядова преса пояснює тим, що в наслідок раціоналізації чимало службовиків втратило працю («розбухший» під час військового комунізму апарат тепер значно скорочується), а також і тим фактом, що велика кількість сезонних робітників прибуває з села до міста на тимчасову працю й тут залишається назавжди.

Реальна заробітна платня робітника в державній промисловості (без відраховань на соціальне забезпечення, комунальні послуги тощо) виносила пересічно 60—70 карб. Пересічна платня службовиків трохи більша, — 80—90 карб. Як бачимо, положення робітників і службовиків не ліпше, а мабуть значно гірше, ніж у «буржуазній» Європі. Не треба бо забувати, що карбованець має нині тільки 60% вартості мирного часу, що він тільки «урядово» коштує півдоляра, а в дійсності за доляр платять коло 3 карб. Крім того величезна більшість робітників і службовиків не має навіть цієї пересічної платні, а в той же час фабричні вироби в С. С. С. Р. коштують 2—3 рази дорожче, ніж за кордоном. Як умудряються прожити некваліфіковані робітники, одержуючи 1,5—2 карб. денно, важко навіть собі уявити, бо ціни на харчеві продукти по великих містах і робітничих центрах неймовірно високі, а індивідуальне будівництво по містах майже не існує — державаж, мійські громади, кооперація й транспорт за останні три роки спромоглися збудувати тільки на 250 тисяч душ помешкань, витративши на це около 1 мільярда карб. Цеж означає що величезна потреба в помешканнях залишається цілком незадоволеною, бо за ці три роки населення міст і робітничих центрів зросло значно більше, ніж на 250 тисяч.

Отже комуністи даремно так пишуться, що їм вдалося дійти до продукції мирного часу. Хибаж у 1913. р., або 15 років назад, народне господарство забезпечувало потреби населення! Нема особливих підстав дуже хвалитися й тим, що, мовляв, за слідуєчі 5 років сільсько-господарська продукція збільшиться на 30%, а промислова на 70%. Адже за цей час населення Союзу теж збільшиться принаймні на 15, а то може й на 20 мільонів душ (3—3,5 мільонів річно), тобто мінімум на 15%. І ось: побільшена індустрія, торгівля та ріжні служби забезпечать працю новим 3 мільонам населення, а решта знову має копатися в землі, яка, на жаль, не збільшується. Правда, радянська влада проектує протягом 5 років переселити на вільні землі яких 6—7 мільонів. Одначе, невідомо, чи це вдасться, і крім того майже половина приросту таки залишиться на місцях народження, або, краще мовити, промисловість і переселення заберуть тільки половину приросту. Цебто проблема безробіття на селі, де й тепер вже, на думку радянських економістів, нараховується яких 10 мільонів зайвих у хліборобстві робочих рук, не тільки не зменшиться, а загостриться.

Ось у цьому якраз і полягає трагедія компартії й радянської влади, що взялися «будувати соціалізм». Троцький і його прихильники цілком одверто твердять, що «радянський соціалізм» є нічим іншим, як поганеньким некультурним капіталізмом, що в аграрних країнах Східної Європи не буде ніякого соціалізму, аж поки на допомогу радянським республікам не прийде промислова Західна Європа. Прихильники Сталіна й Бухаріна теж годяться з тим, що в індустріальних країнах Заходу скорше прийде до соціалізму, ніж на Сході, навіть колиб пролетарська революція на Заході

спізнилася на яких 25—30 років. Так значить сама компартія не вірить, що їй вдасться за цей час справді індустріалізувати радянські республіки. І правда, через 15—20 років, наколиб радянській владі вдалося аж так довго втриматися, у що ніхто не вірить, у Радянському Союзі булоб на 200 мільонів населення яких 20 мільонів робітників і службовиків.

Ми певні й твердо пересвідчені, що робітники, селяне й службовики не в стані будуть витримати довгий час будівання «советского» соціалізму (фактично державного капіталізму), бо зі справжнім соціалізмом він власне майже нічого спільного не має, а як державний капіталізм, не може справитися з проблемою індустріалізації країни та дуже гальмує розвиток продукційних сил (особливо затримує інтенсифікацію сільського господарства). Тому, наколи компартія не змінить зчасом своєї політики й сучасної системи «диктатури пролетаріату», на що теж дуже мало надій, то панування большевиків на Сході Європі скінчиться мабуть ще не бувалою в історії людства катастрофою, яка своїми кривавими подіями далеко перевищить червоний терор.

Зенон Пеленський.

Наша справа.

1.

Ми програли нашу визвольну боротьбу.

Не тільки на фронтах. Не тільки в запіллю. Ми її програли також закордоном. І внутрішню і зовнішню. Чому?

У нашій публіцистиці майже не говориться на цю тему. «Майже» — бо на пальцях одної руки можна порахувати всі українські політичні публікації, на які нині всіли здобутись 45-мільонова нація. У рівній мірі рядовий учасник нашої війни, як і наша національна «верхушка» не знає — і як видно — навіть не бажає собі освідомити, чому власне ціла наша справа так эле, так трагічно скінчилась. Але що найважливіше — цього не знає наше молоде покоління, — те саме, що стоїть перед історичним завданням, — добитись до великої суверенної української державности. Воно — оте наше молоде покоління — бачить тільки трагічний результат, але не знає хто, чому й для чого робив ті найбільші помилки, що нас довели до банкруцтва. Не знаючи тих помилок, підростає покоління готове їх знова повторити, — розуміється, з тим самим результатом. І воно їх з математичною певністю повторить, якщо не буде проведена в нас широка історично-критична а разом з тим творча робота, що річево виявилаб ті причини, які довели до таких наслідків.

2.

Такої роботи у нас покищо майже ні сліду...

Розуміється, негвичайно легка річ ляяти українство за те, що воно всяку справу починає завжди наново, що воно ніколи не продовжує роботи батьків, не спирається на їх розум і досвід, що воно завжди революційне, а ніколи не консервативне, — завжди справи починає але початих не кінчить. Є дуже легко говорити, особливож щодо української політичної молоді — про непослух, про гордування досвідом батьків, про «політичне хамство». Богато тяжче зате вжитись у психічний світ молоді, побачити життя з її перспективи, вжитись в її духовність. Молодь бачить трагедію, бачить упадок, — але воча не знає: чому? Батьки їй про це не говорять. Цього свого «досвіду» вони їй не передають. І чи молодь хоче, чи ні, — вона *мусить* знова починати наново, — від себе, із свого власного розуму. *Мусить*, бо звязок з батьками вона не зі своєї вини стратила.

Батьки кажуть: винні сини, бо нас ніколи не слухають, — пиха їх розсаджусь, гордохвальство, зарозумілість, політична розперзаність. Синиж кажуть: винні не ми. Які думки й, які чини маємо ми продовжувати? У чому оформилася сума цього, батьківського військово-визвольного досвіду? Ми програли одну війну. Ми знаємо, що друга не за горами. Але цюї другої війни ми програти не хочемо. Робити старих помилок ми не хочемо. Щож може бути простійше, як піти й питати тих, хто в критичний момент стояв у проводу нації та її акурат туди завів, де вона стоїть нині? Деж оті досвіди з нашої визвольної війни, — оті практичні пізнання, понятєво уформлені й річево обґрунтовані, що моглиб послужити молодій українській політиці точною

виходу в майбутнє? Що робилось зле і чого треба оминати? Що треба робити в майбутньому, чого в минулому не робилось? Хтож властиво не дописав — і чому? Стрілець на фронті? Політик і адміністратор у запілля? Український дипломат закордоном? Тільки тих пізнань — практичних і безпосередніх — молодь хоче, а цілком вона не хоче крутитись вічно в блудному колі — в отім трагікомічному українським *qui pro quo*, — хто винен: батьки чи діти?

3.

Досвід?

Від Військового З'їзду в Києві і від 1. листопаду у Львові аж до жахливого фіналу по чужинецьких таборах і на еміграції! — на протязі шости років — українці намагались мілітарно відновити і закріпити свою державність. Дарма. — Чому? Винен військовий провід? Чи може винно запілля, що не підтримало фронту? Чи може вояцький матеріал? Чи може трусливий старшина? Десь є тут ланцюх причин і наслідків, десь є тут вказівки й пізнання, що моглиб послужити нам пересторогою на майбутнє. Є люде, що повинніб все це знати і нам переказати. Ясно, що тільки війна, тільки залізний український п'ястук зможе відкинути ворогів з наших земель. Отже армія, зброя, фізична босздатність!

Міжтим не дуже то серед нас помітно бажання зрозуміти всі ті питання й річево на них відповісти. На пальцях можна перебрати всі ті фахові праці й спомини наших відповідальних людей цього часу, що намагаються річево освітлювати справу. Позатим десяток допущень, десяток несконтрольованих тверджень, десяток протилежних пояснень і причин товчється в нашій публіцистиці щодо військової справи. Але нічого річевого, ніякої системи в розгляді річей, ніякого органічного зясування нашої війни.

Не йде тут тільки про так важливу психологічну виховавчу сторінку цього питання, — не про ту щораз більше затихаючу легенду нашої збройности та геройство й посвяту, що запалювалиб нинішню молодь й трималиб її готовою до майбутніх чинів. Стихає стрілецька усусувська легенда. Не бачить молодь — призначена для того, щоб у слушний час піднести зброю — Золотих Воріт нашої державности, що їх силою своїх тіл намагались отворити Січові Стрільці. Не знає вона нашої слави, ні Крутів, ні Мотовилівки, ні Львова. Не уявляє собі тої тяжкої хвилини, коли стрільці У. Г. А. за «Збруч річку проходили». Не знає нашої трагедії в чотирокутнику смерті, ні зимового походу. Не бачить тих залізничних шляхів на Україні і тих сірих станиць, де ще вчора десятками тисяч ваялись їхні старші брати, — жерті тифом, голодом, холодом, заразою, — але завзяті і витривалі до кінця. Невиразними контурами вирісовується у свідомості молодої людини табор наших полонених, загорожа з кільчастого дроту, ота «Діброва, Домбе й Бересть, Тухоля й Бригідки», місця прокляті, Каліш, Ченстохова, Йозефів — ціла тяжка одисея українського вояки — державника. Усе це пропадає десь поволі, зникає в сірому тумані...

Вистарчило всього кілька років, і наша нова молодь, переповнена романтикою і героїкою американського кіна й польським чи московським романом, не знає навіть побіжно, навіть зовнішно історії недавнього великого українського збройного змагання.

Усяка правдива молодь, що чує горячу кров в жилах і міцні мязи потребує праобразів, потребує живого ідеалу, що до нього моглаб достосувати свої чини, свої думки, свої мрії. Чи настільки вже змучений наш старший стрілець, що не хоче молодшому переказати свого пережиття й своїх змагань? Либонь так, бо наче оаза серед пустині, стоїть наше видавництво Червоної Калини, одиноке на всіх 45 мільонів українців, що взялось плекати традицію нашої збройности. Властиво не стоїть а ледви дихає. Дарма, що воно повинно бути прибіжищем молоді прагнучої сили й чинів. Стара пісня: брак грошей, брак зацікавлення; взагалі українство в його сучасній формі.

Але, як сказано: ходить не тільки про психологічну, виховавчу сторінку нашого збройного питання. Хоч і стихає стрілецька легенда, то всеж молодь настільки свідомо, що знова піде під зброю, на барикади й в стрілецькі рови, коли її покличуть... Йде тут радше про тих, що молодь *кликатимуть*, кликатимуть її на перемогу, чи загладу. Йде тут про практичний досвід нашого недавнього збройного проводу та про виховання, сотворення нового. Алеж як відноситься досвід нашого збройного минулого до починів нашого збройного майбутнього? Що залишають батьки дітям?

Порахувати? Наскільки мені відомо, першою зявилась праця ген. Капустяняського, потім ген. Тютюника про зимовий похід, полк. Коновальця про Січове Стрілецтво, спогади ген. Петрова...

Намагаються узмістовлювати комплекс тих питань: «Табор», «Військовий Вісник» і «Військова Справа». Наше збройне минуле парою сот статей-споминів розбилось по українській періодиці без спроб фахівців, увести все це в одну критично-провірену систему, — без основоположних висновків для майбутнього. Невжеж це неслись поляки до своїх визвольних війн 1914 — 1921 рр.? Або німці? Або більше-але й історій чуть не кожного полка й куріня? Щораз виразніше оформлюється їхній відносний досвід, — спадщина їхнім дітям, Традиція. Консерватизм.

4.

Досвід?

Ще світло представляється справа нашого збройного досвіду в порівнянні до нашої внутрішньої політичної проблеми. Наші військові, особливож ті, що мають за собою (австрійську, чи російську) школу, призвичасні до дисципліни й відповідальности, ще сяк так вивязуються зі свого завдання. Хоч і нема досі систематичної й фахової оцінки наших збройних змагань в цілості, то принаймні певні матеріали існують і збільшуються. Нашіж політики? — Бог з ними. Міністри, державні секретарі, директори департаментів, послы, консулі, дипломати, народні діячі й трибуни, — імже імя легіон. Хіба довідаєшся, як вони оцінювали положення, з чим мусіли боротись, з чого виходили й до чого прямували? Хіба визнаєш, як малювався світ в їхніх головах, які пляни мали вони й чому так, а не інакше робили вони свою політику? З яких фальшивих передпоилок виходили вони, що справа вкінці рухнула? Державні акти: зірвання з Московщиною, мир в Берестю, Галичина після розвалу Австрії; ми й центральні держави, ми й Антанта, польсько-український договір, гетьманська федерація з Москвою... Усе річи першорядної державної ваги. Що про них нині знає політичний доріст? — Знає це, що говорять чужинці, але не знає цього як властиво підходили до справ і робили їх — ми! І зноваж таки мало казати: «Без використання досвіду батьків ви зломите собі голову»... Липинський, Чикаленко, В. Андрієвський, В. Винниченко. Хто ще? — Не легку роботу буде матиме бібліограф української визвольної революційної боротьби. Державні документи, меморіяли, ноти, доповіді й т. д. Усе це, окрім скромних збірок Христюка й Лозинського, гние десь в Харкові, Києві й Варшаві у Галичині, на Чехословаччині... Новітній український Полетика знова матиме причини гірко скаржитись на українську поведінку з власною історичною документальною бувальщиною. Усеж те, що появляється якесь доривочне, без перспектив, застрашаюче суб'єктивне, без джерел, без дат, без вказівок.

У всякій державній суспільности, кожний більше чи менше впливовий політик почуває потребу, *моральний примус* здати звіт із своєї публічної діяльности. Кожний з них тримає в порядку своє листування, веде свої політичні щоденники — нічого не «вилітає» з його памяти. Скільки було в нас міністрів закордонних справ? Хто й що про них нині знає? Що залишили вони по собі? Що хвилини можна прослідити працю німецької делегації в Версалю в 1919. р., — можна прослідити хід думок і чинів кожного політика, всіх переможених і переможців. Але хіба довідаєшся від наших людей, як вони вели переговори в Берестю, що взагалі там діялося? Хібаж не помиляється І. Кедрин, коли каже в збірці матеріалів про Берестя, що «будучий історик докладно прослідить справу»? З чого її прослідить? Хіба з *чужих* документів, *чужих* матеріалів і *чужої* точки погляду.

Сказавби хтось що *так* партійно настроєна суспільність, як наша матиме бодай докладний образ з перипетій наших внутрішніх партійно-політичних війн і подій... І тут те саме що й на інших ділянках. Історія українських с.-р., с.-д., н.-д., р.-д. хліборобів — кого хочете — так само, як й історія всіх інших проявів нашого національного життя, — все в початках і все уривається на половині.

Український доріст не знає *нині*, що робилось *вчора*. Він знає тільки загально про справу встановлення української державности. Але той доріст підлягає законові життя, — вічно творити. Підіймаючи ідею державности, залишений сам собі, — доріст творить й творитиме все по своєму, бо творити він мусить. Це не буде тільки його вина, коли зза браку звязку з вчорашнім, знова потерпить наша справа. Мало й говорити про брак покори й молоде гордохвальство. Треба перш усього залишити свій старий досвід.

них індивідуальностей. Але зовсім байдужим було для нашого дотеперішнього державництва усвідомлення геофізичних підстав нашої державности. Тимчасом тільки воно повинно нам диктувати нашу зовнішню політику: звязування себе з такими силами, що будуть нам забезпечувати максимум наших геополітичних домагань.

Колиб знали наші «державники» безмежну важливість Галичини для самовистарчальности української держави, вони її не зрікались би. Українська державність зможе бути економічно незалежною, коли матиме вільний проїзд через Боспор і Дарданелі. У цьому відношенні ми перебираємо спадщину Російської Імперії. 70% колишнього вивозу йшло через Чорне Море. А ключ до протоків лежить на Балкані. Без можливости активної балканської політики Україна ніколи не буде сувереном. Активну балканську політику можна буде вести тільки з галицької бази. Без Галичини нам ніколи не здобути протоків, бо тільки з Галичиною матимемо ми безпосередні межі зі словаками й мадярами. Маючи такі межі, ми зможемо вести вигідну нам коаліційну політику, що нам отворить Балкан. Ми мусимо бути в союзі з Болгарією, бо через Болгарію, Мадярщину й Галичину тягнеться ланцюг, що стискає Румунію. Але з Балкану, — отже з політичного простору нинішньої Малої антанті, — перекидається закордонно-політична лінія до Середньої Європи, до Німеччини, а звідтіля через балтійський простір на балтійські держави, передовсім Литву, потім Білорусь... Безмежно важливою для української державности є галицька земля, — не економічно, а політично. Галичина в нашому державному організмі це рука, що отирає нам вікно до Європи.

Галичина це оден малий приклад — тільки сніп світла на нашу геополітичну справу. Кавказ, Каспій, Балтика, — геополітичне оформлення нашого противенства до Москви, — ось не усвідомлені, але найпершої ваги річі. Наша геополітична проблема є разом з тим точкою виходу в нашій зовнішній політиці.

Коли вже в основах «нашої справи» була *ідея державности*, то першим змістом тої ідеї булоб геополітичне освідомлення нашої справи. Не є державницькою політика, що в своїх комбінаціях виходить з *ненависти* до поляків чи москалів, а не з геополітичних природомірностей.

7.

Із державницької ідеї може виникати тільки одна політика, політика територіяльності. Територіяльність усвідомлення української проблеми вказує нам оден шлях, — той, який нас веде до органічної територіяльної соборности. Колиб нині Україна була вже самостійною, то її закордонна політика моглаб бути тільки одна, що виростає із землі, що вяжеться з силами, які забезпечують цілість тої землі. Ніде в «досвіді» нема й слідів такого ставлення проблеми. Зречення Галичини, «Кримська Республіка», «Україна без Каспія», — ось квіти вчорашнього державництва. У підставі «нашої справи» була не ідея державности з усім своїм примусом, а культурницько-соціально-сумбур... Не тільки геополітичний примус є підставою державности. Рудольф Келлен так сформлював сенс державности: «державка, як та рука з пяти пальців, що разом в мирі працюють і разом у війні стискаються в п'ястук, — пять основних елементів, — отже: геополітика, демополітика, кратополітика, соціополітика і економополітика». Наша недавня історія підтверджує всю для нас трагічну, — правдивість слів Келлена. Бо не тільки тому розбилась справа нашої державности, що її будова не виростала з землі.

Демополітика, — це не тільки наука про людський матеріал в даній державі, але передовсім наука про пануючий етнічний елемент, отой «*Hegeivolk*», що не існує ще в часах визвольної війни, але який так само треба створити, як треба щойно встановлювати якості нашої геополітичної проблеми. У ту площину паде, розуміється, також духовна сторінка питання, віра, що лежить в основі нашої державної справи так само як земля, влада чи соціальна сторінка питання. Власне під оглядом демополітики має своє державницьке оправдання модерний український націоналізм. Той націоналізм виростає так само примусом з ідеї нашої державности, як — щодо геополітики — з тої ідеї впливає домагання соборности.

Кратополітика, — наука про державну владу. — Колиб «наша справа» була у свій час справою державною, то наша політика *мусілаб* була рахуватись з тим, що державність можливо створити тільки при встановленні міцної влади, — рахуватись взагалі з тим, що влада впливає з ідеї державности так само закономірно, як закономірно лист виростає з деревини. Без усвідомлення проблеми влади не бути українській державности! Якбижто «досвід» минулої визвольної війни захотів показати підрастаючій молоді наше відносне державництво в його правдивім освітленні!

Нічого в тому роді нема, коли не брати на увагу голосу Липинського, що не доходить нині далі вузького кола партії гетьманців. Розходиться тут, розуміється, про сам *принцип влади*.

Потім *соціополітика*. Державницьке усвідомлення соціальної проблеми має не менше від усіх попередніх елементів значіння. Не державництво, на жаль, лежало в основі нашої революції, бо з державної ідеї закономірно випливає домагання згармонізованя, — співжиття суспільних клас на Україні. При тому згармонізованя не є тотожне з пануванням *одної* класи. Колиб наша політика була державницькою, то й тут вона стоялаб перед *примусом тільки одної* політики. Ніякий чоловік і ніяка партія не заявлялаб претензій тільки на *своє виключне* панування. У той час, коли соціальна ідея сама по собі кладе головну вагу на *форму* соціального життя в даній людській спільноті, державна ідея з натиском підносить момент *якості* цього соціального життя, *modus vivendi, співжиття* станів. Державник завжди буде намагатися вирівнювати якості соціального співжиття в своїй суспільности, — поволі доводити його уклад з горизонтального на верштовання класи *над* класи, до вертикального уставлення стану біля стану. Не-державник, — людина особисто матеріального інтересу, — буде завжди ставити якраз свою блищу, економічно гомогенну групу на вершці соціальної піраміди, — буде робити те, що робилось в часі нашого визволення. Але та робота була всім, тільки не-державництвом.

Нарешті *економополітика*. Вона нерозривно звязана з геополітикою і соціополітикою, — посередник поміж землею й людиною, що на тій землі живе.

8.

«Наша справа»?

Тоді вона не була державною. *Тоді* вона ще цілком була в туманній сфері ідеалу. *Тоді* ще не було в нашій свідомості звязку поміж явищами. Але зрозумілий націоналізм творив зовнішню політику з почуття ненависти — одних до москалів, других до поляків — у той час як зовнішню політику диктують, *повинні* диктувати передусім якості гео- й економополітичної доцільности, — з чисто раціонального досвідного погляду справи. Нічого не виростало з державної ідеї. Військо втратило змісл, як засіб державної кратополітики, бо, не маючи одної державної влади, билося за що хоче, — за Галичину, за демокрацію, за большевизм, за українізм, — але ніколи за державність. Внутрішня політика розминулася із завданням, бо замість бути доцільною соціо-, демо- й економополітикою, була або пануванням *одної* класи, і звідтіля пануванням *одного* економічного радикалізму, або пануванням *одного* якогось шкідливого культурницького чи релігійного шовінізму. Причина лежала десь глибше ніж тільки на фронті, й запіллі. Чи тільки в нашій закордонній політиці? Лежала вона, як сказано, в самій будові «нашої справи». Повільно, аж надто повільно, працює «досвід» нашої визвольної війни, що мавби викрити ті пайбільші помилки.

Віriamo, що «наша справа» буде щораз більше прибирати реальних ознак *державництва* політика наша буде природньою, буде втіленням органічного життя держави. Державна ідея має свій *примус*. Він виростає з організму держави, — з його біологічних неминучостей. З цього органічного розуміння державности виростає ціла система політичних пізнань, ціла система думання, — *державницький раціоналізм*, який оформлює потенціальні елементи «нашої справи» в реальне життя. Як довго «наша справа» не переїде із сфери загального хотіння на твердий реальний ґрунт і не заміниться в цілу низку реальнополітичних територіяльних, економічних, соціальних, демо- і кратополітичних вимог, так довго «справа» ота засуджена буде на все нові невдачі. Щойно з розгляду тих елементів сама по собі надбудується наша зовнішня політика.

Сотн. Андрій Фовицький.

ДО ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ВИШКОЛУ.

Мої уваги викликані статтею полк. Е. Коновальця в 7.—8. числі «Розбудови Нації». Та стаття має цінну й значіння, бо порушує важливе питання й ставить завдання, розв'язання якого, як це признає також сам автор, не є легким.

Найкраще підходити до цього питання цілком реально й не забивати собі голови всякими мріями, надіями та нерозрешимими проблемами. Нас всіх лучить одна ідея, одна мета: визволення рідного краю, створення незалежної Української Держави й оборона її. Ясна річ, що, здійснити нашу ідею дасться шляхом боротьби, і то боротьби не безкровної, а дуже й дуже кривавої... Для цього, потрібні люде, багато людей, і ці люде мусять бути сильні, відважні, цілком віддані своїй ідеї, а головню розумні й освічені у військовій справі.

Цілком зрозуміло, що ми мусимо мати військових провідників, старшин генштабу, фаховців різного роду та ін. Це все ми повинні мати. А щож ми можемо підготувати, щоби в разі потреби мати? — Це останнє є саме головне питання!

Мусимо собі сьогодні сказати: ми маємо дуже мало самого необхідного. Колиж ми до цієї справи будемо й далі ставитися байдужо то за 5—10. років не будемо мати нічого.

Чомуж це так? А дуже просто. У цей мент у нас є:

а) ще не цілком скомунізована, спольонізована чи зрумунізована молодь, яка може взяти участь у підготовці боротьби та й у самій боротьбі;

б) декілька сотень, а може й пару тисяч, підстаршин і молодших старшин, що ще до певної міри залишилися військовими (не цілком сцівілізованими), бо не мають відповідної своему фахові праці;

в) декілька десятків вищих старшин і генштабовців, що ще не добиті життям і дещо не забули зі свого фаху;

г) декілька фаховців, як от летунів, підричників та з інших спеціальних родів зброї.

Ці всі люде ще не забули минулого й палають бажанням іншого життя, — мають у собі силу піднятися знову до боротьби за велику ідею, і навіть для неї віддати своє життя. Але пройде ще кілька років і ось тоді, при найбільшому бажанні, ніхто не зможе нічого зробити...

Дуже відродно було читати про зацікавлення загально-військовою підготовкою серед студентства (див. статтю сотн. Р. Ярого в «Національній Думці» за 1927 р.), але передчасним було робити з того далекоїдучі висновки та на цьому тільки будувати, бо ми аж надто добре знаємо, що після скінчення науки теж саме студентство із запалом береться до праці в своїй галузі й настільки важно від неї відривається, що від дотеперішньої військової «підготовки» загал і нація нічого не має.

Що до утворення військового центру пропонованого полк. Е. Коновальцем, то вважаю, що всі його функції можуть рівнож виконувати українські військові (старшинські!) організації в поодиноких країнах, і лише періодичним військовим з'їздам представників тих організацій приходилосьби координувати працю.

Саме в праці поодиноких військових організацій я уявляю собі справжню активну діяльність наших фахівців, що недавно ще робили своє діло, а зараз стали «бувшими». Їх знання, їх досвід і вміння визнатись у фахово-військових питаннях треба використати до останку. Хтож з них ще збереже сили, той у потрібний мент буде ще дуже потрібним для праці в штабах і спеціальних нефронтових військових установах. Саме, під примусом організацій, «бувші» мусять бути цілий час у курсі справ військового фаху.

Одначе вся вага нашої національно-державної майбутності, вся відповідальність за наше право лежить не на борцях з 1918—20. р.р., а на нашій молоді. Миж повинні взяти на себе відповідальність за те, щоби наші наступники не стали «поганими правнуками славних пращів», чим вони, безумовно, стануть, якщо ми в час не приймемо відповідних мір. У вихованні й організованні молоді полягає вишкіл майбутніх борців за Україну! На цю працю мусять звернути всю увагу дорослі. Від наших хиб і помилок повинні ми охороняти нашу молоді, щоби її доля була кращою від нашої.

Коли ми ні на хвилину не забуватимемо про сказане вище, то самі собою виникнуть і певні конкретні висновки щодо самої справи військового вишколу. Не пошкодить тут пригадати, що школа життя вимагає починати кожне велике діло з малого.

Загально відомо, що силу кожного народу складає вишколена й озброєна маса. Отже й нам приходиться звернути увагу на маси. Можемо, оперувати тут тільки певними зародками. Такими зародками серед сучасних відносин є різні спортові, руханкові і тим подібні організації. Ось власне від них треба зачинати. Всю українську молоді, хлопців і дівчат, мусимо зорганізувати, виховати в грі й спортових виравах, — зробити здатною до великих фізичних напружень, заохотити до військового діла, загартувати дух, поширити й скріпити її національну свідомість. Коротко: мусимо дати нашій молоді той міцний ґрунт, на якому збудується все життя майбутньої Української Держави!

Ми не можемо мати армії, не можемо явно провадити військового вишколу, «не маємо права» підготовляти національних борців... Коли так, то най вся молоді, весь майбутній український нарід буде підготованим, й армія наша тоді не буде складатися лише з фахівців, а з цілої нації. У цьому власне й полягає перший головний висновок щодо військового вишколу. Спортові організації молоді під проводом спортовців з військовим вихованням мусять перебрати на себе це завдання.

Тепер ідемо далі. Споміж старших, таким чином вихованих юнаків, що виявили охоту до військової спеціалізації, треба творити спортові організації дорослих. Там у формі «спортових викладів» і «фізичного виховання» юнаки матимуть змогу поширювати своє знання, привчатися до вогнепальної зброї та взагалі до військового діла.

Щож торкається спеціалізації та підготовки генштабовців, то це найкраще переводити шляхом поступлення до чужих армій, бо теоретичним шляхом, а тим більше шляхом позашкільної освіти багато вивчити не дасться.

Дуже добре булоб для більш дорослої молоді, скажім студентів, уряджувати періодичні літні чи зимові практичні курси, як це робиться в деяких державах для запасових вояків, щоби вони лишалися в курсі військового діла. Цю працю також можна булоб переводити в зв'язку зі спортовим тренінгом і для більшого зацікавлення, злучити з спортовими змаганнями та грами.

Щоби піднесені вище думки уявляли певну цілість й мали систематичний вигляд, я вважаю за доцільне намітити програму діяльності поодиноких організацій вояків у різних країнах. Як сказано вище, всі організації малиб перевіряти й координувати свою діяльність на періодичних з'їздах.

Згадана програма виглядалаби приблизно так:

1) Випрацювати докладний план військового вишколу молодших старшин. Такий план повинен бути збірником директив для періодичних курсів студентів і взагалі дорослої молоді.

2) Випрацювати підручник загально-військової освіти для членів спортових товариств дорослих українців.

3) Випрацювати план вишкільної праці в організаціях молоді.

4) Підготовляти відповідну літературу шляхом видання вже готових праць, шляхом перекладів чужої літератури й шляхом приєднання наших військових фахівців до написання бракуючих підручників.

5) Провадити потрібну працю для вирішення питань організації майбутньої української армії.

6) Увійти в зв'язок з військовими колами тої країни, в якій перебуває організація, для уможливлення найздібнішим молодим українцям вступу в армію з метою підготовки старшин генштабу.

7) Допомогати молодим українцям вступати в школи чи установи, де можна здобути військово-технічну підготовку.

8) Здобувати необхідні для цілої справи військового вишколу матеріальні засоби.

Загальний військовий вишкіл, повинен стати нашим завданням. За несповнення його будемо ми відповідати перед нашими дітьми й внуками.

Ген. М. Омелянович-Павленко старший.

Останні місяці 1918. року.

(Передрук заборонений.)

(Кінець).

Такий стан речей не міг не стурбувати «Довудства Сходу». 11. грудня воно доручило генерал-підпоручникові Зелінському з відділом силою в 1600 вояків, 12 кулеметів і 8 гармат розпочати протинаступ, що в своїй остаточній меті мав привести поляків до опанування напрямку Перемишль—Хирів—Самбір, — безперечно важливого для нас, бо звідси поляки могли дістатися в зацілля наших львівських груп.

13. грудня Зелінського підсилено відділом майора Модельського (1 курінь піхоти, кулеметна сотня й панцирний потяг), а 15. у критичний момент, у боях коло Підмогилля й Трушівців Зелінського підсилено ще двома курінями 37. полку і 1. дивізіоном 1. полку уланів. Усі ці заходи поляків привели їх до опанування ситуації на згаданому напрямку.

На завзяту боротьбу у напрямку Хирів—Перемишль Начальна Команда відповіла введенням у бій частини львівської групи. Це, очевидно, мало певний моральний ефект, бо вже 18. грудня Львів «волав» на поміч. Зелінський одержав 23. перед обідом від генерала Розвадовського таку словесну директиву: «Положення під Львовом увійшло в критичну стадію. Українці, підсилені свіжими частинами, підступають аж до самого передмістя, яке невпинно атакують. Поза тим нагромадили вони більші сили в Любені В. з наміром заатакувати Городок Ягайлонський. Завданням групи є розбиття сил під Любенем В., дальше просування її вздовж гостинця Любень В.—Ставчани—Оброїм—Львів й переведення тих операцій, які виявляються остаточними для рятування Львова. На праве крило належить звернути увагу, бо на підставі відомостей, які одержано з вірогідних джерел противник нагромаджує більші сили в околицях Глинної—Наварії й Пустомитів».

Отже, як бачимо, польське командування ще 18. грудня вважає положення під Львовом настільки критичним, що рішає перервати свої бої у напрямку Хирів—Самбір, аби мати змогу кинути перемишльські сили на підтримку Львова. З наказу Розвадовського ми бачимо також, що польське командування визнавалося також у положенні навколо Львова, бо, як кінцеве завдання, скеровує протинаступ своїх головних сил у район, з якого мав початися наступ нашої ударної групи, — «Наварії»*).

24. грудня група генерала Зелінського вже стояла у вихідному положенні. 25. вона розпочала свою акцію, і в 23. годині вона здобула вже Любень Великий та Малий. Наш відступ був настільки поспішним, що штаб не встиг знищити телефонічного połącення зі Самбором. Це дало полякам можливість зібрати багато розвідничого матеріалу й нанести нам великі шкоди. Між іншим поляки самі визнали велике значіння для їхніх операцій тої вістки, що «українська команда, за винятком потягів, не має на тому відтинку (Любень В.) інших відділів». Це дало полякам змогу спокійно дивитися на своє праве крило, і зосередити 27. грудня найбільше сил проти «Наварії». Саме там, у двобою найсильніших груп, і мала вирішитися доля наших грудневих операцій.

Неуспіх наших двох західних груп (Хирів і Любень) сильно відбився на бійці на рішучому напрямку. Проте ми мали ще сказати своє останнє слово, бо залізниця Стрий—Наварія—Львів була забита потягами з надходячою до нас підмогою з Великої України; Галицькі частини були на цьому напрямку, такби мовити, авангардними й мали забезпечити спокійне нагромадження наших сил, що прибували до Наварії.

*

Зима того року була сніжна й порівнює сувору. Це відбивалося на нашому маневруванні, бо наші технічні засоби пересування були дуже примітивні; Начальна Команда ще мала кілька авт (у штабі називали їх гумористично «автяками»), — решта ж частин армії мусіла користуватися підводами.

Двома автами ми, коли не помиляюся, у ночі з 25. на 26. грудня виїхали до

*) Наварія.

Бірки, де, згідно з наказом, мала розташуватися Начальна Команда. Це — маленьке містечко, що лежить щось 35 кілометрів від Львова. Зогляду на великий сніг, ми сильно спізнивалися. Подорожі в Начальника Штабу виринула навіть думка відложити наступ ще на один день, проте я надавав ментові несподіванки наших операцій найбільшу вагу й тому рішуче відхилив його пропозицію. Як ми вже бачили вище, завдяки певним недомаганням штабу групи Бізанца та завдяки шпіонажі, польське командування вже 26. було досконало поінформоване, що «в околиці Глинної—Пустомитів українці сконцентрували кілька курінів отамана Петлюри, що прибули з околиць Києва». До того перебіжчики подали полякам також і напрям наступу на Ставчани.

Алеж, при всіх тих несприятливих нам обставинах, поляки не знали ще про моральний стан частин, які прийшли нам на підмогу. Коли взяти на увагу брак резерв у поляків, то саме це й мало відігравати в двобою рішучу роль. Сталося так, що з першими поважними втратами у лавах наддніпрянців, почулася голосна критика всіх оперативних розпоряджень, а далі: «Чого ми будемо воювати за чужу землю, хіба у нас своєї мало?». «Поляки теж наші брати»... У той самий час «брати» немилосерно били з гармат... Коли всі «аргументи» були вичерпані, то наддніпрянські частини просто відмовилися продовжувати наступ. На нещастя, на лінії Львів—Стрий показався ворожий бронепотяг. Счинилася паніка. Командуючий рішив вивести наддніпрянців з бою й продовжувати наступ тільки галицькими частинами. Маємо завдячувати його кавалерійській вдачі, що наш бій не «нагло завалився».

У сильно послабленому складі відділ продовжував наступ. Деякі частини дійшли навіть до самих передмість. Начальник групи особисто був там... Але все це не мало характеру розмірено опущеного на болоче місце ворога важкого меча, а більше нагадувало демонстративні укули легким рапіром, чим лише драговано противника й викликувано в нього оптимізм щодо протинаступу.

На перебіг справ на інших ділянках командування не мало підстав жалітися. Частини зробили все, що було в їх силах. Ступнево бої перейшли в ліквідаційну стадію й 30. грудня зовсім затихли.

Свою зручню, щодо тактичних ходів, акцією генерал Зелінський цілковито змінив до 18. грудня положення на напрямку Перемишль—Хирів—Самбір. 24. його група стояла вже в Городку Ягайлонському, який визначено йому наперед за вихідну точку для нової серії боїв вже на напрямку Городок—Любень В., чим малося вивести львівську залозу з надзвичайно скрутного стану. У першому й другому випадках маємо докази того, що для спонукання пасивних частин до героїських чинів часто вистарчає прилучити до них невелику, але міцну духом частину. Правда, обставини сильно сприяли воякам Зелінського, бо під Ставчанами польський жовнір зустрівся з розагітованим козаком, для якого вже не було нічого святого.

Із всього раніш наведеного видно, з якою увагою Начальна Команда ставилася до прибувших спід Києва частин. Не можемо обвинувачувати також і військову владу У. Н. Р. у недбайливості, тим більше у зломі намірі, бо в той час моральний стан широких мас був дуже несталий, відхилення від нормального стану були так великі й несподівані, що про чіюсь відповідальність не слід навіть говорити.

Не можемо не погодитися з генерал-квартирмейстром Головної Команди Армії У. Н. Р., який пише: «Лише найбільше свідоме меншість захоплена національною ідеєю. Решта-ж хоче співпраці з Великоросією. Звичайно не підлеглости, а федерації з нею на умовах рівного з рівним... З цим треба рахуватися; хоч якби це не було боляче для ідейних кировників національного відродження. У цю точку і направляють свої зусилля як большевики так і реакційні елементи». Пізніше стало відомо, що та-кож і поляки в своїй пропаганді скористалися цим слабим місцем душі наддніпрянського козака.

Зовсім інший настрій панував у Галичині. Тому треба було вжити заходів, щоби гангрена не перенеслася й на здорову душу галицького стрільця. Начальна Команда без проволікань рішила перекинути Дніпровську Бригаду назад за Збруч. Не всі частини цієї Бригади були в цілком безнадійному стані, два-три куріні ще можна було терпіти, а щодо гарматчиків, то вони добре тримали себе у боях під Львовом ще довгий час пізніше.

Обезброєння Бригади не пройшло без крові, і то значної. Коло 140 людей поранено й забито. Чимало побито також і коней. Козаки не вірили попередженням старшин-галичан, що відмова зложити зброю потягне за собою відкриття кулемет-

ного вогню... Хоч як коротко тривав огонь кулеметів, всеж він зробив великі спустошення. У лавах дніпровців почалася паніка й вони дали згоду підлягати всім наказам Начальної Команди.

*

При оцінці наших операцій у другій половині грудня навряд чи можна буде закинути Начальній Команді щось більше, ніж те, що нашої оперативній комбінації не була забезпечена належна стійкість, або, так би мовити, тривалість чинів на головному напрямку. Але, з другого боку, треба зважити, що, при тій обстановці, несподіванка, — цей найголовніший чинник кожного успіху, — мала бути в наших комбінаціях основним моментом. Власне в цьому відношенні повинні ми бути вповні задоволені. Той же польський автор визнає, що «також у другій половині грудня для Львова несподівано прийшла поновна критична хвиля».

Отже ми викликали були кризу в таборі противника. Тим самим відкрили ми для нашої ударної групи широкі можливості чинного використання ситуації. Це є факт, що не підлягає жадному сумніву.

З глибоким жалем треба погодитися з характеристикою, яку дав згаданий нами польський автор Дніпровській Бригаді. Він пише, що моральна й боєва вартість, яку мали вояки, уроженці України, стояла дуже низько: у переважній більшості вони були байдужими до справи українського збройного руху на польських землях; погано вишколені й проваджені розполітикованими, нефаховими старшинами, були вони нездатними до виконання якихбудь енергійних самостійних боєвих завдань. Це все, виключаючи дніпровців-гарматчиків, є сумною правдою...

Всеж, знайдись на місці бою хоч оден старшина, що змігби схопити настрої цього збаламученого озброєного натовпу, то образ, безумовно, швидко змінивсьби. Ті самі вояки, що перед хвилиною займалися балачками й критикою наказів, моглиб показати чуда хоробрости. Це не сталося, а тому й зникла остання надія повернути боєве щастя на нашу користь. Начальній Команді нічого не лишалося, як розпочати бої для ліквідації плянованої операції й в останніх змаганнях витворити положення, що сприялоб майбутній боротьбі.

Завдячуючи 15 цм. австрійським гавбицям, Начальна Команда створила для нашої піхоти можливості, які часто не повторюються, — а саме: наша артилерія знищила сильні перешкоди на шляху до Львова, що ними були численні цегольні. Треба підкреслити, що ці цегольні з великим вмінням використовували поляки. На цю підготовку нашого наступу витрачено всі гарматні набої. Саме ця обставина вимагатиме істотних корективів у нашій майбутній тактиці та пляні майбутньої боротьби під Львовом.

Таким чином наші оперативні заміри, зогляду на невитримку ударної групи в найбільш рішучий мент, не привели до бажаних наслідків. Власне тому й Президент Національної Ради, др. Е. Петрушевич, мав підставу трохи пізніше заявити, що положення від останньої сесії Ради не змінилося, — Львів і Перемишль залишилися далі в руках ворога.

Президент Національної Ради, заявляючи Раді, що багато ще жертв очікують країну й що армія дуже терпить від браку самого необхідного, цілком справедливо просив за «признання» і «вдячність» для Української Галицької Армії.

Наш ворог, не дивлячись, як на той час й обставини, на значні зусилля, потерпів на всіх головних ділянках повну невдачу. Він змушений був дивитися на боротьбу не як на «бунт», підбуреного агітаторами населення власної провінції, а як на правдиву війну між двома націями. З цього погляду треба віддати належне авторіві праці «Кампанія Польсько-Українська».

Отже від грудня 1918. року ми вже війшли в стадію правдивої полевої війни між двома ворожими націями.

*

На кінці нашого вступного розділу, в якому хотіли ми змалювати ситуацію від початку боротьби аж до кульмінаційного моменту, спробуємо подати, що, на думку й згідно з розумінням Начальної Команди, було в нас позитивним, а що мало підпасти негайним корективам.

Ще у перших рядках ми висловили свою думку щодо нашого центрального військового апарату, — тих осередків, де властиво мала родитися й здійснюватися оперативна думка, звідкіль мало виходити систематичне кирування фронтом, що, хоч і в примітивній формі сягав від Сокалю аж до Карпат.

Мусимо ствердити, що навіть на січень 1919. року Начальна Команда була наспіх збитою штабовою машиною, яка більш надавалася для кировництва якоюсь короткотривалою операцією. До тогож Начальна Команда мала ще одну важливу хибу, що про неї мало згадують. Одначе ця хиба була й вимагала невідкладного направлення. Хибою було те, що я й полковник Мішківський були людьми зовсім інакше вихованими, інакше вишколеними, ніж усе тіло армії. Німців-штабовців старшинський склад армії розумів далеко краще, часто з півслова. Відібрати від армії німецьких командантів і штабовців, — це означало би зробити крок узад у справі організації наших сил, а може навіть і зруйнувати все. Лишалось одно: закликати на ролю Начальника Штабу людину, що льогічно завершила б те, що вже фактично існувало. Власне це, ніщо інше було підставою, головною підставою повстання проекту заміни полк. Мішківського іншим старшиною, штабовцем західної школи.

Відізд полк. Мішківського з Начальної Команди викликав і викличе ще чимало ріжних версій. Говорили й говоритимуть про тертя між мною й ним, вказують на кілька суперечок у самому штабі, на видання ним передчасних «векслів» щодо опанування Львова і. т. і. Правда, все це до певної міри мало теж своє місце, але воно не носило такого характеру, щоби повстало питання про звільнення полк. Мішківського, досвідченого в штабовій службі й безсумнівно зручного в тактиці старшини. Основною причиною звільнення було тільки те, що я згадав вище.

Я особисто мігби закинути Начальникові Штабу стремління опанувати волю Команданта Армії. Це рано чи пізно, оскільки Командант себе шанував, мусіло привести до конфлікту. Крім того мігби я закинути йому також те, що він надто довго тримав штаб у стані малоорганізованої централі, нездатної до тривкої ширшої боротьби. Правда, на подібні закиди він вказував, і то було головне, на брак допомогових сил.

Мені подобається погляд генерала Людендорфа на справу взаємовідносин між Командантом і Начальником Штабу: цей останній пропонує (є невичерпаним джерелом комбінацій), а перший вирішує: рівночасно також і перший має право оперативної ініціативи. Я особисто в спірних моментах пропонував Начальникові Штабу зафіксувати свою думку в офіційному звіті. Тим самим вже спадала з нього всяка відповідальність перед верховною політичною владою. Безумовно, глибші розходження повинні булиб ставити перед політичними чинниками питання про основні зміни у військовому провіді.

Щодо старшинського складу армії, то він вимагав негайних і поважних змін, — особливо, коли взяти на увагу, що противна сторона мала у повній мірі фахово підготований командний корпус (оден час проти нас було коло 10 генералів). За часів миру Галичина бойкотувала фахове вишколення. Це мали ми тепер відчутти на самих собі. У перший місяць боротьби до старшинського складу попали також і з Великої України звичайні авантюристи, «панове полковники». Наприклад, командуючим північної області якимсь чином став звичайний хорунжий, коли не підстаршина.

Прийшлося, не дивлячись на бажання бути коректним супроти Антанті, піти на компроміс, який виявився на цей раз дуже влучним, а саме: до штабів взяти відданих, чесних і свідомих обов'язків старшин-німців, а на командні посади призначити молодих старшин-українців, які мали «іскру божу» щодо військового діла. Тут треба було вповні використати ті імена, які вже піднеслися над загальний рівень старшинських кадрів. Якщо їх не було, то прийшлосяби йти за прикладом Наполеона («Коли нема героїв, — треба їх творити!»). На щастя, «імен» вже й на початок січня не бракувало (Кравс, Микитка, Бізанц, Букшований, Тінкль, Долуд, Косак та ін. були вже відомі й армії, і широкому громадянству), — саме на їх плечі ліг увесь тягар боротьби від початку аж до січня.

Значно складнішою була справа з командантами частин. На посади командантів полків просто бракувало кандидатів. Треба було дати час, щоби в огні боротьби відповідні старшини виказали себе. Ось тому я зупинився на куріні, як окремій військовій одиниці, залишаючи лише виїмково полки (Січові Стрільці). Бригада мала відігравати ролю першого зеднання ріжного роду зброї. Не скажу, щоб це було шкідливим для справи маневрування. Трохи гірше стояла справа з господарською частиною, бо запілля куріня часто «розбухало» до зовсім непотрібних розмірів. Бо-

ротьба проти цього була надто тяжкою, — більшість частин перевищила призначену їм 30% норму для обслуговування цього запілля.

Справедливо відмічають дослідники заслуги, героїзм і витревалість нашого рядового старшинства. Проте, на жаль, приходиться во ім'я правди ствердити, що значний відсоток усього старшинського складу з перших днів надто притулювався до ріжних установ у запіллі. Міжтим розгортання армії весь час вимагало значних підсилень старшинських кадрів. Запілля реагувало на це дуже слабо, і на цьому тлі повставали тертя.

Правдиво каже німецьке прислів'я: «Нема поганих вояків, але є старшини невідповідні своєму призначенню». Це прислів'я особливо добре підходить до українського козака й стрільця, а в першу чергу до останнього. Там, де старшини були на місці, галицький стрілець був зразковим вояком, мало вибагливим, відданим і щирим патріотом своєї батьківщини, але разом з тим постійно очікуючий «на приказ» і вимагаючий доброго «прикладу». У більшості вояки щойно повернулись з інших фронтів, не мали навіть доброго відпочинку, а їх нерви мали витримати поновно великий іспит. Добре представлявся підстаршинський корпус, що відограв помітну роль. Особливо цінним було, що серед підстаршин не помічалось нахилу, користаючи з революційних обставин, здобувати для себе «контрабандою» старшинські привілеї.

Військовому Секретаріатові, — першому Військовому Секретареві, підполковникові Вітовському, Галичина зобов'язана була своєю адміністративно-військовою схемою. Згідно з цєю останньою, Галичину поділено на 3 військові області: Львівську (пізніше Стрийську), Станіславівську й Тернопільську, та 12 окружних команд, при яких власне й мали зорганізовуватися кадри. Округи мали сповнювати службу глибокого запілля, мусіли здобувати для фронту нові джерела живих сил, мусіли репарувати те, що підупало в боротьбі фізично й морально. Крім того було, і то вже в сфері Начальної Команди, близьке запілля. Також йому треба було дати гнучкий, відповідний до потреб фронту, устрій.

У тактиці було також чимало болючих місць. Довголітня «окопна» війна вщепила постійне побоювання вояків за крила (флянки). Звідси — нервова напруженість і страх. Це цілком не відповідало змісту маневрової війни, що в своїй основі мала бійку на напрямках з вільними просторами на крилах, постійне ризикування, витревалість у критичних обставинах, здібність творити власні резерви, або видобувати засоби для дальнішої боротьби з власних боєвих організмів. Світова війна не дала нагоди молодшому командному складові вишколити себе в штудії маневрування, розвинути в собі здібність швидкого орієнтування, виносити рішення й за них відповідати. Також і стрілець не вправив себе належно в розвідчій службі, в охороні й службі зв'язку. Для Начальної Команди було ясно, що від того, яка сторона швидче опанує елементи маневреної війни, буде чимало залежати. Не треба було бути пророком, щоби передбачати, що вціплення армії цих понять не пройде легко. Для справи мало значіння те, що ці питання стали у нас на порядок дня.

Щодо озброєння, то як це вже було вище зазначено, справа стояла зле. Після двох місяців боротьби наші запаси набоїв для австрійської зброї цілком вичерпалися. До тогож це явище не було тільки місцевим, а носило загальний характер. Вести дальшу боротьбу цими самими засобами не доводилося й думати.

Усі попередні бої показали також, яку велику вагу має тяжка артилерія в боротьбі за опанування місцевості. Підполк. С. іде так далеко, що невдачу польського наступу в середині січня у великій мірі ставить у залежність від недоброго стану гарматного діла у поляків. Я сам вже з перших днів турбувався сприводу забезпечення нашої армії тяжкою артилерією. Начальник Штабу зі мною в цьому не погоджувався. Бої під Львовом показали, хто мав рацію. Не відмовляючись і надалі вживати в операціях чолового наступу, ми мусіли всеж увести в нашу програму також і забезпечення армії тяжкою полевою артилерією.

Техніка (її в нас не було), — як от панцирні потяги, авта, літаки, — не була в жадному разі зайвою. Щодо служби зв'язку, то той порядок, який був досі, можливо більше нам шкодив, ніж приносив користі, бо все обслуговували переважно поляки, а не українці. Установлена Начальною Командою контроля ще не давала бажаних наслідків.

Чого було досить, то це ручних гранат, до яких мали довіряти стрільці, — особливо гудули та У. С. С.

Це все є певним нарисом тої реформаційної праці, що станула у весь ріст перед нами. Ця праця вимагала консолідованої й гармонійної співпраці Начальної Команди з Військовим Секретаріатом. На жаль, постійне стремління запілля до невіддільності

мало місце також і в нашій праці в Галичині. Лише пізніше, яких два тижні перед кульмінаційним моментом боротьби, Державний Секретаріат обєднав у одній особі обов'язки Військового Секретаря й Начальної Команди.

Зогляду на все зазначене, Начальна Команда в спільному порядку мусіла підняти питання про повне переозброєння армії, про заміну австрійської зброї на російську. Саме ця причина вплинула на темп боротьби й змусила Начальну Команду надовший час відкласти здійснення своїх планів.

Натоміць на Великій Україні прийшла «отаманія», що почала розтягати рештки ресурсів, які ще лишилися після революційної бурі. Весь тягар праці перебрав на себе гурт освічених старшин, але й над ними поставлено «інспектуру». Головний Отаман С. Петлюра так обгрунтував (1922. р.) свою діяльність, як кировника військовими справами: «У справі організації армії я все кирувався мотивами державними, бажаючи створити національну силу, на яку міг би опертись нарід в своїх державних стремліннях... В минулому я кирувався ріжними прийомами, щоб створити цю силу. Може де-кому ці прийоми здавалися незрозумілими, недоцільними, як от інспектура, чи випадкові формування (отаманів), — але в той мент, при певних історичних обставинах, при даних обставинах — ці засоби на мій погляд були єдиними, за допомогою котрих можна було певну програму в життя перевести. Коли я бачив, що «отаманщина» свою службу відслужила, свою роль виконала, я з легким серцем її нищив, як «пережиток», обрізав її, як відрізують «сліпу кишку. Те-ж саме можна сказати й про інспектуру».

Я можу сказати, що інтереси діла безсумнівно вимагали, щоби, у критичний момент життя кадрів, Головний Отаман своїм, тоді дуже високим, авторитетом зупинив неймовірну нагінку на фахові військові кола. Зусиллями Січових Стрільців, Запоріжців і поодиноких осіб це невдалося поладити в потрібній мірі.

Мусимо ствердити, що кожний день приносив усе більшу руїну військ Директорії — з цим повинна була рахуватися Начальна Команда Української Галицької Армії.

Офіційна частина.

Провід Українських Націоналістів.

Звідолення ч. 10.

1. На події у Львові 1.—3. листопаду б. р. Провід відповів зорганізуванню інформування українського загалу й преси в ріжних державах, де перебуває українська еміграція, та надісланням належних звідолень до чужинецької преси. З наказу Проводу, організації українських націоналістів у ріжних країнах взяли на себе ініціативу й перевели справу протестаційних сходів, винесення відповідних ухвал, надіслання їх до чужоземних чинників і збірки датків на поміч потерпівшим.

2. Вже від ряду місяців ведеться проти Проводу Українських Націоналістів та взагалі проти цілого націоналістичного та-

бору боротьба такими негідними засобами, як клеветами проти ріжних осіб того табору, доносами до правительства і поліції ріжних держав, даванням помочі нашим національним ворогам у персекуції націоналістичного руху та іншими подібними методами. Крім большевиків, вибивається передусім, група А. Лівіцького вживає таких засобів у боротьбі з націоналістичним табором. Заявляємо, що на випадок, коли буде вестися дальше боротьба проти нас такими засобами, ми будемо примушені подавати їх під осуд публичної opinii.

Секретаріат та відділ преси
й пропаганди.

З діяльності організації.

ЛЕГІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ.

24. і 25. листопаду б. р. відбулася осіння Сесія Генеральної Ради Л. У. Н. На Сесії були заступлені члени Г. Р. з різних територіяльних Секцій, як місцевих, так і закордонних.

Голова Центрального Комітету, М. Сциборський, зложив звіт з діяльності. Звіт виказав організаційне поширення Л. У. Н. у напрямку сформування нових Секцій за межами Ч. С. Р. і скріплення дотепер існуючих. Центральний Комітет звертає особливу увагу на встановлення міцних організаційних і тактичних зв'язків з іншими організаціями українських націоналістів на різних теренах України й закордону. Своєю співпрацею з Проводом Українських Націоналістів, Центральний Комітет активно причинився до підготовки Конгресу Українських Націоналістів.

Звіт голови доповнено звітами членів Центрального Комітету: інж. Костарева, Кожевникова, Герасимовича.

Після звіту врочисто відзначено трохрічний ювілей існування Легії Українських Націоналістів.

По докладному обговоренні всіх точок порядку денного Сесії, Генеральна Рада ухвалила наступні резолюції:

I. Заслухавши звіт Центрального Комі-

тету Л. У. Н. з його діяльності, Генеральна Рада констатує, що Ц. К. перевів велику й корисну працю щодо поширення Л. У. Н. та активізації праці Секції, як також і в напрямку об'єднання організованих українських націоналістів. Генеральна Рада апробує діяльність Ц. К. та висловлює подяку за переведену ним працю.

II. Визнаючи конче потрібною консолідацію українського націоналізму в єдине організоване тіло, спільне для всіх теренів, як також констатуючи актуальність потреби повного ідеологічного та організаційного сформування українського націоналізму, Генеральна Рада визнає працю Ц. К. в напрямку підготовки та скликання Конгресу Українських Націоналістів за корисну й ухвалює участь у Конгресі своїх представників, яким передає своє право щодо обрання на Конгресі ідеологічного та організаційного мотузу.

На кінці Сесії Генеральна Рада ухвалила ввести до свого складу нового члена, інж. Малько, як відповідаючого вимогам організаційного стажу.

Референтура преси й пропаганди
Ц. К. — Л. У. Н.

Секція Легії Українських Націоналістів у Парижі.

Хоч обставини життя й праці українців на терені Франції не сприяють розвиненню широкої діяльності Секції Л. У. Н. у Парижі, всеж за останній час далось чимало дечого зробити.

1. листопаду, у десяту річницю славних подій, скликано сходина членів Секції та співчуваючих рухові українських націоналістів. Потішачим явищем було те, що всі запрошені явилися. На сходинах член Ц. К., П. Кожевників, у своїй промові підніс значіння подій 1. листопаду 1928. р. для справи української незалежності й соборності. Після того заслухано довгий реферат про діяльність організацій українських націоналістів і про підготовку близького Конгресу Українських Націоналістів. Після загального обговорення всіх порушених питань усталено деякі напрямки діяльності націоналістів на те-

рені Франції, а зокрема розподілено збіркові листи Проводу Українських Націоналістів.

7. листопаду Секція винесла ухвалу сприводу подій у Львові й розіслала до всіх організацій запрошення на нараду в справі утворення «Комітету Допомоги Жертвам Погрому». Перша нарада відбулася 10. листопаду, а 17. листопаду відбулися установчі збори Комітету. Члени Секції приймають участь у збірці на користь потерпілих. Підчас святочних сходин, які уряджувала Українська Громада у Франції, член Секції, М. Антоненко, подав до загального відома українські комунікати про перебіг подій у Львові.

На одному з останніх засідань Управи Секції обговорювано справу Конгресу Українських Націоналістів.

—о—

Реферат члена Ц. К. Легії Українських Націоналістів.

На запрошення голови Громади Українських Емігрантів у Шалет, на Півдні від Парижу (120 клм.), член Ц. К. — Л. У. Н., П. Кожевників, приїхав 24. листопаду, щоби виголосити реферат на тему: «Організація Українських Націоналістів».

У тій околиці, на фабриці Гутшінзона, працює коло 100 українських емігрантів-наддніпрянців і кілька сот українців зі Західної України. Громада Українських Емігрантів являється одною з найкращих українських організацій у Франції. Власний будинок, в якому міститься театр, кооператив й їдальня, є місцем постійних сходин членів Громади. На жаль, Громада об'єднує лише частину українців, що працюють у тій місцевості. Поза Громадою перебувають всі українські робітники з Польщі й певна кількість емігрантів-наддніпрянців.

Не дивлячись на спізнене повідомлення про реферат, до будинку Громади зібралось коло 40 осіб. Докладчик зазнайомив присутніх з розвитком руху українських націоналістів і завданнями, які вони собі поставили. Після того присутні ставили різні запити, (Гербанівський, Татаруля

та ін.), а зокрема про відношення українських націоналістів до групи А. Лівіцького. Член Ц. К. дав кожному вичерпуючі відповіді. Голова Громади, Бацуца, подякував за реферат і висловив побажання найбільшого успіху в діяльності організованих українських націоналістів.

У неділю 25. листопаду вістка про приїзд представника націоналістів рознеслась поміж всіма українцями. Голова «Просвіти» (Сопільник), в якій згуртовано кілька десятків українських робітників (майже виключно галичан), запросив П. Кожевникова поділитися різними відомостями із зібраними «просвіт'янами». Маленьке помешкання голови не могло вмістити всіх бажаючих послухати про рух українських націоналістів. Протягом двох годин член Ц. К. знайомив їх із сучасним положенням України та з діяльністю українських націоналістів. Після того голова «Просвіти» в своїй промові зазначив, що найширші кола українців, серед нинішнього політичного розеднання, покладають великі надії на рух українських націоналістів.

—ко.

Хроніка.

На Радянській Україні.

«Українізація» України.

III.

Який же теперішній стан українізації? Чи можна вважати його справжнім закінченням «українізації» та новим етапом розвитку в новій, вже українській, формі?

Приглянувшись докладно до всього, що за останній час подає українська радянська преса, мусимо сказати, що, хоч висліді згаданої п'ятилітньої роботи немало важні, особливо значно помітні на культурному полі, вони ще не вдоволяють і дуже далеко ще до заповідженого урядом закінчення українізаційної праці. Україна, що правда, прибрала вже в значній мірі назверх українську форму, але внутрі вона ще не розмосковлена й прийдеться ще багато боротися з чужим засиллям, щоби вона стала справді українською.

При оцінці українізаційних вислідів треба нам у першу чергу спинитися над станом українізації в комуністичній пар-

тії, що править всією Україною, та над державним апаратом, що тісно зв'язаний із станом і розвитком комуністичної партії на Україні. Треба ствердити, що, на основі статистичних зіставлень української радянської преси, Комуністична Партія (большевиків) України, яка в самих початках була майже чисто московською, перевела доволі значну українізацію, і то як у своєму партійному складі, так і в своєму партійному представництві. У першій мірі слідно значний зріст кількості тих членів партії, що призналися до української національності. З цього боку доцільно навести офіційльне зіставлення національного складу партії на протязі останніх чотирох років.

Рік	Українців	Москалів	Жидів
1924	33,3%	43,1%	14,0%
1925	37,0%	43,5%	11,8%
1926	49,9%	37,0%	11,4%
1927	51,9%	—	—

Не менше значний зріст кількості українців видно теж у всіляких партійних представництвах, особливо в нижчих інстанціях. О. Ш. в «Підсумках весняних перевиборів партійних органів» («Комуніст» з 9. серпня 1928. р.) стверджує, «Як безперечно позитивний факт», що національний склад бюр-осередків і райпарткомів «трохи поліпшився». Українців у складі бюр-осередків за минулих перевиборів було 50,8%, тепер — 53,4%, секретарів осередків було 60,3%, тепер — 62,1%. Членів райпарткомів було 64,2%, тепер — 64,9%. Організаційне бюро центрального комітету партії вважає, однак, цей зріст українського активу за дуже невистарчаючий і пояснює це певним послабленням проводу щодо добору й висування партійних представників («Підсумки перевиборів парторганів» у «Вістях» з 11. серпня 1928. р.).

Із подрібних статистичних зіставлень Я. Маріясіка в статті «Кадри партії» («Комуніст» з 19. листопаду 1927. р.) особливо ясно видно, як поступає українізація самих верхів партії, та усіх нижчих представництв. Кількість українців у складі кадрів, до яких між іншим віднесено голів окрвідділів Професійних Спілок, управителів середніх підприємств Всеукраїнської Ради Народнього Господарства, ректорів Вузів (Вищих Учебних Заведень) і кировників усіх Технікумів, голів РВК, секретарів РКП, завідуючих відділами та інструкторів центральних і місцевих кооперативних організацій і т. д., — складала з початком 1927. р. 38,7% (москалів 31,9%, жидів 20,5%, інших 7,9%), коли рівночасно у верховнім складі КП(б)У українців було 36,5%, москалів — 42,5%, жидів — 13,0% й інших — 7,0%.

Особливий зріст українського відсотку слідно в таких важливих органах партії, як ОПК й ОКК, що перше були майже виключно московськими.

Рік	Україн.	Моск.	Жидів	Інших
ОПК 1925—26	38,9%	39,6%	13,7%	7,8%
1926—27	47,8%	31,0%	12,3%	7,9%
ОКК 1925—26	27,3%	41,6%	16,7%	14,0%
1926—27	35,1%	39,1%	10,8%	13,0%

Українців у сільрапарткомах було в тому ж році 64,5%, а в промислових — 46,1%, що перевищує відсоток українців членів індустріальних професійних спілок взагалі (41,6%).

Ще більшу кількість українців стрічаємо в низових представництвах, а саме в ОВК і РВК.

ОВК 1925—26	60,0%	1926—27	51,0%
РВК 1925—26	79,0%	1926—27	79,4%

Значний приріст видно теж і в рішачючих партійних і професійних органах. Так серед секретарів ОПК відсоток українців, що ще недавно виносив 20,0%, перейшов уже в 1927. р. 50%, серед наркомів, де українців в 1925. р. було 35,7%, тепер є — 58,3%, а серед голів ОРПС — 44,0%.

Значно піднялася також кількість українців у Всеукраїнському Центральному Виконавчому Комітеті, в якому в 1924—25. р. було 55,9%, у 1926—27. р. — 59,5%, а в 1927. р. — кругло 66% (25% москалів, 4% жидів, 2% поляків, 1% молдаван; див. листопадову промову Кагановича з минулого року й статтю В. Л., «Питання національної політики і культурного будівництва на X з'їзді КП(б)У», у «Комуністі» з 10. грудня 1927. р.).

Подібні досягнення можна ствердити й щодо українізації державного апарату. Як подає секретарь комуністичної партії в Москві, Орджонікідзе, на останньому з'їзді ВКП в грудні 1927. р. («Известия», ч. 284), в складі державного апарату на Україні є 54,3% українців, 22,6% жидів, 17,2% москалів і 5,9% інших. Кількість українців від цього часу, як довідуємось зі статті В. Л. в «Комуністі» (з 10. XII. 1927.), зросла до 60%.

Так представляється, на основі офіційних статистичних звідомлень, українізація комуністичної партії й радянського державного апарату. Однак далеко гірше виглядає ця справа на практиці. Українська преса й офіційні звідомлення переповнені скаргами на те, що в багатьох місцях до українізації ставляться формально, або навіть ігнорують її та ставлять їй всілякі перепони. Ці пресові голоси, особливо в «Пролетарській Правді» й «Комуністі», надзвичайно повчачі, бо виявляють, яка боротьба ведеться на місцях між українським і русофільським елементом, як освідомляється чимраз більше українська робітниця зрусифікована маса та як, з другого боку, завзято боронить свої позиції, при допомозі з центру, московська реакція, хоч і під плащем комунізму. У нас, на жаль, замало місця, щоб навести бо- дай частину цього матеріалу, який в кожному разі свідчить про велику активність українського робітництва й селянства в справах уживання української мови на терені України. Українські комуністичні організації самі виступають гостро проти русофільських тенденцій та домагаються докладного виконання українізаційних декретів.

Живі змагання за права української мови ідуть також безперервно у профе-

сійних спілках, де українці, згідно з останніми урядовими звідомленнями, становлять 49,9%, москалів — 31,0%, жидів — 12,0%, інших — 5,0%. Деякі з професійних організацій, особливо залізничники, робітники транспорту й інтелектуальні робітники нараховують більше ніж ¼ українців. Але й тут українізація ніде не переведена більше, ніж на 50%. Так, наприклад, Спілка Залізничників, що в квітні 1925. р. на 170.000 членів мала 70% українців, ще сильно зрусифікована, бо вищі кола не притримуються українізаційних приписів, балакають здебільшого російською мовою й провадять ріжні засідання майже виключно російською мовою. З докладного звідомлення Кривошапки на з'їзді залізничників («Пролетарська Правда» з 3. жовтня 1928. р.), довідуємося, що, правда, коло 11.000 службовців вистарчаюче володіють українською мовою та все діловодство ведеться тою ж мовою, однак тільки 10—20% службовців розмовляють українською мовою, а загалом ледви 36% усіх службовців, що призналися до українства, знають як слід свою рідну мову. Винувати в цьому й інші чинники, які комерційну частину переводять майже виключно московською мовою. У березні, наприклад, із станцій південних залізниць на станцію Київ прийшло 447 відправлень з документами московською мовою, а тільки 6 з українськими документами. У харківському вузлі, де на 14.000 службовців — 75% українців, теж розсілося русотяпство. Голова одного місцькому, Лизогуб, заявив, що йому «некогда возиться с украинизацией», а завідувача бібліотекою одверто казала, що «мы не хотим читать вашей газеты («Комуніст»), ибо она написана на галицком языке» («Комуніст» з 17. березня 1928. р.).

У дереворубників одеської, а особливо проскурівської й глухівської профорганізацій, де 75% українців «особливих досягнень щодо українізації» нема. Проскурівський робітком листовно заявив, що «учитывая наличие массы, которая воспринимает проведенную работу на русском языке лучше, чем на остальных языках, мы временно вынуждены проводить работу исключительно на русском языке» («Вісти» з 15. серпня 1928. р.).

В інших професійних спілках справа мається ще гірше. Так Союз Металістів, в якому кількість українців теж доволі висока, ще досі, як довідуємося із звідомлення Локшина на останньому з'їзді металістів, ставиться досить інертно та байжує до українізаційної справи. Сам

профактив не знає ще української мови. Ще скрізь можна почути принципові балачки про те, чи треба, чи не треба українізувати союзну роботу, хоч це питання вже давно розв'язано. Гуртки українознавства відвідувані нерегулярно й до- сить слабо, а деякі бібліотекарі рішуче не хочуть знайомитись з українською книжкою та українською культурою. У Луганську окружна українізаційна комісія знайшла ще установи, де «жодна людина не знає української мови» («Комуніст» з 17. X. 1928.). Один інженер заявив комісії просто, що «на чорта мені Ваша українізація потрібна! Ви і так з посади мене не звільните».

У Донбасі в копальняних робітників, де більш 35% українців, питання українізації не увійшло до плану праці жадної профорганізації й не обговорювалося на жадному засіданні. Проф- і культ-актив у своїх лавах майже не мають робітників, що володілиб українською мовою. Як погано стоїть тамошня українізаційна праця, видно ще й з цього, що в Луганській Окрузі нараховується в бібліотеках ледви 7.286 українських книжок, тобто несповна чотири відсотки у відношенні до кількості російської літератури та навіть менше, як книжок в татарській мові («Комуніст» з 8. лютого 1928. р.).

У чисто українській Дніпропетровській Окрузі при перевірці знання української мови виявилось, що лише 22 людей, або 3,5% членів, знали українську мову й були знайомі з українською літературою, — понад 65% української мови взагалі не знало. Ще більш сумні цифри виявила перевірка знання історії України й національного питання, бо тут лише 10 чоловік, або 1,6% загально орієнтувалися в питаннях українознавства, коли кругло 83% членів, зовсім не відповідали вимогам українізації, хоч 86% усіх членів щонайменше 8 років пробує на Україні.

На четвертому всеукраїнському з'їзді Союзу Радторгслужбовців стверджено теж, що «не зважаючи на декрет уряду, маса службовців своїх завдань не виконала та що значна частина відповідальних робітників радянського апарату в промислових округах ставиться неухважно до українізації. З'їзд ухвалив тому не давати захисту тим службовцям, що ставляться злісно до українізації, або вони будуть за це звільнені» («Вісти» з 30. червня 1928. р.).

Зокрема сумно ще представляється справа з українізацією судів та прокуратури. У вищих установах, а особливо в

прокуратурі, українців дуже мало. У низці округ (Одеса, Маріупіль) на весь склад Окрсуду й прокуратури нема жадного українця. Цей сумний стан найкра-

	Українці	Москалі	Жиди	Інші	Селяне
Нарсудді	62,4%	13,4%	13,9%	10,3%	33,2%
Пом. окрпрокурорів	44,5%	22,5%	25,9%	8,1%	18,8%
Старш. пом. окрпрок.	34,8%	18,7%	31,7%	14,8%	4,3%
Окрпрокурори	23,0%	30,7%	28,2%	18,1%	—
Прокурори НКЮ	16,0%	16,0%	56,0%	12,0%	8,0%
Пом. ГПР	20,0%	—	80,0%	—	—
Стажори НКЮ	—	20,0%	80,0%	—	—

У зв'язку з браком партійних і фахових робітників стоять змагання виховати відповідний нарібок, який знавби добре українську мову та українську культуру. Нові заходи в справі приєднання нових членів споміж української маси дали, що правда, не дуже вдоволяючи висліди, всеж таки треба це вважати деяким успіхом комуністичної праці, коли за останній рік навіть у робітничих районах між новими членами партії 42% припадало на українців.

Великі надії щодо виховання українських партійців покладає партія на комсомол, в якому 1924. р. було 50,9% українців, а в 1926. р. навіть — 63,0%. Згідно з новітніми даними кількість українців-комсомольців перейшла 66%, при чому кількість москалів, яка ще недавно складала майже половину, впала в 1926. році до 19%. Не зважаючи на це, українізаційна праця в комсомолі викazuje ще багато хиб, які тільки з трудом приходиться поборювати.

З другого боку, дослідчі катедри при агітпропах та в Артемівській Маркситській Академії намагаються виховати вправних українських маркситських робітників, яких тепер ще доволі мало. Відсоток українців, що студіюють на тих дослідчих катедрах, виносив з початком минулого року 59%, 28,5% припадало на москалів, 10,0% на жидів і 2,5% на інших.

Українська комуністична преса, оден з важливих засобів ширення комунізму на Україні, але разом і місце, з якого проходить в народ багато вісток про українські справи взагалі й про українську культуру зокрема, дійшла в останньому році до доволі високого відсотку. Коли ще перед двома-тремя роками великих українських щоденників за винятком «Вістей» майже не було, то тепер мало не в кожному більшому місті України, виходить український комуністичний щоденник. У біжучому році зукраїнізовано ще кілька щоденників у промислових районах, між іншим впливову «Луганську

ще видно з таблички, яку в цілості переймаємо із статті М. Черкеса «Відчиніть двері для свіжого струменю» у «Комуністі» з 26. 6. 1928. р.

	Українці	Москалі	Жиди	Інші	Селяне
Правду». Загалом, на 1. квітня 1927. р. з 89 усіх газет 55 виходило українською мовою, коли в 1926. р. було тільки 50, а в 1925. р. тільки 29. Тираж газет українською мовою з 90.000 у квітні 1924. р. піднісся до 500.000 у січні 1927. р. Рівночасно з тим кількість газет російською мовою з 39 у 1925. р. упала на 24 у 1927. р., при чому висота накладу російських газет з 445.000 у 1924. р. на 338.000 у 1926. р.	13,4%	22,5%	13,9%	10,3%	33,2%
	44,5%	22,5%	25,9%	8,1%	18,8%
	34,8%	18,7%	31,7%	14,8%	4,3%
	23,0%	30,7%	28,2%	18,1%	—
	16,0%	16,0%	56,0%	12,0%	8,0%
	20,0%	—	80,0%	—	—
	—	20,0%	80,0%	—	—

Враз із газетами значно зросла кількість українських журналів, між якими подибуємо чим раз більше фахових журналів. Усього на Україні крім урядових було на 1. січня 1927. р. 93 журналів, а споміж них: 57 українською мовою, 31 російською, 3 жидівською й 1 німецькою. 50% журналів повстали за останні 1½—2 роки, а серед журналів українською мовою ціла третина появилася щойно перед трома роками.

Значні успіхи виявила українізація в праці робкорів і селкорів, з яких особливо перші вживали майже виключно московської мови. З останніх звідомлень виходить, що між робкорами та селкорами більша половина українців, хоч, що правда, деякі з них пишуть ще московською мовою. Статистика робкорів, переведена на Київщині для стінних газет, виявила 514 робкорів українців, 316 жидів, 238 москалів і 19 інших; між селкорами було 239 українців, 12 жидів, 1 москаль і 1 інший («Прол. Правда» з 16. травня 1926. р.).

Значно гірше представляється українізація стінних газет, які в промислових районах здебільшого виходять ще московською мовою. Навіть на Київщині процес українізації стінних газет іде доволі повільним темпом. Найшвидше відбувається цей процес у газетах ВУЗІВ, радянських установ і міліції. Деякі українізовані на 100% (газета Медичного Інституту), а інші на 50—60%. Такий самий великий відсоток українізації бачимо в газетах міліції та в газетах установ. На 100% зукраїнізовано також газету цу-

кротрестів, яка ще в 1924. р. містила тільки 10% українського матеріалу. Стінгазета київських водних робітників українізована на 50% і має 60% робкорів українців. Зате газета 6. друкарні, в якій працює до 80% українців, українізована тільки на 11%, як також і стінгазета фабрики взуття та стінгазета великої ґютонової фабрики.

Найбільші успіхи має українізація в народньому шкільництві, яке, на превеликий жаль ведеться в комуністичному дусі. Початкові, т. з. трудові школи майже цілком зукраїнізовано. Коли взяти пересічні цифри для всієї України в 1925—26. р., то шкіл т. з. соціального виховання було по містах 43,8%, на селах — 81,9%, а разом — 79,1%. Цей відсоток у 1927. р. піднявся до 80,7%, покриваючися тим майже точно з відсотком української людности. Загалом на Україні було в 1927. р. 15.013 трудових шкіл, в яких училося 1.675.906 дітей. Цей стан можна вважати вдоволяючим, особливо, коли зважити, що ще в 1923. р. було лише 50,7% українських шкіл, якби не це, що початкове шкільництво охоплює по селах ледви 55% дітей в шкільному віці й що навіть по містах приблизно 25% дітей не ходить до школи. Українська суспільність звертає, що правда, велику увагу на поборювання неписьменности (у 1926. р. працювало 13.350 окремих укряїкнепів), однак успіхи цієї роботи все ще не вдоволяючи, і між українцями у 1926. р. все ще було 45,1% неписьменних.

Гірше стоїть справа з семирічками, які здебільшого сконцентровані по містах, і тому не всі ще українізовані. Усіх українських семирічок було в 1927. р. 1.249, або 61,8%, коли ще 14,9% мало московсько-українську, 13,0% — московську, 7,2% — жидівську, 2,0% — німецьку, 1,1% — польську викладову мову. У семирічках всеж таки вчилася 458.484 українських дітей, або 61,2%.

Менші досягнення в цьому напрямі видно в професійних школах, які українізовано тільки на 51,9%, коли ще 27,6% провадиться московською мовою. У 517 школах професійної освіти, тобто у всіх типах інститутів, технікумів і робфаків, вчилася 51,4% українців, 25,4% жидів, 15,0% москалів і 3,1% інших. Споміж тих шкіл найменше зукраїнізовано робфаки, після того інституту, а вкінці технікуми. У 37 інститутах училося 1. січня 1927. р. 28.196 осіб, між якими українці склали 48,7%, москалі — 20,1%, жиди — 29,7%, інші — 1,5%. На цьому полі помітно надзвичайно великий зріст кількості укра-

їнців, що, наприклад, у 1923—24. р. виносила тільки 30,5%, а в 1924—25. р. ще тільки 36,3%. Цей відсоток українців постійно зростає, як видно з того, що в шкільному 1927—28. р. до інститутів прийнято 58,9% українців, коли жидів лише 22%, а москалів до 14,7%. Не зважаючи на так значну кількість українців, інституту ще в значній мірі московські: в 1927. р. 45,8% інститутів мало московську викладову мову, та ще й тепер українських інститутів ледви 41%.

Далеко краще представляється справа українізації технікумів. Їх було в 1925. р. 38,9%, в 1926. р. — 45,7% в 1927. р. — 54,0%, при чому треба завважити, що у 1925. р. було ще 21,1%, а в 1926. р. 21,2% мішаних українсько-московських шкіл. У всіх 147 технікумах вчилася 1. січня 1927. р. 26.719 учнів, між якими було 57,8% українців, 20,3% жидів, 17,6% москалів і 4,3% інших. Як в інститутах, так і в технікумах найбільший відсоток українців припадає на сільсько-господарські й педагогічні школи, в яких у 1927. р. студіювало 68,7% і 50,0% та 79,6% і 74,6% українців. Національний склад студентів в інститутах і технікумах показує табличка (М. Авдієнко, «Народня освіта на Україні», 1927):

	Техн. Інст.	Укр.	Моск.	Жиди	Інші
Інд.-техн.	45,2	30,3	21,3	3,2	
Сіл.-госп.	32,9	32,2	31,9	3,0	
Соц.-екон.	78,3	10,2	8,7	2,8	
Педагог.	71,7	20,0	7,4	0,9	
Мед.	36,8	20,7	40,5	2,0	
Худ.	46,3	17,8	34,7	1,2	
Пересічно техн. Інст.	75,6	5,2	12,4	6,8	
	62,9	12,2	23,5	1,4	
	23,3	11,5	63,6	3,3	
	36,1	17,4	46,0	1,2	
	57,8	17,6	20,3	4,3	
	48,7	20,1	29,7	1,5	
Пересічно техн. Інст.	57,8	17,6	20,3	4,3	
	48,7	20,1	29,7	1,3	

Окрему увагу звернено в останніх, часах на українізацію педагогічних технікумів, що повстали замість колишніх учительських інститутів, учительських семінарій і деякої частини гімназій. У 1927—28. р. на Україні було 550 українських педагогічних технікумів, 4 жидівських, 2 німецьких, 1 болгарський і 1 польський. Кількість українських педтехнікумів, в яких у цьому році студіювало 80% українців, виносить 82% всіх педагогічних шкіл, що таким чином україні-

зовані на 100%. Загалом українізація середнього й вищого шкільництва поступає живо вперед, — вистарчить для прикладу згадати, що відсоток українців Київського Вищого Інституту Народної Освіти за короткий час піднявся до 70%.

Велике досягнення має за останній час *українська наука*, зокрема Всеукраїнська Академія Наук і поодинокі науково дослідчі катедри, кількість яких досягає тепер округлого числа 100. На жаль, за браку місця про цю частину українізаційної праці, що виконано майже виключно українськими силами, не зможемо тут докладніше поговорити. Так само згадаймо тільки про надзвичайний зріст українського бібліотекарства і музейництва. На кінці спинимось ще над станом українізаційної праці в *установах народної освіти*. Оскільки великі публічні, академічні й шкільні бібліотеки виказують значний відсоток українських книжок, остільки нижчі бібліотеки, яких у 1927. р. було 6923, мають ще дуже мало української літератури. В усіх тих бібліотеках було в 1926. р. 1.197.000 українських книжок,

або 19%, при чому відсоток книжок у сільських бібліотеках підносився до 40%, у районних бібліотеках — до 22%, а в містах тільки до 7%, — у центрово-округових містах навіть лише до 4%. *В бібліотеках ще всевладно панує московщина!* Поважні досягнення видно на полі мистецтва (театр, опера, малярство). Остання статистика виказує 6225 хат-читалень, 3430 сельбудів 1058 клубів, з яких перші переважно українізовані, — тільки 172 сельбудів і 187 читалень московських, 16 сельбудів і 86 читалень жидівських. Згадати треба ще про українізаційну працю у ВУФКУ, яке в останніх часах більше 50% фільмів взяло, хоч на комуністичні теми, але з українського життя.

На цьому кінчимо наш короткий огляд стану «українізації» України. Бачимо, хочби навіть не вірити усім офіційним цифрам, що *розмосковлення України, вперед хоч поволі, поступає, й розвивається, — особливо ж у ділянці культурної праці при допомозі свідомих кол українського громадянства.*

Vigilar.

Під Польщею.

Три справи вийшли в останніх часах на порядок денний внутрішньої політики Польщі: економічна криза, зміна конституції й справа непольських народів. Не дивлячись на противні заперення прихильної до уряду преси, Польща переживає економічну й фінансову кризу, що бачимо в хронічному дефіциті торговельного білянсу, у браку свіжих закордонних кредитів, у висоті процентової стопи, у збільшенні вексельних протестів і в зрості дорожнечі. Невідрадні економічне положення найкраще характеризують дебати в соймі над бюджетом. Усі, без різниці партійних угруповань, стверджують, що Польща переходить господарську кризу, до якої прилучається ще й криза продукції. Велика позичка в Америці не *врятувала* від тої кризи. Гроші не пішли на розбудову польського промислу, а на покриття дефіцитів торговельного білянсу, що в останньому році дійшли до 900 мільонів.

Зовнішньою ознакою невідрадного економічного положення треба вважати також штрайки, які раз-у-раз вибухають на всіх ділянках польської індустрії. Найбільшим штрайком був штрайк текстильників, що вибух у другій половині жовтня й охопив був усі польські промислові

центри. До найбільшого напруження штрайк дійшов у Лодзі, і тому названо його «лодзьким штрайком», хоч в парі з ним ішли штрайки також в інших текстильних осередках. Штрайк цей не тривав довго, — тільки 7 днів. Він був засуджений відразу на невдачу, бо наодинця зима, невеликі запаси робітничих фондів, а натовісць великі запаси у фабриках, відразу ставили робітників у дуже скрутне положення. По 7 днях штрайк заломився. Робітники вдоволилися 5% підвижкою, хоч штрайк ішов під клячем 20%. Однак безпека штрайку не минула, — навпаки, цей штрайк раніше чи пізніше мусить вибухнути. Невдача збудила у робітників ненависть до уряду, який станув на боці працедавців, як також розчарувала їх щодо проводу польської соціалдемократії. Звідси зріст комуністичної пропаганди й ослаблення лав колись збитої польської соціал-демократичної партії.

Узв'язку з цим у соціал-демократичній партії прийшло до розбиття на дві фракції. Надії, які свого часу, польські соціалісти покладали на Пілсудского, цілком завели. Своїми новими податковими реформами, як також новими податками, що звернені головню проти біднішого на-

селення, уряд поставив соціал-демократію у важке положення й змусив її, ради рятування свого престижу серед робітництва, перейти до гострої опозиції. Зоглядаючись на це, що в соціал-демократії було багато сліпих прихильників Пілсудского, головню споміж легіонерів, у проводі партії, повставали тертя, які викликали уступлення найчільніших провідників. Першим, хоч не формально, але на ділі, відійшов колишній лідер Морачевскі, а далі Голувко. Криза завершилася виступом Яворовского, що проти волі центрального комітету почав видавати нову робітничу газету «Пшедсвіт» (розуміється за державні гроші) і притягнув до співпраці Морачевского й Голувка. Розлам став доконаним фактом: ті, що виступили, утворили нову партію під назвою ППС — революційна фракція. Посли й члени цієї «революційної» фракції перейшли до табору безпартійного блоку співпраці з урядом. Отже соціал-демократична партія втратила вже на соймовій арені кількох послів. Щоби ту страту якось направити, створили соціалісти з «Визволенем» і «Хлопським Сторонництвом» т. з. демократичний блок, що має стати в соймі на стороні демократизму та в обороні парламентаризму (блок має 127 голосів). Цей блок розраховує також на підтримку українців та частини білорусів і німців. Таким чином до опозиції ввійшло 127 послів польського демократичного блоку, 26 українського клубу, 8 радикалів, 2 безпартійні українці, 6 сельробівців, 9 білорусів, 2 німецькі есдеки і 7 комуністів. Отже польський сойм представляє тепер хаотичний розгардіяш. Правиця стоїть осамітнена проти всіх і вся. Те саме діється в блоку співпраці з урядом, що, правда, є найсильнішим клубом, але всеж силою свого авторитету не може здобути переваги. Залицянки «Хадеції» й «Пяста» до цього клубу його тільки турбують, — лівіяж поріжнилась на життя й на смерть з урядовим блоком, — одним словом, повний хаос і брак всяких виглядів зміни в напрямку працездатності сойму. Ось тому вирінає знова можливість і питання розв'язання сойму, хоч, розуміється, не зараз, а щойно після ухвалення бюджету.

Серед таких відносин годі думати про поважну зміну конституції. Тому уряд не має тепер смілости внести проєкту зміни, і ціла дискусія в соймі обертається навколо питань чисто софістичної природи: чи може прийти зміна конституції, чи ні?

Загострення відносин на тлі політики супроти національних меншостей мало яскравий вияв у подіях 1.—3. листопаду у Львові. Це змусило відсунути на даль-

ший плян зміну конституції й застановитися над розв'язкою, перш усього, українського питання. Розбіжність думок поодиноких польських політичних угруповань щодо тактики супроти уряду не виключає, щоб польські партії, без огляду на більш або менш солодкі слова про лібералізм, не виступали одностайно в українському питанні. Це зазначилось при українських внесеннях сприводу львівських подій: усі польські угруповання не допустили до ухвалення українських внесків. Львівські події своїми розмірами були несподіванкою для польської суспільности, так як і для уряду, хоч у своєму льогічному заключенні були вони лише висловом настроїв і політики урядових і вшехпольських чинників. Це було тільки зовнішнім вибухом того, що нуртувало вже здавна у польській душі. Виступи українських послів на міжпарламентарному конгресі в Берліні, як також у Женеві, заворушили польські урядові кола й польську суспільність. По тих українських виступах на закордонному форумі появились довезні статті в польській пресі, щодо корективів у політиці супроти українців. Почалися таємні дебати над репресіями. Першою такою репресією було відібрання державних кредитів усім українським економічним установам, а далі мали прийти утиски українського культурного й політичного життя. Таку лінію заступало міністерство внутрішніх справ, висловом чого були майже провокаційні заяви генерала Складковкого з соймової трибуни. Противником такої розв'язки українського питання в межах Польщі було міністерство закордонних справ, і то не з якоїсь приязни до українства, а з мотивів міжнародної політики, — головню під натиском Англії. Жовтень був місяцем вагань, і щойно листопадові події навіть проти волі уряду рушили вперед українське питання.

Львівські події показали виразно, що верх взяв погляд міністерства внутрішніх справ. Коли придивимось ближче, які українські установи були знищені, і візьмемо на увагу ту обставину, що руйнування українських установ відбувалось при допомозі польської поліції, яка або своїм спізненим приходом, або цілковитою байдужістю, або навіть чинною участю допомогала диким виступам польської молоді, то побачимо, що польські виступи не були висловом якогось спонтанного пориву, тільки переведенням обдуманого плану. Оскільки польський уряд поусував вищих урядовців польської поліції у Львові, то це не тому, що вони були мало

енергійними, а тому, що вони своїм поступованням надто виказали свою співучасть і не вмiли стати панам положення у Львові. Погромами у Львові справа не закінчилася. З усіх міст і містечок Галичини приходять вістки про масові труси й арешти під приводом шукання зброї та підпольного органу Української Військової Організації — «Сурми».

Українська суспільність у переважаючій більшості поставилася до нового польського наступу зовсім гідно. «Пам'ятний буде во віки листопад 1918 року, — пише перемиський «Український Голос». Але не лише він буде пам'ятний, буде також пам'ятний і погром листопадовий з 1928. р.». Львівські події викликали серед українців не жалобу, а поважний настрій. Ціле українське громадянство почало єднатись. Скрізь переводяться збірки на покриття матеріальних шкід і на політичних в'язнів. Висловом бажання консолідації треба вважати також поступовання українських клубів на соймовій арені, й голоси преси щодо створення політичної верхньої ради на Західній Україні. На жаль, доводиться крім тих відрадних фактів зареєструвати деякі інші голоси, які, що правда, не можуть і не репрезентують загальної української думки... До таких голосів треба віднести «Нову Зорю», орган Української Християнської Організації, що в кількох числах під ріжними заголовками реагує на події у Львові. Читаючи це, не можна з дива зійти, як може український орган подавати такі міркування. «Нова Зоря» намагається всі львівські події зіпхнути на українську підпольну групу й затягає надто стару пісоньку, немов всяка революційна підпольна акція псувала характер... Прослезившись, кличе той орган до спокійної праці, до скріплення морального і матеріального ладу в суспільності, а не до сіяння ненависти. У теперішню хвилю, на думку «Нової Зорі», ініціатива перейшла до рук якихось невідповідальних, у значній частині загадкових і молодих людей, а за ту акцію доводиться платити українській суспільності. Цікаво було б спитати, чи взагалі подібні «органи» мають право деморалізувати своїми писаннями українську суспільність. Не далеко позаду станула також і любинська група Українського Центрального Комітету. На вістку про львівські події ця група, замість стати на український бік, виступає з вірнопідданчими заявами й старою пісонькою: «За нашу й Вашу волю!» У ту гідну компанію вступила також «Староруська Організація», що гуртується коло найдавнішої української ін-

ституції, «Народного Дому» у Львові. Усі подібні виступи найкраще характеризує один український часопис, називаючи їх апостолами рабства, ослами й мулами національної політики в часах нашого лихоліття.

Слід занотувати також і голоси польських кол. Першою відізвалася вшехпольська група, що скликала два віча, — одно у Львові, а друге у Познані. На тих вічах українські визвольницькі змагання оголошено чужодержавною інтригою й поставлено домагання до польського уряду розв'язати в першу чергу українські «Луги» й «Соколи», як також потягнути до відповідальності всіх українських послів, що своїми виступами в соймі й на міжнародньому форумі започаткували протидержавну діяльність. Урядова польська преса шукає рецепти для розв'язки українського питання у той спосіб, що хоче усунути перше політичних провідників, щоби потім дрібними уступками прихилити до себе українське населення. Саміж урядові чинники (міністр Складковскі) заповіли нові репресії проти українського населення, і в першу чергу проти українських послів та Української Військової Організації, яка ширить ненависть до польської влади та терором нищить угодові тенденції українських політиків. У цілій тактиці польського уряду супроти українського населення по листопадових подіях відчувається кидання в усі боки, почуття безсилля й страх, що українське питання на Західній Україні може бути вирішене проти волі теперішніх польських господарів.

Особливо широку акцію розвинула українська еміграція в Америці, де цілий листопад призначено на урядження протестаційних віч. З усіх місцевостей злучених Державі Канаді українські організації надсилають протести (в З. Д. до Келльога, у Канаді до Кінга). У протестах підкреслено, що американський уряд рішав долю Галичини, а тому морально зобов'язаний до направлення стану, в якому опинилися українці.

Досить своєрідне становище зайняла Радянська Україна. Там відбулося багато протестаційних віч; заговорив і Грушевський, заговорили й робітничі установи. Большевицька преса присвятила подіям низку передових статей. Все було гаразд, якби не одно «але». Червона преса намагається шукати в пропаганді подій тільки засобу до поглиблення комуністичної агітації.

Загально беручи, львівські події розбурхали українців, показали правдиве обличчя польської політики, знайшли ши-

рокий відгомін закордоном і тим самим скріплює українські позиції боротьби за державну самостійність.

С.

Під Румунією.

Наші віщування сповнилися: уряд Братіану не втримався й під натиском Ради Регентів уступив раніше, ніж всі сподівалися. Загально панувало пересвідчення, що, зогляду на закордонну позицію, Братіану втримається аж поза Новий Рік, і тоді уступить сам. Після його уступлення пляновано створити коаліційний ряд з Авереску на чолі. Однак, тяжке економічне положення й зручна закордонна пропаганда цараністів у тому напрямі, що вони не підтримують політики сучасного уряду, змусила Раду Регентів приспішити уступлення міністерства лібералів. Наступні події розвинулися дуже швидко. Створити коаліцію не вдалося, бо на це не погодилися прихильники Маню. Також і плян покликання Авереску провалився, а навіть більше того: зайшла конечність відмовитися від думки доручити міністерство закордонних справ Тітулеску, що цілий час стояв близько до опозиції й, щоби не попусувати відносин з нею, зрікся міністерського портфелю та вернув на посаду посла в Лондоні. Зрештою Рада Регентів доручила міністерський провід б. мадярському румуні Маню.

Він зложив уряд виключно з членів своєї партії. Опорою уряду є в першу чергу селянство, а зокрема населення Семигороду, де Маню з давніх часів користується великими симпатіями. Новий провідник румунської політики заповідає, що буде дотримуватися всіх законів (небувала новина для Румунії!), забезпечить права національних меншостей і всіх віроісповідань та підчас близьких виборів до парламенту не дозволить жадних безправств.

Новий уряд встиг вже завести певні зміни в житті Румунії. На Буковині й в Бесарабії знесено стан облоги й скасовано військові суди. Тільки десяти-кілометрова смуга на кордоні з Радянською Україною залишилася під військовою владою. Щодо цензури, то її знесено в цілій Румунії. Як наслідок цього, знова почала виходити заборонена «Боротьба». Новий уряд більше, ніж попередній, звертає увагу на прилучені до Румунії території, а саме він іменував вже окремих міністрів для Семигороду, Буковини (зрумунізований українець Савчук-Савіану) і Бесарабії (Пан-Галіпа). Зокрема для ук-

раїнців має значіння й те, що уряд Маню намагається усунути всі неправильності аграрної реформи, для чого призначено державного секретаря Добреску, що має перевірити всі земельні справи. Сам уряд заявив, що на Буковині й в Семигороді було багато випадків пошкодження селянства.

Безумовно, що нас найбільше цікавить, яке відношення влада цараністів займе до українців. На основі програми, оголошеної тою партією в 1919. р. (Маню тепер її підтвердив!) всі меншости повинні мати такі самі права, як і румуни, а тому всі дотеперішні обмеження мають бути знесені. Згідно з тоюж програмою кожна нація має право на вільний розвиток, на національну адміністрацію, суд, школу й церкву. Чи буде воно так на ділі, треба поважно сумніватися. Причиною сумнівів є хочаб скупе визначення посольських мандатів для українців. Проте всеж треба рахуватися з можливістю деяких уступок українцям.

Вже попередній уряд, щоби заспокоїти закордон, немов-то в Румунії задовольняється всі потреби меншостей, створив окремому комісію для справ меншостей. Наслідком цього було, що адміністрація почала робити заходи, щоби українські громади внесли ухвали з домаганням 2 годин науки української мови. Українці зміркували, в чому діло, і всі громади почали домагатися заведення української мови, яко викладової в народних школах. Після зміни кабінету всі сподіються, що українська мова буде поновно введена в шкільництві, а в першу чергу на Буковині. Власне в тому напрямі українці розпочали широку акцію. Між іншим на засіданні черновецької мійської ради, український відпоручник Купчанко поновно зробив внесення щодо заведення української мови в мійських школах.

Що торкається майбутніх виборів до парламенту й сенату, то в них візьмуть участь усі національні меншости, і то переважно в порозумінні з урядом, який прийшов до угоди з німцями, частиною жидів (Жидівським Національним Союзом) і з українськими націонал-демократами. Друга частина жидів залишається в спілці з лібералами, а з мадярами не вдалося Маню добалатися.

Українці братимуть участь у виборах,

як 4 різні групи. З них одна виступає цілком самостійно, без зв'язку з румунськими партіями. Це — українські націонал-демократи. Вони стоять під проводом Др. Залозецького (поміж іншими належать до цієї партії Др. Когут, Руснак, Дутчак). Згідно з умовою з урядом, одержують вони одне місце в сенаті (Др. Залозецький). Домагалисяж вони двох сенатських і двох парламентських мандатів. Друга українська група, на чолі якої стоїть Кракалія, входить у склад партії цараністів. Цій групі забезпечено оден мандат до парламенту (Кракалія), але є певні вигляди також і на другий мандат (Андрияшук). Третя частина українців належить до соціал-демократичної партії. Вона одержить мабуть оден мандат (Руснак). Найменші вигляди має на здобуття мандату четверта група українців, які йдуть разом з лібералами й до цього часу мали свого посла в парламенті.

Отже українці матимуть напевно 2 місця в парламенті й 1 в Сенаті. Коли взяти на увагу кількість населення й колишній стан посідання українців, то виходилоб, що українці повинні мати 5 послів до парламенту й 2 сенаторів. Для 600.000 німців призначив Маню 12 мандатів, або оден на 50.000, а для українців оден мандат припадає на 150.000.

Нічого не чути про рух українців в Бесарабії. Правда, на лісті цараністів є оден кандидат з українським прізвиськом, але невідомо, наскільки він свідомий національно. До тогож його діяльність, як члена румунської партії, мусить погоджуватися з партійним статутом.

Слід ще згадати, що поляки розбилися на дві групи, з яких одна йде з ліберала-

ми, а друга — з цараністами. Усі зусилля поляків одержати мандат для своїх 30.000 не увінчалися успіхом.

З життя українців на цей раз треба згадати зїзд «Української Національної Партії» (націонал-демократи) 18. листопада в Чернівцях під проводом Др. Залозецького й о. Т. Драчинського. Зїзд був дуже численний і покінчився виборами кируючого органу з 16 осіб і ширшого дорадчого з 30 осіб. До обох органів увійшли старші й молодші українці. Між іншим до цієї партії приєдналося також українське міщанство. Помітно також деяке оживлення в громадському житті. Так відновлено, наприклад, щонедільні публічні виклади в «Народньому Домі». Ці виклади відбуваються під фірмою «Жіночої Громади».

Події, що мали місце у Львові, зробили велике враження на буковинських українців. Крім винесення й вміщення в пресі протестів, проголошено жалобу. Трохи пізніше ті події знайшли свій відгомін у демонстраціях перед польським конзулятом (побито шиби) і в черновецькому театрі в день святкування десятої річниці Польської Держави.

П. С. В останній хвилі зайшли такі зміни у виборчих кандидатурах: українські соціал-демократи не погодилися на пакт з націонал-цараністами і приступили до комуністичного бльоку, що пораз перший виставив окрему виборчу лісту. На чолі цієї лісти стоїть український кандидат, та взагалі ця ліста зложена переважно з українських кандидатів (до Сенату: Руснак). Загалом з усіх виборчих ліст на Буковині та Бесарабії мають українці вигляди на одержання 5 посольських місць в Сеймі та 2 в Сенаті.

Свято українського чину.

По всіх усядах готувалися українці до відсвяткування десятої річниці славних подій 1. листопада 1918. р. Однак ніхто не передчував, що нам суджено відзначити цей день не тільки сходами, промовами, рефератами, деклямаціями й співами, але також кров'ю...

Не будемо писати про самі криваві події, бо, не можемо навіть припустити, щоб до цього часу знайшовся хтось з читачів наших, що не знає про все. Українська щоденна й тижнева преса принесла досить інформацій. Крім того всі чужоземні часописи, принаймні короткими телеграмами, занотували факт кривавої розправи з українськими демонстранта-

ми й нечуваного погрому українських установ. Цього вже було досить, щоби змусити кожного українця шукати джерел і шляхів здобуття докладних відомостей. Ми хочемо занотувати лише стисло, як святкували та як реагували на події 1. листопада українці, що перебувають в різних європейських країнах.

Почнемо з Ч. С. Р., бо там скупчена найбільша кількість українських емігрантів й різних установ.

У Празі святковано десяту річницю академією у великій залі сміхівського пивовару. З академією получено акт передавання пропам'ятної відзнаки Української Галицької Армії першому Начальному

Командантові, генералові Омеляновичеві-Павленкові старшому. Хор. Бойків привітав його відповідною промовою. Генерал відповів на привітання й перейшов до сали, в якій зібралося понад 200 осіб, переважно вояків У. Г. А. Член Проводу Українських Націоналістів, полк. Сціборський, у промові підкреслив значіння подій 1. листопада, для українського національно-державного руху. Ген. Омелянович-Павленко відчитав свої спогади з боїв 1918. року й віддав пошану першому організаторові У. Г. А., полк. Д. Вітовському. Після відспівання кількох українських пісень проф. Кравець поінформував про засновання Генеральної Капітули Пропам'ятної Відзнаки У. Г. А., а генерал Омелянович-Павленко декорував тою відзнакою зареєстрованих старшин і стрільців.

12. листопада Управа Центрального Союзу Українського Студентства скликала віче протесту проти нечуваних виступів ворогів української ідеї в день десятої річниці. Про самі події доповів представник Групи Української Національної Молоді в Празі, Бойдуник. Після нього Ю. Вассиян належно схарактеризував те, що сталося, і зачитав резолюції, які прийнято оплесками. Крім цього віча, Управа ЦЕСУС-а виготовила на кількох мовах меморандум до студентства й культурних установ цілого світу.

З ініціативи Секції Л. У. Н. в Подєбрадах відбулася нарада в справі подій 1. листопада, на яку запрошено українські політичні, культурні та професійні організації, у загальному числі — 18. Нарада вибрала комісію, яка зредагувала протестне меморандум та зібрала на нього 200 підписів. При цій нагоді не можна оминути відношення одної політичної групи, як до меморандума так й до подій у Львові. Польонофільська група А. Лівницького, а то радикал-демократи, Союз Вояків У. Н. Р. та соціал-демократи, до наради поставилися негативно, участі в ній не взяли та від підпису меморандума ухилилися.

18. XI. 6. р. в Подєбрадах відбулося декорювання був. членів У. Г. А. пропам'ятною військовою відзнакою, зв'язане з святкуванням роковин 1. листопада. На цьому святі, Член Проводу Українських Націоналістів, М. Сціборський, в своїй промові піддав різкій критиці політику москвофільських та польонофільських груп.

Студенські організації в Берні 10. листопада на сходах винесли ухвали, які надіслані до Союзу Народів і до ЦЕСУС-а.

У Пшібрамі студенти гірничої школи відсвяткували ювілей академією, в якій приймав участь генерал Омелянович-Павленко. Після академії генерал передав декільком старшинам і стрільцям пропам'ятну відзнаку.

У Кральному Градці крім святочної академії впоряджено панахиду на могилах померших стрільців. Др. Степан Нижанківський (представник Групи Української Національної Молоді в Празі) виголосив промову, а соліст Самойлович виконав кілька українських пісень.

У столиці Австрії 1. листопада відбулася Служба Божа, яку правив єпископ Будка. Після того посвячено таблицю з іменами полеглих, а генерал Кравець декорував кількох вояків відзнакою. На святочній академії в «Кунотшпіле» промовляв О. Сероїчковський і др. Г. Кох. Далі слідували деклямації, спів і живий образ. Серед присутніх було чимало чужинців.

У вільному місті Данцігу 1. листопада студентством впоряджено урочистий вечір, на якому промовляли інж. Кізюк, Згорлякевич та інж. Лашкевич. Хор «Сурма» виконав низку національних пісень.

У неділю, через тиждень, на сходах ухвалено протест против нападів на українців. Протест переслано до Женеві, ріжним установам і дипломатичним представництвам. Шляхом оподаткування засновано «Фонд 1. листопада».

У столиці Литовської Республіки 31. жовтня відбулися сходи, в яких взяли участь українці й литовці. Др. Пурицкіс прочитав реферат про сучасне положення Української Нації. Представники ріжних литовських громадських і військових організацій висловлювали побажання найскоршого здійснення української національної ідеї. 1. листопада уряджено український радіо-концерт. Після перших вісток у пресі про перебіг свята на українській землі Литовсько-Українське Товариство ухватило співчуття й протест, подібно, як і Союз Литовських Стрільців та інші литовські організації. Рівнож гурток українців у Кавнає розіслав від себе до ріжних установ рішучий протест.

У Берліні відбулася 1. листопада Служба Божа, яку правив о. др. Вергун, а 4. листопада всі українці зібралися на святочній сході. Ці сходи були рівночасно й протестаційним вічем. Промовляли: проф. др. Мірчук, проф. др. Кузеля й полк. Коновалець. При кіпці роздано пропам'ятні відзнаки старшинам й стрільцям У. Г. А. Протестаційну ухвалу проти кривавих подій післано до Союзу Народів й

оголошено в пресі. Низка німецьких часописів, а також Польська Телеграфічна Агенція, принесли відомості про це підзначення 1. листопада.

У Парижі 1. листопада відбулися сходи з ініціативи Секції Легії Українських Націоналістів. 4. листопада відбулися сходи Української Громади, головою якої є ген. М. Шаповал. 7. листопада Секція Л. У. Н. ухвалила протест і розіслала до голів усіх організацій запрошення на нараду в справі утворення «Комітету Допомоги Жертвам Погрому у Львові». Тогож дня Генеральна Рада Союзу Організацій Українських Емігрантів у Франції винесла протест. 10. листопада відбулася нарада голів різних організацій. Вечером Українська Громада у Франції, головою якої є І. Стасів, урядила святочні, а рівночасно й протестаційні сходи. Промовляли: І. Стасів, В. Бобрів, М. Ковальський і М. Антоненко.

Серед Українців у Парижі.

Останні шість тижнів місцевого українського життя пройшли під знаком активності. «Сезон» розпочався рефератом члена Проводу Українських Націоналістів інж. Д. Андрієвського. За цим послідували різні засідання й сходи сприводу львівських подій, реферат М. Ковальського на тему «Москва чи Варшава?» й загальні збори Об'єднаної Громади.

Виступ члена Проводу в Парижі, «під самим боком» тих, хто себе вважає за «уряд», викликав не тільки невдоволення у «високих сферах», але також і бажання якось на це зареагувати. Як водиться, початок роблять «менші». Роля такого «меншого» припала на секретаря «Тризуба», М. Ковальського, який взявся за реферат, що «мав на меті дати відповідь на болюче питання нашої сучасності»... Далеко ми зайшлиб, колиб захотіли переневідати зміст «нівофіційного докладу». Та це є нелегка справа, бо «змісту» власне ніхто з численних слухачів не вловив. Деж було вловити, коли докладчик поставив собі завдання, ходити близько й навколо теми, минаючи «болюче питання»... Після кількох коротких реплік опонентів (Похмурський, Долинський, Кожевників, ген. Капустянський) нічого не лишалося референтові, як врятуватися тим, що мов його «не зрозуміли». Велика шкода, що «пан секретар пана прем'єра» на кожному кроці зловживав українським націоналізмом, іменуючи себе «богато кращим націоналістом».

Співав хор під орудою О. Чехівського. Після сходи переведено збірку на інвалідів. Військове Товариство (на чолі ген. О. Удовиченко) вислало свій протест до Львова (!) і теж перевело грошеву збірку. 17. листопада створено «Комітет Допомоги Жертвам Погрому у Львові». До Комітету входять представники Української Громади у Франції, Громади Студентів і Секції Л. У. Н. Інші організації з різних причин відмовилися.

Як бачимо з поданого, пам'ятний день 1. листопада й криваві події не залишилися без відгомону серед українських емігрантів. Це є ще одним доказом того, що намарно идуть усі зусилля певних політичних груп відвернути увагу українського загалу від долі Західної України. Жадна сила не стримає натурального росту могутньої ідеї незалежності й соборності Української Нації.

В. М.

А який переполох счинився в тому ж «центрі», коли Секція Л. У. Н. взяла на себе ініціативу організації «Комітету Допомоги Жертвам Погрому у Львові». Як бути? — Нема вказівок з Варшави! Почалася справжня «чехарда». Генеральна Рада викрутилася тим, що мов вона «є одиноким репрезентантом» української еміграції та вона вже винесла «протест». Військове Товариство, щоби виграти на часі, післало свого представника «без повноважень». Голова Об'єднаної Громади (тойже самий «пан секретар») навіть «подався до демісії», коли решта членів управи (члени Л. У. Н.) спротивилися винесенню окремого протесту й рішили виступати спільно з іншими організаціями. Всеж, бідолаха, мусів він приймати участь у першій нараді в справі утворення Комітету. Тим часом «паніка» минула. Військове Товариство самостійно післало телеграму протесту до «Діла» й заповіло окрему збірку. Для певності зголосила в «Ділі» свій протест також і Генеральна Рада. Щож до «Тризуба», то він за цілий час свого існування відважився на «геройство»: на власну руку вмістила редакція аж цілу передовицю проти «варварств». Правда, чимало є в тій передовиці всяких «але», — всеж перед «відвагою» треба схилити чоло. Одне на тому не скінчилося.

У порядку «економічної» дисципліни почалася мобілізація проти... націоналістів. До помсти кликали «правовірні» й

за реферат члена Проводу, і за «Комітет Допомоги Жертвам Погрому», — взагалі за «дерзновеніе»...

«Пан секретар» далі настоював на своїй «демісії» й домагався скликання загальних зборів. У суботу 24. листопада відбулися збори Об'єднаної Української Громади в Парижі. Кого тільки там не бачили: «міністр закордонних справ» Олександр Шульгин, «ансьєн міністр де з'афер з'етранжер», вінже «князь» Ян Токарі де Токаржевський—Карашевич, представник одної з л'юж, вінже голова Генеральної Ради, Микола Шумицький, б. міністр, а тепер адміністратор «Тризуба», Іляріон Косенко, секретар Місії У. Н. Р. «у Парижі», вінже «брат міністра», Микола Шульгин, та всі інші писарі, експедитори, коректори, не виключаючи навіть «старого» Рудичева, що змушений теж «співати панської». До тогож кожний, хто тільки міг, «привів» свою «кращу половину». Ось такий парламент і взявся «чинити суд». «Пан секретар» плакав перед «високими зборами», що мов його «не слухають і тероризують», а тому він «подався до демісії». Усі інші члени управи (націоналісти) заявили, що зовсім не збираються слідувати за прикладом голови. «Міністри» й «брат міністра» переконували «непокірливих», що так мов водиться в парламентах, що вони мусять самі уступити. Дехто з «услужливих» намагався прискорити «екзекуцію» внесенням ре-

золюції про недовірря решті членів управи. Крутилися, вертілися й покінчили на тому, з чим прийшли. «Адно слово, не разгаварівать!» Усіма «великодержавними» голосами перевибрали нову управу: голова — тойже «пан секретар», а далі «технічний секретар» (Никитюків), «коректор» (Нечай) і «бібліотекар» (Рудичів)...

Слава! «Ворога переможено!» «Міністри», «міністрові», «брати міністрів», «і пр., і пр.» перемогли... чотирох націоналістів. Цеж дійсно перемога! Але цього було заботато навіть для цілком «льволяних громадян». Оден за другим, четверо заявили, що не вважають за можливе далі залишатися в подібному товаристві... Не може бути сумніву, що після 24. листопада Об'єднана Українська Громада в Парижі перестала бути громадською організацією. Вона перетворилася в клуб «урядовців». Чиїх? — На це кожен може дати відповідь. Щоб легше в цьому визнатись, «переможці» без проволікань ухвалили відкликати заступника Громади з «Комітету Допомоги Жертвам Погрому у Львові». («Які там жертви»? — процідив «князь» з трома призвищами, піднімаючи руку)...

Воно й шкода стільки місця забирати на писання про «діла господні» серед українців у Парижі, але най цей випадок промовить до всіх, хто ще не втратив почуття національної гідності.

—0—

Єдиним фронтом.

Ми завжди рахувалися з тим, що діяльність організацій українських націоналістів а зокрема Проводу Українських Націоналістів, є небажаним явищем для ворогів української державності. Однак ми ніколи не припускали, що вже при кінці першого року діяльності Проводу виникне аж міжнародний спір у справі існування націоналістичних організацій і появи нашого органу. Припускати це було великою нескромністю з нашого боку.

Але з тим зв'язана одна обставина, що порушує елементарні засади національної гідності й викликає огиду в найширших колах нашого загалу. Чи міг хто на хвилину подумати про те, що *спільно з ворогами* нашими виступатимуть проти нас своїж таки українці, — ті українці, які протягом років на кожному кроці рекламують свою національну вищість і державну мудрість? Це є ганьбою що *ніколи не забувається*.

22. листопада польський заступник у Празі, Гжибовскі, передав Урядові Ч. С. Р. домагання Варшави розв'язати низку українських організацій на терені Чехо-Словаччини й припинити орган Проводу Українських Націоналістів — «Розбудову Нації». Між тими організаціями згадано «Легію Українських Націоналістів» і «Групу Української Національної Молододі». Не задовольняючись цим, поляки домагалися видалення з Ч. С. Р. нелюбих їм осіб.

Про цей «демарш» вже на другий день з'явилися докладні вістки в польській, а за нею також у чеській, німецькій, французькій і російській емігранській пресі. І власне польська преса перша повідомила, що слідом за Гжибовским з'явилися в міністерстві закордонних справ Ч. С. Р. також... українці.

Тут починається ганьба. Тут апотеоз українського сервілізму, українського раб-

ства. Не хочеться вірити, що це правда. Невжеж дійсно відпоручники «правдивих українців», що під керуванням Андрія Ливицького збираються польськими багнетами «Україну визволяти», заявили в Празі, *перед чужинцями*, що «вони солідаризуються» з домаганням польської влади?... Коли це неправда, то мусять вони невідкладно жадати гострого покарання інсинуаторів, бо цеж *найвищий закид*, — закид не державної, а *національної зради!*... А коли це правда, то... Гарзд!

Чи треба довго зупинятися над польським домаганням «по суті»? Чи мусимо ми виправдувати організації українських націоналістів і наш орган — «Розбудову Нації» — в очах чеського суспільства й влади? Ні, — досить обмежитися короткою заявою. *Українські націоналісти ніколи не дозволять собі зловживати гостинністю чужої держави.*

Значно довше треба зупинитися на пресовій кампанії, яка счинилася після польського виступу в Празі. Преса, безпосередньо незацікавлена, обмежилася поданням коротких вісток. Деякі органи російських емігрантів («Россія и славянство», № 1, 1. XII. 1928., Париж «Польша против мазепинської пропаганды») у своїх зауваженнях порушували питання, чому ж поляки не є цілком послідовними й не ліквідують українські організації в себе, бо тільки після того наступило справжнє російсько-польське порозуміння... Окреме місце займає преса більшовиків.

Вірна засаді московської безоглядності у використанні всіх засобів для власних цілей, червона преса «обурюється» з приводу поступовання поляків. Як це добре відбилося на сторінках парижських торговельських «Українських Вістей», більшовики майже є приятелями українських націоналістів. Також і в комуністичних органах у Берліні («Роте Фане») та в Парижі («Юманіте») деякі речення могли викликати вражіння, що сьогоднішні володарі на Україні «солідаризуються» з... українськими націоналістами. Просто ви-

ходить, що більшовики й націоналісти, — це одна спілка. Але погляньмо на другий бік медалі.

Як тільки поляки звернули увагу широкого світу на організації українських націоналістів і на «Розбудову Нації», харківські чекісти також кинулися рятувати свої володіння від «пошести». Через кілька днів Державне Політичне Управління України, або краще, Всеукраїнська Ч. К. розіслала обіжник до всіх підлеглих установ цензури з домаганням, щоб вони «звернули найбільшу увагу на те, аби з почтою за кордону не попадав орган українських фашистів у Празі». Крім того цензурним управлінням заборонено пересилати впрост ті примірники, які адресовані на різні установи, а скривувати лише «через Харків». В обіжнику згадується, ніби в зашліплених листах попадалися окремі статті й сторінки з «Розбудови Нації»...

Чи потрібні розяснення? — Перед нами ще оден доказ московської провокації. Назовні, зокрема в очах української еміграції та українського загалу на Захід від рижського кордону, більшовики хотять викликати вражіння, немов націоналісти й «Розбудова Нації» мало що не перебувають в тихому порозумінні з ними. У себеж ті самі більшовики позбавляють можливості отримання націоналістичного друкованого слова навіть установи, які мають право на передплату чи вимінку закордонних видань.

Єдиним фронтом! — Москва, Варшава й... українські «варшавяки»... Організації українських націоналістів мають витримати великий іспит. Ми віримо, що всни його витримують. Ми хочемо також, щоб наш місячник пройшов твердо й без втрат через цей перехресний вогонь. Перед лицем широкого наступу проти українського націоналізму, кличемо всіх, кому не байдуже зогиджування національної гідності та дорога українська національна справа, до *єдиного фронту з українськими націоналістами!*

Олімпійські гри.

Нижче містимо звіт про повідомлення з цьогогорічної олімпіади в Амстердамі нашого співробітника п. А. Фовицького, одинокого українського кореспондента, що брав в ній участь. З незалежних від нас причин містимо звіт про повідомлення щойно в цьому числі.

Редакція.

Маленька країна ота Голяндія, а яку велику й незабутню роль відіграла вона в цьому році. Їй важко було знайти відповідне місце для великого свята, важко було здобути фінанси й спонукати все населення до співпраці, алеж усе вийшло на славу. Кожна нація, що мала своїх заступників на грах у скромному, але привітному Амстердамі, довго-довго заховуватиме найкращі спогади про час проведення у Голяндії.

Весь Амстердам жив, працював і бавився в ті дні під знаком п'яти кольорових кілець (олімпійська емблема). На кожному кроці, у кожній крамниці й кожному кутку це нагадувало про свято народів цілого світу, свято фізичної культури різних націй, що, заступлені своїми найкращими синами, зібралися на мирні змагання. Як гордо герцювали ті сини й доньки по вулицях Амстердаму та з якою повагою зустрічало їх населення й приїзжі гості! Що за постаті були майже всі учасники! Ясне око, легкий хід, жваві, міцні й гармонійні рухи. А на самій площі — у спортових убраннях — гарні богатобарвні групи так сильно нагадували образи з античних часів. Також і сама спортова площа — олімпійський стадіон — з античним шпилем, кам'яними фігурами змагунів, модерним урядженням — немов з лавів колишньої Геладії перенесена до хоровитої Західної Європи. І з погляду спортовця амстердамський стадіон є найкращим, де тільки відбувалися досі олімпійські гри.

У суботу 28. липня з самого ранку Амстердам хвилювався, великі натовпи спортовців, прихильників спорту, заступників преси та ін. тягнулися на край міста до стадіону, пливачького басейну, саль руханки, боротьби, боксу й фехтування. Що за чудовий образ уявляла з себе площа з безмежною масою струнких змагунів у рівномірному русі з національними кольорами, прапорами й написами! Мало не півсотні націй (47) заступлено на відкритті.

Після промов різних урядових осіб і привітання чоловіка Королеви Голяндії, — найславніший футболіст господарів,

Гарі Деніс, приніс олімпійську клятву за всіх учасників. Це була незабутня хвиля. Після того парада. Мати олімпійських змагань, — Греція на чолі, а за нею в азбучному порядку проходили всі нації під гучні оплески глядачів. Сорок сім націй! Даремно шукаєш одну велику європейську націю. Нема України...

Захоплення неймовірне. Бачив я, як оден з представників преси плакав і все повторяв: «Боже, як це гарно!» Він приїхав з Південно-Західної Африки; бур з походження.

На другий день почалися легкоатлетичні змагання, — головна й найцікавіша частина Олімпіади. Важко подати дрібниці кожного змагання, бо так багато було цікавого й повчального. До тогож глядач настільки захоплювався, що не мав часу робити вичерпуючі нотатки. Хотілося все бачити, скрізь побувати. За 5—7 годин нервового напруження людина навіть не запитувала себе, щож власне було найцікавішим. Лише через кілька тяжких днів перебрало в пам'яті все, що бачив, перечитував і трохи записував. Коли пригадуєш собі хвилини боротьби за право піднесення національного прапора на олімпійській мачті, за те, щоб перед висланцями всього світу залунав національний гімн, то з сумом думаєш про батьківщину, про занехаяний чужими й своїми рідний край.

Як гірко й гірко стало на душі, коли маленька нація, своєю перемогою над усіма, піднесла на *трьох* мачтах свої прапори та серед овацій залунав гімн, гімн далекої Фінляндії. Цьої хвилі не забути нікому. І взагалі, коли взяти на увагу, що головним олімпіонком вважається переможець у декатльоні (десятибор'я), та що ним був на амстердамській Олімпіаді фін Іріоля, то всю славу останніх змагань, безумовно, треба віддати фінській нації. Вона стоїть на першому місці не тільки перемогами в легкій атлетичній, але також щодо абсолютно чистих засобів боротьби. Фінські змагуни завжди борються лише ради спорту, ради слави своєї нації, а не ради особистої користі кожного переможця. Ніхто з фінів не згодився виступати за велику платню у фільмах, ніхто не дав себе використувати за гроші й для грошей. Нурмі, Рітоля, Іріоля вернули назад на місце побуту після того, як вони сповнили свій обов'язок супроти своєї нації.

Як і раніше, домінуючу роль в легкій атлетичній грі представляли Нового Світу. Правда, IX. Олімпіада не була для них

так щасливою, як попередні, алеж і на цей раз Північна Америка затримала своє перше місце. Замітним лише було, що, хоч американським спортсменам уділювали найбільше увагу, глядачі невимовно раділи, коли золоті медалі не припадали американцям. Разом з тим усі симпатії були на боці переможців, які заступали малі нації, — Фінляндію та ін.

Участь Німеччини була одним із найголовніших пунктів амстердамських змагань. Від 1912 року широкий світ не бачив німців на Олімпіяді. Кожного цікавило, наскільки німецький спорт устиг розвинутися. Для глядачів, що у переважній кількості склалися з приїзних німців, боротьба Німеччини проти Америки й Франції була найбільш важливою. Під час півфіналів і фіналів, коли між учасниками були американці й німці, напруження мас так зростало, що нервова людина переставала бути самою собою. У повітрі відчувалося велике скупчення сил, немов перед грозою. На мою думку, власне оця перенервованість відбилася на місцях, ділала на їх фізичний стан. Ніяк інакше не можна пояснити їх поразки на 100, 200, 400 і 800 метрів.

Слід зазначити, що під прапором Злучених Держав виступали різні нації. Між іншим серед «американців» було також і двох українців. Ст. Галайко переміг у боксі представника Польщі, а Гр. Кицай здобув перше місце в плаванні на спині.

Якаж роль припала іншим народам? — Про Фінляндію вже була мова. Не можна оминати мовчанкою ще одну націю, бо й нам українцям прийдеться в неї багато дещому навчитися. Це, — Японія. Оскільки раніше ніхто не згадував про японців, коли заходила мова про спорт, остільки після Амстердаму кожен свідок ніколи не забуде цих дебютантів. Їх успіх був потрясаючим. Звичайно, не перемоги звернули увагу на японців, а сама їх участь та їх «манера!» змагатися. Зимнокровно, без жадної зміни в обличчі, змагалися, досі невідомі світові, маленькі, жовто-смугляві спортсменці. Захоплені фанатичною любов'ю до свого народу, вони вперто, до останньої сотої долі секунди віддавали свої сили для перемоги. Японка Гітомі приблизно друга на 800 метрів і впала безсилена. Переможець у трискоку, Ода, як також плавак Теурута викликали подив глядачів.

Коли я хотів, протягом усіх змагань, дати собі відповідь на питання, у чому власне полягає успіх та яку користь можуть принести подібні змагання кожному спортсмені особисто й кожній нації, то в мене виринали певні висновки.

Олімпійські гри мають, та завжди ма-

темуть, як для спортсменів, так і для кожного, хто цікавиться фізичною культурою, велике значіння й велику користь, бо він бачить, що успіх змагань полягає власне в пляновій праці над своїм тілом, у впертій боротьбі за перемогу, боротьбі, що її основою є загартована воля й міцні нерви. Переможцем завжди лишається той, хто є найвитривалішим, уміє легко, але певно йти своїм шляхом, а зберігає їх на рідну хвилину. Боротьба народів є найкращим іспитом, під час якого лише виявляються раніше придбані якості переможця.

Запитаймо себе: які нації досягли найкращого культурного, економічного й політичного розвитку? — Америка, Англія, Німеччина, а далі йдуть інші. А які нації мають провідне місце в ділянці культурного розвитку? — Америка, Англія, Німеччина! Яка нація вперто йшла шляхом визволення й відбила всі спроби сильніших втручатися в її внутрішнє життя? — Фінляндія! Чи не теж саме виказує вона в мирній олімпійській боротьбі? Хіба все це не промовляє яскраво само за себе?

На закінчення мого звідомлення хочу звернути увагу на користь олімпійських змагань з погляду національного, — хочу згадати, яке національне піднесення опановує цілим народом, що підготовляє й надсилає своїх представників, з яким нервовим зацікавленням уся країна чекає вісток про успіх їх, — успіх цілої нації. Хіба можна знайти найкращі підстави для пробудження й скріплення національної свідомості? Чи не криється глибокий змісл у словах канадійця Вільямса, переможця в бігу на 100 і 200 метрів, коли він у розмові з журналістами сказав: «Я гордий за мій край, що мені двічі вдалося перемогти. Я хотів перемогти, а в спорті воля до перемоги є половиною успіху».

✠

Аби скласти собі повний образ спортивних змагань, подаю деякі, — правда, дуже неповні відомості про червоні олімпійські гри, — про Спартакіяду, яка відбулася в Москві в серпні б. р. Це була перша Спартакіяда, в якій брали участь спортсмени різних країн. Правда, чужинці були заступлені дуже слабо, зогляду на бойкот цього московського свята Спортовим Інтернаціоналом у Люцерні. Від німців було 185 учасників (з них половина спортсменів), від французів — 27 спортсменів. Учасники були не з кращих, бо головну вагу клалося на їх політичну певність.

Відкриття свята на Червоній Площі пройшло дуже врочисто. У параді прий-

мали участь німці, французи, англійці, шведи, норвежці, фіни, латиші, еспанці, австрійці, швайцарці та уругвайці. Змагання провадилися згідно з олімпійською програмою. До того долучено різні російські гри. Усупереч усяким «пролетарським» теоріям, рекорди записувалися. Побито майже всі старі російські рекорди. Ось кілька вислідів:

100 м. — 10,8 Корнієнко (українець з Далекého Сходу).

200 м. — 22,0 Корнієнко (українець з Далекého Сходу).

400 м. — 50,2 Підгаєцький (укр-ць).

800 м. — 2.02,4 Ківкіас (чухонець).

800 м. — 2.23,6 Спірідонова (українка).

Головні висліди ІХ. Олімпіади та світові рекорди (для порівняння з вислідами

60 м. — 7,8 Шаманова (московка).
4 × 100 м. — 43,5 Москва.

Щодо решти змагань, то вони пройшли слабше, але всеж з досить добрими вислідами. Головним моментом Спартакіади були футбольні змагання. У фінал ввійшли: Ленінград, Москва, Україна й Уругвай. Проти всіх очікувань Україна побила 7 : 1 сильних уругвайців.

Якщо взяти переможців разом, то українці складають 75%. Отже радіти приходиться, що представники Української Нації навіть серед найтяжчих обставин окупації зуміли залишитися тим самим бадьорим і сміливим народом, який дав про себе знати всім сусідам перед 10 роками та слава якого йде ще з часів Хортиці. VIII. Олімпіади див. «Розбудова Нації» ч. 5, стор. 195):

	Амстердам 1928	Світовий рекорд
Біг 100 м.	Williams (Канада) 10,8	Paddock (Амер.) 10,4
« 400 м.	Barbutti (Амер.) 47,8	Meredith (Амер.) 47,4
« 800 м.	Lowe (Англ.) 1.51,8	S. Martin (Фран.) 1.50,6
« 1.500 м.	Larva (Фінл.) 3.53,2	Dr. Peltzer (Німеч.) 3.51,0
« 100 м. (з перешкодами)	Atkinson (Півд. Афр.) 14,8 м.	Wrightman Smith (Півд. Афр.) 16,4 м.
Скок (уздовж)	Ham (Амер.) 7,73 м.	Cator (Гаїті) 7,93 м.
« (вгору)	King (Амер.) 1,94 м.	Osborn (Амер.) 2,061 м.
« (потрійний вздовж)	Oda (Япон.) 15,24 м.	Bruneto (Арген.) 15,64 м.
« (з тикчою)	Carr (Амер.) 4,20 м.	Carr (Амер.) 4,32 м.
Куля	Kuck (Амер.) 15,87 м.	Hirschfeld (Німеч.) 16,045 м.
Диск	Houser (Амер.) 47,32 м.	Hoffmeister (Німеч.) 48,77 м.
Ратиче	Lundquist (Швеція) 66,60 м.	Lundquist (Швеція) 71,01 м.
Маратонський біг	El. Quafi (Мароко) 2.32,57	Kohlemainen (Фінлян.) 2.32,35

Класифікація націй у легкій атлетиці (кількість пунктів): Америка — 167, Фінляндія — 82, Німеччина — 63, Канада — 61, Швеція — 47. Загальна класифікація,

включаючи змагання в штуді: Америка — 357, Німеччина — 209, Швеція — 136, Фінляндія — 135, Франція — 133.

Політичний огляд.

Розголос навколо французько-англійської угоди поволі затих. Змушені домаганнями як власної opinii, так і закордонної, Англія й Франція, одна за одною, випустили збірки документів, що відносяться до нещасливої угоди. Безумовно, ніхто не може гарантувати, що в тих «кольорових» книгах вміщено *все*, — одначе з поданих там листів зацікавлені політичні кола, у першу чергу Америки, здобули враження, ніби справа з «ною Антантою» не стоїть так зле, як це здавалося відразу. Неприязна преса після появи обох збірок ще деякий час не заспокоювалася й продовжувала кампанію проти авторів договору, але всеж час зробив своє: поволі світ перейшов до порядку денного. Ясна річ, не забули тої справи ні Америка, ні Німеччина, ні Італія. Кожен крок французьких й англійських дипломатів розглядатиметься під кутом «таємної спілки»... Про довіря збоку «ображених» політиків навіть не сміють думати ані Чемберлен, ані Бріан.

На форумі «високої міжнародної політики» місце згаданої вище справи зайняло питання репарацій. Parker Gilbert протягом двох останніх місяців без перерви веде переговори з усіма державами, які в Женеві на зборах Союзу Народів засадничо погодилися з потребою повного перегляду репараційного питання. Тепер ходять про створення комісії. Сила нот, конференцій, побачень і розмов звязана виключно з тим, як має виглядати ця комісія. Німецький уряд підніс необхідність доручення цього складного завдання «незалежним» від політики знавцям. Ця пропозиція зустрілася з великим опором французів, бо їм дуже залежить на збереженні звязку між питанням репарацій і справою передчасного звільнення Ренанії. Підчас виміни думок сприводу німецького проекту виказалися певні розходження в поглядах Англії й Франції. Німці намагаються обернути це на свою користь. Ціла німецька преса широко розголошує, що мов англійці годяться з поглядом Берліна. На діліж уступчивість Лондона слід пояснити бажанням зробити певну приємність американцям, які виказали на цей раз велике зацікавлення справою урегулювання всіх міждержавних боргів і навіть заповіли призначення своїх відпоручників до комісії. Не помогла Франції також і пропозиція доручити справу іменування членів комісії Міжсоюзному Репараційному Комітетові. Отже переговори йдуть ще далі. Правдоподібно, що в ко-

роткому часі ми будемо свідками поновної конференції Dawes'a, завданням якої є встановити повну суму німецьких боргів і знайти найкращий шлях для ліквідації їх без загрози народньому господарству Німеччини. Само собою напрошується припущення, що комісія знавців чимало пересправлятиме про можливе звязання німецьких боргів з боргами союзників. Може навіть прийде до того, що Німеччина стане боржником Америки...

Узагалі в останній час багато порушується ріжних можливостей. Причиною того є вибори нового Президента Злучених Держав. Як ми вже заповідали у 6. числі «Розбудови Нації», вибрано республіканця Гувера. Сміс потерпів дуже велику поразку. Перемога Гувера означає для Америки заховання тягlosti політики Куліджа. Щож до широкого світу, то прихід до влади Гувера криє в собі багато невідомого, бо він є людиною, яка до кожної справи підходить не з боку теоретичної виправданості, а практичної доцільності. Він сам (оден з найбільших організаторів нашої доби) на власні очі бачив майже цілий світ і мав нагоду зблизька спостерігати та вивчати відносини в усіх частинах Європи. Хто знає, чому навчила його світова війна? Буде він більше хилитися в бік колишніх союзників Америки, чи віддасть свої симпатії відродженій Німеччині? Буде він шукати порозуміння з сьгоднішніми московськими володарями, чи стремітиме до зміни відносин на Сході Європи? — Це ті питання, що повстають у найширших колах. Навряд чи хто крім самого Гувера змігби дати на це точну відповідь. Одно можна з найбільшою певністю ствердити вже сьогондя: *Злучені Держави під владою Гувера дадуть вплив у напрямі економічного, політичного й навіть культурного поширення своїх впливів у цілому світі.* Подорож нового Президента до Південної Америки є немов натяком на те, куди будуть звернені його очі... Американський економічний імперіалізм у першу чергу «впорядкує» справу на своєму континенті, а потім дасть себе відчутти також і на нашій європейській землі. Чим він дасть себе відчутти? — Безумовно капіталом, якого так потребують всі європейські держави! Втримаються більшовики, чи впадуть вони, — всерівно «наступ долара» змете на своєму шляху всі перепопи й здобуде потрібні йому терени праці на Сході Європи, зокрема на нашій українській землі. *Ми мусимо вже сьогондя ратуватися з тим,*

що в майбутньому американський капітал зграїме на Україні велику коли не першу, роллю. Маючи це на увазі, повинні ми, не гаючи часу, шукати звязків з тими колами, які пізніше зявляться в нас у ролі могутніх концесіонерів, фінансистів і підприємців. Треба дбати, щоб для них українська справа й українська національно-державна ідея не стали невідомими.

Повернемося знов до Європи. У відносинах між Францією й Італією має переходе, але дуже показне, значіння процес проти убивці конзуля в Парижі, барона Нардіні. Вірний своїй традиції, звільняти від кари всіх політичних злочинців, наколи вони не виступають проти чогось свого французького, суд мало не виправдав й цього атентатчика (Мондуньо), та лишень, зогляду на можливі політичні наслідки, засудив його на два роки в'язниці. Ми не можемо собі навіть уявити, як прийняла цей вирок ціла Італія. Обурення вироком суду присяжних у Парижі перейшло в гнів і ненависть до всього французького. Навіть Мусоліні не стримався від висловлення свого невдоволення. У всіх кінцях Італії відбулися протифранцузькі демонстрації. Будинки французьких представництв з трудом охороняла поліція. За прикладом одного полковника старшини італійської армії й багато цивільних відправили Президентові Франції одержані колись французькі ордени. Преса не знала жадних меж у своїх нападах на Францію. Мабуть чи не найкращий вислів настроям Італії дала одна газета, що написала: «Відправляйте французам тільки грамоти, а медалі давайте перелити на зброю!»... Так реагують на національну образу! Мимоволі, коли приходилося читати про це, пригадався нам сумної пам'яті процес проти Шварцбарта. Ще прийде час зупинитися докладніше над всіма подробицями безславного «переведення» того процесу нашими земляками, які з групово-егоїстичних міркувань взяли за непосильне діло... Зараз хочеться лише запитати: як реагували *наші* «державні мужі» на нечувану образу українського національного почуття? Краще лишити. Безнадійна справа. «Хто родився, щоб повзати, — той не може літати»... Ще оден процес, — у Празі проти албанського студента, — нас також дечому вчить...

Італія немов замкнулася у своїй внутрішній праці. Назовні протягом останніх тижнів, рідко бачимо ті чи інші прояви італійської активності. Така тиша завжди буває перед бурєю. Немов блискавка, промайнула в пресі вістка щодо сирійського питання. Бріан змушений був перед пропозицією військових кредитів

парламентові в одній своїй заяві натякнути на «імперіалізм других держав». Цим хотів зручний політик здобути голоси соціалістів. Йому це вдалося, але разом з тим загомоніло на другому боці Альп. Італійців дуже вразив натяк Бріана. Мусоліні не залишився в боргу й саме в той час, як турки сперечаються з французами щодо утавлення турецько-сирійського кордону, він нагадав світові про найглибшу приязнь між Римом та Ангорою. Цим Мусоліні не тільки зареагував на виступ Бріана, але також підкреслив незмінність італійської політики на Балкані, де ще досі не наступив спокій.

Так, наприклад, в Югославії далі клекоче розбрат поміж сербами й хорватами. Загреб немов муром відділився від Білгороду та живе своїм життям. На кожне втручання центральної влади хорватські провідники відповідають заявами про неможливість співжиття й порозуміння без основної зміни внутрішнього устрою держави. Пристрасти перенеслися на широкі кола населення. Сутички між селянством і студентством, з одного боку, та поліцією, з другого, — є поденним явищем. Підчас святкування десятої річниці «обеднання» прийшло до кривавої бійки й великого зворушення студентів загребського університету. Все це погано відбивається на зовнішній політиці югославянського уряду, бо *кожна чужа держава завсїгди кладе велику вагу на внутрішній стан свого партнера.*

Болгарія й далі живе під знаком кривавого терору македонських революціонерів. Подиву гідна невтомність і відвага македонців має також і відемний бік. Боротьба провідників організації за впливи перенеслася на вулицю. Після убивства Протогєрова голова організації, Михайлов, немилосердно карає всіх тих, хто виказує свої симпатії до групи «протогєровців». Це розюшення спричиняє чималу шкоду цілій країні, бо великі держави з одвертим невдоволенням задивляються на явну діяльність македонців на болгарській території. Міністр закордонних справ, Буров, виправдується тим, що мов «Комитет» перебуває в «сусідній державі». Цим ще більше загострюються відносини з сербами, що цілий македонський рух виставляють, як «болгарську інтригу».

Мадярщина вже не так голосно веде кампанію проти тріанонського договору, бо мадярські політики добре собі усвідомляють, що *при сучасному політичному укладі Європи не може бути навіть і мови про якусь зміну існуючих кордонів.* До тогож, ціль «кампанії» досягнено: цілий світ довідався, що вся мадярська нація чекає

лише на першу нагоду, аби «направити кривду»... Будапешт заклопотаний тепер унормуванням своїх взаємовідносин з чужими державами. Полишаючи тимчасово на боці своїх сусідів, Бетлен і Валко перебувають зближитися з Польщею. Саме недавно прийшло у Варшаві до підписання польсько-мадярського торговельного й арбітражного договору. Може цей договір і не має жадних «надзвичайних точок», але всеж, коли на нього дивитися під кутом східно-європейської політики, коли взяти на увагу, що Пілсудский ще під час свого побуту в Румунії намагався довести до порозуміння між Букарештом і Будапештом, і коли, зрештою, пригадати, що між Варшавою та Прагою існують лише «коректні» відносини, то новий договір набирає зовсім іншого значіння. Цілком зрозумілим стає також і невдоволення пражських політиків, які готові в польсько-мадярському зближенні добачати заміри зробити їх більш покірливими у відношенні до Польщі.

Поза цим ще одна справа викликає помітне охолодження польсько-чеських взаємовідносин, — а саме інтервенція польського міністерства закордонних справ щодо діяльності організації українських націоналістів на терені Ч. С. Р. *Пражський Уряд не може під жадною умовою погодитися з домаганням поляків, бо це було б певним самопониженням в очах широкого світу.* У той же час Польща, хоч на всякий випадок і залишила собі шлях до відступу, оголосивши «дементі», — немов ніякої «ноти» не надавано, — мусить настоювати на своєму, бо цього вимагають її еґотичні інтереси.

Не дійшли поляки і на останній конференції з литовцями до жадних вислідів. Давній спір так і залишився нерозв'язаним. Вольдемарас не захотів втратити своєї вигідної позиції, — позиції малої держави, яку покривдила велика держава. Крім того, об'єктивно беручи, полагадження кількох «практичних» питань сьогодні зовсім не лежить в інтересі Литви. Наколиб Кавнас і Варшава дійшли до якоїсь угоди «шляхом безпосередніх переговорів», то литовське питання знов відійшло у забуття, а Литва не грала більше так визначної ролі на Сході Європи. Це все гаразд узгляднюють литовські політики, і тому вони дають Союзові Народів ще раз нагоду займатися все тим же питанням. Певне 10. грудня на засіданні Ради С. Н. у Логано буде винесено в X-тий раз «пораду» Литві...

Натомісць поляки мають надію в корот-

кому часі дійти таки до кінця в своїх торговельних переговорах з німцями. Вже надокучило згадувати про ці переговори. Їх то починають, то переривають. Зачувати, що ніби вже всі питання розв'язано, і залишається тільки «свинське» (встановлення контингенту ввозу польських свиней до Німеччини)... Хтоб і повірив, що тільки о це розходиться! Є ще багато інших справ, але про це ніколи не пишеться.

На закінчення лишається нам ще згадати кілька фактів, що відносяться до С. С. С. Р., — а передусім переговори большевиків з німцями. Як ми вже подавали в минулому огляді, великою несподіванкою для Москви було створення німецькими фінансовими й промисловими колами комітету для одностайного переведення всіх операцій з большевиками. Ще більшою неприємністю є повстання інтернаціональної організації всіх кредиторів бувшої й сучасної Росії. У цьому ціла червона преса добачила «одвертий наступ капіталістів». Та й німці, навчені гірким досвідом, дуже обережно підходять до відновлення переговорів. Коли пригадати, що саме тепер Радянський Союз стратив повністю моральний і матеріяльний кредит (векселі Літвінова), то можливий договір між Берліном і Москвою безумовно дорого обійдеться большевикам. А вони його, і взагалі якихось «здобутків», потребують до зарізу. Правляча група мусить чимсь заспокоювати маси, які поволі здобувають навіть у партії своїх оборонців «праві ухилісти». Чим більше зростають внутрішні труднощі, тим невідраднішим стає зовнішнє положення С. С. С. Р. Вже багато, коли сам Бріян «виправдує» зброєння поляків і румунів (репліка в парламенті 3. грудня)...

Це наш останній огляд у 1928. році. Годилосьби підсумувати всі події міжнародного життя протягом цілого року. Одначе ми не робимо цього. Не робимо тому, що висновки не булиб в нічому відмінними від наших висновків на початку року: «Охолодження, непорозуміння, напруження, розходження, спори» («Розбудова Нації», стор. 75)... Приходиться не тільки повторювати, але ще й підсилювати сказане нами. — *Протягом року Європа ні кроку не зробила в напрямі «вічного миру», але сильно наблизилася до грядучого «більшого вибуху, ніж його приніс 1914. р.»* Разом з цим справедливості вимагає від нас зазначити велику зміну, що сталася на Далекому Сході, де з кожним днем все більше підносяться звільнені Китай.

В. Покерт.

Від Редакції.

З нагоди Нового Року й свята Різдва Христового Редакція засилає найкращі побажання всім своїм співробітникам, читачам, прихильникам і всім організованим українським націоналістам.

Редакція.

Від Адміністрації.

Адміністрація купує по номінальній ціні 1. число. Усіх кольпортерів і книгарні проситься невідкладно звернути до Адміністрації непродані примірники. Разом з цим проситься надіслати розрахунки з розпродажі.

Усім передплатникам подається до відома, що невіривняння належитості потягне за собою припинення дальшої посилки Розбудови Нації з 1. січня 1929. р.

Адміністрація.

Надіслані книжки та журнали.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДРУКУ. Орган державної бібліографії, щотижневий видання Української Книжкової Палати. Ч. 41,—48. Харків, 1928.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. Місячник літератури, науки й суспільного життя, рік видання 28., кн. XII, грудень 1928.

ЮНАЦТВО. Журнал Молодих Націоналістів. Виходить кожного місяця у Львові. Ч. 1. листопад 1928.

ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО. Двотижневий журнал літератури й політики, ч. 22—26, Прага, 1928.

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ. Політично-економічний двотижневий журнал. Ч. 21—22, Харків, 1928.

РІДНИЙ КРАЙ. Виходить що неділі в Чернівцях. Ч. 45—49, 1928.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК. Орган Центрального Союзу Українського Студентства. Ч. 7—10, Прага, 1928.

НАША ПРАВДА. Видає Комуністична Партія Західної України. Львів, березень-серпень, 1928. Ч. 3—8.

ВІДОЗВА IX-ої Конференції КПЗУ. Львів, жовтень, 1928.

ПЛАСТУН. Часопис пластової Молодежи. Рік VII. Ч. 1—2. Ужгород, 1928.

ТРИОМФ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ ЗАКОРДОНОМ.

Друкується й виходить у половині грудня збірник матеріялів закордонної опінії про породж Українського Національного Хору по Європі й Америці під проводом проф. Ф. Кошиця.

Книжка буде пам'ятником світового тріумфу українського хорального мистецтва. Вона складатиметься з 350—400 сторінок українського й закордонного тексту та міститиме фотографії.

Кожний свідомий українець повинен мати цю книжку в себе на столі.

Передплачуйте негайно, бо з цілого накладу буде віддано на продаж тільки 400 примірників.

Ціна книжки 2 дол. амер.

Гроші посилайте на адресу:

M. Andrij Tchechivsky. 5, rue du Marche, Champigny sur Marne, France.

Сл. Басня

ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ.

Твір цей охоплює своїм змістом цілу історію боротьби українських військ за волю в 1918—1920 роках. Героєм поеми є Гуцульський Курінь, як символ Української Галицької Армії в днях її радощів, смутнів, тріумфів і невдач.

Книжка має 154 ст. друку на доброму папері в гарній обгорудці.

Ціна одного примірника: в Чс. Р. безпосередньо у видавництва 12 кч., з пошт. пересилкою 14 кч.; у Польщі з коштами пересилки 4 зл. р.; в Америці з пересилкою 45 центів; в інших державах рівновартість 15 кч. — Гільгарніям і кольтпортерам книжка.

Інчим особам (не кольтпортерам) висилається книжку за попереднім надісланням грошей за книжки і на поштову пересилку.

Замовлення слати на адресу «Розбудови Нації»: PRANA-SMICHOV, poštova; schránka č. 37, Čs. R.

„БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МИР“

(1918—1928)

Спорада Гофмана, Черкіна, Людендрфа, Саврюка, Замізняка і других.

Ціна 3 зк. н.

В-во. „Червона Калина“ ЛЬВІВ, Руська 18.

THE UKRAINIAN QUESTION

GENEVA 1928 A Peace Problem ЦІНА 16ч 5

Видавши Проводу Українських Націоналістів.

Законяти в адміністрації Розбудови Нації.

Навчачом Проводу Українських Націоналістів

війшли спомини був. команданта «Корпусу Січових Стрільців»

полковника Евгена Коновальця

ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Стор. 40, вел. 8°

Ціна 16ч 5

Законяти в адміністрації Розбудови Нації.

ЮНАЦТВО

Клуб Молодих Націоналістів.

Виходить кожного місяця у Львові.

ЦІНА ПЕРШОПЛАТА: 6 зк. н.

Редакція і адміністрація: Львів, вул. Сувнінського 21.

ОРГАН ПРОВІДУ УКРАЇНОЇ НАЦІОНАЛІСТІВ РОЗБУДОВА НАЦІЇ

Журнал виходить кожного місяця

і містить статті ідеологічного, філософського, літературного, економічного, військового й ин. характеру, що відносяться безпосередньо до життя й діяльності українського народу; рівномірно містить історичні матеріали з взаємних змагань чужих народів, а також постійний огляд міжнародної політики.

Щорічна передплата виводить: — 30 кч. в Чс. Р., — 9 шл. н. в Галичині, на Волині і в Польщі, — 4 мар. в Німеччині, — 6 шил. в Австрії, — 24 фр. фран. в краях Латинської Унії, — 1.20 дол. амер. в Америці, Канаді та інших краях.

Поштова адреса Редакції й Адміністрації: PRAHA — SMÍCHOV, Poštovní schránka č. 27, Čs. R.

Гроші слати на адресу: LEGIOBANKA, «ROZBUDOWA NACIJE», Praha Čs. R. В краю і в Польщі: ЦЕНТРОБАНК «РОЗБУДОВА НАЦІЇ» Львів. В Австрії: BANKHAUS SWOBODA & COMP., Wien I, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacije». В Німеччині: DARMSTÄDTER UND NATIONALBANK, Berlin, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacije». В Франції: BANQUE COMMERCIALE DE PRAGUE, Paris II, Legiobanka, Praha — «Rozbudowa Nacije». В Америці й Канаді: UKRAINIAN LEGION, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. «ROZBUDOWA NACIJE».

В АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ

«РОЗБУДОВА НАЦІЇ»

можна постійно відстати

Гуцульський Курієнь

поема О. Бабія

Національна Думка

Орган Групи Української Національної Молоді в Празі,

Державна Нація (ч. 1, 2.)

Орган Лєгії Українських Націоналістів

і СМОЛОСКИНИ

Журнал Української Націоналістичної Молоді в Краю.

Vydavatel: Ing. C. Mykola Sciborský, Ukr. Zemědělská Akad. v Poděbradech.

Odpovědný redaktor: Václav Harych, Tiskárna: Legiograf, Praha-Vršovice.

Sámova ul. č. 665.

Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 20225-VII-1928.

РОЗБУДОВА НАЦІЇ

ОРІАН ПРОВОРУ УКРАЇНСЬКИХ

НАЦІОНАЛІСТІВ

РІЧНИК І.

1928

СІЧЕНЬ—ГРУДЕНЬ

ЧИСЛА 1.—12.

ЗМІСТ.

	Сторінка
Андрієвський, Дмитро, інж.: Наша позиція	8
„ „ «Вічний мир»	49
„ „ «Маловіри»	84
„ „ Шляхи розбудови	125, 180
„ „ До ідеологічно-статутарної підготовки організації українських націоналістів	217
„ „ Моя відповідь	310
„ „ Україна в світовій політиці	313, 378
Бабій, Ол.: Революція чи контрреволюція?	77
Богущ, В.: Загальне економічне положення С. С. С. Р.	425
Василян, Ю.: До головних засад націоналізму	33
Винницький, Р.: Берестейський договір	42
Гагеман, Вальтер: Зміна обличчя Африки	327
Галан, Володимир, др.: Як розуміти американізацію?	147
Есад, Бей: Азарбайджанська Республіка	177
Загривний, М.: Революційна теорія та закон життя	58
Кальніш, Карліс: Латвія	223
Кедрин, І.: Опльовування революції	281
Кожовників, Петро: Кореяці	15
„ „ «Рік Розбудови Нації»	420
Коновалець, Євген, полк.: Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції	18, 60, 104, 153, 199, 241
Коновалець, Євген, полк.: Військовий вишкіл	261
Костарів, Л., інж.: Принципи раціональної політичної організації	54, 97
„ „ Перед подіями	213
Кузеля, Зенон, д-р.: Українці в Румунії	321
Ленгавський, Степан: Філософічні підстави «Націоналізму» Донцова	272

	Сторінка
Липовець, Ш.: 22. січня (1918—1928)	3
„ „ Десятиліття української революції	423
Литвицький, М., інж.: До характеристики умов селянського господарювання на Радянській Україні	373
Май, Віктор: Гурток «Юнацтво»	276
М. В.: По конференції	3
Мартинець, Володимир: По другій конференції	173
„ „ Ми й українські політичні партії	235
„ „ По році діяльності	417
Ницкевич, Микола: Луцька молодь	319
Омельянович-Павленко, М., старший, ген.: Останні місяці 1918. року	392, 438
Онацький, Євген: Листи з Італії. I. Дещо про фашизм	93
„ „ Українська національна церква	390
Шеер, Р. А.: Афганістан	90
Шеленський, Зенон (Берлін.): Рах Амерісана	229, 290
„ „ Ідея української соціальности	363
„ „ Наша справа	429
Руденко, Юрко, інж.: Справа економічного відродження України.	195
Сабіт, Е., др.: Україна й Азія.	44
Самушинський, Степан: Спомини з італійського полону	339
Стобар, І.: «Impondérable»	151
„ „ Скрута духа в Європі	265
„ „ Демолібералізм, як ідеологія	383
Сціборський, Микола: Соборність психології та політики — основи націоналізму	11
„ „ «Самостійники»	46
„ „ Відгук	143
„ „ До аграрної політики націоналізму	332
Тревізонно, Джіачінто: Філософічно-політична оцінка фашизму.	137
Флергат, Ж.: Україна й Бесарабія	325
Фовицький, Андрій, сотн.: Олімпійські гри в світлі історії.	189
„ „ До питання військового вишколу ..	436
Чучман, С.: Десяті роковини	371

На землях України.

(огляди, листи)

На Радянській Україні (Vigilax):

- Опозиція Зінов'єва-Троцького на Україні. 26.
Економічний саботаж українського села. 66.
Українці в Радянському Союзі. 162
Боротьба за економічне усамостійнення. 245, 301.
«Українізація» України. 349, 402, 445.

- Під Польщею (С.). 28, 68, 113, 166, 247, 304, 351, 450.
Перед судом присяжних у Львові 171, Лист з Волині. 256.
Лист з Галичини. 257.
Під Румунією (К.). 70, 114, 207, 249, 353, 405, 453.
На Буковині. 31.
На Кубані. 71, 115, 208.

На еміграції.

(дописи)

Америка: Українці в Канаді. 167.

Європа:

1. Б е л ь г і я. Наше в Бельгії. 120.
2. Д а н ц і г. В Данцігу' (Українські корпорації). 122.
3. І т а л і я. Українці в італійській пресі. 260.
4. Л и т в а. Кілька днів у Литві. 258.
5. Н і м е ч ч и н а. 29. квітня. 210.
Українська еміграція в Німеччині. 250. Свято в Берліні. 354.

6. Ф р а н ц і я. Лист із Франції. 308, Українці на території Франції. 407.
Реферат члена Ц. К. Лєгії Укр. Нац. 445.
Серед українців у Парижі. 456.
7. Ч е х о - С л о в а ч ч и н а. Десятиліття Кубанської Ради. 32.
Із життя кубанської української еміграції. 116.
Лист з Чехословаччини. 408.

Політичний огляд (В. Покерт). 72, 117, 168, 211, 253, 306, 356, 414, 462.

Різне.

Проблеми Близького Сходу. 123.
«Вільне Козацтво». 251.
Українці на міжнародньому форумі. 309.
Виставка преси в Кельні. 410.

«Щось гірше»... 412.
Олімпійські гри в Амстердамі. 459.
Свято українського чину. 454.
Єдиним фронтом. 457.

З діяльності організацій.

Група Української Національної Молоді. 24, 299.
Лєгія Українських Націоналістів. 24, 66, 160, 300, 348, 401, 444.
Організація Націоналістів у Брно. 113.
Союз Українських Націоналістів у Брно. 65.
Союз Українських Старшин у Німеччині. 113, 206.

Союз Української Націоналістичної Молоді. 205, 400.
Союз Українських Націоналістів у Німеччині. 300.
Товариство Українських Націоналістів у Львєжі. 401.
Українська Стрільцька Громада в Америці. 25, 65, 111.
Секція Л. У. Н. у Парижі. 444.

Листи до Редакції..

Сціборський: У відповідь «Раді». 124.
Гресьнів. 212а.

Шелухин. 359.
Провід СУНМ. 416а

Офіційна частина.

Новий почин (від Президії Конференції Українських Націоналістів). 1.
Звідомлення ч. 1.—10, 23, 64, 110, 159, 205, 244, 298, 347, 399, 443.

Від Редакції, Адміністрації й надіслані книжки та журнали. 260, 362, 465, 172, 465, 76, 124, 172, 212а, 312, 362б, 416а, 465.